

ऋषि - ऋषभ वैश्वामित्र । देवता - पवमान सोम । छन्द - जगती त्रिष्टुप् ।

आ दक्षिणा सृज्यते शुष्याइसद वेति दुहो रक्षसः पाति जग्गुविः ।

हरिरोपशं कृणुते नभस्यय उपस्तिरे चम्बोऽब्रह्म निर्णिजे ॥१॥

बलवर्द्धक सोम यथास्थानमा स्थित छ । त्यो सोम जग्गुत रहने याजकलाई बोही राक्षसबाट रक्षा गर्दछ । ब्रुलोक र पृथिवीका माभमा त्यो सोम सूर्यदेवलाई प्रकटित गराउँदै छ । आकाशबाट भइरहेको वर्षामा त्यो हरियो आभा भएको सोम प्रवेश गरिरहेको छ । सोमयज्ञमा दक्षिणा दिउँदै छ ।

प्र कृष्टिहेव शूष एति रोरुवदसुयै वर्णं नि रिणीते अस्य तम् ।

जहाति वत्रि पितुरेति निष्कृतमुपपुत कृणुते निर्णिज तना ॥२॥

विस्तारित रूपले सोम छानिँदै परिष्कृत भएर, पिताका रूपमा प्रकट हुँदै छ । दुर्घर्ष शत्रु नाश गर्ने वीरको जस्तै शब्द गर्दै सोम आफ्ना असुर नाशक बल प्रकट गर्दछ र खुट्टोली पर हटाउँछ ।

अग्निभिः सुतः पवते भगस्त्योर्वृषायते नभसा वेपते मती ।

स मोदते नसते साधते गिरा नैवित्ते अप्सु यजते परीमणि ॥३॥

हातले ढुङ्गामा कुटेर निकालेको सोमरस बरुपात्रमा स्थानित छ । बलवान् भएर स्तुतिले आनन्दित हुँदै आकाशमा सर्वत्र गमन गर्दछ । जलमा मिसिएको शोधित सोमरस पात्रमा एकत्र भएर स्तुति गर्दाखेरि मनको रहर पूरा गराउँदै यज्ञमा प्रतिष्ठित हुन्छ ।

परि द्युक्षं सहसः पर्वतापुधं मध्वः सिञ्चन्ति हर्म्यस्य सक्षणिम् ।

आ यस्मिन् गावः सुहुताद ऊधनि मूर्धञ्ज्वाणन्त्यग्रियं वरीमभिः ॥४॥

बलशाली सोमरसले ब्रुलोकका उच्च शिखरमा रहेर शत्रुको सहर ध्वंस गर्ने इन्द्रलाई सन्तुष्ट गराउँछ । हविष्यान्न सेवन गर्ने गाई उत्तम गुणसम्पन्न दुध इन्द्रलाई दिन्छन् ।

समी रथं न भुरिजोरहेषत दश स्वसारो अदितेरुपस्थ आ ।

जिगादुप ञयति गोरपीच्यं पदं यदस्य मतुथा अजीजनन् ॥५॥

रथलाई प्रेरित गरेभैं दुवै पाखुराका वसे औलाले सोमलाई यज्ञस्थलतिर प्रेरित गर्दछन् । स्तोताका स्तुतिले प्रकट भएको सोमरस गाईका दुधमा मिसिँदै भाँडामा जन्मा हुन्छ ।

श्येनो न योनिं सदन् धिया कृतं हिरण्ययमासदं देव एषति ।

ए रिणान्ति बर्हिषि प्रियं गिराश्चो न देवो अप्येति यज्ञियः ॥६॥

स्तोताले स्तुति गर्दा श्येनपक्षी गुँडमा गएभैं तेजस्वी सोम सुदुर्गन्ध आसनमा स्थापित हुन्छ । देवताका छेउमा अश्व गएभैं स्तोताका स्तुतिले प्रिय सोम यज्ञस्थलमा जान्छ ।

परा व्यक्तो अरुषो दिवः कविर्वृषा त्रिपुष्टो अनविष्ट गा अभि ।

सहस्रणीतिर्यतिः परायती रेभो न पूर्वीरुषो वि राजति ॥७॥

तेजस्वी ज्ञानवान् सोम आकाशका सूर्यदेवजस्तै टढासम्प स्पष्ट रूपले देखिन्छ । तीनै लोकमा व्याप्त बलशाली सोम गाईको दुध वा वाणीमा निस्लिन्छ । हजारौँ आँखा हुने, यज्ञपात्रमा एकत्र हुने, स्तोताको जस्तै शब्द गर्ने सोमरस विशेष रूपले उघा कालभन्दा पहिले नै प्रकट हुन्छ ।

त्वेषं रूपं कृणुते वर्णो अस्य स यत्राशयत्समृता सेधति सिधः ।

अप्सा याति स्वधया दैव्यं जन् सं सुष्टुती नसते सं गोअग्रया ॥८॥

किरणले सोमरसलाई तेजस्वी रूप प्रदान गर्दछ । किरणका स्रोतमा रहेर सोमले शत्रु विनाश गर्दछ । सोम जलमा मिसिएर हविकार रूपमा देवतालाई प्राप्त हुन्छ । यसको उत्तम स्तुति गरिन्छ । यो सोम गाई, हव्य वा किरणका अगाडि रहेको हुन्छ ।

उक्षेव यूथा परियन्नरावीदधि त्विषीरधित सूर्यस्य ।

दिव्यः सुपर्णोऽव चक्षत क्षां सोमः परि ऋतुना पश्यते जाः ॥९॥

चारैतिर गाईको बथान देखेपछि मात्तिएको साँढे डुक्रिएभैं ब्रुलोकमा उत्पन्न भएको सोम पृथिवीलाई हेर्दै चारैतिर सूर्यदेवको जस्तै तेज विस्तार गर्दछ । सोमले यज्ञस्थलमा याजकको निरीक्षण गर्दछ ।

ऋषि - हरिमत आङ्गिरस । देवता - पवमान सोम । छन्द - जगती ।

हरि मृज्ज्यरूपो न युज्यते स धेनुभिः कलशे सोमो अन्यते ।

उद्वाचमीरयति हिन्वते मती पुरुषुतस्य कति चित्सरिप्रियः ॥१॥

हरियो आभासम्पन्न सोम शोधित हुँदे छ । तेजस्वी सोम गाईका दुधमा मिसिएर कलश वा विक्षमण्डलमा स्थापित हुँदा शब्दनाद गर्दछ र त्यसै बेला त्यसको स्तुति गरिन्छ । स्तुत्य सोम याज्ञिकलाई मन पर्ने खालका कैयौं धन प्रदान गर्दछ ।

साकं वदन्ति बहवो मनीषिण इन्द्रस्य सोमं जठरे यदादुहुः ।

यदी मृजन्ति सुगभस्तयो नरः सनीढाभिर्दशभिः काम्यं मधु ॥२॥

इन्द्रदेवको सन्तुष्टिका लागि पवित्र हात या पुरुषार्थयुक्त नेताले दस औंला वा दस दिशाबाट सोम निकाल्छन् । त्यस मधुर रसलाई शोधित गरिन्छ र ऋषिले एकै जोडि मन्त्र उच्चारण गर्दछन् ।

अरममाणो अत्येति गा अभि सूर्यस्य प्रियं दुहितृस्तिरो रवम् ।

अन्वस्यै जोषमभरद्दिनेगुसः स द्वयीभिः स्वसुभिः श्वेति जामिभिः ॥३॥

सोम अरुतिर नअत्मलिङ्गिकन गाईका दुधमा जान्छ । उषा कालमा सोमले अन्य शब्द हटाउँछ । स्तोताहरू यसै सोमका लागि स्तोत्र उच्चारण गर्दछन् । दुवै हातका औंलाले यो सोम मिलाइन्छ ।

नूधूतो अद्रिपुतो बर्हिषि प्रियः पतिर्गवां प्रदिव इन्दुर्धत्विषः ।

पुरन्धवान्मनुषो यज्ञसाधनः शुचिर्धिया पवते सोम इन्द्र ते ॥४॥

हे इन्द्रदेव ! यज्ञीय कार्यमा उपयोगी र मानिसका लागि यज्ञको साधनजस्तो यो सोम प्रिय यज्ञस्थलमा तिष्ठे निमित्त शोधित हुन्छ । ढुङ्गाले पेलेर निकालेको, याजकले शोधन गरेको गाईका दुधमा मिसाएको सोमरस अनावि कालदेखि नै देवताको प्रिय छ ।

नूबाहुभ्यां चोदितो धारया सुतोऽनुष्वधं पवते सोम इन्द्र ते ।

आप्राः ऋतून्समजैरध्वरे मतीर्वेन हवच्चम्बोऽरासदद्वरिः ॥५॥

रुखमा चरो बलेभौ हरियो आभासम्पन्न सोम कलश वा अन्तरिक्षमा रहन्छ । हे इन्द्रदेव ! धाराका रूपमा रस प्रदान गर्ने सोमरस तिष्ठो बल बढाउनका लागि याजकका पाखुराले प्रेरित भएर यज्ञस्थलमा शोधित हुन्छ । हिंसाविहीन सोमयज्ञमा सोमरस पान गरेर तिमी अभिमानी शत्रुमाथि विजय प्राप्त गर्दछौ ।

अशुं दुहन्ति स्तनयन्तमक्षितं कविं कवयोऽपसो मनीषिणः ।

समी गावो मतयो यन्ति संयत ऋतस्य योना सदने पुनर्धुवः ॥६॥

बुद्धिमान, दूरदर्शी, कर्मकुशल, याजकले ननासिने, शब्दनाद गर्ने, ज्ञानवर्द्धक सोमरस निकाल्छन् । बारम्बार ब्याउने गाई वा वागीले उत्तम बुद्धियुक्त हुँदै यज्ञ प्रकट गर्छन् ।

नाभा पृथिव्या धरुणो महो दिवोऽपामूर्मौ सिन्धुष्वन्तरुक्षितः ।

इन्द्रस्य वज्रो वृषभो विभूवसुः सोमो हृदे प्रवते चारु मत्स्यः ॥७॥

विशाल द्युलोक धारण गर्ने, पृथ्वीका उच्च शिखरमा स्थित नदीका जलमा मिसिएको, इन्द्रदेवको वज्रजस्तै बलियो, ऐश्वर्यले युक्त उत्तम आनन्ददायी सोम मनलाई हर्षित गराउनका लागि रस प्रदान गर्दछ ।

स त् पवस्व परि पार्थिवं रजः स्तोत्रे शिक्षत्राधून्वते च सुक्रतो ।

मा नो निर्भावसुनः सादनस्मृशो रयिं पिशाङ्गं बहुलं वसीमहि ॥८॥

हे श्रेष्ठकर्मा सोमदेव ! पृथ्वीलाई हेर्दै आफ्नो रस प्रदान गर । स्तोतालाई धनधान्यले पूर्ण गराऊ । हामीलाई मनगरे साधन प्रदान गर । हामी विभिन्न खालका स्वर्ण आदि धनले सबै युक्त रहौ ।

आ तू न इन्दो शतदात्वशूयं सहस्रदातु पशुमद्भिरप्यवत् ।

उप मास्व बृहती रेवतीरिषोऽधि स्तोत्रस्य पवमान नो गहि ॥९॥

हे सोमदेव ! हामीलाई समौ किसिमका सुख प्रदान गर्ने, अक्षले युक्त, हजारौं दान गर्न योग्य ऐश्वर्य हुल्नै प्रदान गर । हे सोमदेव ! तिमी हाम्रो स्तोत्र सुन्न आऊ । हामीलाई पशुले युक्त र सुवर्णयुक्त नहान धनधान्य प्रदान गर ।

ऋषि - पवित्र आङ्गिरस । देवता - पवमान सोम । छन्द - जगती ।

स्रक्वे द्रप्सस्य धमतः समस्वरवृत्तस्य योता समरन्त नाभयः ।

त्रीन्स मूर्ध्नो असुरश्चक्र आरभे सत्यस्य नावः सुकृतमपीपरन् ॥१॥

धारण गर्ने ठाउँका निश्चित उत्पत्ति स्थलबाट शब्द गर्दै सोमरस प्रकट हुन्छ । बलशाली केन्द्रमा संयुक्त भएर उच्च स्तरीय तीनबाट कार्य आरम्भ गर्दछ । सत्यको नौकाले सोमदेवलाई असल कार्यका निमित्त सहायता गर्दछ ।

सम्यक् सम्यज्चो महिषा अहेषत सिन्धोरूमावधि वेना अवीविपन् ।

मधोधाराभिर्जनयन्तो अर्कमित्त्रियामिन्द्रस्य तन्वमवीवृधन् ॥२॥

महान् याजकहरू सङ्गठित भएर जलका तरङ्गमा सोमरस मिसाउँछन् । उनीहरू स्तोत्र अथवा प्रेरणाद्वारा इन्द्रदेवको प्रिय धामलाई सोमका धाराले परिपुष्ट गर्दछन् ।

पवित्रवन्तः परि वाचमासते पित्रैषां प्रलो अभि रक्षति व्रतम् ।

महः समुद्रं वरुणस्तिरो दधे धीरा इच्छेकुर्धरुणेष्वारभम् ॥३॥

सामर्थ्ययुक्त पवित्र सोमको स्तुति गरिन्छ । आद्य पिताजस्ता सोमदेव आफ्नो नियम पालन गर्दै महान् अन्तरिक्षमा तेजले छर्दछन् । ज्ञानी याजकले उनलाई धारणशील जलमा मिसाउँछन् ।

सहस्रधारेऽव ते समस्वरन्दिवो नाके मधुजिह्वा असश्रवः ।

अस्य स्पशो न नि मिषन्ति भूर्णयः पदेपदे पाशिनः सन्ति सेतवः ॥४॥

अन्तरिक्षबाट हजारौं जलधारायुक्त सोमको रश्मि पृथ्वीमा आउँछ । मधुरतायुक्त सोमको रश्मि ह्युलोकभन्दा माथि रहन्छ । सोमका रश्मिले प्रत्येक ठाउँमा दुष्टलाई दुःख दिन्छ ।

पितुर्मातुरध्या ये समस्वरवृचा शोचन्तः संदहन्तो अत्रतान् ।

इन्द्रद्विप्यमप धमन्ति मायया त्वचमसिक्नीं भूमनो दिवस्परि ॥५॥

ह्युलोक र पृथिवीमा उत्पन्न हुने सोमको किरण स्तोताका स्तुतिले प्रकाशित हुन्छ । यसले कुकर्म पुरै नष्ट गराउँछन् । इन्द्रदेवको द्वेष गर्ने राक्षसलाई यस किरणले पृथ्वी र आकाशभन्दा ज्यादै पर पुर्‍याउँछ ।

प्रतान्मानादध्या ये समस्वरज्जलोकयन्त्रासो रभसस्य मन्तवः ।

अपानक्षासो बधिरा अहासत ऋतस्य पन्थां न तरन्ति दुष्कृतः ॥६॥

वेगशाली गति भएको स्तुत्य सोमको किरण सर्वप्रथम अन्तरिक्षबाट प्रवाहित हुन्छ । यस किरणलाई दृष्टिबिहीन र बहिराले देख्न पाउँदैनन् । त्यस्ता व्यक्तिले सोमको यो किरण पाउन सक्दैनन् ।

सहस्रधारे वितते पवित्र आ वाचं पुनन्ति कवयो मनीषिणः ।

रुद्रास एषमिषिरासो अद्भुहः स्पशः स्वञ्चः सुदुशो नृचक्षसः ॥७॥

हजारौं धाराले तलतिर ओझिरेने सोमरस शोधित गर्दाखेरि ज्ञानीजनले स्तोत्रद्वारा स्तुति गर्दै पवित्र बनाउँछन् । रुद्रका पुत्र मरुत्वजस्तै स्तुत्य, द्रोहरहित, सुन्दर, सबै कुराको ज्ञान भएको, असल कर्म गर्ने र शत्रुमाथि उचित आक्रमण गर्ने यही सोम हो ।

ऋतस्य गोपा न दधाम सुक्रतुस्त्री ष पवित्रा हृद्यन्तरा दधे ।

विद्वान्स विश्वा भुवनाभि पश्यत्यवाजुष्यन्विध्यति कर्तै अत्रतान् ॥८॥

श्रेष्ठकर्मा, यज्ञरक्षक सोमले कुनै पनि ज्ञानीलाई दुःख दिँदैन । सोमले अग्नि, वायु र सूर्यको तेज धारण गर्दछ । सबै युवालाई सूक्ष्म दृष्टिले हेर्दै नियम पालन नगर्ने दुष्टलाई दुःख दिन्छ ।

ऋतस्य तन्वर्विततः पवित्र आ जिह्वाया अग्रे वरुणस्य मायया ।

धीराश्चित्समिनक्षन्त आशतात्रा कर्तमव पदात्यप्रभुः ॥९॥

सोमले यज्ञ र पवित्रताको विस्तार गर्दछ । आफ्ना शक्तिले वरुणका अग्रभागमा रहन्छ । यहीनै उसलाई प्राप्त गरेर उपयोग गर्दछन् । कर्महीन व्यक्ति पतनका खौलामा पर्छन् ।

ऋषि - कर्क्षीवान् दैर्घ्यतमस । देवता - पवमान सोम । छन्द - जगती त्रिष्टुप् ।

शिशुर्न जातोऽयं चक्रददने स्वर्ग्यद्वाङ्मयरुषः सिषासति ।

दिवो रेवसा सचते पयोवृधा तमीमहे सुमती शर्म सप्रथः ॥१॥

अन्तरिक्षमा सोमप्रवाह नवजात शिशुजस्तौ शब्द गार्दछ । तेजस्वी सोम दिव्य ओज र दुध या जलमा मिसिएर बढ्छ । अश्वजस्तौ स्वर्गातिर जाने मन गर्दछ । असल बुद्धि हुनेले सुन्दर स्तुतिले शुभ आवास र ऐश्वर्यसहित सोमको कामना गर्दछन् ।

दिवो यः स्कम्भो धरुषः स्वातत आपूर्णो अंशुः पर्येति विश्वतः ।

सेमे मही रोदसो यक्षदावृता समीचीने दाधार समिषः कविः ॥२॥

सोम खम्बाजस्तौ भई घुलोकलाई अड्याउँदै संसारलाई धारण गर्छ । यो सर्वत्र फैलिएको र सबैतिर पूर्ण रहेर सम्पूर्ण विश्वमा व्याप्त छ । सोमले घुलोक र पृथिवीमा अन्न, जल र शक्ति विस्तार गर्दछ । यो ज्ञानी सोम घुलोक र पृथिवीलाई संयुक्त रूपले धारण गर्दै सबै किसिमका अन्न धारण गर्दछ ।

महि पसरः सुकृतं सोम्यं मधुर्वी गव्यतिरदितेऽर्ध्वं यते ।

ईशे यो वृष्टेरित उंसियो वृषापां नेता य इतऊक्तिर्गमियः ॥३॥

यज्ञसम्बन्धी महान् कार्यमा प्रयुक्त सोमरस यज्ञमा जाने इन्द्रदेवलाई पान गर्नका लागि उत्तम हुन्छ । वर्षाका स्वामी इन्द्रदेवका लागि पृथिवीले मार्ग विस्तृत गराउँछ । उनी गाईका हितकारी, जल बसाउने र सबैका नेता हुन् । उनै इन्द्रदेव सोमयज्ञमा सम्मिलित भएर प्रशंसनीय हुन्छन् ।

आत्मन्वन्नभो दुहते धृतं पय ऋतस्य नाभिरमृतं वि जायते ।

समीचीनाः सुदानवः प्रीणन्ति तं नरो हितमव मेहन्ति पेरवः ॥४॥

आकाशबाट घिउ र दुधजस्तै महत्त्वपूर्ण सार वस्तु दोहन गरिन्छ । सतको कन्दबाट अमृतरूपी सोम उत्पन्न हुन्छ । सँगै बसेर त्यस अमृतलाई सबैले प्रसन्न गर्दछन् । त्यस रक्षक नेताले हितकारी पदार्थको वर्षा गराउँछ ।

अरावीदंशुः सचमान ऊर्मिणा देवाव्यं मनुषे पिवन्ति त्वंचम ।

दधाति गर्भमदितेरुपस्थ आ येन तोकं च तनयं च धामहे ॥५॥

देवताको रक्षा र मानवको हितका लागि सोम आफैले आफूलाई अर्पण गरी जलमा मिसाएर शब्दानाद गर्दछ । पृथ्वीका माथिल्लो सतहमा सोमले आफ्नो गर्भ स्थापित गर्दछ, त्यसैबाट हामी आफ्ना सन्तानलाई निरोगी बनाएर रक्षा गर्नमा समर्थ हुन्छौ ।

सहस्रधारेऽयं ता असश्रतस्तुतीये सन्तु रजसि प्रजावतीः ।

चतस्रो नाभो निहिता अबो दिवो हविर्भरन्त्यमृतं घृतश्रुतः ॥६॥

तेस्रो मानिएको स्वर्गलोकमा छुट्टिएर रहने यो सोमरस सहस्र धाराका रूपमा पृथिवीमा बगेर प्रजाको सहायक हुन्छ । घुलोकबाट सोमका चार प्रवाह बग्ने गर्दछन् । घिउ प्रदान गर्ने सोमरस रक्षणशक्तिले युक्त छ र अमरता प्रदान गर्ने हविष्यान्नको रूप हो ।

श्वेतं रूपं कृणुते यत्सिषासति सोमो मीढ्वी असुरो वेद भूमनः ।

धिया शमी सचते सेमभि प्रवद्विस्कवन्त्यमव दर्षदुद्रिणम् ॥७॥

स्वर्गको कामनाले सोमरस यज्ञमा प्रतिष्ठित भएका बेला सेतो रङ्गको देखिन्छ । यस्तो बलशाली सोम याजकको कामना पूरा गर्दै अनेकौँ किसिमका धन प्रदान गर्दछ । यो सोम बुद्धिपूर्वक गरिएका असल कर्म पूरा गराउँदै जल प्रदान गर्ने बादललाई बर्सनका लागि तलातिर पठाउँछ ।

अध श्वेतं कलशं गोभिरक्तं कार्ष्णं वाज्यक्रमीत्ससवान् ।

आ हिन्विरे मनसा देवयन्तः कक्षीवते शतहिमाय गौनाम् ॥८॥

युद्धमा जाने घोडाभै यो सोमरस गाईको दुधमा मिसिएर सेतो वर्णको भई कलशमा उपयुक्त स्थानमा स्थापित हुन्छ । सयौँ किसिमका स्तुति गर्दा कक्षीवान् ऋषिले गाई प्रदान गरेभैं देवत्व प्राप्त गर्ने याजक भनैदेखि उचित विधिसे सोमदेवको स्तुति गर्छन् ।

अद्भिः सोमं पपृचानस्य ते रसोऽव्यो वारं वि पवमान धावति ।

स मूच्यमानः कविभिर्मदन्तम स्वदस्वेन्द्राय पवमान पीतये ॥९॥

हे आनन्ददायी शोधित सोमदेव । जलमा मिसिने तिप्रो रस ऊनीका चालनीले छानिन्छ । हे सोमदेव । याजकहरूबाट परिष्कृत रस इन्द्रदेवलाई पान गर्नका लागि प्रदान गर ।

[सूक्त - ७५]

ऋषि - कवि भार्गव । देवता - पवमान सोम । छन्द - जगती ।

अभि प्रियाणि पवते चनोहितो नामानि यद्धो अधि येषु चर्षते ।

आ सूर्यस्य बृहतो बृहन्नधि रथं विष्वज्वमरुहद्विचक्षणः ॥१॥

दिव्य सोम सर्वत्रगामी सूर्यदेवको रथमा आरूढ भार संसारको द्रष्टा बन्दछ । प्रिय जलसँगै अन्नका लागि हितकारी बनेर विस्तृत हुँदै प्रवाहित हुन्छ ।

ऋतस्य जिह्वा पवते मधु प्रियं वक्ता पतिर्धियो अस्या अदाभ्यः ।

दधाति पुत्रः पित्रोरपीच्छां नाम तृतीयमधि रोचने दिवः ॥२॥

ऋतको जिह्वोजस्ता सोमले मधुर एवं प्रिय प्रवाह प्रदान गर्दछ । बोल्ने र अदम्य बुद्धि भएको सोम पुत्र वा पिताका लागि अज्ञात भार तेस्रो नामले चुलुकमा प्रकट हुन्छ ।

अव द्युतानः कलशां अचक्रदवृभियेमानः कोश आ हिरण्यये ।

अभीमृतस्य दोहना अनुषताधि त्रिपृष्ठ उषसो वि राजति ॥३॥

स्वर्ण कलशमा शोधित हुँदा शब्द गर्ने तेजस्वी सोमको ऋत्विक्हरूबाट स्तुति गरिन्छ । यो सोम तीनै सन्ध्यामा प्रकट हुन्छ ।

अद्रिभिः सुतो मतिभिश्चनोहितः प्ररोचयन्नोदसी मातरा शुचिः ।

रोमाण्यव्या समया वि धावति मधोर्धारा पिन्वमाना दिवेदिवे ॥४॥

विद्वानहरूले दुङ्गामा कुटेर निकालेको परिष्कृत सोमरस अन्नका रूपमा राखे । यस सोमरसले छावापृथिवीरूपी मातालाई तेजस्वी बनाउँछ । सोमले प्रतिदिन मधुर धारा पवित्र बनाउँछ ।

परि सोम प्र धत्वा स्वस्तये नृभिः पुनानो अभि वासयाशिरम् ।

ये ते मदा आह्नसो विहायसस्तेभिरिन्द्रं चोदय दातवे मघम् ॥५॥

हे सोमदेव ! तिमी हाम्रा नजिकै आएर कल्याण गर । याज्ञिकहरूले परिष्कृत गरेपछि दुधमा मिसिएर यस । तिम्रो आनन्ददायी यस महान् शक्तिसम्पन्न र शत्रुनाशक छ । तिनी यिनै शक्तिका साथ धन प्रदान गर्नका लागि इन्द्रदेवलाई प्रेरित गर ।

[सूक्त - ७६]

ऋषि - कवि भार्गव । देवता - पवमान सोम । छन्द - जगती ।

धत्तं दिवः पवते कृत्यो रसो दक्षो देवानामनुमाद्यो नृभिः ।

हरिः सुजानो अत्यो न सत्वभिर्वृथा पाजासि कृणुते नदीष्वा ॥१॥

धारक शक्तिसम्पन्न, कर्मनिष्ठ, देवशक्ति संबद्ध, स्तोत्रबाट प्रशंसित, हरित सोम शोधित हुन्छ । यस्तो सोमरस बलवान् अश्वजस्तै सहजतसाथ आफ्नै नदीमा मिसिन्छ ।

शूरो न धत्त आयुधा गभस्त्योः स्वः सिषासत्रथिरो गविष्ट्यु ।

इन्द्रस्य शुष्पमीरयत्रपस्युभिरिन्दुहिन्वानो अन्यते मनीषिभिः ॥२॥

हातमा शस्त्र लिएका, सरमाको जस्तै रथमा चढेका, गाईको रक्षण गर्ने, वीर र इन्द्रदेवको बल बढाउँदै यो दिव्य सोम ऋत्विक्हरूबाट प्रेरित भएर गईको दुधसित मिसिन्छ ।

इन्द्रस्य सोम पवमान ऊर्मिणा तविध्यमाणो जठरेष्वा विशः ।

प्र णः पिन्व विद्युदप्रेव रोदसी धिया न वार्जा उप मासि शश्वतः ॥३॥

हे संस्कारित सोमदेव ! महान् सामर्थ्यवान् बनेर इन्द्रदेवका घेटमा यस । मेघलाई बर्त्तन प्रेरित गर्ने विद्युत्भौं तिमी आकाश र पृथ्वीलाई फलदायी बनाऊ । गरिको कर्मका नाथ्यमबाट हाम्रा लागि अक्षय र पोषणयुक्त अन्न प्रदान गर ।

विश्वस्य राजा पवते स्वर्दृश ऋतस्य धीतिमृषिषाडवीवशत् ।

यः सूर्यस्यासिरेण मृज्यते पिता मतीनामसमष्टकाव्यः ॥४॥

सोम सम्पूर्ण विश्वको राजा हो । ऋषिबाट स्तुत्य सोम सबैभन्दा इन्द्रदेवका कर्म प्रशंसित गर्दछ । सबै किसिमले प्रशंसनीय सोम स्तुतिको संरक्षक हो । यसलाई सूर्यको किरणले शोधित गर्दछ ।

वृषेव यूथा परि कोशमर्षस्यपापुपस्थे वृषभः कनिक्रदत् ।

स इन्द्राय पवसे मत्सरिन्तमो यथा जेषाम समिथे त्वोतयः ॥५॥

बथानमा सँदै परसेभौं सोमरस कलश पात्रमा जान्छ । इन्द्रदेवका लागि शोधित सोम अत्यन्त आनन्ददायी छ । हे सोम तिम्रा संरक्षणले हामी सङ्ग्राममा विजय प्राप्त गरौं ।

[सूक्त - ७७]

ऋषि - कवि भार्गव । देवता - पवमान सोम । छन्द - जगती ।

एष प्र कोशे मधुर्मा अचिक्रददिन्द्रस्य वज्रो वपुषो वपुष्टः ।

अभीमूतस्य सुदुघा घृतश्रुतो वाश्रा अर्षिन्ति पयसेव धेनवः ॥१॥

दुधालु गार्दको घिउसहितको दुधजस्तै ध्वनि गर्दै, इन्द्रदेवको वज्रजस्तै शक्तिशाली, सुन्दरतम बीज अङ्कुरित गराउने सोम, शब्द गर्दै कलशमा प्रवेश गर्दछ ।

स पूर्व्यः पवते यं दिवस्पति रयेनो मधायदिषितस्तिरो रजः ।

स मध्य आ युवते वैविजान इत्कृशानोरस्तुर्मनसाह विभ्युषा ॥२॥

सोम आदि कालदेखि शुद्ध छ । घुलोकबाट प्रेरित रयेन पक्षीद्वारा समस्त बाधा पार गरेर सोम पृथ्वीमा ल्याइएको हो । रजोलोकबाट प्राप्त सोम मधुरताले युक्त भएर दुधसित मिसिन्छ । भयभीत मनले कार्य गर्ने मानिसभै यो सोम यज्ञमा रहन्छ ।

ते नः पूर्वास उपरास इन्दवो महे वाजाय धन्वन्तु गोमते ।

ईक्षेण्यसो अह्नान चारवो ब्रह्मब्रह्म ये जुजुषुर्हविर्विह्विः ॥३॥

सबैभन्दा माथिल्लो स्थानमा रहेको, पहिले नै लक्ष्यमा पुगेको महान् सोमरस गार्दका दुधले युक्त अन्न हामीलाई प्रदान गरेको । यस्तो हव्य सेवन गर्ने सोमरस सबै किसिमका स्तुतिले दर्शनीय र रमणीय हुन्छ ।

अयं नो विद्वान्वनवद्वनुष्यत इन्दुः सत्राचा मनसा पुरुषुतः ।

इनस्य यः सद्ने गर्भमादधे गवामुरुब्जमभ्यर्षति व्रजम् ॥४॥

सोमले हानी गर्ने शत्रु चिनेर संहार गरेको । यज्ञका अग्निमा, औषधिका गर्भमा, गार्दका दुधमा र जलमा मिसिएर रहने सोमलाई सत्य मनले सङ्गठित रूपले स्तुति गरिन्छ ।

चक्रिर्दिवः पवते कृत्वो रसो महीं अदब्धो वरुणो हुरुग्यते ।

असावि मित्रो वृजनेषु यज्ञियोऽत्यो न यूथे वृषयः कनिक्रदत् ॥५॥

सृष्टिकर्ता, कर्मकुशल, रसरूपी सोम महान् छ । दुष्टको संहार गर्ने अविनाशी सोमलाई प्रयत्नपूर्वक निकाल्ने गरिन्छ । शत्रुबाट आक्रमण हुँदा समूहको फुत्तिलो चोडाभै यज्ञको मुख साधन सोम शब्दनाद गर्दै हाम्रो रक्षा गर्दछ ।

[सूक्त - ७८]

ऋषि - कवि भार्गव । देवता - पवमान सोम । छन्द - जगती ।

प्र राजा वाचं जनयत्रसिष्यददपो वसानो अभि गा इयक्षति ।

गृध्णाति रिप्रमविरस्य तान्वा शुद्धो देवानामुप याति निष्कृतम् ॥१॥

राजा सोम शब्दनाद गर्दै जलमा मिश्रित भएर स्तुति स्वीकार गरेर रस प्रदान गर्दछ । यो सोम भेडाका रौले निर्मित चालनीले छानिएर देवताकहाँ जान्छ ।

इन्द्राय सोम परि पिच्यसे नुभिर्नुचक्षा ऊर्मिः कविरस्यसे वने ।

पूर्वीर्हि ते स्रुतयः सन्ति यातवे सहस्रमश्वा हरयश्चमूषदः ॥२॥

हे सोमदेव । यज्ञकर्तले इन्द्रदेवका लागि तिम्रो रस निकाल्छन् । त्यो रस याजकले जलमा मिसाउँछन् । उहिलेदेखि नै तिमी यज्ञको हव्यका रूपमा प्रसिद्ध छौ । तिमी चुहुनका लागि हजारौं प्वालहरू छन् र अश्वरूपी सूर्यका भै हजारौं किरण छन् ।

समुद्रिया अप्सरसो मनीषिणमासीना अन्तरिषि सोममक्षरन् ।

ता ई हिन्वन्ति हर्म्यस्य सक्षणिं याचन्ते सुम्नं पवमानमक्षितम् ॥३॥

महान् आकाशमा विद्यमान सोम जलमा मिसिन लागेको छ । यज्ञस्थलका नजिकै जान जलले सोमलाई प्रेरित गर्दछ । पवित्र सोमसित याजकहरू सुख माग्दछन् ।

गोजिन्नः सोमो रथजिद्धिरण्यजित्स्वर्जिदब्जित्पवते सहस्रजित् ।

यं देवासश्चक्रिरे पीतये मदं स्वादिष्टं द्रप्समरुणं मयोभुवम् ॥४॥

हाम्रा लागि गार्द, रथ, सुवर्ण, जल र हजारौं खालका धन जित्ने सोमरस शोधित हुन्छ । अरुण आभा भएको मधुर रसरूपी सोम देवतालाई आनन्द बढाउनका लागि र सुख वृद्धिका लागि बनेको हो ।

एतानि सोम पवमानो अस्मयुः सत्यानि कृष्वन्द्रविणान्यर्षसि ।

जहि शत्रुमन्तिके दूरके च य उं गव्यूतिमभयं च नस्कृषि ॥१॥

हे सोमदेव ! सत्यको मार्गमा चलनेलाई सहायता गर्ने तिमा शोधित भएर धन प्रदान गर्दै अगाडि जाऊ । नजिकै वा टाढा रहेका शत्रु पराजित गरेर हाम्रो रक्षा गर्दै विस्तृत मार्गमा निर्भय प्रदान गर ।

[सूक्त - ७९]

ऋषि - कवि भार्गव । देवता - पवमान सोम । छन्द - जगती ।

अचोदसो नो धन्वन्तिवन्दवः प्र सुवानासो बहद्विषेभु हरयः ।

वि च नशन्न इषो अरातयोऽर्यो नशन्त सनिषन्त नो धियः ॥१॥

उत्तेजित नहुने सोमरसले हामीलाई प्रेरणा र वर्षाको हरियो रस प्रदान गरौस् । हाम्रा अन्नका शत्रु नाश होऊन् । हाम्रो भावना देवताकहाँ पुगोस् र हामी सफल होऔं ।

प्र णो धन्वन्तिवन्दवो मदच्युतो धना वा येभिरवतो जुनीमसि ।

तिरो मर्तस्य कस्य चित्परिहृतिं वयं धनानि विश्वधा भरेमहि ॥२॥

सोमरसले हाम्रो आनन्द यद्यउँदै धनलाई हाम्रा नजिकै आउनका लागि प्रेरित गरौस् । बलवान् सोमका शक्तिले सबै बाधा पन्छदै हामी शत्रुसित प्रतिस्पर्धा गर्न सकौं र अनेकौं खालका धन प्राप्त गर्नमा समर्थ होऔं ।

उत स्वस्या अरात्या अरिर्हि ष उतान्यस्या अरात्या वृको हि षः ।

धन्वन्न तृष्णाः समरीत तां अभि सोम जहि पवमान दुराध्यः ॥३॥

सोमले आफ्ना र अर्काका शत्रु संहार गर्दछ । मरुदेशमा रहनेको तिखाँजस्तो सोमदेव शत्रुका पछाडि लागेर तिनको नाश गर ।

दिवि ते नाभा परमो य आददे पृथिव्यास्ते रुरुहुः सानवि क्षिपः ।

अद्रयस्त्वा बप्सति गोरधि त्वच्चाप्सु त्वा हस्तैर्दुर्दुर्मनीषिणः ॥४॥

हे सोमदेव ! तिमी हविष्यान्न स्वीकार गर्ने अंश धुलोकमा सर्वोपरि रहन्छ । पृथिवीका उच्च भागमा रहेर त्यो विस्तृत हुन्छ । ज्ञानोद्गमले दुङ्गामा कुटेर तिमी रस निकाल्छन् र त्यसलाई हातले जलमा मिसाएर भूमिका पृष्ठ भागमा स्थापित गर्दछन् ।

एवा त इन्दो सुभवं सुपेशसं रसं तुञ्जन्ति प्रथमा अभिश्रियः ।

निदिदिद पवमान नि तारिष आविस्ते शुष्मो भवतु प्रियो मदः ॥५॥

हे सोमदेव ! मुख्य यज्ञकहरू जम्मा भएर यज्ञस्थलमा सौन्दर्ययुक्त रस निकाल्छन् । हे सोमदेव ! हाम्रा शत्रु संहार गर । तिमी आनन्दवर्द्धक, बलवर्द्धक रस प्रकट होस् ।

[सूक्त - ८०]

ऋषि - वसु भारद्वाज । देवता - पवमान सोम । छन्द - जगती ।

सोमस्य धारा पवते नृवक्षस ऋतेन देवान्हवते दिवस्परि ।

बृहस्पते रवथेना वि दिद्युते समुद्रासो न सवनानि विव्यचुः ॥१॥

सोमरसको धारा शोधित हुँदै छ । सर्वदृष्टा सोमदेव यज्ञमा देवतालाई सुखी बनाउँछन् । बृहस्पतिदेवका स्तुतिले सोम धुलोकमा सर्वोपरि स्थापित हुन्छ । पृथिवीमा समुद्र व्याप्त भएकै जम्मा सोमरस व्याप्त छ ।

यं त्वा वाजिन्नभ्या अथ्यनूषतायोहतं योनिमा रोहसि बुभानु ।

मघोनामायुः प्रतिरन्महि श्रव इन्द्राय सोम पवसे वृषा मदः ॥२॥

हे बलवान् सोमदेव ! अविनाशी वाणीले स्तुति गर्दा तिमी सुवर्ण आभूषणले सजिएका हातले संस्कारित भएर यज्ञस्थलमा प्रतिष्ठित र तेजस्वी छौं । हे सोमदेव ! यज्ञकतालाई आयु र धेरै अन्न प्रदान गर्दै तिमी इन्द्रदेवलाई आनन्द र बल बढाइदैन ।

एन्द्रस्य कुशा पवते मदिन्तम ऊर्जं वसानः श्रवसे सुमङ्गलः ।

प्रत्यङ् स विश्वा भुवनाभि पप्रथे क्रीडन्हरित्यः स्यन्दते वृषा ॥३॥

सोमरस इन्द्रदेवलाई सन्तुष्ट गर्न निकालिन्छ । अन्न बढाउन र आनन्दवादी बल प्राप्त गर्न सोमरस निकालिन्छ । सोमरस सबै भुवनलाई प्रत्यक्ष रूपले प्रकाशित गर्दै ठूलो हित गर्दछ । हरियो आभा भएको सोम फुटिलो घोडाजस्तै यज्ञस्थलमा खेल्दै बलशाली भएर टाढासम्म व्याप्त हुन्छ ।

तं त्वा देवेभ्यो मधुमत्तमं नरः सहस्रधारं द्रुहते दश क्षिपः ।

नृभिः सोमं प्रच्युतो ग्रावभिः सुतो विश्वान्देवो आ पवस्वा सहस्रजित् ॥४॥

हजारों धारा हुने अत्यन्त मधुर सोमरस देवताका निम्नि याजकले दस औलाले निकाले। हे सोमदेव ! दुङ्गाले कुटेर याजकहरूले निकालिएका तिमी देवताका लागि हजारों किसिमले विजय प्राप्त गराउने रस प्रदान गर ।

तं त्वा हस्तिनो मधुमत्तमद्रिभिर्दुहन्त्यप्सु वृषभं दश क्षिपः ।

इन्द्रं सोमं मादयन्दैव्यं जनं सिन्धोरिवोर्मिः पवमानो अर्षसि ॥५॥

दुङ्गाले कुटेर राम्रा हातका दस औलाले बलियो र मिठो सोमरस पानीमा मिसाउँछन् । इन्द्रदेव र अन्य देवतालाई आनन्दित गर्ने हे पवित्र एवं बलशाली सोमदेव ! तिमी सिन्धुको लहरजस्तै अति शुद्ध भएर प्रवाहित होऊ ।

[सूक्त - ८१]

ऋषि - वसु भारद्वाज । देवता - पवमान सोम । छन्द - जगती त्रिष्टुप् ।

प्र सोमस्य पवमानस्योर्मय इन्द्रस्य यन्ति जठरं सुपेशसः ।

दध्ना यदीमुश्रीता यशसा गवां दानाय श्रमुदमन्दिषुः सुताः ॥१॥

शोधित सोमरसको सुन्दर धारा इन्द्रदेवका पेटमा प्रवेश गर्दै छ । गार्हका दर्हासित यो सोमरस मिसाउँदा वीर इन्द्रदेवलाई दान दिनका लागि उत्तेजित गराउँछ ।

अच्छ हि सोमः कलशां असिष्यददत्यो न वोदह्य रघुवर्तिनिर्वृषा ।

अथा देवानामुभयस्य जन्मनो विद्वौ अश्नोत्यपुन इतश्च यत् ॥२॥

रथ ताम्रे घोडा द्रुतगतिले कुद्दैभैं यो सोम उत्तम विधिले कलशमा स्थापित हुन्छ । बलशाली सोम सूर्य आदि लोक घुम्न सक्दछ । हुलोक र भूलोकमा व्यापा ज्ञानी सोमले देवता खुसी पार्दछ ।

आ नः सोम पवमानः किरा वस्त्रिन्दो भव मधवा राधसो महः ।

शिक्षा वयोधो वसवे सु चेतुना मा नो गधमारे अस्मत्परा सिचः ॥३॥

हे शोधित सोमदेव ! तिमी महान् ऐश्वर्य प्रदान गर । हे अन्नदाता सोमदेव हामीलाई कल्याणकारी ज्ञानयुक्त धन प्राप्त गराऊ । त्यो धन हामीदेखि कहिल्यै टाढा नहोस ।

आ नः पूषा पवमानः सुप्रत्यो मित्रो गच्छन्तु वरुणः सजोषसः ।

बृहस्पतिर्मरुतो वायुरश्विना त्वष्टा सविता सुयमा सरस्वती ॥४॥

पोषणकारी पूषादेव, पवित्र सोम, मित्र, श्रेष्ठ वरुण, ज्ञान प्रदाता बृहस्पति, मरुत्गण, वायु, अश्विनीकुमार, त्वष्टादेव, सवितादेव, विद्यादायिनी सरस्वती आदि सबै देवशक्ति हामीकहाँ आऊन् ।

उभे द्यावापृथिवी विश्वामिन्वे अर्यमा देवो अदितिर्विधाता ।

भगो नृशंस उर्वीन्तरिक्षं विश्वे देवाः पवमानं जुषन्त ॥५॥

सर्वव्यापी द्यावापृथिवी, अर्यमादेव, प्रकृतिदेवी, विधातादेव, भगदेव र मानिसबाट प्रशंसित विशाल अन्तरिक्ष आदि सबै देवसमुदायले यो सोमरस पान गरुन् ।

[सूक्त - ८२]

ऋषि - वसु भारद्वाज । देवता - पवमान सोम । छन्द - जगती त्रिष्टुप् ।

असावि सोमो अरुषो वृषा हरी राजेव दस्मो अभि गा अचिन्नदत् ।

पुनानौ वारं पर्येत्यव्ययं श्येनो न योनिं घृतवन्तमासदम् ॥१॥

ओजस्वी, शक्तिवर्द्धक, हरियो वर्णको, सम्राट्भैं सौन्दर्ययुक्त सोमरस निस्कंदै छ । गार्हको मिसापछि सोम ध्वनि गर्दै पवित्र भएर चाल्नीबाट छानेर तयार हुन्छ । त्यसपछि श्येनपक्षीले पानीका भाँडामा स्थित हुन्छ ।

कविर्वेधस्या पर्येधि माहिनमत्यो न मृष्ट्ये अभि वाजमर्षसि ।

अपसेधन्दुरिता सोमं मृडय घृतं वसानः परि यासि निर्णिजम् ॥२॥

हे सोमदेव ! यज्ञको इच्छा हुँदा जलयुक्त भएर चाल्नीले शोधित भएपछि सुदृश्यलमा जाने जन्धुरजस्तै वेगले आएर अडिन्छौ । हे सोमदेव ! हामीलाई दुष्प्रवृत्तिबाट टाढा राखेर सुखी बनाऊ ।

पर्जन्यः पिता महिषस्य पर्णिनो नाभा पृथिव्या गिरिषु क्षयं दधे ।

स्वसार आपो अभि गा उतासरन्तस् प्रावभिर्नसते वीते अध्वरे ॥३॥

पानी बसाउने बादल दूला पात हुने सोमको पिता हो । सोम पृथ्वीका केन्द्रस्थलमा रहने पर्वतका निवासी हो । सोम गाईको दुध, पानी र स्तुति पाएर यज्ञस्थलमा रहन्छ ।

जायेव पत्यावधि शेव मंहसे पज्जाया गर्भं मृणुहि ब्रवीमि ते ।

अन्तर्वाणीषु प्र चरा सु जीवसेऽनिन्द्यो वृजने सोम जागृहि ॥४॥

पत्निका लागि पत्नी सुखद भएभैं यजमानका लागि सोम सुखकारी हुन्छ । हे पर्जन्यका पुत्र सोमदेव ! स्तुतिभित्र शुभ गुणमा रहनका लागि तिमीलाई यिनी गर्दछौं, त्यो सुन । हे स्तुत्य सोमदेव ! हाम्रो जीवन सुखी गराउन शत्रुमाथि दृष्टि राख ।

यथा पूर्वैभ्यः शतसा अभृक्षः सहस्रसाः पर्यया वाजमिन्दो ।

एवा पवस्व सुविताय नव्यसे तव व्रतमन्वापः सचने ॥५॥

हे सोम ! ऋषिले सयौं किसिमका धन दिएभैं हिसारहित भएर हजारौं किसिमका धन हामीलाई देऊ र ज्ञानको तिर्खा लाग्नेलाई सुखदायी रस देऊ । तिनो व्रत यज्ञाय कर्मकै अनुसार पूरा होस् ।

[सूक्त - ८३]

ऋषि - पवित्र आह्विरस । देवता - पवमान सोम । छन्द - जगती ।

पवित्रं ते विततं ब्रह्मणस्पते प्रभुर्गात्राणि पर्येषि विश्वतः ।

अतप्ततनूनं तदामो अश्नुते शृतास इद्वहन्तस्तत्समाशत ॥१॥

हे मन्त्रका अधिपति सोमदेव ! तिस्रा पवित्र अङ्ग सर्वत्र विद्यमान छन् । शक्तिशाली भएका कारण पान गर्नेका शरीरमा तिमी स्फुर्ति बढाइदिन्छौं । तपस्याले शरीर खिइएका आलाकोचाले त्यो फल प्राप्ता गर्न सक्दैनन् । परिपक्व भएपछि मात्रै पाउन सक्दछन् ।

तपोष्पवित्रं विततं दिवस्पदे शोचन्तो अस्य तन्तवो व्यस्थिरन् ।

अवन्त्यस्य पवीतारमाशवो दिवस्पृष्ठमधि तिष्ठन्ति चेतसा ॥२॥

सोमका पवित्र अङ्ग शत्रु सताउनका लागि ह्यूलोकमा फैलएका छन् । यिनको चम्कंदो रश्मि ह्यूलोकका पृष्ठ भागमा विशेष रीतिले स्थिर भएको छ । यस रश्मिले याज्ञिकलाई रक्षा गर्दछ ।

अरूरुचदुषसः पुरिनरप्रिय उक्षा बिभर्ति भुवनानि वाजयुः ।

मायाविनो ममिरे अस्य मायया नृचक्षसः पितरो गर्भमा दधुः ॥३॥

सूर्यका रूपमा सोम नै स्वयं प्रकाशित एवं प्रमुख हुन् । वर्षा गराएर पोषक जलका धाराले सबै प्राणीलाई पोषण प्रदान गर्ने उनै हुन् । सोमका क्षमताले संसारको निर्माण हुन्छ । उनका आज्ञाले देवता र मानिसले औषधिमा गर्भको स्थापना गरेका हुन् ।

गन्धर्व इत्था पदमस्य रक्षति पाति देवानां जनिमान्यद्भुतः ।

गृष्णाति रिपुं निधया निधापतिः सुकृत्तमा मधुनो भक्षमाशत ॥४॥

संत्यका स्वरूप सूर्यदेव सोमलाई संरक्षण प्रदान गर्दछन् । सोम देवत्वधारीका जीवनको रक्षा गर्दछ । शत्रुलाई जालाले जेलुख र पाशाधिपति श्रेष्ठ कार्यका लागि यसै मधुर सोमको पान गर्दछन् ।

हविर्हविष्मो महि सद्य दैव्यं नभो वसानः परि यास्मध्वरम् ।

राजा पवित्ररथो वाजमारुहः सहस्रभृष्टिर्जयसि श्रवो बृहत् ॥५॥

राम्रो रथ लिएर युद्धमा गएका राजाले अनेकौं शस्त्रास्त्रले युद्ध गरेर धेरै किसिमको जितेभैं हे जलयुक्त सोमदेव ! महान् जलनिधिमा रहने तिमी पवित्र जलसँगै यज्ञशालामा प्रतिष्ठित होऊ ।

[सूक्त - ८४]

ऋषि - प्रजापति वाव्य । देवता - पवमान सोम । छन्द - जगती ।

पवस्व देवमादनो विचर्षणिरप्सा इन्द्राय वरुणाय वायवे ।

कृधी नो अद्य वरिवः स्वस्तिमदुरुक्षितौ गृणीहि दैव्यं जनम् ॥१॥

हे सोमदेव ! आनन्ददायी, सर्वद्रष्टा, जलधारालाई प्रवाहित गर्ने रस प्रदान गर्ने इन्द्र, वरुण र वायु आदि देवताका लागि रस प्रदान गर । आज हाम्रो धन कल्याणकारी बनाऊ र यस विशाल भूमिमा देवतालाई सुखी बनाऊ ।

आ यस्तस्यै भुवनान्यमर्त्यो विश्वानि सोमः परि तान्यर्पति ।

कृण्वन्तस्त्वृतं विपचृतमभिष्टय इन्दुः सिषक्त्युषसं न सूर्यः ॥२॥

उषाका साथमा सूर्यदेव रहेभैं इष्ट फलप्रदाता सोम यज्ञमा रहन्छन् । भुवनमा व्याप्त अविनाशी सोमले देवत्व प्राप्त गरेकालाई दिव्य संस्कारले सुदृढ गराउँछन् र कुविचार पर हटाउँदै देवतासंग रहन्छन् ।

आ यो गोभिः सृज्यत ओषधीष्वा देवानां सुप्र इषयन्नुषावसुः ।

आ विद्युता पवते धारया सुत इन्द्रं सोमो मादयन्दैव्यं जनम् ॥३॥

गाईका दुधसित मिसाइने सोम देवतालाई सुख दिनका लागि निकालिन्छ । त्यो सोम देवता प्राप्त गर्ने कामनाले शत्रु पराजित गरेर उनको धन प्राप्त गराउँछ । त्यही सोम धाराका रूपमा रस प्रदान गर्दै इन्द्र र अन्य देवतालाई आनन्द दिन्छ ।

एष स्य सोमः पवते सहस्रजिह्वान्वो वाचमिषिरामुषर्षुधम् ।

इन्दुः समुद्रमुदियति वायुभिरेन्द्रस्य हर्दि कलशेषु सीदति ॥४॥

रस प्रदान गर्ने सोम हजारौं किसिमका धनमाथि विजय प्राप्त गर्दै स्तोतालाई स्तुति गर्न प्रेरित गर्दछ । उषा कालमा जानैलाई इच्छाअनुसारको प्रेरणा दिन्छ । यो सोम वायुद्वारा रसप्रवाहलाई माथि जाने प्रेरणा दिँदै इन्द्रदेवका लागि कलशमा स्थापित हुन्छ ।

अभि त्वं यावः पयसा पयोषुधं सोमं श्रीणन्ति मतिभिः स्वर्विदम् ।

धनञ्जयः पवते कृत्यो रसो विप्रः कविः काव्येना स्वर्चनाः ॥५॥

दुधसित मिसिएर विस्तृत हुने सोमलाई वाणीरूपी गाईले स्तुतिका साथ आफ्ना दुधमा मिसाउँछन् । शत्रुका धनमाथि विजय प्राप्त गर्ने सोम स्तोत्र गायनबाट रस प्रदान गर्छ । यो कर्मकौशल बढाउने मेधावान् ज्ञानी सोम पौष्टिक अन्नले युक्त रस प्रदान गर्दछ ।

[सूक्त - ८५]

ऋषि - वेन भार्गव । देवता - पवमान सोम । छन्द - जगती त्रिष्टुप् ।

इन्द्राय सोम सुषुतः परि स्रवाऽपामीवा भवतु रक्षसा सह ।

मा ते रसस्य मत्सत इयाविनो द्रविणस्वन्त इह सन्तिवन्दवः ॥१॥

हे सोमदेव ! तिमी गतिलो ढङ्गले पेलेर तयार भएपछि इन्द्रदेवलाई पिउनका लागि प्रवाहित भई रोगरूपी राक्षसबाट मुक्त होऊ । दोहोरिे खालको व्यवहार गर्ने दुष्टलाई सोमरस प्राप्त नहोस् । यस यज्ञमा सोमरस ऐश्वर्ययुक्त बनेोस् ।

अस्मान्तसमयै पवमान चोदय दक्षो देवानामसि हि प्रियो मदः ।

जहि शत्रुरभ्या भन्दनायतः पिबेन्द्र सोममव नो मृधो जहि ॥२॥

हे सोमदेव ! हामीलाई युद्धका लागि प्रेरित गर । हाम्रा नजिकै आएर शत्रुमाथि विजय प्राप्त गराऊ । तिमी देवतालाई पूरा दक्ष र खुसी गराउँछौ । स्तुतिको कामना गर्ने हे इन्द्रदेव ! सोमरस पान गरेर हाम्रा शत्रु पराजित गर ।

अदब्ध इन्दो पवसे मदिन्तम आत्मेन्द्रस्य भवसि धांसिरुत्तमः ।

अभि स्वरन्ति बहवो मनीषिणो राजानमस्य भुवनस्य निंसते ॥३॥

हे सोम ! हिसारहित र आनन्ददायक रस प्रदान गर । तिमी सर्वोत्तम धारक र इन्द्रदेवका लागि आन्तरिक रूपमा प्रिय छौ । भुवनका राजा सोमलाई ज्ञानीले स्तुति गर्दछन् र अति घनिष्ठजस्तै उनलाई प्राप्त गर्दछन् ।

सहस्रणीयः शतधरो अद्भुत इन्द्रायेन्दुः पवते काम्यं मधु ।

जयक्षेत्रमभ्यर्षां जयश्रप उरुं नो गातुं कृणु सोम मीढवः ॥४॥

सयौ धारामा बग्ने, हजारौं किसिमले ल्याइने अद्भुत सोम इन्द्रदेवका निम्ति, उनले रुचाउने रस प्रदान गर्दछ । हे सोमदेव ! रणक्षेत्र जितेर अगाडि बढेको मेघजस्तै सुखका वर्षा गराउँदै र प्रजालाई अनुशासनमा राख्ने हाम्रा निम्ति उन्नतिको मार्ग बनाइदऊ ।

कनिकदत्कलशे गोभिरज्यसे व्यपव्ययं समया वारमर्षसि ।

मर्मज्यमानो अत्यो न सानसिस्त्रिदस्य सोम जतरे समक्षतः ॥५॥

हे सोमदेव ! तिमी गाईको दुधसित मिसिएर शब्दनाद गर्दै ऊनीले बनेको चाल्नीबाट कलशमा स्थापित होऊ । फुटिलो घोडाजस्तै परिष्कृत भएर सेवन योग्य बनेका तिनीले इन्द्रदेवलाई सन्तुष्ट गर ।

स्वादुः पवस्व दिव्याय जन्मने स्वादुरित्त्राय सुहवोतुनामे ।

स्वादुर्मित्राय वरुणाय वायवे बृहस्पतये मधुर्मा अदाभ्यः ॥६॥

हे सोमदेव ! तिम्रो दिव्यता प्राप्त गर्ने देवताहरूका तिम्रित आफ्नो मधुर रस प्रदान गर पुण्यशील इन्द्रका निमित्त मिठो रस देऊ मित्र वरुण वायु र बृहस्पति आदिका लागि भ्रमृतजस्तै मधुर सोमरस प्रदान गर

अत्यं मृजन्ति कलशे दश क्षिपः प्र विप्राणां मतये वाच ईरते ।

पवमाना अभ्यर्षन्ति सुष्ठुतिमेन्द्र विशन्ति मदिरास इन्दवः ॥७॥

सोमलाई कलशमा सवैभन्दा माथि गरुण दस वीलले शाशित गर्दा स्ताताहरूले स्तुति गरेको पवित्र सोमरसले मुन्दछ । आनन्दप्रदायक सोमरस इन्द्रदेवलाई प्राप्त हुन्छ

पवमानो अभ्यर्षा सुवीर्यमुर्वी गव्यूति महि शर्म सप्रथः ।

माकिनो अस्य परिष्कृतिरीशतेन्दो जयेम त्वया धनं धनम् ॥८॥

हे पवित्र सोमरस हामीलाई श्रुष्ट पराक्रमले युक्त महान् मुख प्रदान गर्ने सुविस्तृत माग देखाऊ हे सोमदेव तिस्रा नजिकै हामी हरेक किसिमका धन प्राप्त गरौं त्यो धन कुनै हिंसकले आफ्ना अधिकारमा लिन नसकोस्

अधि द्यामस्थाद्वृषभो विचक्षणोऽरुरुचद्वि दिवो रोचना कविः ।

राजा पवित्रमत्येति रोरुषद्विषः पीवृषं दुहते नृचक्षसः ॥९॥

बलवान् सर्वद्रष्टा जानी सोम द्युलोकमा रहेर आफ्नो तेज विशेष रूपले प्रकाशित गरेर भ्रमृतजस्तै रस प्रदान गर्दछ । चाल्नीमा शाशित हुँदा शब्द गर्दै पात्रमा एकत्र हुन्छ

दिवो नाधे मधुजिह्वा असश्चतो वेना दुहन्त्युक्षणं गिरिष्णम् ।

अप्सु द्रप्सं वावृधानं समुद्र आ सिन्धोरूमा मधुमन्तं पवित्र आ ॥१०॥

मुखमय वातावरणमा रहेर मधुर भाषा बोल्ने ऋषिहरू अलगअलग पर्वतमा रहने जलले बढ्ने रसरूपी सोमलाई सिन्धुका लहरमा मिसाएर पवित्र बनाउँछन्

नाके सुपर्णमुपपत्तिवांसं गिरो वेनानामकपन्त पूर्वीः ।

शिशु रिहन्ति मतयः पनिपन्तं हिरण्ययं शकुनं क्षामणि स्थाम् ॥११॥

द्युलोकमा उत्पन्न सोमलाई आदि कालदेखि जनाहरू स्तुति गर्दछन् सुवर्णजस्तो तेजस्वी, शक्तिमान् शब्द गर्ने बालकजस्तै सस्का योग्य सोम वृजस्थलमा स्थापित भएर स्तुति प्रप्त गर्दछ ।

ऊर्ध्वो गन्धर्वो अधि नाके अस्थाद्विक्षा रूपा प्रतिचक्षाणो अस्य ।

भानुः शुक्रेण शोचिषा व्यधौत्सारुरुचद्रोदसी मातरा शुचिः ॥१२॥

सूर्यको किरण धारण गर्ने सोम स्वर्गभन्दा माथिल्ला स्थानमा रहेर सूर्यदेवका अनेकौं रूप हेर्दछ । तेजस्वी प्रकाशयुक्त सूर्यदेव चम्कन्छन् मातृजन्ता द्यूनीक र पृथिवीलाई तेजस्वी सूर्यदेवले प्रकाशित गर्दछन् ।

[सूक्त ८६]

ऋषि अत्रिर्भौम गृत्समव भागव शौनक देवता पवमान सोम छन्द - जगती ।

प्र त आशवः पवमान धीजवो मदा अर्षन्ति रभुजा इव त्मना ।

दिव्याः सुपर्णा मधुमन्त इन्दवो मदन्तिमासः परिकोशमासते ॥१॥

हे सोमदेव ! द्रुतगामी घोडाजस्तै तिम्रो आनन्ददायी रस व्यापक मनका वेगले प्रवाहित हुँदै छ तेज र ज्ञानले युक्त यो मधुर सोमरस हृषित हुँदै कलशमा स्थापित हुन्छ

प्र ते मदासो मदिरास आशवोऽसुक्षत रथ्यासो यथा पृथक् ।

धेनुर्न वत्सं पयसाभि वज्रिणमिन्द्रमिन्दवो मधुमन्त ऊर्मयः ॥२॥

गतिमान् रथका घोडाभै तिम्रो आनन्ददायी रस स्वतन्त्र प्रवाहित हुँदै छ गाईले बाछी मन्तुष्ट बनाएभै मधुर धारामा प्रवाहित सोमरसले वज्रधारी इन्द्रदेवलाई मन्तुष्ट छ

अत्यो न हियानो अधि वाजमर्षं स्वर्विकोशं दिवो अद्रिमातरम् ।

वृषा पवित्रे अधि सानो अव्यये सोमः पुनान इन्द्रियाय धायसे ॥३॥

युद्धले प्रेरित फाँडा गाउँभै र मघद्वारा जलस्तरार भएभै सक्छ सोम द्यूलाकबाट ऊँशमा प्रवेश

गर्दछ । हे बलशाली सोमदेव , भविन्यशी पवित्रताले छानिएर तिमी धारणकर्ता इन्द्रदेवका निम्ति तयार होऊ ।

प्र त आधिनीः पवमान धीजुवो दिव्या असुग्रन्यसा धरोमणि ।

प्रन्तर्हृष्यः स्थाविरीरसुक्षत ये त्वा मृजन्त्युषिषाण वेधसः ॥४॥

हे सोमदेव ! दिव्य रसले परिपूर्ण तिम्रो धारो वाणीको प्रवहसँगै कलशमा पस्छ । संस्कारित गर्ने विद्वान् ऋषिले माथिको पात्रबाट तलको पात्रमा खन्याउँछन् ।

विक्षा धामानि विश्वक्ष ऋभ्वसः प्रभोस्ते सतः परि यन्ति केतवः ।

व्यानशिः पवसे सोम धर्मभिः पतिर्विश्वस्य भुवनस्य राजसि ॥५॥

हे सर्वदर्शी, व्यापक स्वभावका सोमदेव ! तिम्रा लामा रश्मिको प्रभाव सर्वत्र फैलियो स्वाभाविक धर्मले शुद्ध भएर सम्पूर्ण विश्वका स्वामीका रूपमा सुशोभित छौ

उभयतः पवमानस्य रश्मौ भुवस्य सतः परि यन्ति केतवः ।

यदी पवित्रे अधि भूज्यते इतिः सत्ता नि योना कलशेषु सीदति ॥६॥

पवित्र, हरियो आभासम्पन्न संस्कारयुक्त सोम भाँडामा अडिन्छ । त्यसको सुवास चारै दिशामा फैलिन्छ र पवित्रता सञ्चार गर्दछ

यज्ञस्य केतुः पवते स्वध्वरः सोमो देवानामुप याति निष्कृतम् ।

सहस्रधारेः परि कोशमर्षति वृषा पवित्रमत्येति रेखवत् ॥७॥

यज्ञचक्र प्रकाशित गर्ने, उत्तम याज्ञिकरूपी सोमले देवस्थलमा पुगेर रस प्रदान गर्दछ रस प्रदान गर्ने सोम शब्दनद गर्दै हजुराँ धारामा शोधन प्रणाली पार गरेर निर्धारित कोशमा जम्मा हुन्छ

राजा समुद्र नद्यो वि गाहतेऽपामूर्मि सचते सिन्धुषु श्रितः ।

अध्यस्थात्सानु पवमानो अव्यय नाभा पृथिव्या धरुणे मही दिवः ॥८॥

अन्तरिक्षका जलमा मिसिएर राजा सोम जलका प्रवाहमा सम्मिलित हुँदै समुद्रमा मिश्रित हुन्छ ।

ध्रुलोक धारण गर्ने यो महान् सोमरस अविनाशी शोधक उपकरणमा छानिएर पवित्र हुन्छ ।

दिवो न सानु स्तनयन्नचिक्रदद् द्यौश्च यस्य पृथिवी च धर्मभिः ।

इन्द्रस्य सख्यं पवते विवेविदत्सोमः पुनानः कलशेषु सीदति ॥९॥

ध्रुलोकका सर्वोच्च स्थानको आकाङ्क्षा गर्दै यो सोम इन्द्रदेवसित मिश्रताको आशाले रब्बनाद गर्दछ यसका धारणशक्तिले ध्रुलोक र पृथिवी धारण गरेको छ यस्तो सोमरस शोधित भएर कलशमा विराजमान हुन्छ ।

ज्योतिर्यज्ञस्य पवते मधु प्रिय पिता देवानां जनिता विभूवसुः ।

दधाति रत्नं स्वधयोरपीच्यं मदिन्तमो मत्सर इन्द्रियो रसः ॥१०॥

यज्ञप्रकाशक देवताको प्रिय मधुर रसप्रदायक, पोषक वैभवशाली, आनन्दवर्द्धक, जनक, उत्साहवर्द्धक, इन्द्रदेवलाई प्रिय लाग्ने हे सोमदेव ! तिमी अन्तरिक्ष र भूलोकको गुप्त वैभव यजमानका लागि प्रदान गर्दछौ ।

अभिरुद्रन्दकलशं वाज्यर्षति पतिर्दिवः शतधरो विचक्षणः ।

हरिर्मित्रस्य सदनेषु सीदति मर्मजानोऽविभिः सिन्धुधिवृषा ॥११॥

दिव्यलोकका अधिपति, सयौं त्रिधिले शोधित, बुद्धिवर्द्धक र बलशाली हरियो आभाले युक्त सोमरस घ्वनिसँगै कलशमा स्थापित छ । जल मिश्रित भएर शोधनयन्त्रले शोधित हे शौर्यवान् सोमदेव ! अभीष्ट पूर्तिको लागि मिश्रभै यज्ञका पात्रमा प्रतिष्ठित होऊ ।

अग्रे सिन्धूना पवमानो अर्षत्यग्रे वाचो अग्रियो गोषु गच्छति ।

अग्रे वाजस्य भजते महाधनं स्वायुधः सेतुभिः पूयते वृषा ॥१२॥

हे सोमदेव ! जल मिश्रित हुनुभन्दा पहिले शोधित हुनका लागि र स्तुति प्राप्त गर्नका लागि तिमी पूज्यभावले आमन्त्रित छौ । असल आयुधले युक्त भएर शौर्यका लागि गाईलाई संरक्षण प्रदान गर्दै तिमी प्रवहित भएर प्रचुर वैभव प्रदान गर्दछौ । हे सोमदेव ! तिमी यज्ञकबाट शोधित हुने गर्दछौ ।

अयं मतवाज्वकुनो यथा हितोऽव्ये ससार पवमान ऊर्मिणः ।

तव क्रत्वा रोदसी अन्तरा कवे शुचिर्धिया पवते सोम इन्द्र ते ॥१३॥

हे सोमदेव ! स्तोत्रले स्तुत्य, यज्ञस्थलमा प्रतिष्ठित हुन चरो दुतगामी भएभैं अनश्वर शोधकयन्त्रमा

धाराका रूपमा तिमी तलको पात्र आऊ । हे इन्द्रदेव तिम्रा मुकमले नै द्युलोक र पृथ्वीका माभ्रमा यो पवित्र सोम स्तुतिसँग शोधित हुन्छ

द्रापि वसानो यजतो दिविस्पृशमन्तरिक्षा भुवनेष्पतिः ।

स्वर्जज्ञानो नभसाभ्यक्रमीत्प्रलमस्य पितरमा विवासति ॥१४॥

पूज्य सोम द्युलोक स्पर्श गर्ने रक्षा कवच धारण गर्दछ र आफ्ना प्रकाशले अन्तरिक्षलाई पूर्णता प्रदान गर्दछ स्वर्गको जस्तो सुख उत्पन्न गराउने सोमरस आकाशमार्गबाट जलसँग सञ्चरित हुँदै आउँछ यस्तै किसिमले आफ्ना प्राचीन पुत्राका सेवा गर्दछ ।

सो अस्य विशे महि शर्म यच्छति यो अस्य धाम प्रथमं व्यानशे ।

पदं यवस्य परमे व्योमन्यतो विश्वा अभि सं याति संयतः ॥१५॥

सोम इन्द्रदेवको शरीरमा सर्वप्रथम प्रविष्ट भएर उनलाई सन्तुष्ट गराउँदै महान् सुख प्रदान गर्दछ । द्युलोकमा सोमको पवित्र स्थान त्यही हो सोमबाट तृप्त भएर इन्द्रदेव सबै सद्प्राप्तमा जान्छन्

प्रो अयासीदिन्दुरिन्द्रस्य निष्कृत सखा सख्युर्न प्र मिनाति सङ्ग्रिम्

मयैव युवतिभिः समर्पति सोमः कलशे शतयाम्ना पथा ॥१६॥

मित्रजस्तै हुनाले सोमरस इन्द्रदेवका पेटमा पुगेपछि उनलाई दुःख दिँदैन, तरुनीका माभ्रमा तत्रेनै मिलेर रहेभैं पानीसित साम मिसिएर शोधक अन्नका साथै प्यालबाट निम्कैरै कलशमा प्रवेश गर्दछ

प्र वो धियो मन्द्रयुवो विपन्युवः पनस्युवः संवसनेष्वक्रमुः ।

सोम मनोषा अभ्यनुषत स्तुभोऽभि धेनवः पयसेमशिश्नयुः ॥१७॥

हे सामदेव तिम्रो ध्यान गर्ने र आनन्दपूर्वक स्तुति गर्ने विचार भएका याजकहरू यज्ञस्थलमा यज्ञ गर्न लाग्दा मननशील स्तोता तरङ्गित भएर तिम्रो स्तुति गर्दछन् त्यस बला गाईको दुध तिम्रोसित मिसाउँछन् ।

आ नः सोम संयतं पिप्युषीमिषमिन्दो पवस्व पवमानो अस्मिधम्

या नो दोहते त्रिरहन्नसश्चुषी क्षुमद्वाजवन्मधुमत्सुवीर्यम् ॥१८॥

हे पवित्र रहने तेजोमय सोमदेव । दिनका तीन सवनमा प्रयुक्त अन्न प्रशंसित अलवर्द्धक मधुर र उत्तम पुत्र प्रदान गर्ने हुन्छ । हाम्रो त्यही पोषक अन्न तिम्रो आफ्ना तरङ्गले शृद्ध गर

वृषा मतीनां पवते विचक्षणः सोमो अह्नः प्रतरीतोषसो दिवः ।

क्राणा सिन्धूनां कलशां अवीवशदिन्द्रस्य हाद्याविशन्मनीषिभिः ॥१९॥

स्तोताको कामना पूरा गराउने समारका द्रष्टा तथा दिन, उषा र रादित्यको शक्ति संबर्द्धक सोम छानिन्छ नदीको प्रणस्वरूप पानीमा मिसाएर मनोषी उदगादाहरूले निकालेको यो रसोम इन्द्रदेवका पेटमा प्रवेश गर्ने रहमले पात्रमा स्थित हुन्छ

मनीषिभिः पवते पूर्व्यः कविर्नुभिर्यतः परि कोशां अचिक्रदत् ।

त्रितस्य नाम जनयन्मधु क्षरदिन्द्रस्य वायोः सख्याय कर्तवे ॥ २०॥

सर्वज्ञ रोधित सोम याजकहरू कलशमा एकत्र गर्छन् तीन लोकमा पूजित इन्द्रदेवका रक्षानि बहाउँदै तृप्त गर्नका लागि सोम वायुसँगै कोशमा ध्वनिसितै खसिन्छ

अयं पुनान उषसो वि रोचयदयं सिन्धुभ्यो अभवदु लोककृत् ।

अयं त्रिः सप्त दुदुहान आशिरं सोमो हृदे पवते चारु मत्सरः ॥२१॥

जनहितकारी पवित्र सोम उषालाई प्रकट गर्दछ नदी बहाउँछ र हृदयमा रहेका एक्काइस भट पुष्ट गराउँदै प्रवाहित हुन्छ

पवस्व सोम दिव्येषु धाम्पसु सुज्ञान इन्दो कलशे पवित्र आ ।

सीदन्निन्द्रस्य जठरे कनिकदवृधिर्यतः सूर्यमारोहयो दिवि ॥२२॥

हे सर्वप्रकाशक सोमदेव यज्ञस्थलमा तिम्रो आफ्नो दिव्य रस प्रवाहित गर कलशमा राखिएको पवित्र सोम इन्द्रदेवका पेटमा ध्वनि गर्दै जान्छ याजकबाट यज्ञमा प्रतिष्ठित सोम द्युलोकमा सूर्यदेवलाई अर्पित गरिन्छ

अग्निभिः सुतः पवसे पवित्र औ इन्द्रकिङ्कस्य जठरेष्वाविशन् ।
 त्वं नृचक्षा अभवो विचक्षण सोम गोत्रमङ्गिर्येभ्योऽवृणोरप ॥२३॥
 दुद्राले पेलेर निकालेको शोधित पवित्र सोमरस इन्द्रदेवका पेटमा प्रविष्ट हुन्छ । हे सर्वद्रष्टा, हे दिव्यद्रष्टा सोमदेव अङ्गिराका गाईको रक्षक रस आफूभित्र राख्छ

त्वां सोम पवमान स्वाध्याऽनु विप्रासो अमस्त्रवस्ववः ।
 त्वां सुपर्ण आपारद्विक्स्परिन्दो विश्वाभिमर्तिभिः परिकृतम् ॥२४॥
 हे सोमदेव स्वाध्यायी ब्राह्मण आफ्नो संरक्षणका कामनाले तिम्रोबाट निकालेको पवित्र सोमरसको स्तुति गर्दछन् । हे स्तुतिबाट प्रणमित सोमदेव तिम्रीलाई घुलोकका माथिल्लो भागबाट पक्षीले लिएर आएको हो ।

अव्ये पुनान् परि वार ऊर्मिणा हरि नवन्ते अभि सप्त धेनवः ।
 अपामुपस्थे अध्यायवः कविमृतस्य योना महिषा अहैषत ॥२५॥
 ऊनीको चाल्नीले चालेको हरियो आभासमय सोमरस सात धेनुरुल्ले प्राप्त गर्दछन् । जलमा पिद्यमान जलवर्द्धक सोमलाई मनीषीहरू यत्नस्थलमा जान प्रेरित गर्दछन् ।

इन्द्रः पुनानो अति गाहते मृधो विश्वानि कृण्वन्सुपगानि ज्यन्वे ।
 गाः कृण्वानो निर्णिजं हर्यतः कविरत्यो न क्रीडन्परि वारमर्षति ॥२६॥
 सोमरस शोधित भार ढिनाशकारी तत्त्वलाई परास्त गर्दै जन्ध र याज्ञिकका लागि श्रेष्ठ मार्ग निर्माण गर्दछ । उसले आफ्नो स्वरूप गाईको जस्तै बनाएर मुशोभित छ । कान्तिमान्, ज्ञानी सोम घोडाफँत क्रीडा गर्दै वरणयोग्य स्थानमा प्रतिष्ठित हुन्छ

असश्वतः शतधारा अभिश्रियो हरि नवन्तेऽव ता उदन्युवः ।
 क्षियो मुजन्ति परि गोभिरावृत तृतीये पृष्ठे अग्नि रोचने दिक् ॥२७॥
 सयौ धाराका रूपमा निरन्तरको हरियो आभासमय सोम र चारैतिर रहने सूर्यदेवको किरण परस्पर एकै साथ रहन्छन् । दिव्य मन्त्रजस्ता वाणीले आवृत भएका प्रेरणादायी किरणले सोमरस शुद्ध गर्दछन् । यो सोम घुलोकका तेस्रो स्थानमा प्रतिष्ठित हुन्छ ।

तवेमाः प्रजा दिव्यस्य रेतसस्त्व विश्वस्य भुवनस्य रणसि ।
 अयेदं विश्वं पवमान ते वशे त्वमिन्दो प्रथमो धामघा असि ॥२८॥
 हे सोमदेव ! सिङ्गो विश्व नै तिम्रो अधीनमा छ तिम्रो नै सबै भुवनका स्वामी हो तिम्रै दिव्य शक्तिले सबै प्रजा जन्मेका हुन् । हे सोमदेव सबैभन्दा पहिले विश्वलाई धारण गर्ने तिम्रो नै हो

त्वं समुद्रो असि विश्ववित्कवे तवेमाः पञ्च प्रदिशो विधर्मणि ।
 त्वं छां पृथिवीं चाति अभिषे तव ज्योतीषि पवमान सूर्यः ॥२९॥
 हे ज्ञानो, जलमय र सर्जन सोमदेव ! तिम्रो घुलोक र पृथिवी धारण गर्दछौ । तिम्रै धारणशक्तिलाई पञ्च दिशा विद्यमान छन् । हे सोमदेव सूर्यदेवले तिम्रो तेज बढाउनु

त्वं पवित्रे रजसो विधर्मणि देवेभ्यः सोम पवमान पूयसे ।
 त्वागुशिजः प्रथमा अगृणत तुभ्येमा विश्वा भुवनानि येमिरे ॥३०॥
 हे शोधित सोमदेव ! रस धारण गर्ने चाल्नाले देवताका निमित्त तिम्रीलाई पवित्र बनाएको छ । तिम्रो इच्छा गर्ने मुख्य याजकले तिम्रीलाई ग्रहण गर्दछन् । यी सबै भुवन तिम्रा बनले बाँधिएका छन्

प्र रेभ एत्यति वारमव्ययं वृषा वनेष्वप चक्रदद्वारि ।
 सं धीतयो वावशाना अनूषत शिशुं रिदन्ति मतयः पनिपतम् ॥३१॥
 बलशाली हरियो आभासमय सोम ध्वनि गर्दै जलमा व्याप्त हुन्छ र ऊनीका चाल्नीले शोधित हुन्छ । शोधन गर्ने याजकहरू यस सोमको उत्तम विधिसे स्तुति गर्दछन्

स सूर्यस्य रश्मिभिः परि व्यत दन्तु तन्वानस्त्रिवृत यथा विदे
 नयवृतस्य प्रशिरो नवीयसीः पतिर्जनीनामुप याति निष्कृतम् ॥३२॥
 सोमले सूर्यका रश्मि अम्साम् गरेर दिनका तीनै सबनका यज्ञको विस्तार गर्दछ र यज्ञमा गेवका नयाँ महान् इच्छा यथाविधि पूरा गर्दछ यो सोमरस जनयित्रीहरूको अधिपति हो । यो सोम सर्वश्रेष्ठ पदमा प्रतिष्ठित हुन्छ ।

राजा सिन्धूनां पवते पतिर्दिव ऋतस्य याति पथिभिः कनिक्कदत् ।

सहस्रधारः परि पिच्यते हरिः पुनानो वाचं जनयन्नुपावसुः ॥३३॥

द्युलोकको स्वामी र जलको स्वामी हरियो आभा भएको सोम हजारौं धाराले ध्वनि गर्दै यज्ञमार्गबाट पात्रमा प्रतिष्ठित हुन्छ । यज्ञका नजिकै रहन रुचाउने सोमरसले स्तुति निर्माण गराउँछ

पवमान महर्षौ वि धावसि स्रो न चित्रो अव्ययानि पच्यया ।

गभस्तिपूतो नृभिरद्रिभिः सुतो महे वाजाय धन्याय धन्वसि ॥३४॥

हे सोमदेव । तिमी समुद्रतिर जान्छौ सूर्यदेवजस्तै पूज्य भएर ऊनीले बनेका चालनीले छानिएर भौडामा जम्मा हुन्छौ । दुङ्गाले कुटेर याजकले निकालेको यो सोमरस धन प्राप्तिका निम्ति दूला युद्धमा जान्छ

इषमूर्जं पवमानाभ्यर्षसि श्येनो न वंसु कलशेषु सीदसि ।

इन्द्राय मद्रा मद्यो मदः सुतो दिवो विष्टम्भ उपमो विचक्षणः ॥३५॥

हे सोमदेव तिमी अन्न र वल बढाउँछौ श्येन पक्षी आफ्ना गुँडमा पसेर बसेभैं तिमी कलशमा रहन्छौ । द्युलोक धारण गर्ने सोम उदाहरण दिन योग्य सबैको द्रष्टा हो । यो सोमरस इन्द्रदेवका लागि आनन्ददायक र उत्साहवर्द्धक छ

सप्त स्वसारो अभि मातरः शिशुं नवं जज्ञानं जैन्यं विपश्चितम् ।

अपां गन्धर्वं दिव्यं नृचक्षसं सोमं विश्वस्य भुवनस्य राजसे ॥३६॥

ग्रामा वा दिदीबहिनीजस्ता उपकार गर्ने सात नदीबाट निकालेको जल सोमरसमा मिसाउन ल्याइन्छ । समस्त भुवनमा राज्य गर्ने कामनाले देवमानवका द्रष्टाले जल मिश्रित सोमलाई सर्वोच्च पदमा प्रतिष्ठित गर्दछन्

ईशान हमा भुवनानि वीयसे युजान इन्दो हरितः सुपर्ण्यः ।

तास्ते क्षरन्तु मधुमदधृतं पयस्तव व्रते सोम तिष्ठन्तु कृष्टयः ॥३७॥

हरियो वर्णका, तीव्रगामी अश्वमा सबै लोकमा व्याप्त, जगतका स्वामी हे तेजस्वी सूर्यजस्ता सोमदेव । मधुर स्निग्ध जलधारामा तिमी रस स्थिर रहोस् । हे दिव्य सोम । तिम्रा प्रेरणाले याजकहरू सन्तर्कमा लाग्नु

त्वं नृचक्षा असि सोम विश्वतः पवमान वृषभ ता वि धावसि ।

स नः पवस्व वसुमद्भिरण्यवद्वयं स्याम भुवनेषु जीवसे ॥३८॥

हे शक्तिवर्द्धक पवित्र सोमदेव । तिमी सबैमा व्याप्त साक्षी रूपमा संस्कारित भएर आऊ । तिम्रो कृपाले हामी सबै खालका धनसम्पदाले सम्पन्न सुखी जीवन बाँचौं

गोवित्सवस्व वसुविद्भिरण्यविद्रेतोधा इन्दो भुवनेष्वर्पितः ।

त्वं सुवीरो असि सोम विश्ववित्तं त्वा विप्रा उप गिरेम आसते ॥३९॥

सुनैला सम्पदाले युक्त पराक्रम बढाउने, सबै भुवनमा व्याप्त, गाईको दुध मिश्रित हे पवित्र सोमदेव । तिमी सर्वज्ञ शूरी र श्रेष्ठ पथका नियन्ता हो । सबै अन्तिकहरू तिम्रो प्रार्थना गर्दछन् ।

उन्मथ्व ऊर्मिर्वनना अतिष्ठिपदपे वसानो महिषो वि गाहते ।

राजा पवित्ररथो वाजमारुहस्तहस्रभृष्टिर्जयति श्रवो बृहद् ॥४०॥

जलमा मिसिएको महान् सोमरस कलशमा जाँदा मधुर धारा र स्तुतिमाथि आउँछन् । उत्तम रथ भएको सोम राजा युद्धमा जाँदा हजारौं किसिमका अन्न जितेर ल्याउँछ

स भन्दना उदियति प्रजावतीर्विश्वायुर्विश्वाः सुभरा अहर्दिवि

ब्रह्म प्रजावद्रिमश्चपस्य पीत इन्द्विन्द्रमस्मभ्यं याचतात् ॥४१॥

सोम सबै मानिसको स्वामी, उत्तम प्रजा र सुखदाता हो । यसलाई स्तुतिले रातदिन प्रेरित गर्दछ । हे सोमदेव । इन्द्रदवले पान गर्दाखेरि तिमी हाम्रा लागि प्रजायुक्त धनयुक्त र गृह आदिले युक्त ऐश्वर्य प्रदान गर

सो अग्रे अहां हरिर्हयतो मदः प्र चेतसा चेतयते अनु ह्यभिः ।

ह्य जना यातयन्तरीयते नरा च शंसं दैव्यं च धर्तरी ॥४२॥

ब्रह्ममुहूर्तमा स्तोताले गरेका स्तुतिबाट यो सोम रात्रि चिनिन्छ । यो हर्षदायक, हरियो आभासम्पन्न सोम दुवै जनालाई प्रयत्नरत गराउँछ र द्युलोक एव पृथिवीका माथमा स्थापित भएर मानिस र देवताबाट प्रशंसित दिव्य धन, धारणकर्तालाई प्रदान गर्छ

अञ्जते व्यञ्जते समञ्जते ऋतु रिहन्ति मधुनाथ्यञ्जते ।

सिन्योरुच्छ्वासे पतयन्तमुक्षुण् हिरण्यपावाः पशुमासु गृभ्यते ॥४३॥

स्तोता सोमरस गाइका दुधमा विशेष किसिमले मिसाउँछन् त्यसको स्वाद देवताले लिन्छन् त्यस सोममा गाईको छिउ र मह मिसाउँछन् त्यसपछि नदीका पानीमा रहेका सोमलाई स्वर्णले शुद्ध गरेर तेजस्वी रूप प्रदान गर्दछन् ।

विपश्चिते पवमानाय गायत मही न धारात्यन्धो अर्षति ।

अहिर्न जूर्णामिति सर्पति त्वचमत्यो न त्रीह्रसरद्वेषा हरिः ॥४४॥

हे अतिविकरु हो ! उच्च विचारशील र शुद्ध सोमको स्तुति गर । यो सोम महान् धाराजस्तै वेगले अन्न प्रदान गर्दछ । सर्पले काँचुली फेरिभै यसले पुरानो आवरण फेर्छ । शक्तिमान् र हरियो वर्णको सोमरस बाँझ खेलेभै कलशमा पसेर रहन्छ ।

अग्रेगो राजाप्यस्तविष्यते किमानो अह्ना भुवनेष्वर्षितः ।

हरिर्धृतस्तुः सुदृशीको अर्णवो ज्योतीरथः पवते राय ओष्यः ॥४५॥

प्रगतिशील राजाभै सोम जलमा मिश्रित भएर प्रशंसित हुन्छ । दिनको भापदण्डजस्तो सोम जलमा रहन्छ हरियो वर्णको, जल मिश्रित सुन्दर दशनीय र जलमा निवास गर्ने ज्योतिस्वरूपको रथ भएको सोम धनको भण्डार जस्तै हो ।

असर्जि स्कम्भो दिव उद्यतो मदः परि त्रिधातुर्धुवनान्यर्षति ।

अशु रिहन्ति मतयः पनिप्रतं गिरा यदि निर्णिजमृमिणो ययुः ॥४६॥

छुल्लोकको आधारस्तम्भका रूपमा रहेका पराक्रमी सोमबाट रस निकाल्दछन् । यो सोम तीन वटा कलशमा रहन्छ ध्वनि गर्ने सोमको जानीहरूले स्तुति गर्दछन् । याजकहरू स्तुतिद्वारा तेजस्वी सोम प्राप्त गर्दछन् ।

प्र ते धारा अत्यण्वानि मेभ्यः पुनानस्य संयतो यन्ति रंहयः ।

यद गोभिरीन्दो चप्वोः समन्यस आ सुवानः सोम कलशेषु सीदसि ॥४७॥

हे शोधित सोम ध्वनि गर्ने तिम्रा संयुक्त धाराहरू ऊनीका चालनीले परिष्कृत भएर चूहुन्छन् पात्रमा तिम्रालाई पानीमिल मिसाएपछि तिम्रो कलशमा प्रतिष्ठित हुन्छौ ।

पवस्व सोम ऋतुविश्र उक्थ्योऽव्यो वारे परि धाव म्भु ग्रियम् ।

जहि विश्वान् रक्षस इन्दो अत्रिणो बृहददेम विदथे सुवीराः ॥४८॥

सबै कर्मको ज्ञान भएका, प्रशंसनीय हे सोमदेव ! हाम्रो यज्ञका लागि रस प्रदान गर । अनन्दवर्द्धक रस प्रदान गर्नका लागि अनश्वर शोधकयन्त्रबाट चाँडै चुहुन थाल । हे सोमदेव अर्काको अधिकार मिच्नेको सहार गर । उत्तम वीरले युक्त भएर हामी यज्ञमा स्तुतिद्वारा तिम्रो गुणगान गर्दछौ ।

[सूक्त - ८७]

ऋषि उशनः काव्य । देवता पवमान सोम छन्द त्रिष्टुप् ।

प्र तु द्रव परि कोशं नि पीद नृषिः पुनानो अषि वाञ्छमर्ष ।

अश्व न त्वा वाजिनं मर्जयन्तोऽच्छा बर्ही रशनाभिर्नयन्ति ॥९॥

हे सोमदेव याजकले पवित्र गरेपछि तिम्रो चाँडै पात्रमा स्थित होऊ र यजमानलाई पोषक तत्त्व प्रदान गर शक्तिमान् घोडाजस्तो शुद्ध पारेर याजकले तिम्रीलाई यज्ञमण्डपमा ल्याउँछन् ।

स्वायुधः पवते देव इन्दुरशस्तिहा वृजर्नं रक्षमाणः ।

पिता देवानां जनिता सुदक्षो विष्टम्भो दिवो धरुणः पृथिव्याः ॥३॥

उत्तम आयुधयुक्त, शत्रुनाशक, विघ्न हटाउने विघ्नबाट टाढा राख्ने, पालनकर्ता, दिव्यताको विकास गर्ने, उत्तम बलशाली दिव्य सोम शाधन गरिन्छ ।

ऋषिर्विप्रः पुरस्ता जनानाम्भुधर्षीर उशना काव्येन ।

स चिद्धिवेद निहितं यदासामपीच्यं गुह्यं नाम गोनाम् ॥३॥

नेतृत्व प्रदान गर्ने, प्रखर, परम ज्ञानी धैर्यवान् उशना ऋषिले प्रयास गरेर गाईमा गोष्ठ रूपले बसेको सोम फेला पारेका छन् ।

इन्द्रो न यो महा कर्माणि चक्रिहन्ता वृत्राणामसि सोम पूर्भिर्तु ।

पैदो न हि त्वमहिनाम्नां हन्ता विश्वस्यासि सोम दस्योः ॥४॥

हे सोमदेव ! तिमी इन्द्रदेवजस्तै महान् कार्य गर्ने र दुर्विचारलाई शत्रुजस्तै नष्ट गर्ने हो । तिमी शत्रुको सहर ध्वस्त पार्दछौ । हे सोमदेव तिमी सबै शत्रुको संहार गार्दछौ । त्यसैले अश्वकै जस्तो गरी तिमी अहि नामको शत्रु नष्ट गर ।

अग्निरनं यो वन आ सुज्यमानो वृथा पाजांसि कृणुते नदीषु ।

जने न युध्वा महत उपव्दिरियति सोमः पवमान ऊर्मिम् ॥५॥

सोम वनमा उत्पन्न भएर वनमै उत्पन्न भएका अग्निदेवले बल प्रदर्शन गरेभैं आफ्नो सामर्थ्य प्रदर्शित गर्दछ । शूरीरजस्तै ठूला शत्रुसित सङ्घर्ष गर्दछ । यस शोधित सोमले पनि रसका धारालाई प्रेरित गर्दछ ।

एते सोमा अति वाराण्वव्या दिव्या न कोशासो अभ्रवर्षाः ।

वृथा समुद्रं सिन्धवो न नीचीः सुतासो अभि कलशां असुग्रन् ॥६॥

बादलले गरेका वर्षाबाट प्रवाहित नदी स्वाभाविक रूपले समुद्रमा पुगेभैं जलमिश्रित सोम पनि दिव्य कोशमा जान्छ । यस सोमरसलाई अविनाशी अथवा ऊनका चालीले छानेर शोधित गरिन्छ ।

शुष्मी शर्धो न मारुतं पवस्वानऽभिशास्ता दिव्या यथा विद ।

आपो न मधु सुमतिर्भवा नः सहस्राप्साः पृतनाषाण यज्ञः ॥७॥

हे बलशाली सोमदेव ! तिमी बायुले भैं हामोलाई बल प्रदान गर । त्यसले गर्दा असल प्रजा पीडित हुँदैनन् । ज्ञानी मानिसजस्तै हामी पनि चोडि बुद्धिमान् होऔं । अनेकौं रूप भएका हे सोमदेव । युद्धमा विजय प्राप्त गर्ने इन्द्रदेवजस्तै तिमी यज्ञमा पूजित होऊ ।

राज्ञो नु ते वरुणस्य व्रतानि बृहद्गभीरं तव सोम धाम ।

शुचिष्वमसि प्रियो न मित्रो दक्षाय्यो अर्यमेवासि सोम ॥८॥

हे सोमदेव ! तिमी श्रेष्ठ राजा हो, हामी तिम्रो नियम पालना गर्दछौ । तिमी महान् तेजस्वी र गम्भीर छौ । तिमी मित्र देवताजस्तै पवित्र छौ र अर्यमाजस्तै पूज्य छौ ।

[सूक्त ८०]

ऋषि उशना काव्य देवता पवमान सोम छन्द त्रिष्टुप् ।

प्रो स्य वह्निः पथ्याभिरस्यान्दिवो न वृष्टिः पवमानो अक्षाः ।

सहस्रधारो असदस्यस्ये मातुरुपस्थे वन आ च सोमः ॥९॥

आकाशबाट वर्षा भएभैं सोम प्रवाहित हुन्छ र अगाडि बढ्दछ । विभिन्न मार्गबाट गमन गर्ने यो सोमरस अनेकौं धारामा हामीलाई प्राप्त होस् ।

राजा सिन्धुनामवसिष्ठ वास ऋतस्य नावमारुहद्रजिष्ठाम् ।

अप्सु द्रप्सो वावृधे श्येनजुतो दुह ई पिता दुह ई पितुर्जाम् ॥१०॥

जलको राजा सोम गाईको दुधमा निवास गर्दछ । श्येन पक्षीले त्यागको सोम जलमा मिसिएर सन्तत्वरूपी नौकामा आसीन हुँदै गतिशील हुन्छ । द्युलोकबाट उत्पन्न हुने सोमरस याज्ञिकहरूले निकाल्दछन् ।

सिंहं नसन्त मध्वो अयासं हरिमरुषं दिवो अस्य पतिम् ।

शूरो युत्सु प्रथमः पृच्छते गा अस्य चक्षसा परि पात्युक्षा ॥११॥

मधुर जललाई प्रेरित गर्ने, शत्रुनाशक, प्रकाशक, द्युलोकका पालक, हरियो आभासम्पन्न सोमरस याज्ञिकहरूले निकाल्छन् । युद्धकुशल शूरजस्ता यस सोमरसले सबैभन्दा पहिले गाईको कुशलता सोध्छ । सोमका सामर्थ्यले नै इन्द्रदेव सबैको रक्षा गर्दछन् ।

मधुपृच्छं भोरमयासमथं रथे युञ्जन्त्युरुचक्र ऋध्वम् ।

स्वसार ई जामवो मर्जयन्ति सनाभयो वाजिनमूर्जयन्ति ॥१२॥

उत्तम पिठ्युं भएको, मधुर सोम देखामा सुन्दर, गमनशील र भयङ्कर छ । यज्ञरूपी रथमा हामी सोमलाई अश्वभैं नियुक्त गर्छौ । दिदीबहिनीहरू यसलाई सफा गर्दछन् । समान केन्द्र भएकाहरू यसलाई बलियो बनाउँछन् ।

चतस्र ई धृतदुह सक्ते समाने अन्धरुणे निषत्ताः ।

ता ईमर्षन्ति नमसा पुनानास्ता ई विश्वतः परि षन्ति पूर्वीः ॥४॥

घ्रितको दोहन गर्ने चार गाई सोमसित सम्बन्धित छन् एकै किसिमका आश्रयमा रहनेहुकले सोम फेला पार्दछन् । नमस्कारपूर्वक पवित्र हुने अनेकौँ गाई त्यसलाई सबै तिरबाट घेर्दछन्

विष्टभो दिवो धरुणः पृथिव्या विश्वा उत क्षितयो हस्ते अस्य ।

असत् उत्तो गृणते नियुत्वान्मध्वो अशुः पवत इन्द्रियाय ॥५॥

सोम द्युलोक र पृथ्वीको आधार हो समस्त मानव सोमकै हातमा छन् । इन्द्रदेवलाई अर्पित गर्नका लागि मधुर तथा उत्साहवद्भक्त सोमको स्तुति गरिन्छ हे सोम ! तिमी शक्तिका स्वामी हो

वन्वन्नवातो अभि देववीतिमिन्द्राय सोम वृत्रहा पवस्व ।

शग्धि महः पुरुश्चन्द्रस्य रायः सुवीर्यस्य पतयः स्याम ॥७॥

हे अजेय सोमदेव यत्स्थलमा गएर वृत्र वध गर्ने इन्द्रदेवका निमित्त तिमी रस प्रदान गर उत्तम पराक्रमका स्वामी वर्र हामीलाई तेजस्वी धन प्रचुर मात्रामा प्रदान गर

[सूक्त १०]

ऋषि - वसिष्ठ भन्नावरुणि , देवता पवमान सोम , छन्द त्रिष्टुप् ।

प्र हिन्वानो जनिता रोदस्यो रथो न वाजं सनिष्यन्नयासीत् ।

इन्द्रं गच्छन्नायुधा सशिशानो विश्वा वसु हस्तयोरादधानः ॥१॥

द्युलोक र पृथिवी उपत्र गर्ने शस्त्रको प्रखरता बढाउने देवताका पोषक सोमदेव वेगपुवक इन्द्रदेवका नजिकै पुगे मानौँ विश्वको अपार वैभव हामी यात्रकलाई प्रदान गर्नका लागि उनी आएका हुन्

अभि त्रिपृष्ठ वृषणं वयोधामाङ्गूषाणामवावशन्त वाणीः ।

यना वसानो वरुणो न सिन्धून्वि रत्नधा दयते वार्याणिः ॥२॥

ऋग्विष्णुका वाणीले तीनै स्थानमा निवास गर्ने, खेतनका कुत्रे पूरा गराउने अन्नदाता सोमलाई दूस्त्रो र तेजस्वी स्वरले स्तुति गर्दछ । जलमा रहने वरुणदेवजस्तै पानीमा भिसिएका सोमदेवले स्तोतालाई रत्न र धन प्रदान गर्दछन्

शूरग्रामः सर्ववीरः सहावाज्जेता पवस्व सनिता धनानि ।

तिग्मायुधः क्षिप्रधन्वा समस्त्वषाढहः साह्वान् पूतनासु शत्रून् ॥३॥

हे सोमदेव ! तिमी वीरको समूह र अनेकौँ वीरका लागि प्रेरक शक्तिशाला, विजेता, धनप्रदाता, आयुधले युक्त अति तीव्र गति भएका शस्त्रप्रहारक, सङ्ग्राममा अदम्य र युद्धमा शत्रु पराजित गराउने हो

उरुगव्युतिरभयानि कृण्वन्त्समीचीने आ पवस्वा पुरन्धी ।

अपः सिषासन्नुषतः स्वर्गार्गः स चिक्रदो महो अस्मभ्यं वाजान् ॥४॥

विस्तृत पथयुक्त निर्भय बनाउने, आकाश र पृथ्वी जोड्ने हे सोमदेव तिमी अवतरित होऊ बल ढष्ठा सूर्यको किरण र गाईबाट पोषित तिमी शब्दनाद गर्दै हामीलाई अपार ऐश्वर्य प्रदान गर ।

मत्सि सोम वरुणं मत्सि मित्रं मत्सीन्द्रमिन्दो पवमान विष्णुम् ।

मत्सि शशौ मास्तं मत्सि देवान्मत्सि महामिन्द्रमिन्दो मदाय ॥५॥

हे पवित्र सोमदेव तिमी वरुणदेव, मित्रदेव इन्द्रदेव विष्णुदेव मरुतदेव र सबै देवतासँगै महान् सनातन इन्द्रदेवलाई आनन्द प्रदान गर्दछौं ,

एवा राजेव क्रतुमौ अमेन विश्वा धनिष्णद् दुरिता पवस्व ।

इन्दो सूक्ताय वचसे वयो धा यूय पात स्वास्तिभिः सदा नः ॥६॥

यज्ञ गर्ने राजाको जस्तै स्तुति गरिने हे सोमदेव , तिमी सबै दुष्टको विनाश गर्दै रस प्रदान गर र अन्न प्रदान गर्दै कल्याणकारी ढङ्गले हाम्रो संरक्षण गर यसका लागि नै स्तोत्रले तिम्रो स्तुति गर्दछौं ।

[सूक्त - ९१]

ऋषि - कश्यप मारीच । देवता - पवमान सोम छन्द - त्रिष्टुप् ।

असर्जि वक्त्रा रथ्ये यथाजौ धिया मनोता प्रथमो मनीषी ।

दश स्वसारी अधि सानो अव्येऽजन्ति वह्निं सदनान्यच्छ ॥१॥

अश्वलाई युद्धमा प्रेरित गरेभैं सबैलाई प्रिय लाग्ने, सर्वप्रथम स्तुत्य सोम शब्द गर्दै यज्ञकर्ममा प्रेरित गरिन्छ दश दिदीबहिनी सोमलाई अविनाशी शोधनयन्त्रबाट निस्केर आफ्ना स्थानमा जानका लागि प्रेरित गर्दछन् ।

वीती जनस्य दिव्यस्य कव्यैरधि सुवानो नहुष्येभिरिन्दुः ।

प्र यो नुभिरमृतो मर्त्यैर्भिमर्जुजानोऽविभिर्गोभिरिन्द्रः ॥२॥

विद्वान्हरूले शोधन गरका सोमरस देवताले पान गर्नका लागि गमन गर्दछ । यो अविनाशी सोम याजकले परिष्कृत गरका हुन् । ऊनीले चनेका चानीले शुद्ध भएर गाईको दुध र जलमा मिसिएको सोमरस यज्ञस्थलमा पुग्दछ ।

वृषा वृष्ये रोरुवदशुरस्मै पवमानो रुशदीतं पयो गोः ।

सहस्रमुक्वा पथिभिर्वचोविदध्वस्मभिः सरो अण्वं वि याति ॥३॥

ध्वनिसँगै परिष्कृत रूपमा वर्षा गराउने बलशाली सोम इन्द्रदेवले पान गर्नका लागि तेज प्रदर्शित गर्दछ । त्यसलाई गाईका दुधमा मिसाइन्छ, स्तुत्य, श्रेष्ठ पराक्रमी सोम हिसाबाट रहित हजारौं प्वाल भएका चालीमा शोधित हुन्छ ।

रुजा दुडह चिद्रक्षसः सर्वासि पुनान इन्द्र ऊर्णुहि वि वाजान् ।

वृश्चोपरिष्ट्युजता वधेन ये अन्ति दूरदुपनायमेषाम् ॥४॥

हे सोमदेव ! तिमी असुरका किल्ला नष्ट गर । पारिष्कृत भएर उनको बल र अन्न पनि नाश गर । माथिबाट आउने असुरका नाइके हाम्रा नजिकै वा टाढा जहासुकै भए पनि संहार गरेर निमिट्यान्न पार ।

रु प्रत्न वज्रव्यसे विश्वार सूक्ताय पथः कृणुहि प्राचः ।

ये दुष्षहासो वनुषा बृहन्तस्तास्ते अस्याम पुरुक्त्युरुक्षोः ॥५॥

सबैका स्तुत्य हे सोमदेव ! तिमी पहिलेका सूक्तभैं नयाँ सूक्त ग्रहण गर । हे बहुकर्मा, स्तुत्य सोमदेव । तिम्रो शक्ति शत्रुका लागि भजेय र असह्य हुन्छ शत्रुनाशक त्यो सामर्थ्य तिमीबाट हामी पाऔं ।

एवा पुनानो अपः स्वर्गा अस्मभ्यं तोका तनयानि भुरि ।

श नः क्षेत्रमुरु ज्योतीषि सोम ज्योदनः सूर्यं दृश्ये रिरौहि ॥६॥

हे सोमदेव ! यस किसिमले परिष्कृत हुँदै हामीलाई स्वर्ग गाई सन्ति र जल प्रदान गर हे सोमदेव । हाम्रा खेतलाई सुखदायी बनाउँदै तिमी यी नक्षत्र विस्तार गर । हामी चिरकालसम्म सूर्यदेवको दर्शन गर्न सकौं ।

[सूक्त ९२]

ऋषि - कश्यप मारीच । देवता - पवमान सोम छन्द - त्रिष्टुप् ।

परि सुवानो हरिश्शुः पवित्रे रथो न सर्जि सनये हियानः ।

आपच्छ्लोकमिन्द्रियं पूयमानः प्रति देवाँ अनुषत प्रयोभिः ॥१॥

हरियो वर्णको सोम शोधक उपकरणबाट निस्कन्छ । पवित्र हुँदै यस सोमले स्तुति सुन्दछ । यो सोम हव्यका रूपमा इन्द्र आदि देवताहरूलाई खुसो पार्नका लागि रथभैं उनीहरूको प्रेरित हुन्छ ।

अच्छा नृचक्षा असरत्पवित्रे नाम दहानः कविरस्य योनौ ।

सीदन् होतव सदने चमूषुपेममश्रुषयः सप्त विप्राः ॥२॥

दिव्य द्रष्टा ज्ञानी सोमलाई यज्ञस्थलमा पानासित भिन्न एर चालीले राम्ररी अग्निदेव रैताभैं यो सोम यज्ञस्थलका असल पात्रमा प्रतिष्ठित रहन्छ सात ज्ञानवान् याजक ऋषि स्तोत्र उच्चारण गर्दै सोमका नजिकै बस्दछन् ।

प्र सुमेधा गातुविद्विषदेवः सोमः पुनानः सद एति नित्यम् ।

भुवद्विषेषु काव्येषु स्ताऽनु जनान्यतते पञ्च धीरः । ३॥

उत्तम मार्गको ज्ञाता प्रकाशमय ज्ञाता, शोधित सोम सधैर्भरि कलशमा स्थापित हुन्छ । समस्त स्त्रोत्र ग्रहण गर्दै यो धैर्यवान् सोम पाँच वटाको अनुकूल भार तिनीहरूको उन्नतिको मार्ग तयार गरिदिन्छ

तव त्ये सोम पवमान निष्पे विश्वे देवास्त्रय एकादशासः ।

दश स्वधाभिरधि सानो अष्वे मृजन्ति त्वा नद्यः सप्त यद्धीः । ४॥

हे पवमान सोमदेव ह्युलाकमा तेनीस विश्वदेवले तिमीलाई भविनाशी रूपमा शोधन प्रक्रियाले दमै तिरबाट शुद्ध गर्दछन् सात विशाल जलधाराबाट तिमी मार्जन गर्दछन्

तन्नु सत्यं पवमानस्यास्तु यत्र विश्वे कारवः सनसन्त ।

ज्योतिर्यद्वहे अकृणोदु लोकं प्रावन्मनु दस्यवे करभीकम् । ५॥

सबै कताहरू उचित रूपमा एकजुट भएका ठाउँमा यस सत्यस्वरूप पवमान सोमको निवास छ दिउँसोको प्रकाश उत्पन्न गर्ने सोमका ज्योतिले मानिसलाई संरक्षण प्रदान गर्दछ दस्यु र दृष्टका लागि सोम आप्ना तेजलाई विनाशक बनाउँछ

परि सन्नेव पशुमान्ति होता राजा न सत्यः समितीरियानः ।

सोमः पुनानः कलशौ अयासीत्सीदन्मृगो न महिषौ वनेषु । ६॥

पशु अदिले समृद्ध घरमा हाता गर्भै असल कर्म गर्ने राजा सभागृहमा गएभै र धैसी पानीमा पसेभै शोधित सोम कलशभित्र पस्छ ।

[सूक्त ९२]

श्वषि नंधा गीतम देवता - पवमान सोम । छन्द त्रिष्टुप्

सकमुक्षो मर्जयन्त स्वसारो दश धीरस्य धीतयो धनुत्रीः

हरिः पर्यद्रवज्जाः सूर्यस्य द्रोणं ननक्षे अत्यो न वाजी । १॥

कर्म गर्ने भौवाले सोमलाई पवित्र गर्दछन् । दस भौवाले खीरवान् सोम हल्लाउँछन् । हरियो आभामय सोमस सबै तिरबाट तेज गतिले कुद्दै अश्वभै कलशमा पस्छ

सं मातृभिर्न शिशुर्वावशानो वृषा दधन्वे पुरुवारो अद्भिः ।

मर्यो न योषामभि निष्कृतं यन्त्सं गच्छते कलश उन्निपाभिः । २॥

देवताका इष्ट, वर्णाय शान्तिशाली सोम माताले शिशुलाई वा पुरुषले स्त्रीलाई अँगालो हालेभै जलसित मिसिन्छ । संस्कार गर्ने ठाउँमा फेरि गाईका दुधमा मिसिन्छ

उत प्र पिप्य उधरब्ध्याया इन्दुर्धाराभिः सचते सुमेधाः ।

मूर्धानं गावः पयसा चमूष्वभि श्रीणन्ति वसुभिर्न नित्तैः । ३॥

गाईका लागि उचित पोषण प्रदान गर्ने वनस्पतिमा पसेर सोमले दुधको अपेक्षा पूरा गराउँछ । उत्तम मध्यावी सोम दुधका क्षारमा मिसिन्छ मानिसले आफूलाई कपडाले छापेभै कलशमा रहेका सोमलाई गाईले आफ्ना दुधले आवृत्त गराउँछन्

स नो देवेभिः पवमान रदेन्दो रयिमश्चिन् वावशानः ।

रथिरायतामुशती पुरन्धिरस्मद्भयगा दावने वसूनाम् । ४॥

हे सोम, हाम्रो इच्छा पूर्ति गर्दै अथयुक्त देवी धन हामीलाई प्रदान गर तिमी महार्थाले धारण गर्ने बुद्धि हामीलाई प्रदान गर त्यस बुद्धिले हामी आफ्नो धन उचित किसिमले कार्यमा लगाउने साहस गर्न सक्ौ

नू नो रयिमुप मास्व नृवन्तं पुनानो वाताप्य विश्वश्चन्द्रम् ।

प्र वन्दितुरिन्दो तार्यायुः प्रातर्मक्षु धियावसुर्जगम्यात् । ५॥

हे शुद्ध गरिएका सोम हामी स्तोतालाई सन्ततियुक्त आनन्ददायी र शीतल धन एवं दीर्घायु प्रदान गर । बुद्धियुक्त धन प्रदान गर्ने हे सोमदेव । हाम्रा यज्ञमा चाँडै आऊ

[सूक्त ९४]

अधि कण्वः देवता पवमान सोमः छन्द त्रिष्टुप् ।

अधि यदस्मिन्वाजिनीव शुभः स्पधन्ते धियः स्ये न विशः ।

अपो वृणानः पवते कवीयन्त्रजं न पशुवर्धनाय मम ॥१॥

सोमलाई अश्वभैँ शुभ संस्कारले सुसज्जित बनाउनेका निम्ति सूर्यलाई किरणले सजाएभैँ संस्कारित बुद्धिले स्पर्धा गर्दा पशुको वृद्धि गर्ने चरनजस्तो हुँदै यो क्रान्तदर्शी सोम कलशमा सञ्चरण गर्दछ ।

द्विता व्यूर्ज्वन्नमृतस्य धाम स्वविंदे भुवनानि प्रथन्त ।

धियः पिबानाः स्वसरे न गावः श्रुतायन्तीरभि वावश्च इन्दुम् ॥२॥

अमृतजस्तो स्थान प्राप्त गर्नका लागि दुई किसिमबाट आफ्नो तेज यस सोमले प्रकट गर्दछ । आनन्दमय सोमका लागि सबै भुवन विस्तृत हुन्छन् । यसको रहस्य गर्ने स्तोताका वाणीले सोमका लागि गोठमा गाई कराएभैँ ध्वनि निकाल्दछ ।

परि यत्कविः काव्या भरते शूरो न रथो भुवनानि विश्वा ।

देवेषु यशो मतीय भूषन्दक्षाय रायः पुरुभुषु नव्यः ॥३॥

युद्धमा शूरवीरको आपूषण रथ भएभैँ दैवी धनले मानिसलाई सुहाउँदो पार्दछ । ज्ञानीजनले सोमको स्तोत्र सुनाएका बेला यत्नमा धनको वृद्धि हुन्छ ।

श्रिये जातः श्रिय आ निरियाय श्रियं वयो जस्तिभ्यो दधाति ।

श्रियं वसाना अमृतत्वमायन्ववन्ति सत्या समिधा मितद्री ॥४॥

सम्पत्ति बढाइदिने सोम यज्ञमा धन प्रदान गर्ने आउँछ । उहाँ सोम स्तोतालाई धनधान्य प्रदान गर्दछ । स्तुति गर्ने शोभायमान याजकले अमरत्व प्राप्त गर्दछ । नियमित अभ्यास गर्ने वीर सङ्ग्राममा सत्यको पक्षमा रहन्छ ।

इषमूर्जमभ्यर्षांश्च गामुरु ज्योतिः कृणुहि मत्सि देवान् ।

विश्वानि हि सुषहा तानि दुभ्यं पवमान बाधसे सोम शत्रून् ॥५॥

हे विचित्र सोमदेव ! हामीलाई अन्न र बल बढाउने रस प्रदान गर । प्रकाश प्रदान गर्ने सूर्यको महान् किरण, अश्व र गाई देऊ । सबै राक्षस तिमीसित सजिलै परास्त हुन्छन् । त्यसैले शत्रुमाथि विजय प्राप्त गरेर सबै देवतालाई हर्षित गर ।

[सूक्त - ९५]

अधि - प्रस्कण्व काण्व देवता पवमान सोमः छन्द त्रिष्टुप् ।

कनिःक्रन्ति हरिरा सुज्यमानः सीदन्वनस्य जठरे पुनानः ।

नृभिर्यतः कृणुते निर्भिजं गा अतो मतीर्जनयत स्वधाभिः ॥१॥

मानिसले पेलेर रस निकाल्ने, हरियो आभा भएको सोम पवित्र छ । गाईको दुध मिसेको काठका भाँडाको सोमरस शब्द गर्दै तल खस्दा याजकहरू यसको स्तुति गर्दछन् ।

हरिः सुजानः पथ्यामृतस्येयर्तिं वाचमस्तिव नावम् ।

देवो देवानां गुह्यानि नामाविष्कृणोति बर्हिषि प्रवाचे ॥२॥

नाविकले नौका चलाएभैँ पेलेर तयार पारेको हरियो आभासम्पन्न सोमले यसको मार्ग निर्देश गर्न स्तोत्रलाई प्रेरित गर्दछ । तेजस्वी सोमले देवताका गोप्य नामको बयान गर्छ ।

अपामिवेदूर्मयस्तुर्गुणाः प्र मनीषा ईरते सोममच्छ

नमस्यन्तीरुष च यन्ति सं चा च विशन्त्युशतीरुशन्तम् ॥३॥

पानीको द्रुतगामी तरङ्गभैँ बोलन हतारिने स्तोत्र बाँड्ने सोमका नजिक स्तुति पुर्‍याउँछन् । उन्नतिको कामना गर्ने विनम्र भावको स्तुति उसलाई रुचाउने सोमका नजिकै जान्छ र उसमा समाहित हुन्छ ।

तं मर्मज्ञानं महिषं न सानावशं दुहन्त्युक्षणं गिरिष्ठाम् ।

तं वावशानं मतयः सचने त्रितो विभर्ति वरुणं समुद्रे ॥४॥

शोधन गर्ने याजक पर्यन्तमा उत्पन्न भएका सोमबाट भैँसी दुहेभैँ रस निकाल्छन् । तीनै लोकमा व्याप्त शत्रुनाशक सोमलाई अन्तरिक्षले धारण गर्छ, यसैको स्तुति गरिन्छ ।

इष्यन्वाचमुपवक्तेव होतुः पुनान इन्दो वि ष्या मनीषाम् ।

इन्द्रश्च यत्क्षयथः सौभाग्यं सुवीर्यस्य पतयः स्याम ॥५॥

हे शोधित सोम स्तोत्रालाई प्रेरित गर्न याज्ञिकको भैं हाम्रा बुद्धिलाई यज्ञका निमित्त प्रेरित गर ।
इन्द्रदेवसित तिम्री रहँदा हामी श्रेष्ठ पराक्रमी हुने सौभाग्य प्राप्त गर्दछौं ।

[सूक्त ९६]

ऋषि प्रतर्दन दैवोदासी देवता गवमान सोम छन्द त्रिष्टुप्

प्र सेनानीः शूरो अग्रे रथानां गव्यन्नेति हर्षते अस्य सेना ।

भद्रान्कृण्वन्निन्द्रहवान्त्सखिभ्य आ सोमो वस्त्रा रभसानि दत्ते ॥९॥

शूरीर सेनानायकले शत्रुका गाई प्राप्त गर्ने विचार गर्दै रथ अगाडि लिएर जान्छ यस कार्यले
यिनको सेना खुसी हुन्छ याज्ञिकका लागि सोमले मित्र इन्द्रदेवको प्रार्थना मङ्गलमय बनाउँदै
तेजस्विता धारण गर्दछन् ।

समस्य हरि हरयो मृजन्त्यश्वहयैरनिशितं नमोभिः ।

आ तिष्ठति रथमिन्द्रस्य मखा विद्वा एना सुमतिं यात्यच्छ ॥१॥

"जकहरू हरियो आभा भएका सोमरस शोधन गर्दछन् यो सोमरस रथरूपी पात्रमा स्तुतिले गर्दा
गन भएर धसेको छ यो ज्ञानी साम मित्र इन्द्रदेवसित यज्ञका माधनका रूपमा असल स्तोताका
र गन पुग्दछ

स नो देवा देवताते पवस्व मह सोम प्सरस इन्द्रपानः ।

कृण्वन्नपो वर्षदन्द्यामुतेमापुरोरा नो वरिवस्या पुनानः ॥३॥

सोमदेव हामाले यस देवी महाबट महान् ऐश्वर्य प्राप्त गर्न इन्द्रदेवले पान गर्न योग्य रस
प्रदान गर आकाशबाट बमिने जलसित मिसिएर निशान अन्तरिक्षबाट भाउने हे सोमदेव ।
शोधित भएर हामीलाई ऐश्वर्य प्रदान गर

अजीतयेऽहृतये पवस्व स्वस्तये सर्वतातये बृहते ।

तदशान्ति विश्व इमे सखायस्तदह वरिष पवमान सोम ॥४॥

सोमदेव शत्रु पराजित गर्नका लागि प्रजालाई दुःखी नदिनका लागि सुखको वृद्धि गर्नका
लागि महान् यज्ञका लागि हामालाई शुद्ध सोमरस प्रदान हे पवित्र सोमदेव हामी र हाम्रा
सबै मित्र तिम्रीबाट यही कामना गर्दछौं

सोमः पवते जनिता मतीनां जनिता दिवो जनिता पृथिव्याः ।

जनिताग्रेजनिता सूर्यस्य जनितेन्द्रस्य जनितीत विष्णोः । ५॥

द्युलाक, पृथिवी, गन, सूर्य इन्द्र विष्णु र ब्रह्मा बुद्धिका लागि उत्पादनशाला सोम शुद्ध गरिँदै
छ । ५.३

ब्रह्मा देवाना पदवीः कवीनामृषिर्विप्राणा महिषो मृगाणाम् ।

श्येनो गृध्राणां स्वर्धितवैनाना सोमः पवित्रमत्येति रेभन् ॥६॥

देवता कवि, विप्र, पशु, पक्षी र हिंसा गर्नेका याचमा विभिन्न रूपमा व्याप्त रहेका दिव्य सोम
संस्कारित हुँदै ध्वनिसँग कलशमा जम्मा हुँदै छ ।

प्रावीविपद्वाच ऊर्मिं न सिन्धुर्गिः सोमः पवमानो मनीषाः ।

अन्तः पश्यन्बुजनेमावरण्या तिष्ठति वृषभो गोषु जानन् । ७ ।

पवित्र हुन लागेका सामल प्रवाहित नदीका लहरबाट उठ्छन् मधुर ध्वनिजस्तै सुन्दर ध्वनि
गरिरहेको छ अन्तर्दृष्टिमा लुकेको शक्ति चित्तका हुनाले सामले कहिल्यै नष्टन सामश्र्य प्राप्त
गर्दछ

स मत्सरः पृत्सु बन्धववातः सहस्रेता अभि वाजमर्षः ।

इन्द्रावेन्दो पवमानो मनीष्यः शौरूर्मिमीरय गा इषण्यन् ॥८॥

हे आनन्दबद्धक सोमदेव । सूर्यदेवजस्तै तेजस्वी र हजारी बलले युक्त भएर युद्धमा शत्रुका
बलमाथि आक्रमण गर्दै तिनको विनाश गर हे शोधित हुँदै गरेका ज्ञानी सोमदेव तिम्री
इन्द्रदेवका लागि स्तुति प्रेरित गर्दै गाईका दुधमा मिश्रित सोमरसको धारा प्रवाहित गर

परि प्रिय. कलशे देववात इन्द्राय सोमो रण्यो मन्त्राय ।

सहस्रधारः शतवाज इन्दुर्वाजी न सपतिः समना जिगाति ॥१॥

देवताका प्रिय रमणीय सोम इन्द्रलाई खुसी गराउनका लागि कलशमा स्थापित हुन्छ । सयौँ किसिमका बलबल युक्त हजारौँ धाराबाट चुहुने सोम बलवान अश्व युद्धमा गएभैं कलशमा जान्छ ।

स पूर्व्यो वसुकिञ्जायमानो मृजानो अप्सु दुदुहानो अद्रौ

अभिशास्तिपा भुवनस्य राजा विदद् गातुं ब्रह्मणे पूयमानः ॥१०॥

दुङ्गले कुट्टे निकालेको जल मिसिएको, सबै भुवनको राजा शोधित सोमरस आदि कालदेखि नै याजकबाट यज्ञमा ल्याइने गरेको छ शत्रुबाट रक्षा प्रदान गर्ने ऐश्वर्ययुक्त सोम यज्ञका लागि मार्ग प्रशस्त गर्दछ ।

त्वया हि न. पितरः सोम पूर्वे कर्षाणि चक्रुः पवमान धीराः ।

वन्त्रवात. परिथौरपोर्षु वीरेभिरधैर्मधवा भवा न ॥११॥

हे शोधित सोमरस ! बुद्धिपूर्वक कार्य गर्ने हाम्रा पुखालि अनादि कालदेखि तिमी सहायता प्राप्त गर्नका लागि कार्य गरेका छन् तिमी शत्रु नाश गर्दै अपराजित भएर ती शत्रु पर हटाइदछ र हामीलाई वीर एव घाडासहित धन प्रदान गर

यथापवथा मन्वे वयोधा अमिन्हा वरिवोविद्धविभ्रान् ।

एवां पवस्व द्रविणं दधान इन्द्रे सं तिष्ठ जनयायुधानि ॥१२॥

हे सोमदेव ! उल्लेखित तिमीले मनस्वी याजकका शत्रु नाश गर्ने र ऐश्वर्य एव हविष्यान्न युक्त धन प्राप्त गर्ने गरेका छौ हामीलाई पनि धन प्रदान गर र इन्द्रदेवका लागि आयुध निर्माण गर

पवस्व सोम मधुपां ऋतावापो वसानो अधि सानो अब्ये ।

अव द्रोणानि घृतवान्ति सीद मदिन्तमो मत्सर इन्द्रपानः ॥१३॥

हे मधुर सोमरस ! तिमी जलमा मिसिएर, उच्च स्थानमा रहेर र चाल्नेले छानिएर पवित्र त्वस्पष्टि इन्द्रदेवले पिउन योग्य तिमी यो हर्षप्रदायक सोम रत्नयुक्त पात्रमा पुगेर स्थित हु छ ।

वृष्टि दिवः शतधारः पवस्व सहस्रसा वाजयुर्देववीतौ ।

स सिन्धुभिः कलशे वावशानः समुद्रियाभिः प्रतिज्ञ आयुः ॥१४॥

हे सोमदेव ! तिमी धुलोकबाट सयौँ धाममा वर्षा गराऊ । हजारौँ किसिमका धन र अन्न दिने विचारले जन्मा मिसिएर यज्ञस्थलका कलशमा स्थापित होऊ गाईका दुधमा मिसिएर तिमी यज्ञमा प्रवेश गर र हामीलाई दीर्घायु बनाऊ ।

एष स्य सोमो मतिभिः पुनानोऽत्यो न वाजी तरतीदयतीः ।

पयो न पुण्यमदितेरिधिरमुर्विव गातुः सुयमो न वोढहा ॥१५॥

मनस्वी याजकबाट शोधित यो सोम फुर्तिलो घोडाजस्तै शत्रु भिचेर जान्छ । यो सोम गाईको दुधजस्तै पवित्र छ लक्ष्यसम्म पुर्‍याउने घोडाभैं यो सोम सुखदायी छ ।

स्वायुधः सोतृभिः पूयमानोऽभ्यर्ष गुह्यं चारु नाम ।

अधि वाजं सप्तिरिव श्रवस्याऽधि वायुमधि गा देव सोम ॥१६॥

याज्ञिकबाट शोधित श्रेष्ठ यज्ञीय साधनले युक्त सोम सुन्दर रसमय स्वरूप प्राप्त गर्छ । अश्वजस्तै सर्वत्र गमनशील हे सोमदेव ! हामीलाई अन्न प्रदान गर गाईको दुध प्रदान गर र प्राणवान् बनाऊ ।

शिशु ज्ञानं हयतं मृजन्ति शुम्भन्ति बह्विं मरुतो षणेन ।

कविर्गीर्भिः काव्येना कविः सन्त्सोमः पवित्रमत्येति रेभन् ॥१७॥

नवजात शिशुजस्तै सबैलाई आनन्द गराउने सोमलाई मरुतहरूले शुद्ध गर्दछन् सात गुणले युक्त मेधावर्द्धक सोम स्तुतिसँगै शब्द गर्दै शुद्ध हुन्छ ।

ऋषिना य ऋषिकृत्वर्षाः सहस्रपीथः पदवीः कवीनाम् ।

तृतीयं धाम महिषः सिषासन्त्सोमो विराजमनु राजति ष्टुप् ॥१८॥

ऋषिजस्तै संस्कार भएको, ऋषित्व प्रदान गर्ने, स्तुत्य, ज्ञानदायी सोम स्वयं महान् छ । यसले तेस्रो धामरूपी स्वर्गलोकमा रहने तेजस्वी इन्द्रदेवलाई धेरै तेजसम्पन्न बनाउँछ ।

चमूषच्छेनः शकुनो विभूत्वा गोविन्दुर्द्रप्स आयुधानि बिभ्रत् ।

अयामूर्मि सचमान समुद्रं तुरीयं धाम महिषो विवक्ति ॥११॥

यो प्रशंसनीय सबै खानका सामर्थ्यले युक्त शक्तिमान्, समुद्रका छलजन्य गतिमान् र गाईको दुधमा मिसाइने प्रवाहशील सोम चतुर्थ धामरूपी महलोकमा रहन्छ ।

मर्षो न शुभ्रस्तन्व मृजानोऽत्यो न सूत्वा सनये धनानाम् ।

वृषवे यूथा परि कोशमर्षन्कनिऋदच्चम्बोऽरा विवेश ॥१०॥

मानिसले सिंगारिएर शरीर सरासुधर बनाएभैं दूतगामी अश्वजस्ते, धन प्राप्तिको इच्छा गरेभैं यो सोमरस दुर्किर्दै बथानतिर जाने साँढेजसै भएर कलशमा पस्छ ।

पवस्वेन्दो पवमानो महोभिः कनिऋदत्परि वाराण्यर्षः ।

ऋगेडञ्चम्बोऽरा विश पूयमान इन्द्र ते रसो मविरो ममत्तु ॥११॥

महान् यज्ञकबाट शोधित हे सोमदेव ध्वनि गर्दै कलशमा स्थापित होऊ । पवित्र भएर ऋगेड गदै यज्ञपात्रमा प्रवेश गर । निम्ना आनन्ददायी रसले इन्द्रदेवलाई खुसी परोस् ।

प्रास्य धारा बृहतीरसुप्रभक्तो गोभिः कलशां आ विवेश ।

साम ऋण्वन्त्सामन्यो विपश्चित्क्रन्द्रेत्यभि सख्युर्न जामिम् ॥१२॥

सोमरसको निशाल धारा विशेष तरिकाले प्रवाहित हुँदै गाईका दुधमा मिर्मिएर कलशमा पस्छ । सामगान गर्ने जानी याज्ञक मित्रभावले प्रवाहित सोमको स्तुति गर्छन्

अपभ्रत्रेषि पवमान शत्रुन्धियां न जारो अभिगीत इन्दुः ।

सौदन्वनेषु शकुनो न पत्वा सोमः पुनानः कलशेषु सत्ता ॥१३॥

पक्षी अपना गुँडमा गद्गद् र पृष्ठ पल्लसित गर्भैं पवित्र रूपमा शोधित, शत्रुको संहार गरेर जलसित मिर्मिएर परिष्कृत भएको सोमरस कलशमा स्थापित हुन्छ ।

आ ते रुचः पवमानस्य सोम योषेव यन्नि सुदुषाः सुधारः ।

हरिरानीतः पुरवरो अप्सवचिक्रदत्कलशे देवयूनाम् ॥१४॥

हे पवमान सोमदेव, तिमी किरण रामी नारी र उत्तम दुधको धारोभैं निम्कन्छ यो हरियो रङ्गको सोम बारम्बार जलमा र देवताका कलशमा शब्द गर्दै पस्निरहन्छ

[सूक्त १७]

ऋषि वसिष्ठ मैत्रावरुणि, देवता पवमान सोम छन्द त्रिष्टुप् ।

अस्य प्रेषा हेनना पूयमानो देवो देवेभिः समपृक्त रसम् ।

सुतः पवित्रं पर्यति रेभन्मि तेव सद्य पशुमान्ति होता ॥१॥

गोठमा पशु गएभैं प्रेरक देवताजस्तो सोम पलेर तयार गरिएपछि शोधक यन्त्ररूपी चाल्नीमा प्रवाहित हुन्छ । सुनले शोधित हुँदै यसले देवतालाई रसले सन्तुष्ट गर्दछ

भद्रा वस्त्रा समन्यास वसानो महान्कविर्निवचनानि शंसन् ।

आ वच्यस्व चम्बोः पूयमानो विचक्षणो जागुर्विदेववीतो ॥२॥

वीरका लागि योग्य शौर्य र शोभामम्पत्र, महान् जानी स्तुत्य, चैतन्य, विशिष्ट द्रष्टा हे सोमदेव, तिमी पवित्र भएर यज्ञशालाका पात्रमा प्रवेश गर

समु प्रियो मृन्यते सानो अव्ये यशस्तरो यशसां क्षैतो अस्मे ।

अभि स्वर धन्वा पूयमानो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥३॥

यशस्वीहरूमा श्रेष्ठ, भूमिमा उत्पन्न, सन्तुष्टिदायक सोम चल्नीले छानिएर शुद्ध हुन्छ । हे पवित्र सोमदेव ! तिमी शब्द गर्दै कल्याणकारी साधनले हामीलाई रक्षा गर

प्र गायताभ्यर्चाम देवान्सोमं हिनोत महते धनार्य ।

स्वादुः पवाते अति वारमव्यमा सीदाति कलशं देवयुनः ॥४॥

मधुर र तेजस्वी सोमरस चाल्नीले छानेर पवित्रता धारण गर्दै पात्रमा स्थिर होस् । वैभव प्रप्तिका आशाले हामी स्तुत्य सोमरसलाई प्रेरित गर्दै देवताको अर्चना गरौं

इन्दुर्देवानामुप सख्यमायन्त्सहस्रधारः पवते मदाय

नुभिः स्तवानो अनु धाम पूर्वमगन्निन्द्रं महते सौभगाय ॥५॥

देवताका मित्रताको कामनाले यो सोम आनन्द प्रदान गर्न हजाराँ धाराले प्रवाहित हुन्छ । याज्ञकबाट स्तुत्य सोम सनातन स्वरूप पाएर इन्द्रका नजिकमा सौभाग्यशाली बन्दछ

स्तोत्रे राये हरिरर्षा पुनान इन्द्र मदो गच्छतु ते भराय ।

देवैर्याहि सरथं राधो अच्छा यूय पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥६॥

हे हरियो आभासम्पन्न सोमदेव ! परिष्कृत भएर स्तोत्र स्वीकार गर्दै हामीलाई ऐश्वर्य प्रदान गर युद्धमा तिम्रो भानन्दप्रदायक रस इन्द्रदेवलाई प्राप्त होस् । देवताहरूसँग एउटै रथमा आरूढ भएर उत्तम साधनले रक्षा गर्दै हामीलाई धन प्रदान गर ।

प्र काव्यमुशनेव ब्रुवाणो देवो देवानां जनिमा विवक्ति ।

महिषतः शुचिबन्धुः पावकः पदा वराहो अभ्येति रेभन् ॥७॥

उशना ऋषिभै स्तोत्र पाठ गर्ने ऋत्विक्हरू देवताका जन्मको वृत्तान्त बयान गर्दछन् । महान् व्रती, तेजस्वी र पवित्र गराउने श्रेष्ठ सोमरस शब्द गर्दै पात्रमा प्रवाहित हुन्छ ।

प्र हँसासस्तृपलं मन्युमच्छमादस्तं वृषगाणा अथासुः ।

आङ्गृष्णं पवमानं सखायो दुर्मर्षं साकं प्र वदन्ति वाणम् ॥८॥

हाँसभै विवेकी, बलवान् र डराएका वीर यिनै चौडो काम गर्ने, रिमाहा र शत्रुनाशक सोम भएका ठाउँमा पुग्दछन् । सबैले पाउन सक्ने, अजेय पवमान सोमले साथैमा रहने मित्रलाई प्रसन्न गर्नका लागि बाजा बजाउँछन् ।

स रहत उरुगायस्य जूतिं वृथा क्रीडन्तं मिमते न गावः ।

परीणसं कृणुते तिग्मशूङ्गो दिवा हरिर्दृशे नक्तमृजः ॥९॥

सहज रूपमा खेल्दै सोमले प्रशसनीय गति प्राप्त गर्दछ अकाले मापन गर्ने नसक्ने उसको तेजस्वी प्रकाश दिनमा हरियो र सौम्य आभायुक्त हुन्छ ।

इन्दुर्वाजी पवते गोम्योद्या इन्द्रे सोमः सह इन्वन्मदाय ।

हन्ति रक्षो बाधते पर्यरातीर्वरिवः कृष्णवृजनस्य राजा ॥१०॥

इन्द्रदेवको शक्ति बढाउने, होतलाई धन दिने, शक्तिको स्वामी सोमलाई खुसी बनाउन भाँडामा छानिन्छ । सोमरसले राक्षस नष्ट गर्दछ र दुष्टलाई पनि पिटेर लखेट्छ

अध धारया मध्वा पुचानस्तिरो रोम पवते अद्रिदुग्धः ।

इन्दुरिन्द्रस्य सख्यं जुषाणी देवो देवस्य मत्सरो मदाय ॥११॥

दुग्धका सहायताले निकालेको, तेजस्वी, सुखदायी सोम आफ्नो मधुर धाराले पवित्र हुन्छ इन्द्रदेवको निकटता पाउने रहर्मा त्यस सोमले उनको उत्साह बढाउँदै सबैलाई सन्तुष्टि दिइरहेको छ

अभि प्रियाणि पवते पुनानो देवो देवान्त्वेन रसेन पृञ्चन् ।

इन्दुर्धर्माण्युतथा वसानो दश क्षिपो अज्यत सानो अव्ये ॥१२॥

ऋतु धारण गर्ने नियममा रहने तेजस्वी सोम आफ्ना मधुर रसले देवतालाई सन्तुष्ट गराउँछ । औँताले पवित्र हुँदै पात्रमा जम्मा भइरहेको छ ।

वृषा शोणी अभिकनिक्रदग्दा नदयन्नेति पृथिवीमुत ध्याम् ।

इन्द्रस्येव वग्नुरा शृण्व आजौ प्रचेतयन्नर्षति वाचमेमाम् ॥१३॥

निरन्तर गतिशील, सुखवर्षक, हे दिव्य सोमरस ! तिमी घुलोकबाट पृथिवीसम्म मेघजस्तै गजनले थकाउँदै किरणका बीचमा व्याप्त छौ हामी इन्द्रदेवको जस्तै तिम्रो निर्देशन सुन्दछौ । तिमी आफ्ना उपस्थितिको बोध गराउँदै हाम्रो स्तुति स्वीकार गर

रसाव्यः पयसा पिन्वमान ईरयन्नेषि मधुमन्तमंशुम् ।

पवमानः संतनिमेषि कृष्णन्निन्द्राय सोम परिषिच्यमानः ॥१४॥

आफ्नै स्वादिलो, गाईका दुधमा मिसिएर भन्न स्वादिलो भएका हे सोमदेव ! पानीमा शोषित भएर तिमी धाराका रूपमा इन्द्रदेवलाई प्राप्त होऊ ।

एवा पवस्व मदिरो मदायोदग्राभस्य नमयन्वधस्तैः ।

परि वर्णं भरमाणी रुशन्तं गव्युर्नो अर्षं परि सोम सिक्तः ॥१५॥

हे उत्साहवर्द्धक सोमदेव ! आकाशका बादललाई जल बसाउन प्रेरित गर्दै आनन्ददायी बन र सानीसँग सेतो वर्ण धारण गरेर गाईका दुधका रूपमा हाम्रा वरिपरि बगिराख ।

जुष्ट्वी न इन्दो सुपथा सुगान्गौ पवस्य वरिवासि कृण्वन् ।

घनेव विष्णुदुरितानि विघ्नब्राध ष्णुता धन्व सानो अव्ये ॥१६॥

हे सोमदेव स्तुतिले हर्षित भएर उचित मागबाट सुगमतापूर्वक धन प्रदान गर्दै तिमी रसका रूपमा कलशमा प्रतिष्ठित होऊ र सबै राक्षसलाई आयुधले नष्ट गरेर अविनाशी चाल्नेमा माथिदर्खि धाराका रूपमा प्रवाहित होऊ ।

वृष्टि नो अर्ष दिव्या जिगलुमिडावती शगयी जीरदानुम् ।

स्तुकेव वीता धन्वा विचिन्वन् बन्धूरिमाँ अवराँ इन्दो वायून् ॥१७॥

हे सोमदेव । हाम्रा लागि मुखदायक जीवनप्रद द्युलोकबाट आउने र पृथ्वीमा चल्ने वायुमित अन्नसहितको वर्षा गर हामी सन्ततिजस्तै भएर त्यस राक्षस र गरौं

ग्रन्थि न विष्य ग्रथितं पुनान ऋजुं च गातुं वृजिनं च सोम ।

अत्यो न क्रदो हरिरा सुजानो मर्यो देव धन्व पस्त्यावान् ॥१८॥

हे सोमदेव । गाँठो खोलेभै हामीलाई पापबाट मुक्ति प्रदान गर र हाम्रो मार्ग सुगम बनाउँदै बलशाली बनाऊ हे हरियो आभासम्पन्न दिव्य सोमदेव । शोधित हुँदा अश्वभै ध्वनि गर्दै शत्रु संहार गरेर आफ्नो निवासस्थलरूपी कलशमा स्थापित होऊ

जुष्ट्ये मदाय देवतात इन्दो परि ष्णुना धन्व सानो अव्ये ।

सहस्रधारः सुरभिरदब्धः परि स्रव वाजसातो नृषहो ॥१९॥

हे सोमदेव ! अविनाशी चाल्नेमा धाराका रूपमा प्रवाहित भएर आनन्दवर्द्धक स्वरूप प्राप्त गर्दै शोधित होऊ । हिसारहित हुँदै सुगन्धयुक्त हजारौं धारामा प्रवाहित होऊ र सङ्ग्राममा जाने वीरका लागि अन्न प्रदान गर्न सबैले रस बसाऊ

अरश्मानो येऽस्था अयुक्ता अत्यासो न ससुजानास आजौ ।

एते सुक्रासो धन्वन्ति सोमा देवासस्ताँ उप याता पिबध्वै ॥२०॥

बन्धनबाट मुक्त वा रथमा रहेको घोडा युद्धका लागि द्रुमगतिले लक्ष्यमा पुगेभै परिष्कृत सोमरस कलशमा शीघ्रताका साथ गतिमान हुन्छ देवताहरू त्यो आनन्ददायी सोमरस पान गर्नका लागि यज्ञस्थलमा जान्छन्

एवा न इन्दो अभि देववीतिं परि स्रव नभो अर्णश्चमुषु ।

सोमो अस्मभ्य काभ्यं बृहन्तं रथिं ददातु वीरवन्तमुग्रम् ॥२१॥

हे सोमदेव तिमी द्युलोकका अलने हाम्रो वज्रका कलश भरिदेऊ र वीर सन्ततिमुक्त धन प्रदान गर्ने सोमरस प्रदान गर

तक्षघदी मनसो वेनतो वाग्न्येष्ठस्य वा धर्मणि क्षोरनीके ।

आदीमायन्वरमा वावशाना जुष्टं पतिं कलशे गाव इन्दुम् ॥२२॥

बोल्ने तेजस्वी मुखका अन्त कागबाट वागी निस्कँदा मुखबाट शब्द उच्चरित हुन्छ । त्यस बेला ज्येष्ठ तेजस्वी सोम ल्याइन्छ र त्यसै गेला कलशमा रहेको, उत्तम, सेवनीय पालनकर्ता सोमको इच्छा गर्नेलाई गाई प्राप्त हुन्छन्

प्र दानुदो दिव्यो दानुपिन्व ऋतमृताय पवते सुमेधाः ।

धर्मा भुवद्वज्यस्य राजा प्र रश्मिभिर्दशभिर्भारि भूम ॥२३॥

दातालाई धन प्रदान गर्ने द्युलोकमा उत्पन्न उत्तम ज्ञानसम्पन्न सोम इन्द्रदेवका निमित्त ज्ञानवर्द्धक रस प्रदान गर्दछ । उत्तम बल धारण गरेको राजाजस्तो सोमलाई दस रश्मिले विशेष विधिले धारण गर्छन् ।

पवित्रेभिः पवमानो नृचक्षा राजा देवानामुत मर्त्यानाम् ।

द्विवा भुवद्रथिपती रथीणामृतं भरत्सुभृतं चार्किन्दुः ॥२४॥

दिव्य द्रष्टा, शोधित, पवित्र सोम नै देवता, मानिसको राजा र सम्पूर्ण धनको स्वामी हो उत्तम र सुन्दर सोम विशेष रीतिले जल धारण गर्दै देवता र मानिसमा विद्यमान रहन्छ ।

अर्बो इव श्रवसे सातिमच्छेन्द्रस्य वायोरभि वीतिमर्ष ।

स नः सहस्रा बृहतीरिषो दा भवा सोम द्रविणोवित्सुनानः ॥२५॥

हे सोमदेव ! इन्द्रदेव र वायुदेवले पान गर्नका लागि एवं हामीलाई धन तथा अन्न लाभ गराउनका

लागि अश्व युद्धमा गएभैं तिमी गतिशील होऊ हे सोमदेव । तिमै साधित भएर हामीलाई सबै किसिमको ऐश्वर्य प्रदान गर

देवाव्यो नः परिषिष्यमानाः क्षयं सुवीरं धन्वन्तु सोमा ।

आयज्यन्तः सुमतिं विश्ववारा होतारो न दिवियजो मन्द्रतमाः ॥२६॥

जलसित मिसिएर पात्रमा रहने, देवता सन्तुष्ट गर्ने सोमरसले उत्तम मन्त्रतियुक्त श्वापस प्रदान गरौम् । संयुक्त रूपले यज्ञ गर्ने, सबैका लागि स्वीकार्य हवन गर्ने, धुलोकवासी देवताका निमित्त आहुति प्रदान गर्ने सोमरस अत्यन्त आनन्द प्रदान गर्छ ॥२६॥

एवा देव देवताते पवस्व महे सोम पस्सरे देवपानः ।

महश्चिद्भि ष्वसि हिताः समये कृधि सुष्ठाने रोवसी पुनानः ॥२७॥

हे सोमदेव ! यस दैवी यज्ञमा देवताले पान गर्नका लागि योग्य सोमरस प्रदान गर सोमरसका प्रेरणाले देवताने सङ्ग्राममा बलिया शत्रु पराजित गर्न सकून हे सोमदेव । तिमी परिष्कृत भएर धूलोक र पृथ्वीलाई सजिलोसित रहने योग्य बनाऊ

अश्वो न ऋदो वृषभिर्युजानः सिंहो न भीमो मनसो जवीयान् ।

अर्वाचीनैः पथिभिर्यै रजिष्ठा आ पवस्व सोमनसं न इन्दो ॥२८॥

याजकहरूले एकत्र गरेको संस्कार मिहजस्तै भन्दा, मनत्रस्तै द्रुतगामी र अश्वजस्तै ध्वनि गर्दछ हे सोमदेव ! सुगम र सजिलो मागबाट तिमै पवस्व

शतं धारा देवजाता असुग्रन्तसहस्रमेनाः कवयो मृजन्ति ।

इन्दो सनित्रं दिव आ पवस्व पुरस्तासि महतो धनस्य ॥२९॥

हे सोमदेव ! देवताका लागि उत्पन्न सबै धारा प्रवाहित छन् । तिनलाई हजारौं ज्ञानीले पवित्र गर्छन् । हे सोमदेव ! महान् ऐश्वर्यका दाता बनेर धुलोकको धन प्रदान गर ।

दिवो न सर्गा अससृग्रमह्ना राजा न मित्रं प्र मिनति धीरः ।

पितुर्न पुत्रः ऋतुभिर्यतान आ पवस्व विशे अस्या अजोतिम् ॥३०॥

दिउँसो सूर्यको किरण प्रसारित भएभैं सोमरसका धारा प्रवाहित हुन्छन् । राजा सोम बुद्धिमान मित्रभैं कसैलाई दुःखदायी हुँदैन । आफ्ना कार्यकौशलले उन्नति गर्ने पुत्रजस्तै सम्पूर्ण प्रजालाई उन्नतिशील बनाउने सोमरस हामीलाई प्रान होम् ।

प्र ते धारा मधुमतीरसुग्रन्तारान्यत्पूतो अत्येष्वयान् ।

पवमान पवसे धाम गोनां जज्ञानः सूर्यमपिन्वो अकैः ॥३१॥

हे सोमदेव ! अविनाशी चालनीबाट छिरेपछि तिम्रो मधुर धारा प्रकट हुन्छ । गाईको धाममा प्रकट र शुद्ध भएर तिमी सूर्यलाई तेजले पूर्ण गराउँछौ ।

कनिक्रददनु पन्थामृतस्य शुक्रो वि भास्यमृतस्य धाम ।

स इन्द्राय पवसे भत्सरवान्हिन्यानो वाचं मतिभिः कवीनाम् ॥३२॥

अमृतजस्तो सोम यज्ञका मार्गमा जाँदा ध्वनि गर्दै यज्ञस्थललाई तेजस्वी र प्रकाशित गराउँछ । स्तुति स्वीकार गरेको घोरणा गर्ने आनन्दवर्द्धक सोम इन्द्रदेवले प्राप्त गर्छन्

दिव्यः सुपर्णोऽव चक्षि सोम पिन्वन्धाराः कर्मणा देववीदौ ।

एन्दो विश कलशं सोमधानं ऋन्द्रिहि सूर्यस्योप ररिमम् ॥३३॥

हे सोमदेव ! तिमी धुलोकमा उत्पन्न हुने श्रेष्ठ पातयुक्त छौ यज्ञीय कमसँग यम दैवी यज्ञका चारैतिर हेदै, सूर्यको किरण आफूमा समेटेको घोषणा गर्दै सोमकलशभित्र रसधाराका रूपमा प्रवेश गर ।

तिन्नो वाच ईरयति प्र बह्विर्धृतस्य धीतिं ब्रह्मणो मनीषाम् ।

गावो यन्ति गोपतिं पृच्छमानाः सोमं यन्ति मतयो वावशानाः ॥३४॥

याजकहरू सत्य धारण गर्ने तीन वेदका मन्त्रले दिव्य श्रेष्ठ सोमको स्तुति गर्दछन् । साँढेका नजिकै जाने गाईभैं उत्तम सुखको खोजी गर्ने स्तोता सोमका नजिकै पुग्छन् ।

सोमं गावो धेनवो वावशानाः सोमं विशा मतिभिः पृच्छमानाः ।

सोमः सुतः पुयते अज्यमानः सोमै अर्कास्त्रिष्टुभः सं नक्ते ॥३५॥

धाराका रूपमा निकालेपछि शोधित भएको सोम पात्रमा खस्दछ । ज्ञानीहरूको बुद्धि त्रिष्टुप छन्दका मन्त्रले त्यसको स्तुति गर्दछ । दुधाला गाई सोमको इच्छा गर्दछ

एवा नः सोम परिषिच्यमान आ पवस्व पूयमानः स्वस्ति ।

इन्द्रमा विश ब्रुहता रवेण वर्धया वाचं जनया पुरंधिम् ॥३६॥

हे सोमदेव जलमिश्रित र शुद्ध हुँदै तिम्रो हाम्रो मृत्याणको लागि ध्वनि गर्दै शोधित हाऊ र आनन्दपूर्वक इन्द्रदेवलाई सन्तुष्ट गराऊ । हाम्रो प्राथना स्वीकार गर्दै हामीलाई सद्बुद्धि प्रदान गर ।

आ जागृविप्रिप्र ऋता मतीनां सोमः पुनानो असदच्छन्मु

सपन्ति ये मिथुनासो निकामा अध्वर्यवो रथिरासः सुहस्ताः ॥३७॥

चैतन्य, सत्य स्तुतिका ज्ञाता सोमदेव शुद्ध भएर फात्रमा उत्रन्छन् । उक्त कर्ममा कुशल शरीरधारी मनोकाङ्क्षा लिएको अध्वर्युले यसलाई एकत्र गरेर सुरक्षित राख्छन्

स पुनान उप सूरै न धातोभे अप्रा रोदसी वि ष आवः ।

प्रिया चिद्यस्य प्रियसास ऊती स तू धन कारिणे न प्र यंसत् ॥३८॥

पवित्र सोम इन्द्रदेवलाई प्राप्त हुन्छ सोमल आकाश र पृथ्वीमा आफ्नो तेज पूर्ण गराउँछ यसका अत्यन्त प्रिय रसयुक्त धाराले हामीलाई संरक्षण र ऐश्वर्य प्रदान गर्दछ

स वर्धिता वर्धनः पूयमानः सोमो मीद्वौ अभि नो ज्योतिषावीत् ।

येना नः पूर्वे पितरः पदज्ञाः स्वर्विदो अभि गा अग्निमुष्णन् ॥३९॥

स्वय बढ्दो अवस्थामा रहने, देवत्व वृद्धि गराउने खोजेको कुरो पूरा गरिदिने शोधित सोमका तेजले हाम्रो रक्षा गरिस् । मन्त्रको ज्ञान भएका, आत्मज्ञानी विभिन्न चरण वा रद जानका सर्वज्ञ हाम्रा पुर्खाले पर्वतमा गाई र मेखमा किरण फैला पारे

अक्रान्तसुप्रः प्रथमे विधर्मञ्जनयन्प्रजा भुवनस्य राजा ।

वृषा पवित्रे अधि सनो अव्ये ब्रुहत्सोमो वावृधे सुवान इन्दुः ॥४०॥

जलयुक्त समस्त भुवनको राजा बलवर्द्धक, पेलेर निकालेको सोम सर्वप्रथम प्रजाको उत्साह बढाएर उनीहरूको उन्नति गर्दै सबैभन्दा महान् बन्यो

महत्तसोमो पहिषश्चकारापां यद्राभोऽवृणीत देवान् ।

अदधादिन्द्रे पवमान ओजोऽजनयत्सूर्यं ज्योतिरिन्दुः ॥४१॥

महान् शक्तिशाली दिव्य सोमबाट महान् काय सम्पन्न हुन्छ गर्भमा जल धारण गरेर देवतालाई पोषण प्रदान गर्ने उहाँ हो । शुद्ध भएर उमले इन्द्रदेवलाई सामर्थ्य प्रदान गर्दछ र उमले सूर्यमा तेज स्थापित गर्दछ

मत्सि वायुमिष्टये राधसे च मत्सि मित्रावरुणा पूयमानः ।

मत्सि शर्धो मारुतं मत्सि देवान्मत्सि द्यावापृथिवी देव सोम ॥४२॥

हे दिव्य सोमदेव ! हामीलाई अन्न र धन प्राप्त गराउन वायुलाई खुसी गर शोधित भएर मरुत्का सामर्थ्यले आकाश र पृथ्वीमा मित्र र वरुणको खुसी बढाइदऊ ।

ऋजुः पवस्व वृजिनस्य हन्तापामीवां बाधमानो मृधश्च ।

अभिशीर्णन्पयः पयसाभि गौनामिन्द्रस्य त्वं तव वयं सखायः ॥४३॥

हे सोमदेव तिम्रो दुष्टनाशक, रोगनिवारक र शत्रुनाशक रस सुगमतापूर्वक प्रदान गर । हे सोमदेव तिम्रो इन्द्रदेवका मित्र हो र हामी तिम्रा मित्र हो त्यसैले गाईका दुधमा मिसिएको सोमरस हामीलाई पनि प्रदान गर ।

मध्वः सूदं पवस्व वस्व उत्स वीरं च न आ पवस्वा भग च ।

स्वदस्वेन्द्राय पवमान इन्द्रो रथिं च न आ पवस्वा समुद्रात् ॥४४॥

हे सोमदेव मधुरतायुक्त अन्न र धन प्रदान गर्ने रस हामीलाई प्रदान गर । सन्तानरूपी धन प्रदान गर हे शोधित सोमदेव । इन्द्रदेवलाई रस प्रदान गर्दै हामीलाई अन्तरिक्षबाट धन प्रदान गर्ने रस देऊ

सोमः सुतो धारयात्यो न हिता सिन्धुर्न निम्नमभि वाज्यक्षाः ।

आ योनिं वन्यमसदत्पुनानः समिन्दुर्गोभिरसरत्समिन्द्रिः ॥४५॥

निकालेको सोमरस सञ्च भै तीव्र गतिले धाराका रूपमा प्रवाहित हुन्छ त्यो बलशाला सोम तल राखेका कलशमा नदीभै गइरहेको हुन्छ शोधित सोम वनरूपी योनिमा रहन्छ । त्यो सोम गाईको दुधमा मिसिएर जलसँगै शोधन हुन्छ ।

एष स्य ते पवत इन्द्र सोमश्चमूषु भीर उशते तवस्वान् ।

स्वर्चक्षा रथिरः सत्यशुष्मः कामो न यो देवयतामसर्जि ॥४६॥

हे इन्द्रदेव । सर्वद्रष्टा, उत्तम रथी, श्रेष्ठ बलयुक्त, धैर्यवान् र द्रुतगामी सोमस याजकभै इच्छा पूर्तिको कामना गर्दै कलशमा प्रतिष्ठित हुन्छ ।

एष प्रलेन वयसा पुनानस्तिरो वर्षासि दुहितुर्दधानः ।

वसानः शर्म त्रिवरूथमप्सु होतेव याति समनेषु रेभन् ॥४७॥

यो सोमस अनादि कालदेखि हविष्यान्नसँगै शोधित हुँदै छ । पृथ्वीको दूरी भेट्दै जाडो, गर्मी र वर्षा तीनै याममा समान रूपले प्राप्त हुने सोमस ध्वनि गर्दै यज्ञमा राखिन्छ ।

नू नस्तव रथिरो देव सोम परि स्रव चम्बोः पूयमानः ।

अप्सु स्वादिष्ठो मधुर्माँ ऋतुवा देवो न यः सविता सत्यमन्मा ॥४८॥

हे सोमदेव ! स्वादयुक्त, मधुर ज्ञानवान् र सर्वप्रेरक अनेर रथमा आरूढ हुँदै जल मिश्रित रसका रूपमा शोधित यज्ञपात्रमा स्थापित होऊ । देवताहरूभै सत्य र मननीय स्तुति सुन्दै आफ्नो रस प्रदान गर ।

अभि वायुं वीत्यर्षा गुणानोऽभि मित्रावरुणा पूयमानः ।

अभी नरं धीजवनं रथेष्टामभीन्द्रं वृषणं वज्रबाहुम् ॥४९॥

हे सोम ! स्तुति गरिसकेपछि वायुदेवले पान गर्नका लागि तिमी प्रस्तुत होऊ । पवित्र भएर मित्रवरुणलाई प्राप्त होऊ । नेतृत्ववान्, बुद्धिप्रदाता, रथमा आरूढ अधिनीकुमार भएरि पुग र वज्रजस्तै भुजा भएका इन्द्रको नजिक जाऊ ।

अभि वस्त्रा सुवसनान्वर्षाभि धेनुः सुदुधाः पूयमानः ।

अभि चन्द्रा भर्तवे नो हिरण्याभ्यश्चास्थिनो देव सोम ॥५०॥

हे दिव्य सोमदेव ! हामीलाई उत्तम वस्त्र, तेजस्वी स्वर्ण आदि ऐश्वर्य प्रदान गर हाम्रो रथ चलाउने अश्व देऊ । तिमी शुद्ध भएर हामीलाई भर्खर ब्याएका गाई देऊ ।

अभी नो अर्ष दिव्या वसून्यभि विक्षा पार्थिवा पूयमानः ।

अभि येन द्रविणमश्नवाभाभ्यार्षेयं जमदग्निवः ॥५१॥

हे सोमदेव ! शुद्ध भएर हामीलाई दिव्य धन र पार्थिव ऐश्वर्य प्रदान गर । जमदग्नि आदि ऋषिको जस्तै सम्पत्ति प्रदान गर । हामीलाई धन सदुपयोग गर्ने सामर्थ्य प्राप्त होस् ।

अया पवा पवस्तेना वसूनि पौष्ट्व इन्दो सरसि प्र धन्व ।

अध्वश्चिदत्र वातो न जतः पुरुमेधश्चित्तकवे नरं वत ॥५२॥

हे सोमदेव ! पवित्र धाराले हामीलाई ऐश्वर्य प्रदान गर । प्रकृतिको मूल आधार सूर्यदेवले वायुदेवलाई प्रवाहित गरेभै तिमी वसुतीवरी नामका कलशमा प्रवाहित भएर बुद्धिशाली इन्द्रदेवलाई प्राप्त होऊ र हामीलाई सुसन्तान प्रदान गर ।

उत न एना पवया पवस्वाधि श्रुते श्रवाय्यस्य तीर्थे ।

षष्टिं सहस्रा नैगुतो वसूनि वर्षं न पक्वं धनवद्रणाय ॥५३॥

हे सोमदेव ! स्तुति गर्न योग्य थलोका रूपमा रहेको हाम्रा यज्ञस्थलमा पवित्र धाराले शुद्ध होऊ । हे शत्रुनाशक सोमदेव ! युद्धमा विजय प्राप्तिका लागि वृक्षबाट पाइने पाकेको फलभै साठौहजार धन हामीलाई प्रदान गर ।

महीमे अस्य वृषनाम शूरे मँश्त्वत्वे वा पृशने वा वषधे ।

अस्वापयन्निगुतः सेहयन्नापामित्राँ अपाचितो अचेतः ॥५४॥

साधकलाई सुखको वर्षा गराउनु र दुराचारीलाई पराजित गरेर भुकाउनु यी तिम्रा दुई वटा सुखदायी कार्य हुन् । हे सोमदेव । तिमी सहस्रामद्वारा, मल्लयुद्धद्वारा वा लुकेर हानी गर्न खोज्ने शत्रुलाई शक्तिहीन बनाएर नष्ट गर । मूर्खता हटाइदेऊ ।

स त्री पवित्रा विततान्येष्यन्वेकं धावसि पूयमानः ।

असि भगो असि दात्रस्य दातासि मधवा मधवद्वय इन्दो ॥५५॥

हे सोमदेव । अग्नि, वायु र जलरूपी तीन वटा चाल्नीबाट शोधित भएर तिमी कलशरूपी एउटा भूमण्डलतिर दोड्दै आउँछौ । तिमी ऐश्वर्यवान् छौ, दानका लागि योग्य धन प्रदान गर्ने र धनीहरूका पनि तिमी अधिपति है !

एष विश्वदित्यवते मनीषी सोमो विश्वस्य भुवनस्य राजा ।

द्रप्सो ईरयन्दिदधेचिन्दुर्वि वारमव्यं समयाति याति ॥१६॥

सर्वज्ञ ज्ञानी र भुवनका राजा सोमदेव अनश्वर चान्नीमा दुई किसिमले प्रवाहित हुँदै सबै यज्ञमा रस प्रदान गर्दछन्

इन्दुं रिहन्ति महिषा अदब्धाः परे रेभन्ति कवयो न गृध्राः ।

हिन्वन्ति धीरा दशभिः क्षिपाभिः समञ्जते रूपमपां रसेन ॥१७॥

महान ऋषिले अविनाशी सोमरसको, स्वाद लिन्छन् धनको कामना भएका ज्ञानीभै विद्वान् याजकहरू दसै औँलाले यो सोमरस जलमा मिसाउँदै स्तुति गर्दछन्

त्वया वयं पवमानेन सोम भरे कृतं वि चितुषाम शश्वत ।

तत्रो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥१८॥

ह संसार शुद्ध र पवित्र गराउने सोमदेव । तिम्रा सहायताले हामी जीवन सङ्ग्राममा निरन्तर उत्तम काम चयन गरौं यसका लागि अदिति मित्र, वरुण पृथ्वी, सिन्धु र द्युलोकले हामीलाई यशस्वी बनाउ

[सूक्त ८]

ऋषि अम्बरीष ऋजिष्वा भारद्वाज । देवता पवमान सोम । छन्द - अनुष्टुप् बृहती

ने वा नमं रयिमर्ष पुरुस्पृहम्

इन्द्रो सहस्रभर्णसं दुर्विद्युन् विभ्वासहम् ॥१॥

सयौ मानिसबाट प्रशंसित हजारौको पोषक, विशिष्ट भोजस्त्री बलवर्द्धक सोमरसले हामीलाई धन प्रदान गरेको

परि ष्य सुवानो अव्ययं रथे न वर्माव्यत ।

इन्दुरभि ढुणा हितो हियानो धाराभिरक्षाः ॥२॥

कवचयुक्त पुरुष रथमा आरुढ भएभै स्तुत्य सोम कलशबाट खन्याउँदा धाराका रूपमा प्रवाहित हुन्छ

परि ष्य सुवानो अक्षा इन्दुरव्ये मदच्युतः ।

धारा य ऊर्ध्वो अध्वरे भ्राजा नैति गव्ययुः ॥३॥

सूर्यरश्मिको कामना गर्ने, स्वाभाविक तेजयुक्त यो श्रेष्ठ सोम धाराका रूपमा यज्ञमा प्रयोग हुन्छ याजकलाई आनन्दित गर्नका लागि प्राकृतिक ढङ्गले परिष्कृत हुन्छ ।

स हि त्वं देव शश्वते वसु यताय दाशुष ।

इन्द्रो सहस्रिणं रयिं शतात्मानं विवाससि ॥४॥

हे सोमदेव ! तिम्री सबै दान दिन मानिसलाई सयौं किसिमका धन प्रदान गर्दछौ ।

वयं ते अस्य वृत्रहन्वसो वस्वः पुरुस्पृह-

नि नदेष्टितमा इषः स्पाम सुप्रस्याभिगां ॥५॥

हे उत्तम आश्रय प्रदान गर्ने सोमदेव । सबैबाट प्रशंसनीय सबैलाई पोषण प्रदान गर्ने तिम्रा विभूतिका निकटताको लागि हामी चाहन्छौं सूर्यका रश्मिसित रहन हे सोमदेव, तिमिले प्रदान गरेका अन्न आदिको उपयोगबाट हामी सुखी होऔं

द्विर्यं पञ्च स्वयशसं स्वसरो अद्रिसंहतम् ।

प्रियमिन्द्रस्य काम्यं प्रनापयन्त्यूर्मिणम् ॥६॥

दुइलाले पेलेर निकालेको, कीर्तिवान्, सबैको इष्ट र इन्द्रदेवका लागि प्रिय सोमलाई दस औँलाले गम्भीर शोधित गर्दछन् र जलासित मिसाउँछन्

परि त्वं हर्यतं हरि बभ्रु पुनन्ति वारेण ।

यो देवान्निश्चां इत्यपरि पदेन सह गच्छति ॥७॥

हरियो र खरो रङ्गका मुन्दर सोमलाई जलले पवित्र बनाउँछ यो सोम इन्द्र आदि देवताका नजिक आफ्नो हर्षप्रदायक गुणसँगै जान्छ ।

अस्य वो ह्यवसा पान्तोदक्षसाधनम् । यः सूरिषु श्रवो बृहदधे स्वपणं हर्यतः ॥

हे देवता हो । रक्षण सामर्थ्यले युक्त र बलवर्द्धक सोमरस पान गर यस सोमरसले ज्ञानीलाई सूर्यले भै तेजस्विता प्रदान गर्दछ ।

स वा यज्ञेषु मानवी इन्दुर्जनिष्ट रोदसी ।

देवो देवी गिरिष्ठा असेधन्तं तुविष्यणि ॥९॥

हे द्युलोक र पृथिवी । यज्ञमा मानिसको हितकारी र तेजस्वी सोमरस उत्पन्न गर पर्वतका माथिल्लो चुचुरामा रहेका तेजस्वी सोमरसलाई यज्ञमा याजकले तयार गछन् ।

इन्द्राय सोम पातवे वृत्रघ्ने परि विष्यसे ।

नरे च दक्षिणावते देवाय सदनसदे ॥१०॥

हे सोमदेव , दृष्टमहारक इन्द्रदेवले पान गर्नका लागि यज्ञमा दक्षिणा दिने वीरका लागि र यज्ञ गर्ने यजमानका लागि तिमी पात्रमा प्रवाहित भएर स्थिर होऊ ।

ते प्रत्नासो व्युष्टिषु सोमाः पवित्रे अक्षरन् ।

अपप्रोथन्तः सनुतर्हुरश्रितः प्रातस्ताँ अप्रचेतसः ॥११॥

बिहानांपख लुकेर बसको अलछ्छाईरूपी अज्ञानी बोगलाई सोमले भगाउँछ त्यस सनातन सोमलाई बिहानै शोधित गरेर पवित्र बनाउँछन् ।

तं सखायः पुरोरुचं यूयं वयं च सूरयः ।

अश्याम वाजगन्ध्यं सनेम वाजपस्त्यम् ॥१२॥

हे मित्र हो । तिमीहामी त्यही पराक्रमी, पौष्टिक, श्रेष्ठ सुगन्धी, शक्तिसामर्थ्य बढाउने सोमरस प्राप्त गरौं

[सूक्त ११]

ऋषि रेभमूनू काश्यप देवता - पवमान सोम । छन्द अनुष्टुप् बृहती ।

आ हर्यताय धृष्णवे धनस्तन्वन्ति पौंस्यम् ।

शुक्रां वयन्त्यसुराय निर्णिजं विपामग्रे महीगुवः ॥१॥

योद्धाले धनुषमा प्रत्यज्या चढाएभैं महान् उद्देश्य भएका ऋत्विक्कले विद्वान्का सामु प्राणशक्ति वृद्धि गर्नका लागि बाणोले तेजस्वी सोम विस्तार गर्दछन् ।

अथ क्षपा परिष्कृतो वाजौ अभि प्र गाहते ।

ज्वी विचक्षते धियो हरि हिन्वन्ति यातवे ॥२॥

सत सकिण्ण्डि उषा कालमा जल मिसिरको परिष्कृत क्षापले शैलिकता प्रदान गर्दछ । अथकका औलाले हरियो आभा भएका सोम कलशमा खन्याउँछन्

तमस्य मर्ज्यामसि मदी ऽ इन्द्रपातमः ।

य गाव आसभिर्दधुः पुरा नूनं च सूरयः ॥३॥

परिष्कृत सोम आनन्ददायक हुनाले इन्द्रदेवले पिउन योग्य छ । गाव र हाथकले त्यसको पूर्ण खेचन गर्दछन् र आज पनि गर्दै छन् । यस्ता सोम हामी परिष्कृत गर्दछौं ।

तं गाथया पुराण्या पुनानमभ्यनूषत ।

अतो कृपन्त धीतयो देवानां नाम बिभ्रतीः ॥४॥

पवित्र सोमरलाई प्रचलित स्तवनले याजकहरू स्तुति गर्दछन् । यस कामका लागि प्रेरित औलाले देवताको हविका लागि सोम तयार गर्दछन्

तमुक्षमाणमव्यये वारे पुनन्ति धर्णीसिम् ।

दूत न पूर्वचित्तय आ शासते मनीषिणः ॥५॥

सबैलाई धाण गर्न, दुधले सेवन गरिएको सोमरसको भुस चाल्नीले छानेर सफा बनाइन्छ । पूर्ण ज्ञान प्राप्त गर्ने कामनाले दूतजस्तो बनेका सामलाई ज्ञानीहरूले स्तुति गर्दछन् ।

स पुनानो मदिन्तमः सोमश्चमेषु सीदति ।

एशौ न रेत आदधत्यतिर्वचस्यते धियः ॥६॥

भारा बोक्ने पशुलाई भारी बोकाइएभैं आनन्ददायक पवित्र सोमरस पात्रमा हालिन्छ पात्रमा हालेको बुझिको अधिष्ठाता त्यो सोम स्तुत्य हुन्छ ।

स मुज्यते सुकर्मभिर्देवो देवेभ्यः सुतः ।

विदे यदासु संददिर्महरिपो वि गाहते ॥७॥

मानिसका समूहमा दाताका रूपमा सोम चिनिएको छ उत्तम कर्म गर्ने याजकले देवताका लागि निकालेको सोमरस जलमा मिसिएर शोधित हुन्छ

सुत इन्दो पवित्र आ नृभिर्यतो वि नीयसे ।

इन्द्राय मत्सरित्तमश्नुमूष्वा नि षीदसि ॥५॥

हे सोमदेव तिर्माबाट निकालेको अत्यन्त विशाल र अति आनन्दायक रस इन्द्रवलाई पिउनका लागि चाल्नीले शोधित गरेर यात्रकले कलशमा राखेका छन् ।

[सूक्त - १००]

अपि रोभमून् काश्यप देवता - पवमान सोम इन्द्र अनुष्टुप् ।

अभी नवन्ते अद्भुतः प्रियमिन्द्रस्य काम्यम् ।

वत्स न पूर्व आयुनि जात रिहन्ति मातरः ॥१॥

द्रोहविनाको र इन्द्रदेवलाई प्रिय लाग्ने सोम जलले रचिपूर्वक प्राप्त गरेर माउले बाछो सह्यारेभै सह्यार्दछ

पुनान इन्दवा भर सोम द्विर्बर्हस रयिम् ।

त्व वसूनि पुष्यसि विश्वानि दाशुषो गृहे ॥२॥

हे कान्तिमान् सोमदेव दुवै लोकमा हुने खालको पवित्र धन हामीलाई देऊ । तिमी दाताको घरलाई विशिन्न किसिमका ऐश्वर्यहरूले पूर्ण गराउँछौ

त्वं धियं मनोयुजं सुजा वृष्टिं न तन्यतुः

त्व वसूनि पार्थिवा दिव्या च सोम पुष्यसि ॥३॥

बादलले वर्षा गराएभै मनलाई उच्च बनाउने बुद्धि हामीलाई प्रदान गर । तिमी द्युलोक र पृथिवीको ऐश्वर्य बढाउँछौ

परि ते जिग्युषो यथा धारा सुतस्य धावति ।

रंहमाणा व्यप्य व्ययं वारं वाजीव सानसिः ॥४॥

हे सोमदेव सेवन गर्नका लागि तिर्माबाट निकालेको रस अविनाशा चाल्नीबाट द्रुतगामी धाराका रूपमा वीर अश्वका गतिले बाहिर प्रवाहित हुन्छ ।

ऋत्वे दक्षाय नः कवे पवस्व सोम धारया ।

इन्द्राय पातवे सुतो मित्राय वरुणाय च ॥५॥

हे ज्ञानी सोमदेव इन्द्र वरुण र मित्रदेवले पान गर्नका लागि निकालेको तिप्तो रस हामीलाई ज्ञानवान् र बलशाली बनाउन धाराका रूपमा प्रवाहित हुँदै पवित्र बनेस्

पवस्व वाजसातमः पवित्रे धारया सुतः ।

इन्द्राय सोमा विष्णवे देवेभ्यो मधुमत्तमः ॥६॥

रसका रूपमा निस्केका हे सोमदेव आफ्ना मधुर पोषक धाराले इन्द्र, विष्णु आदि सबै देवता मनुष्य गराउनका लागि पवित्र भएर असल पात्रमा स्थिर होऊ

त्वां रिहन्ति मातरो हरि पवित्रे अद्भुतः ।

वत्सं जातं न धेनवः पवमान विधर्मणि ॥७॥

छानेर सफा हुने, हे हरियो आभासमयत्र सोमरस । गार्दले भर्खर जन्माएको बाछो चाटेभै आपसमा द्रोह नगर्ने शैलाले तिमीलाई सफा गर्दछन् ।

पवमान महि श्रवश्चित्रेभिर्यासि रश्मिभिः ।

शर्धन्तमासि जिह्मसे विश्वानि दाशुषो गृहे ॥८॥

हे पवित्र सोमदेव आफ्ना सुन्दर रश्मिसँग सर्वत्र जाँदै महान् यशस्वी हुन्छौ र तिमी दाताका घरमा गएर आफ्नो शौर्य देखाउँदै सम्पूर्ण अन्धकार समाप्त गर्दछौ

त्वं द्यां च महिन्नत पृथिवीं चासि जग्निषे ।

प्रति द्रापिममुञ्चथाः पवमान महित्वना ॥९॥

पवित्रता प्राप्त गर्ने हे महान् व्रतधारी सोमदेव । अन्तरिक्ष र पृथिवीलाई राम्ररी धारण गर्दै तिमी आफ्ना महिमा अनुसरको कवच धारण गर्दछौ

[सूक्त १०१]

अग्निं श्यावाश्वि मनु मावरण देवता पवमान सोम । छन्दः अनुष्टुप् गायत्री
पुरोजिती वो अन्धसः सुताय मादयित्वे ।
अप श्वानं शनधिष्ठन सखायो दीर्घजिह्वम् ॥१॥

हे मित्र हो अगादि राखेको आनन्द प्रदान गर्ने सोमतिर लामो जित्रो निकाल्दै जान लागेको कुकुर धपाओ

यो धारया पावकया परिप्रस्यन्दते सुतः । इन्दुरक्षो न कृत्यः ॥२॥

यज्ञको सहयोगी साम शोधित भएका घेला अश्वका गतिले पात्रमा खस्दछ

तं दुरोषमभी नरः सोम विश्वाच्या धिया । यज्ञं हिन्वन्त्यद्रिभिः ॥३॥

हे अन्विक् हो : दुष्टतानाशक सोमरसलाई आह्वान गर र यज्ञका निम्ति पूरा बलबुद्धि लगाएर दुङ्गल्ले कुटेर रस निकाल

सुतासो मधुमत्तमाः सोमा इन्द्राय मन्विनः ।

पवित्रवन्तो अक्षरन्देवानाच्छन्तु वो मदाः ॥४॥

मधुर हर्षप्रदायक सोमरस पवित्र भएर इन्द्रदेवका लागि तयार छ हे सोमदेव, तिम्रो आनन्ददायक रस देवतासित पुगास्

इन्दुरिन्द्राय पवत इति देवासो अब्रुवन् ।

वाचस्पतिर्मिखस्यते विश्वस्येशान ओजसा ॥५॥

स्तोताहरू सोमरस इन्द्रदेवका लागि शोधित गर्छौ भन्दछन् ज्ञानरक्षक, समर्थ सोम यज्ञमा काम लाग्दछ

सहस्रधारः पवते समुद्रो वाचमीह्वयः ।

सोमः पतौ रयीणां सखेन्द्रस्य दिवदिवे ॥६॥

वाणीका प्रेरक ऐश्वर्यवान् इन्द्रदेवको मित्ररूपी सोम प्रत्येक दिन सहस्र धाराले कलशमा शोधित हुन्छ

अयं पूषा रयिर्भगः सोमः पुनानो अर्षति ।

पतिर्विश्वस्य भूमनो व्यख्यद्रोदसी उभे ॥७॥

परिपोषक, सेवनीय सुन्दर यो दिव्य सोम छानिँदै तलका भाँडामा प्रवाहित हुन्छ । सबै प्राणीको पालक यो सोमरस आफ्ना दिव्य तेजले दुवै लोक प्रकाशित गर्दछ

समु प्रिया अनुवत गावो मदाय घृष्वयः ।

सोमासः कृण्वते पथः पवमानास इन्दवः ॥८॥

हे सोमदेव आनन्द प्राप्तिका लागि प्रेम र स्पृधा प्रदर्शित गर्ने गाणी तिम्रो स्तुति गर्दछ । शोधित र ऐश्वर्यवान् सोमरस यति आनन्दका लागि सञ्चरित हुन्छ

य ओजिष्ठस्तमा भर पवमान श्रवाय्यम् ।

यः पञ्च चर्षणीरधि रयि येन वनामहै ॥९॥

हे सोमदेव निमी ममाजका पाँच किम्मिका सबै मानिसलाई प्राप्त हुने शक्तिवर्द्धक प्रशमनाय रस पूरै हामीलाई देऊ

सोमाः पवन्त इन्दवोऽस्मभ्य गातुवित्तमाः ।

मित्राः सुवाना अरेपसः स्वाध्यः स्वर्विदः ॥१०॥

उचित मागको जानकारी भएका, मित्रजस्तै, पापरहित मनलाई राम्ररी एकता गराउने आत्मविद् यो पेलेर तयार पारेको सोमरस हाम्रा लागि शुद्ध गरिन्छ ।

सुष्वाणासो व्यद्रिभिश्चिताना गोरधि त्वचि ।

इषमस्मभ्यमभितः समस्वरन् वसुविदः ॥११॥

पृथ्वीका माथिल्लो तहमा रहने, दुङ्गल्ले पेलका धनप्रदायक सोमले ऐश्वर्य प्रदान गर्छ

एते पता विपश्चितः सोमसो दध्याशिरः ।

सूर्यासो न दशतासो जिगलनवो ध्रुवा घृते ॥१२॥

दशतासो सुयवतो वज्रस्वा गृह विलक्षण सोम दहासहितको कलशमा छ र जलको सफा धारमा मिसिएर पावत्र हुन्छ ।

प्र सुन्वानस्यान्धसो मर्तो न वृत तद्वचः ।

अप श्वानमराधस हता मख न भुगवः ॥१३॥

शोधित हुँदाखेरि सोमका विघ्नकारी शब्द सन्तर्षी मानिसले नसुन्न भुगुले मख नामका दानवलाई लखेटेभैं यज्ञस्थलबाट कुरेर लखेट

आ जामिरत्के अव्यत भूजे न पुत्र ओण्योः ।

सस्जजारी न योषाषा वरो न योनिमासदम् ॥१४॥

गर्जुभाइजस्तै अनि प्रिय सोम मातापिताका भुजामा रक्षित पुत्रभैं चाल्नीबाट प्रवाहित भएर कलशमा खस्दछ जार स्त्रांतिर वा नर कन्यातिर आकृष्ट भएभैं सोम पनि कलशभित्र प्रवेश गर्दछ

स वीरो दक्षसाधनो वि यस्तस्तम्भ रोदसी ।

हतिः पवित्रे अव्यत वेधा न योनिमासदम् ॥१५॥

गौष्टिक तन्त्र र रसायनले युक्त वीर सोम धावापुथिवीमा आफ्ना तेज व्याप्त गराउँछ, याज्ञक राजमानका घरमा प्रावष्ट भएभैं शोधित हगिया आभाले युक्त सोमरस छानिएर कलशमा प्रवेश गर्दछ

अव्यो वारोभिः पवते सोमो गव्ये अधि त्वचि ।

कनिक्रददवृषा हरिस्त्रिन्दस्याभ्येति निष्कृतम् ॥१६॥

यो सोम ऊर्नील बनेका चाल्नीले छानिन्छ भूमिका गृष्ट भागमा स्थापित बलवान् सोम ध्वनि गर्दै रन्द्रदवृषाको नजिकै पुग्दछ ।

[सूक्त १०२]

अधि त्रित आप्य देवता पवमान सोमः छन्द उष्णिक्

क्राणा शिशुर्महीना हिन्वन्तस्य दीधितिम् । विश्वा परि प्रिया भुवदध द्विता ॥१॥

यज्ञकता र जलका ५२ र पत्र सोम ८१ यज्ञ प्रक्राणित गर्ने आफ्ना रसलाई यसले प्रेरित गर्दछ, यो सबै हविष्यायमा त्याग हुँदै झुलाक र पुष्पांलाकमा व्याप्त रहन्छ ।

उप त्रितस्य पृथ्वेरेभन्त यद गुहा पदम् । यज्ञस्य सप्त धामभिरध प्रियम् ॥२॥

उप = उपरि पृथ्वीमा दृष्टान्त ५३ र कलशका वाचमा केला पनि सोमरसलाई अर्पितकहरूले गायत्रा गाँदै सात छन्दले स्तुति गरि

त्रीणि त्रितस्य धारया पृष्ठेष्वेवया रयिम् । मिमीते अस्य योजना वि सुक्रतुः ॥३॥

तीनै भुवनमा तीनै काल व्याप्त रहने हे दिव्य सोमदेव तिमै आफ्ना रसका धाराले इन्द्रदेवलाई प्रेरित गर तुल याज्ञकहरू उनलाई उत्तम स्तोत्रले गुणगान गर्दछन्

जज्ञान सप्त मातरो वेधामशासत त्रिये । अयं ध्रुवो रक्षीणा विकैत वत् ॥४॥

सात माताबाट अन्यत्र वृद्धिको शक्ति बढाउन प्रयत्नमा लागेको यस सोमले धनसम्पदा सम्प्री चिनेका छ

अस्य व्रते सजोषसो विश्वे देवासो अद्भुहः । स्पर्हा भवन्ति रन्तयो जुषन्त यत् ॥

प्रेमपूर्वक प्रसन्न रहने यज्ञको व्रतमा लागेका र परस्पर दोहरहित सबै देवता सोमरस पान गर्न सङ्गठित हुन्छन्

यमी गर्भमृतावृधो दृशे चारुमजीजनन् । कवि मंहिष्ठमध्वरो पुरुस्पृहम् ॥६॥

व्यापक ज्ञाना पुण्य अनौष्ट सोमलाई यज्ञको विस्तार गर्ने याज्ञकले स्थापित गर ।

समीचीने अभि त्पना यद्भी ऋतस्य मातरा । तन्वाना यज्ञमानुषयदञ्जते ॥७॥

यज्ञ विस्तारक याज्ञकले सोमरस जलमा मिसाउँदा यो सोमरस आफैं सबै तिरबाट एकत्र भएर महान् यज्ञको निमाण गर्ने झुलोक र पृथिवीतर्फ गमन गर्दछ

ऋत्वा शुक्रेभिरक्षभिर्ऋणोरप व्रजं दिवः । हिन्वन्नृतस्य दीधितिं प्राध्वरे ॥८॥
हे सोमदेव तिमी यस अहिमित यज्ञमा ऋतलाइ तेजस्वी बनाउँदै जान र कर्मका तेजस्वी सामर्थ्यले झुलोक्रको अन्धकार हटाऊ ।

[सूक्त १०३]

ऋषि हित आप्त्य देवता पवमान सोम छन्द उष्णिक्
प्र पुनानाय वेधसे सोमाय वष उद्यतम् । भूति न भरा मतिभिर्जुजोषते ॥१॥
हे स्तोता हो पोषण प्राप्त गराउनेहरूले पोषितका लागि प्रयत्न गरेभैं तिमी यी पवित्र हुँदै गरेका स्तुतिले हषित हुने जानी सोमका लागि प्रेरक मन्त्रको गायन गर

परि वाराण्यव्याया गोभिरञ्जानो अर्षति । त्री षधस्था पुनानः कृणुते हरिः ॥२॥
गाईको दुधमा मिसिएको सोमरस अविनाशी चाल्नीतिर जान्छ परिष्कृत हुँदै हरियो आभासम्यन्न सोमरस तीन स्थानमा स्थापित हुन्छ

परि कोशं मधुश्चुतमव्यये वारे अर्षति । अभि वाणीर्ऋषीणां सप्त नूषत ॥३॥
पवित्र भएको सोमले आफ्नो मधुर रस पात्रमा पुग्यउँछ ऋषिका सात पदयुक्त वाणीले यी सोमदेवको प्रार्थना गर्दछ

परि गेता मतीनां विश्वदेवो अदाभ्यः । सोमः पुनानश्चम्वोर्विशद्भरिः ॥४॥
असल मार्गमा बुद्धि प्रेरित गर्ने, अहिंसित, देवताका प्रिय शाधित हरियो आभासम्यन्न सामलाई पेलेर रस निकाल्ने दुधमा पुग्याइन्छ

परि दैवीरनु स्वधा इन्द्रेण याहि सरथम् । पुनानो वाषद्वाषद्भिरमर्त्यः ॥५॥
हे सोमदेव । स्तानाबाट स्तुत्य अविनाशी शाधित भइरहेका तिमी देवी बलअनुसार एकै रथमा बसेर इन्द्रदेवसित हिँड ।

परि सपतिर्न वाजयुदैवो देवेभ्यः सुतः । व्यानशिः पवमानो वि धावति ॥६॥
देवताका लागि निकालेको सर्वव्यापी अन्नको कामना गर्ने तेजस्वी पवित्र सोमरस अश्व कुदेभैं चारैतिर प्रवाहित हुन्छ ।

[सूक्त १०४]

ऋषि पवतकाण्व नारदकाण्व देवता पवमान सोम । छन्द उष्णिक्
सखाय आ नि षोदत पुनानाय प्र गायत । शिशुं न यज्ञैः परि भूषत श्रिये ॥१॥
हे ऋत्विक् मित्र हो यहाँ आएर बस र सोम शोधित गर्दाखिर स्तुति गर शिशुलाई गहनले सजाएभैं यज्ञीय साधनले सोमरसलाई सजाओ

समी वत्सं न मातुभिः सुजता गयसाधनम् । देवाव्यं मदमभि द्विशवसम् ॥२॥
हे ऋत्विक् हो घरको साधनजस्तो दिव्य गुणको रक्षक, अग्नन्दवर्द्धक, दुवै खालका बल बढाउने यस सोमलाई आमासित छोराछोरी टाँसिएभैं परेर पानीमा मिसाओ ।

पुनाता दक्षसाधनं यथा शर्धाय वीतये । यथा मित्राय वरुणाय शंतमः ॥३॥
शक्ति प्राप्त हुने र मित्रवरुणले मुख पाउन गरी सोमरस शोधित गर

अस्मभ्यं त्वा वसुविदमभि वाणीरनूषत । गोभिष्टे वर्णमभि वासयामसि ॥४॥
हे सोमदेव तिमी धन प्रदान गर्दछौ तिमी धन हामीलाई प्राप्त होस् भनेर हाम्रो वाणी तिमीलाई प्रार्थना गर्दछ । हामी तिमी रस गाईका दुधमा मिसाउँछौ ।

स नो मदानां पत इन्दो देवप्सरा असि । सखेव सख्ये गलुवित्तमो भव ॥५॥
हे त्रानन्दका स्वामी सोमदेव तिमी तेजस्वी स्वरूपका छौ । एउटा मित्रले अर्का मित्रलाई पथप्रदर्शन गरेभैं हामीलाई तिमी उचित मार्गदर्शन गरक

सनेभि कृध्यस्मदा रक्षसं कं चिदत्रिणम् । अपादेवं द्युयमहो युयोधि नः ॥६॥
हे सोमदेव हामीलाई आफ्नो अभिन्न मित्र बनाऊ हाम्रो हानी गर्ने छलकपट भएका, मनभिन्न वा बाहिर फरकफरक विचार हुने दोहोरी स्वभावका कपटीहरू जोसुकै भए पनि उनीहरूलाई मार र हामीलाई पागमुक्त गरऊ

[सूक्त १२५]

ऋषिः पर्वतकाण्व नारदकाण्व देवताः पवमान सोम छन्दः उगिणः
तं वः सखायो मदाय पुनानमभि गायत । शिशुं न यज्ञैः स्वदयन्त गूर्तिभिः । १।
हे मित्र हो आनन्ददायी सोमरस पेलर तयार गढो प्राधना गर शिशुलाई गहनान् स्मरण भै यज्ञ र
स्तुतिले यसलाई सुहार्जदिलो बनाओ ।

सं वत्सव मातृभिरिन्दुहिन्वानो अज्यते । देवावीर्मदो मतिभिः परिष्कृतः । २।
देवताको संरक्षक प्रसन्नता प्रदायक स्तुतिले शोधित र याज्ञको प्रेरक सोमरसलाई जलमा
मिसाइन्छ आमाले छोराछोरी नुहाइदिनुभै सोमलाई जलले शुद्ध पारिन्छ

अयं दक्षाय साधनोऽयं शर्धाय वीतये अयं देवेभ्यो मधुमत्तमः सुतः ॥ ३॥
बल वृद्धिको साधनका रूपमा मधुरतम सोमरस देवताले पिउनका लागि विधिवत् निकालिन्छ
देवताहरू शक्ति र सामर्थ्यले सम्पन्न वज्रका लागि यो पान गर्दछन् । ॥ ३॥

गोमन्न इन्दो अश्ववत्सुतः सुदक्ष धन्व । शुचिं ते वर्णमधि गोषु दीधरम् ॥ ४॥
रस निकालिसकेपछि हे बलशाली सोमदेव हामाग्लाइ गर्दै घोडाले युक्त धन प्रदान गर
त्यसपछि तिमी गाईका दुधमा मिसिएर पवित्र सेतो वणको बन

स नो हरीणौ पत इन्दो देवप्सस्तमः सखेव सख्ये नयौ रुचे भव । ५।
हे हरियो वणका सोमदेव तेजस्विताका गुराँज र मानवका हिनकाण्व भएर तिमी हाम्र तेजस्वितामा
पनि प्रखरता ल्याइदेऊ एउटा मित्र नभौ मित्रको सहयोगका लागि तयार रहेभै अबहार
हामीसित गर

सनेमि त्वमस्मदौ अदेवं कं चिदत्रिणम् । साह्वं इन्दो परि बाधो अप द्वयम् । ६
हे सोमदेव । हाम्रा लागि पुरातन मुख प्रकट गर र मुखमा आभा हाल्ने शत्रु संहार गर मनभित्र र
बाहिर फरकफरक विचार राख्ने र बोल्ने गरका दुष्टलाई ममन्त गर दिव्य गुणगहन स्वर्गको पान
पनि संहार गर

[सूक्त १२६]

ऋषिः अग्नि वशुमानव मनु देवताः पवमान सोम छन्दः उगिणः
इन्द्रमच्च सुता इमे वृषणं यन्तु हरयः श्रुष्ये जातास इन्द्रवः स्वविदः । १।
भर्खर बनेको आत्मज्ञान वृद्धि गर्ने हरिया आभासम्पन्न सोम पुरातमी इन्द्रदेवलाई बाँडै प्राप्त होस्

अयं भराय सानसिरिन्द्राय पवते सुतः , सोमो जैत्रस्य चेतति यथा विदे । २।
युद्धका समयमा सेवन गर्ने योग्य सोमरस इन्द्रदेवका लागि तयार छ विजयको कामना गर्ने
इन्द्रदेवलाई यस सोमरसले विशेष जास दिन्छ भन्ने सबैले जान्दछन्

अस्येदिन्द्रो मदेष्वा प्राभं गृभ्णीत सानसिम् वज्रं च वृषणे भरत्समप्युजित् ।
सेवनीय सोमपानले आनन्दित भएर जल त्रितेक इन्द्रदेव धनुष र वज्र धारण गर्छन्

प्र धन्वा सोम जागुविरिन्द्रायेन्दो परि स्रव ह्युमन्तं शुष्ममा भरा स्वविदम् ॥ ४॥
हे सोमदेव , स्फूर्तिले सम्पन्न भएर तिमी इन्द्रदेवका निमित्त कलशमा प्रवाहित होऊ हामीलाई
तेजवर्द्धक र ज्ञानवर्द्धक शक्तिले पूर्ण गराऊ ।

इन्द्राय वृषणं मदं पवस्व विश्वदर्शतः । सहस्रयामा पथिकृद्विचक्षणः ॥ ५॥
हे सोमदेव तिमी सर्वदृष्टा ज्ञानवान् हजारौ मागका निमन्ता र ज्ञाता हुँ त्यसैले इन्द्रदेवका
निमित्त बलशाली र आनन्ददायक रस प्रदान गर ।

असम्यग् गातुवित्तमो देवेभ्यो मधुमत्तमः । सहस्रं याहि पथिभिः कनिरुदत् । ॥
हे सोम । तिमी असल पथप्रदर्शक र देवताका प्रिय हो त्यसैले ध्वनि गर्दै हजारौ मागका प्रवाहित
होऊ

पवस्व देववीतय इन्दो धाराभिरोजसा । आ कलशं मधुमान्त्सोम नः सदः । ७
हे सोमदेव , देवताले सेवन गर्नका लागि वेगवृक्क धारासँगै कलशमा प्रवाहित होऊ
आनन्ददायक हे सोमदेव , हाम्रा यस कलशमा आएर तिमी स्थित होऊ

तव द्रप्सा उदयूत इन्द्र मदाय वायुधुः । त्वां देवासो अमृताय कं पपुः ॥८॥

जलमा मिमिने तिम्रा मलं चन्द्रदेवताऽऽत्मन्तु ॥ पशु चन्द्रादेव देवता अमरस प्राप्त गर्न सोमपान गर्नुछन्

आ नः सुतास इन्दव पुनाना धावता रयिम् । वृष्टिद्यावो रीत्याप स्वर्विदः ॥९॥

गर्क रक्षाद प्राणदायः अथा गम्यन्ते आधित मरुत्तः हे दिव्य सोम पेश्वर प्रदान गर

सोमः पुनान ऊर्मिणाव्यो वार वि धावति । अग्रे वाचः पवमानः कनिक्कवत् ॥

स्मृतिपछि गवाय हुँ ध्वनि गर्दै शोधित भएको सोमस प्रवाहका साथ अविनाशो चाल्नाल छर्तिर तन्हु

धीभिर्हिन्वन्ति वाजिन वने क्रीडन्तमत्यविम् ।

अभि त्रिपृष्ठं मलय समस्वरत् ॥११॥

चल मितिका शक्तिशाली सोम स्तुतिगत गर्दै अन्विजहस्तद्वारा चाल्नाले छानिन्छ , अन्तरिक्ष, मनस्पति र जंगलगतस्वरा तान पावमा विद्यमान त्यो दिव्य सोमको अन्दमा जर्नीहरूल गर्दछन् ।

असर्जि कलशो अभि भीदहे सतिर्न वाजयुः । पुनानो वाच जनयन्नसिष्यदत् ॥

अपेक्ष न्वेयुक्त जलमा मिमिने सोम पानमा आह्वयन हुन्छ छर्तिर गरको त्यो सोमस शुद्धमा जन अशुको नम्री नै गत्र गन्ति पत्रभित्र पुग्दछ

पवते हयतो हरिरति द्वारासि रत्ना अभ्यर्न्तस्तोतृभ्यो वीरवदशः ॥१३॥

व्रसनाय शान्ते वानात्रा सम वेगयुक्त प्रवातले आफ्नो अशुद्ध भाग शुद्ध गर्दै तलतिर रहेको कलाशमा सेहन्छ हे नामन्त तमी अन्विजहस्तद्वारा पुत्र वा अन्नसम्बन्धी कीर्ति प्रदान गर

अयं पवस्व देवयुर्मधोधारा असुक्षतः । रेभन्ववित्रं पर्येषि विश्वतः ॥१४॥

हे नामदेव ताम्रो नाम भर्त्सने ग्हाले शोधित हुँदाखेरि अवित्रल धाराका साथ शब्दनाद गर्दै मधुर भएर प्रचुर मात्रामा ज्ञानन शब्दछ

[सूक्त ११०]

ऋषि सतागण देवता पवमान सोम छन्द प्रगाथ द्विपदा विराट् बृहती ।

परीतो पिञ्चता सुत सोमो य उत्तम हविः ।

दधन्वो यो नर्यो अप्सवन्तरा सुधाव सोममद्रिभिः ॥१॥

हे मन्त्रिर् हे मन्त्रिन्मन्त्रा विष्णु दुष्टामा पेलाएको जल मिमिएको सोम देवताको उत्तम हवि हो

नून पुनानोऽविधिः परि स्रवादव्यः सुरभिन्तरः ।

सुते चिन्वाप्यु मदामो अन्धसा श्रीणन्तो गोभिरुत्तरम् ॥२॥

पदिन्तरी अत गम्यन्ते आधि हुन ह सोमदेव आनिपपछि तिर्मालाह अन्न आदि र गाईका दुधसित मिलाउन्छ निमालद जलमा मिसाएर सेवन योग्य बनाइन्छ ।

परि सुवानश्चक्षसे देवमादनः क्रतुरिन्दुर्विचक्षणः । ३॥

देवताको अन्तर्गत अहो रत पानको अधनरूप ज्ञानसमग्र तेजस्वी सोम सबैले हेर्नका लागि कलाशमा रहन्छ ,

पुनानः सोम धारयापो वसानो अर्षसि ।

आ रलथा योनिमृतस्य सीदस्युत्सो देव हिरण्ययः । ४॥

पश्वयदता स्वर्णमो नम्कि गो म्वच्छ हे सोमदेव शोधनका क्रममा जलले संयुक्त भएर अवित्रल धाराको रूपमा प्रवाहित हुँदै तिर्मा रत्न पात्रमा प्रतिष्ठित हुन्छ

दुहान ऊधर्दिव्य मधु प्रिय प्रलं सधस्थमासदत् ।

आपृच्छथ धरुण वाज्यर्षति नृभिर्भूतो विचक्षणः ॥४॥

आ कलास्थले पणिकृत गरको मधुर अमरद्वारा, दिव्य रस सोम यज्ञवेदीमा स्थापित छ , निराश्रयकर्ता यज्ञकलाद या अमर अष्ट वर्तीय भावले सम्पन्न रूपमा प्राप्त हुन्छ ।

पुनानः सोम जागुविरव्यो वारे परि प्रियः ।

त्वं विप्रो अभवोऽङ्गिरस्तमो मध्या यज्ञं निमिक्ष नः ॥६॥

नन्तः प्रिय र पवित्र सोम शान्तसन्तुष्टाद शुद्ध भएर तल खस्दछ अङ्गिरस ऋषिको परम्परामा अष्ट सोमदेव बुद्धिबद्ध भएर रत्न अम मधुर रसले पवित्र गराऊ

सोमो मीढवान्पवते गातुर्वित्तम ऋषिर्विप्रो विचक्षणः ।

त्व कविरभवो देववीतम आ सूर्य रोहयो दिवि ॥७॥

सबश्रेष्ठ मार्गदर्शक, ज्ञानी मेधावी सबद्रष्टा अत्यन्त आनन्ददायक सोमरस परिष्कृत हुँदै छ हे दूरदर्शी सोमदेव तिम्रो देवताका लागि अत्यन्त प्रिय छौ र तिम्रोले आकाशमा सूर्यदेवलाई स्थापित गरेका छौ ।

सोम उ बुवाणः सोतुभिरधि षुभिरवीनाम् ।

अश्वयेव हरिता याति धारया मन्द्रया याति धारया ॥८॥

याजकले पेलेर तयार पारेको सोम पवित्र भएर तलका भाँडामा प्रवाहित हुन्छ या सोम जेगपूर्वक हरियो रङ्गको आनन्ददायक धाराबाट पात्रमा जग्छ

अनूपे गोमानोभिरक्षाः सोमो दुग्धाभिरक्षाः ।

समुद्रं न संवरणान्यगम्यन्दी मदाय तोशते ॥९॥

आनन्द प्राप्तिका लागि तयार गरिन प्रकाशित गर्दाको दध मिस्रेको सोमरस पात्रमा पुगेर सब नदीहरू आफ्नो आश्रयदाता समुद्रमा पुगेर अडिएभैं अडिन्छ

आ सोम सुवानो अद्रिभित्तरो वाराण्यव्यया ।

जने न पुरि चम्बोर्विशद्धरिः सदी वनेषु दधिषे ॥१०॥

ढुङ्गाले पेलेर तयार गरेको या सोमरस शोधनयन्त्रबाट तलको जलमा छानिन्छ । हरियो आभासम्पन्न सोमरस काठको बतनमा पुगेर सहर पसको मानिसभैं त्यहीँ अडिन्छ

स मामृजे तिरो अण्वानि मेष्यो मीढहे सप्तिर्न वाजयुः ।

अनुमाद्यः पवमानो मनीषिभिः सोमो विप्रेभिर्यक्वभिः ॥११॥

बलवद्धक परिपुष्ट अश्वजस्तै प्रिय ऋन्विकले जनीले छानका सोमरस विद्वान्का स्तुतिल प्रशंसित हुँदै पवित्रता प्राप्त गर्दछ

प्र सोम देववीतये सिन्धुर्न पिप्ये अर्णसा ।

अंशोः पयसा मदिरो न जागुविरच्छा कोशं मधुश्चुतम् ॥१२॥

देवताले पान गर्ने सोम पानीमा मिसाइन्छ, हर्षप्रदायक हुनुका साथै सोम स्फुर्तिदायक पनि छ । यो सोमरस जलमित मिसिएर मधुररस चुहाउने भाँडामा अडिन्छ

आ हयतो अर्जुने अत्के अव्यत प्रियः सूनुरं मर्चः

तमी हिन्वन्त्यपसो यथा रथं नदीष्वा गभस्त्योः ॥१३॥

प्रिय शिशुजस्तै संस्कारगुन स्वच्छ सोमरसलाई द्रुतगामी अश्व युद्धमा पठाएभैं जगपूर्वक हातले जलपात्रमा खन्याइन्छ

अभि सोमास आयवः पवन्ते मद्य मदम् ।

समुद्रस्याधि विष्यपि मनीषिणो मत्सरासः स्वर्विदः ॥१४॥

मानिसको हितैषि ज्ञानदाता, आनन्दप्रदायक, शोधनयन्त्रबाट तलतिर गने आनन्ददायी सोम जलले भरिएका पात्रमा स्वतः शुद्ध हुँदै जम्मा हुन्छ ।

तरत्समुद्रं पवमान ऊर्मिणा राजा देव ऋत बृहत्

अर्षन्मित्रस्य वरुणस्य धर्मणा प्र हिन्वान ऋत बृहत् ॥१५॥

प्रेरणादायी दिव्य सोम शुद्ध भएर पकृतिमा रहेको विशाल सामलाई समुद्रमा मित्र र वरुणदेवद्वारा प्रयोग गर्नका लागि स्थापित गरिन्छ ।

नुभियेमानो हयतो विचक्षणो राजा देवः समुद्रियः ॥१६॥

अतिक्वहरूले शोधन गरेको सबैको प्रियपात्र विशेष ज्ञानवद्धक राजासरिको दिव्य सोम इन्द्रदेवका निमित्त शोधित भएर जलमा मिसिन्छ

इन्द्राय पवते मदः सोमो मरुत्वते सुतः ।

सहस्रधारो अत्यव्यमर्षति तमी मृजन्त्यायवः ॥१७॥

हर्षप्रदायक पेलेर तयार पारेको सोम मरुत्वान् इन्द्रदेवका लागि पवित्र हुन्छ यो सोम पहिले सहस्र धाराका रूपमा शोधनयन्त्रबाट शुद्ध हुन्छ त्यसपछि फेरि स्तोताहरू मन्त्रले यसको शोधन गर्दछन् ।

पुनानश्चमू जनयन्मतिं कवि सोमो देवेषु रण्यति ।

अपो वसानः परि गोभिरुत्तरः सीदन्वनेष्वव्यत । १६॥

जान प्रकट गने स्तुतिको प्रेरक, सम्पूर्ण जनसमग्र सोमरस चालनावाट जलपत्रमार्थ शोधित हुँदै इन्द्र आदि देवताका निकटमा जान्छ। जल मिसिएको त्यो सोम उच्चोत्तर परिष्कृत हुँदै दुधमा मिसिएर काठका भाँडामा जम्मा हुन्छ।

तवाह सोम राख्न सख्य इन्दो दिवेदिवे ।

पुरुणि बभ्रो नि चरन्ति मामव परिधीरति तौ इहि ॥१९॥

हे सोमदेव हामालाई तिम्रो मित्रताको लाभ प्राप्त होस्। हामालाई दुःख दिने वनेकाँ खालका सबै व्यक्तिलाई तिम्रो नष्ट गर ।

उताहं नक्तमुत सोम ते दिवा सख्याय बभ्र ऊधनि ।

घृणा तपन्तमति सूर्य परः शकुना इव पस्तिम ॥२०॥

ह सम्पुञ्जल सामन्त्र्य हामालाई दिनरात तिम्रो निकटता प्राप्त होस्। हामी टाढाबाट चम्कने सूर्यदत्त र निमलाइ चगल भै प्रत्यक्ष देख्छौं।

मन्यमानः सहस्रस्य समुद्रे वाचमिन्वसि ।

रयिं पिशङ्गं बहुलं पुरस्मृहं पवमानाध्यर्षसि । २१॥

३ नम हानल निकल्ले, तिम्रो सामन्त्र्य, तिम्रो शुद्ध गरित कलशमा शब्द गर्दै प्रवाहित हुन्छौ र स्तुताका लागि प्रिय स्तन्य नाँद छनै प्रदान गर्दछौ।

पूजानो वारे पवमानो अव्यये वृषाव चक्रदो वने ।

देवानां सोम पवमान निष्कृत गोभिरञ्जानो अर्षसि ॥२२॥

यलबद्धक पवित्र चान्दोने शोधित सोमरस, त्यस अति नेगले प्रवाहित हुन्छ हे शुद्धतायुक्त सोमदेव तिम्रो देवताका लागि मार्गको दुधसित मिसिन्छ र पवित्र पात्रमा स्थापित गरिन्छौ।

पवस्व वाजसातयेऽभि विश्वानि काव्या ।

त्वं समुद्रं प्रथमो वि धारयो देवेभ्यः सोममत्सर । २३॥

स्रोत्रले पवित्र भएका विशिष्ट ग्रन्थले पौषकतायुक्त देवतालाई आनन्द दिने ह सोमदेव । उदारता आदि विशिष्ट गुणले युक्त भएर यस श्रेष्ठ प्रज्ञा पवित्र होऊ।

स तू पवस्व परि पार्थिवं रजो दिव्या च सोम धर्मभिः ।

त्वा विप्रासो मतिभिर्विचक्षण शुभ्रं हिन्वन्ति धीतिभिः ॥२४॥

हे सोमदेव ह्रलोच र पृथिवीलाई श्रमना धारक सामर्थ्यले पवित्र बनाऊ। हे विशिष्ट द्रष्टा सोमदेव । शुभ्र वर्ण भएका तिमालाई बुद्धिमान स्तुता औँलाले निचोर्दछन्।

पवमाना असृक्षत पवित्रमति धारया ।

मस्तन्वतो मत्सरा इन्द्रिया हया मेधमपि प्रयासि च । २५॥

मरुतहरूका मित्र हाथ पढाता इन्द्रका प्रिय बुद्धि र भन्तल युक्त यज्ञमा प्रयुक्त हुने र शुद्ध रहने सोमरस शोधनयन्त्रबाट त्यसै ग्वस्दछ।

अपो वसानः परि कोशमर्षतीन्दुर्हियानः सोतृभिः

जनयञ्ज्योतिर्मन्दना अर्वावशरदाः कृण्वानो न निर्णिजम् । २६॥

श्रुतिबहुलले पेलेर तयार गरेको, जलमा मिसिएको सोमरस कलशमा एकत्र हुन्छ। न्योतिष्मान्, प्रकाशको निर्माण गर्ने हे सोमदेव तिम्रो आनन्ददायी दुधले आच्छादित आफ्नो विशुद्ध रूप प्रकट गर।

[सूक्त १०८]

अथि वासिष्ठ श्रुचिक्षा भारद्वाज देवता पत्रमान सोम छन्द - प्रगाथ गायत्री

पवस्व मधुमत्तम इन्द्राय सोम ऋतुवित्तमो मदः । महि वृक्षतमो मदः ॥१॥

हे सोमदेव अत्यन्त मधुर हविका विषयमा सबै कुरो जत्रे श्रेष्ठ तजस्वी आनन्द बढाउन भएकाले तिम्रो इन्द्रदेवलाई आनन्दित गर्नेका लागि पवित्र हाऊ।

यस्य ते पीत्वा वृषभो वृषायतेऽस्य पीता स्वर्विदः ।

स सुप्रकेतो अध्यक्रमीदिषोऽच्छ वाज नैतशः । २ ।

हे सोमदेव बलशाली इन्द्रदेव तिर्यालाः पान गरर्षिष्ठ इम बलशालो हुन्छन् आत्मजनीहरू तिम्रो पान गरेर अत्यधिक आनन्दित हुन्छन् उनस ज्ञानी इन्द्रदेव निम्न बलले सङ्ग्राममा विजयी बन्नु जस्तै शीघ्र शत्रुको धन आफ्नो अधिकारमा लिन्छन्

त्वं ह्यङ्ग दैव्या पवमान जनिमानि ह्युत्तमः । अमृतत्वाय धोषयः । ३ ।

पवित्र सोम तेजस्वी, दिव्य जन्मका विषयमा ज्ञाने र अमृत तत्त्व प्रकट गर्ने हो ।

येना नवगवो दध्यङ्ङपोणुते येन विप्रास अपिरे ।

देवानां सुमे अमृतस्य चारुणो येन श्रवांस्यानशुः । ४ ।

सोमको सहायताले दध्यङ्ङ ऋषिले नयाँ गाईको ढाका खेल्नका थिए त्यसबाट विप्लले पाइ प्राप्त गरे त्यसका सहायताले देवता प्रसन्न हुँदा याजकले त्यसले अमृत यत्र यदि प्राप्त गर्दछन् त्यस सोमले देवताका लागि अमरत्वको घाघणा गर्दछ

एष स्य धारया सुतोऽव्यो वारेभिः पवते मदन्तमः श्रीङ्गमिरपामिव । ५ ।

अति हृषप्रदायक पानीका तरङ्गभै क्रोडा गर्ने सोम गौले बनेको चल्तामा छानिन्छ

य उस्त्रिया अप्या अन्तरश्मनो निर्गा अकृन्तदोजसा ।

अभि व्रज तन्तिषे गवयमश्वघ वर्मीव धृण्णवा रुज । ६ ।

सोमले आकाशमा बह्ने बाढलाभिभत्रको जल आफ्ना शक्तिले छुट्टिभिन्न गर्दछ र गार् एव बक्षलाइ सबै तिरबाट घेदछ हे सोम कवचले युक्त शीतले भै शत्रु विजय गर

आ सोता परि विञ्चताश्च न स्तोममप्युरं रजस्तुरम् । वनक्रक्षमुदप्लुतम् । ७ ।

हे याजक हो । अश्वजस्तै गतिशील प्रार्थनायोग्य पार्ताजस्तै प्रवाहमान विग्नभै शत्रु मर्गन गर्ने जलयुक्त सोमरस पेलेर तयार गर र त्यसमा दुध मिला हो ।

सहस्रधारं वृषभ पयोवृध प्रिय देवाय जन्मे

ऋतेन य ऋतजातो विवावृधे राजा देव ऋतं ब्रुव । ८ ।

असङ्ख्य धाराले शोधित सुखवद्धक, दुधमा मिसिएको प्रिय सोम दनताका निर्मित सम्पूर्ण गर त्यो दिव्य गुणले सयुक्त सोम जलबाट प्रकट भएर बह्नेछ

अभि ह्युमं ब्रुहदाश इषस्पते दिदीहि देव देवयुः । वि कोशं मध्यम युव । ९ ।

हे अश्वका अधिपति र देदीप्यमान सोमदेव तिम्रो देवतापाइ प्राप्त हुन्छ शमान्वाह तेजस्व एव महान् कीर्ति प्रदान गर र कलशपात्रमा गएर त्यसलाई भरिदि

आ वच्यस्व सुदक्ष चन्वोः सुतो विशा वह्निं विशपतिः

वृष्टिं दिवः पवस्व रीतिमपां जिन्वा गविष्टये धियः । १० ।

राजको जस्तै सबैलाई पालन गर्न, बुद्धिशाली हे सोमदेव अजकको बुद्धि सम्मगतिर प्रेरित गर्ने अन्तरिक्षबाट बसिने पर्जन्यभै तत्वका पात्रमा जम्मा हुने दान र

एतमु त्वं मदच्युतं सहस्रधारं वृषभ दिवो दुहुः । विश्वा वसूनि विभ्रतम् । ११ ।

आनन्ददायी हजारौ धाराले कलशमा चुटुने शान्तिवद्धक सग दनका स्वर्ग, तेजस्व हो सोमको रस ऋत्विक्हरूले पेल्दछन्

वृषा वि जज्ञे जनयन्नमर्त्यः प्रतपञ्ज्येतिषा तमः ।

स सुधुतः कविभिर्निर्णिजं दधे त्रिधात्वस्य दससा । १२ ।

आफ्ना ज्योतिले अन्धकार हटाउने बल उत्पन्नक सोम आत्मजनीहरू ज्ञानवान् याजकले स्तुति गरेको सोम आफ्ना विशुद्ध रूप धारण गर्दछ नात लाकमा व्याप्त सोम रता र कमका लागि प्रवाहित हुन्छ ।

स सुन्वे यो वसूनां यो रायामानेता य इडानाम् । सोमो यः सुक्षितीनाम् । १३ ।

ऋत्विक्हरूले सम्पत्ति दुध आदि पदार्थ भूमि र श्रेष्ठ अन्नान्द्रादयक सोमका रस निकाल्छन्

यस्य न इन्द्रः पिबाद्यस्य मरुतो यस्य वार्यमणा भगः ।

आ येन मित्रावरुणा करामह इन्द्रमधसे महे ॥१४॥

जुन सोमरस इन्द्रदेवले पान गर्दछन् जसको पान मरुतहरूले गर्दछन् र जसलाई बर्यमा वा भगदेवले पान गर्दछन् मित्र, वरुणा एवं इन्द्रलाई जुन सोमको संरक्षणका लागि बोलाउँछन् उही सोम हामी तिचोरेर तयार गर्दछौं

इन्द्राय सोम पातवे नुभिर्यतः स्वायुधौ मदिन्तमः । पवस्व मधुमत्तमः ॥१५॥

हे सोमदेव राजकाट एकत्रित भन्त्यन्त मधुर भानन्ददायक, श्रेष्ठ आयुधले युक्त इन्द्रदेवले पान गर्नका लागि तिमी प्रवाहित होऊ ।

इन्द्रस्य हविं सोमधानमा विश समुद्रमिव सिन्धवः ।

जुष्टे मित्राय वरुणाय वायवे दिवो विष्टम्भ उत्तमः ॥१६॥

हे सोमदेव, समुद्रमा नदी प्रवेश गरेभैं इन्द्रदेवका हृदयरूपी कलशमा प्रवेश गर तिमी मित्र वरुणा वायुदेव र इन्द्रदेवका निमित्त स्नेहयुक्त रस प्रवाहित गर

[सूक्त १०१]

अग्निं अग्निर्विष्णुश्च ऐश्वर्यं देवता पवमान सोम । छन्द द्विपदा विराट्

परि प्र धन्वेन्द्राय सोम स्वादुर्मित्राय पुष्णे भगाय ॥१७॥

हे स्वादिष्ट सोमदेव तिमी इन्द्र मित्र पूषा र भगदेवका लागि प्रवाहित होऊ

इन्द्रस्ते सोम सुतस्य पेयाः क्रत्वे दक्षाय विश्वे च देवाः ॥१८॥

हे सोमदेव, तिमीबाट निकालेका रस उत्तम ज्ञान र बल प्राप्तिका लागि इन्द्रदेवसहित सबै देवताले पान गरुन्

एवामृताय महे क्षयाय स शुक्रो अर्ष दिव्य पीयूषः । ३॥

हे सोम प्रकाशमान दिव्य नोक्कमा दलताले सेखन गर्नुका लागि प्रकट भएका तिमी अमरत्वसम्म पुग्नका लागि गतिप्राप्त होऊ

पवस्व सोम महान्समुद्रः पिता देवानां विश्वभि धाम ॥४॥

हे सोमदेव विस्तृत समुद्रजस्तै पोषण गर्ने तिमी देवताका सबै आवासस्थलरूपी पात्रमा विद्यमान रहन्छौ

शुक्रः पवस्व देवेभ्यः सोम दिवे पृथिव्यै शं च प्रजायै ॥५॥

हे शान्तिमान् सोमदेव, तिमी दिव्य गूणका लागि प्रवाहित होऊ । न्यसबाट आकाश पृथ्वी र प्रजालाई सुख प्राप्त होस्

दिवो धर्तासि शुक्रः पीयूष सत्ये विधर्मन्वाजी पवस्व ॥६॥

हे सोमदेव तिमी नजन्वो पेय र उच्च गूणका धारक हो हे ब्रह्मवान् सोम । तिमी सत्यरूपी गङ्गाकामा यीचमा परिष्कृत हुन्छौ

पवस्व सोम ह्युनी सुधारी महामवीनानसु पूर्व्यः ॥७॥

हे सोमदेव अजन्मको सोमा रागले राम्ररी पात्रमा खसेने तिमी पहिलेको जन्मकै श्रेष्ठ छौ पात्रमा तिमी स्वयं प्रवाहित होऊ

नुभिर्येभानो जज्ञान, पूतः शरद्विधानि मन्द्रः स्वर्वित् ॥८॥

म सोम राजकुल पन्थ राखि बानन्दमय र सवेत रूपमा प्रकट भएको छ त्यसले हामीलाई विश्व विजितले पश्चर प्रदान गरेस्

इन्द्रः पुनानः प्रजामुराणः करद्विधानि द्रविणानि नः ॥९॥

उत्तमको बन्नाले क्षान्तिको पवित्र र तेजस्वी सोमसले हामीलाई प्रजायुक्त सम्पूर्ण ऐश्वर्य प्राप्त गरायोस्

पवस्व सोम क्रत्वे दक्षायश्चो न नितो वाजी धनाय ॥१०॥

हे सोमदेव स्तब्ध शक्तिबद्धक भाग्य सधिएको अश्वभैं बल र पृथ्वी प्रदान गर्नका लागि पात्रमा प्रवेश होऊ

त ते सोतारो रसं मदाय पुनन्ति सोमं महे ह्युन्नाय ॥११॥

हे सोमदेव साधकहरू तिमी रस हर्ष बन्धनका लागि शोधित गर्दछन् तिमीलाई हामी दिव्य तेजस्वी ज्ञानका लागि शोधन गर्दछौं ।

शिशु जज्ञान हरि मृजन्ति पवित्रे सोमं देवेभ्य इन्दुम् ॥१२॥

नवजात शिशु सफा गरिएभैं ऋत्विक्हरू हरियो आभासम्पन्न सोमलाई देवताका लागि चाल्नीले शोधन गर्दछन् ।

इन्दुः पविष्ट चारुर्मदायापामुपस्थे कविर्भगाय ॥१३॥

श्रेष्ठ ज्ञानसम्पन्न यो सोम सम्पत्तियुक्त हर्ष प्राप्तिका लागि जलसित मिसाइन्छ

विभर्ति चर्विन्द्रस्य नाम येन विश्वानि वृत्रा जघान ॥१४॥

जुन शरीरले इन्द्रदेवले सबै पापी संहार गरे यो सोम उनैको त्यही कल्याणकारी शरीर धारण गर्दछ ।

पिबन्त्यस्य विश्वे देवासो गोभिः श्रीतस्य नृभिः सुतस्य ॥१५॥

याजकले पेलेर निकालेको र गाईका दुध मिसाएको सोमरस सबै देवताले पान गर्दछन्

प्र सुवानो अक्षाः सहस्रधारस्तिरः पवित्रं वि वारमव्यम् ॥१६॥

बलशाली र अनेकौं धातुले छानिने सोम ऊर्तिका गोधक चाल्नीबाट छानिएर चुहुन्छ

स वन्ध्यक्षाः सहस्रेता अद्रिर्मुजानो गोभिः श्रीणानः ॥१७॥

बलशाली, जलले शोधित, गाईको दुध आदिमा मिसिएको सोम छानिदै जान्छ

प्र सोम याहीन्द्रस्य कुक्षा नृभिर्येमानो अद्रिभिः सुतः ॥१८॥

ढुङ्गाले कुटेर निकालेका ऋत्विक्हरूले त्रिध्रुवक पवित्र गरिएका हे सोमदेव तिमी इन्द्रदेवको पेटरूपी कलशमा पस ।

असर्जि वाजी तिरः पवित्रमिन्द्राय सोमः सहस्रधारः ॥१९॥

हजारौं धारामा प्रवाहित, चाल्नीले शोधित, बलशाली ज्ञानवान् सोमरस इन्द्रदेवका निमित्त तयार गरिन्छ

अञ्जन्येन मध्वो रसेनेन्द्राय वृष्ण इन्दुं मदाय ॥२०॥

इन्द्रदेवको प्रसन्नताका लागि सुखको वर्षा गरिने सोमरसलाई याजकहरू गाईको मिठो दुधमा मिसाउँछन् ।

देवेभ्यस्त्वा वृथा पाजसेऽपो वसानं हरि मृजन्ति । २१॥

हे सोमदेव ! तिमी जलमिश्रित हरीयो आभासम्पन्न रस याजकहरू देवताका लागि शोधित गर्दछन्

इन्दुरिन्द्राय तोशते नि तोशते श्रीणन्नुग्रो रिणन्नपः ॥२२॥

बलशाली सोमलाई तपस्याले तपाएर इन्द्रदेवका लागि राम्रो रीतिले शोधन गरिन्छ यो सोमरस शोधित गर्दा नलमा मिश्रित गरिन्छ

[सूक्त - ११०]

ऋषि त्र्यरुण त्रैवृष्ण पौरुकृत्य , देवता पवमान सोम छन्द - अनुष्टुप् विराट्

पर्युषु प्र धन्व वाजसातये परि वृत्राणि सक्षणिः ।

द्विषस्तरध्या ऋणया न ईयसे ॥१॥

हे सोमदेव अत्र प्राप्तिका लागि उत्तम विधिसे कलशमा अर्वास्थित होऊ । हामीलाई ऋणबाट मुक्त गर्ने तिमी शत्रु परास्त गर्न आक्रमण गर ।

अनु हित्वा सुतं सोम मदामसि महे समर्थरन्ध्रे ।

वाजौ अभि पवमान प्र गाहसे ॥२॥

हे सोमदेव , रस पेलिसकेपछि तिमीलाई हामी विधिपूर्वक अर्चना गर्दछौं हे शोधित सोम , श्रेष्ठ राजाको संरक्षणका लागि शक्तिशाली भएर तिमी विरोधी सेनामाथि आक्रमण गर्नका गमन गर्दछौ

अजीजनो हि पवमान सूर्य विधारे शक्मना पयः ।

गोजीरया रंहमाणः पुरन्ध्या ॥३॥

हे दिव्य सोमदेव तिमी किरणका माध्यमबाट अन्तरिक्ष र पृथ्वीमा जीवन गतिशील बनाउँछौ आफ्ना क्षमताले जल धारण गर्ने आकाशभन्दा माथि सूर्यदेव उत्पन्न गर्छौ

अजीजनो अमृत मर्त्येषां ऋतस्य धर्मस्यमृतस्य चारुणः ।

सदासरो वाजमच्छा सनिध्यदत् ॥४॥

हे अमृतरूपी सोमदेव ! तिमिल सत्य र कल्याणकारी अमृत तन्त्र धारण गरेर अन्तरिक्षमा मूर्धदेवलाई मानिसका लागि उत्पन्न गरेका थियौ र देवताको सेवा गर्थौ । तिम्रो अन्न आदि वैभवंका लागि सधैं सक्रिय रहन्छौ

अभ्यभि हि श्रवसा ततर्दिथोत्स न कं चिज्जनपानमक्षितम् ।

शर्याभिर्न भरमाणो गभस्त्योः ॥५॥

हे सोमदेव ! प्रजाल पिउने अक्षय जलको स्रोत हात्का औलाले उपलब्ध गराएभैं तिम्रो अन्नप्रवायकका रूपमा चाल्नीबाट तल साउँछौ ।

आवी के चित्पश्यमानास आप्यं वसुरुचो दिव्या अभ्यनूषत ।

वारं न वैवः सविता व्यूर्णते ॥६॥

कालान्तरमा जबसम्म सर्वग्राही बन्धकार निवारण गर्दैनौ त्यस बेलासम्म यस सोमका द्रष्टा वसुरुची दाबुभाइभैं हाम्रा यस सोमको स्तुति गर्दछौ ।

त्वे सो प्रथमा वृक्तबर्हिषो महे वाजाय श्रवसे धियं दधुः ।

स त्व नो वोर वीर्याय चोदय ॥७॥

हे सोमदेव ! प्रधान कृत्तिकहरू श्रेष्ठ बल र अन्नका लागि तिम्ना विषयमा उच्च विचारले सम्पन्न छन् । हे वीर सोमदेव ! हामीलाई श्रीगताका निम्ति प्रेरित गर

दिवः पीयूषं पूर्वं यदुबथ्वं महो गाहादिव आ निरधुक्षत ।

इन्द्रमभि जायमानं समस्वरन् ॥८॥

सबैभन्दा पहिल यो स्तुत्य अमृत सर्वोच्च र सुविस्तृत घुलोकाबाट पकट हुन्छ, त्यसपछि इन्द्रदेवसमक्ष यात्राकहरू सोमको सम्वर स्तुति गर्दछन् ।

अथ यदिमे पवपान रोदसी इमा च विश्वा भुवनाभि मज्यन्ता ।

यूथे न निष्ठा वृषधो वि तिष्ठसे ॥९॥

हे शोधित सोमदेव ! गर्दमा समूहमा अवस्थित वृषधनस्त्रले तिम्रो घुलोका पृथ्वी र सम्पूर्ण प्राणीका माभमा विद्यमान रहन्छौ ।

सोमः पुनानो अव्यये वारे शिशुनं क्रीडन्पवमानो अक्षा ।

सहस्रधारः शतवाज इन्दुः ॥१०॥

हजारौ धाराले चाल्नीबाट प्रवाहित यही सोम बालकभैं काडा गर्दै असीम सामथ्र्यले युक्त र तेजस्वी रूपमा कलशमा पुग्दछ

एष पुनानो मधुर्मां ऋतावेन्द्रायेन्दुः पवते स्वादुर्म्मिः ।

वाजसनिर्वीरिवोविद्वयोधाः ॥११॥

यो शोधित सोमरस मधुर सुखद र सत्यले युक्त धाराका रूपमा इन्द्रदेवका निम्ति अन्न, धन र शत्रु प्रदान गर्दै प्रवाहित हुन्छ

स पवस्व सहमानः पृतन्यूत्सेधप्रक्षीस्यप दुर्गङ्गाणि ।

स्वायुधः सासहान्तसोमं शत्रून् ॥१२॥

हे सोमदेव ! तिम्रो युद्धको इच्छा गर्ने शत्रु पराजित गर्दै दुष्ट भाव भएका कठिनताले बन्धमा आउने गक्षस संहार गर । तिम्रो उत्तम अस्त्रशस्त्रले युक्त भएर शत्रुलाई विनाश गर्दै प्रवाहित होऊ ,

[सूक्त १११]

ऋषि भनानत पारुच्छोप देवता पवमान सोम, इन्द्र अत्यष्टि

अथा रुचा हरिण्या पुनानो विश्वा द्वेषासि तरति स्वयुगवभिः स्रो न स्वयुगवभिः । धारा न्यूत्से देचते पुनानो अरुषो हरिः , विश्वा यद्वपा परियात्युवभिः सप्तास्येभिर्ऋक्वभिः ॥१॥

— रुचा भएको शोधित सोमरसका तेजले शत्रु नाश गर्दछ । बन्धकार हटाउने सूर्यको — स्रोत सोमरसको उत्तम धारा चम्कन्छ । शोधित हरियो आभासम्पन्न सोमरस चम्कन्छ अनि — स्रोत तेज र स्रोतले बलक रूप धारण गर्दछ ।

त्वं त्यत्पणीनां विदो वसु स मातृभिर्मर्जयसि स्व आ दम ऋतस्य धीतिभिर्दमे , परावतो न साम तद्यत्रा रणन्ति धीतयः । त्रिधातुभिररुषीभिर्वयो दधे रोचमानो वयो दधे । १२॥
हे सोमदेव निमीले व्यापणीवत् धनसम्पदा प्राप गेका श्रो प्रज्ञका आधारभूत जलले यत्स्थलमा उत्तम रूपमा निर्मा पवित्र हुन्छौं । अनन्तित भएका यात्रकका स्थानबाट गुञ्जित हुन सामगान पाँचखि सुनिन्छ तान ठाउँमा दर्शयमान हे सोमदेव यात्रकलाई तिमी उचित वस्त्र प्रदान गर्दछौ

पूर्वामनु प्रदिशं याति चेकितस् रश्मिभिर्यतते दर्शतो रथो दैव्यो दर्शतो रथः । अग्मन्नुक्थानि पौस्येन्द्रं जैत्राय हर्षयन् वज्रश्च यद्भवथो अतपच्युता समतस्त्वनपच्युता । ३॥
हे अतज्ञ सोमदेव तिमी पूर्वा दिशामा प्रस्थान गर्दा दिव्य र दर्शनीय तिम्रो रथ रश्मिका प्रभावले भन्नु तेजस्वी देखिन्छ । वज्र यन्त्रद्विक स्मात्र इन्द्रदेवसम्म पुग्दछ त्यसपछि स्तोताहरू निजयका लागि उनलाई प्रसन्न पार्दछन् र रतना वज्र प्राप्त गर्दछन् । हे साम र इन्द्रदेव त्यसपछि तिम्राहरूका आपस सहयोगले युद्धमा रणजन हुँदो

[सूक्त १०२]

ऋषि शशा वाङ्मरुत देवता पवमान सोम । छन्द पङ्क्ति
नानानं वा उ नो धियो वि व्रतानि जनानाम् ।

तथा रिष्ट रुत भिषग्वह्मा सुत्यन्तमिच्छतीन्द्रायेन्दो परि स्रव । १ ।
मिकमाले काठका काम गर्दै न खाऊभै बेटल रोगाका हित चिन्तागर्भै मानवान् यात्रिकले राजमानको आम्ना गरेभै हात्रा वृद्धि विभिन्न करको खोजा गर्दछ मानिसको कर्म पनि विभिन्न खालको हुन्छ । हे सोमदेव इन्द्रदेवका लागि तिमी प्रवर्हित होऊ

जरतीभरोषधीभिः पर्णेभिः शकुनानाम् ।

कामांरो अशमभिर्धुभिर्हिरण्यवन्तमिच्छतीन्द्रायेन्दो परि स्रव । २॥

पुराने क्रोषिएको काठ चरको बाँख र ताँखा दुहाका द्रुमले बाण बनाउने शिल्पी धनी बन्न रह्यो गर्भै हामी सोम प्रवर्हित हुने कामना गर्दछौं ।

कारुहं ततो भिषगुपलप्रक्षिणी नना ।

नानाधियो वसूयवोऽनु गा इव तस्थिमेन्द्रायेन्दो परि स्रव । ३ ।

हामी गम्भीर सिप नया गर्दछौं हाम्रो पिदा पुत्रका र्थकत्मक हुन् माता र कन्याहरू पिसु काम गर्दछन् हाम्रा सर्व भद्राभद्र कार्य गर्दछौं तापनि गाढाले गर्दको सेवा गरज्दछ हामी सर्वले तिम्रो मन्त्रा गर्दछौं । हे सोमदेव इन्द्रदेवका लागि प्रवर्हित होऊ ।

अक्षो वोदहा सुखं रथं हसनामुपमन्त्रिणः ।

शेषो रोमण्वन्तो भेदौ वारिन्मण्डूक इच्छतीन्द्रायेन्दो परि स्रव । ४ ।

भारो बोक्ने शृङ्खले राख्ने रथका कामना गरेभै माथिहरूले हुँ माँठट्टा रुचाएभै कामुक व्यक्तिले नागको कामना गरेभै अगुनाले पानाको पखुरा खोजेभै हाम्रा सोमको कामना गर्दछौं । हे सोमदेव इन्द्रदेवका लागि तिम्रा प्रवर्हित होऊ

[सूक्त १०३]

ऋषि अश्वप मार्गच देवता पवमान सोम । छन्द पङ्क्ति

शर्वणावति सोममिन्द्रः पिबतु वृत्रहा ।

वत् दधान आत्मनि करिष्यन्वीर्यं महदिन्द्रायेन्दो परि स्रव । १॥

महान् पराक्रमी वृत्रहन्ता इन्द्रदेव आफूभित्र उत्तम अल धारण गर्दै शत्रुणावत् सरोवरमा स्थित सोम गान गरन् । हे सोमदेव इन्द्रदेवका लागि तिमी प्रवर्हित होऊ

आ पवस्व दिशापत आर्जोकात्सोम मीद्वः

ऋतवाकेन सत्येन श्रद्धया तपसा सुत इन्द्रायेन्दो परि स्रव । २ ।

समस्त दिशाका गन्तार्थ कामना पूर्ति गर्ने हे सोम । त्यसो पालन गर्ने यात्रकका पवित्र स्तोत्रन श्रद्धा र तपवृत्त भएर तिम्रो पुत्रन गरेका छन त्यसले तिम्रो शत्रु देशबाट प्रवर्हित होऊ । हे सोमदेव इन्द्रदेवका लागि तिमी प्रवर्हित होऊ

पर्जन्यवृद्धं महिषं तं सूर्यस्य दुहिताभरत्

तं गन्धर्वाः प्रत्यगृभ्णन्तं सोमे रसमादधुरिन्द्रायेन्दो परि स्रव । ३ ।

सूर्यकी पुत्री उषादेवर वषाका जन्म हुई भएको महान् सोम वन्तःक्षयत ल्याइएको हो
उमलाई वसुदेवले पशुण गरेर सोम नामका लहरमा स्थापित गरेका थिए : ३ सोमदेव इन्द्रदेवका
लागि तिमा प्रवाहित होऊ

कृतं वदन्तधुम्न सत्य वदन्तसत्यकर्मन्

श्रद्धां वदन्तसोम राजन्थात्रा सोम परिष्कृत इन्द्रायेन्दो परि स्रव । ४ ।

सोम सत्यका कर्णिले थुत्त सत्यकर्म गर्दछ । तत्त्वको सोमदेव । सत्य कर्म गर्दै श्रद्धा युक्त सत्य
वचन बोल्दै य यज्ञकलात शोधित हुँदै इन्द्रदेवका लागि प्रवाहित होऊ

सत्यमुग्रस्य बृहत्तः सं स्रवन्ति संप्रवाः

सं यस्मिं रसिनो रसाः पुनानो ब्रह्मणा हर इन्द्रायेन्दो परि स्रव । ५ ।

अन्यको समोदरिता उद्घाटन गर्ने महान् सोमरसको धार उज्जित किसिमले एक साथ बगिरहेको
हो । हे हरियो, भ्रमरमात्र सांमरस । ब्रह्मपरायणहरूबाट शोधित भएर इन्द्रदेवका लागि तिमा प्रवाहित होऊ

यत्र ब्रह्मा पवमान छन्दस्याऽथ वाचं वदन्

प्राच्यां सोमे भूहीयते सोमेनानन्दं जनयन्निन्द्रायेन्दो परि स्रव । ६ ।

सोमरसले दक्षतालाई यानन्दित गर्ने ब्रह्मणाहरू छन्दमा बनाएको सोम उच्चाण गर्दै बुझाले पछि
निकालेको सोमरसको पूजा गर्दछन् । हे सोमदेव, इन्द्रदेवका लागि तिमा प्रवाहित होऊ

यत्र ज्योतिरजङ्गं यस्मिँल्लोके स्वरहितम्

तस्मिन्मां धेहि पवमानामृते लोके अक्षित इन्द्रायेन्दो परि स्रव । ७ ।

हे पवित्र सोमदेव, मृतदेवको अखाड तजक मुख मान हुन पुग्नुगर्हित चिनारगत लोकमा
हामालाई तिमा मुख । हे सोमदेव, इन्द्रदेवका लागि तिमा प्रवाहित होऊ

यत्र राजा वैवस्वतो यत्रावरोधनं दिवः ।

यत्रामूर्यद्वितीरापस्तत्र माममृतं कृधीन्द्रायेन्दो परि स्रव । ८ ।

विवस्वतका पुत्र राजा भएका विशाल नदी बगेका स्वर्गका द्वार भएका सोमका हामी अमरत्व
प्राप्त गरौं । हे सोमदेव, इन्द्रदेवका लागि तिमा प्रवाहित होऊ

यत्रानुकामं चरणं त्रिनाके त्रिदेवे दिवः ।

लोका यत्र ज्योतिष्मन्तस्तत्र माममृतं कृधीन्द्रायेन्दो परि स्रव । ९ ।

सूर्यदेव आफ्नो इच्छाअनुसार गतिशील भएका त्रिदेवको पूजा भएका त्रेष्ट्रो लोकमा हामी अमरत्व
प्राप्त गरौं । हे सोमदेव, इन्द्रदेवका लागि तिमा प्रवाहित होऊ

यत्र कामा निकामाश्च यत्र ब्रध्नस्य विष्टपम्

स्वधा च यत्र तृप्तिश्च तत्र माममृतं कृधीन्द्रायेन्दो परि स्रव । १० ।

सधै किसिमका अभिलाषाहरू पूरा हुने मुख प्रदान गर्ने र तृप्तिकारक भव भएको प्रताप
सूर्यदेवको स्थान भएका लोकमा हामीलाई अमरत्व प्रदान गर । हे सोमदेव, इन्द्रदेवका लागि
तिमा प्रवाहित होऊ

यत्रानन्दाश्च मोवाश्च मुदः प्रमुद आसते ।

कामस्य यत्राप्ताः कामास्तत्र माममृतं कृधीन्द्रायेन्दो परि स्रव । ११ ।

आनन्दपूर्ण अनन्तको वास भएका हृषीकेश सण्डा र पशुपति भएका कामन पूर्ण हुने लोकमा
हामीलाई तहाँ अमरत्व प्रदान गर । हे सोमदेव, इन्द्रदेवका लागि तिमा प्रवाहित होऊ

ऋषि - कश्यप मारीच देवता पवमान सोम । इन्द्र - षडक्ति

य इन्द्रोः पवमानस्यानु धामान्वक्रमीत् ।

तमाहुः सुप्रजा इति यस्ते सोमाविधन्मन इन्द्रायेन्दो परि स्रव ॥१॥

पवित्र तेजस्वा सोमका कार्यको अनुसरण गर्ने र पवित्र सोमको चित्तअनुकूल आचरण गर्नेलाई श्रेष्ठ सन्ततियुक्त गृहस्वामी भनिन्छ । हे सोमदेव ! इन्द्रदेवका लागि तिमी प्रवाहित होऊ

ऋषे मन्त्रकृतां स्तोमैः कश्यपोद्ध्वयनिगरः ।

सोमं नमस्य राजानं यो जज्ञे वीरुधा पतिरिन्द्रायेन्दो परि स्रव ॥२॥

हे मन्त्रद्रष्टा कश्यप ऋषि स्तुतियुक्त वाणीले विस्तृत भएको ऋषिध्वजस्तै प्रजाको रक्षा गर्ने सोमको पूजा गर । हे सोमदेव ! इन्द्रदेवका लागि तिमी प्रवाहित होऊ ।

सप्त दिशो नानासूर्याः सप्त होतार ऋत्विजः ।

देवा आदित्या ये सप्त तेभिः सोमाभि रक्ष न इन्द्रायेन्दो परि स्रव ॥३॥

सुग्रदेवलाई आश्रय प्रदान गर्ने मात दिशा सात याज्ञिक र सात आदित्यसँगै हामीलाई संरक्षण प्रदान गर हे सोमदेव । इन्द्रदेवका लागि तिमी प्रवाहित होऊ

यत्ते राजञ्छ्रुतं हविस्तेन सोमाभि रक्ष नः ।

अरातीवा मा नस्तारीन्मो च नः किं चनाममदिन्द्रायेन्दो परि स्रव ॥४॥

हे राजा सोमदेव तिम्रा लागि जुन हविष्यान्नको तयारी गरिएको छ, त्यसैबाट हाम्रो पोषण गर कुनै पनि शत्रुले हाम्रोलाई घात नगरोस् । हाम्रो कुनै पनि पदार्थ कुनै शत्रुले अपहरण नगरोस् । हे सोमदेव । इन्द्रदेवका लागि तिमी प्रवाहित होऊ

॥इति नवमं मण्डलं समाप्तम्॥

नवौ मण्डल सक्रिया

ओम् भूर्भुवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात् ।

ऋग्वेद - संहिता

॥अथ दशमं मण्डलम्॥

१८सौ मण्डल

[सूक्त १]

ऋषिः त्रित आण्य देवताः अग्नि छन्दः चिष्टम्

अग्ने बृहस्पसामूर्ध्वो अस्थानिर्जगन्वान्तमसो ज्योतिषागात् ।

अग्निर्भानुना रुशता स्वङ्ग आ जातो विश्वा सदान्यप्राः ॥१॥

विहान सवेभन्दा पहिले अग्निदेव माथितिर मुख पारिभै प्रज्वलित र स्थित हुन्छन्, यन्त्रका हटाएर तेजमय रूपमा अग्नि आउँछन् र उनम तेजले सर्वेतिर प्रकाश छर्दछन् ।

स जातो गर्भो असि रोदस्योरग्ने चारुर्विभृत ओषधीषु ।

चित्रः शिशुः परि तमांस्यत्तून् मातृभ्यो अधि कनिक्कदाः ॥२॥

अग्निदेव द्रव्यपूर्णवक्रः गर्भमा रहन्छन्, पार्श्वधाराट जन्म लिएर मुन्दर स्थानमा प्रतिष्ठित हुन्छन्, अन्धकार परास्त गर्दछन् र शिशुभै शब्द गर्दै मातानजिक जान्छन्

विष्णुरित्था परममस्य विद्वाज्जातो बृहन्नभि पाति तृतीयम् ।

आसा यदस्य पयो अक्रत स्वं सचेतसो अभ्यर्चन्त्यत्र ॥३॥

विद्वान् विष्णुदेव उत्तरी नै जन्मिएर हुकँदै यस तृतीय लांक वा त्रित अधिका पालन गर्छन् उनका मुखबाट उत्पन्न पोषक रसको भाषा गर्दै याजकहरू अर्चना गर्दछन्

अत उ त्वा पितृभृतो जनित्रीरानुवृधं प्रति चरन्त्यत्रैः ।

ता इ प्रत्येधि पुनस्यरूपा असि त्व विश्व मानुषीषु होता ॥४॥

हे विश्वका पालन अग्निदेव । तिम्रा प्रार्थि र अचका उत्पादक हुनाले मुकेका कातमा जान्छौ मानवाय सभ्यताका लागि तिम्रो नै यज्ञ प्रदभाव गदछौ अपर बुद्धिका लागि हामी हविष्यान्न समर्पित गर्दै तिम्रा अर्चना गदछौ ।

होतारं चित्ररथमध्वरस्य यज्ञस्ययज्ञस्य केतुं रुशन्तम् ।

प्रत्यर्धि देवस्यदेवस्य मूढा श्रिया त्वग्निमतिथिं जनानाम् ॥५॥

यज्ञीय कार्यमा भन्त्राका रूपले दीप्तिमान् देवता ब्राह्मण गर्ने सबैका स्वामी यज्ञमानका लागि वन्दनय इन्द्रदेवका नजिक पुगेर अग्निदेवलाई ऐश्वर्य प्राप्तिका लागि हाम्रा उचित किमिले स्तुति गदछौ

स तु वस्त्राण्यथ पेशनानि वसानो अग्निर्नाभा पृथिव्याः ।

अरूपो जातः पद इडायाः पुरोहितो राजन्यक्षीह देवान् ॥६॥

हे देदीप्यमान अग्निदेव तिम्रो पृथ्वीका केन्द्रस्थलमा स्वर्णजम्मे दीप्तिमान् भएर तत्र धारण गर्दै उत्पन्न हुन्छौ तिम्रो यज्ञस्थलका उत्तर नेदीमा स्थापित भएर आण्य तेजले शोभायमान हुँदै हामीबाट देवशक्तिका लागि समर्पित हविष्यान्न ग्रहण गर

आ हि धावापृथिवी अग्ने उभे सदा पुत्रो न मातरा ततन्धः ।

प्र याह्यच्छोरातो यविष्ठाथा वह सहस्येह देवान् ॥७॥

हे अग्निदेव पुत्रले मातापितालाई धन प्रादिले सुखी गराउँभै तिम्रो दिव्यलोक र पृथ्वीलोकलाई व्यापक विस्तार प्रदान गर्दछौ हे तरुण पुत्र । यथोचित सहयोगका लागि मातापिताका नजिक आऊ र उनीहरूको सहयोग गर । हे शक्तिमान् अग्निदेव हाम्रा यस यज्ञमा तिम्रो इन्द्र आदि देवताहरूलाई पनि लिएर आऊ

[सूक्त -]

ऋषि रित आप्य देवता अग्नि छन्द त्रिष्टुप्

पिप्रीहि देवो उशतो यविष्ठ विद्वो ऋतून्ऋतुपते यजेह

ये दैव्या अत्यजस्तेधिरग्ने त्वं होतृणामप्यायजिष्ठः ॥१॥

अथका लागि कल्याणकारी नित्य नयान् ह भवन् ह अग्निदेव आप्ता पुनि गते इवतात्वा इतिमा प्रशसित गगन ह अतुका नात अग्निदेव निम्न मनुभुमार नै दिवतासमग्र अन्तिकहृत्ताह अहताग्नय यत्त सन्त्यत्र गताः किनभन्ताताहृत्तमधो निम्न न सन्त्यत्र ज्ञे

वेधि होत्रमुत पोत्र जनानां मन्धातासि द्रविणोदा ऋतावा ।

स्वाहा वयं कृणवामा हवीषि देवो देवान्यजत्वगिरहन् ॥२॥

ह अग्निदेव मानिमका यत्त म्चाडन रेत पवित्रकता मुदमन् पन्थका सरक्षक र ताता निम्न हो हामी हव्य पदार्थान् रक्षाह गदछौ पुजित भणर देवताका सत्कार र

आ देवानामपि पन्थामगन्म यच्छव्नवाम तदनु प्रवोढहुम

अग्निर्विद्वान्स यजास्तेदु होता सो अध्वरान्स ऋतून्कल्पयति ॥३॥

हामा आप्ता गाम्भार्य मनुमा अन्तका उच्च नश्यतक तन्मान् होयौ हाम कथ्य अन्कूलतपुत्रक गुण हाम् मानिसका तर्पण पत्का समगदक अग्नेदेव ऋतुभनुमार यज्ञ सन्त्यत्र गगन् ज्ञे देवताका निम्न अर्हाति भवन गर्दछन्

यद्वो वयं प्रमिनाम व्रतानि विवृषा देवा अविदुष्टासः

अग्निष्टद्विधमा पृणाति विद्वान्येभिर्देवो ऋतुभिः कल्पयाति ॥४॥

ह देवता ह हामी जनार्हता मानिसका मानवस्य अत अग्नय रक्षा ह्यौ या कृते जनका अग्निदेवले रामीत्वा पुन भावनाले देवता प्रत्य हुन गरा यज्ञ गगदन्

यत्पाकत्रा मनसा दीनदक्षा न यज्ञस्य मन्वते मर्त्यासः

अग्निष्टद्वौताक्रविविद्विजानन्यजिष्ठो देवो ऋतुशो यजाति ॥५॥

मानमन्मानम मानसिक परिपक्वता अग्नय विधिम अन्त्य र गृह्णन् तर्पण त्यस निमका विशाग्नय अग्निष्टद्वौता मनसा परिचिन हन् ज्ञे मनुभनुमार जनका लागि अत अग्नय हर्मन्ताहं सख र अग्नेय पदार्थ गदछन्

विक्षेपा ह्यध्वराणामनीकं चित्रं केतुं जनिता त्वा जजान

स आ यजस्व नुवतीरनु क्षाः स्वाहा इषः क्षुमतीर्विधजन्मः ॥६॥

ह अग्निदेव निम्न मन्त्र यनका अग्नय र अग्नय आप्ता विजात जानका उत्पादक हो प्रमाणितार गगन त्यका निम्न न सन्त्यत्र गगदन् ज्ञे देवताका अन्तिकहृत्ताह अहताग्नय यत्त सन्त्यत्र गताः किनभन्ताताहृत्तमधो निम्न न सन्त्यत्र ज्ञे

यं त्वा द्यावापृथिवी यं त्वाभिरासत् न च सुनतिप जजान

पन्थामनु प्रविद्वान्पितृयाण धुमदग्ने समिधानो वि भाहि ॥७॥

ह अग्निदेव निम्न त्यका अग्नय सृष्टिकता प्रजापतिने हृत्तेत्यका सूयका रूपमा, पृथ्वीमा वेषवानरका रूपमा अग्नय लक्ष्मणान्तका रूपमा र मन्त्रमा विद्वतका रूपमा सबत्र व्यापन गगदका हन् पितृहृत्को गमन माग गगन चिनेर समिधान् अग्नय हृत् विवेगेर रूपमा प्रकाशित होइ

[सूक्त -]

ऋषि रित आप्य देवता अग्नि छन्द त्रिष्टुप्

इनो राजन्नरतिः समद्धिो रौद्रो दक्षाय सुषुमौ अवर्शि

चिकिद्धि भाति भासा बृहतासिकनीमेति रुशतीमपाजन् ॥१॥

ह अग्निदेव निम्न त्यका अग्नय दिव्य गगदन्त्र देवतामान गगदका लागि भयङ्कर पासकलाह नक्षत्र रताथ पदान गने मय किमिमका शक्तिता विकसित गर्ने ह मन्त्रे अन्त्यत्र गगदका ह सर्वज्ञता तिमि प्रवेष्ट काय आप्ता प्रकाश, सर्वत्र फैलारो निशकाल्य प्रकट हुन्छौ

कृष्णा यदेनीमभि वर्पसा भूज्जनयन्त्योषो बृहतः पितुर्जाम् ।

ऊर्ध्वं भानुं सूर्यस्य स्तभायन्दिवो वसुभिररतिर्वि भाति ॥२॥

पितृरूपी सूयवाट उत्पन्न भावा अग्निदेव अथ कालमा प्रकट भएर नक्षत्री रत्ताह आप्ता ज्ञानान्ते परास्त गर्दछन् अथ बला गतिराल अग्निदेव हृत्ताकमाथि सूयका अर्पित स्थिति गने अथ पति प्रकाशित गर्दछन्

भद्रो भद्रया सचमान आगात्स्वसार जरो अभ्येति पश्चात् ।

सुप्रकेतैर्धूमिरिनिधितिष्ठहृशद्विर्वर्णैरभि राममस्थात् ॥ ३ ॥

हितकारक अग्निदेव कल्याणकारिणी उपाहारा सन्ति न गच्छन् शत्रून् शत्रून् शत्रून् अग्निदेव
शाम्ना दिदीर्घहर्षजयता उषामित जान्छन् आप्ना पञ्चक श्रवतले सर्वत्र विचरणशाल हृदि
मन्त्रल्यमान लज्जाले रतको अन्धकार नाट गगर् प्रतिलिखन्

अस्य यामासो बृहतो न वग्नूनिन्धाना आग्नेः सख्युः शिवस्य ।

ईद्वयस्य वृष्णो बृहतः स्वासो भामासो यामन्नक्तवोक्षिकत्रे ॥ ४ ॥

प्रज्वरित र गतिशाल अग्निदेवको ज्वालाकपी किरण स्तनाका लागि हर्षितरहित हृ मन्त्रे प्राप
गने सुखप्रद र कल्याणकारी र इतमा रामो किरणाले र अन्धकार हटाईछ शान्तिवर्द्धन र
दीप्यमान किरण र स्थलमा अग्निदेवको प्रकाश फैलाउँछ

स्वन न यस्य भामासः पवने रोचमानस्य बृहतः सुदिवः

ज्येष्ठेभिर्यस्तेजिष्ठैः श्रीदुमद्विर्विष्ठेभिर्भानुभिर्नक्षति हाम् ॥ ५ ॥

अग्निदेवको प्रज्वलित, विशाल नेतृत्वा ज्वालाकपी किरण शब्दभै छान भग्न स्वप्न आप्ना
आभा व्याप्य गरिहृत्को हृ अग्निदेव उत्तम र विस्तृत वायुरूप प्रभावता खेल्द किरणका नाभमले
दिव्यलोकलाई व्याप्य गराउँछन्

अस्य शुष्मासो ददुशानपर्वेज्जहमानस्य स्वनयन्निद्युद्धिः

प्रलेभ्यो रुशद्विदेवतमो वि रेभद्विररतिर्भाति विश्वा ॥ ६ ॥

शान्तयोग्य नक्षत्रा अग्निदेव देवतातर हति लिएर लज्जन् अग्नि को आमश्रुशरीर र विजयानाशक
किरण अप्ना माध्यममा शब्दाद्यमान हुन्छ ततिशाल ऐश्वर्यमय्यत्र महिमानक शत्रुवत नेत्रल
मन्त्र शब्द निष्कल उज्ज्वल वायुरूप र देवताहरम प्रमुख अग्निदेव अन्तमा गमल
प्रकाशमान हुन्छन्

स आ वक्षि महि न आ च सत्सि दिवस्पृथिव्योररतिर्बुवत्यो ।

अग्निः सुतुकः सुतुकैर्भिरश्वै रथस्वद्धी रथस्वो एह गम्या ॥ ७ ॥

अग्निदेव हामा यज्ञमा सर्व महान देवताहरूमा अग्नि देवको र पृथ्वीका र अमा रूपका
रथमा अग्निशाल निम्न यज्ञमा विराजमान होऊ उज्ज्वलमा लागि सुप्त नक्षत्रको गृष्ट हुन
अग्निशाल अग्निदेव प्रायगर्भ वायुरूप अश्वका सहयोग, हामा यज्ञमा अस्थित हुन

[सूक्त ४]

अग्निं त्रित आप्य देवता अग्निं छन्द प्रदद

प्र ते यक्षि प्र त इयमि मन्य भुवो यथा वन्दो नो हवेपु

धन्वन्निव प्रपा असि त्वमग्न इयक्षवे पूरवे प्रल राजन् ॥ १ ॥

हामा मननीय मन्त्र उच्चारण गर्दै निम्ना लागि आहुति प्रदान गर्दछौ तिम्रो अक्षस्थलमा विशेष
रूपले विराजमान होऊ हे प्रचनेन अग्निमान् अग्निदेव तिम्रो आनिबद्धका लागि अक्षस्थलमा
अल उपलब्ध भएजस्तै शान्तिप्रद हो

यं त्वा जनासो अभि सञ्चरन्ति गाव उष्णमिव व्रज यविक्ष

दूतो देवानामसि मर्त्यानामन्तमर्हश्चरसि रोचनेन ॥ २ ॥

हे नित्य युवा एव वालिष्ठ अग्निदेव जग्दाल आतिएका गर्दैने गौठको वाड निष्कभै मानिसले
तिम्रो आश्रय लिने गर्दछन् तिम्रो देवता र मानिसका मन्दशवाहक हो तिम्रो महिमाशालो भए
शुनोक्त र पृथिवीका अन्धमा हति नहुन गर्दै अन्तरिक्षमा प्रकाशमान भए सञ्चरन्ति दुन्दो

शिशुं न त्वा जेन्यं वर्धयन्ती माता बिभर्ति सचनस्यमाना ।

धनोरेधि प्रवता यासि हर्यञ्जिगीषसे पशुरिवावसृष्ट ॥ ३ ॥

हे अग्निदेव आप्ना सन्तान गृह राखनका लागि आफ्नो अमृतान्न राखेभै धनीमानले तिम्रो
विजयशाललाई सन्तुष्ट गर्दै नक्षत्रको धारण गर्दछन्, यन्त्रन्याय छुट्टो पशु गाठान्न जान जागेभै
तिम्रो अन्तरिक्षको विशाल मागबाट तनका लोकमा प्रेषित हुँदै जान्छो

मूरा अमूर न वयं चिकित्वो महित्वमग्ने त्वमङ्ग वित्से ।

राये वज्रिश्चरति जिह्वायाद्रेरिह्यते युवति विश्रुतिः सन् ॥४॥

३ ज्ञानवान् अग्निदेव हामी अज्ञानग्रस्त मानिस तिम्नो महिमावाट अनभिज्ञ छौ हे चैतन्य अग्निदेव तिम्रो स्वयं न आफ्नो महिमाका ज्ञाता छौ साकार भएर निश्चित शयन गर्ने ज्वालास्वरूपी जिह्वाले हनिष्यान् ग्रहण गरा विचरण गर्ने तिम्रो प्रज्ञाका अधिपति राजाजस्तै हो र पत्नीका रूपमा थाहुनि ग्रहण गर्दछौ

कृच्चिज्जायते सनयासु नव्यो वने तस्थौ पलितो धूमकेतुः ।

अस्नातापो वृद्धो न प्र वेति सचेतसो यं प्रणयन्त मर्ताः ॥५॥

नयाँ अग्निदेव मुकेका वनस्पतिमा प्रत्येक दिन जतामुकै प्रकट हुने गर्दछन् र धुविरूपी पताका भएका पिङ्गल वर्णाका तेजयुक्त भएर जङ्गलमा रहेका छन् तिर्खाएको माँडे जलतप्त गर्दै रतारविनै शुद्ध भएका अग्निदेव जङ्गलमा जान्छन् ती अग्निदेवलाई श्रेष्ठ जागरक यात्रकहरू यज्ञवर्तमा प्रतिष्ठित गर्दछन् ।

तनूत्यजेव तस्करा वनर्गु रशनाभिर्दशभिरभ्यधीताम् ।

इयं ते अग्ने नव्यसी मनीषा युक्त्वा रथं न शुचयद्भिरङ्गैः ॥६॥

वनमा विचरण गर्ने दुई तस्कराले यस वटा डोराले बाँधका छन् हे अग्निदेव रथभै बनेर तिम्ना नव्यान स्तुतिले तिम्नो नज धारण गर्दछ

ब्रह्म च ते ज्ञातवेदो नमश्चैयं च गीः सदमिहर्धनी भूत ।

रक्षाणो अग्ने तनयानि लोका रक्षोत नस्तन्वोऽप्रयुच्छन् ॥७॥

हे सम्पूर्ण ज्ञानले सम्पन्न अग्निदेव हामीले तिम्नो स्तुति गाएका छौ तिम्नो वन्दना गर्नका लागि नै स्तोत्र समर्पित गरिएका छ सधैंभरि तिम्नो महिमा श्रद्धाउन त्यो स्तोत्र सफल होस् हे तेजस्व अग्निदेव । हामीलाई संरक्षण प्रदान गर र हाम्रा आफन्तलाई पनि पूर्ण संरक्षण प्रदान गर

[सूक्त - १]

ऋषि त्रित अग्न्य देवता अग्नि छन्द त्रिष्टुप्

एकः समुद्रो धरुणो रयीणामस्मदधृदो धूरिजन्मा वि चष्टे ।

सिषक्सूधनिष्णयोरुपस्थ उत्तस्य मध्ये निहित पद वेः ॥९॥

अद्वितीय अग्निदेव समुद्रजस्तै विशाल आधार भएका र सर्व ऐश्वर्य धारणकर्ता हुन् । विविध रूपमा उत्पन्न हुने राना हादिक अभिलाषाका ज्ञाता उनै हुन् उनी आकाश एव पृथ्वीका बीचको अन्तरिक्षमा रहन्छन् र मन्त्रमण्डलका रीतिमा सञ्चरित छन्

समान नीडं वृषणो वसानाः स जग्मिरे महिषा अर्वातीभिः

ऋतस्य पदं कवयो नि पान्ति गुहा नामानि दधिरे परणि ॥१०॥

उस्तै थातमा अग्ने बलवान्हर महान् र चञ्चल अरव र लप्का भएका अग्निदेव सम्पन्न हुन्छन् दूरदर्शी कविले हृदयरूपी गुफामा अग्निका अन्य प्रचलित नाम धारण गर्दछन् र उनले यज्ञका अनुशासनको रक्षा गर्दछन्

ऋतायिनी मायिनी स दधाते मित्वा शिशु जज्ञतुर्वधयन्ती ।

विश्वस्य नाभिं चरतो ध्रुवस्य कवेक्षितन्तु मनसा वियन्तः ॥३॥

अत्र तेज सत्य र ऐश्वर्यले सम्पन्न छायापृथिवीले अग्नि धारण गर्दछन् शिशुको रूपमा रहेका अग्निलाई उनोहरू मातापिताभै समय अनुसारले उत्पन्न गर्दछन् समस्त जडचेतन संसारले कन्दरूपी ज्ञानवान् अग्निदेवको गुणगान गर्दै हव्य प्रदान गर्दछ ।

ऋतस्य हि वर्तनयः सुजातमिषो वाजाय प्रदिवः सचन्ते ।

अधीवासं रोदसी बावसाने धूतैरजैर्वावृधाते मधूनाम् ॥४॥

यज्ञआदि कर्म गर्दै ऐश्वर्यको अभिलाषा गर्ने यजमानहरू बल प्राप्तिका लागि राम्रो प्रदीप्त अग्निलाई अर्चना गर्दछन् । पृथ्वी र इलोकले अग्नि विद्युत् र सूर्यका रूपमा तीनै लोकमा विराजमान अग्निदेवलाई मह चित्र जल र अन्नले बढाएका छन्

सप्त स्वपुरुषीर्वावशानो विद्वान्मध्व उज्जभारा दुरो कम् ।

अन्तर्येमे अन्तरिक्षे पुरात्रा इच्छन्वन्निमविदत्पूषणस्य ॥१॥

विद्वान्महर्षिन् अग्निदेवतात् उज्जभारा रमणप्राग्य मान दिदीव्रहिर्नाजस्तै सुखदायी हुने र हेनमा ममाइतो रूपमा सबै पदार्थ देख्नका लागि प्रकट गरे यी सातर्षी एव इहियै उत्पन्न भएका अग्निदेव धुलोका र पृथ्वीका माभना स्थापित भए । यत्मानको कामना पूरा गर्ने प्रखर अग्निदेवले पृथ्वीलाई पोषक रस प्रदान गरे ।

सप्त मर्यादा कवचस्ततश्चुस्तसामेकामिदभ्यहरो गत् ।

आयोहै स्कम्भ उपमत्य नौडे पथा विसर्गे धरुणेषु तस्थौ ॥६॥

नौतिकशूलहरूले मानिसका लागि मान क्रिसिमिको मर्यादा निधारण गरे तिनमा कुनै एउटा मात्रै उल्लङ्घन गरे पनि मानिस पारी कहलाउँछ । अपरुपा दुष्कर्मबाट मानिसलाई जोगाउने अग्निदेव ने हुन् । उनै अग्निदेव मानिसका नैतिक यत्नानीमा सूर्यका रश्मिसित विचरण माग र जलका दाँचमा ताँने लाकमा विराजमान हुन्छन् ।

असच्च सच्च परमे व्योमन् दक्षस्य जन्मन्नदितेरुपस्ये ।

अग्निर्ह न प्रथमजा ऋतस्य पूर्वं आयुनि वृषभश्च धेनुः ॥७॥

अमन् र सत् दुवै रूपमा यिनी व्याप्त रहेका हुन यस्ता कार्यदेवको जन्म अदितिका काखमा भएको हो । यिनी निश्चिन्त रहले हामी र हाम्रा यज्ञभन्दा पहिले नै अग्निमाएका हुन् । पहिलो सृष्टिमा यिनी वृषभ र धेनुभिन्न रहेका थिए ।

[सूक्त ६]

ऋषि त्रित आप्न देवता अग्नि । छन्द त्रिष्टुप् ।

अयं स यस्य शर्मन्त्रवोभिरनैरेधते जरिताभिष्टौ ।

ज्येष्ठेभिर्यो भानुभिर्धृषूणा पर्येति परिवीतो विभावा ॥९॥

ब्रह्मका संरक्षण शक्तिले स्तुतिरुत्तरले सभाष्य कृत प्राप्त गरेर आफ्नो सुखसौभाग्य बढाउँछन्, यो उनै अग्निदेव हुन् । अग्निदेव थप्ट मर्यादाकाका रूपमा दाँतिमान् तन्त्रद्वारा चरितर प्रकाशित भएर सर्वत्र विचरण गर्दछन् ।

यो भानुभिर्विभावा विभात्यप्रिदेवोभिर्वातावजस्रः ।

आ यो विवाय सख्या सखिभ्योऽपरिहनुते अत्यो न सप्तिः ॥१२॥

यसन्य र निष्ठ शाश्वत अग्निदेव देवताका तज प्रकट गर्दछन् । गतिशील भश्वजस्ता सखारूपी कल्याणकारी ज्ञाय सम्पन्न गर्नका लागि निरन्तर प्रयत्नमात्रा निकट पुग्छन् ।

इशे यो विक्षस्य देववीतेरीशे विश्वायुरुषसो व्युष्टौ ।

आ यस्मिन्मना हवीष्पग्नावरिष्टरथः स्कन्धाति शूषैः ॥३॥

मन्त्र गतिशील अग्निदेव सम्पूजा विरक्तमा यज्ञाय कमका अधिपति हुन् सबैको प्राणरूप बनेर उषा कालिमा मारुत्य रहन स्वमा उनै हुन् । साधकहरू मनसिक भावनाअनुसार अग्निदेवलाई हविष्यान्न समर्पित गर्दछन् । उनका कल्याणकारी यज्ञरूपी रथले नै अनिष्टकारी शक्तिको कुप्रभाव रोकन मन्त्रको व्यवस्था सन्ध्यालन गर्ने साधकको काम गरेको छ ।

शूषेर्धिवृधो जुषाणो अर्कदैर्ज्ञं अच्छा रघुपत्वा जिगाति ।

मन्दो होता स जुह्वा यजिष्ठः सम्मिश्रो अग्निरा जिघर्षति देवान् ॥४॥

अनकौ शक्तिले संवर्द्धित स्तोत्रले स्तुति गर्ने अग्निदेव आफ्ना शीघ्रगामी रथले देवताका समीप पुग्दछन् । न्यून देवताका आहक वर्णाले यज्ञ गान प्राग्य अग्निदेव देवताबाट नियुक्त हुन् । उनी सबैका सहयोगी भनेर देवताहरूका निम्ति हविष्यान्न समर्पित गर्दछन् ।

तमुष्माभिन्द् न रेजमानमग्निं गीर्धनमोभिरा कृणुध्वम् ।

आ य विप्रासो मतिभिर्गुणान्ति ज्ञातवेदस जुह्व सहानाम् ॥४॥

ह मर्त्यकहरू हो । महान् ऐश्वर्य र विभिन्न माधन प्रदान गर्ने देदीप्यमान अग्निलाई इन्द्रदेवको मन्त्र प्राथना गरेर आहुतिले आप्समक्ष प्रकट गर । मेधावीहरू शत्रु पराजित गर्ने देवताको आह्वान न मन्त्र अग्निदेवलाई दादपुर्वक स्तुति गर्दछन् ।

सं यस्मिन्विधा वसूनि जग्मुर्वाजे नाश्वाः सप्तीवन्त एवैः

अस्मे ऊतीरिन्द्रवाततमा अर्वाचीना अग्न आ कृणुष्व ॥६॥

हे अग्निदेव ! त्वडाईका मैदानमा तीव्र गति भएका वृषण एकत्र भएभैं समारका समस्त सम्पत्ति तिम्मा अधीनस्थ भएर निर्मातरी एकर हुन आईयन हे अग्निदेव हाम्रो लागि प्रशस्ती इन्द्रदेवबाट उपलब्ध संरक्षण साधन प्रदान गर

अथा ह्यग्ने महा निषद्या सद्यो जज्ञानो हव्यो बभूथ

त ते देवासो अनु केतमायन्नधावर्धन्त पथमास ऊमाः ॥७॥

हे अग्निदेव ! तिमी उत्पन्न हुनासाथ महिमायुक्त भएर जीवितानुक्रमक प्रसरित हुनुको दत्तस्थानमा आहुति सेवन गर्दछौ न्यमेलै गर्दै देवता निर्मालाउ देवतासाथ पछ्याउन गगदछन श्रेष्ठ व्यक्तिहरू तिमीबाट संरक्षित भएर उन्नतिको चूर्णमा पुग्दछन ॥

[सूक्त ७१/१३७]

ऋषि त्रिन आत्स्य देवता अग्नि छन्द गण्डप

स्वस्ति नो दिवो अग्ने पृथिव्या विश्वायुर्धेहि यजथाय देव ।

सचेमहि तव दस्म प्रकैतरुरुष्या ण उरुभिर्देव शसै ॥१॥

हे दिव्य गुणले सम्पन्न अग्निदेव ! दिव्यलोको र पृथ्वीबाट तिमी राम्रो यज्ञका लागि सम्पूर्ण कल्याणकारी अन्न प्रदान गर । हामी निम्ना निम्ति यज्ञका ध्यान साधन अर्पित गरौं हे सर्वशक्ति अग्निदेव ! तिमी आफ्ना विविध ज्ञानसम्पन्न र सर्वत्र सम्पन्न राजा संरक्षण गर्दछौ

इमा अग्ने मतयस्तुभ्य जाता गोभिरक्षैरधि गृणन्ति सध ।

यदा ते मतौ अनु भोगमानद्वयो दधानो मतिभिः सुजात ॥२॥

हे अग्निदेव ! यो स्तोत्र तिम्नै लागि उच्चगति छ हाम्रो लागि गर्, वृष्यले युक्त शन निर्माला प्रदान गरेका छौ त्यसबाट पनि तिम्मा महिमा बढेका छ, तिमी मानिसलाई राम्ररी धनसम्पन्न प्रदान गर्दछौ हे श्रेष्ठ गुणले सम्पन्न ऐश्वर्यशाला, हामी निम्नमा जस्तो अर्पित गर्दछौ

अग्नि मन्ये पितरमग्निमापिमग्नि भ्रातर सदमित्सखायम्

अग्नेरनोक्तं बृहत, सपर्यं दिवि शुक्रं यजतं सुखस्य ॥३॥

हामी अग्निदेवलाई न संरक्षण प्रदान गर्ने पिता अष्टाश्वक वन्द्य गर्भमा राम्रो तत्वैष मित्रका राम्रो स्वाकार गर्दै छौ हामी महिमायुक्त अग्निदेवलाई प्रशस्त गर्दा यस किसिमले अन्न गदछौ जसरी मानिसहरू दिव्यलोकमा रहेका पूजनीय प्रकटमान मृत्युसम्पन्न राजा गदछन

सिन्ध्रा अग्ने धियो अस्मे सनुत्रीर्यं त्रायसे दम आ नित्यहेत

ऋतावा स रोहिदक्षः पुरुक्षुर्दुभिरस्मा अहधिवाममस्तु ॥४॥

हे अग्निदेव ! हाम्रो बुद्धि अर्धोष्ठ फल प्राप्त गर्नका लागि राम्रो, शत्रु हाम्रो गताका रूपमा तिमी जसलाई आफ्ना नियन्त्रण एवं संरक्षणमा गर्दछौ त्यसको रूपमा तिम्रो भविष्य हे ! तिम्रो जीवन बाँचौ हामी अश्व आदिले युक्त धन र पशु सम्पन्न स्वामी गर्दै गर्यौला, ऐश्वर्यशाला समयमा हविष्यान्न समर्पित गर्ने अघरर प्राप्त गरे

दुभिर्हितं मित्रमिव प्रयोगं प्रलभृत्वजमध्वरस्य जारम्

बाहुभ्यामग्निमायवोऽजनन्तं विक्षु होतारं न्यसादयन्त ॥५॥

तेजोमय मित्रतुल्य, पुरातन अतिविराटा हिसाबले राम्रो राजा अग्निदेव ! यज्ञिकहरूले आफ्ना हातले उत्पन्न गरे अतिमूल्य देवता गृहस्थ गत र राम्रो निर्माण अग्निदेव प्रजाका माभमा प्रतिष्ठित गर

स्वयं यजस्व दिवि देव देवान्कि ते पाकः कृण्वदप्रचेता ।

यथायज ऋतुभिर्देव देवानेवा यजस्व तन्व सुजात ॥६॥

हे तेजसम्पन्न अग्निदेव ! तिमी दिव्यलोकमा स्थित देवताको अति स्वयं यज्ञमा राम्रो अहुति अर्पण गर्दै देवताहरूको निम्ति यज्ञ गर भैं दम बला अग्नि गर

भवा नो आनेऽवितोत गोपा भवा वयस्कृदुत नो वयोधाः ।

यस्वा च नः सुमहो हव्यदाति त्रास्वोत नस्तन्वोऽप्रयुच्छन् ॥७॥

हे ज्ञानी अग्निदेव तिम्रो पन्थश्च र राश्व रूपले सबै दु खबाट हाम्रो रक्षा गर हाम्रा लागि अन्न उत्पादनकर्ता र दाता बन हे पुत्रनीय अग्निदेव हाम्रोलाई यज्ञ गर्ने सामग्री प्रदान गर र हाम्रा शरीरलाई आलस्य -आदिबाट बचाऊ ।

[सूक्त - ८]

ऋषि त्रिशिरान्वाष्ट देवता - अग्नि इन्द्र छन्द - त्रिष्टुप् ।

प्र केतुना ब्रुता यात्यग्निरा रोदसी वृषभो रोरोति ।

दिवश्चिदन्तो उपनो उवान्डपा मुपस्थे महिषो बवर्ष ॥९॥

अग्निदेव भुवोरूपो विशाल पताकांले युक्त भएर हुलोकर र पृथ्वीमा व्याप्त छन् । उनी देवता आहवान गर्ने वेलाको सङ्घि दुःक्रिएभै शब्द निकाल्छन् । उनी हुलोकरनजिकै व्याप्त रहन्छन् र जलको आशयस्थल अन्तरिक्षमा विद्युत्का रूपमा संवर्द्धित हुन्छन् ।

मुमोद गर्भो वृषभः ककुपानश्रेया वत्सः शिमीवो आरोति ।

स देवतासुदतानि कृष्वन्स्वेषु क्षयेषु प्रथनो जिगति ॥१०॥

महान् तेजस्वा र कामनापूर्वक अग्निदेव आकाश र गृध्रवीका बीचमा प्रसन्नतापूर्वक रहन्छन् । यी शब्दायमान अग्निदेव रात्रि र उषाका गर्भबाट उत्पन्न भएर यज्ञीय सन्कर्म निर्वाह गर्दछन् यिनी आहवानका लागि योग्य स्थान उपलब्ध गराउँदै यज्ञका सर्वश्रेष्ठ स्थानमा प्रतिष्ठित हुन्छन् ।

आ यो मूर्धान पित्रोरब्ध न्यध्वरे दधिरे सूर्यो अर्णः ।

अस्य पत्न्यन्नरुषीरश्चबुध्ना ऋतस्य योनौ तन्वो जुषन्त ॥११॥

आपना मातापितारूप पृथ्वी र हुलोकरका शरीरमा तेज फैलाउने दत्तवान् अग्निको तेज यज्ञकर्ताले यत्नमा प्रतिष्ठित गर्दछन् अग्निदेव यज्ञस्थलमा व्याप्त तेजसम्पन्न र हविष्यान्न सम्पन्न हुनाले मेधावांहरु उनको अचना गर्दछन् ।

उषरषो हि वसो अग्रमेपि त्वं यमयोरभवो विभाव ।

ऋताय सप्त दधिषे पदानि जनयन्मित्रं तन्वरे स्वायै ॥१२॥

हे प्रशस्नीय अग्निदेव तिम्रो उषाकालभन्दा पहिले नै यज्ञस्थलमा विराजमान हुन्छौ तिम्रो दिवस र रात्रि दुवैलाई मुशोभत गराउँछौ आपना तेजले मूर्धद्वलाई उत्पन्न गरेर यज्ञका लागि सात खण्डका किरणरुपमा दिव्यता धारण गर्दछौ ।

भुवश्चधुर्मह ऋतस्य गोपा भुवो वरुणो यदृताय वेषि ।

भूले यपा नयन्नातलेन्ने ऋदो दूतो यस्य हव्यं जुजोषः ॥१३॥

हे अग्निदेव तिम माएन युक्त यज्ञ यथार्थ पन्थका नत्र प्रकाशित गर्दछौ । तिम्रो वरुण रूपमा यज्ञस्थलमा गएर मरक्षण गर्दछौ हे सबैज अग्निदेव तिम्रो नै जलका पौत्रका रूपमा उत्पन्न छौ तिम्रो जून याज्ञिकका हविष्य स्वाकार गर्दछौ उनैको सन्देशवाहक बनेर देवतासमक्ष पुर्‍याउँछौ ।

भुवो यज्ञस्य रजसश्च नेता यत्रा तियुद्धिः सचसे रिवाभिः ।

दिवि मूर्धान दधिषे स्वर्षा जिह्वामग्ने चकृषे हव्यबाहम् ॥१४॥

हे अग्निदेव तिमिले हविष्यान्न ग्रहण गर्ने आफ्नो जिह्वारूपी ज्वाला प्रदीप्त गर्दा यज्ञ र फलश्रुतिका रूपमा रहेका पञ्चयका प्रवर्तक मानिन्छौ । तिम्रो कल्याणस्वरूप अन्नवसँग पुग्दा दिव्यलोकमा विराजमान आदित्यको शोभा धारण गर्दछौ ।

अस्य त्रितः ऋतुना वत्रे अन्तरिक्षधीति पितुरेवै परस्य ।

सचस्यमानः पित्रोरुपस्थे जामि बुवाण आयुधानि वेति ॥१५॥

त्रित नामक ऋषिले जावान्माका रूपमा परम पितारूपी परमात्मासित नै भन्त करणमा यज्ञको कामना गछन् पिताका करुणमा रहेर स्तुति गर्दै आयुध प्राप्त गर्दछन् ।

स पित्र्याण्ययुधानि विद्वानिन्नेषिति आप्त्यो अभ्ययुध्यत ।

त्रिशोषाण सप्तारिषिं जपन्वान्वाष्टस्य चित्रिः ससृजे त्रितो गाः ॥१६॥

पिताबाट आयुध प्राप्त गरेर ती आपत्का पुत्र विद्वान् जित ऋषिका रूपमा रहेका सनातन चेतनायुक्त जीवान्मले बलिया सङ्ग्राम गरे, तान टाउका र सत बन्धनयुक्त त्वष्टाका पुत्र पुत्ररूपी अभिमानलाई वध गरेर ती मित्रले त्यहाँका गर्द फुस्का गराए ।

भूरीदिन्द्र उदिनक्षन्तमोजोऽवाभिनत् सत्यतिर्मन्यमानम् ।

त्वाष्टस्य चिद्विधरूपस्य गोनामाचक्राणस्त्रीणि शीर्षा परा चर्क ॥१॥

सत्का अधिपति इन्द्रदेवले त्वष्टाका अति बलशाली र अधिमानो पुत्र विश्वरूपताई विदार्ता गरे । उनका गाई बाफूतिर बोलाउँदै त्यसका तीन वटै शिप छेदन गरे

[सूक्त ९]

ऋषि - त्रिशिरा त्वाष्ट । देवता - आपो देवता छन्द गायत्री अनुष्टुप्

आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन । महे रणाय चक्षसे ॥१॥

हे जलदेवता तिमी मुखका मूल स्रोत हो । हामीलाई पराक्रमले युक्त उत्तम काम गर्नका लागि पोषक रस प्रदान गर ।

यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः । उशतीरिव मातरः ॥२॥

हे जलदेवता हामीलाई भन्थन मुखकर पोषक रस संवन गर्न देऊ । माताले आफ्ना दुधले बच्चालाई पोषण दिएभैं हामीलाई तिमी पोषित गर

तस्मा अरङ्गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ । आपो जनयथा च नः ॥३॥

हे जलदेव । तिमी कल्याणकारी रस हामीलाई शीघ्र उपलब्ध होस् । त्यसबाट तिमी सम्पूर्ण विश्वलाई तृप्त गर्दछौ । हाम्रा वंश पोषित गरेर तिमी अघि बढाइदऊ

शं नो देवीरभिष्टय आपो भवन्तु पीतये । शं योरपि ब्रवन्तु नः ॥४॥

हामीलाई मुखशान्ति प्रदान गर्ने जलप्रवाह प्रकट होस् । न्या अन्न पिउन योग्य कल्याणकारी र मुखकर होस् । शिरमाथि बस्मिन रोग हामीदेखि टाढा लागिदभास् ।

ईशाना वार्याणा क्षयन्तीर्षणीनाम् । अपो याचामि भेषजम् ॥५॥

जल प्रवाह मानिसको इच्छित पदार्थको स्वामी र सम्पूर्ण प्राणिको आश्रयदाता हो । हामी जलबाट औषधिमा जीवनरसको कामना गर्दछौ ।

अप्सु मे सोमो अब्रवीदन्तर्विधानि भेषजा । अग्नि च विश्वशम्भुवम् ॥६॥

जलतत्त्वमा सम्पूर्ण जीवनरस र संसारका लागि मुखदायक अग्निवत्त्व पनि गृहको छ भन्ने कुराको मोमदेवले सङ्केत गरेका छन्

आपः पृणीत भेषजं चरुथं तन्वेऽम ज्योक्च सूर्यं वृशे ॥७॥

हे जलदेवता । हाम्रा शरीरका लागि संरक्षक आर्षधि प्रदान गर । जलबाट शरीरमा लाभ गरेर हामी चिरकालसम्म सूर्यदर्शन गर्दै कृतार्थ होऔ र दीर्घायु प्राप्त गरौ

इदमापः प्र वहत यत्किं च दुरितं मयि । यद्वाहमभिदुद्रोहं यद्वा शोष उतानृतम् ।

हामीभित्र कसप्रति पनि द्वेषभाव आक्रोशबल हान्तराजमा मान्य बर्णनी र दिका प्रयोग गर्ने विकृति रहेको छ भने हे जलदेवता । तिनलाई पुर समाप्त र रोगबाट मुक्त र पवित्र बनाऊ

आपो अद्यान्वचारिषं रसेन समगस्महि ।

पथस्वानग्न आ गहि तं मा सं सुज वचसा ॥१॥

आज जलको आश्रय प्राप्त गरेर त्यसका रसबाट हामी लाभान्वित भएका छौ । तस्मा विद्यमान अग्निदेव । नजिक आएर हामीलाई अपना नेत्रले परिपुष्ट गर

[सूक्त - १०]

ऋषि - यमी यम । देवता - यम रमा छन्द त्रिष्टुप्

ओ चित्सखायं सखा ववृत्या तिरः पुरु चिदर्णवं जगन्भान्

पितुर्नपातमा दधौत वेधेऽधि क्षमि प्रतर दीध्यान ॥१॥

हे यमदेव । विशाल आकाशको एकान्तमा सन्त्य भयथा मित्रभावले निर्मानाच उ भेट्न चाहन्छु । नोकाजस्तो भार संसाररूपी समुद्र तर्नका लागि पिताका नित्य राम राम हम्म असल भन्थन उत्पन्न गराउन हम्मा परस्पर सङ्गत होऔ भन्ने विधवाको रुझा ।

न ते सखा सख्यं वष्ट्येतत्सलक्ष्मा यद्विषुरुषा भवति ।

महस्पुत्रासो असुरस्य वीरा दिवो धर्तार उर्विया परि रब्धम् ॥२॥

हे यमी । तिमी सहयोगी यम तिमीसितका यस्ता सम्पत्तिका शत्रुमात्र नभिएर, किन भने तिमी मेरो

अथैषु ब्रह्मणे का हामा त्वाणि ये चित्रा इति । अथैषा यनेकौ चार पुत्र दिव्यलोक धरण गदै
मन्त्रे चित्रा गच्छन्

उशान्ति या ते अमृतास एतदेकस्य चित्त्यजसं मर्त्यस्य ।

नि ते मनो मनसि धाव्यस्मे जन्तुः पतिस्तन्वा मा विविश्याः ॥३॥

ह यम अथपि मानसम् यस्मा सयोगं यन्त्य छ तपसि देवशक्तिनाइ यम किसिमको संसर्गको
रह हुन्छ भोग छ तिम्रो पनि अनुकरण गर । तनका रूपमा तिम्रो नै मरा लाग्छ । अथुम्ह छ
न यत्परा चकृमा कइ नूनभूता वदन्तो अनृत रमेम ।

गन्धर्वो अप्सवप्या च योषा सा नो नाभिः परमं जामि तन्नौ ॥४॥

हे यमी हामीले पहिले यम किसिमका कृत्य गरेनौ । हामा सत्यवादी हौ । अन्त्य पछि हामी
गोल्दना जलघाट न गन्धर्व र जलघाट न योषाको रूपमा भएको हो । ती दुवै हाम्रा उत्पादक हुन्
हाम्रो विविष्ट सम्बन्ध छ

गर्भे नु नौ जनिता दम्पती कदैवस्त्वष्टा सविता विश्वरूपः

नकिरस्य प्र मिनन्ति व्रतानि वेद नावस्य पृथिवीवत द्यौः ॥५॥

ह यम सन्तान र सन्ताना अमान कता त्वष्टादिवले हाम्रालाई यभमा नै दम्पतीका रूपमा
अरुद्ध गरक छन । उनै दम्पतीका पामश्वरको इच्छा रोक्नका लागि कोही पनि सक्षम छैन
हाम्रो सम्बन्ध गुल्फ र बुद्धिवाक्य पनि इनेका छन

कौ अस्य वेद प्रथमस्याहः क ई ददर्श क इह प्र वोचत् ।

बृहन्मित्रस्य वरुणस्य धाम कदु ब्रव आहो नो वीच्या नून् ॥६॥

ह यम ना पहिलोपना भुग र मने जनेका छन । कसले त्यो देखेको छ र ? यसलाई पारस्परिक
सम्बन्ध छैन । अरु सध्या र मित्र र वरुणदेवका यम सहान् धामबाट तिम्रो पतन हुने कुरो किन
गर्छौ

यमस्य मा यमस्य काम आमुन्सम्माने योनी सहश्रेय्याय ।

जायेव यत्स तन्न रिचिच्या वि चिद्वहेव रथ्येव चक्रा ॥७॥

अन्तर्गत पतिका यमालाई निर्मिति म अर्थात् अर्पित गर्दछु । एकै ठाउँमा मैगमैगै बसेर
क्रम गर्ने जामना मन्त्रा यम भावको छ । हाम्रो गर्भ र यमका दुई फट्टा भएर समान कायमा प्रेरित
हुने

न तिष्ठन्ति न नि मिचन्त्येते देवानां स्पश इह ये चरन्ति ।

अन्येन मदाहो याहि त्व तेन वि बृह रथ्येव चक्रा ॥८॥

यम आत्मा नै देवतामा । यम अने आहूत गतविन विचरण गर्दछन । उनीहरू कहिल्यै
मर्कटिनमा नैराहूतका उचितबाट कतै कतै लुकाउन मर्कटिन । ह अवगाल पार्ने । यस्ता भावना
मैग छुट्याउन हुन्छ र कर्मे कर्मलाई पतिका रूपमा नराग गर

रात्राभिरस्मा अहभिर्दशयेत्सूर्यस्य चक्षुर्मुदुरुन्मिमीयात्

दिवा पृथिव्या मिथुना सबन्धू यमीर्यमस्य बिभृयादजामि ॥९॥

ह यम रात्रि र दिवस दुवैले रम्रो जामना पुरा गरन । सूर्यका तेजले यमका लागि तेज प्रदान
गोल्दु लोक र पृथ्वीलाई हाम्रा सम्बन्ध अन्ध्र साधको छ । त्यसैले यमीले यमको माहुर्य
प्राप्त गर्नु । यस्ता कुरा दाख छैन

आ या ता गच्छानुत्तरा युगानि यत्र जामयः कृणवन्नजामि ।

उप बबृहि वृषभाय बाहुमन्मिच्छस्व सुभगे पति मद् ॥१०॥

यमो मम भविष्यमा गच्छा मय्या त्यति मला दिदीबाहो र वाजुभाइको भाव हराएर पतिका
रूपमा स्वाकार गलान् तर ह माभाग्यवती । मयित तनले पतिका सम्बन्धको आशा नगर । तिम्रो
ई कुनेमिन अन्तर्गत । यमले गर्ने छल गर

किं भ्रातासद्यदनाथ भवति किमु स्वसा यन्निर्भृतिर्निगच्छात् ।

काममृता बह्वैः तद्रपामि तन्वा मे तन्व स पिपुग्धि ॥११॥

ह यम जो हुँदाहुँदा दिदीबाहोलाई अनाथ हुनपुग्छ भने त्यो कस्ता दाजुभाइ हो ? जो लाचारजस्ता
नगनुपर्छ भने यो अस्ता दिदीबाहोलाई यो । हामाभावले प्रेरित भएर मैले धेरै कुरा गरिरहेकी
कसले मापसमा मिर गर्दै

न वा उ रे तन्वा तन्व संपृच्या पापमाहुर्यः स्वसारं निगच्छत

अन्येन मत्प्रमुदः कल्पयस्व न ते भ्राता सुभगे वष्ट्येतत् ॥१२॥

हे यमी ! म शारीरिक सम्बन्धका लागि इच्छा गर्दिनँ या यथायथा किनभन दाजुभाइ र दिदीबहिनीको सम्बन्ध पवित्र हुन्छ तिम्रो मनो आज्ञा न्याय अर्को पुरुषासित खुशो मन परोऊ । हे सुभगे दाजुभाइ हुनाले तिम्रो निबन्धन ममा कहिल्यै र्नाकोऊ हुन्छन

बतो बतासि यम नैव ते मनो हृदयं चाविदाम ।

अन्या किल त्वां कश्येव युक्तं परि ष्वजाते लिबुजेव वृक्षम् ॥१३॥

हे यम ! तिम्रो त न्यादे दुबल रहेछो तिम्रो मन र हृदयको भावना बुझ्नमा मैले गल्ती गरेँ तर डोरीले छोडा बाँधेभैँ वा लहराले रुख बेरेभैँ कुन भर्का स्त्रील मजस्तो तिम्रीलाई अँगाल्न सक्छे ।

अन्यमू पु त्वं यम्यन् उ त्वां परि ष्वजाते लिबुजेव वृक्षम् ।

तस्य वा त्वं मन इच्छा स वा तवाधा कृणुष्व सविदं सुभद्राम् ॥१४॥

हे यमी ! तिम्रीसित जब यस कुराको जानकारी छ भनेदेखि तिम्री पनि अर्को पुरुषलाई रुखलाई लहराले बेरेभैँ आश्रय लिएर पतिका रूपमा स्वीकार गर । आफ्नैमा एकले अर्कालाई मन परेको व्यवहार गर र त्यसबाट मङ्गलकारी सुख प्राप्त गर ।

[सूक्त ११]

ऋषि हविर्धानं आङ्गि देवता अग्नि छन्द जगतां त्रिष्टुप्

वृषा वृष्णे दुदुहे दोहसा दिवः पर्यासि यद्भो अदितेरदाभ्यः

विश्वं स वेद वरुणो यथा धिया स यज्ञियो यजतु यज्ञियौ ऋतुम् ॥१॥

वर्षणशील, महिमायुक्त र अदम्य अग्निदेवको अन्तरिक्षीय मेघ दाहन गरर यज्ञसम्पादक यजमानका लागि जलको वर्षा गरे । जसरी वर्षणदेव अन्तर्धानसम्पन्न भएर सम्पूर्ण मसार ज्ञानदछन् उसै गरी अग्निदेव पनि सम्पूर्ण संसारका ज्ञाता हुन् यज्ञमा प्रयुक्त अग्निदेवलाई ऋचा अनुकूपको यचना गरौं ।

रपदगन्धर्वीरप्या च योषणा नदस्य नादे परि पातु मे मनः ।

इष्टस्य मध्ये अदितिर्नि धातु नो भ्राता नो ज्येष्ठः प्रथमो वि वोचति ॥२॥

अग्निदेवको महिमा गान गर्ने गन्धर्वपत्नीजस्तै वणी र जलद्वारा शुद्ध भएका हविले अग्निदेवलाई सन्तुष्ट गरे । एकाग्रतापूर्वक स्तोत्र गान गर्ने साधकलाई यखण्ड अग्निदेव यज्ञीय सन्तर्कमार्फत प्रेरित गरुन् यजमानमा प्रमुख हाम्रो ज्येष्ठ भ्राताजस्तै यज्ञका सञ्चालक उनै अग्निदेवलाई प्रार्थना गर्दछौं

सो षिबु भद्रा क्षुमती यशस्वत्युषा उवास मनवे स्ववती ।

यदीमुशन्तमुशतामनु ऋतुमग्निं होतारं विदधाय जीजनन् ॥३॥

जति बेला यज्ञकार्य गर्न इच्छुक र त्यसको व्यवस्था चलाउन शक्तहरू अग्निदेवको प्रार्थना गर्दै अग्निलाई यज्ञका लागि प्रज्वलित गर्दछन् त्यसै अवसरमा कामना पूरा गराउने श्रेष्ठ शब्दयुक्त कीर्तिमती, सुविख्यात उषादेवी मानिसको कल्याणका लागि मृगदन्तभन्दा गहिल भै उडाउँछिन्

अथ त्वं द्रप्सं विश्वं विचक्षणं विराभरदिपितः श्येनो अध्वरे ।

यदी विशो वृणते दस्ममायां अग्निं होतारमध धीरजायत ॥४॥

यी उषारूपी दिव्य श्रावणका पछिपछि यज्ञबाट प्रगित श्येनरूपी शूद्रद्वारा बलशाली, महिमामय दर्शनीय सोमलाई उचित मात्रामा ल्याइयो 'तुन वेला' शब्दजनक सम्मुख ज्ञान योग्य दर्शनीय र देवतालाई आह्वान गर्ने यी अग्निदेवको स्तुति गर्दछन् उसै यज्ञ गर्ने समयमा बुद्धि धारण गर्ने क्षमता उत्पन्न हुन्छ

सदासि रण्वो यवसेव पुष्यते होत्राभिरने भनुषः स्वध्वरः ।

विप्रस्य वा यच्छामान उक्थ्यै वाजं ससर्वा उपयासि भूरिभिः ॥५॥

हे अग्निदेव ! पशुका लागि घाँस बाँदि आहार विशेष सचिकर भाभैँ तिम्रो सधैं रमणीय एवं असल यज्ञद्वारा मानिसका लागि कल्याणप्रद हारु स्तोत्रका स्तुतिगानले प्रशसित भएर तिम्रो हविष्यान्न ग्रहण गर्दै विभिन्न देवशक्तिसँगै हाम्रो यस सफल गर

उदीरय पितरा गर आ भगमियक्षति हर्यतो हत इष्पति ।

विवक्ति वक्तिः स्वपस्यते मखस्तविष्यते असुरो वेपते मती । ६।

ह अग्निदेव गरित्रस्तोत्रे अथवा अनाज्ञा गर्त मयदेव आपना प्रकाशरूपी तेजले सबत्र फैलिएभौं निर्मा आपना आत्मार्थे तेत्र मातापितारूपी पृथ्वा र वाकाशमा विस्तृत गराऊ सन्मार्गका अनुयायी यत्नमानहरू देवी गुण संबद्धन गर्नका लागि यत्न करणबाट यत्नरूपी सत्कर्म गर्नु इच्छुक हुन्छन् अग्निदेव तत्रा यत्नादुत गरछन् प्रया यत्नरूप कम रामरी सञ्चालित गर्ने उत्सुकताले स्तोत्र पढ्दैछन् र यत्नक्रममा गृष्टि तर्होसु धनर मर्घभरि जागरुक रहन्छन्

यस्ते अग्ने सुमति मतो अक्षत्सहसः सुतो अति स प्र शुण्वे ।

इष दधानो वहमानो अश्वेय स द्यौर्मा अपवान्भूषति द्यौः । ७।

ह बलवत् शत्रु अग्निदेव जुन मानिसले विधौ कृषादृष्टि प्राप्त गर्दछन्, उनीहरू विशेष ख्याति प्राप्त हुन्छन् अत्र आर्ति ले सम्पन्न भएर सजिल युक्त तत्रसम्पन्न र शक्तिशाली भएर ती मानिस दीर्घजीवन र सुखसोभाग प्राप्त गर्दछन्

यदग्न एषा समितिर्भवाति देवी देवेषु यजता यजत्र

रत्ना च यद्विभजसि स्वधावो भाग नो अत्र वसुमन्तं वीतत ॥ ८॥

ह स्वधायक यजत्र अग्निदेव जुन वदम्पमा हामी यजनीय देवतालाई प्रार्थनाले सम्पन्न गराउँछौं र निम्नोक्त विभज क्रिसमका रत्न आर्ति द्रव्य यजमानमा वितरण गरिन्छन् त्यस बेला हामीलाई पनि तर्मा धनका भाग प्राप्त गर

श्रुधो नो अग्ने सदने सधस्थे बुधवा रथममृतमय द्रविलुम्

आ नो वह रोदसी देवपुत्रे माकिदेवानामप भूरिह स्याः ॥ ९॥

ह अग्निदेव सम्पूर्ण जगतमा सम्यक् र सम्यक्तामा रहँदै हामीद्वारा गरिएको प्रार्थनाको अभिप्राय दर्शन गर हामी आपना अग्निदेवको अथ तयार पाए। देवतशक्तिका मातापितारूपी द्यावापृथिव्यादे रत्न रत्न आपना बोझ कर्म देवता हाम्रा यत्नका कर्मसित असन्तुष्ट नहोऊन भन्ना निम्न गृह्ण देवाना गरन यत्नबाट अलग नहोऊ ।

[सूक्त १०]

अग्नि अग्निदेव माह देवता अग्नि छन्द त्रिष्टुप्

द्यावा हवामा प्रथमे ऋतेनाभिश्वावे भवतः सत्यवाचा ।

देवो यन्मर्तान्यजथाय कृण्वन्सीदद्धोता प्रत्यङ्ग स्वमसु यन् ॥ १॥

द्यावाक र पृथिव्याले पशु पक्षीले वर्तित यवमग्ना सर्वभन्दा पहिले नियमानुसार अग्निदेवलाई आहवान गरि सम्पन्न रत्नसम्पन्न अग्निदेवले द्यावाय कर्मका लागि मानिसलाई प्रेरित गरन् र आकाश अन्तर्निर्गत अग्निदेव यत्न प्रतिष्ठित भएर देवतालाई आहवान गर्नका लागि उद्यत हुन्छन्

देवो देवन्परिभृन्तेय वह नो हव्य प्रथमधिकित्वान् ।

धूमकेतुः समिधा भार्गजीको मन्द्रो होता नित्यो वाचा यजीयान् ॥ २॥

दिव्य गुणले भएर देवताको मान्यका प्रमुख जाता सर्वोत्तम अग्निदेव हामीबाट प्रदान गरिएको होमार्क देवताबाट प्राप्त हुन्छ धुमारूपी ध्वजा भएका, मास्तिर मात्र जाने कान्तिर उन्मत्तिका प्रशस्तिय दत्तको आहवान गर्ने नियम अग्निदेवलाई अभिमन्त्रित आहुति समर्पित गरिन्छ

स्वाकुरदेवस्यामृतं यदी गोरतो ज्ञातासो धारयन्त उर्वी ।

विश्वे देवा अनु तले यजुर्गुह्ये यदेनी दिव्य द्युतं वाः ॥ ३॥

अग्नि देवाना मुखदत्त रत्न रूप हुन्छ रत्नबाट उत्पन्न योषधिको पालनपोषण द्यावापृथिवीले गर्दा ह अग्निदेव तिम्रा दक्षिणमा नालाले स्वगस्थ दिव्य पोषक रसका रूपमा जलको दोहन गर्दा यत्नका यो तत्त्व यथाहारी अनुदानका महिमाको मर्घ देवताले गान गर्दछन्

अर्चाभि वा वर्धायाधो द्युतस्मृ द्यावाभूमी शृणुत रोदसी मे ।

अहो यद् द्यावोऽसुनीतिमयन्मध्वा नो अत्र पितरा शिश्रीताम् ॥ ४॥

ह अग्निदेव तिम्रा हमा अन्तर्गत कर्म प्राप्त गराऊ तिम्रा यत्नका द्यावापृथिवी हामी तिमीहरूको

स्तुति गर्दछौं तिमीहरू यसको अभिप्राय बुझ्न स्रोताहरू जुन यज्ञका भवसरमा तिमीहरूको प्राथना गर्दछन् उम्रे बेला मानापिताका रूपमा रहेका पृथ्वी र हुलोक यहाँ अल वर्षा गर्दै हाम्रा लागि विशेष सहायक होऊन्

किं स्विन्न राजा जगृहे कदस्याति व्रत चक्रमा को वि वेद ।

मित्रशिद्धिं य्मा जुहुराणो देवाञ्छल्लोको न यातामपि वाजो अस्ति ॥५॥

प्रज्वलित अग्निदेवले हाम्रो प्रार्थना र हविष्यान्न ग्रहण गर्नुं हामीबाट जनका नियम र ज्ञानका उचित निर्वाह होला यो ज्ञान सक्षम को होला यसले मित्रलाई बोलाउँदै अग्निदेव हाम्रो आहवानमा प्रकट हुन्छन् । हाम्रो प्रार्थना हविष्यान्न देवतातिर जाओस्

दुर्मन्त्रव्रामृतस्य नाम सलक्ष्मा यद्विपुरुषा भवाति

यमस्य यो मनवते सुर्मन्त्रवग्ने तमृष्व पाह्यप्रयुच्छन् ॥६॥

यस भूमिमा अमृतमयी विभिन्न गुणले सम्पन्न र जल विभिन्न रूपमा व्याप्त रहेको छ यसले यमदेवका अपराध क्षमा गर्दछ हे महिमामय तेजस्वी अग्निदेव तिमी त्यस जलको सरक्षण गर

यस्मिन्देवा विदथे मादयन्ते विवस्वतः सदने धारयन्त ।

सूर्ये ज्योतिरदधुर्मास्यं कृत्स्नपरि द्योतनि चरतो अजस्रः । ७

यज्ञमानका यज्ञवेदीमा प्रतिष्ठित देवताहरू अग्निदेवको निरुद्ध गन्त गरर हर्षित छन् यिनीहरूले सूर्यमा तेजस्वी दिन र चन्द्रमामा रात्रि स्थापित गर जी सुंदर र गन्त दुवै निरन्तर तेजस्विता धारण गरिरहेका छन्

यस्मिन्देवा भन्मनि सज्वरन्त्यपीच्ये न ययमस्य विद्य

मित्रो नो अत्रादितिरागान् त्ववित देवो वणाय वोचत् ॥८॥

ज्ञानसम्पन्न अग्निदेवका उपस्थितिमा अवशान्त आफ्नो काग निर्वाह गर्दछन् हामी तिनीहरूको रहस्यमय स्वरूप ज्ञान असमर्थ छौं ।

शुधो नो अग्ने सदने सधस्थे युक्ष्वा रथममृतस्य द्रवितुम् ।

आ नो वह रोदसी देवपुत्रे माकिर्देवानामप भूरिह स्याः ॥९॥

हे अग्निदेव , सम्पूर्ण देवताले सम्पन्न यज्ञस्थलमा हँदै राम्रले गरेका प्रार्थनाको तिमी अभिप्राय बुझिदेऊ । तिमी आफ्नो अमृत वर्षा गराउने रथ तयार पार देवतार्थकक भानापितरूपी द्यावापृथिवीलाई हाम्रा यज्ञमा लिएर आऊ कुनै देवता हाम्रा यज्ञमा कसमिति असन्तुष्ट नरोऊन भनेर यहाँ बस । देवतालाई गरिने आतिथ्य छोडेर नजाऊ

[सूक्त १:]

ऋषि विवस्वान् आदित्य देवता हविषान् छन्द त्रिष्टुप् जगत्

युजे वां ब्रह्म पूर्वा नमोभिर्वि श्लोक एतु पथ्येन्न सुरेः

शुष्वन्तु विश्वे अमृतस्य पुत्रा आ ये धामानि दिव्यानि तस्थुः ॥१॥

हे शकट हो तिमीहरू दुवैलाई हामी सोम आदि हविष्यान्नले अभिपूरित गरेर पर्जन्यालाबाट हविर्धानतर्फ ल्याउँछौं र त्यसपछि यज्ञ सम्पन्न गर्दछौं अहिनभै मन्त्ररसले वचन पनि इवनसमक्ष पुग्नु दिव्यलोकका उच्च स्थानमा प्रतिष्ठित अमरत अन्न देवताले हाम्रो स्तौति सुन्नु

यमे इव यतमाने यदैतं प्र वां भरन्मानुषा देवयन्तः ।

आ सीदतं स्वमु लोकं विदाने स्वासस्थे भवतमिन्दवे नः ॥ २ ॥

हे शकटदेव , तिमीहरू आपसमा आबद्ध भएर उन्साहपूर्वक यज्ञस्थलमा उपस्थित हुँदा याजकहरू तिमीमाथि सोम आदि हविष्यान्न समर्पित गर्दछन् तिमी आफ्ना ठाउँ बस्न प्राप्त गर त्यसले साम पनि उत्तम स्थलमा पुगेर सुशोभित होस्

पञ्च पदानि रूपी अन्वरोहं चतुष्पदीमन्वेमि व्रतेन

अक्षरेण प्रति भिम एतामृतस्य नाभावधि स पुनामि ॥३॥

हामी यज्ञका पाँचै उपकरण यथाक्रममा गच्छे चतुष्पदी, त्रिष्टुप् यदि छन्द नियमपूर्वक प्रयोग गर्दछौं । यज्ञस्थलका वेदीमा रहेको सोम घबिर गराउँदै हामी परमात्माको भै नाम उच्चारण गरेर आफ्ना यज्ञीय कर्म पूरा गर्दछौं

देवेभ्यः कमवृणीत मृत्यु प्रजायै कममृतं नावृणीत
बृहस्पति यज्ञमकृण्वत ऋषिं प्रियां यमस्तन्वयं प्रारिरेचीत् ॥४॥

देवताहस्ता कमलारं मृत्युको वर छ मांसिमा कमलाः वमना लहिदेत : यासिकहस्त मन्त्रल
पावन यज्ञ सम्पादन गर्दछन् त्यसबाट हाम्रो शरीर अरोग्य लाभ गरेर मृत्युको भयबाट मुक्त
रहन्छ

सप्त क्षरन्ति शिशवे मरुत्वने पित्रे पुत्रासौ अप्यवीवतन्वृतम् ।

उभे इदस्योभयस्य एजत उभे यतेते उभयस्य पुष्यतः ॥५॥

पुत्रका रूपमा रहेका ऋत्विक्हरू प्रशस्तर्तय श्रष्ट पिताका रूपमा रहेका मांका लागि सात छन्द
उच्चारण गर्दै स्तोत्र गाउँछन् यी दुवै शकटले दुवै आक प्रकाशित गर्दछन् या दुवै वापन तज्ज
देवता : मांसिमाहा परिपुष्ट गर्दछन्

[सूक्त १४]

ऋषि यम वैवस्वत देवता यम क्षान्द्रय छन्द त्रिष्टुप् अष्टुप् बृहती

परेयिवांसं प्रवतो महीरनु बहूभ्यः पन्थामनुपस्पशानम्

वैवस्वतं सङ्गमनं जनानां यम राजनं हविषा दुवस्थ ॥१॥

हे यज्ञमात पितृका अधिपति यमदेवलाई पुराङ्गाग आदि सम्पादन गर्ने सेवा गर । यमदेव
पुण्ड्रकर्मात्मा मुखद ५, यममा लोकादछन् उता भनकाँगाह कल्याणकरा मांका निर्देश गर्दछन्
विदम्बान्का पुत्र यमका नात्रिक मानिसले आत्तिमा जन गर्छ ।

यमो नो गातु प्रथमो विवेद नैषा गव्यूतिरपभर्तवा उ ।

यत्रा न. पूर्वं पितरः परेयुरेना जज्ञानाः पथ्याइ अनु स्वाः ॥२॥

यमदेवका नियमका व्यवस्था छन्दस कसैले सङ्गठन हुन भन्ना हाम्रो भुखा गए , मै खाटावात सबै
मानिसले आ-पाफा कर्म अनुसार लक्ष्यनर्त जाने गर्दछ । वे सयोनम यमदेव तिमी सबै मानिसका
पावरुपा दुःकम र पुण्यका सत्कम जान्दछौ

मातली कव्यैर्यमा अङ्गिरोभिर्बृहस्पतिर्भृक्वविवांनुधानः ।

यैश्व देवा वावृधुर्ये च देवान्स्वाहान्ये स्वधायान्ये मउन्ति ॥३॥

सार्थी अधिपति इन्द्रेव काव्ययुक्त मुखिका मरायताले यम अङ्गिरा आदि पितृहरू र
बृहस्पतिदेव भवच नामका पितृहरूका सहयोगले अत्रि पित्रे उनी स्वताहकलाई मराजित गर्ने
हन् र उनले अरुलाई पछाउँछन् नितने र सो किस्मले प्रगति गर्दछन् तिनोहस्तमध्य कोहो
स्वहाले र काँई स्वहाले सन्तुष्ट छन्

इमं यम प्रस्तरमा हि सीदाङ्गिरोभिः पितृभिः सविदानः ।

आ त्वा मन्त्राः कविशस्ता वहन्त्वेना राजन्स्वविषा मादयस्व ॥४॥

हे यमदेव अङ्गिरा गदि पितृमां निम हाउ उनम छजमा जम्म विगजमान हाउ जानी
ऋत्विक्हरूका मन्त्रले तिमालाई अमन्त्रित गरम् र मयर्गति यम अङ्गिरा नित नगर
हामीलाई आर्गदित गर ।

अङ्गिरोभिरा गहि यज्ञिरेभिर्मं वैरूपैरिह मादयस्व ।

विवस्वन्तं हुवे यः पिता तेऽस्मिन्यज्ञे ङ्गिष्या निषद्य ॥५॥

हे मृत्युदेव नान स्वस्व धारणार्त वृजन्तं यङ्गिरादेवतासिमा तस्थलमा आउ र यस
यज्ञमातलाई प्रसन्न गरछ तिम्रा गित विवावान् हुन अन्या र्ति हाम्रा नरमा अमन्त्रित गर्दछौ
उनी प्रम यज्ञस्थलका पूजावेदामा कुशले अस्मन्मा विगजमान भएर हामीलाई अर्पान्दत गरन्

अङ्गिरसो नः पितरो नक्वा अथर्वाणो भूगवः सोम्यासः ।

तेषा वयं सुपतौ यज्ञियानामपि भद्रे सौमनसे स्वाभ ॥६॥

अङ्गिरा, अथवा र भूगु आउ हाम्रा पितृ भर्खर आएका छन उनहरू सबै सोमका इच्छा गर्दछन्
तां पितृहरूको कृपावृष्टि हामीलाई उपलब्ध होस् हाम्रा शताहरूका कृपाल कल्याणकारी मार्गातिर
बढ्छौ ।

प्रेहि प्रहि पथिभिः पूर्वोर्भिर्यत्रा नः पूर्वे पितरः परेयुः ।

उभा राजाना स्वधया मदन्ता यमं पश्यासि वरुणं च देवम् ॥१॥

हे पितृ , जुन सनातन मागबाट हाम्रा पुर्खा पितृहरू गए, त्यसैबाट तिम्रो पनि जाऊ । यहाँ स्वधारूपी अमृतत्रले सन्तुष्ट भएर राजा यम र वरुणदेवको दर्शन गर ।

सं गच्छस्व पितृभिः सं यमेनेष्यपूर्तेन परमे व्योमन् ।

हित्वायावच्च पुनरस्तमेहि सं गच्छस्व तन्वा सुवचः ॥६॥

हे पितृ , तिम्रो उत्तम लोक स्वर्गमा यज्ञ आदि दानपूर्ण कर्मको फलस्वरूप पितृयैग एकाकार होऊ । पाप कर्मका प्रभावबाट मुक्त भएर फेरि घरमा प्रवेश गर र तेजस्वी देवताको रूप प्राप्त गर ।

अपेत वीत वि च सर्पतातोऽस्यमा एतं पितरो लोकमक्रन् ।

अहोभिरन्द्रिक्तुभिर्व्यक्तं यमो दशत्यवसानमस्मै ॥९॥

हे दुष्ट पिशाच हो । पितृले यस मृतात्माका लागि यो दाहस्थल निर्धारित गरेका हुन् । तिमीहरू या ठाउँ छोडेर टाढा जाओ । यमदेवले दिनरात मेचन गरेको यो स्थान मृतक देहका लागि प्रदान गरेका छन् ।

अति ब्रव सारमेयौ श्वानौ चतुरक्षौ शबलौ साधुना पथा

अथा पितृन्सुविदजौ उपेहि यमेन ये सधमादं मदन्ति ॥१०॥

हे मृतात्मा । चार आँखायुक्त अदभुत रूपका यी दुई सारमेय कुकुरका नजिक चर्दै जाऊ । पितृहरू यमसँग सधैं हर्षित रहन्छन्, उनै विशिष्ट ज्ञानले सम्पन्न पितृको श्रेणी तिम्रो पनि प्राप्त गर ।

यौ ते श्वानौ यम रक्षितारौ चतुरक्षौ पथिरक्षी नृचक्षसौ ।

ताभ्यामेनं परि देहि राजन्स्वस्ति चास्मा अनमीवं च धेहि ॥११॥

हे मृत्युदेव । तिम्रा गृहक्षक, मार्गक्षक र ऋषिहरूबाट ख्याति प्राप्त गरेका चार आँखा भाएका दुई कुकुरबाट मृतात्माको संरक्षण गराऊ । त्यसपछि मृतात्मालाई कल्याणको मार्ग बनाएर पाप कर्मबाट मुक्त गराऊ ।

उरूणसावसुतुषा ठदुम्बलौ यमस्य वृत्तौ चरतो जनीं अनु ।

तावस्मभ्यं दृशये सूर्याय पुनर्दातामसुमद्येह भद्रम् ॥१२॥

लामो नाक भएका, प्राणहन्ता र अति सामर्थ्यशाली यी दुई ककर यमदेवका दूत हुन् । यी मानिसको प्राण हरण गर्ने लक्ष्यमा घुम्दछन् । यी दुवैले हामीलाई मृत्युको दर्शन गर्ने लाभ प्रदान गर्नका लागि यस स्थानमा प्राण दान गर्ने कृपा गर्नु ।

यमाय सोमं सुनुत यमाय जुहुता हविः ।

यमं ह यज्ञो गच्छन्मग्निदूतो अरङ्कृतः ॥१३॥

हे ऋत्विक् हो । यमदेवका लागि हविष्यान्न समर्पित गर्नुका साथै यमदेवलाई पनि तक्षर पारिष्को सोमरस प्रदान गर । अग्निदेव जुन यज्ञका वाहक हुन्, त्यो यज्ञ विधिमा माङ्गलिक ऋषिभले युक्त भएर यमदेवतर्फ गमन गर्दछ ॥१३॥

यमाय धृतवद्धविर्जुहोत प्र च तिष्ठत ।

स नो देवेष्वामयदीर्घमायुः प्र जीवसे ॥१४॥

हे ऋत्विक् हो । यमदेवका लागि चित्तले परिपूर्ण हविष्यले दान गर्दै स्तुति गर । ती यमदेवले हाम्रो दीर्घजीवनका निम्ति लामो आयु प्रदान गर्नु ।

यमाय मधुमत्तमं रजो हव्यं जुहोतन ।

इदं नम ऋषिभ्यः पूर्वजैभ्यः पथिकृद्भ्यः ॥१५॥

हे ऋत्विक् हो । तिम्रीहरू मृत्युराजका लागि मिष्टान्नयुक्त बाहुति प्रदान गर । हिलेका पूज्य ऋषिले हामीलाई सम्मार्गको प्रेरणा दिएका हुनाले उनीहरूलाई नमस्कार गरौं ।

त्रिकटुकैभिः पतति षडुर्वीरकमिदबुहव ।

त्रिष्टुब्बायत्री छन्दांसि सर्वा ता यम आहिता ॥१६॥

मृत्युदेव यम त्रिकटुक नामका यज्ञमा संरक्षणका लागि उपस्थित होउन् । उनै यमदेव छ वटा ठाउँमा निवास गर्दछन् । त्रिष्टुप्, गायत्री र अन्य सन्धे छन्दका माध्यमबाट हामी उनको स्तुतिगान गर्दछौं ।

[सूक्त - १५]

ऋषि शङ्ख यामायन देवता - पितृगण छन्द - त्रिष्टुप् जगती ।

उदीरतामवर उत्परास उन्मथ्यमाः पितरः सोम्यासः ।

असुं य ईयुरवृका ऋतज्ञास्ते नोऽबन्तु पितरो हवेषु ॥१॥

हाम्रा उन्म मध्यम र निम्न तीनै खालका पितृ यस यज्ञमा कृपापूर्वक उपस्थित भएका छन् ।
उनीहरू पुत्रको प्राणरक्षका लागि यज्ञमा समर्पित हविष्यान्न ग्रहण गरुन् र हाम्रो रक्षा गरुन् ।

इदं पितृभ्यो नमो अस्त्वद्य ये पूर्वासो य उपरास ईयुः ।

ये पार्थिवे रजस्या निषता ये वा नूनं सुवृजनासु विष्णुः ॥२॥

पितामह आदि पूर्वज र तिनीभन्दा पछि मृत्यु भएका पितृ वा आज जो पृथ्वीको राजसी भोग
उपभोग गर्ने सौभाग्यवान् वैभवसम्पन्न बन्धुबान्धवका रूपमा उत्पन्न भएका छन्, ती सबैलाई
नमस्कार छ

आहं पितृन्सुविदत्रौ अवित्सि नपातं च विक्रमणं च विष्णोः ।

बर्हिषदो ये स्वधया सतुस्य धजन्त पित्वस्त इहागमिष्ठाः ॥३॥

हामीले यज्ञको अनुष्ठान सम्पन्न गर्ने विधिविधान सबै पितृबाटै सिक्नेका हौं । उनीहरू यो कुरो
राम्रो जान्दछन् । सबै पितृ यज्ञशालामा कुशका आसनमा प्रतिष्ठित भएर हविष्यान्न एव सोमरस
ग्रहण गरुन्

बर्हिषदः पितर कृत्यं वांगिमा यो हव्या चक्रमा जुषध्वम् ।

त आ गतावसा शन्तामेनाथा नः शं यौररपो दधात ॥४॥

हे पितृ हो हामी आह्वानमा उपस्थित भएर कुशका आसनमा बस यज्ञाय पदार्थहरू
तिमीहरूका लागि प्रस्तुत छन् । स्वीकार गरेर हामीलाई सबै किसिमले उपकार गर । पापबाट
जोगाएर कल्याण गर

उपहृताः पितरः सोम्यासो बर्हिष्येषु निधिषु प्रियेषु ।

त आ गमन्तु त इह श्रुवन्त्वधि ब्रुवन्तु तेऽबन्वस्मान् ॥५॥

हामी आफ्ना पितृ आह्वान गर्दछौं । कुशका आसनमा विराजमान भएर प्रस्तुत सोमरस आदि
हविष्यान्न उपभोग गर, हाम्रो प्रार्थना स्वीकार गरेर प्रसन्न हुँदै रक्षा गर ।

आच्या जानु दक्षिणतो निषद्येयं यज्ञमभि गृणीत विधे ।

मा हिंसिष्ट पितरः केनचित्तो बह आगः पुरुषता कराम ॥६॥

हं पितृ हो हामी अबोध बालकको त्रुटि क्षमा गर्दै यज्ञशालामा दक्षिणतिर घुँडामा अडिएर पृथ्वीमा
विराजमान भएर यज्ञको शोभा बढाउनुहोस् ।

आसीनासो अरुणीनामुपस्थे रयिं धत्त दाशुषे मर्याय ।

पुत्रेभ्यः पितरस्तस्य वस्वः प्र यच्छत त इहोर्जं दधात ॥७॥

अरुण वर्णका ज्वालाका नजिकै बस्नेले यजमानलाई धनधान्य प्रदान गरुन् । हे पितृहरू हो ।
जयमानका पुत्रपौत्रलाई पनि धनऐश्वर्य प्रदान गर त्यसबाट उनीहरू यज्ञ आदि कर्मका लागि धन
नियोजित गर्न सक्नुन्

ये नः पूर्वे पितरः सोम्यासो नृहिरे सोमपीथं वसिष्ठाः ।

तेथिर्यमः संराणो हवींष्पुशुशुशुद्धिः प्रतिकाममनु ॥८॥

सोमरस तयार गर्ने वसिष्ठ आदि याजकहरू वैभवसम्पन्न भएर सोमपायी पितृलाई हविरूपी सोम
प्रदान गर्दछन् । पितृहरूसँगै पितृका अधिपति यम पनि हविष्यको कामना गर्दछन् । जसले हविको
कामना गर्दछन् ती सबैले त्यो प्राप्त गर्दछन् ।

ये तातृषुर्देवत्रा जेहमाना होत्राविदः स्तोमत्प्यसो अर्कैः ।

आग्ने याहि सुविदत्रेभिरवाङ् सत्यैः कव्यैः पितृभिर्धर्मसद्भिः ॥९॥

हे अग्निदेव यज्ञविधानका ज्ञाता र ऋचा दर्शन गर्ने पितृले देवत्व प्राप्त गरिसके । यदि उनीहरू
श्रद्धाभावको अपेक्षा गर्दै हाम्रा यज्ञमा आऊन् । ती सम्माननीय, ज्ञानसम्पन्न, सत्यव्रती, मेधावी,
तेजसम्पन्न पितृहरू सँगै हामीकहाँ उपस्थित होऊन् ।

ये सत्यासौ हविरदो हविष्या इन्द्रेण देवैः सरथं दधानाः ।

आग्ने याहि सहस्रं देववन्दैः परैः पूर्वैः पितृभिर्बर्षसन्निः ॥१०॥

सम्यक्व्रती हविष्यका उच्छ्रुक, सोमस्य पानं गन्ने पितृहस्त इन्द्रदेव र अन्य देवतासंग संयुक्त रूपले गंधमा त्रिराजमान भएक छन् हे अग्निदेव , तिमी ती देवताको उपासना गर्ने, प्राचीन यज्ञाय अनुष्ठान निवाह गर्ने पितृलाई स्तुतिले आहुत्यान गर्दै सँगै आऊ

अग्निष्वात्ताः पितर एह गच्छत सवःसवः सद्यत सुप्रणीतयः ।

अत्ता हवींषि प्रयतानि बर्हिष्यथा रयिं सर्ववीरं दधातन ॥११॥

हे अग्निजम्ते नाम्दो पितृ हो यहाँ आओ र निधारित आसनामा बस , हे वृजनीय पितृ हो पात्रमा रखिएको हविष्यान्न सेवन गरेर सन्तान आदिले युक्त गेखरमाधन हामिलाई प्रदान गर

त्वमग्न ईडिलो जातवेदोऽवाद्ब्रह्म्यानि सुधीणि कृत्वी

प्रदाः पितृभ्यः स्वधया ते अक्षन्नद्धि त्वं देव प्रयता हवींषि ॥१२॥

हे सम्पूर्ण ज्ञानले सम्पन्न अग्निदेव तिमीलाई हामी स्तुति र प्रार्थना गर्दैछौं हाम्रा श्रेष्ठ सुगन्धित आहुति स्वीकार गरेर पितृलाई प्रदान गर , पितृहरू स्वधाद्वारा सम्पन्न आहुति ग्रहण गर्नु हे अग्निदेव तिमी ब्रह्मको भावनाले सम्पन्न आहुति सेवन गर

ये चेह पितरो ये च नेह याँश्च विद्या यौ उ च न प्रविद्या ।

त्व वेत्य यति ते जातवेदः स्वधाभिर्यज्ञं सुकृत जुषस्व ॥१३॥

हे सवज्ञाता अग्निदेव , यहाँ जुन पितृ उग्रस्थित छन्, हामीसित ज्ञा परिचित छन् हाम्रा आहुतानमा जो आएका छैनन् वा ज्ञा हामीसित अपरिचित छन् तो सबै पितृका तिम्रो पूर्ण ज्ञाता छौं । हे पितृ हो स्वधायुक्त यो श्रेष्ठ यज्ञ स्वीकार गर

ये अग्निदग्धा ये अनग्निदग्धा मध्ये दिवः स्वधया मादयन्ते ।

तेभिः स्वराडसुनीतिमेतां यथावशं तन्व कल्पयस्व ॥१४॥

हे अग्निदेव जुन पितृको अग्निस्पर्शबाट भयो वा जम्को स्पर्शबाट सम्पन्न भएको छैन, जुन पितृहरू स्वधायुक्त भएकले सन्तुष्ट भएर स्वर्गलोकमा गमाएका छन् तिनीहरूसँगै सुगन्धित ब्रह्म सेवन गर र पितृहरूका आत्मालाई देवत्व पदान गर

[सूक्त १-]

वृषि दमन यामायन देवता अग्नि छन्द त्रिष्टुप् अनुष्टुप्

मैनमग्ने वि दहो माधि शोचो मास्य त्वचं चिक्षिपो मा शरीरम् ।

यदा शृतं कृण्वो जातवेदोऽथेमेनं प्र हिणुतापितृभ्यः ॥१॥

हे अग्निदेव मृतात्मालाई गडित नगरिकन संस्कार सम्पन्न गराऊ यस मृतात्मालाई छिन्नभिन्न नगराऊ । हे सम्पूर्ण ज्ञानले सम्पन्न अग्निदेव तिम्रा बालाले यो देह भस्म गराएपछि यमलाई पनि पितृहरूलाई यथाहदिक

शृतं यदा करसि जातवेदोऽथेमेनं परि दत्तापितृभ्यः

यदा गच्छत्यसुनीतिमेतामथा देवानां वशनीर्भवाति ॥२॥

हे ज्ञानसम्पन्न अग्निदेव । मृतशरीर पूण रूपले दत्तापितृभ्यः मृतात्मा आफन्तलाई जिम्मा लगाऊ मृतात्माले फेरि प्राण धारण गरीम र देवताको आश्रयमा रह्यसु

सूर्य चक्षुराच्छतु वातमात्मा छा च गच्छ पृथिवीं च धर्मणा

अपो वा गच्छ यदि तत्र ते हितमोषधीषु प्रति तिष्ठा शरीरैः ॥३॥

हे मृत मानस । अनेक प्राण नेत्र वायु र सूर्यले सयुक्त होऊ निर्म आप्ना पुण्य कमका फल प्राप्त गर्नका लागि स्वर्ग पृथ्वी वा जन्ममा निवास गर , यदि वृक्ष वा तनस्पतिमा तिम्रो हित हुनेछ भने सूक्ष्म शरीर लिएर त्यस प्रवेश गर

अजो भागस्तपसा तं तपस्व तं ते शोचिस्तपतु तं ते अर्चिः ।

यास्ते शिवास्तन्वो जातवेदस्ताभिर्वहेन सुकृतामु लोकम् ॥४॥

हे अग्निदेव । यस मृत पुरुषमा जुन भविनाश ईश्वरीय अश छ, त्यसलाई तिम्रो आप्ना तजले तपाएर प्रखर गराऊ ज्वालाले त्यसलाई बलिमा बनाऊ । हे सवज्ञानले सम्पन्न अग्निदेव आप्ना कल्याणकारी विभूतिले त्यसलाई पुण्यात्माका लोकमा लार्गक

अथ सृज पुनरग्ने पितृभ्यो यस्त आहुतश्चरति स्वधाभिः ।

आयुर्वसान उप वेतु शेषः स गच्छतां तन्वा जातवेदः ॥५॥

हे अग्निदेव मृत पुरुष निम्ना त्वांग स्वधायुक्त आहुतिका रूप ग्रहण गवक्ष उमलाई तिमा फेर पितृका लागि निजना गम ह जातवेद अग्निदेव यमका आयुको जुन भाग बाँकी छ आ प्राणसम्पन्न होस् र पुन कर्तव्यो शरीरधारी होओस्

यते कृष्णः शक्नुन आतुतोद पिपीलः सप उत वा श्रपदः

अग्निष्टद्विश्वावर्गद कृणोतु सोमश्च यो ब्राह्मणो आविवेश ॥६॥

ह मृत मनुष्य । तिमे शरीर काग कमिना सप वा अल कुने हिस्रक पशुले चोट लगाएको भए सबभक्षक अग्निदेवल त्यो अन्न पाँचरहित गराऊन् शरीरभित्रको जुन पोषक रसका रूपमा सोम विद्यमान छ त्यसले पनि त्यसको दु छ मेटाइओस्

अग्नेर्वर्म परि गोभिर्ययस्व स प्रोर्णुष्व पौवसा मेवसा च ।

नेत्वा धृष्णुर्हरसा जईषाणो दधृग्विधश्चन्ययद्वयाते ॥७॥

ह मृत पुरुष तिमा ओम्ना मासमन्जाले पूण छै स्वय अग्निको ज्वालाकोपी कवच धारण गरेका हुनाले शरीर भस्मीभूत गर्न उपस्थित अग्निदेव तिम्र अन्न जलाउँदैनन्

इमग्ने चमसं मा वि जिह्वः प्रियो देवानामुत सोम्यानाम्

एष यश्चमसो देवपानस्तस्मिन्देवा अमृता मादयन्ते ॥८॥

हे अग्निदेव देवता र पितृका लागि त्रिप यस चमस पात्रताले निर्मि हिंसित नगर यो चमस पात्र केवल देवगले सोमपान गनका लागि सुरक्षित छ यसैले सम्पूर्ण अविनाशी देवता र पितृरु आनन्दित छन्

ऋव्यादमग्निं प्र हिणोमि दूरं यमराज्ञे गच्छतु रिप्रवाहः ।

हहैवायमितरो जातवेदा देवैभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन् ॥९॥

मर्यादशून्य अग्निदेवलाई हाम्र यहाँदेखि पर गइरह्यौ ती अवग्रहक अग्निदेव मृत्युगज यमक नजिक रहून् यहाँ यहाँ सृष्टिमण्डल जातवेदा अग्निदेव छन् तिनले यमो याहुति देवतामक्ष पुर्णार्जन

यो अग्निः ऋव्यात्प्रविवेश वो गृहमिमं पश्यन्नितरं जातवेदसम् ।

त हरामि पितृयज्ञाय देवं स धर्ममिवात्परमे सधस्थे ॥१०॥

जबदाहक अग्निदेव जितस्थलमा निवास गर्दछन् । पितृयज्ञमा उनलाई पर राखिन्छ र सबै पवित्र यज्ञाग्न स्थपित गरिन्छ ती सबैश्रष्ट यज्ञस्थलमा प्रतिष्ठित आग्निदेवल हाम्रो तत्रस्थी यज्ञ पूरा गरून्

यो अग्निः ऋव्यावाहनः पितृभ्यः श्रुतावृधः ।

प्रेतु हव्यानि वोचति देवेभ्यश्च पितृभ्य आ ॥११॥

श्राद्धकर्मका समयमा समर्पित हव्य वहन गर्ने अग्निदेव यज्ञलाई समर्पिसम्पन्न बनाउँछन् उनै देवता र पितृसम्म हव्य पुर्णार्जन उनको सेवा गर्दछन्

उशन्तस्त्वा नि धीमह्युशन्तः समिधीमहि ।

उशन्तशत आ वह पितृहविषे असवे ॥१२॥

हे पवित्र धातका अग्निदेव हाम्र श्रद्धापूर्वक प्रयत्न गर्दै तिमीलाई प्रतिष्ठित गर्दछौ र अभिक प्रशन्नित गराउन प्रयास गर्दछौ । देवता र पितृले यज्ञको कामना गर्दछन् समर्पित गरिएको हव्य तिमी उनोहरूसम्म पुर्णार्हदिन्छौ ।

यं त्वमग्ने समदहस्तनु निर्वापया पुनः ।

किद्याम्बत्र रोहतु पाकदुर्वा व्यत्कशा ॥१३॥

हे अग्निदेव तिमीले जुन भुस्थल इहाएका छौ त्यसलाई फेर तापयिनाका खनाऊ यहाँ पानाको चिस्थानयुक्त पवित्र र अनेको किसिमका दुवो आदि घाँस उम्रिऊन् ;

शीतिके शीतिकावति ह्यादिके ह्यादिकावति ।

मण्डूक्याः सु स गम इमं स्वर्गिनि हर्षये ॥१४॥

शान्त र आनन्ददायी हे पृथिवी तिमी सबैका लागि आनन्दप्रद मङ्गलवागी र शान्तव्यता प्रदान गर्न शोषधिले परिपूर्ण छौ तिमी अग्निदेवलाई सन्तुष्ट गरेर भ्याग्नका रहर अनुसार जलको वर्षाले सम्पन्न होऊ

ऋषि देवश्रवा यामायन । देवता - सरयण्य पूषा देवता । छन्द त्रिष्टुप् अनुष्टुप् ।

त्वष्टा दुहित्रे बहंतु कृणोतीतीद विश्वं भुवनं समेति ।

यमस्य माता पर्युद्धमाना मडो जाया विवस्वतो ननाश ॥१॥

त्वष्टाकी पुत्री प्रकृतिले वहन गर्न योग्य बरसित विवाह गर्दा सारा विश्वका प्राणी भेला भए । यमकी माताको सम्बन्ध हुँदा विवस्वान्की महिमाशाली पत्नी हराइन

अपागुह्नभृता मर्त्येभ्यः कृत्वी सवर्णामददुर्विवस्वते ।

उताधिनावभरद्यत्तदासीदजहातु द्वा मिथुना सरण्यः ॥२॥

अमर सरण्यलाई देवताहरूले मानिसबाट अचम्म किसिमले लुकाए सरण्यजस्तै अर्की आइमाई बनाएर विवस्वान् सूर्यलाई प्रदान गरे । त्यस बेला सरण्य त्यहाँ थिइन् उनले आरोग्यप्रद अश्विनीकुमारलाई गर्भमा धारण गरिन् र जुम्ट्याहा सन्तान जन्मिए ।

पूषा त्वेतरच्यावयतु प्र विद्वाननष्टपशुर्भुवनस्य गोपाः ।

स त्वैतेभ्यः परि ददत्यितुभ्योऽग्निर्देवेभ्यः सुविदत्रियेभ्यः ॥३॥

ज्ञानवान्, सम्पूर्ण विश्वका संरक्षक र पशुधनले सम्पन्न पूषादेवले तिमीलाई सुन्दर लोकतिर लिएर जाऊन् । अग्निदेवले तिमीलाई धनऐश्वर्यले सम्पन्न बनाऊन् र सुखका दाता देवताहरूले र पितृका नजिकै पुर्न्याऊन् ।

आयुर्विश्वायुः परि पासति त्वा पूषा त्वा पातु प्रपथे पुरस्तात् ।

यत्रासते सुकुतो यत्र ते ययुस्तत्र त्वा देवः सविता दधातु ॥४॥

सर्वत्र सञ्चरणशील प्राणवायुले तिमीलाई सबै किसिमले संरक्षण गरोस् । असल मार्गदर्शक, सबैभन्दा अघि रहने पूषादेवले तिम्रो संरक्षण गरुन् जुन श्रेष्ठ लोकमा पुण्य आत्मा प्रतिष्ठित छन्, सवितदेवले तिमीलाई त्यहाँ पनि प्रतिष्ठित गरुन् ।

पूषेमा आशा अनु वेद सर्वाः सो अस्मां अभयतमेन नेषत् ।

स्वस्तिदा आधृषिः सर्ववीरोऽप्रयुच्छन्पु रतु प्रजानन् ॥५॥

सम्पूर्ण विश्वका पालक पूषादेव सबै दिशासित परिचित छन् उनले हामीलाई भयमुक्त मार्गमा लैजाऊन् । कल्याणकारी, सर्वोत्तम, दिव्यतायुक्त र मेधावी पूषादेव सधैं हाम्रा अगुवा होऊन् ।

प्रपथे पथामजनिष्ट पूषा प्रपथे दिवः प्रपथे पृथिव्याः ।

उभे अभि प्रियतमे सधस्थे आ च परा च चरति प्रजानन् ॥६॥

पूषादेव स्वर्ग र पृथिवीका माभन्ना रहेका मार्गमध्ये सबैभन्दा असल र उत्तम मार्गमा उन्मग्न भएका हुन् । द्यावापृथिवी, जो आपसमा स्नेहयुक्त र श्रेष्ठ स्थानले सम्पन्न हुन उनका बीचमा सधैं पूषादेव विशेष रूपले सुशोभित हुन्छन् ।

सरस्वती देवयन्तो हवन्ते सरस्वतीमध्वरे तायमाने ।

सरस्वती सुकुतो अङ्गयन्त सरस्वती दाशुषे वार्य दात् ॥७॥

दैवी गुणका इच्छुक मानिसहरू सरस्वती देवलाई आहवान गर्दछन् । यज्ञ विस्तृत भएपछि उनी सरस्वतीदेवीको स्तुति गर्दछन् । श्रेष्ठ पुण्यात्माहरूले देवी सरस्वतीलाई आहवान गर्दा उनले दानीहरूको आकाङ्क्षा परिपूर्ति गर्दछन् ।

सरस्वति या सरथं ययाथ स्वधाभिर्देवि पितृभिर्पदन्ती ।

आसद्यास्मिन्बर्हिषि मादयस्वानमीवा इष आ धेङ्गस्मे । ८॥

हे सरस्वती देवी । तिमी पितृहरूसँग स्वधायुक्त हविष्यात्रले सन्तुष्ट भएर प्रसन्न हुँदै एकै रथमा यात्रा गर । यस यज्ञमा श्रेष्ठ आसनमा विराजमान भएर हामीलाई आरोग्यता र अन्न प्रदान गर

सरस्वती यां पितरो हवन्ते दक्षिणा यज्ञमभिनक्षमाणाः ।

सहस्रार्धमिडो अत्र भागं रायस्पोषं यजमानेषु केहि ॥९॥

यज्ञस्थलका दक्षिण भागमा प्रतिष्ठित पितृहरू सरस्वती देवीलाई आहवान गर्दछन् यज्ञसम्प्रादक यज्ञमानलाई उनी प्रचुर मात्रामा दिव्य धन र पोषक अन्न प्रदान गरुन् ।

अपे अस्मान्मातरं शुन्ध्यन्तु धृतेन नो घृतप्वः पुनन्तु ।
 विधं हि रिप्र प्रवहन्ति देवीरुदिवाभ्यः शुचिरा पूत एभिः ॥१०॥
 ... सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः
 ... सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः

द्रप्सश्चस्कन्दः प्रथमां अनु द्युनिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः ।
 समानं योनिमनु सञ्चस्तं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त होत्राः ॥११॥
 ... सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः
 ... सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः

यस्ते द्रप्सः स्कन्दति यस्ते अंशुर्बाहुच्युतो धिषणाया उपस्थात् ।
 अध्वर्योर्वा परि वा यः पवित्रात् ते जुहोमि मनसा वषट्कृतम् ॥१२॥
 ... सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः
 ... सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः

यस्ते द्रप्सः स्कन्नो यस्ते अंशुरवश्च यः परः सुचा ।
 अयं देवो बृहस्पतिः सं तं सिञ्चतु राघसे ॥१३॥
 ... सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः
 ... सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः

पयस्वतीरोषधयः पयस्वन्मामकं वधः ।
 अपं पयस्वदित्यस्तेन मा सह शुन्ध्यत ॥१४॥
 ... सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः
 ... सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः

[सूक्त - १८]
 ऋषिः आमायन देवता मृत्युं न्वष्टा पितृमेधः छन्दः त्रिष्टुप् जगती भनुष्टुप् ।
 परं मृत्योः अनु परेहि पन्थां यस्ते स्व इतरो देवयानात् ।
 चक्षुष्मते शृण्वते ते ब्रवीमि मा नः प्रजां रीरिषो मोत वीरान् ॥१॥
 ... सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः
 ... सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः

मृत्योः पदं योपयन्तो यदैतं द्राघीय आयुः प्रतरं दधानाः ।
 आध्यायमानाः प्रजाय धनेन शुद्धाः पूता भवत यज्ञियासः ॥२॥
 ... सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः
 ... सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः

इमे जीवा वि मृतैराववृत्रभूद्रद्रा देवदूतिर्नो अद्य
 प्राज्वो अगाम नृतये हसाय द्राघीय आयुः प्रतरं दधानाः ॥३॥
 ... सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः
 ... सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः

इमं जीवेभ्यः परिधिं दधामि मैषां नु गावपरो अर्धमेतम् ।
 शतं जीवन्तु शरदः पुरुचीरस्तमृत्युं दधाता पर्वतेन ॥४॥
 ... सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः
 ... सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः सन्तः

प्रतीचीने मामहनीषाः पर्णमिवा दधुः ।

प्रतीचीं जगन्नाथं वाचमध्वं रसानया यथा ॥१४॥

आणका फेदमा प्याख लगाएभैं असल दिनमा देवताले म सडकुसुम कृपिलाई स्थापित गरेका छन् । तांत्र गतिमा कुद्ने अश्वको लगाम समातेभैं हाम्रो पूजनीय प्रार्थना ग्रहण गर

[सूक्त १९.]

अपि भृगुवारुण देवता आपो देवता छन्द भनुष्टुप् गायत्री

नि वर्तध्वं मानु गतस्मन्तिस्वक्त रेवतीः ।

अग्नीषोमा पुनर्वसू अस्मे धारयतं रथिम् ॥१॥

हे गाई हो हामीलाई छोडेर अस्मकहाँ नजाओ फिर्ता आओ हे धनसम्पन्न गाई हो हामीलाई दुध प्रदान गर्दै परिपुष्ट गराओ हे अग्निदेव निर्मा निग्नतर धन प्रदान गर्ने हो तिमी र सोमदेव मिलेर हामीलाई ऐश्वर्य सम्पदा प्रदान गर ।

पुनरेता नि वर्तय पुनरेता न्या कुरु इन्द्र एण नि यच्छत्वग्नरेता उपाजतु ॥२॥

हे यजमान यी गाईलाई बारम्बार हामी नजिकै ल्याइदिए नियन्त्रणमा राख इन्द्रदेव यिनलाई तिम्रा नियन्त्रणमा राख सहायक होऊन् र अग्निदेवले दधानु बनाऊन्

पुनरेता नि वर्तन्तामस्मिन्पुष्यन्तु गोपती ।

इहैवाग्नेनि धारयेद् तिष्ठतु या रथिः ॥३॥

गाइ बारम्बार फर्किएर हामीकहाँ आऊन् हाम्रा संरक्षणमा रहेर यी प्रलया भैरुन हे अग्निदेव तिमी यिनलाई हाम्रा गोठमा राखिदेऊ यिनीहरू यहाँ नजिकै धन र ऐश्वर्यले समृद्ध गर ।

यत्रियानं न्ययनं सज्ञानं यत्परायणम् ।

अवर्तनं निवर्तनं या गोपा अपि त हुवे ॥४॥

हामी गाईगोठ गाईको थलो उनको उपस्थिति गाईको निश्चित समयमा फिर्ता हुने काम चरनमा जाने र फर्काएर आउने समय आदि स्वाभाविक क्रियाको स्तुति गर्दछौं । गाईको रक्षा गर्ने गोठालाको पनि स्तुति गर्दछौं

य उदानद् व्ययनं य उदानद् परायणम् ।

अवर्तनं निवर्तनमपि गोपा नि वर्तताम् ॥५॥

गाई चराउनेहरूमध्ये चरतिर गाइ खोज्ने गाईसँगै रहने गाईसँग संगी हिँड्ने अनुभव प्राप्त गरेका सबै गोठाला गाई चराएर कुशलतापूर्वक घरमा फिर्ता आऊन्

अ निवर्तं नि वर्तय पुनर्न इन्द्र गा देहि । जीवाधिर्धुनजामहै ॥६॥

हे इन्द्रदेव तिमी हाम्रा सहायक बनेर गाईलाई हामीतिर प्रस्थित गर यस्ता गाई हामीलाई बारम्बार प्रदान गर त्यसबाट हाम्रो सुखको उपभोग गर्न पाऔं

परि वो विश्वतो दधा ऊर्जा भूतेन पयसा ।

ये देवाः के च यत्तियास्ते रथ्या सं सृजन्तु नः ॥७॥

ह देवता हो हामी प्रचुर मात्रा स्वामी, घिउ दुध आदि पदार्थ र हविष्यान्न समर्पित गर्दछौं यज्ञीय मन्त्रम पुरा गर्ने देवताहरूले गाई आदि ऐश्वर्यसम्पदा प्रदान गर

आ निवर्तनं वर्तय नि निवर्तनं वर्तय ।

भूम्याश्चतस्रः प्रदिशस्तथ्य एना नि वर्तय । ८॥

हे गाई चराउने गोठाला हो तिमीहरू हाम्रा नजिकै गाई ल्याओ र हे गाई हो तिमीहरू सधैं आओ हे गोठाला हो गाई फिर्ता लिएर आओ य कहिलिएर आओ चरै दिशाबाट गाई भेला पार गरेमा फिर्ता ल्याऊ ।

[सूक्त २०]

अपि विमद ऐन्द्र देवता अग्नि छन्द गायत्री विराट् भनुष्टुप् विराट् त्रिष्टुप्

भद्र नो अपि वातय मनः ॥९॥

हे अग्निदेव तिमी हाम्रा मनलाई श्रेष्ठ मङ्गलकारी सङ्कल्पले युक्त गराऊ ।

अग्निमीडे भुजां यविष्ठं शासा मित्रं दुर्धरीतुम् ।

यस्य धर्मन्तकं रेनीः सपर्यन्ति मातुरुधः ॥२॥

हविर्भक्षकं देवताहरूमा तद्वृत्तानम महाग्निष्ठं सर्वैका मित्रं र अपराजयेय अग्निदेवलाइ हामी प्रार्थना गर्दछौं । यस यज्ञमा सबै देवता माताका दुधजस्तै आफ्ना लागि दिइएको आहुति सेवन गर्दछन् ।

यमासा कृपनीडं भासाकेतुं वर्धयन्ति भ्राजते श्रेणिदन् ॥३॥

सत्कर्मका आशयस्वरूप तेजस्वा अग्निदेवताई स्तोताहरू विभिन्न स्तोत्रले सबैद्वित गर्दछन् कल्याणकारी अग्निदेव स्तोत्रले विशेष रूपमा शोभायमान हुन्छन् ।

अर्यो विशां गातुरेति प्र यदानइ दिवो अन्तान् । कविर्भ्र दीद्वान् ॥४॥

यज्ञमानका वाश्वर पां अग्निदेव प्रवर्तित भएर ध्वजगामी हुँदै दिव्यलाकसम्म व्याप्त हुन पुग्छन् । मेघमण्डललाई विद्वान् रूपले प्रकाशित गरेर शष्प पदमा राज हुन्छन् ।

युषद्धव्या मानुषस्योर्ध्वस्तस्थावृध्वा यज्ञे । मित्वन्तस्य पुर एति ॥५॥

यस श्रेष्ठ 'यज्ञमा' आहुति सवन गत अग्निदेव ज्यातिस्वरूप भएर माथि उठ्दछन् । यसै बेला उत्तर वेदी पार गरेर हाम्रा याचकहरू अगाडि उपस्थित हुन्छन् ।

स हि क्षेमो हविर्यज्ञः श्रुष्टीदस्य गातुरेति । अग्नि देवा वाशीमन्तम् ॥६॥

अग्निदेव नै हव्य र आहुति ग्रहण गरेर कल्याणकारी यज्ञ सम्पन्न गर्दछन् । यी नै देवता आहुतान गदछन् । देवशान्ति उत्तं प्रशस्नीय अग्निदेवसँग आउन गर्दछन् ।

यज्ञासाहं दुव इषेऽग्नि पूर्वस्य शेवस्य । अद्रेः सुनुमायुमाहुः ॥७॥

अग्निदेवलाई ठुक्का घोट्टे उत्पन्न गरिएको हुनाले पञ्चगव्य नामले विभूषित छन् । यस धारणकर्ता अग्निदेवलाई श्रेष्ठ मुखमय आचन प्राप्तिका लागि श्रद्धापूर्वक अचना गरौं ।

नरो ये के चास्पदा विश्वेते वाम आ स्युः । अग्नि हविषा वर्धन्तः ॥८॥

अग्निदेवलाई आहुतिद्वारा सर्वद्वित 'दे हाम्रा' यज्ञादि श्रद्धा गन्तानले सबै किमिमका श्रेष्ठतम सम्पत्ति प्राप्त गर्नु । यसले हामी मन्त्रकारी कामना छ ।

कृष्णः श्वेतोऽरुषे यामो अस्य ब्रध्न ऋज उत शोणो यशस्वान् ।

हिरण्यरूपं जनिता जजान ॥९॥

अग्निदेवका रथ कृष्णवर्ण कान्तिमान् तेजसयुग्म गते सहज गमनशाला तीव्रगामी र क्रीतिमान् छ । स्वर्णजस्तै उज्ज्वल दीप्तिमान् यो रथ मूर्च्छितले नै दत्तमान हुन् ।

एवा ते अग्ने विमदो मनीषामूर्जो नपादमृतेभिः सजोषा ।

गिर आ वक्षत्सुमतीरियान इषमूर्जं सुक्षितिं विश्वमाभाः ॥१०॥

हे अमृतस्वरूप ऐश्वर्यले सम्पन्न तेजस्वा अग्निदेव । मद्दुष्टिको हाम्रालाई प्रेरित विमद नामका अक्षिले तिम्रा लागि उत्तम स्तोत्र रचना गरेका छन् । हे अमृतद्वय अग्निदेव । तिम्रो प्रार्थना स्वीकार गर्दै उनका लागि सजिलो निवास उत्तम बल र ज्ञान गन्तव्य पति यत्र आदि उपभोग्य सामग्री हुन्छन् ती सबै प्रदान गर ।

[सूक्त २०]

अग्निः यमः एतद् देवता अग्नि छन्द आन्तर्य र्षिक

अग्नि न स्ववृक्तिभिर्होतारं त्वा वृणीमहे ।

यज्ञाय स्तीर्णबर्हिषे वि वो मदो शीरं पावकशोचिष विवक्षसे ॥१॥

हामी आफैले रचना गरेका मन्त्रले देवताहरूका आहुतान कता गन्तव्य अन्त्येतिमय र सबत्र विश्वमान अग्निदेवलाई वरणा गर्दछौं । मुष्का आसनले सुरोभित यज्ञमा आनन्द प्राप्तिका लागि हामी उनलाई धारण गर्दछौं । उनले आफ्ना प्रदान 'स्वाहा' विमद अक्षिका लागि प्रेरित गर्छन् ।

त्वामु ते स्वापुवः शुम्भन्त्यध्वराधसः ।

वेति त्वामुपसेवनी वि वो मद ऋजीतिरग्न आहुतिर्विवक्षसे ॥२॥

प्रखर तेजसम्पन्न र ऐश्वर्यसम्पन्न यज्ञमानले तिम्रीलाई शाभायमान पार्दछन् । हे तेजस्वी अग्निदेव । सहज गतिले खम्भ आचन आहुति निज मन्त्रादिना लागि सजिलै जपछन् । तिम्रो तिनलाइ धारण गरेर स्वर्द्धित हुन्छौ ।

त्वे धर्माण आसते जुह्विभिः सिञ्चतीरिव ।

कृष्णारूपाय जुना वि वो मदे विश्वा अधि श्रियो धिषे विवक्षसे ॥३॥

वृष्टिरूपी अलंकारा मिचाइले पृथ्वीको सेवा भएभैं यज्ञधारणकर्ता ऋत्विक्हरू हवनमा प्रयुक्त पात्रले तिमीलाई सेचन गर्दछन् तिम्रो काला वर्णका ज्वानायुक्त आभाले सम्पन्न भएर देवताको प्रसन्नताका लागि अत्यधिक सुशोभन हुन्छौ हे अग्निदेव । त्यसैले तिमी महिमामय छौ

यमग्ने मन्यसे रथि सहसावन्नमस्य ।

तमा नो बाणसातये वि वो मदे यज्ञेषु चित्रमा भरा विवक्षसे ॥४॥

अलसम्पन्न अमर तेजस्वी हे अग्निदेव उन्नम र आश्चर्यजनक विधिले तिमीले स्वीकार गर्ने ऐश्वर्यलाई देवताको आनन्द हाम्रो बल र अन्न आदि समृद्धिका लागि यज्ञमा प्रदान गर तिमी महिमामय सामर्थ्यले सम्पन्न छौ ।

अग्निर्जातो अधर्वणा विदद्विद्वानि काव्या ।

ध्रुवहृतो विवस्वतो वि वो मदे प्रियो यमस्य काम्यो विवक्षसे ॥५॥

सबै किसिमका स्तोत्रका ज्ञाता अधर्वा ऋषिले अग्निदेवलाई प्रकट गरे सबैको कामना पूरा गराउने अग्निदेव देवताको अह्वानका लागि सन्देशवाहकका रूपमा छन् यिनले हर्षित भएर सुख प्रदान गर्नु हे अग्निदेव तिम्रो महिमामय छौ ।

त्वां यज्ञेष्विदतेऽग्ने प्रयत्नध्वरे ।

त्वं वसुनि काम्या वि वो मदे विश्वा दधासि दाशुषे विवक्षसे ॥६॥

हे अग्निदेव ऋत्विक् र पूजमान यज्ञको प्रारम्भिक खेलामा तिम्रो स्तुति गर्दछन् र सबै किसिमका अभीष्ट वैभव विशिष्ट रूपले गहन गर्दछन् । तिमी यजमानको आनन्द र मङ्गलका लागि दान गर्दछौ त्यसैले महान छौ ।

त्वां यज्ञेष्वृत्विजं चारुमग्ने नि वेदिरे ।

घृतप्रतीकं मनुषो वि वो मदे शूरं चेतिष्ठमक्षभिविवक्षसे ॥७॥

घिउले प्रज्वलित तनस्वा ऋत्विक्सित सम्पन्न, सामर्थ्यवान् र मेधावी हे अग्निदेव । आनन्द प्राप्तिका लागि यजमानबाट यत्नमा प्रतिष्ठित गरिनाले तिमी पूजनीय छौ

अग्ने शुक्रेण शोचिषोरु प्रययसे बृहत्

अभिन्नन्दन्वृषायसे वि वो मदे गर्भं दधासि जामिषु विवक्षसे । ८ ॥९३

हे महिमामय अग्निदेव प्रज्वलित तेजले अत्यधिक ख्याति प्राप्त छौ शुद्धभूमिमा मदमत्त सङ्घि युक्तिभैं ध्वनि गर्दै निर्म गति शक्तिशाली हुन्छौ, रीषाधामा ब्रजको उत्पत्तिको कारण तिमी नै हो साम्राज्यले आनन्द प्राप्त हुँदा महिमामय हुन्छौ

[सूक्त २०]

ऋषि विमद एन्द्र देवता इन्द्र । छन्द पुरस्ताद्बृहती अनुष्टुप् त्रिष्टुप् ।

कुह श्रुत इन्द्रः कस्मिन्नद्य जने मित्रो न श्रूयते ।

ऋषीणां वा य क्षय गुहा वा चकुषे गिरा ॥९॥

इन्द्रदेवको ख्याति आज बढ्दै छ ? मित्रजस्तै हितैषि इन्द्र आज व्यक्तिला ख्याति पाउँदै छन् ? ऋषिको आश्रम अथवा गुहामा स्तुतिद्वारा उपास्य भइरहेका इन्द्र आज कुन स्थितिमा होला ?

इह श्रुत इन्द्रो अस्मे अद्य स्तवे वज्रयुचीपमः ।

मित्रो न यो जनेषा यशश्चक्रे असाम्या ॥१॥

हाम्रा यस यज्ञमा आज इन्द्रदेव प्रमुख प्रतिनिधि हुन् वज्रधारी र प्रशंसनीय इन्द्रदेवलाई हामी प्रार्थना गर्दछौ मित्रजस्तै कल्याणकारी इन्द्रदेवले कीर्तिमान् र यशस्वी बनाउनु ।

महो यस्यतिः शवसो असाम्या महो नुम्यस्य दत्तुजिः ।

भर्ता वज्रस्य धृष्णोः पिता पुत्रमिव प्रियम् ॥३॥

शक्तिका स्वामी इन्द्रदेव स्तोत्रालाई महान् वैभव प्रदान गर्दछन् उनी शत्रुसंहारक वज्र धारण गरेका छन् पिताले प्रिय पुत्रको संरक्षण गरेभैं उनले हाम्रो रक्षा गर्नु ।

युजानो अश्वा वातस्य धुनी देवो देवस्य वज्रिवः ।

स्यन्ता पथा विरुक्मता सुजानः स्तोष्यध्वनः ॥४॥

हे वज्रधारी देवतास्वरूप इन्द्रदेव । तिम्रो वायुध्वन्दा बढी गतिशील श्रेष्ठ मार्गबाट जाने गरेका दुवै भन्ने अर्थमा, यस्तो रस्ति बनाउँदै सबै प्रशसनीय हुन्छौ ।

— त्वा शिद्रातस्योक्षागा ऋज्रा त्मना वहध्वै ।

यशोर्देवो न मर्त्यो यन्ता नकिर्विदायः ॥५॥

हे अश्वस्ते गमनशील इन्द्रदेव । सोभो मार्गमा जाने अश्व आफ्ना सामर्थ्यशक्तिले गतिमान् गराउँदै तिम्रो हाम्रा सामु उपस्थित हुन्छौ । यी दुवै अश्वको सञ्चालनमा देवता र मानिसमध्ये कोही सक्षम छैन र यिनको सामर्थ्य कसैले पनि जान्दैन ।

अथ गमन्तोशना पृच्छते वा कदर्या न आ गृहम् ।

अ. २. जग्मथुः पराक दिवश्च गमश्च मर्त्यम् ॥६॥

यज्ञ सर्किर्पात इन्द्रदेव र अग्नितेव आआफ्नो धामतर्फ फर्कदै गर्दा उशाना भार्गवले तिम्रोहरू दुई कुन उद्देश्यले यति टाढाका यजमानकहाँ आएका हो ? भनी सोधे

— न न्द्र पृक्षसेऽस्माकं ब्रह्मेद्यतम् ।

त न्द्र गचामहेऽवः शुष्णं यद्वक्षमानुषम् ॥७॥

हे इन्द्रदेव । तालाई सबै किसिमले संरक्षण प्रदान गर हामीले महिमाय सन्तिमार्ग यज्ञाय हविर्पात तिम्रा निम्न समर्पित गरेका छौं । हामी उहाँ दिव्य श्रेष्ठ संरक्षण शक्तिको कामना गर्दछौ । तिम्रो त्यस सामर्थ्यले शुष्ण राक्षस सहर गरेका थियो

अकर्मा दस्युरभि नो अपन्तुरन्यत्रतो जमानुषः ।

त्वं तस्यामित्रहन्वधर्दासस्य दम्भय ॥८॥

हे अश्वसङ्घात इन्द्रदेव । पुरुषार्थहीन सबैको अपमान गर्ने, यज्ञ बाटि सन्तर्कले रहित, असुरता भर्त्सिका दुष्ट दस्युले हाम्रा सेनालाई सत्रे तिरबाट घेरेका छन्, तिम्रो नी सबै दस्युलाई उचित दण्ड देउ । सहर गर ।

त्वं न इन्द्र शूर शूरैरुत त्वोतासो ब्रह्मणा ।

पुरुत्रः ने वि पूतयो नवन्तक्षोणयो यथा ॥९॥

हे गमन्तोशना इन्द्रदेव । वीर मरुतहरूका सहयोगले हाम्रो संरक्षण गर तिम्रोबाट संरक्षित भएर तिम्रो शक्ति तिम्र सामर्थ्यले शत्रु सहर गर्न सक्षम हुन्छौ । तिम्रो रहर पूरा गराउने साधन हाम्रोमित्र नगरे छन् । तिम्रा साधक भक्त अधिपतिभै विभिन्न खालका प्राथनाले तिम्रोलाई प्रशंसित गराउँछन् ।

त्वं तान्वृत्रहृत्ये चोदयो नृन्कार्पाणे शूर वज्रिवः ।

गुहा यदी कवीना विशा नक्षत्रशवसां ॥१०॥

शूरवार वज्रधारी हे इन्द्रदेव । तिम्रो मरुतहरूका वृत्ररूपी शत्रुको सहर गर्न त्यस्ता बेलामा प्रोत्साहित गर्दछौ । जय तिम्रो ज्ञान स्तोताहारा नक्षत्रलोकावासी देवताका लागि उच्चरित स्तोत्र सुन्दछौ ।

— १५ तां त इन्द्र दानान्स आक्षाणे शूर वज्रिवः ।

— १६ शुष्णस्य दम्भयो जात विश्वं सयावभिः ॥११॥

वज्रधर शूरवार हे इन्द्रदेव । १५ भूमिमा तिम्रो तीव्र गतिले सक्रिय भइरहन्छौ । तिम्रोले मरुतहरूका सहयोगले शुष्ण राक्षसको समूल नाश गर्यौ । कृपापूर्वक सहयोग गर्नु न तिम्रो मुख्य काम हो ।

माकुध्रयिन्द्र शूर वस्वीरस्मे भुवन्नभिष्टयः ।

वयवयं त आसां सुप्ने स्याम वज्रिवः ॥१२॥

हे वीर इन्द्रदेव । हाम्रो अभिष्ट कामना कहिल्यै पनि सन्प्रयोजनविनाको नहाम् । हे वज्रधारी इन्द्रदेव । तिम्रो दिव्य संरक्षणमा पल्लवित र पुष्पित भएर सबै सुखी रहौं ।

अस्मे ता त इन्द्र सन्तु सत्याहिंसन्तीरुपस्पृशः

विद्याम यासां भुजो येनूत न वज्रिव. ॥१३॥

इ इन्द्रदेव 'हाम्रो शूभ आकाङ्क्ष' जे शशना तिमिकहाँ पुग्ने सत्वरूप र हिसारहत होस् । हे शशधारी तिमि कुपाले हाम्रो गडको दुधनस्तै आशीर्वादको पुण्यफल पायौ

अहस्ता यदपदी वर्धत क्षा शचीभिर्वैद्यानाम् ।

शुष्मां परि प्रदक्षिणिद्विषायवे नि शिशनथः ॥१४॥

देवतापति समर्पित यज्ञ आदि क्रियाद्वारा यो पृथ्वी हतगैडाविहीन भए पनि अति व्यापक र समृद्ध छ । सम्पुर्ण मानिसको हितक लागि पृथ्वीलाई चार तिरबाट परिक्रमा गरेर तिमिले शुष्मा गडसको वध गर्नु

पिबापिबेदिन्द्र शूर सोम मा रिषण्यो वसवान वसु सन् ।

उत त्रायस्व गृणतो मघोनो महश्च रायो रेवतस्कृधो नः ॥१५॥

हे पराक्रमी इन्द्रदेव तिमि शत्रु सोमरस पान गर ह ऐश्वर्यशाली इन्द्रदेव । तिमि स्वयं धनसम्पन्न छौं । हामीलाई हिंसित नगराएर स्पर्शक हुनु । स्तुतकता यजमानलाई स्पर्शित गर हामी प्रचुर धनका स्वामी होौ । ऐश्वर्यसम्पन्न यत्रे आशीर्वाद देऊ

[सूक्त २८]

ऋषि विमद ऐन्द्र वसुक्तु वासुक्तु । देवता - इन्द्र छन्द - जगती त्रिष्टुप

यजामह इन्द्र वज्रदक्षिण हरीणां रथ्यां विव्रतानाम् ।

प्र श्मश्रु दोधुवदूर्ध्वथा भूदि सेनाभिर्वयमानो वि राधसा ॥१॥

वज्रपाणि भतिमान् रथ्यां आसीन, केश एव बाहु हल्लाएर शत्रु धकाउने सर्वश्रेष्ठ सेनाका माध्यमबाट शत्रु पन्डाले इन्द्रदेवका लागि हामी आहुति प्रदान गर्दा तिमि इन्द्रदेवले उपासकलाई धनवैभव प्रदान गर्दछन्

हरी न्वस्य या वने विदे वसिन्दो मधैर्मघवा वृत्रहा भुषत ।

ऋभुवांश्च ऋभुक्षाः पत्यते शवोऽव क्षणीमि दासस्य ना चित् ॥२॥

इन्द्रदेवका दुवै ऐश्वर्यले यज्ञका माध्यमबाट धन आज्ञा गरे, तिनबाट प्राप्त प्रचुर धनका र रथपति भएर इन्द्रदेवले वृत्रासुर विनाश गरे । तेजस्वितायुक्त शक्तिरसम्पन्न र सहायक इन्द्रदेव बल र धनका अधिपति हुन् । हामी शत्रुसमुदायका दस्तु सम्मूल नाश गर्ने विचारमा छौं

यदा वज्र हिरण्यमिदथा रथं हरी यमस्य बहतो वि सूरिभिः ।

आ तिष्ठति मघवा सनधृत इन्द्रो वाजस्य दीर्घश्रवसस्पतिः ॥३॥

इन्द्रदेव जब आपनो तेजस्वी स्वर्णिम वज्र भरण गर दुवै ऐश्वर्य जोतिएका रथमा आरुढ हुँदा विशेष रूपले सुरोभित हुन्छन् । इन्द्रदेव सधैंले जानिका उत्तम शत्रु र ऐश्वर्य सम्पदाका अधीश्वर हुन्

सो चित्रं वृष्टिर्दृष्ट्यास्वा सचौ इन्द्रः श्मश्रूणि हरिताभि प्रुष्यते ।

अव वेति सुक्षय सुते मधूदिदधुनोति पातो यथा वनम् ॥४॥

वर्षाका पानीले परासमूह भित्रै इन्द्रदेव हरियो वणका सोमरसले आपना दाही जुगा भित्राउँछन् । यमस्य उन्नो उत्तम यजमानका गएर प्रस्तुत मधुर सोमरस पान गर्दछन् र वायुले वनवृक्ष हल्लाएभैं शत्रुलाई मृत गराउँछन्

यो वाचा विवाचो मधुवाचः पुरु सहस्रशिवा जषान

तत्तदिदस्य पौंस्य गुणीमसि पितेव यस्तविषीं वावुधे शक्वः ॥५॥

भनकाँ प्रकारका उनेजक वर्ण प्रयोग गर्ने शत्रुलाई हल्काले शान्त गराउँदै क्रोधपूर्वक इन्द्रदेवले हजारौं शत्रु सम्मूल नाश गराएर पिताले शत्रु आदिद्वारा पुत्रको पोषण गरेभैं इन्द्रदेव मानिसका पोषण गर्दछन् । हामी उनै इन्द्रदेवको महिमा गुणगान गर्दछौं

स्तोम त इन्द्र विमदा अजीजनत्रपृथ्वी सुदानवे ।

विद्या ह्यस्य भोजनमिनस्य यदा पशु न गोपाः करामहे ॥६॥

हे इन्द्रदेव तिमोलाई उत्तम दानो भन्न जानेर विमद वंशहस्त अति लघुपम स्तोत्र रचना गरे हामी ऐश्वर्यका अधिपत इन्द्रदेवमित राम्ररी शरिचित छौं । गोपालले गार्छ आदि पशु आफ्नै तिर बोलाएभैं हामी ऐश्वर्य शक्तिका लागि तिमोलाई आह्वान गर्दछौं

माकिनं एना सख्या वि यौषुस्तव चेन्द्र विमदस्य च ऋषेः ।

विद्या हि ते प्रमतिं देव जायिदस्मे तेसन्तु सख्या शिवानि ॥७॥

हे इन्द्रदेव ! तिम्रो र विमद अशिका यांचमा भएको मैत्री सम्बन्ध कसले नकुट-भोस र सधैं स्थिर रहोस् हे देवता । दानुभाइ र दिदीबहिनीको विचार मिलेभैं तिम्रो मैत्री भावयुक्त मन हामीतिर प्रेरित होस् र हाम्रो मित्रता सधैं सुदृढ बनेर रहोस्

[सूक्त २६]

ऋषि - विमद ऐन्द्र । देवता इन्द्र अश्विनीकुमार छन्द आस्तार पक्ति अनुष्टुप

इन्द्र सोममिमं पिब मधुमन्तं चमू सुतम्

अस्मे रयिं नि धारय वि वो मदे सहस्रिण पुरुवसो विवक्षसे ॥१॥

हे इन्द्रदेव ! दुङ्गाले पेलेर तयार गरिएको मधुर सोमरस तयार छ तिम्रो पान गर प्रचुर भनले सम्पन्न

हे इन्द्रदेव ! तिम्रो असङ्ख्य प्रकारका विपुल धन हाम्रीलाई दऊ हाम्रो सधैं महिमायम होओ

त्वां यज्ञेभिरुच्येरुप हव्येभिरिहमे

शचीपते शचीनां वि वो मदे श्रेष्ठं नो धेहि वार्यं विवक्षसे ॥२॥

हे शचीपति इन्द्रदेव । यज्ञीय मन्त्र यज्ञकर्म र हवन सम्पन्नले तिम्रो अर्चना गर्दछौं सबै असल कर्मको अभीष्ट फल प्रदान गर वास्तवमा महिमायम होऊ

यस्पतिर्वार्याणामसि रध्नस्य चोदिता ।

इन्द्र स्तोतृणामविता वि वो मदे द्विषो नः पाद्महसो विवक्षसे ॥३॥

हे इन्द्रदेव ! तिम्रो अभोष्ट ऐश्वर्यका अधिपति साधकलाई साधना मार्गमा प्रोत्साहित गर्ने र स्तोताहरूका पालनकर्ता हो शत्रुहारी विकृति र दुष्कर्मरूपी पापबाट हामीलाई रक्षा गर यस्तो इन्द्रदेवको महिमा प्रख्यात होस्

युवं शक्रा मायाविना समीची निरमन्थतम् ।

विमदेन यदीडिता नासत्या निरमन्थतम् ॥४॥

कर्मप्रति निष्ठावान्, समर्थशील हे अश्विनीकुमार हो । विद्वान्तरूका परस्पर सहयोगमा तिम्रोहरू दुईले अरणी मन्थन गरेर अग्निदेव प्रकट गरायो विमद ऋषिन् तिम्रोहरूको प्रार्थना गर्दा सत्यरूपी तिम्रोहरू दुवैले अग्नि प्रज्वलित गरायो

विश्वे देवा अकृण्न्त समीच्योर्निष्पतन्त्योः ।

नासत्यावब्रुवन्देवाः पुनरा वहतादिति ॥५॥

हे अश्विनीकुमार हो दुइ अरणी काट भाषसमा घाटदाखार अग्निका भित्का बाहिर निस्कन थालेका हुँदा समस्त देवताले तिम्रोहरूको स्तुति गरे साथै देवशक्तिले अश्विनीकुमारमित प्रार्थना गर्दै बारम्बार मन्थन गर भने

मधुमन्मे परायण मधुमत्पुनरायनम् ।

ता नो देवा देवतया युवं मधुमतस्कृतम् ॥६॥

हे अश्विनीकुमार हो ! हाम्रो बाहिरी यात्र स्नेहका भावनाले युक्त होस् र यागमन पनि त्यस्तै मधुर प्रातिपुक्त भावनाको होस् । हे देवता हो तिम्रोहरू दुबै आफ्ना दिव्य शक्तिले हामीलाई माधुर्ययुक्त प्रातिस्मर्य बनाओ ।

[सूक्त २७]

ऋषि विमद प्राजापत्य वसुकृत् वासुक्र देवता सोम छन्द आस्तार पक्ति

भद्रं नो अपि वातय मनो दक्षमुत क्रतुम्

अथा ते सख्ये अन्धसो वि वो मदे रणनावो न यवसे विवक्षसे ॥१॥

हे सोम ! तिम्रो हर्षित हुँदै हाम्रो मनलाई अल मायकशान्त कल्याणकारी शक्ति श्रेष्ठता र मित्रता प्राप्त गर्न प्रेरित गर गाईको मित्रता हरिया घाँसमा भएभैं हामीलाई तिम्रो मित्रता प्र द होस् ।

हविस्पृशस्त आसते विश्वेषु सोम धामसु ।

अथा कामा इमे मम वि वो मदे तिष्ठते वसूयको विवक्षसे ॥२॥

हे सोम ! हृदय हर्षित गगनले तिम्रो प्रार्थना गरेर स्तोताहरू चारैतिर विराजमान हुन्छन् यस्तो धन प्राप्त गर्नका लागि हाम्रो मन विभिन्न कामनाले सम्पन्न हुन्छ वास्तवमा तिम्रो महिमा वषार छ ,

उत व्रतानि सोम ते प्राह मिनामि पाक्या ।

अथा पितेव सुनवे वि वो मदे मूडा नो अभि चिद्वधाद्विवक्षसे ॥३॥

हे सोमदेव हमो आपना श्रेष्ठ युद्धिले तिम्रा कमको गति भन्दछौं तिम्रो प्रसन्नचित्त भएर हाम्रा शत्रु संहार पराजित र मरिभक्त गर । पिताले पुत्रको संरक्षण भैं हाम्रो पालनपोषण गर सुखमोभाग्य प्रदान गर ! आत्मवमा तिम्रो कीर्ति महान् छ

समु प्र यन्ति धीतयः सर्गासोऽवतौ इव ।

ऋतु नः सोम जीवसे वि वो मदे धारया चमसां इव विवक्षसे । ४॥

हे सोम पाना भिन्नका लागि कलश कुतम गर्भ भैं हाम्रो प्राश्ना तिम्रालाई प्राप्त हुन्छ हाम्रा जीवन रक्षाका लागि यस यज्ञकर्म सफल गराउदैन तिम्रो प्रमत्तताका लागि हाम्रो सोमरस पिउन भौँडा समर्पित गर्दछौं, आत्मवमा तिम्रो महिमायुक्त छौ

तव त्वे सोम शक्तिभिर्निकामासो व्युण्विरे ।

गृत्सस्य धीरास्तवमो वि वो मदे व्रज गोमन्तमश्विन विवक्षसे । ५॥

हे सोमदेव विभिन्न फलका भाषा भएका दानपात्र विद्वान् भनेका कसिमका कर्म निवाह गर्ने श्रमिकहरू तिम्रो प्राशन गराउनु तिम्रो प्रशस्ति प्राप्त गर्नु भएकाले सम्पूर्ण पशुशाला प्रदान गर वास्तवमा तिम्रो महान् र जानले सम्पन्न छौ

पशु न सोम रक्षसि पुरुत्रा विष्ठित जगत् ।

समाकृण्वि जीवसे वि वो मदे विश्वा सम्पश्यन्धुवना विवक्षसे । ६॥

हे सोमदेव तिम्रो विभिन्न नामहरू पशुहरू र मनुष्यहरू र सस्यको संरक्षण गर्दछौं, तिम्रो नै सम्पूर्ण लोकको अनुमोदन गर हाम्रा प्राश्ना रक्षा गर्न जीवनमा उपयोगी मद्दै पढाथले पाषण गर्दछौं सबैका आनन्ददायक तिम्रो महान् छौ

त्वं नः सोम विश्वतो गोषा अदाभ्यो भव

सेध राजन्नप म्रिधो वि वो मदे मा नी दु शंस ईशता विवक्षसे । ७॥

हे अग्निनाशी श्रमोत्पन्नता सम्पदेव अग्नि कापाल हाम्रो संरक्षक बन । हे राजाजस्तो स्वरूप भएका सम्पदहरू हाम्रा प्राश्ना गराउनु नन्दक दुःखन्यमा सफल नहोऊन् तिम्रो महिमाशाली छौ

त्वं नः सोम सुक्रतुर्वयोधेयाय जगृहि ।

क्षेत्रवित्तरो मनुषो वि वो मदे द्वहो नः पाद्वाहसो विवक्षसे ॥८॥

हे श्रेष्ठकर्म सोम अन्न प्रदान गर्नेका लागि सधैं हाम्रालाई आभारक राख्न आश्रय प्रदान गर्नेका लागि तिम्रो मृष्टमिदु भैं तिम्रो विद्वान् मर्नस र पापकमबाट इमीलार् रक्षा गर वास्तवमा तिम्रो कीर्ति महान् छ

त्व नो वृत्रहन्तामेन्द्रस्येन्दो शिवः सखा

वत्सां हवन्ते समिधे वि वो मदे बुध्यमानास्तोकसातौ विवक्षसे ॥९॥

हे वृत्रहन्ता सोमदेव वृत्रहन्ता र गृध्रभूमिमा घेरित गर्ने शत्रुसंरक्षका योद्धाले हाँक दिँदा इन्द्रदेवका कल्याणकारि महयोगी प्रेम्ता तिम्रो हाम्रा लागि पान सहयोग हुन्छ वास्तवमा तिम्रो कीर्ति महान् छ

अयं घ स तुरो मद इन्द्रस्य वर्धत प्रियः ।

अयं कक्षीयतो मधो वि वो मदे मति विप्रस्य वर्धयद्विवक्षसे । १०॥

निश्चित रूपमा नै सोमरस श्रेष्ठ क्रियाशाली आनन्ददायक वलप्रदायक र इन्द्रदेवका लागि शक्तियुक्त भएर त्वं वदत हुन्छौं यसले नै महाजानी अग्नि कक्षीयानको बुद्धि तेजिलो बनाएको थियो वास्तवमा नै सोमदेव महिमशाली छन्

अयं विप्राय दास्ये वार्जा इयति गोमतः ।

अयं सप्तभ्य आ वर वि वो मदे प्रान्धं श्रोण च तारिषद्विवक्षसे । ११॥

सोमदेव जानी र जानसम्पन्न यजमानलाई पशुत्व युक्त अन्न र उपभोग्य सामग्री प्रदान गर्दछन् यसले नात खालका होतानाई जाननमा उपयोगी धनसम्पदा प्रदान गर्दछ यिनैले नेत्रहीन दीर्घतमा ज्ञापनार्थ नेत्र र पशु परावृत्त शृषलाइ मोडा प्रदान गर्ने कृपा गरेका थिए । वास्तवमा सोमदेवको महिमा अनन्त छ

ऋषि - विमद प्राजापत्य वसुकृत् वामुक्र । देवता पूषा छन्द - अनुष्टुप् उष्णिक्

प्र ह्यच्छा मनीषाः स्पर्हां यन्ति नियुतः ।

प्र दक्षा नियुद्रथः पूषा अविष्टु माहिनः ॥१॥

अत्यन्त प्रशसनीय, स्नेहभावले प्रेरित स्तोत्र पूषादेवका लागि समर्पित गर्दछौं । उनी सधैं रथमा बस्न जोडेर आउँछन् । महान् पूषादेवले यजमानका टम्पतीको रक्षा गरुन्

यस्य त्यन्महित्वं वाताप्यमयं जनः । विप्र आ वंसद्भीतिभिश्चिकेत सुष्टुतीना ॥

जानी मानिसले पूषादेवका जीवनशक्तिप्रदायक जलराशिको महिमायुक्त जन्मि आफ्ना प्रार्थनाले जल वषाका रूपमा उपयोगी बनाउँछ पूषादेव ध्यानमग्न भएर यजमानको प्रार्थना सुन्दछन्

स वेद सुष्टुतीनामिन्दुर्न पूषा वृषा ।

अभि पुरः पृषायति व्रजं न आ पृषायति ॥३॥

सोमदेवभै पूषादेव पनि अभीष्ट कामना पूरा गराउने र असल स्तोत्र जात्रेमुत्रे गर्दछन् । सौन्दर्यले युक्त पूषादेव कृपापूर्वक जलको वर्षा गराउँछन् र हाम्रा गोठमा पनि जलले सेचन गर्दछन् ।

मंसीमहि त्वा वयमस्माकं देव पूषन् । मतीनां च साधनं विप्राणां चाध्वम् ॥४॥

हे सबैका पोषक पूषादेव तिमीलाई हामी असल विचारका प्रेरक र ज्ञानी मानिसका आश्रय भन्ने मानेर अर्चना गर्दछौं

प्रत्यर्धिर्यज्ञानामश्वहयो रथानाम् ।

ऋषिः स यो मनुर्हितो विप्रस्य यावयत्सखः ॥५॥

यज्ञको आधा भाग पूषादेवले ग्रहण गर्दछन् । उनी आफ्ना रथमा घोडा नारेर यात्रा गर्छन् र सर्वदृष्टा, मानिसका हितैषि, मेधावीका मित्र तथा तिनीहरूका शत्रुविनाशक हुन् ।

आधीषमाणायः पतिः शुचायाश्च शुचस्य च ।

वासोवायोऽवीनामा वासांसि मर्मजत् ॥६॥

सबै धारणशक्तिले सम्पन्न र तेजस्वी पूषादेव भालेपोथी पशुका अधिपति हुन् उनी भेडाका ऊतबाट वस्त्र निर्माण गरेभै पवित्र बनाउँछन् ।

इनो वाजाना पतिरिनः पुष्टीना सखा ।

प्र श्मश्रु हर्यतो दूधोद्वि वृषा यो अदाभ्यः ॥७॥

पूषादेव सबै हविष्य पदार्थ र अन्नका अधिपति, सबैका पोषक र मित्ररूप हुन् । उत्तम र तेजस्वी पूषादेव आफ्ना कर्ममा आफ्नै केश हल्लाउँदै जान्छन्

आ ते रथस्य पूषन्नजा धूर् ववृत्युः ।

विधस्यार्थिनः सखा सनौजा अनपच्युतः ॥८॥

हे पूषादेव । तिमी सबै जिज्ञासुका कामना पूरा गराउन मित्रजन्त छौ अत्यन्त पुराना जमानामा उत्पन्न भएका तिमी अविनाशी छौ । तिम्रा रथको धुरा बाख्छाले तान्दछन्

अस्माकमूर्जा रथं पूषा अविष्टु माहिनः भुवद्वाजानां वृध इमं न शृण्वद्भवम् ॥

महिमाशाली पूषादेव आफ्ना सामर्थ्यले हाम्रा रथको मरक्षण गर्नु, अन्न संवर्द्धित गर्नु र हाम्रा निवेदनको अभिप्राय बुझ्नु

ऋषि वसुकृत् ऐन्द्र देवता इन्द्र छन्द त्रिष्टुप् ।

असत्सु मे जरितः साधिवेगो यत्सुन्वते यजमानाय शिक्षम् ।

अनाशोर्दामहमस्मि प्रहन्ता सत्यध्वृतं वृजिनायन्तमाभुम् ॥१॥

हे स्तोता हो मद्द्वारा सोमयागको अनुष्ठान गराइएका साधकलाई अभीष्ट फल प्राप्त होस् भन्ने मेरो सत्प्रयास सधैं रहन्छ । जो यज्ञीय कर्मबाट रहित सत्य जीवनबाट विहीन भएर चरित्र दुष्ट र दुष्कर्मीजस्तो भई चुम्दछन्, तिनीहरूको समूल नाश गरिदिन्छु

यदीदहं युधये संनयान्यदेवयून्तन्वाः शृशुजानान् ।

अमा ते दुष्टं वृषभ पचानि तीव्रं सुतं पञ्चदशं नि षिञ्चम् ॥२॥

हे इन्द्र । म देवोपासनाले रहित र शारीरिक सामर्थ्यले अभिमानी मानिससित सङ्घर्ष गर्नका लागि जाँदा तिमीलाई हल्यले सन्तुष्ट गर्दछु र पन्ध्रै तिथिमा सोम समर्पित गर्दछु

नाहं त वेद य इति ब्रवीत्येवधूत्समरणे जघनवान् ।

यदावास्थ्यत्समरणमूधावदादिद्ध मे वृषभा प्र ध्रुवन्ति ॥३॥

मलाई देखेपछि को हत्यामा नभन्ने व्यक्तिलाई म चिन्दैन । मझुग्राममा गएर हिंस्रक शत्रु मैले संहार गदा सबैले वीरतापूर्ण कर्मको गुणगान गर्दछन् ।

यदज्ञातेषु वृजनेष्वासं विश्वे सतो मध्वानो म आसन् ।

जिनामि वैश्वेन आ सन्तमाधुं प्र त क्षिणां पर्वते पादगृह्य ॥४॥

म युद्धमा मैदानमा पुग्दा सबै सन्तमाधुले मलाई चारैतिरबाट घेर्दछन् । समस्त संसारको मज्जाला र भक्षणका लागि मवैतिर विस्तृत रूपमा फैलिएका शत्रुलाई छुट्टा सपानेर दुवामा पछार्दै म नै संहार गर्दछु ।

न वा उ मां वृजने वारयन्ते न पर्वतासो यदहं मनस्ये ।

मम स्वनात्कुधुर्कर्णो भयात् एवेदनु धृत्किरणः समेजात् ॥५॥

मलाई युद्धमा पराजित गर्ने सामर्थ्य कमैसित छैन । मैले चाहें भने विशाल पर्वत पनि मेरो काममा बाधक हुन सक्नेछैनन् । मैले थर्काएरछि बाहिर व्यक्त पनि भयभक्त हुन्छ । किमगका स्वर्गमा सुयदेव पनि प्रतिदिन काँप्छन् ।

दर्शस्वत्र श्रुतर्पां मनिन्द्रान्बाहुक्षदः शरवे पत्यमानान् ।

धृष्टुं वा ये निनिदुः सखायमधुं न्वेषु पवयो ववृत्सुः ॥६॥

मेरो अनुशासन नभन्ने देवताको पथ सोम स्वच्छापूर्वक पिउने, इच्छिष्य पदार्थ स्वयं उपभोग गर्ने र हिंसाका लागि पशुमा सुकने व्यक्ति मलाई दृष्टिबाट बाहिर हुँदा म त्यस्तालाई राम्रो चिन्दछु । आफ्ना मित्रको निन्दित गर्ने नछोड्नेमाथि मेरो प्रहार बज्जन्छ ।

अभूतौक्षीर्ष्यु आयुगनइ दर्षन्तु पूर्वो अपरो नु दर्षत ।

हे पवस्ते परि त न भूते योअस्य पारे रजसो विवेधे ॥७॥

हे दीर्घजीवी इन्द्रदेव निमीन्ने प्रकट भएर दशनको लाभ दियो र जलको तथाले सेचन गरायो । उहिलेदेखि आजम्म तिमी शत्रुको हनन गर्दै आएका छौ । यस संसारका यतिरिक्त अर्को लोकमा पनि व्यापार गर्ने हुँदा धुलोकोले पनि तिमी मापन गर्न सक्दैन ।

गावो यव प्रयुता अर्यो अक्षन्ता अपश्य सहोपाश्वरन्तो ।

इवा इदर्यो अभितः समायन्किपदासु स्वपतिश्छन्दयते ॥८॥

अनेकौ गाई एकत्र भएर जो आदिको घाँस खाँदै छन् । स्वामीको अर्पण म गाईको पनि सेवाचाकर गर्दछु । गोष्ठ्यामिन गएर गाहले घाँस चरेको हेर्नु । बोलाउँदाखेरि त गाई आफ्ना पालनकर्ताका घरिपरि जम्मा हुन्छन् । धर्नाले तिनको दूध मनगरे दुहेको छ ।

सं यदयं यवसादो जनानामहं यवाद् उर्वज्जे अन्तः ।

अत्रा युक्तोऽवसातारमिच्छदयो अयुक्तं युनजद्ववन्वान् ॥९॥

विस्तृत संसारमा अत्र 'जै' र कन्दमूलमा ग्रीधन निर्वाह गर्ने ऋषि हाम्रा नै हुन् । संसारमा मानिसले एकाएक चित्त भएर ईश्वरको उपासना गर्दै शक्तिको कामना गरुन् । योगरहित र भौतिकवादो मानिसलाई पनि उनै इन्द्रदेव सममार्गतर्फ प्रेरित गर्दछन् ।

अत्रेदु मे संसते सत्यमुक्तं द्विपाच्च यच्चतुष्पात्संजुजानि ।

स्त्रीभियो अत्र वृषणं पृतन्यादयुद्धो अस्य वि भजानि वेदः ॥१०॥

मेरा विश्वमा यहाँ जेजस्ता कुराहरू गरिएका छन्, ती सबै यथाथ हुन् । हरेक मानिसले यसमा विश्वास गर्नुपर्छ । दुईखुट्ट मानिस र पक्षी वा चरखट्टे पशु जति सबैको जन्मदाता मै हुँ । संसारमा जुन पुरुष आफ्ना शूरवीरलाई स्त्राका लागि मझुछ गर्न प्रेरित गर्दछन्, विनायुद्ध नै त्यस्तो दुष्कर्माको धन खोसेर म सच्चनलाई प्रदान गर्दछु ।

यस्यानक्ष दुहिता जात्वास कस्तां विद्वौ अभि मन्याते अन्त्याम् ।

कतरो मेनि प्रति त मुचाते य ई वहते य ई वा चरेयात् ॥११॥

भ्राँखा बाटि इन्द्रियले रहित कन्यालाई कन विद्वान्ले आश्रय देल । त्यस्ता कन्या वरण गरेर धारण गर्नेको बज्रजस्तो बल कसले राख्न सक्दछ ।

भद्रा वधूर्भवति यत्सुपेशाः स्वयं सा मित्रं वनुते जने चित् ॥१२॥

पक्षो जगार प्रत्यज्वमत्ति शीर्ष्णा शिः प्रति दर्धा वरूथम् ।

आर्षादिचन्द्र आभूतः किरणलः प्रकाशः फैलाइछन् र आभूता भावदलमा विद्यमान प्रकाश स्वर्गभित्र समाहित गर्दछन्, उनी आफूलाई घेरिराख्ने 'किरणलाई' साप्ताहिक मानिसका शिरमा परिदिन्छन्, माथि रहे पनि तल रहने विस्तृत पृथ्वीमा किरणले संख्याप्त छन्

अन्यस्या वत्सं रिहती मिमाय कया भुवा नि दधे धेनुरूधः । १४॥

सप्त वीरासो अधरादुदायत्रष्ट्येत्तरास्तात् समजग्मिरन्ते ।

नव पश्चात्तात्स्थविमन्त आयन्दश प्राक्सानु वि तिरन्त्यशन १५।

पञ्चपक्वता नाथोद्योत सत वार ५ पत्र ५ । त्यसगिष्ठ भगवत् पत्र ४ ठ वट उत्पन्न भएर एक माधम सङ्गत भए । पडिल्ला भगवत् नै वट नमिका र गिगिल्लो भगवत् यस ठाको उत्पत्ति भयो । यी सबल भोजन गर्दै सुलोकोकय उत्तर क्षेत्रत्वात् पदउत्त भान्ते

दशानामेकं कपिलं समानं तं हिन्वन्ति ऋतवे पार्याय

गर्भं माता सुधितं वक्षणास्वदेनन्तं दुषयन्ती बिभर्ति १६

उप-अङ्गिरामध्ये एक सर्वोसित समानताको भाव छ भने यहाँ धि हुन्, उन्हाइ, उच्च पदमः प्रशिक्षित गर्ने उन्हाइ यज्ञ खादि सत्कर्मका अन्तर्गत यहाँ यज्ञ विश्वको निर्माण गर्ने प्रकृतिरूपी माता, छायाशक्तिले प्रेरित भएर तारा र यज्ञ सत्कर्मका अन्तर्गत यज्ञ जलमा स्थापित गर्दाछन्

पीवानं भेषमपचन्त वीरा न्युप्ता अक्ष अनु दीव आसन्

द्वा धनुं बृहतीमप्यन्तः पवित्रवन्ता चरतः पुनन्ता ९७।

वीर अङ्कुराले बलशाली मेष परिपक्व गरे । उनले उल्टो पक्षमा ज्याँक । दुई वटा
बलशाली धनुष लिएर बृहत् मूल तन्त्रका रूपमा यस निचला गन लागेर परिवर्तना
सञ्चार गर्न थाले

वि क्रोशनासो विष्वज्च आयन्यचाति नेमो नहि पक्षदध्.

अयं मे देवः सविता तदाह ब्रवन्न इद्वनवत्सर्पिरत्रः ॥५॥

[illegible]

अपश्यं ग्राम वह्मानभारादचक्रया स्वधया वर्तमानम्

सिषत्तत्पर्यं. प्र युगा जनानां सद्यः शिश्ना प्रमिनानो नवीयान्, १९।

भगवान्को स्वयं चलायमान संसारको प्रकृतिले जनार्दन नामदेवको प्रिय हृदयमा यस प्राणी समुदायलाई तबहुन गहिरोका छापसँग हामीलाई देखिहाल्छ। यो नयाँ उत्साहले युक्त स्वार्थले मधुर देखि नशान गन्धै चोक्कै जेठो उत्पन्न गर्दछन। बागममा नट गराउँछन

एतौ मे गावौ प्रमरस्य युक्तौ मो षु प्र सेधीमर्हहर्न्ममन्धि ।

आपश्चिदस्य वि नशन्त्यर्थं सूरश्च मर्क उपरो बभूवान् ।।२०।।

हे परमेश्वर प्राणेश्वर हस्ते हुन ते हुन प्राण हुन अथान शररम्भां शम नस्ति का दुर्ग
गोरमज्ज हन् तन्नाम हस्ते गत । गोरमज्ज हस्ते गत । अथक नगरान् वरु वामिना गेहदेव

इस चावलाने सूक्ष्म पाणले लक्ष्यसम्म पुच ईछ परमेश्वर स्यु विरक्तको शासन गर्ने र मेघने भैं पदाथ प्रदान गर्ने गर्दछन्

अथ यो वज्रः पुरुषा विवृत्तोऽवः सूर्यस्य बृहत् पुरीषात् ।

श्रव इदेना परोऽन्यदस्ति तदव्यथी जरिमाणस्तरन्ति । १९ ।

दु ख निवारण गर्ने जीवहरूलाई धारण गर्ने, बाधन प्रकाशन त्याग या न्ययक जस्तो सबत्र सत्त्वानक महिमाका स्वामोका ऐश्वर्य हमीलाय प्राप्त होस यम आकाम प्रत्यक्ष एश्वर्यले उत्कृष्ट भर्ता पनि श्रवणीय परम ऐश्वर्य र प्रसन्नाइ श्रद्धावन्त विना नै उच्छेद गर्ने इश्वरका उपायकले प्राप्त गर्दछन् ।

वृक्षेवृक्षे नियता मीमयदगौस्ततो वयः प्र पतान् पुरुषादः

अथेदं विश्वं भुवनं भयात् इन्द्राय सन्वदुषये च शिक्षत् ॥ २० ॥

वृक्षसित सम्बन्धित गाड शब्द निकाल्छ । यस पत्त र गुरु नाट गर्ने तथेता र पात्र छुट्छ । यसबाट विश्व भयभीत भएर इन्द्रदेवको स्तुति गर्दछ । कष्टले विश्व पदान गर्दछन्

देवाना माने प्रथमा अतिरुन्तत्रादेवामुपरा उदायन् ।

त्रयस्तपन्ति पृथिवीमनूपा ह्य वृषूक वहतः पुरीषम् । २१ ॥

देवताको सिजन भालमा सन्प्रथम मेघ जस्त भय मेघ छिन्न भए हुँदा जल जन्मन भयो तीन गृण उत्तम गराउने पर्जन्य, नय र सूर्य जे तीन र अनुकूल स्थितिमा पर्थन तलाईछन् गिनीहरूलाई वायु र सूर्य यो दुनै जल धारण गर्दछन्

सा ते जीवातुस्त तस्य विद्धि मा स्मैतादृगप गृहः समर्थे

आविः स्वः कृणुते गृहते बुध स पादुरस्य निर्णिजो न मुच्यते । २२ ॥

हं श्रपि सूपदेव तिम्रा पणका बाधार्थक हुन् र तिनी बिनका सम्बन्धमा रामा जाना हो यज्ञका सम्बन्धमा यस्तो प्राणदेवक स्वर्गप नत्कार तिम्रा इनका श्रद्धाका श्रान ग्य सूपदेव तीन लोक प्रकाशित गराउँछन् । उनी जलशोषण र निशोषताको प्रान्त्य कहन्छे जगन्मन

[सूक्त २६]

अपि इदस्नुना वरुण पन्त देवता वरुण एन्द्र छन्द त्रिपदु

विश्वो ह्यन्यो अरिराजगाम ममेदह श्वशुरो ना जगाम ।

जक्षीयाद्वाना उत सोमं पीयीयात्स्वाशितः पुनरस्तं जगायात् । १ ।

इन्द्रदेवकाहेक अरु सब देवता हाम्रा यज्ञमा भगका छन् । मेरा स्तुति नन्दन मात्र गार्नु गर्द उनी आउँछा हुन् त भुटेका जसैर सोमपान गर्द र श्वशुर बर्दले हन्नुट भएपछि मात्र भान्ना चर्ति फर्केर जादा हुन्

स रोश्वदवृषभस्तिग्मशङ्खो वर्धन्तस्सौ वरिमन्ना पृथिव्या

विश्वेष्वेन वृजनेषु पामि यो मे कृक्षी सुतसोमः पूणाति ॥ २ ॥

हं पत्रबन्धु नमीष्ट सन प्रदान गर्ने तेजस्वी म हुँ र पृथ्वीका श्वपक्ष र उच्च स्थानमा वास गर्दछु सोम पत्तले जसले मलाई सोमपानमा मनुष्ट गराउँछन् म जे हस्माना सब कामिमान मुरश्व गर्दछु

अद्रिणा ते मन्दिन इन्द्र तूथान्तुन्यन्ति सोमान्पिबसि त्वमेषाम् ।

पचन्ति ते वृषधौ अस्ति तेषां पृषेण यमधवन्तूयमानः । ३ ॥

हं इन्द्रदेव तिम्रा लागी दुइका जोडगमा बाँडे नै पत्त र सनन्दप्रद सोम यज्ञदानले तयार गरेर अर्वाहस्त दिएका सोममा तिनी पन गर्दछ हं जवपुष्पको जडले मन्त्रगुर्वक हनिष्ठाग्रको यज्ञ गरा लक्षकहरू वृषधवन्त रक्तशाला हरिष्ठाग्र पकाउँछन् र तप्या त्यो प्रवन्त गर्छी

इदं सु मे जरितरा चिकिद्धि प्रतीप शाप नद्यो वहन्ति ।

लोपाशः सिंह प्रत्यज्वमत्सा क्रोथ्य वराह निरक्त क्क्षशत् ॥ ४ ॥

हं राशुसहरक शर्वीर बृहन्त इन्द्रदेव तिम्रा अनुपहल होमामिन्त रुच्छा गनीमाय रुच्छा दिशतिग नर्दको दल प्रवाहित गर्ने ठाँस खाने हरिणको यनाई बाएका सिंहलाई लखेट्छ पाछा गग्ने र रुच्छाले रुद्धगलाई बबला ब्रह्महाट भनका लागि गर्दछ र उने खु आका सामर्थ्य छ

कथा त एतदहमा चिकेत गुत्सस्य पाकस्तवसो मनीषाम् ।

त्वं नो विद्वान् ऋतुधा वि वोचो यमधै ते मघवन्क्षेम्या धूम् ॥ ५॥

हे इन्द्रदेव ! तिम्रा ज्ञानवान् मममध्यवान् र प्रार्चयन् हौं । हमी अल्पज्ञ मानिस तिम्रो भक्ति गनमा सामर्थ्यहीन छौं । तिम्री सर्वज्ञता हौं, त्यसैले आवश्यक परेका समयमा हामीलाई विशेष मार्गदर्शन गराउनु । हे अंभवशाली इन्द्रदेव ! तिम्रा जुन अश्वलाई हमी स्तोत्र धन उन समर्थ छौं । त्यसलाई तिम्री स्वाकार गर ।

एवा हि मां तवस वर्धयन्ति दिवश्चिन्मे बृहत उत्तरा धूम् ।

पुरु सहस्रा नि शिशामि साकमशत्रु हि मा जनिता जजान् ॥ ६॥

मसँग स्वर्गभन्दा पनि अति श्रेष्ठ कार्य निवाह गर्ने धारण सामर्थ्य छ, मबाट असङ्ख्य शत्रु एकै पटक संहार हुन्छन् र सृष्टिको मित्रता गर्ने प्रजापतिले मलाई अज्ञानशत्रुका रूपमा उत्पन्न गरेका छन् भनेर स्तोताहरू मेरा प्राचीन महिमाको प्रशंसा गर्दछन् ।

एवा हि मां तवस जजुर्गुणं कर्मन्कर्मन्वृषणमिन्द्र देवाः

वर्धो वृत्रं वज्रेण मन्दसानोऽप ब्रजं महिना दाशुषे वम् ॥ ७॥

मैले आनन्दित भएर वज्र नामका अस्त्रले वृत्रासुरका संहार गरौं र आन्ना मममर्थले दानीलाई वैभव प्रदान गरौं । त्यसैले देवशक्ति पनि मलाई तिम्री अस्त्र प्राचीन महिमाले युक्त, प्रत्येक कर्ममा कुशल शक्तिशाली र अभीष्ट फल प्रदान गर्ने मान्दछन् ।

देवास आयन्परशूरबिभ्रन्वना वृक्षन्तो अभि विडभिगयन् ।

नि सुद्रक्व दधतो वक्षणासु यत्रा कृपीटमनु तद्गन्ति ॥ ८॥

हातमा परशु धारण गर्ने, विजयका इच्छुक देवता आउँछन् र अन्तका सहयोगले बादल व्यतिर जलवर्षा गराउँछन् । उत्तम जल नदीमा प्रवाहित हुन्छ । देवदेव हुन् मेघमा जलको सम्भावना देख्छन् । मैलाई विद्युतले विदीर्ण गर । जल वर्षा गर्दछ ।

शशः क्षुर प्रत्यज्वं जगराद्रिं लोगेन व्यभेदमारात्

बृहन्तं चिदृहते रन्धयानि वयद्वत्सो वृषभ शशुवानः ॥ ९॥

इन्द्रदेवका इच्छाले हरिण पनि भ्रगपटि आउने गिर्हस्ति गर्दछन् । हमी उसै इच्छाले पैंबाट ढुङ्गा हानेर पवन भकाइदिन्छौं, इन्द्रदेवका इच्छाले गर्छ । पनि मर्दन्ति जुम्छ र टूलबडौ पनि सानातिनाका नियन्त्रणमा आउँछन् ।

सुपर्ण इत्या नखमा सिषायावरुद्धः परिपद न सिंहः ।

निरुद्धश्चिन्महिषस्तर्ध्यावानोधा तस्मा अयथ कर्षदेतद् ॥ १०॥

खोरमा धुनिएको सिंहले आफ्नो ठाउँ छोड्न नपाए पनि जहान्ने नरका सधैं तिखारेभैं वाज पक्षी पनि नड्या पोटरिन्छ । बाँधिएको राँगो तिखाले दुरवक भन्ने शत्रुका इन्द्रदेवलाई गोधाल मन्तष्ट गराउँछ ।

तेभ्यो गोधा अयथ कर्षदेतद्ये ब्रह्मणः प्रतिपीयन्त्यभैः

सिम उक्ष्णोऽवसुष्टौ अदन्ति स्वयं बलानि तन्वः शृणानाः ॥ ११॥

भत्रले मनुष्ट भएका ब्रह्मनिष्ठले शत्रुरूपी मर्नोवकर हटाउँछन् । ना ब्रह्मवादीका लागि गायत्रीले सजिलै ऋतुरूपी सोम उपलब्ध गराउँछन् । भवे किमिमका रस्ले युक्त यमस्तस्वरूप सोम पान गरेर उनीहरू आफैले आफ्ना शरीरभित्र रहेका विकाररूपी शत्रुलाई त्यसै मममर्थले नष्ट गर्दछन् ।

एते शमीभिः सुशमी अभूवन्ते हिन्विरे तन्वः सोम उक्थैः ।

नृवद्वद्वपु नो माहि वाजान्दिवि श्रवो दधिषे नाम वीरः ॥ १२॥

सोमयागमा स्तोत्ररूपी वाणीले शारीरिक पोषण गर्दै श्रेष्ठ कर्म निवह गर्ने सत्कर्महरू आफैलाई कृतार्थ गराउँछन् । स्पष्टवादी असल मानिसभैं तिम्री हाम्रा लागि अन्न उपलब्ध गराउँछौ र देवत्वकमा दानवीरका नामले प्रख्यात भएर यहाँ दानवीर नामले सुशोभित हुन्छौ ।

[सूक्त २७]

कृषि ॥ भुक्त एव देवता इन्द्र इन्द्र त्रिपुरा ।

वने न वा यो न्यधायि चाकञ्चुचिर्वा स्तोमो भुरणावजीगः ।

यस्येदिन्द्र. पुरुदिनेषु होता नृणां नर्यो नूतमः क्षपावान् । १ ।

[illegible]

प्र ते अस्या उषसः प्रापरस्या नूतौ स्याम नृतमस्य नृणाम्

अनु त्रिशोकः शतमावहन्कुत्मेन रथो यो असत्सस्वान् ।२।

[illegible]

कस्ते मद इन्द्र रन्त्यो भूदुरो गिरोऽभ्युग्रो वि धाव

कदाहो अर्वागुप मा मनीषा आ त्वा शक्यामुपम राधो अन्नैः । ३॥

है इन्द्रदेव । हमीरो स्तोत्ररत्नारी नागरी सुतेर थलस्थानका हज्जिया काल ३३ कस्ता नोम
निद्रा लागि हज्जयायक प्रसन्नतादायक र रुचिकर हुन्छ । हज्जिया काल ३३ कस्ता नोम
होला २ हज्ज मन्त्रको रहन अहिले पूरा होला । हामी स्तोत्रा ३३ कस्ता नोम
साधनाला निर्मालाहु प्रशंसित गर्नु सक्छौ ।

कदु शुम्भमिन्द्र त्वावतो नृन्कया धिया करसे कन्न आगन्

मित्रो न सत्य उरुगाय भृत्या अन्ने समस्य यदसन्मनीषाः । ४ ।

इन्द्रदेव तिमि कुन बेला हाम्र ध्यानले प्रकट हुन्छो र कुन बेला तिमि प्राण हुनु कुन पालनको स्तर र मस्तिष्कले हामी मानिभलाछ तिमि कुन मान्यवान् भनाउँछो ? यशस्वी इन्द्रदेव तिमि त सबैका सच्चा सङ्कारूप र सबै माइकेलाइ अग्लो पालनपोषण गर्ने तिमि अभिलाषा इ भन्न सिद्ध हुन्छ

प्रेरय सूरौ अर्धं न पार ये अस्य कामं जनिधा इव गमन् ।

गिरश्च ये ते तुविजात पूर्वोर्नर इन्द्र प्रतिशिक्षन्त्यत्रैः । ५।

तत्रैव त्रिपुरासुरं विनाशयित्वा शिवः प्रजापतिरुत्पन्नः ।
तस्मात् सप्त देवताका लागि रात्रामित प्रवाहित छ हे कालिक हो । मित्र र दुश्मन ज्ञानि भूमल
यन्त्रणी सोम स्फुरित गर र महोदधिशाली इन्द्रदेवका लागि अन्न र पानी द्याति उच्छृंग
गर

मात्रे नु ते सुमिते इन्द्र पूर्वी द्यौर्मज्यन्ता पृथिवी काव्येन ।

पराय तेषु तवन्तः सुतासः स्वाद्यन्भवन्तु पीतये मधुनि ॥६॥

हे इन्द्रदेव तिमिरा विशय कृपाले प्राचीन भयभया बनाएका दुलोक र पृथ्वी न नाभन्न लोकका निमाता हन तिमिरा लागि धिप्रयुक्त सोमसर प्रस्तुत गरिदि ७ यो पिएर चित्त होऊ र मधुर रसले युक्त अन्न हामीलाई प्रमन्नता प्रदान गर ८ सु

आ मध्वे अस्मा असिचक्रमत्रमिन्द्राय पूर्णं स हि सत्यराधा ।

५ वाक्ये वरिमन्ना पृथिव्या अभि कृत्वा नर्यः पौंस्यैश्च । ७॥

उत्तेजित निश्चित नै शेषव्ययता हुन् यसका दन्तका लागि मधुपकले रणपूष सोमपात्र सादर
सर्नपित गर्छौं। उनी मानिसका हितैषी हुन् र वृद्धाका अर्थक अन्नमा आफ्ना परक्रमन सवै
किसिमको उन्नति गर्दछन्।

व्यानडिन्द्रः पृतनाः स्वोजा आस्यै यतन्ते सख्याय पूर्वी ।

आस्मा रथं न पृतनासु तिष्ठ यं भद्रया सुमत्या चोदयासे ॥८॥

गन्तव्यं शक्तिशाली इन्द्रदेवता शत्रुको सेना छेके हुला शत्रुका सेना पनि इन्द्रदेवसित मैत्री सन्धि
गुनका लागि सधैं प्रयत्नशील हुन्छन् । सेना छेडेवाला शत्रुको हितका लागि सन्धिपत्राले तिनको समर
क्षेत्रमा रथमा बारुद भएर गएका बहिले पनि रथमा बारुद भएर पृथ्वीन गर

ऋषिः कव्येषु ऐलाष देवता अपां देवता अपानपन इन्द्र त्रिदत्त
 प्र देवता ब्रह्मणे गतुरेत्यपो अच्छा मनसो न प्रयुक्ति ।
 महो मित्रस्य वरुणस्य धासि पृथुव्यसे रीरधा सुवृत्तिम् ॥१॥
 स्तुतिनि प्रशंसित मनको गतिजस्तै रात्रि तिमो देवताका लागि राम्रो पवाहित होऊ हे मन्त्रिक हो
 मित्र र वरुणदेवका लागि श्रेष्ठ भद्रदान सोम सम्पादित गर र मह वरुणाली इन्द्रदेवका लागि
 श्रेष्ठ तरिकाले स्तुति उत्तरण गर

अध्वर्यवो हविष्मन्तो हि भूताच्छाप इतोशतीरुशन्तः
 अव याश्चेष्टे अरुणः सुपर्णस्तमास्यध्वमूर्मिमद्या सुहस्ता ॥२॥
 हे गुरोहित हे तिमोहम् हव्यपदार्थले ममप्र होओ प्रीतियुक्त सुखको कामना गर्दै सोमका
 दच्छाले जलनफ शीघ्रतापूर्वक गमन गर राता पश्यामस्त श्रेष्ठ जल तलातिर बग्दछ । तिमोहम्
 यमलाई सम्बन्धशाल हतल तरङ्गरूपमा यज्ञमा समर्पित गर ।

अध्वर्यवोऽप इता समुद्रमपां नपात हविषा यजध्वम् ।
 स वो दददूर्मिमद्या सुपूतं तस्मै सोमं मधुमन्तं सुनोत । ३॥
 हे मन्त्रिक हो । यानाको नगर पान पाग र हविष्यात्रले अपानशतदेवका अर्चना गर उनले
 निर्मालई अति पवित्र र स्वच्छ तरङ्ग प्रदान गरन् । त्यसले उनीहरूका लागि मधुर सोमरस
 समर्पित गर ।

यो अनिधो दीदयदप्स्वन्तर्यं विप्रास ईदते अध्वरेषु ।
 अपां नयान्मधुमतीरपो दा याभिः रिद्रो वावृधे वीर्याय ॥४॥
 स्तुतिहास यनकालमा जम्को प्राधना गदछन् र जो विनाकाठ न अनन्तरिक्षमा विद्युत्का रूपमा
 पदीन हुन्छन्, उनले हामीलाई वषारणी जल प्रदान गरन् । यमबाट इन्द्र तेजस्वी भएर आफ्नो
 पराक्रम शक्ति उत्पन्न गरन्

याभिः सोमो मोदते हर्षते च कल्याणीभिर्युवतिभिर्न मर्यः ।
 ता अध्वर्यो अपो अच्छा परेहि यदासिञ्चा ओषधीभिः पुनीतात् ॥५॥
 तरेरो लाग्ने मातिम आफ्नो मेरुका सुन्दर स्यामिन सुहाउँदो र खुसी भएभै यस जलमा मिसिएको
 सोम सुगन्धित हुन्छ । मन्त्रिक र तिमोहरू यस्तै जललाई परेबाट प्राप्त गर, जलसित मिसिएर
 राता स्वच्छ र पवित्र हुन्छ

एवेद्यूने युवतयो नपन्त यदीमुशबुशतीरित्यच्छ ।
 स जानते मनसा स चिकित्रेऽध्वर्यवो धिषणापश्च देवी ॥६॥
 युवतारस युव गुराति नपन राम न गन्तिय माभै महान् मेह धातले युवकले प्रेयमी
 यतल प्राप्त गरेभै मन्त्रिक र उनका स्तुतिनि जलदेवतालागि निन्दछन् । ती दुवैले विचारपूर्वक
 आफ्नो काम सम्पन्न गर्दछन् ।

यो वो वृताभ्यो अकृणोद लोकं यो वो मह्या अभिशस्तोमुञ्चत् ।
 तस्मा इन्द्राय मधुमन्तमूर्मिं देवमादनं प्र हिणोतनापः ॥७॥
 हे जलदेवता हेरिफणको मार्ग निर्माल गमन गनका लागि खगेन्द्रछै र त्यसले तिमिलाई भयङ्कर
 मागबाट मुक्त गरउँछ तिमो उदवाउरुसँग इन्द्रदेवलाई जानन्दप्रद र मधुर सोमरस प्रदान गर ।

प्रासै हिनोत मधुमन्तमूर्मिं गर्भो यो वः सिन्धवो मध्व उत्सः ।
 घृतपृष्ठमीड्यमध्वरेष्वापो रेवतीः शृणुता हव मे ॥८॥
 हे प्रवाहशाल अपदेवता तिमो वीजरूप मधुरस सोमको प्रवाहका मधुर गुणले युक्त श्रेष्ठ तरङ्ग
 इन्द्रदेवका लागि प्रेरित गर हे उनैको वीषभियुक्त वैभवशाला अपदेवता यज्ञका निमित्त धनको
 आहुतिसँग स्तोत्र उच्चारण हुँदै छ हाम्रो असल वचन सुन

त सिन्धवो मत्सरमिन्द्रपानमूर्मिं प्र हेत य उभे इयति ।
 मच्च्युतमौशानं नभोजां परि त्रितन्तुं बिचरन्तमूत्सम् ॥९॥
 हे प्रवाहशाल अपदेवता दुवै लाकाले कल्याणकारि र आनन्दप्रद पेय सोमप्रवाह इन्द्रदेव र
 हामीलाई अति सर्वद्विष्ट रामा प्रदान गर त्यो सोम आनन्ददायक कामना पूर्ण गर्ने आकाशमा
 उत्पादित तीन लाकका भाग्य महज मागमा गन्तशाल र निरन्तर प्रवाहशाल छ

आवर्ततवीरध नु द्विधारा गोषुसुधो न नियव चरन्ती ।

ऋषे जनित्रीर्भुवनस्य पत्नीरपो बन्दस्व सवुधः सयोनीः ॥१०॥

इन्द्रदेवले जललाका बीचबाट भनेको धारा सिर्जना गरेपछि जलका भनेको धागमा सोम मिसिन्छ जल संसारका लागि सरक्षक माताजस्तै हो सोम न्यस्यसँग समान रूपले मिसिन्छ, न्या स्वयं नत्वरूप हो हे ऋषि हो । तिमीहरू यसै जलको प्राधना गर

हिनोता नो अध्वर देवक्य्या हिनोत ब्रह्म सनये धनानाम् ।

ऋतस्य योगे वि व्यध्वमूधः श्रुष्टीवरीर्भूतनास्मभ्यमापः ॥११॥

हे अपदेवता तिमी देवताका लागि यज्ञीय यत्न गर्ने यज्ञकार्यमा सहयोग पदान गर र धन धान्न गनका लागि स्तार उच्चारण गर । सृष्टिको नियमव्यवस्था अनुसार अवगोथ हटाउँदै जलको वर्षा गर र हामी सबैका लागि कल्याणदायक निद्व होऊ

आपो रेवती, क्षयथा हि वस्वः ऋतु च भद्र बिभृथामृतं च ।

रायश्च स्थ स्वपत्यस्य पत्नी, सरस्वती तद्गुणते वयो धातु ॥१२॥

ह समृद्धिप्रदायक पदार्थले सम्पन्न अपदेव तिमी अनर्को ऐश्वर्यका अधिपति हो कल्याणकारी कर्म र वज्र आदि धारण गर, निमो मुसन्ति र ऐश्वर्यका सरक्षक हौ । देवी सरस्वतीले हामी स्तौताराई असल धनसम्पदा प्रदान गरुन्

प्रति यदापो अदृशमायतीर्धृत पर्यासि बिभ्रतीर्मधुनि ।

अध्वर्युर्भिर्मनसा सविदाना इन्द्राय सोम सुधुत भरन्तीः ॥१३॥

हे अपदेव तिमी बिउ दुध र महसुपी वज्र धारण गर्दै आउँदा यज्ञीय ऋत्विक्सँग हार्दक भावनाले युक्त भएर वार्तालाप गर्दछौ र इन्द्रदेवलाई विशेष रातिने फलेर तयार गरेको सोमस्य प्रदान गर्दछौ हामी गर्भोसित दशन गर्दै तिमी प्राधना गर्दछौ

एमा अगमदेवतीर्जीवधन्या अध्वर्यवः सादयता सखायः

नि बर्हिषि धत्तन सोम्यासोऽपो नवा सविदानास एनाः ॥१४॥

हामीलाई श्रेष्ठ ऐश्वर्यसम्पन्न र प्राणीको रक्षण गर्ने जन्म प्राप्त भएको छ हे याज्ञिक हो जललाई राम्रोसित प्रतिष्ठित गर ~~नपाकु~~ अधिष्ठाता देवतासित गर्भर परोक्षत छौ सामरसका लागि उपयुक्त यो जल श्रेष्ठ कुशक भएकामा प्रतिष्ठित गर ।

आगमनाप उशतीर्बर्हिरे न्यध्वरे असदन्देवयन्तीः ।

अध्वर्यवः सुनुतेन्द्राय सोममभूत यः सुशका देवक्य्या ॥१५॥

देवतातिर उर्लिरको जल तत्परतापूर्वक कुरक बीचमा यज्ञस्थलमा प्रतिष्ठित भएको छ हे ऋत्विक् हो । इन्द्रदेवका लागि सोमस्य समर्पित गर जल राख्नाले देवताका लागि पूजाउपासनाको काम सहज र सरलतापूर्वक पूर्ण भयो ।

[सूक्त -११]

ऋषि कण्व ऐलुष देवता - विश्वदेवा छन्द त्रिष्टुप्

आ नो देवानामुप वेतु शसो विश्वेभिस्तुरैवसे यज्ञतः ।

तेभिर्यं सुषखायो भवेम तरन्तो विश्वा दुःखिता स्याम ॥१॥

हाम्रो मति देवतानाद प्राप्त होस् मृत्यु यज्ञदेवल जन्त्रबाट हाम्रो सरक्षण गरुन्, देवताहरूसँग हामी स्नेहपूर्वक मैत्री स्थापित गर्दछौ र सबै विपद्बाट मुक्त हुन्छौ

परि चिन्मर्तो द्रविण ममन्यादृतस्य पथा नमसा विवासेत्

उत स्वेन ऋतुना सं वदेत श्रेयांस दक्ष मनसा जगृभ्यात् ॥२॥

गर ऐश्वर्यको आकाङ्क्षा गर्ने मर्त्त्य सन्त करणका प्रेरणाले सत्यमार्गद्वारा भक्तकर्ममा लागून् भनेहरू असल ज्ञानयुक्त विवेकबुद्धिले देवताका ,पसना गरुन् र उनको कल्याणकारा विराट् स्वरूप बुझ्यमा धारण गरुन्

अधायि धीतिरससृप्रमंशास्तीर्थे न दस्ममुप यन्त्यूमा ।

अभ्यानश्म सुवितस्य शुवं नवेदसो अमुतानामभूत् । ३॥

जन्मे यज्ञकर्म सम्पन्न गरेका छौ यज्ञमा पयुक्त पशुको तृणको वंशजस्तै देवताका नजिक नजिक देवताहरू सबैका सरक्षक र जन्मसहक हुन् हामी स्वाभाविक रूपले उपलब्ध हुने सबै सन्त गरौ र देवताका स्वरूपसित परिचित हुऔ

नित्यश्वाकन्यात् स्वपतिर्दमूता यस्मा उ देवः सविता ज्ञान ।

भगो वा गोभिरयमेमनन्यात्सो अस्मै चारुच्छ्रदयदुत स्यात् ॥४॥

विश्वका मृष्टिकता सवितदेवले उत्पन्न गरेका यजमानलाई ऐश्वर्यका अधिपति र दानशील प्रजारहितले श्रद्धा फल पदान गरन् भग र अयमादेव स्तुतिले प्रशंसित भएर यस्ता यजमानप्रति प्रीतियुक्त हुन्छन् र सबै देवताहरू यजमानमाथि सबै किसिमले अनुग्रह गरन्

इयं सा भूया उषसामिव क्षा यद्ध क्षुमन्तः शवसा समायन् ।

अस्य स्तुतिं जरितुर्भिक्षमाण आ नः शय्मास उप यन्तु वाजाः ॥५॥

स्तोत्रको च्छा गर्ने दन्ताहरू सामर्थ्ययुक्त भएर द्रुतगतिले भाईद बिहानी भएभैं पृथ्वी हाम्रा निमित्त प्रकाशमय हुन्छ हाम्रा प्रार्थनाका अभिलाषी देवताले स्नेह गरिरहन् र हामी आनन्दप्रद अन्न आदि उपभोग्य सामग्री प्राप्त गर्न सक्ने ।

अस्येदेवा सुमतिः प्रप्रथानाभवत्यपूर्वा भूमना गौः

अस्य सनीडा असुरस्य योनौ समान आ भरणे बिभ्रमाणाः ॥६॥

देवतातिर ज्ञानका लागि यस खेल हाम्रो सनातन विस्तृत स्तुति प्रोत्साहित भएर वृद्धि प्राप्त गरिरहेको छ त्यसले हाम्रो अन्न देयत्व संवर्द्धक यज्ञमा सम्पूण दन्तान्ते आश्रयमा स्थानमा रहेर सन्तुष्टिप्राप्त प्रदान गर्नका लागि आदि छन्

किं स्विद्वनं क उ स वृक्ष आस यतो द्यावापृथिवी निष्ठतक्षुः ।

संतस्थाने अजरे इतरुती अहानि पूर्वोरुषसो जरन्त ॥७॥

कच्चा सामान उपलब्ध गरेर दिव्यलोक र पृथ्वीको रचना गरिएको कुन वन र कुन वृक्ष होला ? यी दुवै लोक परम्परमा आश्रित दन्ताबाट संरक्षित र जाणतारहित छन् दिन र रात दुवै चिनीमित परिचित छन्

नैतावदेना परो अन्यदस्त्युक्ष स द्यावापृथिवी बिभर्ति ।

त्वच पवित्र कृणुत स्वधायायन्यदौ सूर्यै न हरितो बहन्ति ॥८॥

द्यावापृथिवीभन्दा पर पनि यीजस्ता रचयिता नरु काही छैनन् । मृष्टिका निर्माता र सुलोकपृथिवीका धारणकर्ता ईश्वर अन्न आदि पोषक पदार्थका स्वामी हुन अश्वले सूर्यलाई वहन गर्ने सुरु तगर्दै उनले आफ्ना आवरणको रचना गरिसकेका थिए

स्तेगो न क्षामत्येति पृथ्वी मिह न वातो वि ह वाति भूम ।

मित्रो यत्र वरुणो अज्यमानोऽग्निर्वने न व्यसुष्ट शोकम् ॥९॥

रश्मिधारी सूर्यले पृथ्वी उल्लङ्घन गर्दैनन् र वायुदेव पृथ्वीलाई अतिवृष्टिले छिन्निभन्न पाउँदैनन् वनका बीचमा उत्पन्न अग्निजस्तै प्रकट हुने मित्र र वरुण आफ्नो प्रकाश सबै तिरबाट विस्तारित गर्दछन्

स्तरीयत्सुत सद्यो अज्यमाना व्यथिरव्यथीः कृणुत स्वगोपा ।

पुत्रो यत्पूर्वः पित्रोर्जनिष्ट शय्यां गौर्जागर यद्ध पृच्छान् ॥१०॥

साँढेले खेदेको गाई बाँछो पाउन योग्य भएभैं अग्नि आफ्नै कण्ड खण्ड संरक्षकलाई मुख प्रदान गर्दछ उहिले पुर्खाहरूबाट अरागी वा द्यावापृथिवीद्वारा अग्नि उत्पन्न भयो । ऋत्विक्हरूले खोजी गर्दा शमी वृक्षबाट अग्निरूपी गाई उत्पन्न भयो

उत कण्वं नृषदः पुत्रमाहुरुत श्यावो धनमादत्त वाजी ।

प्र कृष्णाय रुशदपिन्वतोऽध्वर्यतमत्र नकिरस्मा अपीपेत् ॥११॥

कण्व ऋषि नृषदका पुत्र भनेर चिनिन्छन् उनै कालो वर्णका कण्वले हविष्यान्न समर्पित गरेर अग्निदेवबाट ऐश्वर्य सम्पदा उपलब्ध गरे यस यज्ञमा तेजस्वी अग्निदेव उनै काला वर्णका कण्वका लागि आफ्नो अग्निमान् स्वरूप प्रकट गर्छन् । अग्निदेवका लागि कण्व ऋषिको जस्तो यज्ञ अरु कसैले गरेनन्

अधि कवच एतुष देवता विश्वदेवा । छन्द जगती त्रिष्टुप ।

प्र सु गमता धिवसानस्य सक्षणि वरेभिवरीं अभि बु प्रसीदतः ।

अस्माकमिन्द्र उभय जुजोषति यत्सोम्यस्यान्वसो बुबोषति ॥१॥

इन्द्रदेव साधकको भर्चना स्वीकार गनका शक्ति यज्ञस्थलतिर आपना अश्व धपाईछन् उनी यजमानका। सत्कर्मबाट प्रशंसित भएर श्रेष्ठ हविष्य र प्राधना ग्रहण गर्न यहाँ आऊन् । यहाँ माएर उनी हाम्रो प्रार्थना र दिइएको आहुति स्वीकार गरन् । त्यसपछि सोमरूपी अन्न ग्रहण गरन् ।

वीन्द्र यासि दिव्यानि रोधना वि पार्थिवानि रजसा पुरुषुत ।

ये त्वा वहन्ति मृदुरध्वरौ उप ते सु क्वन्तु क्वनौ अराधसः ॥२॥

हे इन्द्रदेव तिमी दिव्य र दीप्तिमान् भाममा घुम्छ । हे धेरै तिरबाट पूजित इन्द्रदेव तिमी पृथ्वीका श्रेष्ठ स्थानहरूमा निवास गर्दछौ । वाग्म्यद्वारा हाम्रा यज्ञमा तिमीलाई लिएर आउने तिम्रा अश्वले हाम्रा स्तोत्रलाई ऐश्वर्यसम्पन्न बनाऊन् ।

तदिन्मे छत्सद्विपुणे वपुष्टरं पुत्रो यज्जान पित्रोरधीयति ।

जाया पति वहति वानुना सुमत्सुस इन्द्रो वहतुः परिष्कृतः । ३ ।

पुत्रले आमाबानुको धन ग्रहण गरेभैं इन्द्रदेव पनि अद्भुत धन उत्कृष्ट यज्ञकर्मद्वारा हामीलाई उपलब्ध गराऊन् । कल्याणकारी मधुर वाणीद्वारा स्त्रीले पतिलाई आफ्नो प्रियपात्र बनाएभैं र श्रेष्ठ सुसंस्कृत पुरुषले स्त्रीलाई धर्मपत्नीका रूपमा स्वीकार गरेर सँगसँगै वस्ने गरेभैं इन्द्रदेव शोधित सोमरस पान गरेर हाम्रो स्नेहपात्र वनून् यथवा हामीलाई स्नेहपात्र बनाऊन् ।

तदित्सधस्थमभि चारु दीधय गावो यच्छासन्वहतु न धेनवः ।

माता यमन्तुर्गृधस्य पूर्व्याभि वाणस्य सप्तधातुरिज्जिनः । ४ ॥

गोठतिर ज्ञान गाईं हतारिएभैं पवित्र यज्ञमा इन्द्रदेव आउने प्रतीक्षामा स्तोत्र उच्चारण गरिंदै छ । हे इन्द्रदेव, तिमी आत्मा उज्ज्वल दीप्तिरले यज्ञस्थल प्रकाशित गर र हाम्रा स्तोत्रमन्त्रको महानता यज्ञकर्तारूपमा प्रथम स्थानमा रहोस् साथै सात किसिमका छन्दका वाणीले स्तुति गर्नेलाई प्राप्त हुने श्रेष्ठ पद हामीलाई पनि प्रदान गर ।

प्र वो उच्छा रिरिचे देवयुष्मदमेको रुद्रेभिर्धति तुर्वणिः ।

जरा धा येष्मवृतेषु दावने परि वा ऊमेभ्यः सिञ्चता मधु ॥५॥

हे याज्ञिक हा, देवत्व प्राप्त गर्ने रहर भएको व्यक्तिले तिम्रोहरूका सहयोग पाएर देवत्व प्राप्त गर्दछ रुद्रदेवका गणसित इन्द्रदेव बाँडै एकलै नै यज्ञस्थलमा पुग्दछन् । प्रार्थना नै अमृतस्वरूप देवतासित ऐश्वर्यरूपी अनुदान उपलब्ध गर्न सक्षम छ तिमी सबै संरक्षणकर्ता देवताका निमित्त मधुर सोमरस अन्तमा मिसाएर प्रदान गर ।

निधीयमानमपगृह्णन्सु प्र मे देवानां व्रतपा उवाच ।

इन्द्रो विद्वां अनु हि त्वा चक्ष तेनाहमग्ने अनुशिष्ट आगाम् ॥६॥

जलका तत्त्वभिन्न शक्ति रहस्यमय रूपमा विद्यमान छ । देवताको पुण्य कर्म संरक्षण गर्ने इन्द्रदेवले यो रहस्य हामीलाई बताएका छन् । हे अग्निदेव, मेधावी इन्द्रदेव नै तिम्रो साक्षात्कार गर्न सक्छन् उनीसित परामर्श लिएर हामी तिम्रा निकट आएका हौं ।

अक्षेत्रविक्षेत्रविदं ह्यप्राद स प्रैति क्षेत्रविदानुशिष्टः ।

एतद्वै भद्रमनुशासनस्योत क्षिति विन्दत्यज्जसीनाम् ॥७॥

गन्तव्यको बाटो नचिनेका व्यक्तिले निश्चित नै पथप्रदर्शकसित परामर्श लिएर लक्ष्यमा पुग्दछ । अस्मल मार्गदर्शकको मार्गदर्शनको कल्याणकारी प्रतिफल हुन्छ र यस्तोमा अपरिचित व्यक्तिले पनि ज्ञानरूपी कल्याणमार्ग उपलब्ध गर्दछन् ।

अद्येदु प्राणीदममग्निमाहापीवृत्तो अधयन्मातुरुधः ।

एमेनमाप जरिमा युवानमहेज्ज्वसुः सुमना बभूव ॥८॥

गाईको बाछो जस्ता अग्निदेव प्रकट भएको केही समयदेखि लगातार बर्दिरहेका छन् । उनले आफ्नी आमाको दुग्धपान गरे । उनी सबै कार्य सुगम बनाउने अपार वैभवले सम्पन्न र श्रेष्ठ मनका व्यवस्थाले पूर्ण रहेका छन् । त्यसपछि यिनलाई युवावस्थाका साथसाथै बुढ्यौली पनि लाग्यो ।

एतानि भद्रा कलश क्रियाम् कुरुश्रवण ददतो मघानि ।

दान इष्टो मघवानः सो अस्त्वयं च सोमो हृदि यं विभर्ति ॥९॥

हे सम्पूर्ण कलाका ज्ञानले सम्पन्न, स्तुति सुन्न इन्द्रदेव । स्तोत्र र प्रार्थना सुनेर श्रेष्ठ ऐश्वर्य प्रदान गर हे स्तातारूपी वैभवेने सम्पन्न ऋत्विक् हो इन्द्रदेव तिमीहरूका लागि ऐश्वर्यदाता होऊन हामीलाई मनमा धारण गरेको सोमरस उनले प्रदान गरुन्

[सूक्त ३३]

ऋषि कवष ऐलुष देवता विश्वेदेवा इन्द्र मंत्रातिथि, छन्द त्रिष्टुप् गायत्री

प्र मा धुयुजे प्रयुजो जनानां वहामि स्म पूषणमन्तरेण ।

विश्वे देवासो अथ मामरक्षन्तुः शासुरागादिति घोष आसीत् ॥१॥

प्रजा प्रेरित गर्नेले मलाइ सँगै निश्चोजित गरे मैले पूषादेवलाई अन्त करणमा धारण गरेको छु न्यसपछि सबै देवतालाई म कवष ऋषिको रक्षा गरे अनि अदम्य आवरण प्राप्त भयो भन्ने उक्ति सुनिथो

स मा तपन्त्यभितः सपत्नीरिव पर्शवः ।

नि बाधते अमर्तिर्यगता जसुर्वेन वैवीचते मतिः ॥२॥

मेरा नजिक रहनेहरूले मलाई स्तातार्थ दुःख दिन्छन् । दुर्मति भजान गर्नना अभाव मृत्युको भय र अशक्तताले मलाई स्तातार्थ छैन मेरो मन चरोभै चल्छ हुँदै छ

मूषो न शिशना व्यदन्ति माध्यः स्तोतार ते शतक्रतो ।

सकृत्सु नो मघवन्निर मूडयाधा पितेव नो भव ॥३॥

रमले भिजेका धागा मुसाले खाएभै हे अमृदृश्य कर्मका निर्वाहक इन्द्रदेव तिम्रो उपासक हुँदा पनि हाम्रा मनको व्यथाले हामीलाई खोज्ने पारिरहको छ । हे ऐश्वर्यवान् इन्द्रदेव । हामीलाई अभीष्ट फल प्रदान गरेर हाम्रा लागि अति सुखदायक होऊ र पिताले जस्तै हाम्रो संरक्षण गर ।

कुरुश्रवणमावृणि राजान त्रासदस्त्वयम् महिष्ठं चाधतमृषिः ॥४॥

म त्रासदमृष्यो पुत्र कवष ऋषि श्रेष्ठ जानी राजा कुरुश्रवणसित ऋत्विक्हरूका लागि दान प्राप्त गर्ने इच्छाले आएको हुँ ।

यस्य मा हरितो रथे तिम्रो वहन्ति साधुया । स्तवै सहस्रदक्षिणे । ॥५॥

तीन अश्वमा भारढ मलाई वहन गर्ने र सहस्र दक्षिणा प्रदान गर्ने कुरुश्रवण राजालाई म यस यज्ञमा स्तुति गर्छु ।

यस्य प्रस्वादसो गिर उपमश्रवसः पितुः । क्षेत्र न रणवमूचुषे ॥६॥

हे उपमश्रवस राजा, निम्ना पिताको वाणा मन्त्रक खेतजस्तै जगद सरस थियो

अधि पुत्रोपमश्रवो नपान्मित्रातिथेरिहि । पितुष्टे अस्मि वन्दिता ॥७॥

हे मित्रातिथका पुत्र उपमश्रवस् मित्रातिथका लागि म स्तोत्रगान गर्दछु तिम्रो शोक नागीकन हाम्रा नजिक आऊ । हामी तिम्रा पिताजीका प्रशंसक हौं

यदीशीयामृतानामुत वा मर्त्यानाम् । जीवेदिन्मघवा मम । ॥८॥

देवताहरू अमृतजस्तै अमर छन् यदि देवता र मानिसका संरक्षक यहाँ विद्यमान थिए भने ऐश्वर्यवान् मित्रातिथि निश्चित रूपमा मै जीविन हुने सम्भावना हुन मक्दथ्यो

न देवानामति व्रत शतात्मा च न जीवति । तथा युजा वि वावृते ॥९॥

दैवी अनुशासन अपहेलता यदा कसैले सय वर्षका वायु फाउँदैन हाम्रा सहयोगीले विनाममय साथ छोडेर जानुको कारण पनि दैवीशासनको अनुशासन अवज्ञा गर्नु हो

[सूक्त ३४]

ऋषि कवष ऐलुष देवता अथ समूह कृषि छन्द त्रिष्टुप् जगती,

प्रवेपा मा बृहलो मादयन्ति प्रवातेजा इरिणे ववृतानाः ।

सोमस्येव मौजवतस्य भक्षो विभीदको जागृविर्महामच्छन् ॥१॥

होसो भूमिमा उब्जिएका ठूला प्रभावसम्पन्न गतिशील पासाले मलाई उन्पाहित गर्दछ मौजवान् सोम पिउँदा आभै प्रसन्नता र उन्माद भयानक पासाले मलाई गराउँछ

न मा मिमेथ न जिहीड एषा शिवा सखिभ्य उत महामासीत् ।

अक्षस्याहमेकपरस्य हेतोरनुव्रतामप जायामरीधम् ॥२॥

मेरे सुन्दर र मृगीत पत्नी कहिल्यै मरित असन्तुष्ट हुनन् अनौ सधैं मतिर मेरा परिवार, आफन्त मित्रको अथक सेवा गर्दछन् केवल यस जुवाका खेलाले नै मेरी स्नेहमयी स्त्रीलाई तृप्तिदिने

द्वेष्टि स्वशूरप जाया रुणद्धि न नाथितो विन्दते मर्दितरम् ।

अधस्तेव जरतो वसन्त्यस्य नाहं विन्दामि कितवस्य भोगम् ॥३॥

जुवा खेलने कान्तिलाई उसकी सासुले सराफिन् र उसको सुन्दर पत्नीले उमलाई छोडछे । ऊ भित्रारा भार कुर्येसिन केही त अरु कसैसित केही मागिहिँदछ तापनि उससित विश्वास नहुनाले सबैले उसको निरम्कार गर्दछन् जुवा घाडाको कुनै मूल्य नभएभैं जुवाडैले आफ्नो मानप्रतिष्ठा गुमाउँछ ।

अन्ये जायां परि मृशन्त्यस्य सस्यागृध्रद्वेदेने वान्स्पक्षः ।

पिता माता भ्रातर एनमाहुर्न जानीमो नयता बद्धमेतम् । ॥४॥

जुवाडका धनमा या बलशाली पासका दृष्टि परेपछि उसको पत्नीलाई पनि अरुले नै हात पार्दछन् उसका नामखान्नु र दाजुभाइ पनि उससितको सम्बन्धबाट छुट्न थाल्छन् र अखिरमा चित्र पनि छोड्दै हुन्छन् अनिहरू यसलाई बाँधेर लैजाऊ यससित हाम्रो कुनै सम्बन्ध छैन भन्न थाल्दछन्

यदादीध्ये न दक्षिष्येभिः परायद्भ्योऽव हीये सखिभ्यः ।

नृपजाश्च बध्नवो वाचमक्रतूर् एमीदेषां निष्कृतं जारिणीव । ॥५॥

म जुवारूपी पापकर्मबाट आफूलाई छुटाउँछु किनभने यसले गर्दा नै मेरा साथीभाइले मलाई बारम्बार अपमानित गरेका छन् भन्ने सोच्छु, तर या गुतापहेँला पासाले मलाई आकर्षित गर्दछन् र म पनि कुलटा स्त्रजस्तै भाएर फेरि यिनैका नजिक पुग्दछु ।

सभामेति कितव पूच्छमानो जेष्यामीति तन्वाऽ शशुजानः ।

अक्षासो अस्य वि तिरन्ति कामं प्रतिदीप्ते दधत आ कृतानि । ॥६॥

शरांगले खुसी देखेको जुवाडै कुन धनीको धनलाई आफ्ना जितको निसाना बनाऊ भन्ने मनले सोच्दै जुवाका खानमा पुग्दछ विपक्षी जुवाडैलाई हराउनका लागि तयार गरिएका पासाले धनको रहर फुनफुन बढाउन थाल्दछन्

अक्षास इदंशकुशिनो नितोदिनो निकृत्वानस्तपनास्तापिषण्वः ।

कुमारदेषणा जयतः पुनर्हपो मध्वा सम्पृक्ताः कितवस्य बहणां ॥७॥

जुवाका साल उसल सोचेभैं नचलेपछि पासारु जुवाडलाई बल्छीभैं बिभन थाल्छन्, बाणभैं खोज्न थाल्दछन् । हुराभैं काट्न थाल्दछन् मतलब हारिसकेपछि परिवारका आफन्तलाई ठूलो पिर पार्दछ त्यसको विपरीत निजको जुवाडैका लागि पासारु छोरो जन्मिएभैं हर्षदायक हुन्छन् । माधुर्यले युक्त र मधुर वचनले जालमा फँसाउने हुन्छन् तर पराजित जुवाडैलाई त मारी नै दिन्छन् ।

त्रिपञ्चाशः क्रीडति त्रात एषा देवइव सविता सत्यधर्मा ।

उग्रस्य चिन्मन्यवे ना नमन्ते राजा चिदेभ्यो नम इत्कुपोति । ॥८॥

त्रिपत्र वटा पासका समूहले सत्यधर्मका पालक सूर्यदेवका किरणको जस्तै क्रीडा गर्दछन् ती उग्र स्वभाव भएका मानिसका क्रोधमित पनि प्रभावित नभईकन रहन्छन्, पास मानिसका अगाडि भुक्दैनन् र नजान्ने पनि भन्दैनन् ठूला राजाले पनि यिनलाई प्रणाम गर्दछन्

नीचा वर्तन्ते उपरि स्फुरन्त्यहस्तासौ हस्तवन्तं सहन्ते ।

दिव्या अङ्गारा इरिपे न्युपाः शीताः सन्तोहदयं निर्दहन्ति ॥९॥

जुवाका पास कहिले माथि उचालिन्छन् भने कहिले तल भर्दछन् हातबिनाका हुँदाहुँदै पनि पासाले हात भएका जुवाडैलाई परास्त गर्दछन् जुवाका पास दिव्य क्षमताले सम्पन्न हुँदा हुँदै पनि बलारहेको भागाको कोइलाले भैं इडाउँछन्, झुँदाखेरि शीतल हुँदा हुँदै पनि हृदय पिल्स्याइदिन्छन्

जाया तप्यते कितवस्य हीना माता पुत्रस्य चरतः क्व सिवत् ।

शृणावा विभ्यद्भनमिच्छमानोऽन्येषामस्तमुप नक्तमेति ॥१०॥

जुवाडेले त्यागेकी स्त्रीले दुःख पाउंछ र कतै त बरालिएर घुम्ने छोगका भामाले उसैका चिन्तामा दुःख पाउंछन् । अणी जुवाडे डरले तसिंदे अर्काका घरमा रात बिताउँछ

स्त्रियं दृष्ट्वाय कितव ततापान्येषां जायां सुकृतं च योनिम् ।

पूर्वाह्ने अश्वान्युयुजे हि बभ्रून्तो अग्नेस्ते वृषलः पपाद ॥११॥

जुवाडे अर्काकी स्त्री रात्रा घरमा सुखले बसेको देखेर आफ्नी पत्नीको दुर्दशामाथि मनमनै ग्गोलिन्छ । बिहान हुनासाथ खैरा रङ्गका पासो भएका जुवाका खालमा ऊ फेरि सामेल हुन्छ । सँभसम्ममा उसका शरीरका लुगामेत नरहने स्थिति आउँदा जुवाडे गनिको चिसोमा आगाका छेउमा बेला बिताउँछ

यो वः सेनानीर्महतो गणस्य राजा व्रातस्य प्रथमो बभूव ।

तस्मै कृणोमि न धना रुपाधि दशाहं प्राचीस्तदुतं वदामि ॥१२॥

हे कौडा हो ! निमीहरूका सङ्गठनको मुख्य नायक सबैभन्दा ठूलो राजा हो । त्यसलाई न म ठम औंला जोडेर प्रणाम गर्दछु जुवाले प्राप्त धनको हामीलाई रहर्छ भने यो भनाइ सत्य हो ।

अक्षैर्मा दीव्यः कृषिम्तिकृषस्व विते रमस्व बहु मन्यमानः ।

तत्र गावः कितव तत्र जाया तन्मे वि चष्टे सवितायमर्यः ॥१३॥

हे जुवाडे हो ! कहिल्यै जुव नखल खेतीजस्तो उत्पन्नक काय गर धनलाई नै ठूलो कुरो ठानेर सन्तुष्ट रहो यसैबाट पत्नी र गाई प्राप्त हुनेछन् यस्तो पामार्श हाम्रोनाई साक्षात् सवितादेवले नै दिएका हुन् ।

मित्रं कृणुध्व खलु मृडता नो मा नो घोरैण चरताभि धृष्णु ।

नि वो नु मन्युर्विशतामरातिरन्यो बभूणां प्रसितो न्वस्तु ॥१४॥

हे कौडा हो ! हामीलाई आफ्नो साथीको रूपमा मानेर कल्याणकारी होओ । हाम्रोमाथि कष्टदायी, उग्र, श्लोधी स्वभावले प्रहार गर्ने करो नभयो निमीहरूका यस्तो श्रेष्ठ हाम्रो विरोधीलाई होस् । हाम्रा बर्का शत्रु नै खैरा रङ्गका जुवाका पासोमा अलिग्रहुन्

[सूक्त ३४]

अषि लुश धानाक देवता विश्वदेवा छन्द जगती रिष्टुप

अबुध्रमु त्य इन्द्रवन्तो अग्नयो ज्योतिर्भन्त उषसो व्युष्टिषु ।

मही छावापृथिवी चेतलामपोऽद्या देवानामव आ वृणीमहे ॥१॥

इन्द्रदेवमैत्री शान्ति अग्निदेव विहारी हाम्रो कल्याणकारी जगती र तेजस्वितायुक्त भएर प्रदीप्त हुन्छन् । महिमायुक्त ह्यूलोक र पृथ्वीलोक आफ्नो जगती आगशरील होऊन् इन्द्र आदि देवताहरू हाम्रो प्रार्थना सुनेर हामीलाई संरक्षण प्रदान गर्नु

दिवस्पृथिव्योरव आ वृणीमहे मातृन्तिन्धून्पर्वताञ्छर्यणवतः ।

अनागास्त्व सूर्यमुयासमीमहे भद्रं सोमः सुवानो अद्या कृणोतु नः ॥२॥

ह्यूलोक र भूलोक हाम्रो संरक्षक होऊन् भद्रे हाम्रो प्रार्थना छ लोकनिर्माणमा सहायक सागर, सरोवर, पर्वत, सूर्य र उषाले हामीलाई पाण्डित्य मृत्त र भद्रे विन्मन्न निवेदन छ पेलेर श्रेष्ठ रीतिले तयार गरिएको सोम हाम्रो कल्याणकारी होस्

द्यावा नो अद्य पृथिवी अनागसो मही त्रयेतां सुविनाय मातरा ।

उषाउच्छन्त्यप बाधतामर्षं स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे ॥३॥

अन्यन्त वन्दनीय मातापिताजस्ता निष्पाप द्यावापृथिवी ग्रेष्ठ मुखको प्रजितका लागि हाम्रो संरक्षण गरन् अन्धकार विनाश गर्ने उषाले हाम्रो पापकर्म विनाश गरन् हामी तेजस्वी अग्निबाट कल्याणको कामना गर्दछौ ।

इयं न उष्मा प्रथमा सुदेव्य रेवत्सिन्धो रेवती व्युच्छतु ।

आरे मन्यु दुर्विद्वत्स्य धीमहि स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे ॥४॥

धन प्रदान गर्ने पाप निवारक सूर्यदेवभन्दा पहिले उत्पन्न हुने उषाले हामी साधकलाई सौभाग्यशाली ऐश्वर्य प्रदान गरन् निर्धनताले पीडितका क्रोधको मिक्कार अन्न हामीले नगरोस् तेजस्वी अग्निदेवसित हामी कल्याणको कामना गर्दछौ

प्र याः सिद्धते सूर्यस्य रश्मिभिर्ज्योतिर्भस्मन्तीरुषसो व्युष्टिषु

भस्मा नो अद्य श्रवसे व्युच्छत स्वस्त्वग्निं समिधानमीमहे ॥५॥

सूर्यका किरणसँग आउने उषा विशेष प्रकाशमयी भएर बन्धकार विनाश गर्दछन् यस खेला हामालाई तिनले यत्र आदि प्रदान गर्दै हाम्रा लागि कल्याणकार भएर बन्धकार विनाश गरुन् तेजस्वी अग्निदेवबाट हामी सङ्कलको कामना गर्दछौं

अनमीवा उषस आ चरन्तु न उदग्नयो जिहता ज्योतिषा बृहद ।

आयुक्षातामश्विना तृजिं रथं स्वस्त्वग्निं समिधानमीमहे ॥६॥

अरोपयदधिनो उषा हामीति आउँदा विशेष प्रकाशमान यज्ञीय अग्नि पनि प्रज्वलित हुन्छन् दुवै अश्विनांकुमार शीघ्रगामी रथमा भरव नियोजित गरेर यहाँ पारुन तेजस्वी अग्निदेवसित हामी कल्याणको प्रार्थना गर्दछौं

श्रेष्ठं नो अद्य सवितवरिण्यं भागमा सुख स हि रत्नधा असि ।

रायो जनित्रां धिषणामुप ब्रुवे स्वस्त्वग्निं समिधानमीमहे ॥७॥

हे सवितदेव हामीलाई धारण गर्ने देवयज्ञले हामीलाई पनि सुरक्षित गरौस् सूर्यदेव सधैं उषा उपर गर्ने हाम्रो प्रार्थना र मृदुल गर्दछौं तेजस्वी अग्निदेवसित हामी सुखको कामना गर्दछौं

पिपर्तु मा तदृतस्य प्रवाचनं देवानां यन्मनुष्या इमन्महि ।

विधा इदुप्राः स्पडुदेति सूर्य स्वस्त्वग्निं समिधानमीमहे ॥८॥

सत्कर्मशील मानसले उच्छन्न गर्ने देवयज्ञले हामीलाई पनि सुरक्षित गरौस् सूर्यदेव सधैं उषा प्रकाशमान गर्दै प्रकाश हुन्छन् प्रदीप्त अग्निमित हामी कल्याणको कामना गर्दछौं

अद्वेषो अद्य बर्हिषः स्तरीमणि ग्राव्या योगे मन्मनः साध ईमहे ।

आदित्यानां शर्मणि स्था भुरण्यसि स्वस्त्वग्निं समिधानमीमहे ॥९॥

यस यज्ञस्थलमा आज यज्ञका अन्तम विरङ्गएका छन् । यथोचित फल प्राप्तिको सोम पेलनका लागि दुई वटा दृष्टा ग्राहक छन् । यज्ञमान हो । आफ्नो अधोष्ट पूरा गर्नका लागि विद्वेषरहित स्नेहमूर्ति आदित्यका शरीरमा अन्तम ग्राहकको कर्म र कर्तव्यका अनुष्ठानले हविष अग्निदेवले सुख प्रदान गर्दछन् प्राप्त अग्निदेवसित हामी सुखको प्रार्थना गर्दछौं

आ नो बर्हिः सधमादे बृहद्वि विदेवाँ इडे सादया सप्त होतुम् ।

इन्द्र मित्रं वरुणः सातये भग स्वस्त्वग्निं समिधानमीमहे ॥१०॥

हे अग्निदेव हाम्रा अन्तम विस्तृत दिव्यतायुक्त यज्ञाग्न सत्कर्ममा देवता एकत्र भएर आनन्दित हुन्छन् । यस्तो प्रगतिदायक यज्ञमा स्मृत होतारमी इन्द्र मित्र वरुण, भगदेव र अन्य देवता पनि बोलाएर प्रतिष्ठित गरौन् । अन्तम अर्च्य अन्तम सम्पूर्ण दैवतासित ऐश्वर्यका लागि हामी प्रार्थना गर्दछौं र अग्निदेवसित कल्याणको कामना गर्दछौं

त आदित्या आ गता सर्वतातये वृधे नो यज्ञमवता सजोषसः ।

बृहस्पतिं पूषणमश्विना भग स्वस्त्वग्निं समिधानमीमहे ॥११॥

हे संसार प्रसिद्ध अग्निदेव हो हामी सबैको कल्याण गर्ने यज्ञस्थलमा आओ, पारस्परिक सहयोगबाट ऐश्वर्य वृद्धि गर्ने हाम्रो यज्ञ सञ्चले सुरक्षण गर बृहस्पतिदेव पूषादेव अश्विनांकुमार, भगदेव र प्रदीप्त अग्निदेवसित कल्याणको कामना गर्दछौं

तत्रो देवा यच्छत सुप्रवाचनं छर्दिरादित्याः सुभरं नृपाय्यम् ।

पथे तोकाया जीवसे स्वस्त्वग्निं समिधानमीमहे ॥१२॥

हे वादित्य हो हाम्रा यज्ञ सबै किमिमका सुखले सम्यग्र बनाता ऐश्वर्यशाली सुखप्रद मानिसको पालन गर्ने सन्तान राजभवन बालालाई प्रदान गर । मी तेजस्वी अग्निमित पुत्रपौत्रादि, गाई आदि पशुमहित दाय शिवन र कल्याणको कामना गर्दछौं

विधे अद्य मरुतो विश्व ऊती विधे भवन्त्वग्नयः समिद्धाः

विधे नो देवा अवका गन्तु विश्वमस्तु द्रविणं वाजं अम्मे ॥१३॥

मरुतदेव र रुद्र आदि सधैं दैतले हाम्रो संरक्षण गरन । नम्रपुंगु अग्नि ब्रह्मालत होऊन् इन्द्र आदि सबै देवता हाम्रो संरक्षणका लागि दक्षमा आज्ञा गर । शर्मन्त्य सधैं किमिमका ऐश्वर्यसम्पदा र अन्न सामग्री उपलब्ध हाम्रो

यं देवासोऽवथ वाजसातौ य त्रायध्वे यं पिपुथात्वंहः ।

यो वो गोपीथे न भयस्य वेद ते स्याम देववीतये तुरासः । ११॥

हे शीघ्र अर्धाष्ट फल प्रदायक देवता हो । तिमीहरू युद्धक्षेत्रमा जसको संरक्षण गर्दै शत्रुपक्षबाट सुरक्षित गर्दछौ पापकृत्यको निवारण गरेर जसलाई ऐश्वर्यसम्पन्न बनाउँछौ र जो तिमीहरूका संरक्षणमा निभय रहन्छन् हामी देवताको आराधना गर्ने मानिसले त्यसो किसिमका गुण धारण गरौं

[सूक्त - २६]

ऋषि - लुश धानाक , देवता - विश्वेदेवा छन्द - भगती चिष्टुप ।

उषासानक्ता बृहती सुपेशा द्यावाक्षामा वरुणो मित्रो अर्यमा ।

इन्द्र हुवे मरुतः पर्वतो अप आदित्यान्द्यावापृथिवी अपः स्वः । १॥

हामी आफ्ना यज्ञस्थलमा महिमायुक्त एवं श्रेष्ठ शोभायुक्त प्रभात बेला रात्रि, द्यावा पृथिवी वरुण मित्रगण अर्यमा, इन्द्र, मरुतगण, पर्वत जल आदित्यगण, अन्तरिक्ष र दवलोक आदिलाई सादर आमन्त्रित गर्दछौं

द्यौश्च नः पृथिवी च प्रचेतस ऋतावरी रक्षतामंहसो रिषः ।

मा दुर्षिदत्रा निर्ऋतिर्न ईशत तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे ॥ २ ॥

यज्ञका अधिष्ठातास्वरूप र विशाल हृदयका द्यावापृथिवीले हामीलाई सबै पापबाट संरक्षित गरून् पापबुद्धिले युक्त मृत्युदेवले हामीलाई आफ्ना नियन्त्रणबाट मुक्त गरून् आज हामी देवशक्तिबाट असल संरक्षणको कामना गर्दछौं

विश्वस्मान्नो अदितिः पात्वंहसो माता मित्रस्य वरुणस्य रेवतः ।

स्वर्कज्योतिरवृक् नशीमहि तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे ॥ ३ ॥

ऐश्वर्यसम्पन्न मित्रावरुण र देवताका माता देवी अदितिले हामीलाई सम्पूर्ण पापबाट नोगाऊन् । त्यसबाट अविनाशी संरक्षणयुक्त तेजस्विता प्राप्त गरौं हामी देवशक्तिबाट असल संरक्षणको कामना गर्दछौं

ग्रावा वदन्नप रक्षांसि सेधतु दुष्कृप्य निर्ऋतिं विश्वमत्रिणम् ।

आदित्य शर्म मरुतामशीमही तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे ॥ ४ ॥

सोम पेल्लका लागि चलाइएका दुङ्गा पेल्ले गर्दाको समय शब्द निकाल्दै गरिएका यज्ञमा विघ्न हाल्ने असुर, दुःखदायी स्वर्ण मृत्युरूपी पाप र सबै पैशाचिक दुष्कृत्यमा संलग्न शत्रु संहार गर यसै किसिमले विघ्नरहित यज्ञमा हामी आदित्य र मरुतहरूबाट सुख प्राप्त गरौं हामी देवशक्तिबाट असल संरक्षणको कामना गर्दछौं ।

एन्द्रो बर्हिः सीदतु पिन्वतामिडा बृहस्पतिः सामभिर्ऋक्वो अर्चतु ।

सुप्रकेतं जीवसे मन्म धीमहि तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे ॥ ५ ॥

इन्द्रदेव हाम्रा यज्ञमा आएर आसन ग्रहण गरून् वाणी र पृथ्वी हामीलाई श्रेष्ठ फल प्रदान गर्ने होऊन् सामगानले प्रशंमायुक्त बृहस्पतिदेवले उनीहरूको स्तुति गरून् हामी जीवनमा काम लाग्ने, श्रेष्ठ अभिलाषा पूर्ण गर्ने खालको धन उपलब्ध गरौं हामी देवशक्तिबाट असल संरक्षणको कामना गर्दछौं

दिविस्पृशं यज्ञमस्माकमश्विना जीराध्वरं कृणुत सुम्नमिष्टये ।

प्राचीनरश्मिमाहुवं धृतेन तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे ॥ ६ ॥

हे अश्विनीकुमार हो , हाम्रो सन्तकर्मरूपी यज्ञ भति तेजस्वी अग्निदेवले युक्त हिंसारहित र अनिष्टरहित भएर खोजेको कुरो पूरा गराउने र कल्याणप्रद होस् भन्ने तिमी कृपा गर । जुन अग्निमा घिसाइत हवि प्रदान गरिन्छ त्यसका न्योनिले देवतालाई प्रेरित गरौस् आज हामी देवशक्तिबाट असल संरक्षणको कामना गर्दछौं

उप ह्वये सुहवं मरुतं गणं पावकमृष्वं सख्याय शंभुवम् ।

रायस्पोषं सौश्रवसाय धीमहि तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे ॥ ७ ॥

यज्ञ सम्पादन गर्ने, पवित्रताले युक्त दर्शनीय सुखदायक र धन दान गर्ने मरुतहरूका हामी प्रार्थना गर्दछौं उनलाई हामी मैत्री भावनाले आह्वान गर्दछौं सुखशान्ता निर्तिवान् यज्ञ दान गर्ने

मरुतहरूलाई हामी ब्रह्मदेवले नै धारण गर्दछौं । हामी तेजस्वी अग्निदेवबाट असल संरक्षणको कामना गर्दछौं ।

अपां पेरु जीवधन्यं भ्रामहे देवाव्यं सुहवमध्वरश्रियम् ।

सुरश्मिं सोममिन्द्रियं यमीमहि तदेवानामवो अद्या वृणीमहे ॥८॥

जलका संरक्षक प्राणाका लागि सन्तोषप्रद देवताका सन्तुष्टिद्वयक प्रशसनीय श्रेष्ठ मानिएका, यज्ञको शोभा र श्रेष्ठ रश्मिसमूहले युक्त सोमलाई हामी भाषण गर्दछौं । उनीबाट हामी शक्ति प्राप्त गर्नका लागि कामना गर्दछौं र सबै देवशक्तिबाट असल संरक्षणको कामना गर्दछौं ।

X 198

सनेम तत्सुसनिता सनिव्विभिव्यं जीवा जीवपुत्रा अनागसः

ब्रह्मद्विषो विष्णवेनो भरेत तदेवानामवो अद्या वृणीमहे ॥९॥

आफ्नो र आफ्ना सन्तानको दीर्घायुयुक्त र दुष्कमग्रहित भएर हामी उपभोग्य मानग्रासँगै सम्कमद्वारा परमात्माका सौँच्चा आराधना गरौं । ज्ञानले र्गहित सबै किसिमका पाप कर्ममा मलग्न हुँदा शांति नै परमात्माले विनाश गर्नु । हामी देवशक्तिबाट असल संरक्षणको कामना गर्दछौं ।

ये स्था मनोर्यज्ञियास्ते शुणोतन यद्वो देवा ईमहे तद्वातन ।

जैत्र क्रतुं रयिमद्वीरवद्यशस्तदेवानामवो अद्या वृणीमहे ॥१०॥

हे शराश्रेष्ठ देवता हो तिमोहरू सम्पन्न गरिने यज्ञभाग उपलब्ध गर्ने अधिकारी हुनाले हाम्रा प्रार्थना र स्तुति मुनिदेखि हामी तिमोमित जुन मनोरथको कामना गर्दछौं ती सबै ज्ञान बल, ऐश्वर्य र सन्तान आदिले वक्त यज्ञ उपलब्ध गराऊ । हामी देवशक्तिबाट असल संरक्षणको कामना गर्दछौं ।

महदद्य महतामा वृणीमहेऽवो देवानां बृहतामनर्वणाम् ।

यथा वसु वीरजातं नशामहे तदेवानामवो अद्या वृणीमहे ॥११॥

आज हामी महिमामयुक्त व्यापक र अविश्वरूपी वायु देवताबाट संरक्षणका लागि प्रार्थना गर्दछौं । त्यसबाट हामी ऐश्वर्य र वीर सन्तान प्राप्त गरौं । हामी देवशक्तिबाट असल संरक्षणको कामना गर्दछौं ।

महो अग्ने समिधानस्य शर्मण्यनागा मित्र वरुणे स्वसाथे ।

श्रेष्ठे स्याम सवितुः सवीमनि तदेवानामवो अद्या वृणीमहे ॥१२॥

सवितादेवको आज्ञा अनुसार हामी देवताको उनम संरक्षण वर्ण गर्दछौं । हामी प्रदीप्त अग्निदेवको आश्रय पाएर मित्र र वरुणदेवका मध्यमा अपराधरहित भएर सधैं कल्याण प्राप्त गरौं ।

ये सवितुः सत्यसवस्य विश्वे मित्रस्य व्रते वरुणस्य देवाः ।

ते सौभग वीरवद्योमदप्नो दधातन द्रविणं चित्रमस्ये ॥१३॥

सत्कर्मका प्रगक सवितादेव मित्र र वरुणका व्रतनियममा संलग्न देवताहरूले वीर सन्तानयुक्त, पशुले सम्पन्न सम्पदा ज्ञानरूपी धन पूजायोग्य सम्पत्ति र सत्कर्म गर्ने प्रेरणा हामीलाई प्रदान गरुन ।

सविता पश्चातात्सविता पुरस्तात्सवितोत्तरात्तात्सविताधरात्तात् ।

सविता न सुवतु सर्वताति सवितानो रासतां दीर्घमायुः ॥१४॥

सबै कुराको उत्पत्ति गराउने सवितादेव पूर्व पश्चिम उत्तर दक्षिण आदि सबै दिशामा विस्तृत छन् । तिनै सवितादेवले हामीलाई सबै किसिमका ऐश्वर्यसम्पदा उपलब्ध गराऊन् । उनै सवितादेवले हामीलाई दीर्घ आयु प्रदान गरुन ।

[सूक्त ३३]

अग्निः आभनपा सौम्य । देवता सुय छन्द जगती त्रिष्टुप् ।

नमो मित्रस्य वरुणस्य चक्षसे महो देवाय तद्गतं सपर्यत

दूरदूरी देवजाताय कैशवे दिवस्पुत्राय सूर्याय शंसत ॥१॥

हे अतिबृहत् हो मित्र वरुणदेवतालाई देखेका महान् दिव्यतायुक्त अति दूरबाट नै सबै वस्तु देख्न देवताका कलमा उत्पन्न संसार प्रकाशित गर्ने । द्युलोकका पुत्रजस्ता सूर्यदेवलाई नमस्कार गर । उनका सत्यश्रवक अनुसार गर्दै उनलाई पूजा गर ।

सा मा सत्योक्तिः परि पातु विश्वतो द्यावा च यत्र ततत्रहानि च ।

विश्वमन्यन्नि विशते यदेजति विश्वहापो विश्वाहोदेति सूर्यः ॥२॥

जसका आश्रयले दुलोक, पृथ्वी र दिनरात उत्पन्न हुन्छन्, जो गतिमान् छन् । जडका अतिरिक्त चेतन पनि जसका आश्रयमा निवास गर्दछन्, जसका प्रभावले जल निरन्तर प्रवाहित रहन्छ र सूर्योदय हुन्छ, सत्यले युक्त यस्ता वचनले हामीलाई निरन्तर सबै तिरबाट स्मरित गरिन् ।

न ते अदेवः प्रदिवो नि वासते यदेतशेभिः पतौ रथर्यसि

प्राचीनमन्यदनु वर्तते रत्र उदन्येन ज्योतिषा यासि सूर्य ॥३॥

हे सूर्यदेव ! तिमीले वेगशील अश्व रथमा जोडेर आकाशमार्गमा गमन गर्दा देवताभन्दा बाहेक तिम्रा नजिक पुग्न कुनै सबैदैन । तिमी जुन तेजसँग उडाउँछौ त्यसैले तिम्रो अनुगमन गर्दछ ।

येन सूर्य ज्योतिषा बाधसे तमो जगच्च विश्वमृदियिषि भानुना ।

तेनास्मद्विद्वान्मनिरामनाहुतिमपामीवामप दुष्वपन्य सुव ॥४॥

हे सूर्यदेव ! तिमी जुन तेजले अन्धकार हटाउँछौ र जुन प्रकाशकिरणले सम्पूर्ण विश्व आलोकित गर्दछौ, उसै तेजका प्राणले पापकर्मको निवारण गर । अन्नजलको अभाव रोगव्याध तथा कुविचार आदि मानसिक कष्ट निवारण गर ।

विश्वस्य हि प्रेषितो रक्षसि त्रतमहेडयन्नुच्चरसि स्वधा अनु ।

यदद्य त्वा सूर्योपब्रवामहे त नो देवा अनु मसोरहे क्रतुम् ॥५॥

हे सूर्यदेव ! तिमी सर्वप्रेरक भएर सहज स्वभावले विश्वका नियम र कर्म संरक्षण गर्दछौ र बिहान यज्ञको आहुति ग्रहण गर्दछौ । हे सूर्यदेव आज जुन बेला हामी तिम्रा पवित्र नामको प्रार्थना गर्दछौ त्यो यज्ञीय क्रम इन्द्र आदि देवताले समर्थन गरिन् ।

तं नो द्यावापृथिवी तन्न आप इन्द्रः शुण्वन्तु मरुतो हवं वचः ।

मा शूने भूम सूर्यस्य सन्दृशि भद्र जीवन्तो जरणामशीमहि ॥६॥

इन्द्रदेव, मरुतहरू, जल र द्यावापृथिवीले हाम्रो आह्वान र वाणी सुन्नु । हामीमाथि सूर्यदेवको कृपा भएरहोस् । उनका दर्शनको लाभ प्राप्त हुँदै हामी कष्टबाट जोगिऔं । लामो आयु प्राप्त गरेर कल्याणकारी एवं सुखी जीवन भोग गर्दै बुढ्यालीतिर लागौं ।

विश्वाहा त्वा सुमनसः सुचक्षसः प्रजावन्तो अनमीवा अनागसः ।

उद्यन्त त्वा मित्रमहो दिवेदिवे ज्योग्जीवाः प्रति पश्येम सूर्य ॥७॥

हे आदित्यदेव ! तिम्रा कृपाले हामी सधैं सुविचारसम्पन्न, शोभन दृष्टियुक्त, सुमन्तानले सम्पन्न, आरोग्यसम्पन्न र पापकर्मले रहित होऔं । हे मित्रहरूबाट पूजनीय । हामी जीवन्त रहेर प्रतिदिन उडाउँदै गरेका तिम्रो ज्योतिस्वरूपको दर्शन गरौं ।

महि ज्योतिर्बिभ्रत त्वा विचक्षण भास्वन्त चक्षुषेचक्षुषे मयः ।

आरोहन्त बृहतः पाजसस्परि वयं जीवाः प्रति पश्येम सूर्य ॥८॥

हे सूर्यदेव ! महिमामय ज्योति धारण गर्ने देदीप्यमान, सबैका नेत्रका लागि सुखद, अति शक्तिमान, समुद्रको जलभन्दा माथि जलमण्डलमा उडित हुँदै गरेका तिम्रो दर्शन लाभले हामी सबै प्रतिदिन लाभान्वित होऔं ।

यस्य ते विश्वा भुवनानि केतुना प्र चरेते नि च विशन्ते अक्तुभिः ।

अनागास्त्येन हरिकेश सूर्याह्वाहा नो वस्यसावस्यसोदिहि ॥९॥

हे हरियो रश्मियुक्त सूर्यदेव ! तिम्रो ज्ञानरूपी ध्वजाले सम्पूर्ण विश्व नै प्रकाशमान हुन्छ र त्यसैबाट तिमी प्रत्येक रात्रिमा अन्धकार हटाउँछौ । तिम्रा उसै ध्वजासँग प्रत्येक दिन उडाऊ । हामीलाई पापकर्मबाट निवृत्त गरेर श्रेयमार्गमा चलाएर श्रेयस्कर हौं ।

शं नो भव चक्षसा शं नोअहा शं भानुना शं हिमा शं घृणेन ।

यथा शमध्वच्छमसददुरोणे तत्सूर्य द्रविणं धेहि चित्रम् ॥१०॥

हे सूर्यदेव । तिमी आफ्ना तेजस्विताले हाम्रा लागि कल्याणकारी होऊ । आफ्ना दिवस रश्मि, शीतलता र उष्णताले हामीलाई सुखी गराऊ । तिमी हाम्रा जीवनपथ र घरमा पनि शान्तिको वर्षा गर । हामीलाई ऐश्वर्य प्रदान गर ।

अस्माकं देवा उभयाय जन्मने शर्म यच्छत द्विपदे चतुष्पदे ।
 अदत्पिबदूज्यमानमाशितं तदस्मै शं योऽरपो दधातन ॥११॥
 हे देवता हो तिमिहरू दुइ खुट्टे - तिस वा पक्षी तथा चर खुट्टे पशु सर्वलाई सुख प्रदान गर ।
 सबैले खानपिउन शर्म गढाउन नन मरुलाई हितकारा नष्पाप र स्वावलम्बी जीवन प्रदान गर ।

यद्वो देवाश्चकुम् जिह्वया गुरु मनसो वा प्रयुती देवहेडनम् ।
 अरावा यो नो अपि दुच्छुनायते तस्मिन्तदेनो वसवो नि धेतन ॥१२॥
 हे ऐश्वर्यवान् देवता हो बाणी या मनले हामीबाट देवता तिस उनै खालको जुन पाप हुन जान्छ
 त्यसको दोष त्यस्तामाथि हालिदेओ जो यज्ञरहित र दमशाल स्वभावरहित भएकाले हामी अनिष्ट
 गर्ने हुन्छन्

[सूक्त ३८]

अपि इन्द्र पुष्कवान् देवता इन्द्र । छन्द अग्नि
 अस्मिन् इन्द्र पुत्सुतौ यशस्वति शिमीवति क्रन्दसि प्राव सातये ।
 यत्र गोषाता धृषितेषु खादिषु विष्वक्पतन्ति दिद्यवो नृषाहो ॥१॥
 हे इन्द्रदेव तेजस्वितयुक्त आक्रमणमाथि आक्रमण भइरहेका सङ्ग्राममा तिम्रो वीरलाई मुहाउँदो
 शीघ्र उदघोष गर्दछौ र शत्रुबाट जितेका गाई सुरक्षित गर्दछौ यस युद्धमा एकोहोरा निखो धार
 भएका बाण बोझा शत्रुमाथि खस्दा देखेहरू छक्क पर्छन्

स नः क्षुमन्तं सदने व्यर्णहि गोअर्णस रयिमिन्द्र श्रवाय्यम् ।
 स्याम ते जयतः शक्र मेदिनो यथा वयमुश्मसि तद्वसो कुधि ॥२॥
 हे इन्द्रदेव तिम्रो प्रचुर धनधान्य र गाईरूपी धनले हामी घर भराउँदछौ । हे सबैका आश्रयदाता
 इन्द्रदेव तिम्रो विजय भएर हाम्रा कृपापात्र भएदछौ हामी जुन ऐश्वर्यको कामना गर्दछौ त्यो
 हामीलाई उपलब्ध होस्

यो नो दास आयो वा पुरुषुतादेव इन्द्र युधये चिकेतति ।
 अस्माभिष्टे सुषहा सन्तु शत्रवस्त्वया वयं तान्वनुयाम सङ्गमे ॥३॥
 हे असङ्ख्यले न्युति गर्ने इन्द्रदेव दास बाथ आरु नै कुनै ज्ञाति र देवताविरोधी असुर
 हामीसँग सङ्ग्राम गर्ने रहर गर्दछन् धन तिमी कृपाले ती शत्रु पराजित होउन् । तिमी सहयोगले
 हामी उनलाई जितौ

यो दध्रेभिर्हव्यो यश्च भूरिभिर्यो अभीके वरिवोविमृषाहो
 तं विखादे सनिमद्य श्रुतं नरमवाञ्छमिन्द्रमवसे करामहे ॥४॥
 यलपसङ्ख्यक र बहुमङ्ख्यक सबै मतिमल अचना गर्ने भयङ्कर सङ्ग्राममा विजय वनर उन्नत
 धन प्राप्त गर्ने पवित्रतायुक्त र सुप्रसिद्ध नायक इन्द्रदेवलाई हामी स्तुतिपूर्णका लागि आह्वान गर्दछौ

स्ववृजं हि त्वामहमिन्द्र शुश्रवानानुदं वृषभ रघ्नचोदनम्
 प्र मुञ्चस्वा परि कुत्सादिहा गहि किमु त्वावान्मुष्कयोर्वद्व आस्ते ॥५॥
 हे साधकलाई प्रोत्साहित गर्ने इन्द्रदेव हामीलाई कोबाट प्रोत्साहन प्राप्त होला तिम्रो अपना
 मामध्यले आफ्नो वन्धन काट्न सक्षम छौ भन्ने कुरो हामीलाई थाहा छ त्यसैले स्वयं र जकालाई
 पनि शीघ्र मुक्त गर कुत्साका वन्धनबाट हामीलाई मुक्त गर र यहाँ उपस्थित होऊ तिम्रो जसो
 समर्थ व्यक्ति पनि मुष्कका बन्धनमा बाँध्नेछौ र

[सूक्त ३९]

अपि घोषा काश्वीवर्त देवता अधनीकुमार । छन्द अग्नी त्रिष्टुप्
 यो वां परिज्मा सुवृद्धिना रथो दीषामुषासो हव्यो हविष्मता
 शश्वत्तमासस्तमु वामिदं वयं पितुर्न नाम सुशवं हवामहे ॥१॥
 हे भविष्यतीकुमार हो तिम्रोहरूको सर्वत्र विचरणशाल उत्तम सुखदाया रथलाई आवश्यक
 कायका लागि रातदिन यजमानहरू आदरपूर्वक आह्वान गर्दछन् हामी त्यस रथको नाम उच्चारण
 गर्दछौ पिताको नाम लिँदा मनमा आनन्द आएभौ यस रथमा तिम्रोहरूलाई आह्वान गर्दा प्रसन्नता
 हुन्छ

चोदयत सुनुताः पितृवत् धिय उतसुन्धोरीरयत तदुश्मसि ।

यशसं भागं कृणुत नो अश्विना सोमं न चारुं मध्वस्तु नस्कृतम् ॥३॥

हे अश्विनाकुमार हो हमीलाई असल करामा प्रेरित गर हामी असल काम सफल बनायी तिमीहरू दुवै विभिन्न किसिमका प्ररणा प्रकट गर भन्ने हामी आशा गर्दछौं हामीलाई कतिपयत् उपयोगी ऐश्वर्य प्रदान गर सोमरसभै कल्याणकारी ऐश्वर्यका सम्पन्नतामा हामीलाई स्वश्रेष्ठ बनाओ

अमराजुरश्चिद्वथो युवं भगोऽनाशोदिवितारापस्य चित् ।

अन्धस्य चित्रासत्या कृशस्य चिद्युवामिदाहुर्भिषजा रुतस्य चित् ॥३॥

हे सन्यनिष्ठ अश्विनीकुमार हो गिताका घरमा जब एउटी नारी लुट्टि दिइन् त्यस बेला तिमीहरू दुवैका सहयोगले उनलाई साधारणस्वरूप वर प्राप्त भयो । जो हिँडेन नसक्ने हुन्छन् त्यस्ताका लागि तिमीहरू आश्रयरूप हो तिमीहरू नत्रहान्, दुबल शरीर र रोगले दुख दिएका मानिसका लागि चिकित्सक मानिन्छौ

युवं च्यवानं सनयं यथा रथं पुनर्युवानं चरथाय तक्षथुः ।

निष्टौग्रघमूहधुरद्धयस्परि विश्वता वां सवनेषु प्रवाच्या ॥४॥

हे अश्विनीकुमार हो तिमीहरू दुईले जर्जर शरीर भएका च्यवन अपलाई उसै किसिमले यौवन प्रदान गर्यौ जसरी कुनै पुराना रथलाई नयाँ किसिमले बनाएर फेरि गृध्रका लागि उपयुक्त पारिन्छ । तिमीहरूले नै युगका पुत्र भुज्युलाई सुरक्षित गर्दै जलमार्ग ल्यायौ । तिमीहरूका यी काय यनमा विशेष रूपले वर्णनयोग्य छन्

पुराणा वां वीर्यां प्र ब्रवा जनेऽध्यो हासधुर्भिषजा मयोभुवा ।

ता वां नु नव्याववसे करामहेऽयं नासत्या श्रदरिर्यथा दधत् ॥५॥

हे अश्विनीकुमार हो तिमीहरू दुईका उल्लेख वातापृण कायहरू हामी प्रचार गर्दछौं । तिमीहरू दुवै प्रति कुशल चिकित्सक हो तिमीहरूको आश्रय प्राप्त गर्नका लागि हामी प्रार्थना गर्दछौं जसो गर्दा यजमान श्रद्धाका भावनाले युक्त हुन्छन् तिमीहरू उस स्थालका कृपा गर

इयं वामह्ने शुणुतं मे अश्विना पुत्रायेव पितरा मह्यं शिक्षनम् ।

अनापिरजा असजात्यामतिः पुरा तस्या अभिशस्तेरव स्युतम् ॥६॥

हे अश्विनीदेव हो यस प्रकारले तिमीहरूलाई अह्वन गरेका छु यस निवेदनमार्फत ध्यान देओ गिताले पुत्रलाई मागदर्शन गराएभैं तिमीहरू पनि हामीलाई नयाँ देवो मेरो सहायक बन्थु प्रजो कोहा पनि छैन न ज्ञानविना अल्पज्ञ र आकृष्ट गिरिवाना छ मैले दुर्मतिग्रस्त हुनुभन्दा पहिले नै मलाई यस दुइशाबाट छुटाओ

युवं रथेन विमदाय शुन्ध्वयुवं न्युहथुः पुरुमित्रस्य योषणाम् ।

युवं हवं विघ्नमत्या अगच्छतं युवं सुषुतिं चक्रथुः पुरन्धये ॥७॥

हे अश्विनीकुमार हो तिमीहरू दुवैले पुरुमित्र नामका राजा शुन्ध्व नामकी पुत्रीलाई रथमा चढाएर उनका पनि विमदाका जिम्मा लगाय विघ्नमत्या र १०० गदा तिमीहरू दुवै उनका नजिक आयौ उनको निर्वदन मुनेर र प्रसव वेउताबाट मुक्त गरिन् अनन्त कालमा सहायक बनेका थियौ

युवं विप्रस्य जरणामुपेयुषः पुनः कलेरकृणुत युवद्वयः ।

युवं बन्दनमृशयदावुदूषथुयुवं सद्यो विशपलामेतव कृथः ॥८॥

हे अश्विनीकुमार हो । तिमीहरू दुवैले मरन्थ्यासै अश्विलाई यौवन प्रदान गरेका थियो, पत्नीका शोकले दुखा बन्दन अश्विलाई कुरवाट निकाल्यौ तिमीहरूले नै लङ्कादी विशपलालाई फलामको तिन्डो हालिदिएर हिँडुल गर्न सक्ने बनायौ

युवं हरेभ कृषणा गुहा हितमुदैरयतं ममूवांसमश्विना ।

युवमूवीसमुत तप्तमत्रय ओमन्वन्तं चक्रथुः सप्तवध्रये ॥९॥

हे अश्विनीकुमार हो । तिमीहरू दुवैले मरणासन्न हुने गरी गुफामा थुनेर लुकाएका भेला तिमीहरूले नै उनलाई कष्टबाट मुक्त गर्यौ भन्नि अग्नि सात बन्धनमा बाधिएर रूकोले भएका कृष्णमा हालिएका भेला पनि तिमीहरू दुवैले उनलाई अग्नि कुण्डबाट मुक्त गराएका थियौ

X ५१

चर्कृत्य ददधुद्रावयत्सखं भगं न नृध्यो हव्यं मयोधुवम् ॥१०॥

न तं राजानावदिते कृतश्चन नाहा अश्नोति दुरितं नकिर्भयम्

यमश्विना सुहवा रुद्रवर्तनी पुरोरथ कृणुथ पत्न्या सह । १ ।

ॐ तेन यात मनसो जवीयसा रथं यं वामृभवश्चक्ररक्षिता

यस्य योगे दुहिता जायते दिव उभे अहनी सुदिने विवस्वत । १२

हे पश्चिमीकुमार हो तिमीहरूका लागि सन्तुष्टिदेवता प्रदान गरिने । पन्तरिक्षको पुत्री उषाको प्रति उदय हुने सूर्यदेवता प्रति मनोहर दिन । मनोहर दिन । मनोहर मात्रै गर्तिशान्ति हुने रथमा तिमीहरू आश्रित ।

ता वर्तिर्यातं जयुषा वि पर्वतमपिन्वत शयवे धेनुमश्विना

वृकस्य चिह्नवर्तिकामन्तरास्याद्युषं शचीभिर्ग्रीसिताममुञ्चतम् । १३ ।

है अश्विनीकुमार हो निर्माहृह उस विजयी रथले पर्वततप प्रस्थान गंगे जल पुष्ट, फिर दुहुना बनाआ तिमामहुरूका सामन्थ्यले ब्यासाका मुखबाट पोर्थाभाल भोगे सन् ररर अग

एतं वा स्तोममश्विनावकर्माक्षाम भृगवो न रथम् ।

न्यमृक्षाम योषणां न मर्ये नित्यं न सनुं तनयं दधानाः । १४।

हं शिखिर्नोक्तमपि हो भुगुक्ता नश्वले रथ निमाणे गरेभैं स्तोत्र तिमिहरुका लागि समर्पित
गदछन् जहाँलाई छाँटा दिने बलामा पनि सहरूले लुगा र गहनाले सिँगारेभैं हाम्रा लागि
भावना समर्पित गर्दछौं हाम्रो उग्रग्राहि सन्तान सधैं नै मुखमा भारिले युक्त होऊन्

[सूक्त ४०]

ऋषि वंश काशोवर्ती देवता सश्वर्नीकुमार छन्द जगती ।

रथं यान्तं कुहं को ह वां नरा प्रति ह्यमन्तं सुविताय भूषति ।

प्रातर्यावाणं विभ्वं विशेविशे वस्तोर्वस्तोर्वह्मानं धिया शमि ॥१॥

हे कमण्डलु! अश्विनोकुमर! हा तिमोहरो को तेजस्को रथ विहान चिने केने छि-दुहरे र नयक नान्धककुलौ सुखको गुणभाग गर्ने तप न स्याउछु त्यस बेला भान्ति देखेको देखेको छि-दुहरे र नयक यज्जले यस तेजस्को रथको स्तुतिगान नगर्ना ? तिम्रो यो रथ कुन ठाउँमा राखिएको छ

कूह स्वदोषा कूह वस्तोरश्चिना कूहाभिपित्वं करतः कूहोषतः ।

को वा शयुत्रा विधवेव देवर मर्य न योषा कृणुते सधस्थ आ । २ ।

हे अश्वत्थकामर हो । तिमिरहृत् रति कतर दिडोमो कतरतिर जन्मो । कहाँ आपनो समय
 जितउछे । बिधवा अश्वमडले । मेरो लोग्न वा सुन्दर स्त्राले आपनो पतित्व सम्मानित । रफै
 यज्ञकालमा आदरमहत् तिपेतकुलाई कसले पाहवान गर्दछ

प्रातर्जरिथे जरणेव कापया वस्तोर्वस्तोर्यजता गच्छथो गृहम्

कस्य ध्वसा भवथ कस्य वा नरा राजपुत्रेव सवनाव गच्छथ । ३।

है ननु त्वत्कं क्षमतासम्पन्नं पश्चिर्नाकुमारं हं विहानं देववर्षाणां राजतन्त्रं ग्रन्थसककां स्तोत्रले
जगत्प्राप्तं निर्मीहकं तद्वक्तुं लक्षणं स्तोत्रहस्तं स्तोत्राग्रानं गच्छन् यत्कं भागं प्राप्तं गत्वा तार्ग
प्रतिदिनं कुत यत्प्रमाणं कृतं प्रवेशं गच्छन् यत्प्रमाणं कुत दोषं निवारणं गच्छन् निर्मीहकं
तद्वत् राजकुमारं हं यत्प्रमाणं यत्प्रमाणं गच्छन्

युवां भूगेव वारणा भूगण्यवो दोषा वस्तोर्हविषा नि ह्वयामहे ।

युवं ह्येतामुद्रा जुह्वते नरेषं जनाय वहथः शुभस्पती ॥४॥

हे अश्विनीकुमार हो । व्याधाले हानी र सिंहको भ्रशा गरेभैं तिमीहरूलाई हाम्रो रातदिन हवि र द्रव्यले आहुवान गर्दछौं । हे उत्तम नायक हो तिमीहरूका निमित्त यजमान साधकहरू भाहुति समर्पित गर्दछन् तिमीहरू दुवै मानिसका लागि भन्न आदि प्रदान गर्दछौ तिमीहरू कल्याणकारी उद्देश्यका स्वामी हो ।

युवां ह घोषा पर्यश्विना यती राज ऊचै दुहिते पृच्छे वा नरा

भूत मे अह उत भूतभक्तवेऽश्वावते रथिने शक्तमवैते ॥५॥

हे उपदेशक अश्विनीकुमार हो । म कक्षावान्की पुत्री घोषा हुँ तिमीहरूका चारैतिर भ्रमणशाल भएर यशोगान गर्दछु । तिमीहरू दुवैका प्रति विज्ञासु भावना छ । दिनरात मेरो कल्याणका लागि तिमीहरू नित्यकर्ममा सहायक भइदै आ ।

युवं कवी षष्ठः पर्यश्विना रथ विशो न कुत्सो जरितुर्नरायथ

युवोई यक्षा पर्यश्विना मध्वासा भरत निष्कृतं न योषणा ॥६॥

हे सम्पूर्ण ज्ञानले सम्पन्न अश्विनीकुमार हो । तिमीहरू दुवै यथमा आरुढ छौ कुत्सभैं स्तुतिवर्तिका घरमा रथबाट तिमीहरू विराजमान हुन पुग्दछौ हे अश्विनीकुमार हो तिमीहरूसित प्रचुर मात्रामा मधु छ नारीरस्ता माहुराले त्यो मुखमा राख्दछन

युवं ह भुज्यु युवमश्विना वश युवं शिञ्जारमुशानमुपायुः

युवो रवाा परि सख्यमासते युवोरहमवसा सुमना चक्रे ॥७॥

हे अश्विनीकुमार हो । दुखद स्थितिमा समुद्रमा खसका भुज्युलाई तिमीहरूले सुरक्षित गरेका थियौ । तिमीहरूले वश राजा र भद्रिका उत्तम स्तोत्रबाट प्रशाम्न गरेर उनका उद्धार गरेका थियौ । तिमीहरूको मित्रता दानीले प्राप्त गर्न सक्दछन् । तिमीहरूका रक्षणामा प्राप्त हुने सुखशान्तिको अभिलाषा घोषाले पनि गरेकी छिन्

युवं ह कुश युवमश्विना शयु युवं विधन्तं विधवायुष्यथः

युवं सनिभ्यः स्तनयन्तमश्विनाप व्रजमूर्णुथः सप्तास्यम् ॥८॥

हे अश्विनीकुमार हो । तिमीहरूले आफ्ना सहायक कृष कृषि गाय र विधवा नारीलाई सुरक्षित गरेका थियौ यज्ञ सम्पन्न गर्नेका लागि तिमीहरू नै वादल हुला भगउँछौ । त्यहाँबाट ध्वनिस्पी पानी बर्सन्छ

जनिष्ट योषा पतयत्कनीनको वि चारुहन्वीरुधो दंसना अनु ।

आस्यै रीयन्ते निवनेव सिन्धवोऽस्य अह्ने भवति तत्पतित्वनम् ॥९॥

हे अश्विनीकुमार हो । तिमीहरूका सामर्थ्यले घोषा जन्तुलक्ष्मण युक्त सौभाग्यवती भइन् । रोजेका गतिलो घर उनलाई प्राप्त भयो तिमीहरूका कपाका वस्त्रबाट नाम लाग्ने वनस्पतिले हरियाली भरियो । आगलातिर तिमीहरूले अगाएका नदीहरू प्रवहमान हुन पाँ सकेलाइ सामर्थ्य र आरोग्य लाभ भयो

जीवं रुदन्ति वि मयन्ते अध्वरे दीर्घायनु प्रसिति दीधियुनरः ।

वामं पितृभ्यो य इदं समेरिरे भयः पतिभ्यो जनयः परिष्वजे ॥१०॥

हे अश्विनीकुमार हो । आफ्नी पत्नीको जीवन सुरक्ष गर्नका लागि रुन सक्ने पुरुषलाई यज्ञ बाटि सत्कर्ममा नियोजित गर्दछौ गर्भाधान आदि संस्कारल सन्तान उत्पदन गरेर पितृयज्ञमा अगउँछौ तिनका स्त्रीहरू उनलाई सुख र सहयोग प्रदान गर्दछन्

न तस्य विद्वा तदु पु प्र वोचत युवा ह यद्युवत्याः क्षेति योनिषु ।

प्रियोन्नियस्य वृषभस्य रेतिनो गृह गमेमाश्विना तदुश्मसि ॥११॥

हे अश्विनीकुमार हो । यवा पतिले युवा पन्नाबाट प्राप्त गर्ने सुखबाट म अप्रचिन्त छु तिमीहरू न त्यस सुखका वणन गर्दछौ पत्नीलाई माया गर्ने स्वस्थ र गलिल पतिका घरमा पुगेर पाउँ भन्ने मन्त्र रहर छ

आ वामगन्धसुमतिर्वाजिनीवसु न्यक्षिना हस्तु कामा अयस्य

अधूत गोपा मिथुना शुभस्पती प्रिया अर्यम्मा दुर्यो अशीमहि ॥१३॥

३. यत्र र ऐश्वर्यवान् अश्विनोक्तुमार हो । तिमोहरू बृहस्पति जनाओ हाम्रा मनको इच्छा पूर्ति, यत्न सफलता र तिमोहरू हाम्रा लागि कल्याणकारी छौं । हाम्रो आफ्ना रतिको प्रेमपात्र यत्र उतको घर सज्जत भएको ।

ता मन्दसाना मनुषो दुरोण आ धत्त रथि सहवीर वचस्यदे ।

कृत तीर्थ सुप्रपाण शुभस्पती स्थाणु पथेष्टामप दुर्मति हतम् ॥१३॥

हो अश्विनोक्तुमार हो । तिमोहरू प्राधनान्न पलासित भएर मेरो रतिको घर, ऐश्वर्य र सन्तानले परिपूर्ण भएको । हे कल्याणकारी अश्विनोक्तुमार हो । हाम्रोलाई सुखपूर्वक प्रयोग गर्न सक्ने जल प्रदान गर्ने हाम्रो रतिको घरमा तिमोहरूको दुष्ट विघ्न उपस्थित भए, त्यसको निवारण गर ।

कव स्विदद्य कतमास्वक्षिना विश्व दद्या मादयेते शुभस्पती ।

का ई नि येमे कतमस्य जग्मत्तुर्विप्रस्य वा यजमानस्य वा गृहम् ॥१४॥

हे दशनाथ र कल्याणकारी अश्विनोक्तुमार हो । हिजो यत्र तिमोहरू कहाँ कसको घरमा सुविचारपूर्वक मनाउँदै आफ्नालाई सन्तष्ट गराउनुहुँदा छौं । कुन यजमान तिमोहरू दुवैलाई बन्धेर राख्नुका लागि सज्ज होनु र । तिमोहरूको जन्तवान् यजमानको घरमा गएका छौं ।

[सूक्त ११]

ऋषि सुहस्य ऋषय देवता - अश्विनोक्तुमार छन्द जगदी

समानम् त्वं पुरुहूतमुख्यं रथं त्रिचक्रं सवना गनिमतम् ।

परिज्मानं विदध्यं सुवृत्तिभिर्यं व्युष्टं उपसो हवामहे ॥१॥

३. अश्विनोक्तुमार र तिमोहरू दुवैलाई सन्तष्ट गराउनु छ । त्यस उच्च रथका स्तुति गर्दै यत्नको मानिस सन्तान र उच्च यजमान जन्म । यत्र नौन गण्डा भएका छौं । चौधौं रथ विचरण गर्दै त्यसले यज्ञ सफल बनाउनु । यत्रैत दिन विहान हाम्रो उच्च स्तुतिबाट त्यस रथलाई बाह्रवात गराइदछौं ।

प्रत्ययं नास्तथाधि तिष्ठथः प्रत्ययवार्णं मधुवाहनं रथम् ।

विशो येन गच्छथो यज्जरीरना करिष्विद्धं होतुमन्तमक्षिना ॥२॥

हे सत्यनित र नयत्र अश्विनोक्तुमार हो । तिमोहरू विश्वानुपेक्ष ने मधु वहन गर्ने अश्व नारिएका रथमा विद्यमान हुनु । त्यसमा यज्ञरथन यजमानको कहाँ जाओ । त्यसले तिमोहरूलाई पार्थना गर्नेहरूको हेतुपूर्वक यत्न तिमोहरू पनि सहाभागी हुनु ।

अध्वर्युं वा मधुपाणिं सुहस्यमग्निर्धं वा धृतदक्षं दमूनसम् ।

विप्रस्य वा यत्सवनानि गच्छथोऽत आ यात मधुपेयमाक्षिना ॥३॥

३. अश्विनोक्तुमार हो । हाम्रो मधु धान्ने रथका अध्वर्यु सुहस्य अथवा मार्गध नामका जितन्द्रिय अश्विक देवका भक्तनले पनि हुँदा तिमोहरू दुई तिनका नजिक पुग, तिमोहरू सबै विद्वान्, जनी यजमानका यज्ञ गच्छौ । मधुपान गर्नेका लागि हाम्रा घरमा पनि अवश्य बाओ ।

[सूक्त १२]

ऋषि - ऋषि याज्ञिकम देवता - इन्द्र छन्द - त्रिष्टुप्

अस्तेव सु प्रतर लायमस्यन्धुषिब्र प्र भर सौममस्मै ।

वाचा विप्रस्तरत वाचमर्यो नि रामय जरितः सोम इन्द्रम् ॥१॥

धनुर्धारीले नयमा लाग्ने छालका बाण प्रहार गरेभैं वा गहनाले पुरुष सर्जिएभैं इन्द्रदेवका लागि स्तुति प्रयोग गर्नु । हे जनी मानिस हो । प्रतिस्पर्धा गर्नेहरूका लागि यस्तै स्तुति प्रयोग गर्नु र त्यसबाट उनीहरू पराजित हुनु । हे स्तेना हो । पराक्रमा इन्द्रदेवलाई सोमपानतर्फ आकर्षित गर ।

दोहेन गाणुप शिक्षा सखायं प्र बोधय जरितर्जामिन्द्रम् ।

केश न पूर्णं वसुना न्युष्टमा च्यावय मध्वेयाय श्रम् ॥२॥

३. स्तुतिभक्तता गराइ दुहर आफ्नो प्रयाजन पूरा गरेभैं मित्रस्वरूपका इन्द्रदेवस्तित आफ्नो भनीष्ट फल उपलब्ध गरे । प्रणमना लागि यावय इन्द्रदेवलाई जागृत गर । मानिसले राम भरणको भाँडो मुञ्चल गखेर त्यसबाट अन्न निकालेभैं शरीर इन्द्रदेवलाई संधाष्ट सिद्धिका लागि अनुकूल गराओ ।

किमङ्ग त्वा मघवन्भोजमाहुः शिरसीहि मा शिशयं त्वा शृणोमि

अजस्वती प्रम धीरस्तु शक्र वसुविदं भगमिन्द्रा भरा नः ।३।

हे वैभवशाली इन्द्रदेव ! जिनोहसु तिमिलीकृत ज्ञानना पूरा गहन किन् भन्दछन् ? हामीलाई तिम्रो भन्नेले सम्पन्न बनाऊ तिमालाई हामी भोजनार्हक गरौन मन्दछौं हे इन्द्रदेव ! हाम्रो विवेकबुद्धि कार्यकृत्यत्वानले सम्पन्न गराऊ हामीलाई उक्त ऐश्वर्य र सम्पदाले मोहयानुक्त गराऊ

त्वा जना ममसत्येष्विन्द्र सन्तस्थाना वि द्ध्यन्ते समीके ।

अत्रा युज कृणुते यो हविष्मात्रासुन्वता सख्यं वष्टि शूरः ।४।

हे इन्द्रदेव ! मेरो सम्पन्नभूमिमा जहाँ महयोगका तिमि तिम्रो स्मरण गर्दछन् ती साथक युद्धमा तीरको महत्त्व गर्दछन् इन्द्रको लागि सोम प्रस्तुत गर्ने तीरहरू इन्द्रका मैत्रा भावनाबाट विजित हुन्छन्

धनं न स्पन्दं बहुल यो अस्मै तोत्रान्तोमौ आमुनोति प्रयस्वान् ।

तस्मै शत्रुन्तमुदुकाप्रतरहो नि स्वध्यान्युवति हन्ति वृत्रम् ।५।

हविष्यात्रले युक्त यजमान यसद्वारा गद्ग अश्व आदि प्रदान गर्ने वैभवशालीको जस्तै उदार हृदयले इन्द्रदेवलाई सोमरस चाँदै समर्पित गर्दछन् उनले इन्द्रदेवको सहयोग प्राप्त गर्दछन् वृत्र नष्ट गर्ने इन्द्रदेव सामर्थ्यवान् र अन्तर्गत गार्नुले युक्त सैन्यदल भएको यजमानको गन्तु चाँदै परास्त गर्नुदैं विघ्नकारी असुर विनाश गर्दछन्

यस्मिन्वयं दधिमा शंसमिन्द्रे यः शिश्राय मधवा काममस्ये ।

आराच्चित्सन्धयतामस्य शत्रुर्न्यस्यै ह्युन्ना जन्या नमन्ताम् ।६।

हाम्रो स्तोत्रले इन्द्रदेवको प्रार्थना गर्दछौं र ऐश्वर्यवान् इन्द्रदेवले हामीलाई अभावित ऐश्वर्य प्रदान गर्दछन् । उनका लगाडिबाट शत्रु भयभीत भएर भाँडछन् यसपछि शत्रुपक्षको ऐश्वर्यसम्पदा इन्द्रदेवलाई उपलब्ध हुन्छ ।

आराच्छ्रुमप बाधस्व दूरमूगो यः शम्भः पुरुहूत तेन ।

अस्मे धेहि यवमदगोमदिन्द्र कधी धियं जरित्रे वाजरस्ताम् ।७।

हे इन्द्रदेव ! यसद्वारा साथक तिमिलीकृत भ्रमन्त्रित गर्दछन् । तिम्रो वज्र तामको अश्व धारिलो छ त्यसले हाम्रा नजिकका शत्रु लखेदैं पर पुर्‍याएर भए, ती र गर्दै गर्दिले युक्त सम्पदा प्रदान गर । स्तुतिकर्ताको प्रार्थना, अत्र एव रत्न उत्पादक बनाऊ

प्र यमन्तवृषसवासो अगमन्तीप्राः सोमा बहुलान्तास इन्द्रम् ।

नाह दामानं मधवा नि यंसन्नि सुन्वते वहति भूरि वामम् ।८।

खुगे सोमरस मधुरमका स्वयं विभिन्न भागमा कर्दै इन्द्रदेवको शरीरमा प्रवेश गर्दै वैभवसम्पन्न इन्द्रदेव सोमरस र शरण गर्न यजमानको भोग गर्दछन् र सोमरस प्रस्तुत गर्नेलाई वृद्ध मात्रमा सम्पत्ति प्रदान गर्दछन्

उत प्रहामतिदीव्या जयाति कृतं यच्छ्वघ्नी विचिनेनेति काले ।

यो देवकामो न धना रुणद्धि समितं राया सुजति स्वधवान् ।९।

हरको जुवाडैले जितेका जुवाडलाई खोजेर आफूले पहिले हरको बडला लिन पराजित गरेभैं अनिष्टकारी शत्रुमाथि इन्द्रदेव पनि पराक्रमी हुमला गरेर पराजित गराउँछन् । देवपूजनमा अधिक कन्युस्यहैं नगर्ने साथकलाई ऐश्वर्यवान् इन्द्रदेव धनसम्पदाले सम्पन्न बनाउँछन्

गोभिष्टेरोमापति डुरेवां येन धुध पुरुहूत विश्वाम् ।

वयं राजभिः प्रथमा धनान्यस्माकेन वृजनेना जयेम ।१०।

हे धीर निराला योत्ताइने इन्द्रदेव ! तिम्रा कुराईगटल हाम्रा गम्भीर धनद्वारा दुःख र दादितबाट निवृत्त होयौं जो आदि अत्रले भोक शान्त गर्यौं हामी शत्रुसँग अधिककारीसँग यहाँक बडेर आफ्नो सामर्थ्य र क्षमताले शत्रुको विपुल सम्पदामा आफ्नो आधिपत्यमा लिन सक्ने

बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुतोत्तरस्मादधरादधायोः ।

इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सखिभ्यो वरिवः कृणोतु ।११।

दृष्ट पापी शत्रुबाट बृहस्पतिले हामीलाई पश्चिम उत्तर र दक्षिणबाट संरक्षित गरन् इन्द्रदेवले पूर्व दिशामा मध्य भागबाट आउने शत्रुबाट हामीलाई संरक्षित गराऊन् ती इन्द्रदेव सबैका मित्र हुन् र हामी पनि उनका मित्र समूह हौं भने इन्द्रदेवले हामी रक्षा पूरा गराऊन्

अथैव नमो नमो देवता इन्द्र इन्द्र जगती शिशुम्

अच्छ न इन्द्र मय स्वर्विद सधोचीविश्वा उशतीरनूषत ।

परि वज्रन्ते जनयो यथा पति मय न शुन्ध्यु मधवानमूतये । १।

परि वज्रन्ते जनयो यथा पति मय न शुन्ध्यु मधवानमूतये । १।
इन्द्रादेव नमो नमो देवता इन्द्र इन्द्र जगती शिशुम्

न धा त्वद्रिग्रप वेति मे मनस्त्वे इत्काम पुरुहूत शिशय ।

राजेव दस्म नि षदोऽधि बर्हिष्यस्मिन्सु सोमेऽवपानमस्तु ते । २।

हो यमदाय त्विग्रप स्मृति गने योग्य इन्द्रदेव निर्मलाप उंदा होमो मनःशक्तिं जितेन हामी
आपने रह निर्मोमा न केन्द्रित गर्वछै राजा तजस्विसन्ना धनेभै तिमो कुरुका शासनमा
प्रतिष्ठित होऊ तिन्ना श्रेष्ठ सामरस पिउने इच्छा पूरा होम्

विषूवदिन्द्रो अमतेस्त धुध स इन्द्रायो मधवा वस्व ईशते ।

तत्पदिने प्रवणे सप्त सिन्धवो वयो वर्धन्ति वृषभस्य शुभिणः ३।

हामीलाई उदशायुक्त कृमान र अन्नका अभावबाट सरक्षण प्रदान गर्नका लागि इन्द्रदेव हाम्रा चरितर
विराजमान होऊन् शत्रुवधवान् इन्द्रदेव नै सबै सम्पदा र धनका अधिपति हुन् । यभीष्टवशक र
तजस्वी इन्द्रदेवका निर्देशनमा गङ्गा आदि मात नदाले न्यस्य देशलाई अन्न-पविद्रा सन्मुख
गराउँछन्

वयो न वृक्ष सुपलाशमासदन्तोमास इन्द्र मन्दिनश्चमूषद ।

प्रेगामनीक शवसा दविद्युतद्विदस्त्वप मनवे ज्योतिरायम् । ४।

चराले राम्रा घात हुने वृक्षको आश्रय लिएभै पात्रमा विद्यमान रघदायक सोमस इन्द्रदेवका आश्रय
लिन्छ सोमसको प्रभाव र तेजले इन्द्रदेवको मुख तेजमय हुन्छ इन्द्रदेव आफ्नो प्रवीनम
तजस्विता मानिसलाई प्रदान गर्छन्

कृत न श्वघ्नी वि चिनोति देवने संवर्ग यन्मधवा सूर्य जयत ।

न तले अन्यो अनु वीर्य शक्त्र पुराणो मधवश्रोत नूतनः । ५।

जुवाडेल आफूलाई पराजित गर्नुलाई खालमा खोजाकन पराजित गरेभै वैभवशाली इन्द्रदेव
जलवषा गरेने सूर्यलाई पराजित गराउँछन् हे ऐश्वर्यवान् इन्द्रदेव हुने पनि पुराना वा नयाँ
मानिस तिन्ना पराक्रमसँग प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने हुँदैनन्

विशविश मधवा पर्यशायत जनानां धेना अवचाकशद्वषा ।

यस्याह शक्रः सवनेषु रण्यति स तीव्रैः सौमैः सहते पृतन्यतः । ६।

खोटेको कुरा पूरा गराउने इन्द्रदेव सत्ते मानिसमा स्थित छन् उनी स्तोताको स्तुति ध्यानपूर्वक
सुन्दछन् इन्द्रदेव खुसा हुने अन्नदानका सोमयागमा उरै सोमरसले युद्ध रैने शत्रु पराजित
गराउने सक्षम हुन्छन्

आपो न सिन्धुमपि यत्समक्षरन्तोमास इन्द्र कुल्थाह्व हृदम्

वर्धन्ति विप्रा महोऽस्य सादने यव न वृष्टिर्दिव्येन दानुना । ७।

स्वाभाविक रूपले सागरतिर नदी प्रवाहित भएभै र सानातिना खोलानाला पोखरातिर बगेभै
सोमरस सहजताका साथ इन्द्रदेवलाई नै प्राप्त हुन्छ दिव्य वषा गराउने पर्जन्यले जाँका खुती
बढाएभै इन्द्रदेवका महिमाले जानीहरूका यज्ञस्थल चढाउँछन्

वृषा न क्रुद्धः पतयद्रजःस्वा यो अर्यपत्नीरकृणोदिमा अप ।

स सुवते मधवा जीरदानवेऽविन्दज्ज्योतिर्मनवे हविष्यते । ८।

गिरिएको सँगैले अर्को सौठ ल'बेटदै क्रुद्धभै इन्द्रदेव रिसाएर मघातिर क्रुद्ध छन् मेघलाई फुटाएर
त्वमम' शक्ति वृष्टिको जल हाम्रा लागि मुक्त गराउँछन् ऐश्वर्यवान् इन्द्रदेव साम अर्पण गर्ने
जानी र हविष्यान्न समर्पित गर्ने यज्ञमानलाई तेज प्रदान गर्दछन्

उज्जायतां परशुर्ज्योतिषा सह भूया ऋतस्य सुदुषा पुराणवत् ।

वि रोचतामरुषो भानुना शुचिः स्वर्गं शुक्रं शुशुचीत सत्यतिः । ९।

इन्द्रदेवको वज्र तेजसँग प्रकट होम्, उहिलेकै जस्ता स्तोत्रवाणी रुझमा उन्पन्न होस् स्वय

देवीप्यमन इन्द्रदेव तेज र शोभाले युक्त एवं पवित्र होऊन् । सन्जनका पालक इन्द्रदेव सूर्यको जस्तै शुभ ज्योतिले प्रकाशमान होऊन् ।

गेभिष्टरेमामति दुरेवां यवेन क्षुधं पुरुबूत विश्वाम् ।

वर्यं राजभिः प्रथमा धनान्यस्माकं वृजनेना जयेम ॥१०॥

हे अनेकौ निरवाट आहुवान गरिने इन्द्रदेव तिम्रा कृपादृष्टिले हामी गाईरूपी धनद्वारा दुःखदारित्र्यबाट मुक्त होऔं, तौ आदि यत्र भोकमा आपूर्ति गराऔं शासनका अधिपतिको कृपापात्र भएर आफ्ना सामर्थ्यले शत्रुको विपुल सम्पदा हामी आफ्नो अधिकारमा लिन सकौं

बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुत्तोरस्मादधरादघाथोः ।

इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सखिभ्यो वरिवः कृणोतु ॥११॥

दुष्ट पार्श्व शत्रुबाट बृहस्पतिदेवले हामोलाई पश्चिम, उत्तर र दक्षिणबाट रक्षा गरुन् इन्द्रदेवले पूर्व दिशा र मध्य भागबाट बाउने शत्रुबाट हामोलाई संरक्षित गरुन् इन्द्रदेव सबैका मित्र र हामी उनका प्रिय सखा हौं । उनै इन्द्रदेवले हाम्रो रक्षा पूरा गरुन्

[सूक्त ४४]

ऋषि कृष्ण भाङ्गिरस । देवता इन्द्र छन्द जगती त्रिष्टुप्

आ यातिन्द्रः स्वपतिर्मदाय यो धर्मणा तनुजानस्तुविष्णुम् ।

प्रत्वक्षाणो अति विश्वा सहास्यपारेण महता वृष्ण्येन ॥१॥

इन्द्रदेव शारीरिक रूपमा मधुन छन र उनी आफ्ना विशाल तथा पराक्रमी सामर्थ्यले सम्पूर्ण शक्तिशाली पदार्थलाई शक्तिहीन गराउँछन् । ती ऐश्वर्यसम्पन्न इन्द्रदेव रथमा आरुढ भएर यहाँ आई हर्ष प्राप्त गरुन्

सुष्ठामा रथः सुयमा हरी ते मिय्यक्ष वज्रो नृपते गभस्तौ ।

शीघ्रं राजन्त्सुपथा याह्यर्वाङ् वर्धाम ते पुपुषो वृष्ण्यानि ॥२॥

हे मनुष्यका पालक इन्द्रदेव तिम्रो रथ उत्तम रीतिले बनको छ तिम्रा गथका दुवै अश्व गम्भीरसित सदाइएका छन् र तिमी हातमा वज्र लिएका छौ हे अधिकारले सम्पन्न इन्द्रदेव सुशोभित भएर सजिलो मागबाट रथमा हाम्रा नजिकै आऊ तिम्रो सेवाका लागि सोमरस प्रस्तुत छ त्यो पान गराएर हामी तिम्रो सामर्थ्य बढाइदिन्छौं

एन्द्रवाहो नृपतिं वज्रबाहुमुग्रमुग्रासस्तविषास एनम् ।

प्रत्वक्षसं वृषभं सत्यशुष्ममेमस्मन्ना सधमादो वहन्तु ॥३॥

मानिसका पालक इन्द्रमा वज्र लिएका शत्रुका सैन्यजन छटाउने खोजेको कुरो पूरा गराउने र सत्यका निरूपण रेखा वर इन्द्रदेवका रथ योक्ने उग्र यन्त्रिण र अति उत्साहित अश्वले उनलाई हामीकहाँ लिएर आऊन् ।

एवा पतिं द्रोणसाचं सचेतसमूर्जः स्वस्थ धरुण आ वृषायसे ।

ओजः कृष्ण स गृभाय त्वे अय्यसो यथा केनिपानामिनो वृधे ॥४॥

हे इन्द्रदेव । सोमरसले शरीर बलियो हुन्छ न्या कलशमा मिसिएर बल सञ्चार गराउने खालको भएको छ त्यस्तो सोमरस तिमी आफूभित्र छिराऊ र हाम्रा सामर्थ्यशक्तिका वृद्धि गर हामीलाई आफ्नै बनाऊ किनभने तिमी ज्ञानको खोजी गर्नेहरूलाई धनसम्पदाले समृद्ध पार्ने हौं ।

गमन्नस्मे वसून्वा हि शंसिषे स्वाशिषे भरमा याहि सोमिनः ।

त्वमीशिषे सास्मिन्ना सत्सि बर्हिष्यनाधृष्या तव पात्राणि धर्मणा ॥५॥

हे इन्द्रदेव । हामी स्तोतालाई तिमी मनगो सम्पदा प्रदान गर । सोमले युक्त हाम्रा यज्ञमा शुभ आशीर्वाद दिन आऊ किनभने हाम्रा स्वामी तिमी नै हो । तिमी हाम्रा यज्ञमा कुशका आसनमा विराजमान होऊ तिमीलाई सेवन गर्ने सजिएको सोमपात्र कसैले बलपूर्वक खोस्न सक्ला कि भन्ने आँट कसैले गर्दैन

पृथक् प्रायन्त्यथमा देवहतयोऽकुण्वत श्रवस्यानि दुष्टरा ।

न ये शैकुर्यज्ञियां नावमारुहमोमैव ते न्यविशन्त कपयः ॥६॥

हे इन्द्रदेव असल मानिसहरू उहिलेदेखि नै देवतालाई आमन्त्रित गरिरहेका छन् । उनीहरूले कति प्रदान गर्ने र दुष्कर कार्य सम्पन्न गर्दै विभिन्न देवलोक प्राप्त गरे यज्ञ उपासनारूपी नौकामा

चक्षुः तपाएका दुष्कर्मरूपी पपमा फँसेकाहरू ऋणको भारीले धिधिएर दुर्गतिग्रस्त हुँदै दुःख पाइरहन्छन्

एवैवापागपरे सन्तु दुह्योऽक्षा येषां दुर्गुज आयुयुग्मे ।

इत्था ये प्रागुपरे सन्ति दावने पुरुणि यत्र वयुनानि भोजना ।७॥

यस बेला जो दुर्बुद्धिले ग्रस्त भएर यज्ञका विरोधी छन्, जन्मको जन्मरूपी रथमा पतनका मार्गतिर घौँच्योदाने खानका शयन गरिएका छन्, तिनीहरू भोगोगामी हुन्छन् र नरक पुग्दछन् पहिलेदेखि नै देवलका निम्ति हविष्यान्न समर्पित गन जुटका जुन मानिसहरू नै वास्तवमा स्वर्गधाम प्राप्त गर्छन् त्यहाँ पुग्ने मात्रामा भनेको किसिमका उपभोग्य सामग्री उपलब्ध छन् ।

गिरौंजङ्गेजमानौं आधारद छौं ऋन्दन्तरिक्षाणि कोपयत् ।

समीचीने धिषणे विष्कभायति वृष्णः पीत्वा मद उक्थानि शंसति ।८॥

इन्द्रदेव मोमपान गरेर मानन्दित हुँदा सबैतिर घुम्दै आँपिरेको बादल सुस्थिर गराउँछन् र उनी आकाशलाई विचर्चित गराउँछन् त्यसपछि बादल गर्जन थाल्छ विद्युत् र पृथ्वीका आपसी सम्बन्ध त्यसै स्थितिमा धारण गर्दै इन्द्रदेव उत्तम वचन बोल्दछन्

इमं विभर्मि सुकृत ते अङ्कुशं येनारुजसि मधवञ्जफारुजः ।

अस्मिन्सु ते सवने अस्त्वोक्थं सुत इष्यै मधवन्बोध्याभाः ।९॥

हे ऐश्वर्यवान् इन्द्रदेव । तिम्रो यो उत्तम किसिमले बनेको अङ्कुश हामी लिन्छौं अङ्कुशरूपी स्तोत्रवाणाले हाम्रो बस्ती बर्लिया दुष्टलाई दण्डित गर्ने तिम्रो उनीहरूलाई नियन्त्रणमा राख्दछौं हाम्रा योग्यगर्मा तिम्रो आएर विसरन्न होऊ हे इन्द्रदेव । तिम्रो गतिले तरिकाले सम्यग्र गरिएका सामयज्ञमा हाम्रा प्रार्थनामाथि ध्यान देऊ ।

गोभिष्टरेनामति दुरेवा यवेन क्षुध पुरुहूत विश्वाम् ।

वयं राजभिः प्रथमा धनान्यस्माकेन वृजनेना जयेम ।१०॥

हे भनेको त्रिघाट अहवान गरिने इन्द्रदेव । तिम्रा कृपादृष्टिले हामी गार्दरूपी धनद्वारा दु खदारद्रपबाट मुक्त होऔं जो शक्ति बलले हाम्रा भाँक आपूर्ति गरौं शस्त्रका अधिपतिको कृपाशत्रु भएर आफ्ना सामथ्र्यले शत्रुको विपुल सम्पत्तिलाई अधिकारमा लिन सकौं ।

बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुत्तोरस्मादधयदबायोः ।

इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सखिभ्यो वरिवः कृणोतु ।११॥

दुष्ट पापी शत्रुबाट बृहस्पतिदेवले पश्चिम उत्तर र दक्षिणबाट हामीलाई रक्षित गर्नु । इन्द्रदेवले पूर्व दिशा र मध्य भागबाट यारन शत्रुबाट हामीलाई रक्षित गर्नु ती इन्द्रदेव सबैको मित्र हुन् र हामी उनका प्रिय सखा हौं उनै इन्द्रदेवले हाम्रो इच्छा पूरा गर्नु

[सूक्त ४५]

ऋषि - वत्सर्षि भालन्दन देवता - अग्नि । छन्द - त्रिष्टुप्

दिवस्पति प्रथम जज्ञे अग्निरस्मद् द्वितीयं परि जातवेदाः ।

तृतीयमप्सु नृमणा अजस्रमिन्धान एनं जस्ते स्वाधीः ।१॥

सबैभन्दा पहिले अग्निदेव आकाशमण्डलमा विद्युत्का रूपमा उत्पन्न भए, उनको दोस्रो जन्म जलवेदाका नामले हाम्रा गोचर पार्थिव रूपले प्रकट भयो र तेस्रो बडवानलका रूपमा समुद्री जलमा उत्पन्न भए । मार्गसका लागि कल्याणकारी अग्निदेव निरन्तर प्रदीप्त रहन्छन् ध्यान गर्नुमा कुशलहरूले उनै अग्निदेवको प्रार्थना गर्दछन्

विद्या ते अग्ने त्रेधा त्रयाणि विद्या ते धाम विभूता पुरुत्रा

विद्या ते नाम परमं गुहा यद्विद्या तमुत्सं यत आजगन्थ ।२॥

हे अग्निदेव हामी तिम्रा तीनै किसिमका स्वरूप जान्दछौं भनेको स्थानमा तिम्रो जुन स्थिति छ हामी त्यससित पनि परिचित छौं तिम्रा जुन अति गोप्य र परम श्रेष्ठ नाम छ हामी त्यससित पनि परिचित छौं तिम्रो उत्पन्न हुने स्थल जुन हो त्यस कारणभूत स्थानसित पनि हामी परिचित छौं

समुद्रे त्वा नृमणा अप्स्वपन्नर्चक्षा ईधे दिवो अग्न ऊधन् ।

तृतीये त्वा रजसि तस्थिवांसमपामुपस्थे महिषा अवर्धन् ।३॥

हे अग्निदेव समुद्रका अन्त्योष्णकारी बरुगदेवले तिम्रीलाई समुद्री जलभित्र प्रज्वलित गरेका

अह्नु मानिसका निराश्रय मृत्युदेव तिमोलाह दिव्य स्थानमा प्रज्वलित गर्छन् । तिमी आफ्नो देख्ने स्थान मेघमाण्डलमा शर्षा उल्टाएन गर्ने विद्युत्तका रूपमा, छी मुख्य देवताका समूहले स्मृति गर्दै तिमी तेज बढाउँछन् ।

अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव द्यौःक्षमा रेरिहृदीरुधः समञ्जन् ।

सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धो अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः ।४॥

हे अग्निदेव ! तिमी आकाशमा मेघका बीचमा विद्युत् रूपमा चम्कन्छौ र गर्जन गर्दै पृथ्वी गुञ्जायमान गरउँछौ । प्राणहारी पर्जन्यका रूपमा योर्द्विरेवा परिकुरित गर्दछौ । तिमी चाँडै उन्पन्न र प्रज्वलित भाग मर्दलाई प्रज्वालि गर्दछौ, पृथ्वी र हृन्त्येरुका माझमा विद्युत्तका रूपमा मूर्णोभल हुन । तिमी मयैका लागि स्तन्य छी ।

श्रीणामुदारो धरुणो रयोणां मनीषणां प्रारणः सोमगोपः ।

वसुः सुनुः सहस्रो अप्सु राजा वि भात्यग्र उषसामिधानः ।५॥

उदार सम्पत्तिशाली, ऐश्वर्य धारण गर्ने मनीषीहरूका प्रेरक सोमका मरक्षक, धन प्रदायक उलका पुत्र, जलका स्वामी अग्निदेव उषाभन्दा शक्ति प्रज्वलित भाग शाश्वतमान हुन्छन् ।

विश्वस्य केतुर्भुवनस्य गर्भ आ रोदसी अपृणाज्जायमानः ।

वीडु चिदग्निमभित्परायज्जना यदग्निमयजन्त पञ्च ।६॥

सम्पूर्ण विश्वका पराशक गर्भबाट उन्पन्न अग्निदेव प्रकट हुँदाखरि नै द्युलोक र भूलोक व्याप्त गर्दछन् । पछि वर्णक मानिसका अग्निदेवको अचना गदा उनी राम्ररी बलियो पर्वतजस्तै दादल भेदन गरि जलको बषा गराउँछन् ।

उश्विपावको अरतिः सुमेधा मतेष्वग्निरमृतो नि धायि

ह्यति धूमपरुष भरिभृदुच्छुक्तेण शोचिषा द्यामिनक्षन् । ७॥

देख्दाखरि शान्तिधाम अग्निदेवको दर्ति महान छ । उनी अदम्य प्राणयुक्त प्रकारले शाश्वतमान हुन्छन् । उनी यद् र अमरगति पार पार हुन्छन् । अग्निको रत्नमदानी र द्युलोकका उत्पादक शक्ति विचित्र समझ्ने छ ।

वृशानो रुक्म उर्विया व्यद्यौवदुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः

अग्निरमृतो अभवद्वयोभिर्यदेन द्यौर्जनयत्पुरेताः । ८॥

समस्त पदार्थ प्रकाशित गर्ने तजस्वी मृत्युदेव यस लक्ष्मी महत्त दर्जनय भागभरै र विभिन्न प्रकारले धनप्रेषण बढाउँदै शाश्वतमान भागभरै अग्निदेव श्रेष्ठ शक्तिधाम, अमृतस्वरूप दुःखनाशक र अयुसवर्द्धक हुन् । देवताले यिनलाई प्रकट गरेका हुन् ।

यस्ते अद्य कृणवद्भद्रशोचेऽपूपं देव धृतवन्तमग्ने

प्र तं नय प्रतरं वस्यो अच्छाभि सुमं देवभक्त यविष्ठ ।९॥

हे महत्तम अद्यावत् स्वरूप अग्निदेव ! तिमोलाई धिउयुक्त प्रादाश सम्पत्ति गर्ने श्रेष्ठ यज्ञिकलाइ तिमी श्रेष्ठ ऐश्वर्य प्रदान गर । देवताका उपासक र हाविष्य सम्पत्ति गर्ने नाथकलाइ नवै क्रियामका सुखसौभाग्यतर्फ लेजाऊ ।

आ तं भज सौश्रवसेष्वग्न उवथउवथ आ भज शस्यमाने ।

प्रियः सूर्ये प्रियो अग्ना भवात्युज्जातेन भिनददुज्जितवैः ।१०॥

हे अग्निदेव ! श्रेष्ठ अग्निले शास्त्रेक क्रियाकलाप सम्पादित गर्ने वज्रमानलाई श्रेष्ठ अधीष्ट फल प्रदान गर्दछौ । स्तुतियोग्य तिमी प्रत्येक स्तोत्रमा उनीहरूलाई अधीष्ट फल प्रदान गर । स्तुतिकर्ता यज्ञमान मृत्यु र अग्निदेवका प्रत्यपार होउन् । पुत्रपौत्रादि मन्तानका साथ उनीहरूका शत्रु संहार गर्दिउ ।

त्वामग्ने यजमाना अनु द्यून्विषा वेसु दधिरे वार्याणि ।

त्वया सह ब्रविणमिच्छमाना ब्रजं गोमन्तसुशिजो वि वद्वः ।११॥

हे अग्निदेव ! तिम्रा साधारण नित्य सर्व क्रियामका श्रेष्ठतम पूजन समग्री तिम्रा निमित्त सम्पत्ति गर्छन् । तिमीसित गर्दछौ धनको आकडशाले प्रेरित देवताजस्ता ज्ञानीले गर्हने परिपूर्ण मोटोको देका तिम्रा लागि छोलिदिउका छन् ।

अस्ताव्यग्निरनरा सुशेवो वैश्वानर ऋषिभिः सोमगोपाः ।

द्वेषे द्यावापृथिवी दुवेम देवा धत्त रथिपस्मे सुवीरम् ॥९॥

मानसहरूमा अग्निदेवको सुन्दर आभा स्थित छ र सोम स्पर्शक पनि उनै हुन् । उनै अग्निदेवको स्तुति ऋषिहरूले गर्छन् विद्वेषको भावनारहित द्यावापृथिवीलाई हामी आइवान गर्दछौं हे देवता हो हामीलाई श्रेष्ठ वीर सन्तानयुक्त एखव्य प्रदान गर

[सूक्त - ४६]

ऋषि वत्सप्रि भालन्दन देवता अग्नि छन्द त्रिष्टुप् ।

प्र होता जातो महान्नभोविष्वपद्वा सीददपामुपस्थे ।

दधियो भामि स ते वयासि यन्ता वसुनि विधते तनुपाः ॥१॥

मानव र मेघका बीचमा विद्युत्का रूपमा यज्ञका अग्नि प्रतिष्ठित छन् गम्भोसित प्रतिष्ठित अग्निदेव उपासकलाई अन्न प्रदान गर्ने र शरीरका संरक्षक सिद्ध हुन्छन्

हम विधन्तो अपां सधस्थे पशुं न नष्ट पवैरनु गम् ।

गुहा चतन्तुमृशिजो नमोभिरिच्छन्तो धीरा भृगवोऽक्विवन् ॥२॥

चोरी भएको पशु पदचिह्न पड्ल्याएर खोजिएभै जलतत्त्वका बाँचमा गुप्त भई बसेका अग्निलाई अनुसन्धानमा लागेका, तपस्वी र ज्ञानवान् भृगुवशीले स्तोत्रद्वारा फेला पारे

हम त्रितो भूर्यविन्ददिच्छन्वैभूवसो मूर्धन्यघ्यायाः ।

शेवुधो जात आ ह्य्येषु नाभिर्युवा भवति रोचनस्य ॥३॥

महान् अग्निदेवलाई खेप्ने विभूवसुका पुत्र त्रित ऋषिले भूमिमा अग्नि उपलब्ध गरे सुख प्रदान गर्ने अग्निदेव यज्ञमानका यन्त्रस्थलमा प्रकट भए ती देवता प्रकाशवान् पदार्थका केन्द्र हुन्

मन्द्र होतारमृशिजो नमोभि प्राञ्जं यज्ञ नेतारमध्वराणाम् ।

विशामकृण्वन्नरति पावकं हव्यवाह दधतो मानुषेषु ॥४॥

आनन्दरूप सबैका सुखदायक अग्नि स्तुत्य प्रजनीय यज्ञका प्रतिरूप तीव्र गतिशाल पवित्रकर्ता हविषाह र मनुष्यका अष्ट अधिपतिजस्तो गुणले सुशोभित अग्निदेवलाई खोजी गर्ने ऋत्विक्हरूले प्रार्थनाले खुसी पारे

प्र भूर्जयन्तं महं विपोषा मूरा अमूरं पुरां दर्माणम् ।

नयन्तो गर्भं वनां धिय धुर्हिरेमिश्रं नार्वाणं धनचर्म ॥५॥

हे स्ताता हो पशुका कित्तेला महिमायुक्त र जानीलाई धारण गर्ने आग्नेदेवको स्तुति गर्न योग्य हो-भो सबै जानी मानिस शत्रुको महर विनाशक गर्भमा भई अरणीभित्र रहने प्रशसनीय, हरियो आभायुक्त तेजस्वी ज्वालामय र स्तुतिप्रमी अग्निदेवलाई हविष्यान्न समर्पित गरेर आफ्नो यभीष्ट फल उपलब्ध गर्दछन्

नि पस्त्यासु त्रितः स्तभूयपरिवीतो योनौ सीददन्तः

अतः सङ्गृभ्या विशां दभूना विधर्मणायन्नैरीयते नून ॥६॥

गार्हपत्य आदि तीन रूप भएका यज्ञमानको घर सुस्थिर गर्ने अग्निदेव ज्ञानाभिन्न व्याप्त भएर यज्ञस्थलमा आफ्नो वैदिक रमाथि प्रातिष्ठत हुन्छन् । अग्निदेव प्रजाने दिएको आहुति लिएर, यज्ञमानका निम्न दानदत्ता अनेक प्रजाका लागि नै शत्रुको विनाश गर्दै देवताका नजिक जान्छन्

अस्याजरासो दमामरित्रा अर्चद्दुमासो अग्नयः पावका ।

धितोचयः धात्रासो भुरण्यवो वनर्षदो वायवो न सोमाः ॥७॥

यज्ञमान, साधक अग्निले युक्त हुन्छन् अग्निदेव नवृहिन शत्रुका दमनकर्ता, अग्नेयीय धूर्वीरूपी ज्वालामय पवित्रस्वरूप अज्ज्वल वर्णाका शीघ्र सहायक पोषणकर्ता बनमा आश्रित वायुसमान उत्साहप्रद र सोमस्मान फलदायी हुन्छन्

प्र जिह्वया भरते वेपो अग्निः प्र वयुनानि चेतसा पृथिव्याः ।

तमायवः शुचयन्तं पावकं मन्द्रं होतारं दधिरे यजिष्ठम् ॥८॥

अग्निदेव ज्वालारूपी जिह्वाले आफ्ना सुकर्मको निवाह गर्ने र प्रकृतिको संरक्षण गर्नका लागि अनुकूलतापूर्वक स्तोत्र धारण गर्ने हुँदा प्रगतिशील मानिस ती तेजस्वी परम पवित्रकर्ता, स्वतन्त्र, शीता र यज्ञनीय अग्निदेवलाई प्रतिष्ठित गर्दछन् ।

द्यावा यमग्नि पृथिवी जनिष्यमापस्त्वष्ट भृगवो यं सहोभिः ।

ईडेन्यं प्रथमं मातरिक्षा देवास्ततश्चुर्मनवे यजत्रम् ॥९॥

द्यावापृथिवीले उत्पन्न गरेका भृगुवंशीले स्तोत्र यदि साधनले उपलब्ध गरेका, त्वष्टादेवले जलबाट उत्पन्न गरेका, मातरिगता वागुले प्रमुख स्तुतियोग्य र अन्य सम्पूर्ण देवताले मानिसको यज्ञका लागि स्वीकार गरेका देवता अग्निदेव नै हुन्

यं त्वा देवा दधिरे हव्यवाहं पुरुस्पृहो मानुषासो यजत्रम्

स यामन्त्रने स्तुवते वयो धाः प्र देवबन्धुशसः स हि पूर्वी ॥१०॥

हे हव्यवाहक अग्निदेव देवताहरूले निर्मोलाई धारण गरेका छन् अभिलाषायुक्त मानिसले यज्ञाय कार्यका लागि तिमीलाई स्वीकार गरेका छन् हे अग्निदेव तिमी यज्ञमा हामी स्तोताका लागि अन्न आदि प्रदान गर देवताको आराधन गर्ने यजमान निम्न कृपाले यशस्वी बन्दछन्

[सूक्त ४३]

अग्नि सप्तगु आङ्गिरस देवता इन्द्र वं कुण्ड छन्द त्रिष्टुप्

जगुभ्या ते दक्षिणमिन्द्र हस्तं वसुयवो वसुपते वसुनम् ।

विशा हि त्वा गोपतिं शूर गोनामस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिं दाः ॥१॥

हे सम्पत्तिवान्, शूरवीर, वृत्रहन्ता इन्द्रदेव ऐश्वर्यको कामनामा हामी तिम्रा दाहिने हातको आश्रय लिन्छौं। तिमी गाईका स्वामी हो तिम्रो हाम्रा नानाभौतिका कामना पूर्ण गराउने खानको वैभव हामीलाई प्रदान गर

स्वायुधं स्ववसं सुनीथं चतुः समुद्रं धरुणं रयीणाम् ।

चर्कृत्य शंस्यं भूरिवारमस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिं दाः २॥

सुन्दर चक्र आदि अस्त्रले सजिएका, श्रेष्ठ संरक्षक, सुन्दर नेत्र भएका, चारै समुद्रमा जल परिपूर्ण गराउने धन धारण गर्ने, ब्रह्मदार धनको व्यवस्थापनमा लग्ने स्तुत्य र दुःखकष्ट निवारक हे इन्द्रदेव । हामीलाई सुखदायक र विलक्षण ऐश्वर्य प्रदान गर

सुब्रह्माणं देववन्तं बृहन्तमुलं गभीरं पृथुबुधमिन्द्र ।

श्रुतकृषिमुग्रमभिमातिषाहमस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिं दाः ३॥

हे इन्द्रदेव तिमीलाई स्वर्गीय, देवताको आराधना गर्ने महान् भक्ति सम्पन्न, सुविस्तृत, अति ज्ञानवान्, तेजस्वी र शत्रुसंहारक मान्दछौं हामीलाई सुखदायक र विलक्षण ऐश्वर्य प्रदान गर ।

सन्द्वाजं विप्रवीरं तरुत्रं धनस्पृतं शूशुवांसं सुदक्षम्

दस्युहन्तं पूर्भिदमिन्द्र सत्यमस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिं दाः ४॥

हे इन्द्रदेव हामी अत्रले सम्पन्न, सर्वोत्तम ज्ञानी नागकता, ऐश्वर्ययुक्त उत्कृष्टशक्ति, श्रेष्ठ, शक्तिमान्, शत्रुसंहारक, शत्रुका सर र विध्वंस गर्ने र नन्द कर्मनिष्ठ भनेर स्वीकार गर्दछौं हामीलाई सन्तानसहित सुखदायक र विलक्षण ऐश्वर्य प्रदान गर

अश्वावन्तं रथिनं वीरवन्तं सहस्रिणं शतिनं वाजमिन्द्र ।

भद्रव्रातं विप्रवीरं स्वर्षामस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिं दाः ५॥

हे इन्द्रदेव तिमीलाई हामी अत्रले सम्पन्न, रथ र शूर्पर्व घोडाले युक्त, सयौं वा हजारौं गाई एवं सहायकले युक्त, अन्न आदिदेखि युक्त, इतिषि सेवकले युक्त यति श्रेष्ठ वीर र सबै किसिमका मुख प्रदान गर्नेका रूपमा स्वीकार गर्दछौं । हामीलाई तिमी सन्तानसहित सुखदायक ऐश्वर्य प्रदान गर

प्र सप्तगुमृतर्धतिं सुमेधां बृहस्पतिं मतिरच्छा जिगाति

य आङ्गिरसो नमसोपसद्योऽस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिं दाः ६॥

सत्य कर्ममा लागेका, श्रेष्ठ मेधावी, मन्त्रविद्याका विशेषज्ञ, अङ्गिरसका कशज म सप्तगुलाई उत्तम खानको सद्व्यसनयुक्त सुमति प्राप्त होस् म नमस्कार गर्दै देवताको अनुग्रह प्राप्त गर्नका लागि उनीहरूका निकट जान्छु मलाई सन्तानसहित सुखदायक र विलक्षण ऐश्वर्य प्रदान गर

वनीवानो मम दूतास इन्द्र स्तोमाश्चरन्ति सुमतीरियानाः ।

हविस्पृशो मनसा वच्यमाना अस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिं दाः ७॥

सुन्दर, स्नेहको भावनायुक्त सदबुद्धिका अभिलाषाले प्रेरित भएर हाम्रा प्रार्थना दूतको रूपमा इन्द्रदेवका नविकर्मा जाऊन् यो प्रार्थना मन लगाएर गच्छको हुनाले मन छुने किसिमको छ हामीलाई तिमी सुखदायक र विलक्षण ऐश्वर्य प्रदान गर

यत्त्वा यामि दद्धि तत्र इन्द्र बृहन् क्षयमसमं जनानाम् ।

अभि तद् द्यावापृथिवी मृणीतामस्मभ्यं चित्रं वर्षणं रयिं दा ॥ १८ ॥

हे इन्द्रदेव : तिम्रा हनुने भीष्मष्ट वसन्त भूति गर हामीलाग निवासयोग्य अर्द्धमन्त्र विशाल गृह प्रदान गर हावर्षुष्टनने को कृते समथन गरन् हामीलाई तिम्र सुखदायक र विलक्षण ऐश्वर्य प्रदान गर

[सूक्त १८]

ऋषि इन्द्र वैकुण्ठ देवता इन्द्र वैकुण्ठ छन्द जगती त्रिष्टुप्

अहं भुनं वसुनः पूर्वस्मिन्निह धनानि स जयामि शक्षतः ।

मां हवन्ते पितरं न जन्तवोऽहं दाशुषे वि भजामि भोजमम् ॥१॥

म इन्द्रदेव मै ऐश्वर्यको अधिकति हुँ र यसद्वारा मेचुको सम्पत्ति एक नाति अधिकपत्र जमाउनम; सक्षम हु भुनने पितालाग बोलाएभै सम्पूर्ण योग्यता मात्र गृहदछन् यान जाने यजमन्लाई म न अन्न आदि सम्पदा प्रदान गर्दछु

अहमिन्द्रो रौधो वक्षो अथर्वणस्त्रिताय गा अजनयमहरधि ।

अहं दस्युभ्यः परे नृप्यामा ददे गोत्रा शिक्षन् दर्धोचे मातरिक्षने ॥२॥

मैले आधवार अध्यह चापको रिर खुम्बलेको धिर्मा रित्तो कुत्तमा छुमेको त्रितको संरक्षण रतको क्षमि वादलबाट त्रि गरारको धिर्मा शत्रुको नसम्पत्ति गर्दछु मै मातरिक्षको पुत्र दर्धोचेको निमित्त जन्म भुनने यसको यत्न भत्काए नष्ट गरौं

मह्यं त्वत्ता वज्रमतक्षदायसं मयि देवासोऽवुजत्रपि क्रतुम्

ममानीकं सूर्यस्यैव दुष्टरं मामार्थन्ति कृतेन कर्त्तव्यं च ॥३॥

त्वष्टादेवले मरा निर्मित ते फलामको वज्र तिम्रा मे उवशक्तिले मरा मरा ते रजकन गर्दछन् मेरो सैन्यशक्ति सृजनाले त्रितनसक्त छ वज्र सत्तर गरेका कारण मरा मरा त्रिकै थाउने गर्दछन्

अहमेतं गव्यमधृषं पशु पुरीषिणं सायकेना हरिष्ययम् ।

गुरु सहस्रा नि शिशामि दाशुषे यन्मा सोमास ठक्थिनो अमन्दिषु ॥ ४॥

यजमानहरूले सन्तुष्ट र स्तुत्युक्त वाग्मिन् गल्हा सन्तुष्ट गर्दा म यान्मा मनुधने जत्रुका श्रवण गर्दा हविरुपी द्रव्य र दुग्धले मनुजितछु यान्मा यजमानको शत्रु महर रनका लागि सनको शस्त्र धारित भन्दाछु

अहमिन्द्रो न परा जिग्य इद्धनं न मृत्यवेऽव तस्थे कश चन ।

सोममिन्म्या सुन्वत्तो याचता वसु न मे पूरवः सख्ये रिषाधन ॥५॥

मघै ऐश्वर्यको स्वार्थ म इन्द्र मै हुँ मेरा ऐश्वर्यशाली प्रभुत्वलाई कसले प्रभावित गर्न सक्दैन म कहिल्यै पनि मृत्युको अगर्द पराजित हुन्न त्यसैले हे यजमन्त गन यजमान हे मनमा लागेको इच्छा र भीष्मष्ट ऐश्वर्यको कामना मबाट र हे मनमा हे मघ्न मित्रता भावना कहिल्यै क्षाण हुन नदेओ

अहमेताज्जश्वसतो द्वाद्देन्द्र ये वज्र युधयेऽकृष्वत

आह्वयमानौ अव हन्मनाहन् दृढहा वदन्नमस्त्युर्नमस्विनः ॥६॥

नामोलामो शत्रुम नेदै हतिगर लाएका दुई वटा मृत्युहारास्ता शत्रु मसित युद्ध गर्ने भावनाले प्रेरित भएर प्रस्तुत भएका धिए उनीहरूले युद्धका लागि मलाई हाँक दिए यनीहरूमाथि कठोर शब्द प्रयोग गर्दै मैले कडा गहर गर्दा उनीहरू मोभै परलकताग लागे उनीहरू मै हल्ले, म त कसैमित भुक्ने खालको छैन

अभीश्दमेकमेको अस्मि निष्ठाडभी द्वा किमु त्रयः करन्ति ।

खले न पर्थान् प्रति हान्म भूरि किं मा निन्दन्ति शत्रवोऽनिन्द्रा ॥ ७॥

म इन्द्र देवता मघै शत्रु परास्त गन सक्षम हुँ दुवै वटा सैन्य शत्रु परास्त गनका लागि सक्षम हु भने तीन शत्रु पनि मेरा तुलनामा केही हाइनन् धान गनने बेलामा किसानले सुकेका ओटाबिहा सजिले मासभै गरी म शत्रु मासिदिन्छु मेरा त्रिरोध शत्रुले मरा निन्द करार न सक्लान्

अहं गुडगुग्गुभ्यो अतिथिग्वमिष्करमिषं न वृत्रतुरं विश्वे धारयम् ।

यत्पण्ययन्न उत वा करञ्जहे प्राहं मेहं वृत्रहृत्य अशुश्रुवि । ८।

मैले गुडगुग्गुको दशरक्षाका लागि अतिथिग्वका पुत्र दिवाशसलाई प्रजाका बीचमा अन्नहस्तै भएर संरक्षण गन खटाएको थिएँ । म गुडगुग्गुका शत्रुको विनाशक र आपद निवारक हुँ । पण्य र करञ्ज नामका शत्रुलाई विध्वंस गनाले लयाईका क्षेत्रमा मेरो ख्याति आर्जन भएको थियो ।

प्र मे नमी साय्य इषे भुजे भूदगवामेषे सख्या कृणुत द्विता

दिद्यु यदस्य समिधेषु महयमादिदेन शंस्यमुषाथ्व्यं करम् ॥९॥

मेरा स्तोता सबैका लागि आश्रय प्रदान गर्न मन्त्रे अन्न उपभोग गर्दछन् । मेरा साधक स्तोतालाई दुनियाँले गर्दा दान गर्ने र हितैषि मित्रका रूपमा स्वीकार गर्दछन् । म आपत्ता भक्त साधकको विजयश्रीका लागि युद्धभूमिमा हतियार लिन गर्दछु । स्तोतालाई म नै प्रसिद्धि प्रदान गर्दछु ।

प्र नेमस्मिन्ददृशे सोमो अन्तर्गोपा नेममाविरस्था कृणोति ।

स तिमगशृङ्गं वृषभं युयुत्सन् दृहस्तस्थौ बहूले बद्धो अन्तः ॥१०॥

तुहू स्तोतामध्ये एउटा सोमवाग गर्दछ भने संरक्षक, पराक्रमी इन्द्रदेवले त्यस स्तोताका लागि वज्र धारण गर्दछन् । तिखो तैजले युक्त सोम यज्ञसम्पादन गर्नेका विगधमा सङ्घुष गर्नका लागि जो प्रेरित भए उनीहरू अन्धकारमा हराए । २०२

आदित्यानां वसूनां रुद्रियाणां देवो देवानां न मिनामि धाम ।

ते मा भद्राय शवसे ततश्चुरपराजितमस्तुतमषादहम् । ११।

आदित्यगण, वसु मरुतगण र देवताका स्थान इन्द्रदेव नष्ट गर्दैनन् । ती देवताले हाम्रो कल्याण गरुन् । शक्तिमामर्थ्य प्रदान गर्ने कृपा गरुन् । उनले हाम्रा अपराजेय साहसी र अलियो बनाइदिएका ।

[सूक्त ४०]

ऋषि - इन्द्र वकुण्ठ देवता इन्द्र वकुण्ठ छन्द - जगती त्रिष्टुप्

अहं दां गुणते पूर्यं वस्वह ब्रह्म कृणवं मह्यं वर्धनम्

अहं भुवं यजमानस्य चोदितायज्वनः साक्षि विश्वस्मिन्भरे ॥१॥

स्तुतिकर्तालाई म इन्द्रले सनातन वैभवं र आश्रय प्रदान गर्दछु । यो य अनुष्ठान मेरो उन्नतिका लागि हो । मेरा लागि हविष्यान्न समर्पित गर्ने यजमानका गन्धर्व म नै प्रेरित गर्दछु र यज्ञीय कर्मविहीनलाई पराजित गराउँछु ।

मां धुरिन्दं नाम देवता दिवश्च गमश्वापा च जन्तवः

अहं हरी वृषणा विव्रता रघू अहं वज्र शवसे धृष्णवा ददे । १२।

द्युलोक, भूलोक र अन्तरिक्षमा उपर सबै प्राणी र देवता मलाई उपामना गर्ने पछि मान्दछन् । मङ्गग्राममा जानका लागि म हरि नामका शक्तिशाली मित्र काममा लागेका र चौधौ कुट्टने गति भएका अश्व रथमा आबद्ध गराउँछु । पराक्रमी शत्रुलाई परास्त गर्ने वज्र शक्तिको साधनका रूपमा धारण गर्दछु ।

अहमत्कं कवये शिरन्थं हथैरहं कुत्समावमाभिरुतिभिः

अहं शुष्णस्य श्रुथिता वर्धयमं न यो रर आयं नाम दस्यवे ॥३॥

म इन्द्रले नै उशना ऋषिको संरक्षणका लागि भक्त नामका शत्रुलाई सताउँ । अनर्कौ खालका व्यवस्था बुढापूर्व मैले कुत्सलाई संरक्षित गरिँ । मैले शत्रु शुष्णको संहार गर्नेका लागि वज्र धारण गरिँ । दस्युलाई म आर्य भन्दिनँ ।

अहं पितेव वेतसूरिभिष्टये तुषं कुत्साय स्पदिभं च रन्धयम् ।

अहं भुवं यजमानस्य राजनि प्र यद्धरे तुजये न प्रियाधूषे ॥४॥

मैले पिताको जस्तै गरी वेतसु नामका जनपदलाई तुष र स्पदिभलाई पनि कुत्स वर्षिका नियन्त्रणमा पारेको थिएँ । यजमानलाई म नै श्रीसम्पन्न गराउँछु । पिताले जस्तै गरी म भक्तलाई शत्रुबाट सुरक्षित गरेर उनीहरूको हित गर्दछु ।

अहं रन्धयं मृगयं श्रुतवर्णे यन्माजिहीत वयुता चनानुषक्

अहं वेशं नम्रमाथवेऽकरमहं सव्याय पद्भ्याभिरन्धयम् । १४।

मतिर आर मलाह ने स्तुति र प्रथमा वर्णित गरेका हुनाले उरले भन्ने श्रुतवा म्रविका लागि मृगय नामका राक्षसलाई नियन्त्रणमा राखको थिएँ वायुका अधोन्मा परका वश र मध्यका अधोन्मा गरेका पद्भ्याभ्यालाई मैले नै रक्षा गरेका थिएँ

अहं स यो नववास्त्वं बृहदथं स वृत्रेव दासं वृत्रहारजम् ।

यद्वर्धयन्तं प्रथयन्तमानुषादूरे पारे रजसो रोचनाकरम् । १५।

मैले वृत्रासुर सहर गरेभै नववास्तु र बृहदथक पनि सहर गरेको हुँ -यस भेना यो बृह नरम रूपमा प्रख्यात थिएँ जुनलाई मैले कान्तिमान् विजयवाट निष्कामित गरेँ

अहं सूर्यस्य परि याम्याशुभि प्रैतशेभिर्वहमान ओजसा ।

यन्मा सावो यनुष आह निर्जिज कृधक्कृधे वासं कृत्यै धैः । १६।

तन्त्र गमनशाल अश्वहारा म आफ्नै तैत्तल मुखका कारणि धन्वद् आफ्नै अधिप गर्ने यत्रमन्त्रले मलाई वाहवन् गत हिन्नक शत्रुलाई त र क्षरका बलले विनाश गर्दछु ।

अहं सप्तहा नहुषो नहुष्यः प्राश्रावय शवसा तुर्वशं यदुम् ।

अहं न्यून्य सहसा सहस्करं नव ब्राधतो नवति च वक्षयम् । १७।

शत्रुका सात सहर विश्वाम मै पनि म नै हुँ महायता माना मैले नै तुवश र यदुलङ्घ सम्पिद्ध गरि आफ्नै विराल अधनकता पनि म नै हुँ अन्य स्तोत्रालाई पनि मैले नै रक्षितारो रनारै र शत्रुका अनन्तर सहर विध्वंस गरिँ ।

अहं सप्त झवतो धारयं वृषा द्रवित्वः पृथिव्या सीरा अधि ।

अहमर्षासि वि तिरामि सुक्रतुयुधा विदं मनवे गातुमिष्ट्ये । १८।

७८ वषा गराउने म इन्द्रले नै प्रवर्धमान सात नरंग भरण गरेको छु पृथ्वीमा प्रवाहित र वायुमा तदीयता म नै मूर्धामित गराउँछु मर्मिभले खाजेका रत्न प्रधान गर्नका लागि म नै युद्धको मार फाँकिले परिद्वन्द्व

अहं तदासु धारयं यदासु न देवश्चन त्वष्टाधारयदुशत ।

स्याहं गवामूधः सु वक्षणास्वा मधोमंधु श्वाश्र्य सोममाशिरम् । १९।

आइक धुनम प्रशस्तनय उन्नतल र मधुर दुध धारण गराउने म नै हुँ कुनै देवता वा त्वष्टादेवले पनि यो काम गर्न सक्दैनन् नर उन्नत भएर तो धुनले दुध वहन गर्दछन् सोमसित मिस्रणपटि दुध सबैका लागि उपयोग हुन्छ

एवा देवी इन्द्रो विव्ये नूतं प्र च्यौलेन मघवा सत्यराधा ।

विश्वेता ते हरिवः शचीवोऽभि तुरासः स्वयशो गृणन्ति । २०।

यसै किसिमले आफ्नै प्रभावको अमन्त्रले एवमयताम र नन्यको धनी म इन्द्र देवता र मानिसलाई सौभाग्ययुक्त गराउँछु ह वैष्णव काम नै र अश्वका अधिपति इन्द्रदेव निषा काय सम्प्रेषाट नियन्त्रित छन् आफ्नै प्रोत्साहित कृतिमले निषा क्रियाकलापको प्रशंस गर्दछन्

[सूक्त ४०]

अषि इन्द्रो वीर्यवत देवता इन्द्रो वीर्यवत इन्द्रो जगता अधिपतिना त्रिष्टुप ।

प्र वो महे मन्दमानायान्धसोऽर्चा विश्वानराय विश्वाधुवे ।

इन्द्रस्य यस्म सुमर्खं सहो महि श्रवो नृप्यं च रोदसी सपथतः । २१।

हे कर्त्तव्य हे सम्पूर्ण विश्वका गन्तव्य मनुष्यका लागि यज्ञदान महन् आनन्द प्रदायक इन्द्रदेवको यजन गर उत्तरव शत्रुपुर्वदेले पनि उनम यज्ञ, सङ्ग्रहशक्ति, महान् यश र यन यदि पदाथे प्रदान गरेर पूजा गर्दछन्

सो चित्तु सख्या नर्य इनः स्तुतश्चर्कृत्य इन्द्रो मावते नरे ।

विश्वासु धुर्वा वाजकृत्येषु सत्यते वृत्रे वाप्यधि शूर मन्दसे । २२।

इन्द्रदेव मन्त्रजस्त भएर मानिसका लागि त्रिचिन्तक शत्रुका लागि स्तुतिशोभ्य र तत्रका अधिपति हुन् शरीरजस्ता मानिसका उनो उपकार हुन् ह मन्त्रका शत्रुका वाग इन्द्रदेव तिम्रो नै श्रेष्ठ काम पाप्मन र गदगदत अलका कण गराउनका लागि तिम्रि म आफ्नै छौ

के ते नर इन्द्र ये त इषे ये ते सुमन् सधन्यमियक्षान् ।

के ते वाजायासुर्याय हिन्विरे के अप्सु स्वासूर्वरासु पौर्ये ॥३॥

हे इन्द्रदेव ! तिमीबाट अन्न धन र सुखसम्पत्ति उपलब्ध गर्ने सत्पात्र को छ ? तिमीलाई असुरता संहार गराउने सामर्थ्य गुंटाउन सोमपात्र गर्नका लागि प्रेरित को गर्छन् ? आफ्ना उब्जाउ भूमिमा जल वर्षा गराउन र पराक्रमी सामर्थ्य प्राप्त गर्नका लागि सोमरस समर्पण गर्ने सत्पात्र साधक को हुन् ?

भुवस्त्वमिन्द्र ब्रह्मणा महान्भुवो विश्वेषु सवनेषु यज्ञियः ।

भुवो नृक्षयौलो विश्वस्मिन्भरे ज्येष्ठश्च मन्त्रो विश्वचर्षणे ॥४॥

हे इन्द्रदेव ! हाम्रा यज्ञीय सत्कर्मले तिमी महिमावान् भएका छौं । सबै यज्ञीय कायमा तिमी नै यजनयोग्य छौं । तिमी सङ्ग्राममा प्रमुख शत्रुसंहारक अनेका छौं । हे सर्वदृष्टा इन्द्रदेव ! तिमी सर्वोत्तम र सुयोग्य परामर्शदाता हौं ।

अवा नु क ज्यायान् यज्ञवनसो महीं त ओमात्रा कृष्टयो विदुः ।

असो नु कमजरो वर्धाश्च विश्वेदेता सवना तुतुमा कृषे ॥५॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी सर्वोत्तम भएर नै यज्ञसम्पादक यज्ञमानको सुरक्षा शीघ्र गर । सबै मानिस तिम्रा महान् संरक्षण शक्तिबाट परिचित छन् । तिम्रो उत्कर्ष बढेस् र तिमी यो सोमयाग शीघ्र सम्पन्न गराऊ ।

एता विश्वा सवना तुतुमा कृषे स्वयं सूनोसहसो यानि दधिषे ।

वराय ते पात्र धर्मण तना यज्ञो मन्त्रो ब्रह्मीद्यत वचः ॥६॥

हे शक्तिशाली इन्द्रदेव ! तिमी जुन सामर्थ्य स्विकार गर्दछौं, त्यो शान्तिपूर्वक सम्पन्न गराऊ । तिम्रो शत्रुसंहारक संरक्षण बलले हाम्रो सुरक्षा गरास् । धर्मको जगृतिमा हाम्रा धनको सदुपयोग होस् । यी यज्ञ र मन्त्र तिम्रा लागि नै समर्पित होऊन् र श्रष्ट उत्तम यस्तो पवित्र वाणी तिम्रै निमित्त उच्चरित होस् ।

ये ते विप्र ब्रह्मकृतः सुते सच्चा वसूनां च वसुनश्च दावने

प्र ते सुमनस्य मनसा पथा भुवन्मदे सुतस्य सोम्यस्यान्धसः ॥७॥

हे मेधासम्पन्न इन्द्रदेव ! जुन स्तोत्रा एकत्र भएर पलन्छन् ? जे विभिन्न किसिमका ऐश्वर्य लाभको कामनाले दानसहित तिम्रो अर्चना गर्दछन्, ती पेलिएका सोमबाट आनन्दित हुन्छन् । त्यस बेला उनीहरू सुखसौभाग्य पाउनका लागि आन्तरिक रूपले तिम्रो मार्गदर्शनामा नै उत्तम पद प्राप्तिका अधिकारी होऊन् ।

[सूक्त २९]

ऋषि देवगण अग्नि सौचीक । देवता - देवगण अग्नि सौचीक छन्द त्रिष्टुप्

महतदुल्बं स्थविरं तदासीद्येनाविष्टितः प्रविवेशिथापः ।

विश्वा अपश्यद्बहुधा ते आने जातवेदस्तन्वो देव एकः ॥१॥

हे अग्निदेव ! तिम्रो यो आच्छादन प्रति विणाल र स्थूल थियो थसैले छार्किएर तिमी जलतत्त्वमा रहेका थियौं । हे सर्वज्ञ अग्निदेव ! तिम्रा सबै सङ्ग विभिन्न तरिकाले सबै ढवढाहरूले देखे

को मा ददर्श कतमः स देवो यो मे तन्वो बहुधा पर्यपश्यत् ।

क्वाह मित्रावरुणा क्षियन्त्यनेर्विश्वः समिधो देवयानीः ॥२॥

ती देवताहरू को थिए, जसले विभिन्न किसिमले मरो रहस्यमय स्वरूप देखे ? हे मित्र र वरुणदेवता हो । अग्निदेवका ती सबै प्रज्वलित देवयान साधनरूपको माग कहाँ रहेको छ ? त्यो भनिदिने कृपा गर ।

ऐच्छाम त्वा बहुधा जातवेदः प्रविष्टमग्ने अप्सोषधीषु ।

तं त्वा यमो अविषोच्चित्रभानो दशान्तरुष्यादातिरोचमानम् ॥३॥

हे सर्वज्ञ अग्निदेव ! जल र औषधितत्त्वमा अनेकौं प्रकारले तिमी सन्निहित छौं, हामी तिनैमा तिमीलाई खोज्छौं । हे विलक्षण कान्तियुक्त अग्निदेव ! यस किसिमले विद्यमान रहेका तिम्रो परिचय यमदेवले प्राप्त गर । दस वटा रहस्यमय गोप्य आश्रय-स्थलमा विद्यमान तिमी अति तेजस्वी छौं ।

होत्रादहं वरुण बिभ्यदाय न देव मा युनजन्नत्र देवाः ।

तस्य मे तन्वो बहुधा निविष्टा एतमर्थं न चिकेताहमग्निः ॥४॥

हे वरुणदेव म यजन कार्यले भयभीत भएर वहाँ आएको हुँ मलाई यस किसिमका कार्यमा देवताले उपयोग नगरुन् भन्ने मेरो अभिलाषा छ त्यसैले मैले आफ्नो स्वरूप विभिन्न किसिमले जलमा लुकाएको हुँ । म यस्ता कार्यमा इच्छुक छैन

एहि मनुर्देवयुर्थज्ञकामोऽरङ्कृत्वा तमसि क्षेप्यग्ने ।

सुगान्मथ कुण्णि देवयानान्वह हव्यानि सुमनस्यमानः ॥५॥

हे अग्निदेव त्वनका पूजक मनस्वो साधक पञ्च सम्पदन गर्ने रहर गर्दछन् त्यसैले तिमी आछ । तिमी स्वयं नेजामात्र भएर पनि तमसलाई आश्रय दिँदै छौ तिमी यहाँ आएर देवतापति हविष्य यथाशक्ति जान मार्ग हाम्रा लागि सरल बनाइदेऊ तिमी हषित भएर हाम्रो हविष्य धारण गर ।

अग्ने पूर्वे भ्रातरो अर्थमेत रथीवाध्वानमन्वावरीवुः ।

तस्माद्विया वरुण दूरमायं गौरो न क्षेजोर्विजे ज्यायाः ॥६॥

हे देवता हो माग्वाट गमन गर्ने रथी जसरी लक्ष्यसम्म पुग्दछ, उसै गरी मेरो तीन दाजुभाइ यसै कार्य गर्दागर्दै मृत्युका मुखमा परेका हुन् । हे वरुणदेव, यसै डाले चिन्तित भएर म अग्नि पर भएको हुँ धनुर्धारका प्रत्यञ्चादेखि जसरी हरिण डगाउँछ उसै गरी म पनि यस यजन कार्यदेखि डगाएको छु ।

कुर्मस्त आयुरजरं यदग्ने यथा युक्तो जातवेदो न रिष्याः ।

अथा वहसि सुमनस्यमानोभाग देवेभ्यो हविषः सुजात ॥७॥

हे अग्निदेव, तिमालाई हामी अन्नम्मरी अयु प्रदान गर्दछौ हे सर्वज्ञ यसो भएपछि तिमी नमर रहनेछौ हे सुजन्म अग्निदेव अब तिमी निश्चिन्त भएर प्रमन्न मनले देवताकहाँ हव्य पुर्‍याऊ

प्रयाजान्ते अनुयाजैश्च केवलानूर्जस्वन्तो हविषो वत्त भागम् ।

पूत चापौ पुरुषं चौषधीनामग्नेश्च दीर्घमायुस्तु देवाः ॥८॥

हे देवता हो, यजक प्रयाज भनिने पहिलो हविका भाग र अनुयाज भनिने पछिल्लो हविका भाग अग्नि हविका विशाल सिन्धु भाग मलाई प्रदान गर जलको सरतत्त्व घिस औषधिबाट उन्पन्न प्रमुख भाग र दीर्घायु मलाई प्रदान गर

तव प्रयाजा अनुयाजाश्च केवल ऊर्जस्वन्तो हविषः सन्तु भागाः ।

दवान्ते यज्ञोऽयमस्तु सर्वस्तुभ्यं नमन्तां प्रदिशश्चतस्रः ॥९॥

हे अग्निदेव प्रयाज अनुयाज र सिद्ध हविष्यको संसाधारण भाग तिमालाई पाप्न हुँउन् यो यज्ञ तिमालाई नै समर्पित होम् । तिमिसामु नतमस्तक भएर चारै दिशाले तिमी सम्मान गरुन्

[सूक्त - २०]

ऋषि - अग्नि सौचीक देवता तवगाण छन्दः त्रिष्टुप्

विश्वे देवाः शास्त्रेण मा यथेह होता वृत्तो मनवै यन्निषद्य ।

प्र मे ब्रूत भागधेयं यथा वा येन पथा हव्यमा वो वहानि ॥१॥

हे देवता हो । तिमिहरूले मलाई हविवाहकका रूपमा धारण गरका छौ मनुष्यका लागि दवताको प्राधना गर्न सक्ने भन्ने मार्गदर्शन गरौ मेरो भाग कुन हो र तिमिहरूको भाग कुन हो भन्ने कुरो हामीलाई भनिदेसो । जुन वाटोबाट तिमिहरूका लागि यत्नीय पदार्थ लिएर मैले जानुपर्ने हो, त्यो देखाइदेसो त्यसो भएपछि म अग्नि तिमिहरूको भनाइअनुसार काम गर्ने सक्छु

अहं होता न्यसीदं यज्ञीयान् विश्वे देवा मरुतो मा जुनन्ति ।

अहरहरक्षिताध्वर्यवं वा ब्रह्मा समिद्धवति साहुतिर्वाम् ॥२॥

श्रेष्ठ यज्ञसम्पादक होताका रूपमा यज्ञीय कार्य गर्नका लागि म यहाँ रहेको छु । सम्पूर्ण देवता र मरुतहरू हवि वहन गर्नका लागि मलाई प्रेरित गर्दछन् हे अश्विनीकुमार हो तिमिहरूले ऋन्विकको कार्य प्रतिदिन वहन गर्नुपर्दछ । कान्तिमान् सोम स्तोत्रजस्तै र उसै सोमबाट हाम्रो आहुति तिमिहरूलाई समर्पित होस्

अयं यो होता किं स यमस्य कमप्यूहे यत्समञ्जन्ति देवाः ।

अहरहर्जायते मासिमास्यथा देवा दधिरे हव्यवाहम् । १३॥

यै ऐतरेयका काम के ही हातले यजमानक यजन करने हविरूपो द्रव्यको भोग देवतालाइ प्राप्त हुन्छ प्रतिदिन यजमान मूर्ध्नि प्रतिमहिन चाल्ल चन्द्रमा प्रकट हुन्छन् यनीहरुलाई हविवाहक अग्निदेवको रूपमा देवताले धारण गर्दछन्

मा देवा दधिरे हव्यवाहमपभुक्तं बहु कृच्छ्रा चरन्तम्

अग्निर्विद्वान्यज्ञं नः कल्पयाति पञ्चयामं त्रिवृतं सप्ततन्तुम् । १४॥

म अग्नि यम्भूण ज्ञातयाद लुप्त भएको थिएँ भनेको किमिजका कठिन नियम पालन गर्ने देवताले खोजेर मात्र हविवाहकको रूपमा निरुक्त गरेका छन् ज्ञानवान् अग्निदेव हामी यज्ञ सम्पन्न गर्दछन् मा दत्त यज्ञ मार्गको मान्न सकिने खानको छ । त्यसबाट तीन किमिजका समेप निकाल्ने गरिन्छ र मात अन्तले स्तुति गरिन्छ

आ वो यक्ष्यमृतवत् सुवीरं यथा वो देवा वरिवः कराणि ।

आ बाह्वोर्वज्रमिन्द्रस्य धेयामधेमा विश्वाः पृतना जयाति ॥ १५॥

ह देवता है म अग्नि तिम हुन्छलाई हविको रूपले भोग गर्दछ त्यसो हुनाले तिमहरुसित सम्पन्न र तिम मन्त्रतका लागि ज्ञातमा । दत्त म ने अग्निदेवको दत्त हतमा दत्त नामको अस्त्र जिम्मा लगाउँछ अस्त्रले अन्तले शत्रुका सबै सेनाहरुमाथि विजय प्राप्त गर्दछन्

त्रीणि शता त्री सहस्रपथग्नि त्रिशच्च देवा नव चासपर्यन् ।

औक्षन्धुतैस्तुण्वाभिर्हिस्मा आदिद्धोतारं न्यसादयन्त । १६॥

तान हजार तीन सय उत्तमचारस देवताले अग्निदेवको सेवा साधन गर्दै घिउको आहुतिले तिमहरुक गर्दछन् पुनका लागि कुराक म मन्त्रहरुको दत्त र हौसका रूपमा उत्तला यज्ञमा प्रतिष्ठित गरिएको छ

[सूक्त १-]

ऋषि ६० गंगा अग्नि मौर्याक देवता अग्नि मौर्याक छन्द - त्रिष्टुप् जगता

यमैच्छाम मनसा सोऽयमागाद्यज्ञस्य विद्वान्परुषश्चित्तवान् ।

स नो यक्षदेवताता यजीथाग्नि हि पत्सदन्तरः पूर्वो भस्मत् ॥ १॥

मानसिक मानले जुन अग्निदेवको हामी कामना गर्छौँ उन का यज्ञउपगन्त्र ज्ञाने ज्ञानवान् अग्निदेव आउँदै छन त्यस्ता अग्नि पुजनीय अग्निदेव देवत्व प्राप्तका लागि तिमका हाम्रा यज्ञको यजन गर्नु र यजन बाट यज्ञतका यज्ञमा हामीले सेवा गरिने न वेनका पूर्वतिर प्रतिष्ठित होऊन

अराधि होता निषदा यजीयानग्नि प्रयासि सुधितानि हि ख्यत्

यज्ञमहै यज्ञियान्दन्त देवौ ईडामहा ईड्यौ आज्येत् २

गातले त्रिकाल यज्ञ सम्पादन गर्ने हात नखन अग्निदेव अन्तले प्रतिष्ठित भएर हव्यवाहक भएका छन् उन यज्ञतया देवतालाइ कुरा घिउको आहुतले मन्त्र र मन्त्रिगोस भन्ने कामनाले चत यज्ञाज अर्द्ध सम्पन्नी अग्नि पुन्यतर निरक्षा गर्छन्

साध्वीमकदैववीति नो अद्य यज्ञस्य जिह्मपिदाम गुह्याम्

स आयुरागत्युभिर्वसानो भद्रामकदैवद्वृत्ति नो अद्य ॥ ३॥

हाम्रा हाम्रा देवतालाई आरुवान गरि ल्याउनु जुन मन्त्र कामको भोग हो त्यसलाई अग्निदेवले नै सुसम्पन्न गर्नु अग्निदेव यज्ञको गूढ निहुवा हामीले प्राप्त गरिनेमा सुगन्धित र दीर्घायु धारण गरेर अग्निदेव हामीबाट उपस्थित भएका छन् देवतालाई आहुत गर्ने यज्ञ अग्निदेव सुसम्पन्न गरेका छन्

तदद्य वाचः प्रथमं मसीय येनासुरौ अभि देवा असाम

ऊर्जाद उत यज्ञियासः पञ्च जना मम होत्रं युषध्वम् । ४॥

हामी पात्र ती मवशष्ठ वचन उचारण गर्दछौँ त्यस उच्चारणले हामी र क्षम पराजित गन्मा मन्त्र हुन्छौँ हे भद्रमक्षक यज्ञनीय अग्निदेव हे मानव समाजका पाँच थरी हो । हाम्रो दत्त निमीहरु सबैले स्वीकार गर

पञ्च जना मम होत्रं जुषन्तां गोजाता उत ये यज्ञियासः ।

पृथिवी नः पार्थिवात्पात्वहसोऽन्तरिक्ष दिव्यात्पात्वस्मान् ॥५॥

पूर्वामा इत्यादि गरिष्का अध्वरा रथारिका लागि अरु भएका प्रजन श्रोत्र सवो कुराहरु पाँच थगले हाम्रा यज्ञका लागि प्रहण गरुन पार्थिव पापबाट हामीलाई पृथ्वीले जोगास्कुन र अन्तरिक्षले आकाशसम्बन्धी पापबाट सुरक्षित गरुन

तन्तुं तन्वज्रजसो भानुमन्विहि ज्योतिष्मतः पथो रक्ष धिया कृतान् ।

अनुत्पन्न वयत जोगुवामपो मनुर्भव जनया दैव्यं जन्म ॥६॥

हे अग्निदेव यस विस्तृत गराउँदै लोक प्रकट गराउने सूर्यदेवको अनुसरण गर सत्कर्मद्वारा ज्योतिर्मय देवमार्ग सुरक्षित गर र स्तोतालाई सुखदायी बनाऊ हे अग्नि निर्मा प्रशंसनीय बनेर मनुष्यलाई देवताको उपस्थानार्थ प्रेरित गर ।

अक्षानहो नहातनोत सोम्या इच्छुगुध्व रशना ओत पिशत ।

अप्यत्वधुरं वहताभितो रथं येन देवासो अनयन्नभि प्रियम् ॥७॥

हे सोमका इच्छुक देवता हो ! रथमा योजन गर्ने योग्य घोडा रथमा नार तिनको लगन ठिक गराऊ र घोडा पनि मजाऊ आठ जना सारथी बस्न हुने सुयको रथबाट यमनप आऊ यस रथमा देवताले हामीलाई लै जानेछन्

अश्मन्वती रीयते स रध्वमुत्तिष्ठत प्र तरता सखायः ।

अत्रा जहाम ये अस्त्रशेवाः शिवान्वयमुत्तरेमाभि वाजान् ॥८॥

अश्मन्वता नामको नटा अगिरहेको छ मङ्गलित भएर उठे र त्यो पार गरौं अति घावा मुष्मज्जित गरौं हे मित्रहरू हो ! हाम्रा लागि चा कष्टदायी हुन्छन्, हामी तिनलाई त्याग गर्छौं नटा पार गरेर हामी सुखदायक मात्र उपलब्ध गर्दछौं

त्वष्ट्य माया वेदपसामपस्तमो विभ्रत्पात्रा देवपानानि शन्तमा

शिशीते नून परशु स्वायस येन वृधादेतशो ब्रह्मणस्पतिः ॥९॥

त्वष्टादेव पात्र निर्माणकालमा विशेष सिपालु छन् उनले देवताका लागि कलापूर्ण मन्दार पिउने पात्र तयार गरेका हुन् यस बला उनी फलाम परशु उध्याउँदै छन् त्यसले उनी ब्रह्मणस्पति नामको पात्र निर्माण गर्नका लागि काठ काट्नछन्

सतो नून केवयः स शिशीत वाशीभिर्याभिरमृताय तक्षथ ।

विद्रांसः पदा गुह्यानि कर्तन येन देवासो अमृतत्वमावशुः ॥१०॥

हे ज्ञानदर्शी हो ! नून वन्द्यले अमृतपानक लागि पात्र बनाउँछौं त्यो रात्रिसँग उध्याका हु जान्छौं हे देवतान् अमरता प्राप्त गरको जस्तै निवासस्थान असाध्य

गर्भे योषमदधुर्वत्सामसन्त्यपीच्येन मनसोत जिह्वया

स विश्वहा सुमना योग्या अभि सिषसनिर्वनते कार इज्जितम् ॥११॥

नारीका गर्भको बालकभै मानसिक भाव मुखमा रहका जिह्वाले व्यक्त गर्ने शब्द मनन रतिष्ठित देवताको समूहलाई स्तुति पदान गर्ने माध्यक विज्ञान हुन्छन् ।

[सूक्त २०]

अपि बहुदुःख बन्मदव्य देवता रथ रुद्ध त्रिष्टु

तां सु ते कीर्ति मध्वन्महित्वा यत्वा भीते रोदसी अह्वयेताम्

प्रावो देवी आतिरो दासमोजः प्रजायै त्वस्यै यदशिक्ष इन्द्र ॥१॥

हे ऐश्वर्यवान् इन्द्रदेव तिम्रो अलौकिक महिमामूलक यज्ञको गृणागन हाम्रा रथमा गदगौं रक्षमका भयले आलङ्कित भएका घोडा, पृथ्वीले तिम्रा आहुवन गर्दा तिम्रो यहाँका निवासमात्र सुरक्षित गरेका धियो निर्माते असुर विनाशकारी र यजमानका रूपमा रहेका प्रजालाई आश्रय गरेका थियो हामी त्यसका वर्णन गर्दछौं

यदचरस्तन्वा वावृधानो बलानीन्द्र प्रवृवाणे जनेषु ।

मायेत्सा ते यानि युद्धान्याहुन्यद्यि शत्रुं ननु पुरा विवित्से ॥२॥

हे इन्द्रदेव तिम्रो स्तोत्रले आफ्ना स्वरूप विस्तारित गरेर आफ्ना पराक्रमी प्रभुत्वको अज्ञान गर्दै विचरणा गर्ने तिम्रा शक्ति ने मायाको रूप हो अहिलेका सर्वहारा तिम्रा शत्रुस्वरूप विभिन्न

सङ्ग्रामको वर्णन गर्दछन् त्यो सबै मायावी नै हो किनभने न त अहिले नै तिम्रा कुनै बेरी छन्, न उहिले नै कुनै थियो

क उ नु ते महिमनः समस्यास्मत्पूर्वं ऋषयोऽन्तमापुः ।

यन्मातरं च पितरं च साकमजनयथास्तन्वः स्वायाः ॥३॥

हे इन्द्रदेव । तिम्रा सम्पूर्ण महिमाको सीमा हामीभन्दा पहिलेका कुन ऋषिले जानेका थिए ? किनभने आफ्नै एउटा शरीरबाट आफ्नै मातापितालाई तिमी उत्पन्न गर्दछौ

चत्वारि ते असुर्याणि नामादाभ्यानि महिषस्य सन्ति ।

त्वमङ्ग तानि विश्वानि विस्से येभिः कर्माणि मध्वज्वकर्ष ॥४॥

हे वैभवशाली इन्द्रदेव तिम्रा अति स्तुत्य चार शरीर नबुद्धिने र गृक्षस संहार गर्ने खालका छन् । हे मित्ररूपी इन्द्रदेव । तिमी ती स्वरूपसित परिचित छौ तिनैबाट तिमी सबै महान् कार्य सम्पन्न गर्दछौ ।

त्वं विश्वा दधिषे केवलानि यान्याविर्या च गुहा वसुनि ।

काममिन्मे मभवन्मा वि तारीस्त्वमाज्ञाता त्वमिन्द्रासि दाता ॥५॥

हे ऐश्वर्यवान् इन्द्रदेव । तिमी सम्पूर्ण असाधारण र रहस्यमय दुई प्रकारका सम्पदा आफूभित्रै स्थापित गर्दछौ त्यसैले तिमी हाम्रो शुभ अकाङ्क्षा विनाश नगरिदेऊ हामीलाई तिमी अभिष्ट ऐश्वर्य प्रदान गर, किनभने तिमी स्वयं नै दाताका रूप हो

यो अदधाज्योतिषि ज्योतिरन्तर्यो असुजन्मधुना सं मधूनि ।

यघ प्रियं शूषमिन्द्राय मन्म ब्रह्माकृतो बृहदुक्थादवाचि ॥६॥

जसले सुष ज्योतिमा ज्योतिको रूप स्थापित गरे, जसले मधुर रसले युक्त सोम आदि रसको सिर्जना गर त्यस्तै खालका उनै इन्द्रदेवका निमित्त अमन्त्र किसिमका मन्त्र निर्माण गर्ने ऋषिले अत्यन्त मन पर्ने र बल बढाउने स्तोत्र गाए ।

[सूक्त - १२]

ऋषि बृहदुक्थ वामदेव्य देवता इन्द्रः छन्द त्रिष्टुप ।

दूरे तन्नम गुह्यं पराचर्यत्वा भीते अह्वयेतां वयोधै ।

उदस्तभ्याः पृथिवीं क्षामभीके भ्रातुः पुत्रान्मभवन्ति त्विषाणः ॥७॥

डगाएकाहरूले तिम्रोलाई पुकादां तिमीले पृथ्वी र आकाश ओठमै थामिदियो हे ऐश्वर्य सम्पन्न इन्द्रदेव तिमी भरणपोषणकर्ताका पुत्रलाई विद्युत् आदिले प्रकाशित गर्दछौ । तिम्रो यो नाम तिम्रोदेखि विमुख हुनेहरूका लागि अव्यक्त भएर लुकेको हुन्छ

महत्तन्नाम गुह्यं पुरुस्पृग्येन भूतं जनयो येन भव्यम् ।

प्रलं जातं ज्योतिर्यदस्य प्रियं प्रियाः समविशन्त पञ्च ॥८॥

सबै ठाउँमा व्याप्त भएर रहेको अति गुप्त प्रशंसनीय नामबाट तिमी भूत र भविष्य उत्पन्न गर्दछौ । त्यसबाट अति पुरानो र प्रिय लाग्ने ज्योतिको स्वरूप प्रकट भयो । उही प्रिय ज्योति प्राप्त गरेर पाँच किसिमका मानिस खुसी हुन्छन् ।

आ रोदसी अपृणादोत मध्यं पञ्च देवां ऋतुशः सप्तसप्त ।

चतुस्त्रिंशता पुरुधा वि चष्टे सरूपेण ज्योतिषा विव्रतेन ॥९॥

इन्द्रदेव आफ्नो तेज द्युलोक, पृथ्वी र अन्तरिक्षमा व्याप्त गर्छन् । उनी बेलाबेलामा पाँच किसिमको प्राण र सात किसिमको तत्त्व प्रकाशित गर्दछन् । ती सबै विभिन्न क्रमक क्रमिक चोँतीसौं किसिमका देवताभै विभिन्न रूप र तेजमा देखा पर्ने गर्दछन्

यदुष औच्छः प्रथमा विभानामजनयो येन पुष्टस्य पुष्टम् ।

यत्ते जामित्वमवरं परस्था महन्महत्या असुरत्त्वमेकम् ॥१०॥

हे उषादेवी । तिमी प्रकाशका क्रममा सबैभन्दा पहिले उदाउँछ्यौ र तेजस्वीमध्येका अति तेजस्वीलाई पनि प्रकाशित गराउँछ्यौ तिमी ऊर्ध्व लोक निवासी हो तापनि तल्लो लोकमा रहने मानिससित तिम्रो मतुवद् सम्बन्ध छ यस किसिमले महान् भएको तिमीबाट महान् बल उत्पन्न भएको छ ।

विधु दद्राणं समने बहूनां युवानं सन्तं पलितौ जगार ।

देवस्य पश्य काव्यं महित्वाद्या ममार स ह्यः समान ॥१॥

युद्धमा शौर्यं प्रदर्शितं गये शत्रुसेनः लाखेटने खल भएका इन्द्रदेवका प्रभावले कपाल फुलेका वृद्ध पनि फुटिला हुन्छन् हे स्ताता महान् इन्द्रदेवका पराक्रमको चर्चा गर्ने विचित्र काव्य खोज, ती गज सकिए तापनि पुनः प्रकट हुन सक्लान्

आत्मना शाको अरुणः सुपर्ण आ यो महः शूरः सनादनीडः ।

यच्चिकेत सत्यमित्त्रं मोघं वसु स्याहमुत जेतौत दाता ॥६॥

सर्वशक्तिले सम्पन्न, अरुण आभाले युक्त गजैजस्तै पराक्रमी र मनतन, गतिशील इन्द्रदेवले कर्तव्यका रूपमा निश्चित गरेको कार्य पूरा गर्दछन्, कुनै व्यर्थ हुँदैन उनी आफ्ना पराक्रमले अर्थाष्ट वैभवं राजन गरेर स्तोतालाई सन्तै ऐश्वर्य प्रदान गर्दछन् ।

ऐभिर्ददे वृष्या पौस्पानि येभिरौक्ष्ववृत्रहत्याय वज्री ।

ये कर्मजः क्रियमाणस्य महः श्रुतेकर्ममुदजायन्त देवाः ॥७॥

वज्र धारण गर्ने, वृत्रहन्ता इन्द्रदेव मर्त्यहरूसँग मिल्न महान् पुत्रार्थयुक्त कर्म गर्दछन् वृत्रादि शत्रु मार्ग अल्ल वर्षा गराउँछन् मर्त्यहरू इन्द्रदेवका महाशक्त सिद्ध हुन्छन् ।

युजा कर्माणि जनयन्विश्वौजा अशस्तिहा विश्वमनास्तुराषदः ।

पीतौ सोमस्य दिव आ वृधानः शूरो निर्युधाधमदित्यम् ॥८॥

मर्त्यहरूका सहयोगले वर्षाकर्मा काय इन्द्रदेवले नै गर्दछन् उनी सर्वे किसिमका शौर्य निर्वाह गर्ने असुर संहार गर्ने सक्क्यांग, शत्रुतापूर्वक शत्रु पराजित गर्ने हुन् वीर इन्द्रदेवले द्युलोकबाट प्राण सोमपानले प्रोत्साहित भएर आयुधद्वारा असुर संहार गर

[सूक्त १६]

अथि बृहदश्च वामदेव्यः । देवता विश्वदेवाः छन्द त्रिष्टुप् जगती

इदं त एक पर ऊत त एक तृतीयेन ज्योतिषा सं विशस्व

संवेशेने तन्वा श्रारेषि प्रियो देवानां परमे जनित्रे ॥१॥

हं मृत्युको गौम अनेका मर्त्य पुत्र तन्त्रे एन श यजिन हुन तन्त्रे अश वायु हुन् र तन्त्रे अश न्योतिरूप आत्मतन्त्र हे तं तान्वयड संयुक्त भएका ६ पुरुष, तन्त्रेका रूप प्राप्त गर, पवित्र स्थानमा रहेर देवशक्तिका त्रिय र श्रेष्ठ जन

तनुष्टे वाजिन्तन्वय नयनी वाममस्मभ्य धातु शर्म तुभ्यम् ।

अहुतो महे धरुणाय देवान्दिवीव ज्योतिः स्वमा मिमीषाः ॥२॥

हे वाजी ! पृथ्वाल तिम्रा शरीर बाक्नेछ तिम्रालाई सुख प्रदान गर्नुका साथै हाम्रा लागि पनि ऐश्वर्यप्रद होस् । तिम्रा सत्यनिष्ठ भएर महान् देवताका धारणकर्ता परमेश्वर प्राप्त गर्न दिव्यलोकमा प्रतिष्ठित सूर्यदेवमा आफ्नो आत्मा एकाकार गराऊ

वाग्न्यसि वाजिनेना सुवेनी सुवितः स्तोमं सुवितो दिव गाः ।

सुवितो धर्मं प्रथमानु सत्या सुवितो देवान्सुवितोऽनु पत्नम् ॥३॥

हे पुत्र तिम्रा सामर्थ्यवान्, शक्तिशाली र श्रेष्ठ कीर्तिमान् होऊ श्रेष्ठ मार्गबाट गमन गर्दै उत्तम स्तनन गाएर श्रेष्ठ पद प्राप्त गर सुखप्रद मार्गमा गमन गर्दै स्वर्गलोक जाऊ र श्रेष्ठ आचरणले धर्मको अनुष्ठान गरेर सर्वोत्तम सत्यको फल प्राप्त गर शुभ कसमा लागेर देवत्व प्राप्त गर अनि सन्मार्गगामी बनेर सूर्यदेवसित आफूलाई संयुक्त गराऊ ।

महिम्न एषां पितरश्चनेश्वरे देवा देवेष्वदधुरपि क्रतुम् ।

समविष्वचुरुत यान्यत्विषुरेषां तनुषु नि विविशुः पुनः ॥४॥

हाम्रा पितृहरू देवताजस्तै पूजनार्थ छन्, देवताको पद पाएर उनले देवतासँगै आ आफ्ना कर्म एकाकरण गरे प्रकाशमयी दीप्ति प्राप्त गर्ने यहाँका मानिसहरू सबै उनैसँग संयुक्त भए उनीहरू अब फेरि उसै शरीरमा प्रवेश गर्दछन्

सहोभिविष्यं परि चक्रमूरजः पूर्वा धामान्यमिता मिमानाः ।

तनुषु विश्वा धुवना नि यमिरे प्रासारयन्त पुरुष प्रजा अनु ॥५॥

हाम्रा पितृहरूले आफ्नै सामर्थ्यशक्तिले सम्पूर्ण विश्वब्रह्माण्डको परिक्रमा गरिसक धर्तीका

छास्तिनामध्व २० पुनर्जनन क्रोक्रमे जाने भामर्था हुँदैने उताहरू त्यहाँ पनि गइसके। आफ्ना सूक्ष्म शरीरमा गेहो उताहरूले सम्पूर्ण आकाशमण्डलमा फैलाएका लागि उताहरूले विभिन्न किसिमले आफ्ना सामर्थ्य विकसित गरेका छन्।

द्विधा सूनवोऽसुरं स्वर्विदमास्थापयन्त तृतीयेन कर्मणा ।

स्वां प्रजा पितरं पित्र्यं सह आवरेष्वदधुस्तन्तुमाततम् ॥६॥

मनुष्यजन्मा जन्तुहरूले स्वर्गमा गेहो र सामर्थ्यवान् अदित्यलाई देखेको कर्मका दृष्टि किसिमले प्रतिष्ठित गरेका छन्। हाम्रो पितृले स्वर्गमा गइराखेको गरेर उनको शरीरमा उशानुगत सम्स्कार स्थापित गरेर उताहरूले आफ्नो उशानुगत सम्स्कार धार्य गरेका छन्।

नावा न क्षेदः प्रदिशः पृथिव्याः स्वस्तिभिरति दुर्गाणि विश्वा ।

स्वां प्रजा बृहदुक्थो महित्वाखरेष्वदधादा परेषु ॥७॥

मानिसले ताराग्रह र सबै धार्मिक कल्याणमार्गको कष्टदायी अपदबाट मुक्ति पाएभैं र पृथ्वीका विभिन्न दिशामा पुग्न सकेभैं बृहदुक्थो कृषिले आफ्ना सन्तानका लागि महान् सामर्थ्यले पनि र मृत्युदेवसँग संयुक्त गरेर।

[सूक्त २१]

ऋषि अन्धु सुवन्धु श्रुतवन्धु गोपायन देवता विश्वदेव छन्द गायत्री

मा प्र गाम पथो वयं मा यज्ञादिन्द्र सोमिन् मान्तः स्थुर्नो अरातयः ॥९॥

हो बन्धु हामी सम्मगबाट विचलित भएर क्रूरारोगमा न परौं। गोपयुक्त यज्ञीय सम्क्रमबाट कर्तव्य पनि विमुख नहोऔं। हाम्रो माया दुष्ट शत्रुबाट निष्कारण हुन।

यो यज्ञस्य प्रसाधनस्तन्तुर्देवेष्वततः तमाहुतं नशीमहि ।२।

मनु सम्मान गर्ने मान्यमा र पुत्रजन्मो गनर दत्तक, कहाँ आफ्नो स्वरूपले व्याप्त रहने यज्ञनीय अग्निदेवलाई हामी प्राप्त गरौं।

मनो न्वा हुवामहे नाराशंसेन सोमेन । पितृणां च मनमभि ।३।

हामी अन्ध पुरुषमा प्रशस्ति सोम र पितृ सन्तुष्ट गराउने स्तोत्रले देवता साहचर्य गछौं।

आ त एतु मनः पुन क्रत्वे दक्षाय जीवसे ज्योक् च सूर्यं दूशे ॥४॥

सन्तुष्ट र कायदेवताका लागि निरुक्तसम्म सूर्यदेवको दर्शन गर्ने मन श्रेष्ठ होस्।

पुनर्नः पितरो मनो ददातु दैव्यो जनः । जीवं ब्रत सचेमहि ।५।

हाम्रो मनलाई श्रेष्ठतामा लागि पितृहरूले पुनः प्रेरित गरन्। पनि सम्मबाट हामी आफ्ना जीवन र शत्रु पनिमा गराउने गरौं।

वयं सोम ब्रते तव मनस्तनूषु बिभ्रतः । प्रजावन्त सचेमहि ॥६॥

हो सोमदेव हामी याज्ञिक विधि अनुरूप कर्मका नियममा गच्छ र हँदै शरीर र मन लगाउछौं। त्यसले गर्दा हामी सन्तानयुक्त भदकन गोषणमा सक्षम पनि हुँौं।

[सूक्त २८]

ऋषि अन्धु सुवन्धु श्रुतवन्धु गोपायन देवता मनःसवन्त छन्द अनुष्टुप्।

यत्ते ययं वैवस्वत मनो जगाम दूरकम् ।

तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ॥९॥

हो बन्धु तिम्रो मन विवस्वतका पुत्र यमदेवका नजिकमा पुगेको छ, हामी त्यहाँबाट फिर्ता तिम्रोले सम्मार्गमा निवास गनका लागि नै जीवन धारण गरेका हो।

यत्ते दिवं यत्पृथिवीं मनो जगाम दूरकम्

तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ।२।

तिम्रो मन सुदूर दिव्यलोक र भूलाकका नजिक गच्छ। त्यसलाई यहाँ फिर्ता ल्याउँछौं किनभने तिम्रोले यस संसारमा निवास गनका लागि नै जीवन धारण गरेका हो।

यत्ते भूमिं चतुर्भिष्टि मनो जगाम दूरकम् ।

तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ।३॥

तत्तमकैबाट नजिक तिम्रो मन पनि टाढाको भूभागमा गच्छ। हामी फिर्ता ल्याउँछौं किनभने तिम्रोले यस संसारमा निवास गनका लागि नै जीवन धारण गरेका हो।

यत्ते चतस्रः प्रदिशो मनो जगाम दूरकम्
तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ।४।

तिम्रो मन टाढाका ठाउँमा भनि टाढासम्म अन्तर्हामी त्यसलाई यहाँ फिर्ता ल्याउँछौं किनभने
तिमीले यस संसारमा निवास गर्नका लागि नै जीवन धारण गरेका हो

यत्ते समुद्रमर्णव मनो जगाम दूरकम्
तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ।५।

तिम्रो मन तलमा सिपुगा समुद्र वा अन्तरिक्षभित्र तिम्रो टाढासम्म गइरहेको छ हामी फिर्ता
ल्याउँछौं किनभने तिम्रोले संसारमा निवास गर्न जीवन धारण गरेका हो

यत्ते मरीचीः प्रवतो मनो जगाम दूरकम् ।
तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ।६।

तिम्रो मन चरनि अन्तरिक्षमा किराणिका नजिक पुगेको छ हामी फिर्ता लिएर आउँछौं किनभने
तिमीले यस संसारमा निवास गर्नका लागि नै जीवन धारण गरेका हो

यत्ते अपो यदोषधीर्मनो जगाम दूरकम् ।
तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ।७।

तिम्रो मन टाढा सधैं खोदबिरला अन्तर्हामी त्यहाँबाट फिर्ता लिएर आउँछौं किनभने
तिमीले यस संसारमा निवास गर्नका लागि नै जीवन धारण गरेका हो

यत्ते सूर्य यदुषस मनो जगाम दूरकम्
तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ।८।

तिम्रो मन अत्यन्त टाढा सूर्यदेव वा छषादवीका नजिक पुगेको छ त्यहाँबाट हामी फिर्ता
लिएर आउँछौं किनभने तिम्रोले संसारमा निवास गर्न जीवन धारण गरेका हो

यत्ते पवंतन्वुहतो मनो जगाम दूरकम् ।
तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ।९।

तिम्रो मन टाढाका ठाउँमा रहेको पहाड झुक्नुलाहुरा रमाउँदै छ हामी फिर्ता लिएर यहाँ ल्याउँछौं
किनभने तिम्रोले यस संसारमा निवास गर्नका लागि नै जीवन धारण गरेका हो

यत्ते विश्वमिदं जगन्मनो जगाम दूरकम्
तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ।१०।

तिम्रो मन यस विश्वमा अत्यन्त टाढा पुगेको छ हामी फिर्ता ल्याउँछौं किनभने तिम्रोले
यस संसारमा निवास गर्नका लागि नै जीवन धारण गरेका हो

यत्ते पराः परावतो मनो जगाम दूरकम् ।
तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ।११।

तिम्रो मन दूरभन्दा दूरभन्दा कुनै ठाउँमा पुगेको छ त्यसलाई हामी यहाँबाट ल्याउँछौं किनभने
तिमीले यस संसारमा निवास गर्नका लागि नै जीवन धारण गरेका हो

यत्ते भूत च भव्यं च मनो जगाम दूरकम् ।
तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ।१२।

तिम्रो मन भूत वा भव्यतामा कुनै टाढा कालमा पुगेको छ त्यसलाई हामी यहाँबाट ल्याउँछौं किनभने
तिमीले यस संसारमा निवास गर्नका लागि नै जीवन धारण गरेका हो

[सूक्त २१]

ऋषि गन्धु त्रिप्रवन्धु त्रिपायन देवता निमति असुनोति छन्द त्रिष्टुप् पति

प्र तार्यायुः प्रतरं नवीयः स्वातारेव ऋतुमता रथस्य ।

अथ च्यवान उत्तवीत्यर्थं परातरं सु निर्वृतिर्जिहीताम् ।१।

सिपालु तार्या भार रथमा चढन मानिसले मुखको अङ्गुली गरभै मुखबाट वायु जीवनयुक्त र
उर्ध्व हुँदै बह्ददश पतनशील पनि जीवनका उद्देश्य उत्तम गतिमा प्राप्त गरेका पापका अधिष्ठान
देवता हामीदेखि परेका छन्

सामयु राये निधिमन्त्र करामहे सु पुरुष श्रवासि ।

ता नो विश्वानी जरिता ममत्तु परातरं सु निर्वृतिर्जिहीताम् ॥२॥

समगान प्रारम्भ हुंदा सम्पदा प्राप्त गने हार्मा श्रेष्ठ भद्र र विभिन्न श्रेष्ठतम हविरूपा द्रव्य सङ्ग्रह गर्दछौं हार्मा निर्वृतिलाई बन्दता गर्दछौं उनले हाम्रा सबै पदार्थ चाख्नु, गीर्णा बनाऊन् र हामीबाट राम्रैसित टाढा गईदिऊन्

अभी ष्यैः पौंस्वैर्धवेम द्यौर्न भूमि गिरयो नाज्जान ।

ता नो विश्वानि जरिता चिकेत परातरं सु निर्वृतिर्जिहीताम् ॥३॥

हार्मा आप्ता पराक्रम शक्तिले शत्रुलाई राम्ररी पराजित गरौं पृथ्वीमाथि आकाश स्थित भएभैं हार्मा शत्रुमाथि प्रभाव स्थापित गरौं । मेघको वेग पर्वतले छेकिएभैं हार्मा पनि शत्रुको गति रोक्न सकौं हाम्रा सबै स्तोत्र सुनेर निम्नतिहरू हार्मादेखि पर जाऊन् ।

मो षु णः सोम मृत्यवे परा दाः पश्येम नु सूर्यमुच्चरन्तम् ।

द्युर्भिहितो जरिमा सू नो अस्तु परातरं सु निर्वृतिर्जिहीताम् ॥४॥

हे सोमदेव ! मृत्युले हामीलाई अधोमन्थ नबनाओस् सूर्यदेवलाई आकाशमागबाट जाँदै गरेको हार्मा सबै देख्न पायौं । हाम्रो वृष्टि काल पनि मधैं सुखद हाम् र निम्नति हामीदेखि पर जाऊन्

असुनीते मनो अस्मासु धारय जीवातवे सु प्र तिरा न आयुः ।

रारन्धि नः सूर्यस्य सन्दृशि घृतेन त्वं तन्वं वर्धयस्व ॥५॥

हे प्राणविद्याका विशेषज्ञ ! हामीतिर ध्यान देऊ र हाम्रो दीर्घ जीवनका लागि उचित किसिमले आयु बढाउनु सूर्यदेवको प्रकाश भएका ठाउँसम्म हामीलाई सुरक्षित गराऊ हाम्रो शरीर घिउ आदिले परिपुष्ट गराऊ ।

असुनीते पुनरस्मासु चक्षुः पुनः प्राणमिह नो धेहि भोगम् ।

ज्यैक् पश्येम सूर्यमुच्चरन्तमनुमते मृडया नः स्वस्ति ॥६॥

हे प्राणविद्याको ज्ञान भएका ! हाम्रा लागि तिमी पुन नैवशक्ति, प्राणऊर्जा र उपभोग्य सामग्री प्रदान गर हार्मा बिरकालसम्म सूर्यको दर्शनबाट लाभान्वित हौं हे अनुमति ! हामी जेबाट नष्ट हुँदैनौ त्यसैले हाम्रो कल्याण गर

पुनर्नो असु पृथिवी ददातु पुनर्द्यौर्देवी पुनरन्तरिक्षम् ।

पुनर्नः सोमस्त्वन् ददातु पुनः पूषा पथ्यभि या स्वस्तिः ॥७॥

पृथ्वी अन्तरिक्ष द्युलोकले हामीलाई पुन प्राणशक्ति प्रदान गरुन् । सोमदेवले हाम्रोलाई पुन, शारीरिक सामर्थ्य प्रदान गरुन् र सर्वपोषक पूषादेवले हामीलाई कल्याणकारी वाणी प्रदान गरुन् । त्यसबाट हाम्रो हरेक किसिमले मज्जल होस्

शं रोदसी सुबन्धवे यद्धी ऋतस्य मातरा ।

भरतामप यद्रपो द्यौः पृथिवी क्षमा रपो मो षु ते किं चनाममत ॥८॥

महिमापुक्त र यज्ञका मातृस्वरूपा द्यावापृथिवीले सुबन्धुको कल्याण गरुन् । हाम्रा पापकर्म टाढा गराइऊन् ह द्यावापृथिवी तिमीहरू दुवै क्षमाशील भएपछि पापकर्म कमरी होला ? हे सुबन्धु ती पापकर्मले तिमीलाई परिणत नगरीकन नष्ट होऊन्

अव द्रुके अव त्रिका दिवश्चरन्ति धेषजा क्षमा चरिष्वेककं

भरतामप यद्रपो द्यौः पृथिवी क्षमा रपो मो षु किं चनाममत ॥९॥

स्वर्गलोकदेखि पृथिवीसम्म दुई र तीन रोगनिवारक औषधिको सम्चरण गराउँछन् तिनीहरूमध्येका एक औषधि पृथ्वीलोकमा विचरण गर्दछ हे द्यावापृथिवी ! हाम्रो पापकर्म पर हटाऊ । हे सुबन्धु कुनै पापकर्मले तिमीलाई दु ख नदिऊन् ।

समिन्द्रेय गामनद्वाह य आवहदुशीनराण्या अनः ।

भरतामप यद्रपो द्यौः पृथिवी क्षमा रपो मो षु ते किं चनाममत ॥१०॥

हे इन्द्रदेव ! सँढिले उशीनराणी नामको औषधि वहन गरेर लान्छ । त्यस्ता गाडा तान्ने मोर राम्रोसित धपाऊ हे द्युलोक र पृथिवी ! हाम्रा पाप हटाइदो हे सुबन्धु तिम्रा कुनै पापले हामीलाई दु ख नदिऊन् ।

ऋषि श्वन्धु विप्रबन्धु देवता इन्द्र तीव्र हस्त छन्द अनुष्टुप् गायत्री पङ्क्ति ।

आ जन् त्वपसन्दुशं माहीनानामुपस्तुतम् । अगन्म विभ्रतो नमः ॥१॥

महान् व्यक्तिले प्रशंसो गङ्गा प्रदेशमा हामा विनम्र भावले प्रवेश गरका छौं

असामाति नितोशन त्वेष निययिन रथम् भजेरथस्य सत्यतिम् । २॥

शत्रुसंहारक नरन्वरी रथचरन् सबद्र गमनशील भजेरथ राजाको वंशज र मञ्जनका संरक्षक असमानि नोशका हामा प्रथमा । इहौ

यो जनाम्महिषौ इवातिस्थौ पवीरवान् । उतापवीरवान्युधा ॥३॥

सिंहले भना पलाय भाष्यै उनले हानमा खड्ग लिएर शत्रु मारिदिन्छन् । खड्ग नलिए पनि उनी गजसन्धि निबध प्रान्त गर्दछन् ।

यस्यैक्ष्वकुरूप व्रते रेवान्मराप्येधते । दिवीव पञ्च कृष्यः ॥४॥

शत्रुसंहारक र एतन्मरामर गज इक्ष्वकु शासनमा प्रतिष्ठा प्राप्त गर्छन् । पौनै वर्णका मानिसले स्वर्गिय सुख भोग्छन्

इन्द्र क्षत्रासमातिषु रथप्रोष्ठेषु धारय । दिवीव सूर्य दूशे ॥५॥

हन्द्रदेव सूर्यदेव आकाशमा रथिखिभै तिमी रथमा बास्छ भएर असमानि राजालाई सुरक्षा बल धरेर गराऊ ।

अगस्त्यस्य नदभ्य सप्ती युनक्षि रोहिता ।

पणीन्यत्रमीरभि विश्वान्नजन्नाधसः ॥६॥

हे सान्ति तिमी अगस्त्य ऋषिका मुखवायी श्वन्धुबन्धुका लागि आफ्ना गतिशील दुई बटा राता नर्णका अश्व रथमा नियुक्त गर भनि कन्जुस व्यापार, दान आदि भ्रमल कार्यमा शून्य छन् भने तिमिले तिमी पराजित गराऊ

अयं माताय पिताय जीवातुरागमत् इदं तव प्रसर्पणं सुबन्धवेहि निरिहि ॥७॥

यहाँ आएका अग्निदेव माता पिता र जावनदाता हुन् । ह प्राण यी शरीर जीवनको आश्रय हो यसमा श्रवण रस

यथा युग वरत्रया नहन्ति धरुणाय कम् ।

एवा दाधार ते मनो जीवातवे न मृत्यवेऽथो अरिष्टातये ॥८॥

रथ शान्तका लागि दुवै युवामा छोरो आँध्रभै तिम्रो मनलाई जीवनशक्ति र आरोग्यताका लागि धारण गर्दछौं । मृत्युका लागि होइन

यथेयं पृथिवी मही दाधारेमान्वनस्पतीन्

एवा दाधार ते मनो जीवातवे न मृत्यवेऽथो अरिष्टातये ॥९॥

विशाल धर्तीले यी वृक्षवनस्पतिलाग दाधार गरेभै अग्निदेव तिम्रा मनलाई धारण गर्दछन् । त्यसैबाट तिमी जीवनशक्ति र कल्याण प्राप्त गर र मृत्युबाट संरक्षित होऊ ।

यमादहं वैवस्वतात्सुबन्धोर्मन अभ्रम् ।

जीवातवे न मृत्यवेऽथो अरिष्टातये ॥१०॥

विवस्वताका पुत्र यमराजबाट हेमीले सुबन्धुको मन विमुक्त गरायौं । त्यसबाट उनी कल्याणरूपी जीवन धारण गर्दै मृत्युबाट सुरक्षित रहन्

न्यग्भवातोऽव वाति त्यक्तपति सूर्यः नीचीनमध्या दुहे न्यग्भवतु ते रपः ॥११॥

वायुदेव दिव्यलोकबाट तल्लो लोकमा प्रवाहित हुन्छन् । सूर्यदेव माथिबाट तलतिर ताप प्रदान गर्दछन् । अहिभ्रम गाइ तल्लो दुहिन्छन् । त्यसै गरी हे सुबन्धु तिम्रो मङ्गल पनि तलका लोकतिर जाने होस्

अयं मे हस्तो भगवानय मे भगवत्तरः ।

अयं मे विश्वभेषजोऽयं शिवाभिर्मर्शनः ॥१२॥

हाम्रो हात आभाग्यनै यत्त छ । अति औषाध्यशाली हात सबैका लागि सबै रोग निवारण गर्ने खान्दको ह । यो हात शत्रु र कल्याणकारी छ

ऋषि - नाभानेदिष्ट मानव देवता - विश्वेदेवा छन्द त्रिष्टुप्,
इदमित्या रौद्र गूर्तवचा ब्रह्म क्रत्वा शच्यामन्तराजौ ।

ऋणा। वदस्य पितरा महेनेष्टाः परित्यक्थे अहन्ना सप्त होतुन् ॥१॥

नाभानेदिष्ट ऋषिका मातापिता र वाजुभाइले कार्यविभाजन गर्ने बेलामा नाभानेदिष्टलाई उनको भाग दिन बिर्सिएर रुद्रदेवको अर्चना गर्ने थाले यसले भर्षाछ नभानेदिष्ट पनि रुद्रक स्तोत्रका लागि तयार भएर अङ्गिराहरू यज्ञमा सम्मिलित भए यज्ञका छैटौं दिन उनलाई बिर्सिन मानिस र सात होताहरूलाई उनैले यज्ञको कार्य पूरा गराए ।

स इहानाय दध्याय वन्वज्यवानः सुदैरमिमीत वेदिम् ।

तुर्वयाणो गूर्तवचस्तमः शोढो न रेत इतकृति सिञ्चत् ॥२॥

स्तोतालाई ऐश्वर्य प्रदान गर्ने र शत्रु संहार गर्नका लागि अस्त्रादि टिँटे रुद्रदेव यज्ञमा विराजमान भए । जलवर्षाद्वारा बादलले आफ्नो प्रभाव या बल प्रदर्शन गर्दै रुद्रदेव यज्ञमा उपस्थित भएर आफ्नो क्षमता सबैतिर देखाउन थाले ।

मनो न येषु हवनेषु तिग्म विपः शच्या वनूथो द्रवन्ता ।

आ यः शर्याभिस्तुविनुम्णो अस्याश्रीणीतादिशं गभस्तौ ॥३॥

हे अश्विनीकुमार हो , जुन ऋत्विक् प्रचुर हविष्य पदाश्ले सम्पन्न भएर पनि आफ्ना हातमा श्रौत पञ्चेर तिम्नो नाम उच्चारण गर्दै यज्ञ सम्पादन गर्दछन् तिमी मनत्रले शीघ्र गतिले त्यस स्तोत्रका यज्ञमा विवेकपूर्वक गमन गर्दछौ

कृष्णा यदोष्वरुणीषु सीदद्बिबो नपाताश्विना हुवे वाम् ।

वीतं मे यज्ञमा गतं मे अन्न ववन्वासा नेषमस्मृतधू ॥४॥

दित्यस्तोकका पुत्र अश्विनीकुमार हो , रातको अन्धकार विनाश भएर प्रातःकालीन सूर्यका किरणको रातो रङ्गको अन्न प्रकट हुँदै निमीरगद हाम्रा आह्वान गर्दछौ तिमी यज्ञको इच्छाले प्रेरित भएर हाम्रा यज्ञमा भाउ र हविष्यान्न सेवन गर । निर्मल एवं अश्वभै निरन्तर हवि भक्षण गर्दै द्वेषको भावना बिर्स ।

प्रथिष्ट यस्य वीरकर्ममिष्णदनुष्ठितं नु नयो अपौहत् ।

पुनस्तदा वृहति यत्कनाया दुहितुरा अनुभूतमनर्वा ॥५॥

प्रजापति ब्रह्माको तेज सन्तान उत्पादन गर्नमा सक्षम छ, उनले मानिसका हितमा तेज छोड्दछन् आवश्यकताअनुसार उनी तेज पुनः धारण गर्दछन् उनले आफ्नी सुन्दर कन्या उषामा त्यही उत्पादक तेज स्थापित गराए

मध्या यत्कत्वमभवभीके काम कृष्णाने पितरी युवत्याम् ।

मनानप्रेतो जहदुर्वियन्ता सानौ निषिर्त्त सुकृतस्य योनौ ॥६॥

सृष्टिको कामनाले युक्त भएर प्रजापतिले युवती कन्या उषामा तेज स्थापित गराएका बेला दुवैका बीचमा शक्तिको प्रतीक सानो प्राणरूपी ऊँजा अभिस्मिञ्चन् भयो यज्ञको आधारस्वरूप उच्च उद्देश्य प्राप्तिका लागि दुवैको सङ्गम भर्षाछ कल्याणक प्रत्येक रुद्रको उत्पत्ति भयो

पिता यत्स्वी दुहितुस्मधिष्कन्धमया रेतः सज्जमानो नि षिञ्चत् ।

स्वाध्वोऽजनयन्ब्रह्म देवा वास्तोष्पति व्रतपा निररतक्षन् ॥७॥

कन्या उषासँग प्रजापतिको तेज संयोजन भएक बेला पुष्कला लागि उत्पादक तेज सेचन गरियो त्यसैबाट सत्कर्मशील देवताले ब्रह्मशक्ति उत्पन्न र वास्तोष्पतिको त्यस व्रतशीलताले वास्तोष्पतिको सिजना भयो

स ई वृषा न फेनमस्यदाजौ स्मदा परेदप दध्रचेताः

सरत्पदा न दक्षिणा परावृद्धं न ता नु मे पूशन्यो जगुभ्रे ॥८॥

सामर्थ्यवान् रुद्रदेवले नमुर्छ बध गर्ने बेलामा मुखबाट फिँज् कण्ठदे गृद्धबाट फिँज् भएभै हाम्रा नजिकै वास्तोष्पति जुन गडाले आर उनेद्वर फिँज् गरा अङ्गिराहरूले दक्षिणाका रूपमा हाम्रालाई गाई प्रदान गरे ; उनले ती गाई परेबाट त्यागेर एक गाइले अधि सेरेन्न् सज्जलेसित ग्रहण गरिने हाम्रा गाई मागदशक रुद्रदेवले ग्रहण गर्दन्न्

मक्षु न वह्निः प्रजाया उपव्दिरग्निं न नग्न उप सीददूधः ।

सन्निधेः सन्निधौ वर्जं स धर्ता जज्ञे सहसा यवोयुत् ॥९॥

प्रवालादे चतुर्दशे च अग्निवयसि दहनं अग्निः धातुः । अग्ने अचानक शान्तिताका साथ यस यज्ञमा उपस्थित हुन भस्मनत रातमा पनि वस्त्रहीन दुग्धं अमुर भिनका नत्रिके भाउन सवदेनन् रितभने यस राजा मरक्षक रत्नदव हुन् यनका भन्ना मरक्षक अग्निदव समिधा गृहण गर्दै र हविष्यव्रतर्षा शर्कः नैर्द्वै यज्ञवाहकका रूपमा योग्यतय शनममितका युद्धमा जुटेका हुन्छन्

मक्षु कनायाः सख्यं नवीया श्रुतं वदन्त श्रुतयुक्तिमामन्

द्विवर्हसो य उप गोपमगुरदक्षिणासो अच्युता दुदुक्षन् ॥१०॥

नी महिनासम्म यज्ञको अनुष्ठान गर्दै अग्निहस्तले गाई उपलब्ध गे उनले सुन्दर स्तुतिका सहयोगले यज्ञीय बाणा प्रयोग गर्दै पूण गरे । उनीहरूले इहलौकिक र पारलौकिक दुवै किमिका उपलब्धि प्राप्त गरे । इन्द्रका समाप गरे दक्षिणागृहित निष्काम भएले मात्र नभएको यज्ञ उनीहरूले सम्पन्न गरेर अनन्त फल प्राप्त गरे ।

मक्षु कनायाः सख्यं नवीया राधो न रेत ऋतमितुरण्यन् ।

शुचि यत्ते रेवण आयजन्त सबर्दुधायाः पय उक्षियायाः ॥११॥

अग्निहस्तले अमृततय नधान गाईका सफा र चर्चित दुध यज्ञमा समर्पित गर्दा उत्तम स्तोत्र बाणले नवीन सम्पन्न गर्दै शुलोकले सच्चन गरेको वधाहर्षा प्रवाह प्राप्त गरे ।

पथा यत्पश्चा विपुता बुधन्तेति ब्रवीति वक्तुरी रराणः ।

वसोर्वसुत्वा कारवोऽनेहा विश्वं विवेष्टि द्रविणमुप शु ॥१२॥

यज्ञमान मोता गोपमा गाईवनाका देखिँदा स्तोत्रमा समाउने । ऐश्वर्यले विशेष वैभवशाली वापरहित इन्द्रदेव सबै गार्हपत्यी धन चौडो चागे तिरयात्र अटुलेर यज्ञमान साधकलाई दिनका लागि तयार भएका हुन् मन्दथ

तद्विद्वत्स्य परिषद्धानो अग्नन्पूक सदन्तो नार्षद बिभित्सन् ।

वि शुध्यस्य संग्रथितमनर्वा विदत्युरुप्रजातस्य गुहा यत् ॥१३॥

अनेकौ रूपमा विस्तारयुक्त ब्रह्मशाली इन्द्रदेवता शृणु नामका राजाको गाथ सम पत्ता लगाएर त्यसलाई विनाश गर्दा अथवा गुपदका पुत्रका सहाय गर्दा उनका सेवकहरू विभिन्न किमिमले उनलाई घेरि उनीमित जान्छन्

भगौ ह नामोत यस्य देवाः स्वर्गं ये त्रिषधस्थे निषेः

अग्निर्ह नामोत जातवेदाः शुधी नो हतेर्वतम् स्तेनः

स्वर्गाय स्थितिं वनः

अग्निता भग भदे

नामले सम्बर्धित भद्रहन् अग्निः कः अग्निः अग्निः अग्निः

अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः

होतारूप अग्निदेव अनुकूल भएर हामी वाह्वान स्नेहयुक्त भएतामा अग्नि

उत त्या मे रीद्रावर्चिमन्ता नास्तथाविन्द्र गूर्तये यज्ञधौ

मनुष्वद्वृत्तबर्हिषे रराणा मन्वू हि पयसा विश्वे यज्य ॥१४॥

हे इन्द्रदेव तजयुक्त दुव रत्नपुत्र अग्निदेव । अग्ने त्वे मे पयस्यमा नाऊन् । ती नादिवपुत्र महामात्र मनुका यज्ञमा प्रशंसित भएकै । अग्नि देव न होऊन् । हार्यमाथ कृपा गर्दै श्रेष्ठ धन र अन्नदाता प्रजाको सुखको लागि यज्ञमा अग्नि

अयं स्तुतो राजा विन्दि वेधा आश्च तपस्वरति स्वसेतुः ।

स कक्षीवन्तं रेजयत्यो अग्निं मोदः न चक्रमवतो रघु ॥१५॥

सयका प्रारक र सयैवट स्मृति गरिका बाग । अग्नि मोदको प्रथना गर्दै रघु । कुशल सोम स्वय सतुरुह हुन् । उनै सयै इन्द्र र रघुस जीव्र गमनशाली अग्नि देव । कम्पित गरेफै कक्षीवान र अग्निलाई पनि तिमै मोददव रक्रमण गर्दैछन

स द्विवन्धुर्वैतरणो यथ्य सबर्धु धेनुमत्वं दुह्ये ।

संयन्मित्रावरुणा वृज्ज उबथैर्ज्यैष्ठेभिर्यमणं वरुथै ॥१६॥

अग्निदव दो लोक र पारलौक दुवैका लागि कल्याणप्रद हुन् । उनै अन्न तारणकर्ता र यज्ञसम्पादक हुन् । अमृततय दुध दिने गिनिष्ठाका गहल्ला र अन्न यज्ञमा दुधालु पदछन् यज्ञमा मित्र वरण र अन्नदाता हुन् । उनै अन्नतले सुखित गर्दैछन

तद्वन्धु सूरिर्दिवि ते धियधा नाभानेदिष्ठो रपति प्र वेनन्
सा नो नाभिः परमास्य वा चाहं तत्पश्चा कतिथश्चिदास ॥१८॥

हे धुलांकमा विद्यमान सूर्यदेव ! तिमिलाई परम बन्धु नाभानेदिष्ठले प्राथन गदछन् कर्मशाल
नाभानेदिष्ठ अङ्गिराले प्रदान गरका एक हजार गाईको कामना गर्दै स्तुति गर्छन्, धुलांक हामी र
सूर्यको उत्पत्तिस्थल हो सूर्य र मेरा जन्ममा कति अन्तर छ र ?

इय मे नाभिरिह मे सधस्यमिमे मे देवा अयमस्मि सर्वः ।

द्विजा अह प्रथमजा ऋतस्येदं धेनुरदुहञ्जायमाना ॥१९॥

धुलांक मेरो उत्पत्तिस्थल र आश्रयस्थल हो। सम्पूर्ण देवता मेरा आफ्नै हुन्, म सबैमा विद्यमान
छु द्विजहरू सत्यका स्वरूप ब्रह्माबाट उत्पन्न भएका हुन् यज्ञका स्वरूप गाईले प्रकट भएर
सबैको सृष्टि गरे

अधासु मन्द्रो अरतिर्विभावाव स्यति द्विवर्तनिर्वनोषाद ।

ऊर्ध्वा यच्छ्रेणिर्न शिशुर्दन्मक्षु स्थिरं शेषुध सूत माता ॥२०॥

अति आनन्दित भएर अग्निदेव चारैतिर आफ्नो स्थान ग्रहण गर्दछन् कान्तिमान, काठभक्षक र दुवै
लोकका सहायक अग्निको ज्वाला माथि उदछ अति स्तुत्य स्थया सुखका प्रवर्द्धक, अग्निका
माताले उनलाई यज्ञमा शान्त छत्पत्र गर्दछिन्

अधा गाव उपमार्ति कनाया अनु श्रान्तस्य कस्य चित्परेयुः ।

शुधि त्व सुदविणे नस्त्वं याद्वक्षन्मक्षु वावृधे सुनुताभि ॥२१॥

श्रेष्ठ स्तोत्रवाणीमा उच्चारणले नाभानेदिष्ठलाई शान्ति प्रदान गर्दछ। सबै किसिमका प्रशसनीय
इन्द्रदेवका समीप प्रार्थना जान्छ। हे ऐश्वर्यवान् अग्निदेव हाम्रो स्तुतिमा ध्यान देऊ। तिम्रा
इन्द्रदेवको यज्ञ सम्पन्न गराऊ तिम्रा अश्वमेध यज्ञ सम्पन्न गर्ने मनु पुत्रका प्रार्थनाले समृद्ध हुन्छ

अध त्वमिन्द्र विद्वन्समान्महो राये नृपते वज्रबाहु

रक्षा च नो मधोनः पाहि सूरिर्ननेहसस्ते हरिवो अभिष्टौ ॥२२॥

हे वज्रधारी र नरका अभिषिक्त इन्द्रदेव तिम्री हामी विपुल ऐश्वर्यकामनाको अभिप्राय जान र
रक्ष हामी तिम्रा लागि स्तुति गान गर्दै हविष्यान्न समर्पित गर्दछौ तिम्री हाम्रो संरक्षण गर हे
अश्वले सम्पन्न इन्द्रदेव । अनुकम्पाले हामी पापमुक्त हुँौ

अध यद्राजाना गविष्टौ सरत्सरण्यु कारवे जरण्युः ।

विप्रः प्रेष्ठः स होषां बभूव परा च वक्षदुत पश्येनान् ॥२३॥

हे दीप्तिमान् मित्रारण्यु गाईरुपा धनका कामनाले प्रेरित भएर अङ्गिराहरूले यज्ञ सम्पन्न
गर्दछन् सर्वज्ञता नाभानेदिष्ठ स्तोत्रका भएकाद्वशले यज्ञका समीप जान्छन् नाभानेदिष्ठले स्तोत्र
गाएर यज्ञ सम्पूण गरे यसैबाट उनी अति ज्ञानी विप्र भए

अधा न्वस्य जेन्यस्य पुष्टौ वृथा रेभन्त ईमहे तद् नु ।

सरण्युस्य सुनुरक्षो विश्वसि श्रवसश्च सातौ ॥२४॥

हामी श्रद्धापूर्वक स्तुतिमान गर्ने, जयशाल र प्रशसनीय वरुणदेवको सर्वाष्ट सिद्धिका कामना
गर्दछौ शीघ्रगामी अश्व वरुणदेवका पुत्रजस्तै हुन् हे वरुणदेव तिम्री शुद्ध स्वरूप छौ
हामीलाई अन्न लाभबाट लाभान्वित गर्नका लागि प्रेरित गर्नु

युवीर्यदि सख्यायस्मे शर्धाय स्तोम जुजुषे नमस्वान्

विश्वत्र यस्मिन्ना गिरः समीचीः पूर्वीय गातुर्दाशस्तुतयै ॥२५॥

हे मित्र र वरुणदेव हो । निमोहरूको मेस्त्रा भावना बलिघो गराउने र अन्न कुट्टिका लागि अन्नले
युक्त ऋत्विक्ले विनम्रतापूर्वक प्रार्थना गर्दा तिम्रा अश्वले भव प्राप्त गर सम्पूर्ण विश्वमा यसको
महिमा विस्तार हुन्छ चिरगर्भित माग सख्यायक भएर तिम्रीहरूको मेस्त्रा भावना हामी
स्तोताका लागि सुखदायक होम्

स गुणानो अन्द्रिदेववानिति सुबन्धुर्नमसा सूक्तैः ।

वर्धदुवथैर्वचोभिरा हि नून व्यधैति पयस उम्रियायाः ॥२६॥

हे परम बन्धु वरुणदेव देवताका महत्त्व नमस्कार र श्रेष्ठ स्तोत्रले स्तुत्य भएर अनन्तपूर्वक
समृद्ध है स्तोत्र बचनेले देवताहरूबाटै सम्पन्न हो भएर देवताहरूको निम्ति गर्वको दुधका
धारा यज्ञमा प्रवाहित हुन्छन्

त ऊ षु णो मही यजत्रा भूत देवास ऊतये सजोषाः
 ये चाजौ अनयता वियन्तो ये स्था निचेतरो अमूराः । २७॥
 हे यजन योग देवता हे हमारे उचित हरक्षणाका लागि सज्जित हो भो हे तानी अङ्गिरा हो ।
 यज्ञयापूर्वक हानीलान् तिमीहरूले रत्न प्रदान गरेका छौ तिमीहरूको मोहको दृष्टि मकारको
 छ यम देवता सबको अर्थसम्पदा प्राप्त गर ।

[सूक्त २७]

अग्नि न भानेदिष्ट देवता विश्वदेव मावणि छन्द जगता अनुदुष त्रिष्टुप
 दे यजेन दक्षिणया समस्ता इन्द्रस्य सख्यममृतत्वमानश
 तैभ्यो भद्रमङ्गिरसो वो अस्तु प्रति गृध्णीत मानवं सुमेधसः । १॥
 हे नेधायुक्त अङ्गिरा हे हविर्योग गार्ग्य र दक्षिणाले सम्पन्न यज्ञीय मत्कर्मले इन्द्रदेवको बन्धुत्व
 र अमृतत्व उपलब्ध रहे हुँ । उनका निमित्त तिमीहरू स्वर्गको कल्याण होस् म न भानेदिष्टमाइ
 गति गङ्गाका लागि २७ ज्ञान गर

य उद जनिपतरो गोमयं वस्वतेनाभिदन्पत्विस्सरे वलम् ।

दीर्घायुत्वमङ्गिरसो वो अस्तु प्रति गृध्णीत मानवं सुमेधसः । २॥

हे सितारत्नले य उद हे तिमीहरूले वषधारीका सत्यका ज्ञानयज्ञले वल नामका राक्षस उच्छेदन
 गर गार्ग्य धन्यवाद सबभर उपलब्ध गरौ तिमांन्नाब दीर्घायु प्राप्त होस् हे मेधावीजन हो ।
 तिमीहरू मन्त्रको अन्तमा यज्ञका लागि स्वीकार गर

य ऋतेन सूर्यमारोहयन् दिव्यप्रथयन्पृथिवीं मातरं वि ।

सुप्रजात्वमङ्गिरसो वो अस्तु प्रति गृध्णीत मानवं सुमेधसः । ३॥

हे अङ्गिरा हे ऋतुसम्पन्न मन्त्रको यज्ञका तजले दिव्य लोकमा सर्वत्रैक मय प्रतिष्ठित गरायौ
 मयको निमित्त यज्ञका यज्ञीय मत्कर्मले समृद्ध एवं दिव्यमान गरौ । तिमीहरूका प्रजा र
 सन्तान समया यज्ञ हे ऋतु ज्ञाननिष्ठ ऋषि हो । तिमीहरू मनुको पुत्रत्वलाई आफूसार्थ राख ।

अयं नभा वदति वल्यु वो गृहे देवपुत्रा ऋषयस्तच्छृणोतन ।

सुप्रजात्वमङ्गिरसो वो अस्तु प्रति गृध्णीत मानवं सुमेधसः । ४॥

हे दन्तका पुत्र अङ्गिरा हो यो नभानदिष्ट तिमीहरूका यज्ञस्थलमा कल्याणकारी करा गर्दछन् ।
 उनको कुनै न भानेदिष्ट तिमीहरू मुहाउँदो द्रव्यशक्ति प्राप्त गर । हे मेधासम्पन्न अङ्गिरा
 हो तिमीहरू मन्त्रको पुत्र मलाई आफूसार्थ राख

विरूपास इदृषयस्त इवम्भीरवेषः ।

ते अङ्गिरसः सूनवस्ते अग्नेः परि जज्ञिरे । ५॥

अङ्गिरा विभक्त रुद्रका छत्र यना सम्भार कर्म गर्ने सनिका पुत्र हुन् । गिनी सर्वेतिग प्रकट भएका
 छन्

ये अग्नेः परि जज्ञिरे विरूपासो दिवस्यरि ।

नववो नु दशवो अङ्गिरस्तमः सचा देवेषु महते । ६॥

विभक्त रूपका अङ्गिरा दिव्यलोकमा अग्निद्वारा चरिपर उत्पन्न हुन्छन् तिनीहरूमा ११ रुद्र र
 नवहिनारम्भ र ऊमले दस रहित सम्पन्न ब्रह्म गय तेज प्राप्त गरेका हुन् दन्तसँग रुद्र र नवहिनार
 हमाताइ थप्ट शत प्रदान गर्दछन्

इन्द्रेण युजा निः सृजन्त वायतो ब्रज गोमन्तमश्विनम्

सहस्रं मे ददतो अष्टकण्ठो श्रवो देवेष्वक्रत । ७॥

उन्नम तरिनुले दन्तकर्म सम्पन्न गर्ने अङ्गिराहरूले इन्द्रदेवको सहयोगले रुद्र, नवहिनार, रुद्र
 र ती अङ्गिराहरूले यज्ञीय अवशिष्ट असदृश्य धन हमाताइ दिने रुद्र र नवहिनार
 यज्ञस्थललाई प्रत्यक्ष गरछन्

प्र नून जायतामयं मनुस्त्वोक्मैव रोहनु । यः सहस्रं शतश सङ्को दन्तः महते

मयौ गादौ र हजरी शत शतकाका साथ अङ्गिराहरूले रुद्र र नवहिनारको साथ
 रत्नले मेघन गरिएको विद्रोहजनै कर्मफलले पुनः ११ रुद्र र नवहिनारको साथ

न तमश्नोति कश्चन दिव इव सान्धारभन् ।

सावर्ण्यस्य दक्षिणा वि सिन्धुरिव पप्रथे । १ ।

उच्च आकाशमा रहेका तेजस्वी मृन् "न" सार्वर्णिक मनुको जस्तो दान दिने सामर्थ्य अरू कसैमा छैन सावर्णिक मनुको दान सबत्र प्रवाह "न" नदांभै प्रख्यात र विस्तृत छ

उत दासा परिविवे स्मिद्वि गोपरीषसा ; यदुस्तुर्वश्च मामहे ॥१०॥

उत्तम अत्यापाकरी, आजाकरी, प्रचुर गर्दल युक्त र सेवकजस्तका यदु र तुवं नामका राजर्षिहरू दुधरूपा भोजन प्राप्त गन मनुला "गार्" आदि पशु प्रदान गर्दछन्

सहस्रदा ग्रामणीर्मा रिषन्मनुः सूर्येणास्य दत्तमानैतु दक्षिणा ।

सावर्णेदेवाः प्र तिरन्त्वायुर्यस्मिन्श्रान्तं असनाम वाजम् ॥११॥

हजारौ गाई दान गर्ने र मानिसका नायकजस्ता मनुका अशुभ गन कोही स्वक्षम छैन । यी मनुले प्रदान गरेको दक्षिणा सूर्यदेवका महायतनले तनै लैयमा प्रख्यात होम् । सावर्णिक मनुको आयु इन्द्र आदि देवताले समृद्ध गरुन् आलस्यरहित हामी भन्न प्राप्त गरौं

[सूक्त २३]

ऋषि मयप्तात देवता विश्वदेवा पथ्या स्वस्ति छन्द जगतां त्रिष्टुप् ।

परावतो ये दिधिषन्त आप्यं मनुप्रीतसो जनिमा विदन्वतः ।

यथातेर्ये नहुषस्य बर्हिषि देवा आसते ते अधि ब्रुवन्तु नः ॥१॥

इन्द्र आदि देवता दूर देशबाट आएर मानिससित मैत्रीभाव बलियो बनाउँछन् उनीहरू यज्ञबाट मनुष्य आएर विद्वान्का पुत्र मनुका मानिस आदि मन्तान धारण गर्दछन् । देवताहरू नहुषका पुत्र यथाति राजाका यज्ञका आसनमा विराजमान हुन्छन्, उनीहरूले हाम्रोलाइ ऐश्वर्यसम्पदा प्रदान गरेर सम्माननीय बनाऊन् र हाम्रो प्रगति गरन्

विश्वा हि वो नमस्यानि वन्धा नामानि देवा उत यज्ञियानि वः ।

ये स्थ जाता अदितेरङ्गस्यरि ये पृथिव्यास्ते म इह श्रुता हवम् ॥२॥

हे देवता हा तिम्रोहरूका सबै नाम सम्झकार गर्न योग्य र स्तुति गर्न योग्य छन्, त्यसै गरी सबै अङ्ग यज्ञनीय छन् तिमीहरू धुलोक अन्तरिक्ष र पृथिवीबाट प्रकट भएका छौ यज्ञमा आएर हाम्रो आह्वान सुन

येभ्यो माता मधुमत्पिन्वते पयः पीयूषं द्यौरिदिनिर्द्विबर्हाः ।

उक्थशुष्मान् वृषभरान्स्वप्नसस्तौ अदित्यौ अनु मदा स्वस्तये ॥३॥

सबैका निर्माण गर्ने पृथ्वीमा देवताहरूका निम्ति दुधजस्ता मधुर जल प्रवाहित प्रवाहित हुन्छ । देवताकै लागि अग्निनाशी र मेघले दक्षिणा अन्तरिक्षले अमृत धारण गरेको छ र स्तुत्य यज्ञीय कमले अति सामर्थ्यवान् वृष्टिको अश्रय उनमकमा ती अदितिका पुत्र देवताको स्तुति गरौं ।

नृवक्षसो अनिमिषन्तो अर्हणा ब्रह्मेवासो अमृतत्वमानशुः ।

ज्योतीरथा अहिमाया अनागसो दिवो वर्ष्माण वसते स्वस्तये ॥४॥

कतन्वनिष्ठ मानिसको हेरविचार गर्न मर्भै तगरुख रहने तेजस्वी देवताहरू उपासना र स्तुतिबाट मवत्र पूज्य आएर महिमावान् अमृत पद प्राप्त गर्दछन् ज्योतिर्मय स्थले युक्त, विघ्नरहित र गौरवित देवताहरू धुलोकका उच्च स्थानमा लोककल्याणका लागि निवास गर्दछन्

सम्राजो ये सुवृधो यन्मायायुरपरिहृनुता दधिरे दिवि क्षयम् ।

तौ आ विवास नमसा सुवृत्किर्भर्महो आदित्यौ अदिति स्वस्तये ॥५॥

आफ्ना तेजले प्रतिष्ठित र विकासित देवता हविष्यान्न सेवन गर्नेका लागि उपस्थित हुन्छन् पराजयरहित आएर धुलोकमा निवास गर्ने महिमामय देवतासँगै उनकी जननी अदितिलाई मङ्गलका निम्ति श्रेष्ठ हविष्यान्न र वित्तले स्तुति समर्पित गरौं

को वः स्तोम राधति य जजोषथ विश्वे देवासो मनुषो यति छन ।

को वोऽध्वर तुविजाता अरं करद्यो नः पर्षदत्यहः स्वस्तये ॥६॥

हे देवराजि हा हमा अतिरिक्त कन साधक तिम्रोलाइ स्तुति गर्न स्वक्षम होला र कसलाई तिम्र स्नेहवश कृपा गर्दछौ । हे ज्ञानसम्पन्न देवता हा हाम्रोलाइ राखबाट बचाउन परम सुखकर र कल्याणमय यज्ञीय सन्तर्मान हाम्रायरेक अमृत स्तुति र आहुतिको मुद्रोभित गभन हुकना

येभ्यो होत्रा प्रथमामायेजे मनुः समिद्धाग्निर्मनसा सप्त होतुभिः

त आदित्या अभयं शर्म यच्छत सुगा नः कर्तं सुपथा स्वस्तये ॥७॥

वैवस्वत् मनुले अग्नि प्रज्वलित गरेर श्रद्धासुक्त मनले सात अतिवृहत्तरुनी देवताका लागि श्रेष्ठ हविरूपी द्रव्य समर्पित गर । तः आदितिका पुत्रले हामालाई अभय र मुख प्रदान गरुन र हाम्रो मङ्गल गर्नका लागि जन्मव्यमार्ग सुगम बनाऊन

य ईशिरे भुवनस्य प्रचेतसो विश्वस्य स्थातुर्जगतश्च मन्तवः ।

ते नः कृतादकृतादेनसस्यर्यद्या देवासः पिपृता स्वस्तये ॥८॥

श्रेष्ठ ज्ञानले सम्पन्न र मनीय देवताहरू स्थावर र जङ्गम सबै लोकका अधीश्वर हुन् । हे देवशक्ति हो हाम्रो कल्याण र मुक्तिका लागि तिमीहरू शथा भएका वा नभएका सबै मानसिक पापकर्मबाट हामीलाई संरक्षित गर ।

भरेष्विन्द्र सुहवं हवामहेऽहोमुचं सुकृतं दैव्यं जन्म

अग्नि मित्र वरुण सातये भगं द्यावापृथिवी मरुतः स्वस्तये ॥९॥

हामी सङ्ग्राममा शत्रुबाट जोगिनका लागि पापका मुक्तिदाता, सुखदायक इन्द्रदेवलाई आहवान गर्दछौं । श्रेष्ठ कर्मशाला देवी गुणसम्पन्न मनुष्य र अग्नि, वरुण तथा भग नामका देवलाई पनि सहयोगका लागि हामी आमन्त्रित गर्दछौं । हुनोक, पृथिवी र मरुतरूलाई अन्न र कल्याणका लागि आहवान गर्दछौं

सुत्रामाणं पृथिवीं द्यामनेहसं सुशार्माणमदितिं सुप्रणीतिम् ।

दैवीं नावं स्वरित्राभनागसमस्रवन्तीमा रुहेमा स्वस्तये ॥१०॥

भर पदों गएर रक्षा गर्ने, पयान रूपमा विस्तृत अत्यधिक विशाल सुखदायक श्रेष्ठ आश्रय प्रदान गर्ने निर्दोष उत्तम पतवारसहितको खाल नपरेको नृत्यका भयबाट जोगाउने दिव्य र अखण्डित घुलोकको यज्ञीय नौकामा हामी सारुद होऔं र त्यसबाट हाम्रो भलो हाम्,

विश्वे यजत्रा अधि वोचतोतये त्रायध्व नो दुरेवाया अभिद्वतः ।

सत्यया वो देवहुत्या हुवेम शुण्वतो देवा अवसे स्वस्तये ॥११॥

हे यज्ञीय देवता हो ! तिमीहरू हामीलाई संरक्षणको वाश्वामन प्रदान गर सत्र विनाशक दुर्गतिबाट सुरक्षित गर हे देवता हो तिमीहरू हाम्रो सत्यस्वरूपको आदरभावले युक्त प्रार्थना सुन्दै हाम्रो संरक्षण र कल्याणका लागि यज्ञीय

अधामीवामप विश्वामनाहुतिमपाराति दुर्विदत्रामघायतः

आरे देवा द्वेषो अस्मद्युयोतनोरु णः शर्म यच्छता स्वस्तये ॥१२॥

हे देवता हो ! तिमीहरू हाम्रो रोग र त्यस्तै खालका बाधक शत्रु निवारण गर ! सबै किसिमको दानरहित दुर्गति र देवताविरोधी शत्रु पर हटाओ तिमीहरू धनका लोभ, दुःख र देवताका लागि हविष्यान्नले रहित शत्रु पर भर्त्सो हामीमित सम्बन्धित शत्रुको वरभाव निवारण गर र कल्याणका लागि प्रचुर सुखसम्पदा प्रदान गर

अरिष्टः स मर्तो विश्व एधते प्र प्रजाभिर्जायते धर्मणस्पतिः ।

यमादित्यासो नयथा सुनीतिभिर्रति विश्वानि दुरिता स्वस्तये ॥१३॥

ह आदित्य हो ! तिमीहरू सन्मार्ग देखाउँदै पापकर्मबाट जोगाएर कल्याणकारी पथमा प्रेरित गर्दछौं । मानिसहरू सबै खालका अनिष्टरहित भएर प्रगतिपथमा भगसर हुन्छन् तिमीहरू सत्यरूपी धर्मको आचरणले सुमन्ति र पशु आदिले सम्पन्न हुन्छन्

यं देवासोऽवय वाजसाली यं शूरसाला मरुतो हिते धने ।

प्रातर्यावाणं रथमिन्द्र सानसिमरिष्यन्तमा रुहेमा स्वस्तये ॥१४॥

देवता हो ! अन्न सामग्री प्राप्त गर्ने तिमीहरू रथ चलाउँछौं हे मरुतरू हो वीरका लागि चित्त सङ्ग्राममा शत्रुले जोगाएको सम्पदा प्राप्त गर्ने तिमीहरू रथ जगाउँछौं । हे इन्द्र ! हामी जान लागेका त्यही रथ बिहानीपख पढ्ने क्रममा गर प्रस्तो ध्वस्त हुने रथमा आरुढ भएर हामी कल्याणका मार्गमा अग्रगामी होऔं

स्वस्ति नः पथ्यासु धन्वसु स्वस्त्यप्सु वृजने स्वर्वति

स्वस्ति नः पुत्रकृष्येभ्यो योनिषु स्वस्ति राये भरुतो दधातन ॥१५॥

मार्ग मरुस्थल जलका बीच र युद्धक्षेत्र आदि सय ठाउँ हाम्रो लागि कल्याणकारी होऊन् ।
अस्त्रआदिको प्रयोग भइरहेका सेनाका बीचमा पनि हाम्रो भलो नै होस् भन्तान उत्पन्न गर्ने स्त्राको
गर्भ शिशु र घरको हित होस् हे देवता हो हाम्रो धन भदि ऐश्वर्य लाभका लागि तिमीहरू
मङ्गलमय हो भो

स्वस्तिरिद्धि प्रपथे श्रेष्ठा रेक्णस्वत्यभि या वाममेति ।

सा नो अमा सो अरणे नि पातु स्वावेशा भवतु देवगोपा ॥१६॥

पृथ्वी युद्धभूमिमा जाने मानिसका लागि कल्याणकारिणी छुन् र श्रेष्ठ पशुव्यशालिनी भएर भर्काका
लागि मुख प्रदान गर्दछिन् । पृथ्वीले हाम्रो घर सरक्षित गरुन् एनैले वन प्रदेशको पनि रक्षा गरुन् ।
हे देवताहरू आदि सरक्षित पृथिवी हाम्रो लागि तिमी उत्तम आश्रय दान्ताहरू हुऊ

एवा प्लतेः सुनुरवीवृधद्वो विश्व आदित्या अदिते मनीषी

ईशानासो नरो अमत्येनास्तावि जनो दिव्यो गयेन ॥१७॥

हे सम्पूर्ण देवता र देवमाता अदिति, ज्ञानले सम्पन्न स्तता प्लत काषेका पुत्र गयले तिमीहरूलाई
स्तुति प्रार्थनाले राम्रोसित समृद्ध पाएका छन् भविनरा देवताका कृपाले मानिस ऐश्वर्यका स्वामी
हुन्छन् दिव्य गय तिमी देवताहरू स्तुति गर्दछन्

[सूक्त २४]

ऋषि - गय प्लान देवता विश्वेदेवा छन्द - अगर्ता त्रिष्टुप्

कथा देवाना कतमस्य यामनि सुमन्तु नाम शुण्वता मनमहे

को मुञ्जति कतमो नो मयस्करत्कतम ऊत्ती अभ्या ववर्तति ॥१॥

यजमा हाम्रो प्रार्थना स्वीकार गर्ने कत देवतामान कस्त, छलका मननीय स्तोत्र कुन तरिकाले हामी
प्रस्तुत गरौं कुन देवताले हाम्रोमार्थ श्रृषा गरेर कल्याणकारी मुख प्रदान गर्छन् कुन देवता
हाम्रो सरक्षणका लागि हाम्रो यजमा उपस्थित हुन्छन्

ऋतूयन्ति ऋतवो हत्सु धीतयो वेनन्ति वेनाः पत्यन्त्या दिशः ।

न मर्दिता विद्यते अन्य एभ्यो देवेषु मे अधि कामा अयसत ॥२॥

हाम्रो विश्वेकबुद्धिले हमीलात अग्निहोत्र क्रम गर्ने प्रणाली प्रदान गर्छन् तेजस्मय्य व्यक्ति देवताको
कामना गर्दछन् । हाम्रो अभिलाषा टवताका यन्त्रण गर्ने हुन्छन् उन देवताका चरित्रले अन्य कुन
पनि सुखदायक छैनन् इन्द्र आदि देवतामा नै हाम्रो अभिलाषा स्थित छ

नरा वा शंसं पूषणमगोह्यमग्नि देवेद्धमभ्यर्चसे गिरा

सूर्यामासा चन्द्रमसा यमं दिवि त्रितं वातमुषसमस्तुमक्षिता ॥३॥

हे साधक हो मानिसबाट स्तुत्य योग्य पूषदेवताको प्रार्थना र देवतामध्ये प्रख्यात अग्निको
स्तुति गर, तिमीहरू सय आभारमा लागेर सूर्य चन्द्र यम ताने लोकमा व्याप्त वायु उष्ण रश्मि
र अश्विनीकुमारको स्तुति गर

कथा कविस्तुवीरवान्कया गिरा बृहस्पतिर्वावृधते सुवृत्तिभिः

अज एकपात्सुहवेभिर्ऋक्वविरहिः शुणोतु बुध्योऽ हवीमनि ॥४॥

ज्ञानसम्पन्न अग्निदेव कसरी लभ्यहुन्छ स्तोत्रले कुन देवताले भस्मान्तनीय हुन्छन्
श्रेष्ठ स्तोत्र वाणीले बृहस्पतिदेव हर्षित भएर बुद्धिमान र अतिबुद्ध देवता थाहबन
गरिदा खुसी भएर हाम्रो श्रेष्ठ मन्त्रयुक्त स्तोत्र भनून्

दक्षस्य वादिते जन्मनि ब्रते राजाना मित्रावरुणा विवाससि

अतृत्पन्था पुरुरथो अर्यमा सप्तहोता विषुरुपेषु जन्मसु ॥५॥

हे अदिति दक्षका जन्म हुँदा तिमी प्रकाशमान मित्रावरुणा भया गृहस्थ विभिन्न प्रकारका
स्वरूपमा जन्म लिने सप्त होत अर्यमा अविचलित मार्गमा हिँडाउन सुदृढा अभिले युद्ध रथले
सम्पन्न हुन्छन्

ते नो अर्कन्तो हयनश्रुतो ह्य विश्वे शुण्वन्तु वाञ्छिनो मितद्रव
सहस्रस्य मेघसतपिब त्मना महा ये धन समिधेषु जञ्जिरे । ६।

इन्द्रदेवका भयले सद्योदानाका मननन शत्रुता निशान धन बाधुषुमा बहुत मरुतन इतः का
कालमा मदै हजारी किसिमका पञ्चव्य अन्तःकाल्यः पञ्चव्य अन्तःकाल्यः अन्तःकाल्यः पञ्चव्य
सार्द्धम् । ता सबले हाप्प्रा आहुवान सुनून र अन्तःकाल्यः अन्तःकाल्यः अन्तःकाल्यः अन्तःकाल्यः

प्र वो वायु रथसुजं पुरन्धि स्तोमैः कृणुध्व सख्यन्व दूषणम् ।

ते हि देवस्य सवितुः सवीथिनि ऋतु सचनो सचितः सचेतसः । ७।

हे स्तोता हो । तिमोहरू रथ योजित गर्ने वायु विपल क्रम गर्ने इन्द्रदेव दूषणकाली अष्ट
गोर आपनो मैत्रिका लागि आमन्त्रित गर ती सबले एके किसिमका मन्त्र स्वदेश
सवितदेवका यज्ञमा बिहानीकै समयमा आएर विगनमान हुन्छन्

त्रिः सप्त सप्ता नद्यो महीरपो वनस्पतीन्पर्वतौ अग्निमूतये ।

कृशानुमसृन्तिष्यं सधस्थ आ रुद्र रुद्रेषु रुदिर्यं हवामहे । ८।

तीनै लोकमा निरन्तर सञ्चारित मान किसिमका तरा निरन्तर नञ्चरणार्थक मान भाग
वनस्पति, पर्वत, अग्नि कृशानु नामका सोमपालक पशुधन दाग ज्वालन भुञ्जन् पशुधन, रुद्र
नक्षत्र हाँकिओ भागका लागि वेपथ रुद्र र रुद्रगामा अष्ट रुद्रगामा हामी यज्ञको संरक्षणका लागि
आहुवान गर्दछौं

सरस्वती सरयुः सिन्धुर्लुर्मिभिर्महो महीरवस्य यन्तु वक्षसीः ।

देवीरापो मतरः सुदधित्वो वृत्तवत्यो मधुमन्त्रो अचंत । ९।

महान् पूजनीय र तरङ्गयुक्त तीन लोकका मानमा धरा र सोम संरक्षण गरुन् मानजमे र मान
प्रेरक सब देवाले बिउजस्तै पुष्टिदायक र मनुजस्तै पाय मान गरुन्

उत माता बृहदिवा शुणोतु नस्तव्य देवेधिर्जनिभिः पिता वचः ।

ऋभुश्चा वाजो रथस्पतिर्भगो रणवः संसः शशमानस्य पातु न । १०।

तेजस्विनी देवमाताले हाम्रो निवेदन सुनून देवाता वचनले आफ्ना पुत्र सब र इनका
पत्नीहरूमै हाम्रा नवनको अभिप्राय बुझिदिऊन् रुद्र गान रथस्य भावेन र यज्ञ
मरुतहरूले हामी स्तोताको रक्षा गरुन्

रणवः सद्युषी पितुर्मौ इव क्षयो भद्रा रुद्राणां मरुतामुमस्तुतिः

गोभिः ष्याम यशसो जनेष्व सदा देवास इडया सचेमहि । ११।

देखमा रामा मरुतहरू भवले परिपूर्ण आत्मागृहजन्तु र रुद्रका पुत्र मानहरू र पूजनीय
प्रार्थना श्रव्यन्त कल्याणकारी छ । मानिसहरूमा हाम्रा गान र वि रथान्तो मान र यज्ञ
वनी हे देवता हो हामीलाई सधैं शत्रुले सम्पन्न बना ना

यां मे धियं मरुत इन्द्र देवा अवदात वरुण भिन्न यूयम्

तां पीपयत पयसेव धेनु कुविदगिरो अधि रथे नृहाथ । १२।

हे मरुतागण इन्द्र देवतागण वरुण र मित्र र धुमले गान मरुतागण र रुद्रका पुत्र मानहरू र पूजनीय
अभीष्ट फलयुक्त गानो तिमोहरू स्तोत्र सुनपर्छ रथमा रामा रामा रामा र

कुविदङ्ग प्रति यथा चिदस्य नः सज्जत्यस्य मरुतो बुबोधथ

नाभा यत्र प्रथमं संनसामहे तत्र जभित्वमदिर्दिधातु मे । १३।

हे मरुतहरू हो । तिमोहरूले यमभन्द पहिले पनि यमवै रथमा रामा रामा रामा र
वनाएका छौ यज्ञस्थलको केन्द्रमा हामी सदैवमन्दा पालेका तिमोहरूले यमवै रथमा रामा रामा रामा र
अर्जितले हामी मानिसकाको आपसो यमभन्द बनिचो पाले

ते हि द्यावापृथिवी मातरा मही देवी देवाऽऽत्मना यज्ञिय इन ।

उभे भिभृत उभय भरीमभिः पूरु रेतोसि पितृभिश्च सिञ्जत । १४।

सम्पूर्ण विश्वको मृष्टि गर्ने मरुतासम्पन्न दीप्तिमान र यज्ञयन्त्र र यज्ञमा रामा रामा रामा र
इन्द्र आदि देवतालाई प्राप्त गर्दछन् शत्रुको र पशुपालक र यज्ञमा रामा रामा रामा र
भरणपोषण गर्ने काम लाग्ने यज्ञस्थल यदिल देवता र यज्ञमा रामा रामा रामा र
देवताका सहयोगले विपल तेजको मान १४। १४।

वि वा होत्रा विश्वमश्नोति वार्यं बृहस्पतिरिरमतिः पनीयसी ।

ग्रावा यत्र मधुषुदुच्यते बृहदवीवशन्त मतिभिर्मनीषिणः ॥१५॥

सबला* योलाउन माध्यमका रूपमा वाणी गेहेका हुन्छ त्यसले सबै खालका श्रेष्ठ ऐश्वर्य व्याप्त गराउँछ महान् गुणको पालक स्तुतियुक्त हुनाले देवताका निमित्त उसैले स्तोत्र प्रकट गर्दछ । यहाँ सोम पेल्ले बुद्धि पनि सुशोभित छन् यस्ता स्तवनीय यज्ञमा स्तोत्राहरु आफ्ना प्रार्थनाले देवतालाई यज्ञतिर अभिमुख गराउँछन्

एवा कविस्तुवीरवीं ऋतजा द्रविणस्पुद्रं विणसश्चकानः ।

उक्थेभिरत्र मतिभिश्च विप्रोऽपीपयद्गयो दिव्यानि जन्म ॥१६॥

क्रान्तदर्शी, धैर्यको स्तुति प्राप्त गर्ने यज्ञका विशेषज्ञ पशु आदि ऐश्वर्य कामना गर्ने ज्ञानले सम्पन्न गय ऋषिका वचन र स्तुतिले अलौकिक देवताको प्रार्थना गरे ।

एवा प्लतेः सुनुर्वीवृद्धो विश्व आदित्या अदिते मनीषी ।

ईशानासो नरी अमर्त्यनास्तावि जनो दिव्यो गयेन ॥१७॥

हे देवता र देवमाता अदिति ज्ञानको खोजीमा सलग्न, सत्यको आचरण जात्रे स्तोता प्लत ऋषिका पुत्र गयले स्तुतिका माध्यमले निमीहरूलाई सर्वाङ्कित गरे देवताका अनुग्रहले मानिस ऐश्वर्यसम्पन्न हुन्छ भन्ने गय दिव्यजनको स्तुति गर्छन्

[सूक्त ६१]

ऋषि अमुकर्ण वामुक्त्त देवता विश्वदेव । इन्द्र - जगती त्रिष्टुप्

अग्निस्त्रिदो वरुणो मित्रो अर्यमा वायुः पूषा सरस्वती सजोवसः ।

आदित्या विष्णुर्मस्तः स्वर्बृहत् सोमो रुद्रो अदितिर्ब्रह्मणस्पतिः ॥१८॥

अग्नि, इन्द्र वरुण, मित्र अर्यमा वायु पूषा सरस्वती आदित्यगण विष्णु मरुतगण, स्वर्ग सोम रुद्र अदिति र ब्रह्माणस्पति आदि सबै देवता परम्पर सङ्गठित भएर आफ्नै महिमाले यस महान् अन्तरिक्षलाई समृद्ध गर्दछन् ।

इन्द्राग्नी वृत्रहत्येषु सत्यती मिथो हिन्वाना तन्वा इ समोकसा ।

अन्तरिक्षं मङ्गा पप्ररोजसा सोमो धृतश्रीर्महिमानीरयन् ॥१९॥

इन्द्र र अग्निदेव सन्तजनका सरक्षक हुन् । उनीहरू सङ्ग्राममा संयुक्त भएर आफ्ना शारीरिक सामर्थ्यले शत्रु विनाश गर्दछन् र व्यापक अन्तरिक्षलाई आफ्ना तेजले परिपूर्ण गराउँछन् तेजस्वी सामबाट उनको खल बढ्दछ

तेषां हि मङ्गा महतामनर्वणा स्तोमो इयम्युतज्ञा ऋतावुधाम् ।

ये अप्सवमर्णव चित्रराधसस्ते नो रासन्तो महये सुमित्र्या ॥२०॥

महान्तम अपराजय र सत्यरूपी यज्ञ बढाउने देवताका निमित्त हामी यज्ञको ज्ञान हुने याज्ञिक स्तुतिवाणी प्रयोग गर्दछौं भन्त्यन्त आश्चर्य लाग्ने ऐश्वर्यका अधिपति पानी बगाउने श्रेष्ठ मित्ररूपी देवताले हाम्रोलाई ऐश्वर्यसँगै श्रद्धा प्रदान गर्नु

स्वर्णरमन्तरिक्षाणि रोचना द्यावाभूमी पृथिवी स्कम्भुरोजसा ।

पृक्षा इव महयन्तः सुरातयो देवाः सवन्ते मनुषाय सूरयः ॥२१॥

सन्तैका नायक सूर्य आकाशमा रहेका ग्रह तक्षक तेज घुल्लेक पृथिवी र व्यापक पृथ्वीलाई उनै देवताले आफ्ना सामर्थ्यले ग्रहस्थानमा बढ्याएका छन् धनदाताभै भएर माधकलाई श्रेष्ठ दान दिन देवता मानिसलाई असल बनाउँछन् त्यसैले यिनका प्रार्थना गरिन्छ

मित्राय शिक्ष वरुणाय दाशुषे या सम्राजा मनसा न प्रयुच्छतः ।

ययोरधाम धर्मणा रोचते बृहद् ययोरुभे रोदसी नाधसी वृती ॥२२॥

दानी मित्र र वरुणदेवलाई हविष्यान्न समर्पित गर्ने श्री दुनै सम्राट मित्र र वरुणदेव कहिल्यै मानसिक भुल गर्दैनन् यिनहरूका धाम लोककल्याणकारी सत्कर्मले प्रकट भएको हो यातापृथिवी यी दुवैका सामु याचकजस्तै बनेर रहेका छन्

या गौर्वर्तनि पर्येति निष्कृत पयो दुहाना व्रतनीरवारतः ।

सा प्रब्रुवाणा वरुणामय दाशुषे देवेभ्यो दाशद्विषा विवस्वते ॥२३॥

याफै याट कर्तने दुरात्म गण स्तुति र प्रशंसा भएर हाम्रो रत्न परिपूर्ण गराउँछन् हाम्रै पञ्चमा

गेका यी गाई, दाता वरुणदेव र अन्य देवतालाई यजनीय पदार्थ प्रदान गरुन् र हामी देवत्वको संवर्द्धन गर्ने लोकेस्वालाई मरक्षण प्रदान गरुन् ।

दिवक्षसो अग्निजिह्वा अतावुध अतस्य योनिं विमृशन्त आसते ।

द्यां स्कभित्व्यप आ चक्रुरो जसा यज्ञं जनिन्वी तन्वीं नि मामुजु ॥७॥

आफ्ना तेजले यज्ञाश्रमा व्याप्त अग्निदेवता ज्वालारूपी जिह्वो भएका र यज्ञसंवेदक छन् । उनी यज्ञस्थलमा यथाश्रमा अनुधारित स्थानमा विराजमान हुन्छन् । उनी अन्तरिक्ष धारण गरेर आफ्ना तेजस्वी चलले यज्ञाश्रमा गतिचक्र चलाउँछन् र यजनीय हविष्यान्नले आफ्नो शरीर सुशोभित गराउँछन् ।

परिक्षिता पितरा पूर्वजावरी अतस्य योना क्षयतः समोकसा ।

द्वावापृथिवी वरुणाय सन्नते धृतवत्स्यो महिषाय पिन्वतः ॥८॥

सर्वव्यापी सदैवका मातापिताजस्ता सर्वप्रथम उत्पन्न सहयोगीका भावले रहन द्युलोक र पृथिवीलोक दुवै यमस्थलमा रहन्छन् । दुवै समान भनले युक्त भएर यति बन्तनीय वरुणदेवको प्रसन्नताका लागि चिन्तक जस्तै घोषण बसाउँछन् ।

पर्जन्यावाता वृषभा पुरीषिण्द्रवायू वरुणो मित्रो अर्यमा ।

देवो आदित्यो अदिति हवामहे ये पार्थिवासो दिव्यासो अप्सु ये ॥९॥

मेघ र वायु यी दुवै वर्षाघट कामनाको वर्षा गराउने जल धारण गर्दछन् । इन्द्र वायु, वरुण मित्र, अर्यमा अदितिका पुत्र तथा आदित्य देवलाई हामी आवाहित गर्दछौं । पृथ्वी द्युलोक र अन्तरिक्ष लोकमा प्रकट भएका देवतालाई हामी आह्वान गर्दछौं ।

त्वष्टारं वायुमृभवौ य ओहते दैव्या होतारा उषसं स्वस्तये

बृहस्पतिं वृत्रखादं सुमेधसमिन्द्रिय सोमं धनसा उ ईमहे ॥१०॥

हे ऋभु हो सोमदेव तिमोहरूको कल्याणका लागि त्वष्टा वायु आदि देवतालाई आमन्त्रण गर्दै देवी उषाका नजिक जान्छन् । बृहस्पति श्रेष्ठ ज्ञानले सम्पन्न र वृत्रहन्ता इन्द्रदेवका समीपमा जान्छन् । इन्द्रदेवको सन्तुष्टिका लागि सोमदेवसित हामी ऐश्वर्य कामना गर्दछौं ।

ब्रह्म गामर्धं जनयत ओषधीर्वनस्पतीन्पृथिवीं पर्वता अपः ।

सूर्यं दिवि रोहयन्तः सुवानव आर्या व्रता विसृजन्तो अधि क्षमि ॥११॥

देवताले अन्न गाई, अश्व, औषधि, वनस्पति व्यापक धर्ती पवन र जल उत्पन्न गरेका छन् । उनी आकाशमा सूर्यदेवलाई स्थापित गर्दछन् । श्रेष्ठ दानदाता देवताहरू भुलोकका सबै स्थानमा विद्यमान छन् । उनीहरूबाट नै श्रेष्ठ हितकारी यज्ञ आदि सन्कर्मको प्रसार भएका छ । उनीहरूबाट हामी धनको कामना गर्दछौं ।

भुज्युमंसः पिपृथो निरक्षिना श्याव पुत्रं वध्रिमत्या अजिन्वतम्

कमद्युव विमदायोहथुरुर्वविष्णाज्जं विश्वकायाव सृजथः ॥१२॥

हे अश्विनीकुमार हो, तिमोहरूले भुज्यालाई बचाएर आपत निवारण गर्नु र वध्रिमतालाई श्याव नामको पुत्र प्रदान गर्नु । विमट ऋषिलाई कमद्यु नामको अमल भाया प्रदान गर्नु र विश्वक ऋषिलाई विष्णाव नामका पुत्र प्रदान गर्नु ।

पावीरवी तन्यतुरेकपादजो दिवो धर्ता सिन्धुरापः समद्रियः ।

विश्वे देवासः शृणवन्तचासि मे सरस्वती सह धीभिः पुरन्ध्या ॥१३॥

आयुधधारी मधुर वाणी, आकाश धारणकता अजएकगत सिन्धु आकाशको जल सम्पूण देवता विश्वत्र कर्म र ज्ञानले सम्पन्न सरस्वताले हाम्रा स्तोत्र सुनु ।

विश्वे देवाः सह धीभिः पुरन्ध्या मनोर्यजत्रा अमृता ऋतज्ञाः ।

रातिपाचो अभिषाधः स्वर्विदः स्वर्गिरो ब्रह्म सुक्तं जुषतः ॥१४॥

अनेकौ सत्कर्म र सदज्ञानले सम्पन्न सन्तुष्टका यज्ञमा यज्ञनयोग्य अमरस्वरूप, सत्य ज्ञाता हवि धारण गर्ने, यज्ञमा मथुक्त रूपले विद्यमान रहने र सर्वज्ञ इन्द्र आदि देवताले हाम्रो प्रार्थना र मन्त्रको उच्चारणद्वारा समर्पित उत्तम अन्न ग्रहण गरुन् ।

ते नो रासन्तामुहयामद्य द्यूयं फल स्वस्तिभिः सदा नः ॥१५॥

[सूक्त ६६]

ऋषिः वसुकिः वासुकिः । देवताः विश्वेदेवा इन्द्र जगती त्रिष्टुप् ।
 देवान्नुव बृहच्छ्वसः स्वस्तये ज्योतिष्कृतोऽथर्वस्य प्रचेतसः
 ये वावृधुः प्रतर विश्वेदेवस इन्द्रज्योत्सासो अमृता मृतावृधः ॥१॥
 विष्णु वसुमन्मन्त्र आति पिङ्गना गते अष्ट जानममन्त्र दन्डदेवत्वाद् भगवन् भ्रात्रे अमर र धरन्
 वृष्टि इने देवता लार्द यज्ञको निविष्टः सप्ताष्टिका आगि आहूतन् गदंछौ ।

मरुद्गणे वृजने मन्म धीमहि माघोने यज्ञं जनयन्त सूरयः ॥२॥

इन्द्रो वुसुभिः परि पातु नो गयमादित्यैर्नो अदितिः शर्म यच्छतुः

वनोद्धारका सहयोगाला दुन्दुल हाम्रो घोर शत्रु मानिन्छ। यो वनमाथि देवमाता भद्रिनीले हामीलाई मुख चिर्ने गरिन्छ। यसैकारणमा दुन्दुललाई मुखमा "रुन" भन्ने द्रव्यको चुरा लगाई हामीलाई हर्ष दण्डित गरिन्छ।

देवाँ आदित्याँ अवसे हवामहे वसुन् रुद्रन्तसवितरं सुदंससम् ।४॥

सरस्वन्धीभिर्वरुणो धृतव्रतः पूषा विष्णुर्महिमा वायुरश्विनः

सावन समुद्र कमलित वरणा पूषा - हेमासुक्त च ० ॥ अथनन्दव स्तोतात्वा ईश्वर प्रदान
मन्त्रे जना गारुडमला त्रिलोक र र वनिमशा इत्यन्तः = मन्त्राद तान खाण्ड, अएको दिव्य आश्रय
प्रदान गुरु

वृषजा द्याव, पृथिवी कृतावरी वृषा पर्जन्यो वृषणो वृषस्तुभः ।६।

अग्नीषोमा वृषणा वाजसातये पुरुप्रशस्ता वृषणा उप ब्रूवे ।

[illegible]

अग्निहोतार ऋतसापो अद्भुहोऽपो असृजन्ननु कृत्रतूर्ये । ८ ।

१२६

द्यावापृथिवी जनयत्रभि व्रताप ओषधीर्वनिनानि यज्ञिया ।

अन्तरिक्ष स्वरा पप्रकृतये वशं देवासस्तन्वीः नि मामृजु ॥९॥

देवताहस्ते शृङ्गेरि र दूरे नैवेद्यं दत्तं तेषां देवताः सन्ति । अन्तरिक्षे देवताः
भरिणोऽपि वन प्रकट पुर आकाशे तस्मिन् यन्मन्त्रोऽस्ति । अन्तरिक्षे देवताः सन्ति ।
स्वयं आहूतान् समारहितं गरीयं यज्ञं येषामयमन्त्रः ।

धर्तरो दिवः ऋभवः सुहस्ता वातापजंन्या महिषस्य तन्यतो

आप ओषधीः प्र तिरन्तु नो गिरो भगो रतिर्वाजिनो यन्तु मे हवम् ॥१०॥

दिव्यलोक धारण गने श्रेष्ठ अयुधले युक्त कमुधेव विष्णुः । अन्तरिक्षे देवताः सन्ति ।
वनस्पतिले हाम्रो स्मृति विकसितं गराजं । अन्तरिक्षे देवताः सन्ति ।
आकृन् ।

समुद्रः सिन्धु रजो अन्तरिक्षमज एकपात्तनयितुर्णवः ।

अहिर्बुध्न्यः शृणवद्वाचासि मे विश्वे देवास उत सूरयो मम ॥११॥

जलले भरिपूर्णं समुद्रः विशालं नदी अन्तरिक्षं राजदन्तं पृथ्वी अन्तरिक्षे देवताः सन्ति ।
मेघ अहिर्बुध्न्यः पवनवान् सर्वे देवताले हाम्रो स्तोत्रं सृजन् ।

स्याम वो मनवो देववीतये प्राञ्चं नो यज्ञं प्र णवत साधुयः ।

आदित्या रुद्रा वसवः सुदक्षव इमा ब्रह्म शस्यमानमि जित्वतः ॥१२॥

हे देवता हो । हाम्रो मनवो देववीतये प्राञ्चं नो यज्ञं प्र णवत साधुयः ।
आदित्या रुद्रा वसवः सुदक्षव इमा ब्रह्म शस्यमानमि जित्वतः ॥१२॥
हे देवता हो । हाम्रो मनवो देववीतये प्राञ्चं नो यज्ञं प्र णवत साधुयः ।
आदित्या रुद्रा वसवः सुदक्षव इमा ब्रह्म शस्यमानमि जित्वतः ॥१२॥

दैव्या होताराप्रथमा पुरोहित ऋतस्य पन्थामन्वेमि साधुया

क्षेत्रस्य पतिं प्रतिवेशमीमहे विश्वान्देवीं अमृतां अप्रयुच्छतः ॥१३॥

अग्नि र वायव्यं दुर्बं सन्ध्रेष्ठं पुरोहितका रूप इन् । पितृन् देवताः सन्ति ।
लागि हाम्रो क्षेत्रपतिं प्रतिवेशमीमहे विश्वान्देवीं अमृतां अप्रयुच्छतः ॥१३॥
हाम्रो नजिकं रहेको क्षेत्रपति र अग्निर्वाग् यत्र प्रयादयन्तं ममृजु देवः पितृन् देवताः सन्ति ।

वसिष्ठास पितृवद्वाचमकृत देवा ईडाना ऋषिवत् स्वस्तये

प्रीता इव ज्ञातयः काममेत्यास्मे देवासोऽव धूनुता वसु ॥१४॥

वसिष्ठ ऋषिका वराजले श्रुति वर्णमृजोऽस्ति मङ्गलमय कामन् । देवताः सन्ति ।
हे देवता हो । आपः प्रिय मित्राहो निर्मातरा यहाँ । देवताः सन्ति ।
हाम्रोलाई गाढ भावि धन पटनं ग ।

देवान्वसिष्ठो अमृतान्वन्दे ये विश्वा भुवनानि प्रतस्थुः ।

ते नो रासन्तामुरुगायमद्य यूयं पत स्वस्तिभिः सदा न ॥१५॥

वसिष्ठ कुलमा उत्पन्न ऋषिले यमर देवताः सन्ति । देवताः सन्ति ।
समे देवताले हाम्रोलाई श्रेष्ठ यशस्वी यत्र गच्छन् । देवताः सन्ति ।
हाम्रो संरक्षण गर ॥ २००८

[सूक्त - १]

ऋषि वयास्य भारद्वाजस्य देवता दूरभारि छन्दः त्रिष्टुप्

इमा धिय सप्तशीर्ष्णीं पिता न ऋतप्रजाता बृहतामविन्दत् ।

तुरीयं सिक्ज्जनयद्विश्वान्योऽयास्य उक्थमिन्द्राय शंसन् ॥१॥

हाम्रो पुर्खा भारद्वाज ऋषिले सप्त शीर्ष्णीं पिता न ऋतप्रजाता बृहतामविन्दत् ।
तुरीयं सिक्ज्जनयद्विश्वान्योऽयास्य उक्थमिन्द्राय शंसन् ॥१॥
हाम्रो संरक्षण गर ॥ २००८

ऋतं शंसन्त ऋजु दीध्याना दिवस्पुत्रासो असुरस्य वीराः ।

विप्र पदमङ्गिरसो दधाना यज्ञस्य धाम प्रथमं मनन्तः ॥२॥

ऋतं शंसन्त ऋजु दीध्याना दिवस्पुत्रासो असुरस्य वीराः ।
विप्र पदमङ्गिरसो दधाना यज्ञस्य धाम प्रथमं मनन्तः ॥२॥
हाम्रो संरक्षण गर ॥ २००८

हंसैरिव सखिभिर्वावदद्भिरश्यमन्मथानि नहना व्यस्यन् ।

बृहस्पतिरभिकनिऋदग्ग उत प्रास्तौदुच्च विद्वौ अगायत् ॥३॥

बृहस्पतिदेवको मन्त्रले हमको जस्ते म्बर निकाले उनको सहयोगमा बृहस्पतिदेवले बुझाका होका खालेपनि भित्र भुनिएका गर्दै कराउन थाले ती ज्ञानाले देवताका प्रति श्रेष्ठ स्तोत्र उच्च स्वर्गमा गाउन थाले

अथो द्वाभ्यां पर एकया गा गुहा तिष्ठन्तीरनुत्स्य सेतौ

बृहस्पतिस्तमसि ज्योतिरिच्छुबुदुष्मा आकर्वि हि तिष्ठ आवः ॥४॥

जसत् रूपो थाहा अज्ञात ठाउँमा गाई लुकाएका थिए बृहस्पतिदेवले अन्धकारबाट प्रकाशको कामना गर्दै तालका बुझ्न र माथिको एउटा गरी जम्मा तीन क्रिस्मका होका खोलेर गाई प्रकट गरे ।

विभिद्या पुरं शयथेमपाचीं निस्त्रीणि साकमुदधेरकृत्तु

बृहस्पतिरुषसं सूर्यं गामकं विवेद स्तनयन्निव द्यौः ॥५॥

बृहस्पतिदेवले उभै फर्किएका पूर धेउन गरेर एकै साथ तीन वटा अन्धन काटेर गाई थुनेर राखेका बललाई परास्ता गरेपछि जलाशयबाट उषा सूर्य र गाए एक पटक प्रकट गराए उनी विद्वत्को जस्तै गर्जना गर्ने र प्राणरूपो अरु चिन्दछन् ।

इन्द्रो बलं रक्षितारं दुधानां करणेव वि चकर्ता रवेण ।

स्वेदाज्जिभिराशिरमिच्छमानोऽरोदयत्यपिमा गा अमुष्णात् ॥६॥

बल नामका राक्षसले गाई लुकाएको थियो त्यसलाई इन्द्रले हिंस्रक हतियारजस्ता आफ्ना हप्काले छिन्नभिन्न गराए मरुतहरूका सहायता प्राप्त गरे पछि पणिलाई नष्ट गराए र त्यस असुरले चोरेर लगेका गाई मुक्त गराए

स ई सत्येभिः सखिभिः शुचन्द्रिर्गोधायस वि धनसैरददः ।

ब्रह्मणस्पतिर्वृषभिर्वराहैर्धर्मस्वेदेभिर्द्विषिणं व्यानट् ॥७॥

बृहस्पतिदेवले सत्यस्वरूप मित्ररूप तेजस्वी पेश गरेर मरुतहरूका सहयोगले गाई शुनिराखे बल नामको राक्षस विनाश गरे । वेदज्ञानका आत्मा जस्तै वर्षाशील मेघद्वारा प्रज्वलित र गतिशील मरुतहरूका सहयोगले द्रव्य उपलब्ध गरे

ते सत्येन मनसा गोपतिं गा इयानास इषणयन्त धीभिः ।

बृहस्पतिर्मिथो अवद्यपेभिरुदुम्रिया असृजत स्वयुग्भिः ॥८॥

गाई उपलब्ध गरेर सत्यनिष्ठ मन र आफ्ना असल अस्त्र प्रयोगले गाईको अधिपति बन्न प्रेरित भए र सत्यनिष्ठ मन र आफ्ना असल अस्त्र प्रयोगले गाईको अधिपति बन्न प्रेरित भए

त वर्धयन्तो मतिभिः शिवाभिः सिंहमिव नानदत सधस्ये

बृहस्पतिं वृषणं शूरसातौ भरेभरे अनु मदेम जिष्णुम् ॥९॥

अन्तरिक्षमा सिंहजस्तै आरम्भार गर्जना गर्ने, कामनावप्रक र विजयशील बृहस्पतिलाई प्रोत्साहित गर्ने हामी वीर मरुतहरूलाई युद्धमा कल्याणकारी स्तुतिने प्राधन गर्दछौं ।

यदा वाजमसनद्विध्वरूपमा बामरुक्षदुत्तराणि सद्य

बृहस्पतिं वृषणं वर्धयन्तो नाना सन्तो विभ्रतो जयेतिरास ॥१०॥

बृहस्पतिदेव सबै सामारिक अन्नको सेवन गर्दै थाकागमाथि गएर उत्तम लोकमा प्रतिष्ठित हुँदा बलशाली बृहस्पतिदेवलाई देवताका बाणीले प्रोत्साहित गर्दछन् उनीहरू विभिन्न दिशामा रहँदै तिनलाई उन्नतिदर्शील बनाउँछन् ।

सत्यामाशिषं कृपुता व्योधै कीरि चिद्भयवथ स्वेभिरेवै ।

पश्चा मृधो अप भवन्तु विश्वास्तब्रोदसी शृणुत विश्वमन्त्रे ॥११॥

हे देवता हो । अन्न प्राप्तिका लागि गरिएको हाम्रो प्रार्थना सफल गर तिमी आफ्ना आश्रयले साधकलाई संरक्षण गर र हाम्रा सबै आपद् निवारण गर । हे सम्पूर्ण विश्वलाई नै हर्षित गराउने धावापुथिवी । तिमीहरू दुवैले हाम्रा निवेदनको अभिप्राय बुझ ।

इन्द्रो भूम्हा महतो अणवस्य वि मूर्धानमभिनदवृन्दस्य ।

अहन्नहिमरिणात्सप्त सिन्धून्देवैर्होवापृथिवी प्रावत नः ॥१२॥

सबसमर्थ बृहस्पतिदेवले विशाल जलभण्डारका रूपमा रहेका मेघको शिर छिन्नाभिन्न गराए जलका अवरोधक शत्रु विनाश गरे सात धारा प्रवाहित गराउँदै मिसाए हे छात्रापृथिवी तिमीहरू देवतासँगै आएर हाम्रो संरक्षण गर

[सूक्त ५८]

ऋषि अयास्य आङ्गिरस । देवता बृहस्पति छन्द त्रिष्टुप् ।

उदभुतो न वयो रक्षमाणा वावदतो अभ्रियस्येव घोषाः ।

गिरिभ्रजो नोर्मयो मदन्तो बृहस्पतिमभ्यर्च्य अनावन् ॥१॥

खेतको बालीबाट चरा उडाउँदा किसान कराएभैं मेघको गर्जन बारम्बार सुनिएभैं पर्वतबाट भर्ना खस्दा धाराले ध्वनि गरेभैं मघ गर्जिएभैं ऋत्विक्हरू बृहस्पतिलाई निम्नतर स्तुति गर्दछन् ।

स गोभिराङ्गिरसो नक्षमाणो भग इवेदयमण निनाय

जने मित्रो न दम्पती अनक्ति बृहस्पते वाजयार्श्विवाजौ ॥२॥

अङ्गिराका पुत्र बृहस्पतिदेवले गुप्त स्थानमा रहेका गाई प्रकाशित गरे भगदेवको जस्तै आफ्ना तेजले उनी व्यक्त भए दम्पतीको पारस्परिक मिलनमा मित्रहरू सहायक भएभैं गर्नाहरूले जनसाधारणका लागि गाई उपलब्ध गराए हे बृहस्पतिदेव तेज गतिमा ब्रह्म देवाएभैं गाइलाई गतिशील बनाउन

साध्वर्या अतिथिनोरिषराः सार्हाः सुवर्णा अनवद्यरूपाः ।

बृहस्पतिः पर्वतेभ्यो वितुर्या निर्गा ऊपे यवमिव स्थिविभ्यः ॥३॥

किसानले जम्मा पारेको जो टुकुटीबाट छर्नका लागि निकालेभैं बृहस्पतिदेवले कल्याणकारी दूध दिन निम्नतर गतिशील खोजेका पोषणल भरिपूर्ण राम्रो रूपाङ्गका निन्दारहित सुन्दर गाई पर्वतबाट शीघ्रतापूर्वक निकाले

आपृषायन्मधुन ऋतस्य योनिमवक्षिपन्नर्क उल्कामिव द्यौः ।

बृहस्पतिरुद्धरश्चरमनो गा भूम्या उदनेव वि त्वर्चं बिभेद ॥४॥

आकाशमा डल्का प्रकट भएभैं पुन्य बृहस्पतिदेव मन्त्रको उद्घाटन हुन ठाउँमा मधुर रस बसाउँछन् उनले मेघबाट गाई मुक्त गराए वर्षाबाट पानीका थोपा चुहिएभैं पृथ्वीका बाहिरी भागलाई भेट्न गरे

अप ज्योतिष तमो अन्तरिक्षादुदनः शोपालमिव वात आजत् ।

बृहस्पतिरनुमृश्या वलस्याभ्रमिव वात आ चक्र आ गा ॥५॥

वायुले जलका पृष्ठ भागमा रहेका भयाङ्क रटाएभैं वायुदलले मघ टगाएभैं बृहस्पतिन विचारपूर्वक वले नामका असुरको आवरण हटाएर गाई बाहिर निकाले

यदा वलस्य पीयतो जसु भेद बृहस्पतिरग्निनपोभिरर्कैः

दक्षिणं जिह्वा वरिविष्टमाददाविनिर्धिरकृणोदुसियाणाम् ॥६॥

बृहस्पतिदेवका भागजस्तै तनिएको र उज्यालो आयुधले बलका शस्त्रास्त्र छिन्नाभिन्न गराएर बृहस्पतिदेवले ती गाई आफ्ना अधिकारक्षेत्रमा लिए दाँतले चपाएको भन्न जिब्राले भेटेभैं पणिहरूको वश गरेर बृहस्पतिदेवले गाई प्राप्त गरे ।

बृहस्पतिरमत हि त्यदासां ना स्वरीणां सदने गुहा यत् ।

आण्डेव भित्त्वा शकुनस्य गर्भमुदुस्रियाः पर्वतस्य त्पनाजत् । ॥७॥

गुफामा लुकाए राखिएका गाई कराका सुनेर बृहस्पतिदेवलाई गाई त्यहाँ भएका आभास भयो भन्दा फुटेर भित्रबाट पक्षीको बच्चा बाहिर निस्क्येभैं बृहस्पतिदेवले पर्वत र मेघको आवरण फुटाएर गाई बाहिर निकालेर ल्याए ।

अश्नापिनद्ध मधु पर्यपश्यन्मत्स्यं न दीन उदनि क्षियन्तम् ।

निष्ठञ्जभार चमसं न वृक्षाद् बृहस्पतिर्विरवेणा विकृत्य ॥८॥

थोरै पानीमा मछ्छहरू छटपटाएभैं दयनीय अवस्थामा बृहस्पतिदेवले पर्वतका गुफामा बाँधिएका सुन्दर गाई देखे । वृक्षबाट सोमपात्र निमाणका लागि काठ निकालेभैं बृहस्पतिदेवले विभिन्न प्रकारका कन्धन नुढेर गाई मुक्त गराए

बृहज्जपतिगोवपुषे ब्रह्मस्य निर्जज्ञानं न पर्वणो जभार । ९ ।

हिमेव यणं मुक्षियन् वनानि बृहस्पतिनाकृपयद्बलो गाः ।

[illegible]

रात्र्यां तमो अदधुर्ज्योतिरहन्बृहस्पतिर्भिनदद्भिर्विदद्गाः । ११ ।

सन्तक गहनले जाला ताका धाडा मज्जाभर देवताले नभप्रयोग हुनाक सजाए उनिहरूले
ताका साथ संश्रका र देवता लागि प्रकाश स्थापित गर्या रमे बला बृहस्पतिदत्तले पर्वत
भक्तान् गत प्राप्त गरे

बृहस्पतिः स हि गोभिः सो अश्वैः स वीरेभिः स नृभिर्नो वयो धात् ॥१२॥

आज्ञाशाम् उत्तमं ब्रह्मपतिवत्कं ज्ञानं श्रुतिगान् गाउँदै हाम्रो ब्रह्मसहित प्रणाम गर्दछौं नाना
 ज्ञानान् विद्यापानान् कृत्वा ज्ञानं प्राप्त्यार गतिं बृहस्पतिवत्कले शम्भोत्तार गतं छोड्न नाग
 सन्तानं लेखकमहोदयका अन्न गति पदान गन्तु

ऋषि गर्गः । वाङ्मयश्च देवता शक्ति छन्द त्रिष्टुप् जगती ।

यदीं सुमित्रा विशोः अग्र इन्धते घृतेनाहुतो जरते दक्षिद्युतत् ।१।

प्राण गत आदि अग्निनामके दशत पञ्चदशका लागि स्थापनाकारी होस् । उनी एकद भण्को
उल्लङ्घनकारी होस् र अनारक्ष्य भ्रमभक्त भयव्यक्त होस् । सुप्रिय अग्निनामै कृष्णमा स्थापना
गद्दा । अग्निदत्त चन्द्रक र शतल फल्लिलत फल्लु र हाम् । उनका अचत्ता गदह्यौ ।

गौडः न पश्चिमा निरुद्धः सर्वं न भवेत्परिरक्षति. । २।

अग्निदेवको ज्ञाहारको
अग्निदेव तेजस्वी रूपमा अस्ति

स रेवच्छ्रेय स गिरो जुषस्व स वाज दर्षि स इह श्रवो धाः । ३॥

हे नन्दवर्मा ! मैं तो लालचों द्वारा, मनुज प्रदीप्त गोभै सुमित्र पनि प्रदीप्त गाराईछु। यो तर्जिस्त नदान र निम्न धनल समग्र भाग मुर्णामित हः। हाम्रो प्राथना प्रेमपुत्रक गृहण गर । निम्न राजको सेवक निम्नस्य गर र सम्यक्वाट । त्रयो यस्तु यशस्विता प्रदान गर ।

स न. स्थिता उत भवा तनूपा दात्रं रक्षसव यदिदं ते अस्मे ।४॥

[illegible]

शूर इव धृष्णश्चयवन सुमित्रः प्र नु वोचं वाक्ष्यश्वस्य नाम । ५॥

हैं सम्पन्नता और भाग्यदत्त तिम्रं दृष्टावां अनर रामो मारक्षक भूदेऊ हिम्रक शक्तिले
तिम्रं सर्व पाप्मन्त गन न सकन निम्रन तिम्रं स्वयं शत्रु पराजित गर्ने हा वीरधर्मे धैर्यशाली

बलिष्ठ तिमी अत्र पराजित गते . शत्रुसहस्रक ह्ये हामा वधश्च भग्निका नामको वयान्
सुमित्रवाट गराउँछौ

समज्या पर्वत्यादेवसुनि दासा वृत्रघ्नार्था जिरेथ

शूर इव धृष्टुश्चयवने जनाना त्वमाने दूतनायूरभि ध्याः ॥६॥

हे अग्निदेव . तिमी दाम असुरको सम्पदा जितेर शत्रु शायनाई प्रदान गर्दछौ तिमी शूरीवीर
योद्धाभै धैर्यवान् छौ र शत्रु पराजित गर्दछौ युद्धका इच्छाले आह्वान गर्ने शत्रु पराजित गर .

दीर्घतनुर्बुहदुक्षायमग्निः सहस्रस्तरीः शतनीथ कृन्वा ।

धूमन् धुमत्सु नृभिर्मज्जमानः सुमित्रेषु दीदयो देवयत्सु ॥७॥

विस्तृत तन्तुले युक्त प्रमुख दाना सहस्र स्थान टाँकिदिने, अनेको पागमा हिँड्ने माहमाल सम्पन्न,
तेजस्विताले युक्त अग्निदेव विशिष्ट कृत्विजद्वारा सुशोभित हुन्छन् हे अग्निदेव तिमी देवसाधक
सुमित्र वंशीको घर उज्यालो बनाऊ

त्वे धेनुः सुदुषा जातवेदोऽसश्चतेव समना सबर्धुक् ।

त्व नृभिर्दक्षिणावद्विरग्ने सुमित्रेभिरिध्यसे देवयद्भिः ॥८॥

हे सर्वज्ञ अग्निदेव तिमीसित भति सजिलै दुध दिने गतिलो गाई छ त्यसलाई दुहुन कुनै कठिन
छैन । आदिचक्रा सहयोगले त्यसले समूत जसै दुध दिन्छ देवसाधक सुमित्रका वंशज प्रमुख
कृत्विजहरू बलिनायक भएर तिमीलाई प्रदोष गराउँछन् ।

देवाश्चित्ते अमृता जातलेया महिमानं वाध्रघ्नश्च प्र वोचन् ।

यत्सम्पृच्छ मनुषीर्विश आयन्त्वं नृभिरजथस्त्वावृधेभिः ॥९॥

हे सर्वज्ञ वाध्रश्च अग्निदेव . तिमी महिमाको गान भएर देवताले गर्दछन् मनस्वी प्रजाने
देवताका सहयोगले असुरता संहार गर्ने सम्बन्धमा निम्ना मामु गएर प्रश्न गर्दा तिमीले नायक भनेर
आफूलाई वृद्धि गराउन देवतासँग विघ्नकारी शत्रु पराजित गर्थौ

पितेव पुत्रमग्निभरुपस्थे त्वामग्ने वध्रघ्नश्चः सपर्यन् ।

जुषाणो अस्य समिधं यविष्टेत् पूर्वा अवनोब्राधतश्चित् ॥१०॥

हे अग्निदेव पिताले पुत्रको पालनपोषण गरेभै मोग पिता वध्रश्चले नजिक गाढेर हविष्यान्न
समर्पित गर्दै तिमी यचना गरे हे तृष्णा रूपका अग्निदेव हाम्रो पिता वध्रश्चबाट समिधा पाएर
तिमीले विघ्नकारो शत्रु विनाश गर्थौ

श्वदग्निर्वध्रघ्नस्य शत्रुभिरिजिगाय सुतसोमवद्भिः ।

समनं चिददहश्चित्रभानोऽव ब्राधन्तमभिनदवृधश्चित् ॥११॥

अग्निदेव सोम पेल्ले काममा लागका कृत्विजहरूको सहयोगले वध्रश्चका शत्रुमाथि सधैं विजय
प्राप्त गरिरहेका छन् हे अदभुत तेजस्वी अग्निदेव तिमी सावधानीका साथ हिंसक शत्रु दहन
गर्दछौ तिमी स्वयं तेजस्वी ज्वालाले युक्त भएर अग्निष्टकारी शत्रु नष्ट गरिदिन्छौ ॥२०९॥

अयमग्निर्वध्रघ्नस्य वृत्रहा सनकात्सेद्धो नमसोपवाक्यः ।

स न आजामीस्त वा विजामीनभि लिप्त शर्धतो वाध्रघ्नश्च ॥१२॥

वध्रश्च अग्निदेव शत्रुनाशक र प्राचीन कालदेखि नै भति तेजस्वी तथा प्रदीप्त रूपमा छन् । यिनी
नमनयोग्य वचनले स्तुत्य छन् . हे वध्रश्च कुलमा उत्पन्न अग्निदेव । तिमी हाम्रो विद्रोही शत्रु र
विजतीय हिंसकलाई पराजित गर ।

[सूक्त ७०]

अग्नि सुमित्र वाध्रघ्नश्च । देवता - आप्तोमूक्त छन्द त्रिष्टुप्

इमा मे आग्ने समिधं जुषस्वेडस्पदे प्रति हर्या घृताधीम् ।

वर्धमन्युधियाः सुदिनत्वे अह्नामूर्ध्वो भव सुक्रतो देवयज्या ॥१॥

हे अग्निदेव . उत्तर वेदीमा प्रदान गरिएको हाम्रो यो समिधा यहण गर र घिउले सेचन गर्ने
आकाङ्क्षा गर हे श्रेष्ठ ज्ञानी अग्निदेव पृथ्वीका माथिल्ला भागमा हाम्रो दिन श्रेष्ठ सुखकर र
आनन्दमय बनाउन देवयज्ञद्वारा ज्वालामाथी ऊर्ध्वगामी होऊ ।

आ देवानामग्रयावेह यातु नराशंसो विश्वरूपेभिरक्षैः ।

ऋतस्य पथा नमसा मियेधो देवेभ्यो देवतमः सुबूदत् ॥२॥

देवताका अगुवा र मानिसद्वारा स्तुत्य अग्निदेव विभिन्न वर्णले युक्त अश्वसँगै यस यज्ञमा पदार्पण गरुन् अति पूजनीय, देवताका प्रमुख अग्निदेव यज्ञीय मार्गमा सम्मानित भएर स्तुतिका सहयोगले देवताका निम्ति आहुति ग्रहण गरुन्

शश्वत्तममीडते दूत्याय हविष्मन्तो मनुष्यासो अग्निम् ।

वह्निष्ठैरक्षैः सुवृता रथेना देवान्वक्षि नि षदेह होता ॥३॥

हविदाता यजमान हविष्यात्र वहन् गर्नका लागि हे अग्निदेव उनम भएर र रथमा इन्द्र आदि देवतालाई यज्ञमा लिएर आऊ होता बनेर यस यज्ञमा प्रतिष्ठित होऊ भन्दै शाश्वत अग्निदेवको प्रार्थना गर्दछन् ।

वि प्रथत देवजुष्टं तिरश्चा दीर्घं द्राघ्मा सुरभि भूत्वस्मे ।

अहेडता मनसा देव बहिरिन्द्रज्येष्ठोऽशतो यक्षि देवान् ॥४॥

हे बर्हि नामका अग्निदेव । देवताद्वारा सेवन गरिने बर्हि नामका यज्ञको विस्तार होस् यसको समय र अवधि बढेस् र हाम्रा लागि सुगन्ध उत्पन्न होस् हे देवतास्वरूप अग्निदेव तिमी कोशको भावनाले रहित भएर प्रसन्न होऊ आहुतिका अभिलषा इन्द्र आदि देवताको अर्चना गर ।

दिवो वा सासु स्पृशता वरीयः पृथिव्या वा मात्रया वि श्रयध्वम् ।

उशतोद्गरो महिना महद्भिर्देवं रथं रथयुधारयध्वम् ॥५॥

हे दिव्य द्वार । तिमी दिव्यलोकका माथिल्लो भाग स्पर्श गर र उन्नतिशील होऊ तिमी पृथ्वीजस्तै उत्पादनशक्तिले सम्पन्न भएर विस्तृत होऊ । देवताको आकाङ्क्षा गर्ने र रथको इच्छा गर्ने बनेर तिमी आफ्ना महिमाले देवताद्वारा अधिष्ठित होऊ र विहार गर्न योग्य साधनका रूपमा रथ धारण गर

देवो दिवो दुहितरा सुशिल्पे उपासान्ता सदता नि योनौ ।

आ वा देवास उशतो उशन्त उरौ सीदन्तु सुभगे उपस्थे ॥६॥

दिव्यलोकको सुन्दरता र तेजस्वी पुत्री उषा तथा रात्रि यज्ञका वेदीमा प्रतिष्ठित छन् । हे अभिलाषिणी र श्रेष्ठ वैभवले युक्त देवी हो तिमीहरूको विस्तृत र निकटस्थ स्थानमा हविको अभिलाषाले प्रेरित भएर देवता विराजमान होऊन्

ऊर्ध्वो ग्रावा बृहदग्निः समिद्धः प्रिया धामान्यदितेरुपस्थे ।

पुरोहितावृत्विजा यज्ञे अस्मिन् विदुष्टरा द्रविणमा यजेथाम् ॥७॥

सोम कुट्टनका लागि ढुङ्को माथि उचालेर महिमायुक्त अग्निदेव अति प्रदीप्त गर्दै देवता खुसी बनाउने धामका रूपमा रहेका यज्ञस्थलमा अग्नि उपस्थित गराओ अनि पुरोहित र ऋत्विक् दुवै हे ज्ञानी पुरुष हो ! यस सत्कर्मरूपी यज्ञलाई ऐश्वर्यसम्पन्न बनाओ ।

तिस्रो देवीर्बहिरिदं वरीय आ सीदत चक्रमा वः स्योनम् ।

मनुष्वच्चञ्च सुधिता हवीषीडा देवो घृतपदी जुषन्त ॥८॥

हे इडा आदि तीन देवीहरू हो तिमीहरूका निम्ति मुखद आसन बिछाएका छौ । यी श्रेष्ठ कुशका आसनमा स्थान ग्रहण गर । इडा, तेजस्विनी सरस्वती र दिव्य स्वरूप भएकी भारतीयले मनुले सम्पन्न गरेका यज्ञमा आहुति ग्रहण गरेभैं हाम्रा यज्ञमा उत्तम रीति र आदर भावले प्रदान गरिएको आहुति ग्रहण गरुन्

देव त्वष्टर्यङ्ग चारुत्वमानद्वयदङ्गिरसामभवः सचाभूः ।

स देवानां पाथ उप प्र विद्वानुशान्यक्षि द्रविणोदः सुरत्नः ॥९॥

हे त्वष्टादेव तिमीले मङ्गलमय स्वरूप धारण गरेका छौ । हामी अङ्गिरहरूका मित्र तिमी हौ । हे ऐश्वर्यदाता । श्रेष्ठ सम्पदाका गुणवान् स्वामी तिमी हौ, हविष्यान्नका अभिलाषाले देवभाग चिन र देवताहरूलाई अन्न प्रदान गर ।

वनस्पते रशनया नियूया देवानां पाथ उप वक्षि विद्वान् ।

स्वदाति देवः कृण्वद्बोध्यवता द्यावापृथिवी हव मे ॥१०॥

हे ज्ञानवान् विद्वान् वनस्पतिदेव तिमी अग्निका जिह्वाले संयुक्त भएर देवताका नजिकै हविष्यान्न

पुण्याउन सहयोग गर। अग्निदेव हव्यमा रहेको रस सेवन गरुन् र हामीले प्रदान गरेको आहुति देवताकहाँ पुर्‍याऊन् धुलोक र पृथ्वीमा यज्ञको सुरक्षा गरुन्

आग्ने वह वरुणमिष्टये न इन्द्र दिवो मरुतो अन्तरिक्षात्

सौदन्तु बर्हिर्बिंश आ यजत्राः स्वाहा देवा अमृता मादयन्ताम् ॥११॥

हे अग्निदेव तिमा धुलोक र अन्तरिक्षलोकबाट इन्द्र वरुण र मरुत् आदि देवतालाई हाम्रा यज्ञका निम्ति लिएर आऊ। यज्ञका अभिलाषी देवता आएर आआफ्ना आसनमा विराजमान होऊन् अविनाशी देवता स्वाहा शब्दले दिएको आहुतिले खुसी होऊन्।

[सूक्त - ७१]

ऋषि - बृहस्पति अङ्गिरस। देवता ज्ञान। छन्द त्रिष्टुप् जगती

बृहस्पते प्रथमं वाचो अग्रं यत्प्रेत नमधेयं दधानाः।

यदेषां श्रेष्ठं यदरिप्रमासीत्तेषां तदेषां निहितं गुहाविः ॥१॥

बृहस्पति ऋषि प्रारम्भिक स्थितिमा पदार्थको नाम राखेर आफैँसित अभिव्यक्त गर्दछन् त्यो ज्ञानको पहिलो खुडकिलो हो यिनी शुद्ध र दोषरहित ज्ञान अनुभूतिका गुफामा लुकेको छ त्यो त अन्तःकरणका प्रेरणाले न प्रकट हुन्छ भन्दछन्।

सक्तुमिव तितउना पुनन्तो यत्र धीरामनसा वाचमक्रत।

अत्रा सखायः सखायं जानते भद्रैषां तक्ष्मीर्निहिताधि वाचि ॥२॥

नाडलाले खाद्यान्न सफा गरिएभै मेधावीहरूले आफ्ना ज्ञानयुद्धिका सामर्थ्यले भाषा परिस्कृत गर्दछन् त्यस बेला मित्र भास्तीयजन मित्रताको भाव बुझ्दछन् यस्ता स्थितिमा उनीहरूका वाणीमा भङ्गलकारी लक्ष्मीको निवास हुन्छ

यज्ञेन वाचः पदवीयमायन्तामन्वविन्दन्नुषिषु प्रविष्टाम्।

तामाभ्युत्थ्य व्यदधुः पुरुत्रा तां सप्त रेभा अधि स नवन्ते ॥३॥

ज्ञानी पुरुष श्रेष्ठ वर्णको अभिप्राय यज्ञीय प्रवृत्तिका माध्यमले प्राप्त गर्दछन्। उनीहरूले तत्त्वज्ञानी ऋषिका अन्त करणमा प्रवेश गरेको वाणी उपलब्ध गरे त्यसपछि भाषा उपलब्ध गरेर उनीहरूले त्यसको प्रचार गरे यनै किसिमले त्यस भाषारूपी वाणीलाई उनीहरूले सात छन्दका स्तुतिका रूपमा प्रस्तुत गरे

उत त्वः पश्यन्न ददर्श वाचमुत त्वः शृण्वन्न शृणोत्येनाम्।

उतो त्वस्यै तन्व्यं वि सन्ने जायेव पत्य उशती सुवासाः ॥४॥

कसैले देखे पनि त्यसका दर्शन गर्न सक्दैनन् कुनै सुनेर पनि बुझ्न सक्दैनन् तर पतिका अगाडि पत्नीले आफ्नो रूप नलुकाएभै वाणीरूपी देवीले असल पात्रका अगाडि आफ्नो रूप खोलिदिन्छन्।

उत त्वं सख्ये स्थिरपीतमाहुनैन हिन्वन्त्यपि वाजिनेषु।

अधेन्वा चरति माययैष वाचं शृश्रुवाँ अपलामपुषाम् ॥५॥

विद्वान्हरूमध्ये ज्ञानीको यस्तो प्रतिष्ठा छ कि ऊ श्रेष्ठ शाब्दिक भाव ग्रहण गर्न सक्षम छ। वाणी प्रकट गर्नमा उसको अति शक्ति अरु कसैको पनि छैन। तिनीहरूमै कुनै त भाषाको फल र फलले रहित भएर सुन्न र अध्ययन गर्नमा मात्रै सीमित छ भन्ने मान्छन् तिनीहरू दुधविनाका बाँझा गाईजस्ता वाणीले देखावटो गरिहिँड्दछन्।

यस्तित्याज सन्निविदं सखायं न तस्य वाच्यपि भागो अस्ति।

यदी शृणोत्यलकं शृणोति नहि प्रवेद सुकृतस्य पथ्याम् ॥६॥

दिव्यज्ञानको धाराजस्तो मित्रभाव त्याग्ने व्यक्तिलाई दिव्य वाणीमा कुनै उल्लेखनीय भाग प्राप्त हुँदैन। त्यस्ताले सुनेको त्यो सबै त्यसका लागि निरर्थक हुन्छ र उसलाई सत्कर्मको मार्ग पनि प्राप्त हुँदैन

अक्षयन्तः कर्णवन्तः सखायो मनोजवेष्वासमा बभूवुः।

आदध्रास उपकक्षास उ त्वे हृदा हव स्मात्वा उ त्वे ददृश्रे ॥७॥

दर्शनशक्तिले सम्पन्न, श्रवणशक्तिले युक्त उस्तै किसिमका जानले युक्त मित्र पनि मनका अनुभवले प्राप्त ज्ञानमा समानता हुँदैन कुनै जलाशय मुखसम्म आउने, कुनै कम्मरसम्म पानी आउने गरी गहिरो र कुनै स्नान गर्नका लागि उपयुक्त भएभै हो

हृदा तटेषु मनसो जवेषु यद् ब्राह्मणाः संयजन्ते सखायः ।

अत्राह त्वं वि जहुर्वैद्याभिरौहब्रह्मणो वि चरन्त्यु त्वे ॥८॥

समान योग्यतायुक्त वेदज्ञ विद्वान्हरू हृदयले मात्रे योग्य निरूपणका लागि एकत्रित हुँदा ज्ञानमा अल्पज्ञजति छोडिन्छन् भने स्तोत्रविद् मर्मज्ञहरू विद्वान् बनेर विचरण गर्दछन् ।

इमे ये नार्वाङ्मन परश्चरन्ति न ब्राह्मणसो न सुतेकरसः ।

त एते वाचमभिपद्य पापया सिरीस्तेन तन्वते अप्रजज्ञयः ॥९॥

विद्वत्पारित, अनानी मानिस यस लोकमा वेदज्ञ विद्वान् र परलोकमा देवताहरूका साथ यज्ञ आदि सत्कर्मले गृह्यत, - दैविक नै हुन्, न सोम यज्ञ नै गर्दछन्, त्यस्ता व्यक्ति ज्ञाननिष्ठ हुन सक्दैनन् । ती पापबुद्धि पापीले प्रपञ्च गछन् र एको जोत्ने आदिका स्थूल काममा श्रम गर्नुतिर लागेका हुन्छन् ।

सर्वे नन्तन्ति शस्त्राभ्युदयेन सभासाहेन सख्या सखायः ।

किल्बिषाश्च शस्त्राभ्युदयेन शस्त्रो भवति क्षत्रिणाय ॥१०॥

एकै विद्वत् मित्र सभामा प्रमुखता प्रदान गर्ने यशस्वी सोमले आनन्दित हुन्छन् । अन्न प्रदान गर्ने र शस्त्राभ्युदयेन समाप्त गराउने सोमदेव मानिसलाई शक्ति प्रदान गर्नका लागि सक्षम छन् ।

ब्रह्मा त्वं पोषमास्ते पुषुष्वानायत्र त्वो गायति शक्वरीषु ।

ब्रह्मा त्वो वदति जातविद्यां यज्ञस्य मात्रां वि मिमीत उ त्वः ॥११॥

एउटा जना वेदमन्त्रका यज्ञीय अनुष्ठानमा विधिविधान प्रयोग गर्दै विराजमान हुन्छन् । अर्का शक्वरी अर्थात् गायत्री आदि छन्को सामगान गर्दछन् । ब्रह्मा नामका त्रेष्वा विद्वान्ले प्रायश्चित आदि विधानको व्याख्या गर्दछन् र चौथा अध्वर्यु पुरोहितले यज्ञकर्मका विभिन्न कार्य विशेष रूपले निर्वाह गर्दछन् ।

[सूक्त ३२]

ऋषि - लौक्य आङ्गिरस अदिति दाक्षायणी देवता - देवगण । छन्द - अनुष्टुप् ।

देवानां नु वयं जाना प्र वोचाम विपन्यया ।

उक्थेषु शस्यमानेषु यः पश्यादुत्तरे युगे ॥१॥

हामी देवताहरूका उत्पतिको वर्णन उत्तम वर्णाले गर्दछौं, स्तोत्र प्रकट भएपछि आगामी युगको दर्शन हुनेछ ।

ब्रह्मणस्पतिरेता सं कर्मार इवाधमत । देवानां पूर्व्ये युगेऽसतः सदजायत ॥२॥

सृष्टिका प्रारम्भमा ब्रह्मणस्पतिले कर्मकारले भैं यिनलाई परिपक्व गराए देवताभन्दा पहिले सृष्टिमा व्यक्त ब्रह्मबाट व्यक्त नामरूपात्मक देवशक्तिका उत्पत्ति भयो ।

देवानां युगे प्रथमेऽसतः सदजायत । तदाशा अन्वजायन्त तदुत्तानपदस्परि ॥३॥

देवताको युगभन्दा पहिले असत्बाट सत् उत्पत्ति भयो त्यसपछि आशाको विकास भयो त्यसपछि माथि जाने अथवा पाइला सार्ने कणको जन्म भयो ।

भूर्वज उत्तानपदो भुव आशा अजायन्त ।

अदितेर्दक्षो अजायत दक्षाददितिः परि ॥४॥

भूलोकबाट ऊर्ध्व गतिशीलको संरचना भयो र भुव नामका आशाशक्तिको विकास भयो अदितिबाट दक्ष उत्पन्न भए अनि दक्षबाट अदितिको जन्म भयो ।

अदितिदितिर्ह्यजनिष्ट दक्ष या दुहिता तव

तां देवा अन्वजायन्त भद्रा अमृतबन्धवः ॥५॥

हे दक्ष ! तिम्री कन्या उत्पन्न भइन्, उसै प्रक्रियाले अमृतका बन्धनले बाँधिएका देवता वा अन्य नक्षत्र आदिको जन्म भयो ।

यद्देवा अदः सलिले सुसंख्या अतिष्ठत ।

अत्रा वो नृत्यतामिब तीव्रो रेणुरपायत ॥६॥

हे देवता हो ! तिम्रीहरू यस विस्तृत जलमा प्रतिष्ठित हुँदा त्यहाँ तिम्रा नर्तनले तीव्र रेणु प्रकट भए यद्देव यतोय यथा भुवनान्यपिन्वत । अत्रा समु आ गूढहमा सूर्यमजभर्तन ॥७॥

देवताले गतिशील भएर भुवनलाई पुष्ट गराएपछि समुद्रका गर्भमा सूर्यलाई स्वाभाविक ढङ्गले धारण गरियो ।

अष्टौ पुत्रासो अदितेयै जातास्तन्व १ स्पृरि ।

देवाँ उप प्रैत्सप्तभिः परा मार्ताण्डमास्यत् ॥८॥

अदितिका शरीरबाट आठ पुत्र उत्पन्न भए सुयलार् आकाशमा स्थापित गरेर सात वयसँग अदिति देवताकहाँ गइन् ।

सप्तभिः पुत्रैरदितिरुप प्रैत्पूर्वं युगम् ।

प्रजायै मृत्यवे त्वत्पुनर्मार्ताण्डमाभरत् ॥९॥

प्राग्भिक युगमा अदिति सात पुत्रसँग आउँछिन् हे अदिति । प्रजा सृष्टि र विनाश गर्ने क्रममा सूर्यले तिमीलाई नै परिपूरा गराउँछन् ।

[सूक्त - ७३]

अथि गौर्वीति शाक्यः, देवता इन्द्र छन्द त्रिष्टुप् ।

जनिष्ठा उग्रः सहसे तुराय मन्द्र ओजिष्ठो बहुलाभिमानः ।

अवर्धन्निन्द्रं मरुतश्चिदत्र माता यहीरं दधनद्विनिष्ठा ॥९॥

धारण गर्न माताले वीर इन्द्रलाई जन्म दिएपछि मरुतहरूले उनको प्रशंसा गर्दै तिमी चन्दनीय भाजवान् र महास्वाभिमानी छौ, तिमी पराक्रमका लागि र शत्रु विनाशका लागि प्रचण्ड शक्तिले सम्पन्न भएर जन्मेका छौ भने

द्वहो निष्ठा पुशनी चिदेवैः पुरु शंसेन वावृधुष्ट इन्द्रम् ।

अभीवृतेव ता महापदेन ध्वान्तात्पित्वादुदरन्त गर्भाः ॥१०॥

शत्रुविध्वंसक इन्द्रदेवका नजिक अनुशासित सैन्यदल छ । गतिशील मरुतहरूले इन्द्रदेवलाई अनेकौं स्तोत्रले उन्माहित गरे । गोठमा भरिएका गाई ढोका उग्रमासाथ बाहिर निस्केभैं वृष्टिको त्रलरूपी गर्भ बादलभित्रका अन्धकारबाट बाहिर आयो

ऋष्या ते पादा प्र यज्जिगात्यवर्धन्वाजा उत ये चिदत्र ।

त्वमिन्द्र सातावृकान्सहस्रमासन् दधिपे अश्विना ववृत्वाः ॥११॥

हे इन्द्रदेव तिम्रा दुवै अरण महिमामय छन् तिमी अगाडि जाँदा कभुहरू र तिम्रोसित भएका देवता उन्माहित हुन्छन् हे इन्द्रदेव तिमी सहस्रौ वृक मुखमा धारण गर्दछौ र अश्विनीकुमारलाई पनि फुगिला बनाउँछौ

समना तूर्णिरुप यासि यज्ञमा नासत्या सख्याय वक्षि ।

वसाव्यामिन्द्र धारयः सहस्राश्विना शूर ददुर्मयानि ॥१२॥

हे इन्द्रदेव । सङ्ग्राम क्षेत्रमा पुग्न हुलाग भएका बेला पनि तिमी यज्ञमा फुदछौ त्यस्ता बेलामा तिमी अश्विनीकुमारसित मैत्रा गर्दछौ हाम्रा लागि असङ्ख्य सम्पदा धारण गर्दछौ । हे पराक्रमी वीर तिम्रा सेवक अश्विनीकुमारले धनसम्पदान प्रदान गर्नु ॥१०

मन्दमान ऋतादधि प्रजायै सखिभिरिन्द्र इषिरेभिर्यम् ।

आधिहिं माया उप दस्यमागान्मिह प्र तप्ता अवपत्तनासि ॥१३॥

इन्द्रदेव यज्ञमा आनन्दित भएर गतिशील मित्रजस्यै मरुतगणसँग यजमानलाई ऐश्वर्य सम्पदा प्रदान गर्छन् । इन्द्रदेवले यजमानका लागि दृष्ट दम्युको छलपूर्ण माया नष्ट गरे । उनले जल वर्षा गरे र अन्धकार हटाए ।

सनामाना चिद ध्वसयो न्यस्मा अवाहविन्द्र उषसो यथानः ।

ऋष्यैरगच्छः सखिभिर्निकामैः साकं प्रतिष्ठा हृद्या जघन्य ॥१४॥

इन्द्रदेव सबै शत्रु एकै किसिमले विनाश गर्दछन् । उनले उषाको शकट नामको शत्रु विनाश गरेभैं वृत्रासुरलाई पनि बध गरे । हे इन्द्रदेव । तिमी आफ्ना देदीप्यमान र पराक्रमी मरुतहरूका सहयोगले वृत्रको सहार गर्दछौ शत्रुको बलिष्ठ शरीर पनि तिमीले नाश गर्थौ

त्वं जघन्य नमुचि मखस्यु दासं कृष्वान ऋषये विमायम् ।

त्वं चकथं मतवै स्योनाम्यथो देवत्राञ्जसेव यानान् ॥१५॥

हे इन्द्रदेव । तिमीले ऋषिका यज्ञमा बाधा उत्पन्न गर्ने अथवा तिम्रो धन लिन खोज्ने नमुची नामको असुर विनाश गर्थौ, ऋषिको कल्याणका लागि तिमीले विध्वंसक नमुचीको छलप्रपञ्च समाप्त गरायौ । तिमीले देवताका माभमा अनमाधारणका लागि सुखदायी र सहज गमनयोग्य पथ प्रशस्त गरायौ ।

त्वमेतानि परिषे वि नामेशान इन्द्र दधिषे गभस्तौ ।

अनु त्वा देवाः शवसा मदन्त्युपरिबुधान्वनिनक्षकर्थ ॥८॥

हे सम्पूर्ण विश्वका अधिपति इन्द्रदेव ! तिम्रो यो संसार जल अथवा तेजले व्याप्त गर्दछौ र ह्यतमा वज्र नामको अस्त्र लिन्छौ तिम्रो शक्तिशाली हुनाले सबै देवताले सबैना गर्दछन् । तिम्रिले नै जलबाट मनगरे बाढलका मुखहरू उँधोतिर फर्कायौ

चक्रं यदस्याप्स्वा निषत्तमुतो तदस्मै मध्वच्चच्छद्यात् ।

पृथिव्यामतिषितं यद्ध पयो गोष्वदधा ओषधीषु ॥९॥

देदीप्यमान वज्रधारी इन्द्रदेवको वज्रले उपासकका लागि अन्तरिक्षका मधुर जललाई प्रेरित गर्दछ । पृथ्वीमा प्रवाहमान उही जल गाईको दुधका रूपमा र वनस्पतिमा पोषक रसका रूपमा विद्यमान छ ।

अक्षादियायेति यदन्त्योजसो जातमुत मन्य एनम् ।

मन्योरियाय हन्येयु तस्थी यतः प्रजज्ञ इन्द्रो अस्य वेद ॥१०॥

इन्द्रदेवको उत्पत्तिको कारण ब्रह्मरूपी आदित्य हुन् भन्ने कतिपय विद्वान्को भनाई छ तर पनि हामी यिनलाई शक्ति अथवा ओंछरूपी अग्निबाट उत्पन्न भएका हुन् भन्ने मान्दछौ त्यसो भएकैले उनी सङ्घर्ष गर्नका लागि सधैं तन्त्र रहन्छन् । इन्द्रदेव केबाट उत्पन्न भए भन्ने वास्तविक तथ्य त उमैले पनि जान्दैनन् ।

वयः सुपर्णा उप सेदुरिन्द्र प्रियमेधा ऋषयो नाधमानाः ।

अप ध्वान्तमूर्पुहि पूर्षि चक्षुर्मुमुग्ध्यस्मान्निधयेव बद्धान् ॥११॥

सञ्चरणशील सूर्यको किरण बलशाली इन्द्रदेवका नजिक पुग्दछ । देवताले बन्धनमा परेकालाई मुक्ति दिऊन्, अन्धकार हटाईदिऊन् र हाम्रा आँखालाई दिव्य प्रकाशले युक्त बनाईदिऊन् भन्ने प्रियमेध अथवा यज्ञप्रेमी ऋषि याचना गरिरहेका छन् ।

[सूक्त ७४]

ऋषि - गौरिवीति शाक्य देवता इन्द्र छन्द - त्रिष्टुप्

वसूनां वा चक्षुष इयक्षन्धिया वा यज्ञैर्वा रोदस्यो

अर्वन्तो वा ये रयिमन्तः सातौ वनु वा ये सुशृणु सुश्रुतो धुः ॥१॥

ऐश्वर्य प्रदानका निम्ति इन्द्रदेवलाई यज्ञले प्रेरित गरिन्छ । उनो धूलोक निवासी देवता र पृथ्वीलोक निवासी मानिसद्वारा आकर्षित हुन्छन् । सङ्ग्राम क्षेत्रमा धन जित्नका लागि गतिशील हुनेहरू उनलाई आकृष्ट गर्दछन् र शत्रु संहार गर्नमा सुप्रसिद्ध हुनेहरू पनि इन्द्रदेवलाई आह्वान गर्दछन् ।

हव एषामसुरो नक्षत द्यां श्रवस्यता मनसा निसत क्षाम् ।

चक्षाणा यत्र सुविताय देवा द्यौर्न वरेभि कृणवन्त स्वैः ॥२॥

अङ्गिराका आह्वानको पुकारले आकाश गुञ्जायमान छ । इन्द्रदेव र यज्ञका अभिलाषी देवताको इच्छाशक्तिले पृथ्वी प्राप्त गर्दछन् । पृथ्वीमा पणिल, चरेका गाई खोन्दै आफ्नो कल्याणका लागि देवताहरू अन्तरिक्षका सूर्यभैँ आआफ्नो उत्तम तेज प्रकट गछन् ।

इयमेषाममृतानां गीः सर्वताता ये कृपणन्त रत्नम् ।

धियं च यज्ञं च साधन्तस्ते नो धानु वसव्यमसामि ॥३॥

सबैको कल्याणका लागि यज्ञमा श्रेष्ठ ऐश्वर्य प्रदान गर्ने अविनाशी देवताको प्रार्थना गरिन्छ । ती देवताहरू हाम्रो प्रार्थना र यज्ञ सिद्ध गराउँदै प्रचुर मात्रामा विशिष्ट ऐश्वर्य सम्पदा प्रदान गरन् ।

आ तत् इन्द्रायवः पनन्ताभि य ऊर्वं गोमन्तं तितुत्सान् ।

सकृत्स्वी ये पुरुषुत्रां महीं सहस्रधारां बृहती दुडुक्षन् ॥४॥

हे इन्द्रदेव ! शत्रुका गाईरूपी धन जित्न चाहनेले तिम्रो वन्दना गर्दछ । यो विस्तृत भूमि एक पटक उत्पन्न भयो तर बारम्बार हरियाली उत्पन्न गर्दछ । यस महान् भूमिका सहस्र धारा दुहुन चाहनेले पनि इन्द्रदेवको अर्चना गर्दछन् ।

शचीव इन्द्रमवसे कृणुध्वमनानतं दमयन्तं पुनन्त्युत् ।

ऋधुशणं मधवानं सुवृक्तिं भर्ता यो वज्रं नयं पुरुषुः ॥५॥

हे सत्कर्मनिष्ठ याजक हो ! कसैका सामु टाउको ननिहुराउने, युद्धको रहर गर्ने, शत्रु परास्त गर्ने,

महिमासम्पन्न ऐश्वर्यशाली शोभायमान स्तुतिले युक्त, युद्धका विभिन्न कलाको ज्ञान भएक र मानिसको कल्याणका लागि वज्र धारण गर्ने इन्द्रदेवलाई आफ्नो संरक्षणका लागि आह्वान गर :

यद्वावान पुरुतमं पुराषाढा वृत्रहेन्दो नामान्यथाः ।

अचेदित् प्रासहस्पतिस्तुविष्मान्यदीमुखमसि कर्तव्ये करत्त ॥१॥

शत्रुको नगर ध्वस्त पार्ने इन्द्रदेवले अति सामर्थ्यशाली शत्रु वध गरेर वृत्रहन्ता इन्द्रदेवले जलद्वारा पृथ्वी परिपूर्ण बनाएपछि मानिसहरूले अति सामर्थ्यवान् इन्द्रदेव नै सबैका अधिपति हुन् न उनले नै हाम्रो सबै कामना पूरा गराउँछन् भन्ने धारणा बनाए ।

[सूक्त - ७५]

ऋषि सिन्धुद्विषि प्रैयमेध । देवता नदी समूह : छन्द - जगती ।

प्र सु या आपो महिमानमुत्तमं कारुर्वीचाति सदने विवस्वतः ।

प्र सप्तसप्त त्रेधा हि चक्रमुः प्र सुत्वरीणामति सिन्धुरोजसा ॥१॥

हे जलदेवता ! हाम्रो सेवाभाव भएका यजमानका घरमा तिघ्रा श्रेष्ठ महिमाको कुरो गर्दछौं । यी नदीहरू सातसात वटा भएर तीन स्थानबाट प्रवाहित भए । यी प्रवाहमध्ये सिन्धु नै सबैभन्दा ओजसम्पन्न छ ।

प्र हेऽरदद्वरुणो यातवे पथः सिन्धो यद्वाजौ अभ्यद्रवस्त्वम् ।

भूम्या अधि प्रवता यासि सानुना यदेषामग्रं जगतामिरन्यसि ॥२॥

हे सिन्धु ! तिमी हरियालाले परिपूर्ण प्रदेशतर्फ बहँदा वरुणदेवले गमनका लागि मार्ग विस्तृत गराए । तिमी पृथ्वीमाथि सजिलो मार्गबाट प्रवाहित छौं र जीवधारी प्राणीका जीवनको प्रमुख आधार पनि होऊ ।

दिवि स्वनो यतवे भूम्योपर्यनन्तं शुभमुदियति भानुना ।

अभ्रादिव प्र स्तनयन्ति वृष्टयः सिन्धुर्यदेति वृषभो न रोरुवत् ॥३॥

भूमिमाथि गर्जनशील तिघ्रा स्वरले आकाश गुञ्जायमान गर्दछ । तिमी आफ्ना प्रचण्ड लहरले प्रवाहित हुन्छौ । सिन्धु महानदी साँढे डुक्रिएभैं प्रचण्ड शब्द गर्दै आउँदा आकाशबाट महान् गर्जनसँगै जलको वर्षा भइरहेभैं आभास हुन लाग्दछ ।

अभि त्वा सिन्धो शिशुमित्र मातरो याश्रा अर्धन्ति पयसेव धेनवः ।

राजेव युध्वा नयसि त्वमित्सिन्धो यदासामग्रं प्रवतामिनक्षसि ॥४॥

माताहरू आफ्ना शिशुका नजिक र दुधालु गाई बाछाका नजिक गएभैं अन्य नदीहरू शब्द सुसाउँदै सिन्धुतिरै जान्छन् । युद्ध गर्ने राजाको जस्तै तिमी सहभागिनी दुई धारा लिएर अगाडि बढ्ने गर्दछौ ।

इमं मे गङ्गे यमुने सरस्वति शुतुद्रि स्तोमं सञ्चता परुषया ।

असिक्न्या मरुद्वृधे वितस्तयाजीकीये शृणुद्वा सुषोमया ॥५॥

गङ्गा यमुना, सरस्वती, शुतुद्रि परुषा असिक्नोसंगै मरुद्वृध वितस्ता, सुषोमा र आजीकीया आदि नदी हो । तिमीहरू सबै हाम्रो स्तोत्र सुन

तुष्टमया प्रथमं यातवे सजुः सुसर्त्वा श्वेत्या त्या ।

त्व सिन्धो कुभया गोमती क्रुमु मेहत्वा सरथं याभिरीयसे ॥६॥

हे सिन्धु महानदी ! तिमी पहिल तृष्टमयासित प्रवाहित भयो । त्यसपछि सुसर्ता, सजु र श्वेत्यासित भिमियो । तिमी क्रमु, गोमतीलाई कुभा र मेहलुलाई आफैसित मिसाउँछौ । यी सबै नदीसँगै एउटै रथमा अक्रुढ भएर जान्छौ ।

ऋजीत्येनी रुशती महित्वा परि ज्रयासि भरते रजासि ।

अदब्धा सिन्धुरपसामपस्तमाश्वा न चित्रा वपुषीव दर्शता ॥७॥

सिन्धु महानदी सोभो मागमा हिँड्ने सेतो वर्ण हुने, प्रदीप्तिले युक्त भएर तीव्र गतिमा प्रवाहित छन् । अत्यन्त गहिरो सिन्धु नदी नै नदीहरूमा सबैभन्दा वेगशाली छ । यो अद्भुत वेग हुने घोडाजस्तो र रत्नजस्तै हेर्नमा सुन्दर छ ।

स्वश्वा सिन्धुः सुरथा सुवासा हिरण्ययी सुकृता वाजिनीवती ।

ऊर्णावती युवतिः सीलमावत्युताधि वस्ते सुभगा मधुवृधम् ॥८॥

सिन्धु महानदी गतिला अश्व उत्तम रथ, सुन्दर वस्त्र सुवर्णमय वाभूषण पुण्डल सम्पन्न, अन्नले

सम्पन्न र कनेले युक्त छ सिन्धु मधै नै तरणाजस्तो र वनकाँ तन्तुले युक्त छ यो श्रेष्ठ ऐश्वर्यसम्पन्न सिन्धु मधु वृद्धि गराउने र फलले गिँगागिएका छ

सुख रथ युयुजे सिन्धुरश्चिन तेन वाजं सनिषदस्मिन्नाजौ

महान्हास्य महिमा पनस्यतेऽदब्धस्य स्वयशसौ विरश्निः । १॥

मुखदायी सिन्धु महानदी र अश्वयुक्त रथ चलाउँछ । त्यस रथले हामीलाई अन्न भादि प्रदान गरेको, यस यज्ञमा सिन्धुका रथको विस्तृत महिमाका बयान गरियो सिन्धुको रथ हिंसारहित यशस्वी र महानताले युक्त छ ।

[सूक्त ७६]

ऋषिः जरत्कर्ण ऐरावत देवता ग्रावा छन्द - जगती ।

आ व ऋज्जस ऊर्जा व्युष्टिश्चिन्द्र मरुतो रोदसी अनक्तन ।

उभे यथा ने अहनी सचाधुवा सदःसदो वरिवस्यात उद्भिदा । १॥

हे ग्रावा , अन्न प्रदान गर्ने उषा आउनासथ तिमीलाई प्रयोग गर्न हामी तयारी गर्दछौं । तिमी सोम दिएर इन्द्र मरुतागरण र द्यावापृथिवीलाई अनुकूल बनाऊ देव कालमा सयुक्त रहने यी द्यावापृथिवी प्रत्येक भवाममा आतिथ्य स्वीकार गरेर सबै क्षेत्रका उत्तम अन्नधन भदिले परिपूर्ण गरुन् ।

तदु श्रेष्ठं सवनं सुनोतनात्यो न हस्तयतो अद्रि सोतरि ।

विदद्भ्यथौ अभिभूति पौस्यं महोराये चित्तरुदे यदवतः । २॥

हे ग्रावा तिमी सोम शोधित गरेर प्रस्तुत गर हे पहाड तिमा हातले समाउन सकिने अश्वजस्तै अनुशासित हुन्छौ , सोम पेल्ले क्रियामा संलग्न अजगाने अन्न दिने सामर्थ्य प्राप्त गर्दछन् सोमल अश्व र प्रचुर ऐश्वर्य प्राप्त हुन्छ

तदिद्भ्यस्य सवनं विवेरपो यथा पुरा मनवे गातुमश्रेत

गोअर्णसि त्वाष्ट्रे अक्षनिर्णिजि प्रेमध्वरेष्वध्वरो अशिअयुः । ३॥

उहिले नै मनुले यज्ञमा सोमरस प्रस्तुत गरेभै यस यज्ञमा नै न सोम जलरूपी कर्ममा मिसियोस । गाइ र अश्व शुद्ध गराउने त्वाष्टाका पुत्रका कायमा अग्निनाश सोमरसकै उपयोग गरिन्छ

अप हत रक्षसो भङ्गुरावतः स्कभायत निर्ऋति सेधतामपितिम् ।

आ नो रयिं सर्ववीरं सुनोतन देव्याव्यं भरत श्लोकमद्रथ । ४॥

हे ग्रावा , अनिष्टकारी असुर संहार गर पापदेयता निस्कारण निवारण गर दुर्मति पर हटाऊ । हामीलाई सुसन्ततियुक्त ऐश्वर्य प्रदान गर देवताका लागि हरे प्रदायक बशले हामीलाई सम्पन्न बनाऊ

दिवश्चिदा वोऽमवन्तरेभ्यो विश्वना चिदाक्षपस्तरेभ्यः ।

वायोश्चिदा सोमरभस्तरेभ्योऽग्नेश्चिदर्व पितुकृत्तरेभ्यः । ५॥

देवताको मनुष्यिका लागि दिव्यलोकभन्दा पनि अधिक देवताको सुधन्वाका पुत्र विश्वभन्दा अधिक क्रियाशील, वायुभन्दा पनि बढी सोमरस पल्ल मन्त्र गरिन्भन्दा पनि बढी अन्न प्रदान गर्ने ग्रावालाई अर्चना गरौं

भुस्तु नो यशसः सौत्वन्यसो ग्रावाणो वाचा दिविता दिवित्मता ।

नरोयत्र दुहते काम्यं मध्वाघोषयन्तो अभितो मिथस्तुरः । ६॥

यज्ञ गर्ने अतिवक्त्रहरू सबैतिर ध्वनि गर्दै अघ्रतापूर्वक रक्तित सोमरस निकाल्छन् त्यसमा यशस्वी ग्रावाले हाम्रा लागि सोम उपलब्ध गराऊन् यस दिव्य कर्ममा मन्त्रका माध्यमबाट हामीलाई दिव्यता सम्पन्न गराऊन्

सुनन्ति सोम रथिरासो अद्रयो निरस्य रसं गविषो दुहन्ति ते ।

दुहन्त्यध्वरुपसेचनाय कं नरो हव्या न मर्जयन्त आसपि । ७॥

तिनै पहाडले सोमरस बसाउँछन् । उनी सामका रस दाहन गर्दछन् उनी स्तोत्रको कामनाले प्रेरित भएर अग्निसेचनका लागि सोमरस निकाल्छन् पेल्ले अषिहृत् घिनका मुखमा बचेको सोम पान गरेर नै पवित्रता धारण गर्दछन् ।

एते नरः स्वपसो अभूतन य इन्द्राय सुतुष सोममद्रयः ।

हामवाम वो दिव्याय धामो वसुवसु वः पार्थिवाय सुन्वते ॥५॥

हे आत्त्विक हा हे पहाड । तिमोहक पत्तन राप्पो ब्रह्मदेव काम गर्दछौ इन्द्रदेवका निम्ति मंगल परलछौ । देवलाक प्राप्ता गर्नका लागि हामीलाइ सर्वश्रेष्ठ विभूति प्रदान गर होक वाचनः । पार्थिव देहभारीका लागि योग्य सम्पदा उत्पन्न गर

[सूक्त ५३]

अथि स्युमरणिम भार्गव देवता मरुदगणः ह्यन्द - विष्टुप जगती

अभ्रपुषो न वाचा प्रुषा वसु हविष्मन्तो न यज्ञा विजलुषः ।

सुमारुत न ब्रह्मणमर्हसे गणमस्तोष्येषां न शोभसे ॥१॥

बादलबाट भर्न पानीको बिन्दुजस्तै स्तुतिले प्रशंसित मरुदगण धनसम्पदा प्रदान गर्छन् । हविष्यात्रयुक्त यज्ञजस्तै सृष्टि रचनाका माध्यम मरुतहरू नै हुन् । यी महान् शोभायुक्त मरुतहरूको अर्चना यथार्थमा हामीले गर्न सकेनौं मुझ्झैको स्तोत्र पनि रत्न सकेनौं

श्रिये मर्यासो अञ्जीरकुण्वत सुमारुत न पूर्वोरति क्षपः ।

दिवस्युत्रास एता न येतर आदित्यामस्ते अक्रा न ववुधुः ॥२॥

मरुतहरू मरुगणाले थिए यिनीहरूले गतिला क्रयबाट वाफूलाइ दिव्य विभूतिले सजाएका हुन् । एकत्रित भएका भन्दा सनाले पनि मरुतहरूलाई पराजित गर्न सकेनन् यी दिव्यलोकका गतिशील पुत्रहरू अगाडि सरेनन् यी अदितिका पुत्रहरू आक्रामक शक्तता हुँदा पनि आफै श्रिय सहेनन् ।

प्र ये दिवः पृथिव्या न बर्हणा त्मना रिरिन्ने अभ्रात्र सूर्यः

पाजस्वन्तो न वीराः पनस्यवो रिशादसो न मर्या अभिच्चवः ॥३॥

मरुतहरू आफ्ना महान् सामर्थ्यले दुल्लोक र पृथ्वीभन्दा पनि बढि सामर्थ्यशाली छन् यसै किमिमने सूर्यदेव पनि अन्तरिक्षमा महिमाशाली छन् उनी शक्तिशाली वीरजस्तै स्तोत्रको कामना गर्दछन् । दुष्ट विनाश गर्ने मानिसजस्तै पराक्रमी छन्

युष्माक बुधे अपां न यामनि विधुर्यति न मही श्रथर्यति

विश्वस्युर्यज्ञो अर्वाणय सु वः प्रयस्वन्तो न सत्राच आ गतः ॥४॥

हे मरुत हो अपत्यम घात प्रतिघात गर्दै अगोका पानीभैँ शांघ तिमोहक हिँड्दा पृथ्वी कम्यत हुँदैन त दुखी न हुन्छ । विश्वरूपी बर्जिय हविष्यान्न तिमै निम्ति प्रस्तुत छ । तिमोहक भन्दावान मानिसभैँ हाम्रा लागि सार्वदायक र सङ्गठित भएर आओ

२१ युयं धूर्तु प्रयुजो न रश्मिभिर्न्योतिष्मन्तो न भासा व्युष्टिषु ।

रथेनासो न स्वयशसो रिशादसः प्रवासो न प्रसितासः परिपुषुः ॥५॥

हे मरुतहरू हो तिमोहक सबै गतिशील रश्मिल योजित हासो र सूर्य आदिको भातोकभैँ तेजस्वी, गरुड पक्षीभैँ स्वयं यश विस्तार गर्ने पराक्रमशाली र शत्रुप्रति उग्र छौ बटुवाजस्तै तिमोहक सबै तिरबाट गतिशील भएर चलका घषा गराउँछौ

प्र यद्वह्वे मरुत पराकाध्यय महः संवरणस्य वस्वः

विद्वानासो वसवो राध्यस्याराच्चिद् द्वेषः सनुतयुयोत ॥६॥

हे मरुत हो तिमोहक बढि टाढाबाट आउँदा महिमामय उत्तम धारण गर्न योग्य ऐश्वर्य प्रदान गर्दछौ हे वसुहरू हो तिमोहक विद्रोही शत्रु पर विनाश गर

य उद्विषि यज्ञे अध्वरेष्ठा मरुद्वयो न मानुषा ददाशत

रेवत्स वयो दधते सुवीरं स देवानामपि गोपीथे अस्तु ॥७॥

अनुष्ठान सम्पन्न गर मरुतहरूभैँ काम त्याग्न दान दिने व्यक्तिले श्रेष्ठ वीर सन्तानले युक्त, अन्न र प्रायु प्राप्त गर्दछन् । ती वीर व्यक्तिले यज्ञमा स्थान प्राप्त गर्दछन्

ते हि यज्ञेषु यज्ञियास ऊमा आदित्येन नाम्ना शम्भविष्ठाः ।

ते नोऽवन्तु रथनूर्मनीषा महश्च यामध्वरे चकानाः । ८॥

यी मरुतहरू यज्ञजस्तै हुन् र यज्ञका संरक्षक हुन् यिनीहरू सबैका लागि अन्यायकारी भावनाले युक्त भएर आदित्य नामले सर्वोर्ध्वन छन् यिनीहरूले हामीलाइ संरक्षण दिन्छन् । यज्ञस्थलमा चौडै रथमा जाने न्छ्छा भएका मरुतहरूले हाम्रा स्तुतिको रक्षा गर्छन् यज्ञमा उनीहरू अघाष्ट हविष्यान्नको अभिलाषा गर्दछन्

ऋषि स्यूरश्मि भागव देवता मरुद्गण। छन्द - त्रिष्टुप् जगती।

विप्रासो न मन्मभिः स्वाध्मो देवाव्यो न यज्ञैः स्वप्नसः।

राजानो न चित्राः सुसन्दूशः क्षीतीनां न मर्या ओपसः ॥१॥

मरुत्हरू ज्ञानी स्तोताजस्तै स्तुतिले प्रशंसित भएर हाम्रा प्रार्थनामा ध्यान दिऊन् देवता हर्षित गराउने यज्ञीय कार्यमा खट्नुन्। मरुत्हरू राजाजस्तै पूजनीय, दर्शनीय र गृहपति मानिसजस्तै पापरहित र शोभायमान छन्।

अग्निर्न ये भ्राजसा रुक्मवक्षसो वातासो न स्वयुजः सद्यऊतयः।

प्रज्ञातारो न ज्येष्ठाः सुनीतयः सुशर्माणो न सोमा ऋत यते ॥२॥

मरुत्हरू अग्निजस्तै तेजले युक्त, सुनीलो वक्ष भएका, वायुजस्तै शीघ्र गतिशील अर्काको सहायता गर्ने, श्रेष्ठ ज्ञानले सम्पन्न, ज्ञानीभै बन्दनीय सुन्दर नेत्रले युक्त श्रेष्ठ सुखको सम्पादन गर्ने सोमजस्तै शोभायुक्त मुख भएका छन्। यस्ता गुणले सम्पन्न ती मरुद्देवताहरू यज्ञमा उपस्थित होऊन्।

वातासो न ये धुनयो जिगलवोऽग्नीनां न जिह्वा विरोकिषः।

वर्मण्यन्तो न योधाः शिमीवन्तः पितृणां न रसाः सुरतयः ॥३॥

मरुत्हरू वायुभै शत्रु प्रकम्पित गराउँछन्, वेगवान् छन्, अग्निको ज्वालाजस्तै तेजस्वी कान्तिले युक्त छन्, कवच लगाएको शूरवीरजस्तै शौर्यले सम्पन्न छन् र पितृको वाणीजस्तै उदार दानी छन्। ती मरुत्हरू हाम्रा यज्ञमा आऊन्।

रथानां न ये राः सनभयो जिगीवांसो न शूरा अभिद्यवः।

वरेयवो न मर्या भृत्युषोऽभिस्वतारो अर्कं न सुष्टुभः ॥४॥

मरुत्हरू रथका चक्रमा हुने अरुभै केन्द्रसित आबद्ध छन्, विजयशील शूरवीरभै तेजयुक्त छन्, दानी मानिसभै जलसेचक छन् र सुन्दर स्तोत्र गाउनेभै श्रेष्ठ शब्दले युक्त छन् ती मरुत्हरू हाम्रा यज्ञमा आऊन्।

अश्वसो न ये ज्येष्ठास आशवो दिक्षिषवो न रथ्यः सुदानवः।

आपो न निम्नैरुदभिर्जिगलवो विश्वरूपा अङ्गिरसो न सामभिः ॥५॥

मरुत्हरू श्रेष्ठ अश्वजस्तै वेगशील, ऐश्वर्यशालीजस्तै रथका स्वामी उदार दानी छन्, उनीहरू नदीको पानीजस्तै भोगालोतिर प्रवाहित, विभिन्न रूपले युक्त र अङ्गिराहरूकै जस्तो सामगान गर्दछन्। ती मरुत्हरू हाम्रा यज्ञमा आइदिऊन्।

ग्रावाणो न सूरयः सिन्धुमातर आदर्दिरासो अद्रयो न विश्वहा।

शिशूला न क्रीडयः सुमातरो महाग्रामो न यामनुत त्विषा ॥६॥

मरुत्हरू जल उत्पादन गर्ने मेघजस्तै जलप्रवाहका निर्माता हुन् यी सबै किसिमका शत्रुलाई नाश गर्ने सधैं शस्त्रजस्तै आदरणीय छन् मरुत्हरू श्रेष्ठ स्नेहयुक्त माताभै क्रीडा मन पराउँछन् र विशाल जनसमूहजस्तै गतिशील एवं तेजस्वी छन्। ती मरुत्हरू हाम्रा यज्ञमा आइदिऊन्।

उषसां न केतवोऽध्वरश्चियः शुभयवो नाज्जिभिर्व्यक्षितन्।

सिन्धवो न ययियो भ्राजदृष्टयः परावतो न योजनानि ममिरे ॥७॥

उषा कालका रश्मिजस्ता मरुत्हरू यज्ञका आश्रयी हुन्। मङ्गल कामना गर्ने, असल व्यक्तिकस्तै अलङ्कृत छन्। यिनीहरू नदीभै निरन्तर गतिशील, तेजस्वी आयुध धारण गर्ने र दूरगामी मार्गमा जाने बटुवाजस्ता भएर वेगपूर्वक दूतो छोडै कटेर जान्छन् ती मरुत्हरू हाम्रा यज्ञमा आइदिऊन्।

सुभागात्रो देवाः कृणुता सुरत्नानस्मान्स्तोतुन्मरुतो वावृधानाः।

अधि स्तोत्रस्य सख्यस्य गात सनाद्धि वो रत्नधैयानि सन्ति ॥८॥

हे देवतास्वरूप मरुत्हरू हो। स्तुतिले आनन्दित भएर तिमीहरू हामीलाई श्रेष्ठ ऐश्वर्य र श्रेष्ठ रत्नका स्वामी बनाओ। तिमीहरू हाम्रा मैत्री भावनाले युक्त स्तोत्रपठ स्वीकार गर। तिमीहरू सधैं रत्न दान गरिरहन्छौ।

[सूक्त - १९]

ऋषि अग्नि वैश्वानर सप्तिवाजम्भर देवता अग्नि छन्द त्रिष्टुप् ।

अपश्यमस्य महतो महित्वममर्त्यस्य मर्त्यासु विश्व ।

नाना हन् विभूते सं भरेते असिन्वती बप्सती भूर्यत्तः ॥१॥

मरणशील मानिसमध्ये हामी अविनाशा अग्निको महान् सामर्थ्य अनुभव गर्दछौं यिनका दुवै ओठरूपी ज्वाला विभिन्न किसिमले पूर्णता प्राप्त गर्दछ यिनी चपाउने काम नगरीकन नै काट आदि खान्छन् ।

गुह्य शिरो निहितमूधगक्षी असिन्वन्नति जिह्वया वनानि ।

अत्राण्यस्यै पदधिः सं भरन्त्युत्तानहस्ता नमसाधि विश्व ॥२॥

अग्निदेवको टाउको गोप्य स्थानमा रहेको छ । यिनका आँखा भिन्नाभिन्न स्थानमा छन् । यिनी नचपाईकनै ज्वालाले नै समिधा सेवन गर्दछन् हामी विभिन्न पद वा चरणमा हात उठाएर नमस्कार गर्दै यिनलाई सन्तुष्ट गराउँछौं ।

प्र मातुः प्रतरं शुद्धमिच्छन्कुमारो न वीरुधः सर्पदुर्वीः ।

ससं न पक्वमविदच्छुचन्तं रिरिद्धांसं रिप उपस्थे अन्तः ॥३॥

अग्निदेव बालकजस्तै पृथ्वीमातामाथि रहेर लहरा भक्षण गर्न पाउने कामना गर्दछन् । यिनी तिनका जरासम्म पुग्दछन् । अग्निदेव स्वयं पृथ्वीका भित्री सतहको पक्वान्नजस्तै दीप्तिमान् काष्ठ सेवन गर्ने विधि जान्दछन् ।

तद्वामूतं रोदसी प्र ब्रवीमि जायमानो मातरा गर्भो अति ।

नाहं देवस्य मर्त्यधिकेनिरङ्ग विचेताः स प्रचेताः ॥४॥

हे द्युलोक र पृथ्वीलोक ! हामी तिमीहरूसित अरणीबाट उत्पन्न, गर्भमा रहेको शिशुजस्ता अग्निले आफ्ना मातापितारूपी दुवै अरणी सेवन गर्दछन् भन्न यथाथमा आधारित कुरो भन्दछौं । हामी मानिस, देवतारूपी अग्निको विशेषताबाट अनभिज्ञ छौं । हे वैश्वानर तिमी विभिन्न ज्ञानले सम्पन्न उत्तम ज्ञानयुक्त छौं ।

यो अस्मा अन्नं तुष्वाइ दधात्यन्त्यैर्धृतैर्जुहोति पुष्यति ।

तस्मै सहस्रनक्षत्रिर्वि चक्षेऽग्ने विश्वतः प्रत्यङ्मसि त्वम् ॥५॥

अग्निको निम्ति शीघ्रतापूर्वक हविष्यान्न समर्पित गर्ने गाईको घिट अथवा सोमरसले अग्निमा यज्ञ गर्ने र समिधाले अग्नि प्रज्वलित गर्ने यजमानलाई अग्निदेव आफ्ना हजारौं किसिमका असीम ज्वालाले हेर्दछन् हे अग्निदेव ! हाम्रा लागि अनुकूल होऊ ।

किं देवेषु त्यज एनश्चकथामिने पुच्छामि नु त्वामविद्वान् ।

अत्रीडन् क्रीडन्हरित्तवेऽदन्वि पर्वशश्चकतं गामिवासिः ॥६॥

हे अग्निदेव ! तिमीले कहिल्यै देवताहरूप्रति क्रोध गरेका छौं ? चर्म वा लहरा शस्त्रले टुक्राटुक्रा गरेभैं कतै क्रीडा गर्दै र कतै नगर्दै हरणशील अग्निदेवले खाद्य सामग्री सेवन गर्दा टुक्राटुक्रा पार्दछन् ।

विषुचो अश्वान्युयुजे वनेजा ऋजीतिभी रशनाभिर्गुभीतात् ।

चक्षदे मित्रो वसुभिः सुजातः समानुधे पर्वभिर्वावृधानः ॥७॥

जङ्गलमा हुर्किएका अग्निदेव सर्वत्र गतिमान्, सरल मार्गागामी भोगको आकाङ्क्षा भएका यश वशमा गरेर सुनियोजित बनाउँछन् । हाम्रा मित्ररूपी अग्निदेव वसुहरूबाट प्रदीप्त भएर प्रस्फुटित हुन्छन् उनी पर्वरूपी समयले सम्पन्न भएर बढ्दछन् ।

[सूक्त ८०]

ऋषि अग्नि वैश्वानर सप्तिवाजम्भर देवता - अग्नि छन्द - त्रिष्टुप्

अग्निः सप्तं वाजंभरं ददात्यग्निर्वीरं श्रुत्यं कर्मणिः छाम् ।

अग्नी रोदसी वि चरत्समज्जन्नगिर्नारी वीरकुक्षिं पुरन्ध्रम् ॥१॥

वेगशील, सडग्राममा शत्रु जित्ने र अन्नप्रदाता अश्व अग्निदेवले प्रदान गर्दछन् यिनी यज्ञशाली, वेदज्ञ र यज्ञरूपी सत्कर्मप्रेमी पुत्र प्रदान गर्दछन् अग्निदेव द्युलोक र भूलोक दुवैलाई प्रकाशित गर्दै सज्जरित हुन्छन् यी अग्निदेव स्त्रीलाई वीर सन्तान जन्माउने बनाउँछन् ।

अग्नेरप्सः समिदस्तु भद्राग्निर्मही रोदसी आ विवेश ।

अग्निरेकं चोदयत्समस्तवग्निरवृत्राणि दयते पुरूणि ॥२॥

अग्निं प्रज्वलित गराठने समिधा कल्याणकारी होऊन अग्निदेव आपना तेजले ह्युलोक र पृथ्वीका सबै ठाउँमा व्याप्त रहेका छन् अग्निदेव युद्धक्षेत्रमा आपना साधकको सहायक बनेर उसलाई विजयी बनाउँछन् र अनेकौं शत्रु विनाश गरिदिन्छन् ।

अग्निर्ह त्वं जरतः कर्णमावाग्निरद्भ्यो निरदहज्जरूथम् ।

अग्निरत्रि धर्म उरुष्यदन्तरग्निर्नृमेघं प्रजयासुजसम् ॥३॥

अग्निदेवले वास्तवमा जरत्कण नामका प्रख्यात ऋषिका सुरक्षा गरे । उनलाई जलबाट बाहिर निकालेर अग्निदेव जरूथ नामका राक्षसलाई भस्मीभूत गराए । अग्निदेवले तातिएका कुण्डमा खसेका अत्रि ऋषिलाई निकाले । अग्निदेवले नृमेघ ऋषिलाई सन्तान प्रदान गरेका थिए ।

अग्निर्दाद द्रविण वीरपेशा अग्निर्ऋषि यः सहस्रा सनोति ।

अग्निर्दिवि हव्यमा ततानग्नेर्धामानि विभूता पुरुत्रा ॥४॥

अग्निदेव श्रेष्ठ ज्योतिष्मान् ऐश्वर्य प्रदान गर्दछन् । अग्निदेव मन्त्रद्रष्टा ऋषिका लागि सहस्र गाई प्रदान गर्दछन् । यजमानले प्रदान गरेको आहुति अग्निदेव दिव्यलोकमा लिएर जान्छन् यसबाट उनको ज्वालारूपी शरीर अनेकौं लोकमा विस्तृत हुन्छ ।

अग्निमुक्थैर्ऋषयो वि ह्वयन्तेऽग्निं नरोयामनि बाधितासः ।

अग्निं वया अन्तरिक्षे पतन्तोऽग्निः सहस्रा परि याति गोनाम् ॥५॥

सर्वप्रथम ऋषिहरू अग्निदेवको प्राथना वेदमन्त्रले गर्दछन् । समरक्षेत्रमा शत्रुबाट पीडित मानिस विजय पाउन अग्निदेवलाई आह्वान गर्दछन् । आकाशमा उड्दै गरेका पक्षीले राति अग्नि देख्दछन् । अग्निदेव हजारौं गाईयुक्त भएर चारै दिशामा विचरण गर्छन् ।

अग्निं विश ईन्दे मानुषीर्या अग्निं मनुषो नहुषो वि जाताः

अग्निर्गान्धर्वी पथ्यामृतस्याग्नेर्गव्यूतिर्धृत आ निषत्ता ॥६॥

साधारण मानिसले पनि अग्निदेवको अर्चना गर्दछन् । राजा नहुषका प्रजा अग्निदेवलाई अनेकौं किसिमले प्रार्थना गर्दछन् । अग्निदेव यज्ञाय मागका निमित्त कल्याणकारी वेदको वाणी सुन्दछन् । अग्निको मार्ग घिउसँग सलग्न छ ।

अग्नये ब्रह्म ऋषवस्ततक्षुरग्निं महामवोचामा सुवृक्तिम् ।

अग्ने प्राव जरितारं यविष्ठाग्ने महि द्रविणमा यजस्व ॥७॥

ऋषिहरूले अग्निदेवका निमित्त स्तोत्र रचना गरे । हामी सबै महिमाय अग्निदेवको प्राथना गर्दछौं । हे तरुण अग्निदेव तिम्रो स्तोत्रलाई संरक्षण प्रदान गर । हे अग्निदेव हामीलाई तिम्रो महान् ऐश्वर्य प्रदान गर ।

[सूक्त ८१]

ऋषि विश्वकमा भवन् देवता विश्वकमा ह्यद्र त्रिष्टुप्

य इमा विश्वा भुवनानि जुहुवृषिहोता न्यसीदत् पिता नः ।

स आशिषा द्रविणामिच्छमानः प्रथमच्छदवरीं आ विवेश ॥९॥

द्रष्टाका रूपमा रहेका विश्वकर्मा ऋषि पिताकै । उस्तो स्थितिमा रहेर समस्त लोकका निमित्त र समस्त लोकले दिएको आहुति समर्पित गर्दछन् । यिनो सङ्कल्पले मात्रै विभिन्न सम्प्रदालाई इच्छित रूप प्रदान गर्दै पहिले उत्पन्न भएका जगत्लाई संव्याप्त गराउँछन् र अन्यत्र प्रविष्ट हुन्छन् ।

किं सिवदासीदधिष्ठानमारम्भणं कतमस्तिवत्कथासीत् ।

यतो भूमिं जनयन्विश्वकर्मा वि द्यामौर्णोन्महिना विश्वचक्षाः ॥१०॥

सृष्टिका निर्माणभन्दा पहिले परमात्मा कत आश्रयमा बसिएका थिए ? सृष्टिको निर्माणमा प्रयोग भएका मूल द्रव्य क र कस्ता थियो त्यसबाट सर्वद्रष्टा विश्वकर्मा परमात्माले यस सुविशाल पृथ्वी र महान् ह्युलोकको सिर्जना महान् सामर्थ्यले कहाँ बस्न गरे ?

विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतोमुखोविश्वतोबाहुस्त विश्वतस्पात्

सं बाहुभ्यां धमति स पतत्रैर्धावाभूमी जनयन्देव एकः ॥११॥

सर्वत्र आँखा भएका सबैतिर मुख भएका सबैतिर भुजा भएका र सबैतिर चरण भएका उनै

अद्वितीय परमात्माले आपणा भुजाले गतिशोल पृथ्वी र हुलाक आश्रयविनै निर्माण गरेका थिए र उचित रूपमा तिनलाई सम्भालित गर्ने उनी एकलै थिए

किं स्विद्वन क उ स वृक्ष आस यतो द्यावपृथिवी निष्ठतक्षु ।

मनीषिणो मनसा पृच्छतेतु तद्यदध्यतिष्ठद्भुवनानि धारयन् ॥४॥

कस्तो बत र कस्तो वृक्षबाट निर्माण सामग्री लिएर विश्वकर्मा ईश्वरले पृथिवी र ह्यूलोक निर्माण गर । हे विवेकी पुरुष हो समस्त भुवन धारण गर्दै तौ विश्वकर्मादेव कुन ठाउँमा अडिएका छन् भनेर आआफ्ना मनका शक्तिमत्त स्पष्ट

या ते धामानि परमाणि यावमा या मध्यमा विश्वकर्मभुतेमा ।

शिक्षा सखिभ्यो हविषि स्वधावः स्वयं यजस्व तन्वं वृधानः ॥५॥

हे विश्वको रचना गर्ने परमात्मा । हे सन्तलाई धारणपोषण गर्ने ईश्वर तिम्रा उच्चतम मध्यम वा तल्ला धामका विषयमा हामीलाई मित्रको भावना राखेर सिकाऊ सबै जोगलाई निर्माते वृद्धि प्रदान गरेपछि त हामी उच्च हविष्यान्नद्वारा यजन गरौं

विश्वकर्मन् हविषा वावृधानः स्वयं यजस्व पृथिवीमुत द्याम् ।

मुहान्तव्ये अथितौ जनास इहस्माक मधवा सूरिस्तु ॥६॥

हे विश्वका स्रष्टा परमात्मा । हामीले दिइएका हविष्यान्नले प्रसन्न भएर पृथ्वीले तस्तै सबै आश्रितहरूको हितका लागि यजमा स्वयं यजन गर तिम्री सबै शत्रु आफ्ना बलले मोहयस्त गराऊ यजमा ऐश्वर्यसम्पन्न देवता हाम्रा लागि श्रष्ट फल प्रदान गरुन

वाचस्पति विश्वकर्माणमृतये मनोजुव वाजे अद्या हुवेम

स नो विश्वानि हवनानि जोषद्विश्वशम्भूरवसे साधुकर्मा ॥७॥

हामी आज जीवनयजमा आफ्नो रक्षाका लागि जानका अधिपति मृष्टिका रचयिता परमेश्वरलाई आह्वान गर्दछौं । सम्बन्धमा प्रेरणा लिएर कल्याण गर्ने तौ विश्वकर्मादेव हाम्राबाट प्रदान गरिएका हविष्यान्न हाम्रा रक्षाका लागि प्रमत्तक रहण गरुन

[सूक्त ८२]

ऋषि विश्वकर्मा भौवत । देवता विश्वकर्मा छन्द - त्रिष्टुप् ।

चक्षुषः पिता मनसा हि धीरो धृतमेने अजनन्नम्माने ।

यदेदन्ता अददुहन्त पूर्व आदिद् द्यावापृथिवी अप्रथेताम् ॥९॥

अहिल्यै द्यावापृथिवीको विस्तार भएर तिनका आहिरीभन्ने भाग बनियसँग अडिएपछि चक्षुसम्पन्न पिताले नमनशील धृतको मृष्टि गरे ।

विश्वकर्मा विमना आद्विहाया धाता विधाता परमेत सद्बुक् ।

तेषामिष्टानि सम्मिषा मदन्ति यत्रा सप्तऋषीन्पर एकमाहु ॥१०॥

विश्वकर्मादेव विशिष्ट महाशक्तिमत्पन्न, व्यापक विश्वका निर्माता, धारणकर्ता, महान् र सबद्रष्टा हुन शैलाई प्राणका सप्तधाराका रूपमा रहेका सप्तऋषि पनि भनिन्छ तिनको अधीष्ट पूर्ति उनकै पोषणशक्तिले हुन्छ । तौ एउटै अद्वितीय हुन ।

यो नः पिता जनिता यो विधाता धामानि वेद भुवनानि विश्वा ।

यो देवानां नामधा एक एव तं सम्पश्यन् भुवना यन्त्यन्या ॥३॥

परमेश्वर हामी सबैका जन्म र पालन गर्ने हुन उनी सबैका धारणकर्ता हुन । उनी सम्पूर्ण लोकका स्थानका जना हुन र एउटै भएर पनि विविध देवताको विभिन्न नाम धारण गर्दछन् । सबै लोकका प्राणी आखिरमा उनैसित पुग्दछन्

त आयजन्त द्रविण समस्मा ऋषयः पूर्वे ऋतितो न भूता ।

असुते सुते रजसि निषते ये भूतानि समकृष्यश्रिमानि ॥४॥

अन्तरिक्षमा प्रत्यक्ष अथवा परीक्षा रूपले निवास गर्न परमेश्वरले समस्त प्राणीका रचना गरेका हुन उनै स्रष्टाका लागि हाम्रा पूर्वज ऋषिहरू स्तुति गर्दै यजमा महान् वैभव समर्पित गर्दछन् ।

परो दिवा पर एना पृथिव्या परो देवेभिरसुरैर्यदस्ति

कं स्विगदर्शं प्रथमं दध आपो यत्र देवाः समपश्यन्त विश्वे ॥५॥

हृदयमाको ईश्वराय तत्त्व ह्यूलोकभन्दा पर छ पृथ्वीभन्दा पर छ श्वना र असुरभन्दा पनि पर छ

जल तत्त्वले सर्वप्रथम कून गर्भ धारण गयो ? त्यो गर्भ कस्तो विलक्षण थियो ? उहिलेका ऋषिहरू त्यस परमतत्त्वको उचित दर्शन पाउनासाथ देवत्वको परमपद प्राप्त गर्दथे ।

तमिगदर्थं प्रथमं दध्न आपो यत्र देवाः समगच्छन्त विश्वे ।

अजस्य नाभावध्येकमर्षितं यस्मिन्विश्वानि भुवनानि तस्युः ॥६॥

सृष्टिका आदिदेखि नै विद्यमान त्यस परमतत्त्वले अपतत्त्वको गर्भ धारण गरेको हो । त्यही सम्पूर्ण देवशक्तिको आश्रयस्थल छ । यस्ता अजन्मा ईश्वरका केन्द्रमा एउटै परम तत्त्व अडिएको छ, त्यसैबाट समस्त भुवन रक्षित भएर अडिएको छ ।

न तं विदाथ य इमा जजानान्यद्युष्माकमन्तरं बभूव ।

नीहारेण प्रावृत जल्प्या चारुतुष उक्थशासश्चरन्ति ॥७॥

हे मानिस हो, यस सम्पूर्ण ब्रह्माण्डको रचना गर्ने परमेश्वरलाई तिमीहरू जान्दैनौ, परमतत्त्वका रूपमा रहेका तिनी सबैबाट भिन्न भएर पनि सबैभित्र प्रतिष्ठित छन् । अज्ञानको बाक्लो अन्धकारमा डुबेका केवल गफ र विवादमा लागेर जिड जोगाउने र पोस्ने चिन्ताले सताइएकाहरूले त्यस्ता परमेश्वरका सम्बन्धमा व्यर्थ विवाद गर्दै विचरण गर्दछन्, साक्षात्कार गर्न सक्दैनन् ।

[सूक्त - ८३]

ऋषि - मन्यु तापस । देवता मन्यु । छन्द त्रिष्टुप् जगती ।

यस्ते मन्योऽविधद्वज्र सायक सह ओजः पुष्यति विश्वमानुषक् ।

साह्याम दासमार्यं त्वया युजा सहस्कुतेन सहसा सहस्वता ॥९॥

हे वज्र वा तीखो बाणजस्तो र क्रोधका प्रतीक, अभिमानी मन्युदेव । तिमीलाई हरण गर्ने साधक शक्ति र सामर्थ्य निरन्तर परिपुष्ट गराउँछन् । बलवर्द्धक र विजयप्रदाता तिम्रा सहयोगले हामी दास र आर्यजस्ता विरोधीलाई आफ्ना अधीनमा राख्दछौ ।

मन्युरिन्द्रो मन्युरेवास देवो मन्युर्होता वरुणो जातवेदाः ।

मन्यु विश इडते मानुषीर्याः पाहि नो मन्योतपसा सजोषाः ॥१२॥

मन्यु नै इन्द्रदेव हुन्, यज्ञ सञ्चालन गर्ने वरुण र जातवेदा अग्नि हुन् । सम्पूर्ण मानवी प्रजाले मन्युको प्रशंसा गर्दछन् । हे मन्यु, स्नेहयुक्त भएर तपद्वारा हाम्रो सरक्षण गर ।

अभीहि मन्यो तवस्तप्योयान्तपसा युजा वि जहि शत्रून् ।

अमित्रहा वृत्रहा दस्युहा च विश्वा वसुन्या भरा त्वं नः ॥३॥

हे महान् सामर्थ्यशाली मन्यु । यहाँ आऊ । तिमी तपस्याको सामर्थ्यले युक्त भएर शत्रुको विश्वस गर । तिमी शत्रुविनाशक, वृत्रहन्ता र दस्यु दलन गर्ने हो । हामीलाई सबै किसिमको ऐश्वर्य प्रदान गर ।

त्वं हि मन्यो अभिशूत्योजाः स्वयम्भूर्भामो अभिमातिषाहः ।

विश्वचर्षणिः सद्गुरिः सहावानस्मास्वोजः पूतनासु धेहि ॥४॥

हे मन्यु, तिमी विजयी शक्तिले सम्पन्न, आफ्ना सामर्थ्यले बढ्ने, तेजयुक्त, शत्रु पराजित गराउने, सबैको निरीक्षण गर्नमा सक्षम र बलशाली छौ । सङ्ग्राम क्षेत्रमा तिमी हामीभित्र ओज स्थापना गर ।

अभागः सन्नप परेतो अस्मि तव क्रत्वा तविषस्य प्रचेतः ।

तं त्वा मन्यो अक्रतुर्जिहीडाहं स्वा तनूर्बलदेयाय मेहि ॥५॥

हे श्रेष्ठ ज्ञानले सम्पन्न मन्यु । तिमीसित सहभागी नभएका कारणले नै हामी छुट्टिएर पर पुगिसकेका छौ । महिमामय तिमीबाट विमुख भएर हामी कर्महीन भइसकेका छौ । सङ्कल्पशील भएर तिम्रा निकट आउँछौ । हाम्रा शरीरमा बल सञ्चार गर्न आऊ ।

अयं ते अस्म्युप मेह्यर्वाङ् प्रतीचीनः सहुरे विश्वधायः ।

मन्यो वज्रिन्नाभि मामा ववृत्त्व हनाव दस्यूरुत बोध्यापेः ॥६॥

हे मन्यु, हामी तिम्रा नजिकै उपस्थित छौ, तिमी आफ्नो अनुकूलतापूर्वक हाम्रा नजिक आघात सहन र सवैलाई धारण गर्न समर्थ छौ । हे वज्रधारी मन्यु ! तिमी हाम्रा नजिक आऊ । हामीलाई मित्र ठान । त्यसो भएपछि हामी दुष्टलाई मार्न सकौ ।

अभि प्रेहि दक्षिणतो भवा मेऽथा वृत्राणि जङ्घनाव भूरि ।

जुहोमि ते धरुणं मध्वो अग्रमुधा उपांशु प्रथमा पिबाव ॥७॥

हे मनु । तिमी हाम्रा नजिक आऊ हाम्रा दाहिनातिर बसिदेऊ । हामी दुवैले मिलेर शत्रु संहार गर्ने समर्थ हुनेछौ । तिम्ना लागि मधुर र श्रेष्ठ धारक सोम हवन गर्दछौ । हामी दुवै एकान्तमा सर्वप्रथम यो रस पान गरौ ।

[सूक्त - ८४]

अधि - मनु तापस । देवता - मनु । छन्द - जगती त्रिष्टुप्

त्वया मन्यो सरथमारुजन्तो हर्षमाणासो धृषिता मरुत्वः ।

तिमेषव आयुधा संशिशाना अभि प्र यन्तु नरो अग्निरूपाः ॥१॥

हे मनु । तिम्ना सहयोगले रथमा आरुढ भएर अनन्दित र प्रसन्नचित्त हुँदै आफ्ना आयुध भारिलो जनाएर अग्निको जस्तै तीक्ष्ण वहनशक्ति उत्पन्न गर्ने मरुत्वाण आदि युद्धका नायक हाम्रो सहायताका लागि युद्धक्षेत्रमा जाऊन् ।

अग्निरिव मन्यो त्विषितः सहस्व सेनानीर्नः सहुरे दूत एषि ।

हत्वाय शत्रुन्वि भजस्व वेद ओजो मिमानो वि मृषो नुदस्व ॥२॥

हे मनु ! अग्नजस्तै प्रवीण भएर शत्रु पराजित गर । हे सहनशक्तिले युक्त मनु तिम्नो आह्वान गरिएको छ तिमी हाम्रा सङ्ग्राममा नायक बनिदेऊ । शत्रु संहार गरेर उनको सम्पदा हामीलाई देऊ । हामीलाई बल प्रदान गरेर शत्रु पर भगाइदेऊ ।

सहस्व मन्यो अभिमातिमस्मे रुजन्मुण्यमृणन् प्रेहि शत्रुन् ।

उग्र ते पाजो नन्वा रुद्रो वशी वशं नयस एकज त्वम् ॥३॥

हे मनु हाम्रा विरुद्धमा सक्रिय शत्रुलाई तिमी परास्त गर दुःख दिँदै र कुच्याउँदै शत्रुमाथि आक्रमण गर तिम्नो प्रभावपूर्ण क्षमता रोक्न कसले पो सक्छ र ? हे अद्वितीय मनु । तिमी स्वर्ध संयमशील भएर शत्रुलाई नियन्त्रणमा गर्दछौ ।

एकैबहुनामसि मन्यवीडितो विश्विशं युधये स शिशाधि ।

अकृत्सरकवया युजा वयं द्युमन्तं घोषं विजयाय कृणुहे ॥४॥

हे मनु । तिमा एकैले नै अनेकौँबाट सत्कारयोग्य छौ तिमी युद्धका निमित्त प्रत्येक मानिसलाई तीक्ष्ण बनाऊ हे भक्ष्य प्रकाशयुक्त मनु तिम्नो मित्रताका सहयोगले हामी हर्षित भएर विजय प्राप्तिका लागि सिंहनाद गर्दछौ ।

विजेषकुन्द्रिन्द्रइवानवन्नवोऽस्माकं मन्यो अधिपा भवेह ।

प्रियं ते नाम सहुरे गुणोमसि विष्मा तमुत्सं यत आबभूय ॥५॥

हे मनु इन्द्रजस्तै विजेता, असन्तुलित नबोल्ने तिमी हाम्रा अधिपति हौ । हे सहनशील मनु । तिम्ना निम्ति प्रिय स्तोत्र उच्चारण गर्दछौ तिमी उत्पन्न हुने श्रोत थाहा छ ।

आभूत्या सहजा वज्र सायक सहो बिभर्षीभिभूत उत्तरम् ।

ऋत्वा नो मन्योसह मेद्येधि महाधनस्य पुरुहत संसृजि ॥६॥

हे शत्रु संहार गर्ने वज्रजस्तै मनु । शत्रु विनाश गर्नु तिम्नो सहज स्वभाव हो । हे शत्रु पराजित गर्ने मनु । तिमी श्रेष्ठ तेज ग्रहण गर्दछौ । कर्मशक्तिका साथ युद्धक्षेत्रमा तिमी हाम्रा निम्ति सहायक होऊ । तिम्नो आह्वान असङ्ख्य वीरले गर्दछन्

संसृष्टं धनमुभयं समाकृतमस्मभ्यं दत्तां वरुणश्च मन्युः ।

धियं दधाना हृदयेषु शत्रवः पराजितासो अप नि लयन्ताम् ॥७॥

हे वरुण र मनु । उत्पादित र सङ्ग्रहित ऐश्वर्य हामीलाई प्रदान गर । भयभीत हृदयका शत्रु पराजित भएर पर भागून्

[सूक्त - ८५]

अधि सूर्या सावित्री, देवता - सोम सूर्या चन्द्रमा । छन्द - अनुष्टुप् त्रिष्टुप् जगती

सत्येनोत्तभिता भूमिः सूर्येणोत्तभिता द्यौः ।

ऋतेनादित्यास्तिस्रस्तं दिवि सोमो अधि श्रितः ॥१॥

देवताहरूमा सत्यस्वरूप ब्रह्माले पृथ्वीलाई आकाशमा स्थापित गरे । सूर्यदेव चुलोक अझ्याउँछन् यज्ञको आहुतिका आश्रयमा देवशक्ति रहेको हुन्छ सोम चुलोकभन्दा माथि रहेको छ

सोमेनादित्या बलिनः सोमेन पृथिवी मही ।

३थो नक्षत्राणामेषामुपस्थे सोम आहितः ॥२॥

आदित्य आदि देवता सामको कारण नै बलशाली छन् सोमले नै पृथ्वी महिमाशाली हुन्छ यी नक्षत्रका बीचमा पनि सोमलाई स्थापित गरिएको छ

सोमं मन्यते पपिबान्यत्सपिबन्त्योषधम् ।

सोमं यं ब्रह्माणो विदुर्न तस्यश्रनाति कश्चन ॥३॥

सोमलता आदि औषधि पेल्टा मुखले पिउन योग्य मान्यता प्राप्त सोम वन्छ । ब्रह्मनिष्ठ ज्ञानीले ज्ञानको साम गर्ने पान व्यक्तिका मुखले पिउन सक्ने खालको हुँदैन

आच्छद्विधानैर्गुपितो बार्हतेः सोम रक्षितः ।

प्राव्यामिच्छ्वन्तिष्ठसि न ते अशनाति पार्थिवः ॥४॥

हे दिव्य सोम तिमी ब्रह्मती विद्याका ज्ञानकारले जानका र गोप्य विधिल सुरक्षित छौ तिमी प्रावाको ध्यान सुन्दछौ तिम्रोलाइ पृथ्वीका प्राणीले सेवन गर्न सक्दैनन् ,

यत्त्वा देवा प्रपिबन्ति तत आ प्याथसे पुनः ।

वायुः सोमस्य रक्षिता समानां मास आकृतिः । ॥५॥

हे सोमदेव मानिसले औषधिका रूपमा तिमलाई ग्रहण गरे वरम्बर तिम्रो सेवन गर्दछन् । महिनाले वर्षालाइ सुरक्षित गर्नुभै वायुदेव सोमलाई सुरक्षा गर्दछन्

रैभ्यासीदनुदेयी नाराशंसी न्योचनी ।

सूर्याया भद्रमिद्वसो गाथयैति परिष्कृतम् ॥६॥

सूर्यको कन्याको पाणिग्रहणका समयमा रैभी नामका ऋचा उनका सखीजस्ता भए नाराशंसो नामका ऋचा तिनका सनिका बनेका थिए सूर्याको पहिरन भए शोभायमान धियो कल्याणकारी गाथामन्त्र आदि विशेष रूपमा परिष्कृत थिए ।

चित्तिरा उपबर्हणं चक्षुरा अभ्यञ्जनम् ।

द्यौर्भूमिः कोश आसीद्यस्यात्सूर्या पतिम् ॥७॥

सूर्यपुत्रो पतिधरमा ज्ञानका लागि प्रस्थान गर्दा श्रेष्ठ विचार उनको आच्छादन र आँखाका अञ्जन पनि बनेका थिए । बुलोक र पृथ्वी नै उनका खरखजाना भए

स्तोमा आसन्प्रतिधयः कुरीर छन्द ओपशः ।

सूर्याया अश्विना वरानिरासीत्पुरोगवः ॥८॥

स्तवन नै सूर्याका रथका ढाङ्ग थिए, कुरीर नामको छन्द रथको भित्रो भाग थियो । सूर्याका वर अश्विनाकुमार थिए र अग्नि अगाडि लागेका दूतका रूपमा थिए

सोमो वधयुरभवदश्विनास्तामुभा वरा ।

सूर्या यत्पत्ये शसन्तो मनसा सज्जितावदात् ॥९॥

सूर्यको पुत्रो हृदयदेखि नै पतिको कामना गर्दै थिन् सूर्यले आफ्नी पुत्री सुया अश्विनीकुमारलाई दिने बेलामा सोम पनि उनीसँग विवाह गर्न इच्छुक थिए, अश्विनीकुमार नै उनका वरका रूपमा स्वीकृत भए

मनो अस्या अन आसीद् द्यौरासीदुत च्छदिः ।

शुक्रावनड्वाहावास्तां यदयात्सूर्या गृहम् ॥१०॥

सूया आफ्ना पतिका घरमा जाँदा मन उनको रथ थियो र आकाश रथको उनो थियो, दुई शूक्रहरू उनको रथका वाहन थिए

ऋक्सामाभ्यामभिहितौ गावौ ते सामनावितः

श्रोतं ते चक्रे आस्तां दिवि पन्थाश्चराचरः ॥११॥

हे सूर्यदेवी ! ऋक र साम स्तवन मुन्ने धारण गर्ने एक भर्कासित समानता भएका दुई श्रोत्र तिम्रा मनरूपी रथका पाङ्ग्रा थिए रथले हिँड्ने बाटो आकाश निश्चित भयो

शुची ते चक्रे यात्या ब्यानो अक्ष आहतः ।

अनो मनस्मय सूर्यारोहत्प्रयती पतिम् ॥१२॥

जाने बेलामा तिम्रा रथका दुवै पाङ्ग्रा पवित्र र उज्ज्वल भए त्वस रथको धुरो वायु थिए पतिगृहमा जान लागेको सृष्टी मनरूपी रथमा अरुहु भइन

सूर्याया वहतुः प्रागत्सवितो यमवाजसुजत ।

अघासु हन्यन्ते गावोऽर्जुन्यो पर्युद्धते ॥१३॥

सूर्या पतिका घरमा जाँदा धेरैको मायाले सूर्यले दाहजोका रूपमा बसाएको धनजति सबै पहिले नै पठाइएको थियो भन्ना नक्षत्रमा बिदाइका बेलामा दिएका गाई धपाइए र अर्जुनी वा पूर्वाफाल्गुनी र उत्तरफाल्गुनी नक्षत्रमा कन्यालाई पतिगृहमा पठाइयो ।

यदधिना पृच्छमानावयतं त्रिचक्रेण वहतु सूर्यायाः ।

विश्वे देवा अनु तद्वामजानन्सुत्रः पितरावपुणीत पूषा ॥१४॥

हे शक्तिनीकुमार हो ! तिमिहरू सूर्यासँग विवाहसम्बन्धी कुरो बुझ्न पुगेका बेला सबै देवताले समर्थन गरे र तिमिहरूका पुत्र पूषाले तिमिहरूलाई स्वीकार गरे ।

यदयातं शुभस्पती घरेयं सूर्यामुप ।

क्वैकं चक्रं वामासीत्क्व दक्ष्यत् तत्स्थधुः ॥१५॥

हे शुभस्पति शक्तिनीकुमार हो ! सूर्याले वरण गर्नका लागि जाँदा तिमिहरूका रथको एउटा पाङ्गो कहाँ थियो ? मार्ग जात्र जित्नासामा तिमिहरू कहाँ रहेका थियौ ?

द्वे ते चक्रे सूर्ये ब्रह्माण ऋतुथा विवुः

अथैकं चक्रं यदुहा तदद्यातय इद्विदुः ॥१६॥

हे सूर्य तिम्रा रथका दुई पाङ्गो ऋतुअनुसार गतिशील रूपमा चलेका छन् भन्ने कुरो ब्राह्मणले जानेका छन् तेस्रो गोपनीय चक्रका विषयमा पनि विद्वानहरू जान्दछन्

सूर्यायै देवेभ्यो मित्राय वरुणाय च ।

ये भूतस्य प्रचेतस इदं तेभ्योऽकर नमः ॥१७॥

सूर्या मित्र र वरुण आदि देवताहरू तथा सबै प्राणीका लागि उनी कल्याणकारी हितचिन्तक हुन् हामी उनलाई प्रणाम गर्दछौ

पूर्वापरं चरते माययैती शिशु क्रीडन्ती परि यातो अध्वरम् ।

विश्वान्न्यन्यो भुवनभिवष्ट ऋतुन्यो विदधान्जायते पुनः ॥१८॥

दुवै शिशु आफ्ना तेजले पूर्व र पश्चिममा विचरण गर्दछन् दुवै आँडा गर्दै यज्ञमा पुग्दछन् । उनीहरू दुईमा एउटा सूर्यले सबै लोक हेर्दछन् र अर्को चन्द्रले ऋतु निर्धारण गर्छन् त्यसैले यिनीहरू बारम्बार उदाउनेअस्ताउने गर्दछन्

नवोनवो भवति जायमानोऽहो कैतुरुधसामेत्यग्रम् ।

भागं देवेभ्यो वि दधात्यायन्न चन्द्रमास्तिरते दीर्घमायुः ॥१९॥

चन्द्रदेव दिनहुँ उदाएर सधैं नवानतम हुन्छन् दिनका सूचक सूर्यदेव प्रतिदिन नवीन रूपमा बिहान सबैका अगाडि आउँछन् सूर्यदेव आएर देवतालाई यज्ञको हविर्भाग दिने व्यवस्था गर्दछन् चन्द्रदेव आएर जीवनलाई आनन्द र चिरायु प्रदान गर्दछन्

सुकिंशुक शल्मलिं विश्वरूपं हिरण्यवर्णं सुवतं सुचक्रम् ।

आ रोह सूर्ये अमृतस्य लोकं स्योनं पत्ये वहतु कृणुष्व ॥२०॥

हे सूर्यपुत्री तिम्री आफ्ना पतिका वरतिर जाँदै सुन्दर प्रकाशयुक्त पलाशका वृक्षले बनेको र शाल्मली वृक्षका काठले बनाइएको विभिन्न रूपका सुनौला वर्णका, उत्तम र सुन्दर चक्र जडिएका रथमा आरुढ हाँऊ । तिम्री पतिका लागि अमृतमय लोकलाई सुखलाई सुखदायी बनाऊ

उदीर्घ्वातः पतिवती ह्येषा विश्वावसु नमसा गीर्भरीडे ।

अन्यामिच्छ पितृषद स ते भागो जनुषा तस्य विद्धि ॥२१॥

हे विश्वावसु ! यस ठाउँबाट उठ किनभने यी कन्याको पाणिग्रहण भइसकेको छ । हामी नमस्कार र स्तोत्रले तिम्रो भर्त्सना गर्दछौ पितृगृहमा रहका अरू विवाहयोग्य कन्याको कामना गर उनैले सौभाग्य प्रदान गर्नेछन्, भनाइको राम्रो अभिप्राय बुझ ।

उदीर्घ्वातो विश्वावसो नमसेडामहे त्वा ।

अन्यामिच्छ प्रफव्यैसं जायां पत्या सुज । ॥२२॥

हे विश्ववसु यो स्थान छोडिदेऊ । हामी नमस्कारपूर्वक तिम्रो स्तुति गर्दछौ तिम्री अर्क युवतीको कामना गर र त्यस स्त्रीलाई पतिसँग जान मयुक्त गराऊ

अनुक्षरा ऋजवः सन्तु पन्था येभिः सखायो यन्ति ते वरेयम् ।

समर्पमा सं भागे नो निनीयात्सं जास्पत्यं सुयममस्तु देवा ॥२३॥

हे देवता हो बाटाहरू कष्टले रहित र सरल होऊन् तिनैबाट हाम्रा मित्र कन्याका पिताका घरमा जाऊन् अयमा र भगदवले हामीलाई यहाँ सुखिस्तामाथ ल्याऊन् । यो पतिपत्नी आदर्श दम्पती सिद्ध होऊन्

प्र त्वा मुञ्चामि वरणस्य पाराधेन त्वाबध्नात्सविता सुशेव ।

ऋतस्य योनीं सुकृतस्य लोकेऽरिष्यं त्वा सह पत्या दधामि ॥२४॥

हे कन्या ! तिम्रीलाई हामी वरणका बन्धनबाट छुटाइदिन्छौं र सवितादेवले सेवाकायका लागि तिम्रीलाई बन्धनयुक्त गराएका थिए सत्यको आधार र सन्धर्मका निवास भएका स्थानमा तिम्रीलाई अनिष्टरहित पतिका साथ विराजमान गराउँछौं

प्रेतो मुञ्चामि नामुतः सुबद्धाममुतस्करम् ।

यथेयमिन्द्र मीढवः सुपुत्रा सुभासति ॥२५॥

हे कन्या यस पिताका कुलबाट तिम्रीलाई मुक्त गर्दछौं र पतिका कुलबाट होइन पतिका कुलमा तिम्रीलाई राम्ररी आबद्ध गराउँछौं । हे कामनावर्षक इन्द्रदेव यी वधू सुमन्तानले सम्पन्न र सौभाग्यवती रहन् ।

पूषा त्वेतो नयतु हस्तगुह्याश्विना त्वा प्र वहता रथेन ।

गृहान्नाच्छ गृहपत्नी यथासौ वशिनी त्वं विदथमा वदासि ॥२६॥

पूषादेवले तिम्रीलाई यहाँबाट हात समातेर लैजाऊन् । अग्नि आश्विनीकुमारले रथमा बसाएर लैजाऊन् । तिम्री आफ्ना पतिका घर प्रस्थान गर त्यहाँ तिम्री गृहस्वामिनी र सखेलाई आफ्ना नियन्त्रणमा राख्ने बल विवेकपूण आफ्नाको प्रयोग गर

इह प्रियं प्रजया ते समृध्यतामस्मिन् गृहे गार्हपत्याय जागृहि ।

एना पत्या तन्वीसं सृजस्वाधा जित्री विदथमा वदाथ ॥२७॥

पतिका घरमा सुसन्तानले युक्त भएर तिम्रा स्नेहको वृद्धि होस् र त्यस घरमा तिम्री गृहस्थधर्मको कर्तव्य निर्वाह गर्नका लागि सधैं जागरूक हाऊ स्वाभिमानी भिन्न नस । वृद्धावस्थामा तिम्रोहरू दुवै एउटो उपदेश दिन सज्ने होओ ।

नीललोहितं भवति कृत्यासक्तिर्व्यज्यते ।

एधन्ते अस्या ज्ञातयः पतिर्बन्धेषु बध्यते ॥२८॥

रजावतीलाई रानीलाई वणका हुँदा उनमा कृत्याशक्ति गन्त्यो हुन्छ उनी कृत्याको अनुसार तन्त्रको वृद्धि हुन्छ त्यसका प्रभावले पति बन्धनमा बाधित हुन्छ

परा देहिं शामुल्यं ब्रह्मभ्यो वि भजा वसु ।

कृत्येषा पद्धती भूत्वा नाया विशते पतिम् ॥२९॥

शामुल्यका रूपमा शरीरका मलाबकर त्याग गर । ब्रह्मका शक्तिबाट प्राप्त गर्ने ब्राह्मणलाई धन वा वाक्स प्रदान गर यसै कृत्याशक्तिले जन्म प्रदान गर्न जायाका रूपमा पतिका साथ सहगामिनी बन्दछन् ।

अश्रीरा तनुर्भवति रूशती पापयामुया ।

पतिर्यद्वध्वोऽ वाससा स्वमङ्गमभिधित्सते ॥३०॥

उक्त कृत्याजन्य विकारका स्थितिमा स्वो पीडादायक हुन्छन् यस्ता रिशतिमा वधूसित संयुक्त हुनाले पतिको शरीर कान्तिरहित भएर रोग आदिले दूषित हुन्छ

ये वध्वश्चन्द्रं वहतु यक्ष्मा यन्ति जनादनु ।

जुनस्तान्यज्ञिया देवा नयन्तु यत आगताः ॥३१॥

चन्द्रमाजस्तै सुन्दर वधूको रोग जन्मदाता मातापिताबाट स्वभावतः शरम्भार गर्दछ त्यस्तो रोग यजर्नाय देवताले पहिलेकै स्थानतिर फिर्ता गरिदिऊन्

मा विदन्यरिपन्थिनो य आसीदन्ति दम्पती ।

सुगेभिर्दुर्गमतीतामप द्रान्त्वरातयः ॥३२॥

दम्पतीका निकट आउने रोगरूपी शत्रु नश होऊन् तिनहरू सुगम मागबाट दुःख स्थानमा जाऊन् । शत्रु हामीबाट टाढा पुगून् ।

सुमङ्गलीरियं वधूरीमां समेत पश्यत
सौभाग्यमस्यै दत्त्वायाथास्त वि परेतन ॥३३॥

नीली दुर्लभ मङ्गल चिह्ननस्ते मुस्ताञ्जित छन् आशावाट दिन भाएका सबैले यिनको दर्शन गर्नु
विवाहिलाई उभम सौभाग्यवती हुने शुभ आशाबाट दिइएको रछि सबै आ आफ्ना घरमा जाऊन् ।

तृष्टमेतत्कदुकमेतदपाठवद्विषवन्नैतदेव ।

सूर्या यो ब्रह्मा विद्यात्स इन्द्रधूयमर्हति ॥३४॥

स्थिति दाषपुण अग्रहणीय, पराकाट देख्न योग्य विषयनस्तै घातक छ व्यवहारयोग्य होइन सूर्यालाई
गम्भिर चिन्तेका मेधावी विद्वान् नै अधुमै गृहितकारी सम्बन्ध स्थापित गर्न योग्य हुन्छन्

आशसनं विशसनमथो अधिविकर्तनम् ।

सूर्याया पश्य रूपाणि तानि ब्रह्मा तु शुन्धति ॥३५॥

सूर्याको स्वरूप कम्मा छ त्यो पनि हामी यिनको वस्त्र केयौं ठाउँमा च्यातिएको छ । कतै माफम
त कतै चौ निराट उधिएको छ सृष्टिको निमाण गर्ने ब्रह्माले यसलाई सुन्दर बनाउन सक्छन् ।

गृभ्णापि ते सौभगत्वाय हस्तं मया पत्या जरदिष्टिर्यथासः ।

भगो अयमा सविता पुरन्धिर्मह्य त्वाहुर्गर्हपत्याय देवाः ॥३६॥

है वधू सौभाग्य वृद्धि गर्नका लागि म तिम्रो दो हात समाउँछु मलाई पतिका रूपमा स्वीकार
गरर वृद्ध बनस्थासम्म साथ रहिदेऊ भन्ने मेरो प्रार्थना छ भग अयमा सविता र पूषादेवले
तिमीलाई मरा निमिन गृहस्थधर्म पालन गर्न प्रदान गरेका छन्

तां पूषञ्छिवतमामेरयस्व यस्या बीजं मनुष्याः पवन्ति ।

या न ऊरू उशती विश्रयाते यस्यामुशन्तः प्रहराम शेषम् ॥३७॥

हे पूषादेव तिम्रा मम कल्याणकारीलाई प्रेरित गर तसमा मानिसले बीज स्थापना गर्ने सकोस्
हामी मानिसप्रति उन्मत्त हुँदै जो आफ्ना घर भाग फेलाउँछिन् र जसका गर्भमा उत्साहपूर्वक
बीज स्थापित गर्ने सकिन्छ उनलाई प्रेरित गर ।

तुभ्यमग्रे पर्यवहन्त्यस्यै वहुतुना सह ।

पुनः पतिभ्यो जाया दा अग्ने प्रजया सह ॥३८॥

हे अग्निदेव त्वयैसन्दा तिम्रो दाउरोका रूपमा कन्या नै तिम्रा सामु लगिन्छ । तिमी पतिलाई श्रेष्ठ
सुसन्तान प्रदान गर्ने दा प्रदान गर र विवाहित दम्पतीलाई सुसन्ततिले सम्पन्न गराऊ

पुनः पत्नीमग्निरदादायुषा सह वर्चसा

दीर्घायुस्या यः पतिजीवाति शरदः शतम् ॥३९॥

अग्निले दीर्घायु नेत्रम्या र कर्न्तिपुत्र पत्नी प्रदान गरे । यिनका पति सदा नष्ट बाँचून्

सोमः प्रथमो विविदे गन्धर्वो विविद उत्तरः ।

तुलीयो अग्निष्टे पतिस्तुरीयस्ते मनुष्यजाः ॥४०॥

हे सूर्या सोमले सबप्रथम गन्धर्वाका रूपमा तिम्रीलाई प्राप्त गरे त्यसपछि गन्धर्व तिम्रा पति भए
तिम्रो तसो पनि अग्निले ५ न मानिसका वंशज तिम्रा साथी पति हुन्

सोमो ददद् गन्धर्वाय गन्धर्वो दददग्नये ,

रयि च पुत्रोश्वादाग्निरमहमथो इमाम् ॥४१॥

सामले तां सोमो गन्धर्वदेव दिए गन्धर्वले अग्निलाई र अग्निले त्यसपछि ऐश्वर्य र नाराबाट उत्पन्न
सन्तानमहित मलाई प्रदान गर्दछन्

इहैव स्तं मा वि यौष्ट विश्वमायुर्व्यश्नुतम् ।

क्रीडन्तौ पुत्रैर्नपुभिर्मोदमानी स्वे गृहे ॥४२॥

हे वर र वधू निर्माहरू यहाँ यस वृहिल्य पनि ग्रहसभा छुटा नहोस् । गृहा जाँवत विशेष
गीतले उपभोग गर आफ्नो गृहस्थधर्म निर्वाह गर्दै पुत्रपौत्रादि सन्तानसँग आनन्दप्रमोदपूर्वक
जावन निवाह गर

आ नः प्रजां जनयतु प्रजापतिराजसाय समनक्त्वर्यमा ।

अदुर्मङ्गलीः पतिलोकमा विश शं नो भव द्विपदे शं चुतप्यदे ॥४३॥

प्रजापति ब्रह्माले हामीलाई यसले सन्तान प्रदान गर्तु अयमादेवले वृद्ध बवस्थासम्म हामीलाई

संगसंगै राख्नु । हे वधू ! तिमी मङ्गलमयी बनेर पतिका घरमा प्रवेश गर । तिमी हाम्रा सम्माननीय बन्धु र पशुका लागि मङ्गलकारिणी होऊ

अधोरचक्षुरपतिष्येधि शिवा पशुभ्यः सुमनाः सुवर्चाः ।

वीरसुदैवकामा स्योना शं नो भव द्विपदे शं चतुष्पदे ॥४४॥

हे वधू ! तिमी शान्तिदृष्टियुक्त र पतिका निमित्त दुःखनिवारक तथा मङ्गलमयी होऊ तिमी पशुका लागि हितप्रद, सुविचारयुक्त तेजस्वी वीर जन्माडने र देवताको उपासना गर्ने भएर कल्याणकारिणी होऊ । हाम्रो परिवार र आफन्तसँगै उपयोगी पशुका लागि कल्याणकारिणी होऊ

इमां त्वमिन्द्र मीढवः सुपुत्रां सुभगां कृणु ।

दशास्यां पुत्रानां धेहि पतिमेकादशं कृधि ॥४५॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी यी स्त्रीलाई सुसन्ततियुक्त र सौभाग्यशाली बनाऊ यिनलाई दस पुत्र भएका बनाऊ र पतिसहित यी स्त्रीका एघार जनाको परिवारले युक्त गराऊ

सम्राज्ञी श्वशुरे भव सम्राज्ञी श्वश्रवां भव ।

ननान्दरि सम्राज्ञी भव सम्राज्ञी अधि देवेषु ॥४६॥

हे वधू ! तिमी मासु समुग नन्द र देवरका लागि महारानीजस्तै होऊ तिमी सबैमाथि स्वामिनीजस्तै होऊ

समञ्जन्तु विश्वे देवाः समापो हृदयानि नौ ।

सं मातरिक्षा सं धाता समु देष्ट्री दधातु नौ ॥४७॥

सम्पूर्ण देवताले हामी दुईको हृदय संयुक्त गराऊन् । जल, वायु, धाता र सरस्वतीले हामी दुवैलाई परस्पर मेल गराऊन्

[सूक्त ८६]

ऋषि - इन्द्र वृषाकपि इन्द्राणी । देवता इन्द्र । छन्द पङ्क्ति

षि हि सोतोऽरसुक्षत मेन्द्र देवममसत ।

यत्रामददवृषाकपिरर्यः पुष्टेषु मत्सखा विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥१॥

इन्द्रदेवले स्तोतालाई सोम पेलन अथवा अन्य काममा प्रेरित गरेका थिए उनीहरूले इन्द्रदेवको प्रार्थना गरेनन् । सोमरसले गरिने यज्ञमा आएर वृषाकपि सोमपान गरेर हर्षित भए त्यस्ता यज्ञमा पनि इन्द्रदेव नै प्रमुख हुन्छन्

परा हीन्द्र धावसि वृषाकपेरति व्यथिः

नो अहं प्र विन्दस्यन्यत्र सोमपीतये विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥२॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी दिक्क भएर वृषाकपिका निकटमा गएका थियौ । तिमी सोमपान गर्नका लागि अन्य यज्ञमा जाँदिनौ । निश्चय नै इन्द्रदेव महान् छौ

किमयं त्वां वृषाकपिश्चकार हरितो मृगः ।

यस्मा ईरस्यसीदु न्वयं वा पुष्टिमद्वसु विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥३॥

हे इन्द्रदेव ! हरियो रङ्गका मृगजस्ता वृषाकपिले तिम्रो कस्तो हित गरेका छन् ? कुन हितका लागि तिमी उदार भएर उनलाई पुष्टिकर ऐश्वर्य प्रदान गर्दछौ ? यो कस्तो खालको हित हो ? इन्द्रदेव वास्तवमा नै सर्वोत्तम छौ ।

यमिमं त्व वृषाकपिं प्रियमिन्द्राभिरक्षसि ।

श्वा न्वस्य जम्भिषदपि कर्णे वराहयुर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥४॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी जुन प्रिय वृषाकपिलाई सुरक्षा गर्दछौ बनेललाई आक्रमण गर्ने कृकुरले उनको कान टोकिदोओस् इन्द्रदेव वास्तवमा महान् छौ ।

प्रिया तप्यनि मे कपिर्व्यक्ता व्यदुषत् ।

शिरो न्वस्य राविषं न सुगं दुष्कृते भुवं विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥५॥

मलाई सन्तुष्ट गराउने पढाथ वृषाकपिले दूषित गरिदिए । मलाई यिनको टाउको छिनाइदिऊँजस्तो लागेको छ यस्ता दुष्कर्ममा लागेको म कहिल्यै हिनैषि बनेछैनँ इन्द्रदेव सबैभन्दा महान् छन् ।

न मत्स्री सुभसत्तरा न सुयाशुतरा भुवत् ।

न मत्प्रतिच्यवीयसी न सक्थ्युद्यमीयसी विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥९॥

मभन्दा बढी सौभाग्यशालिनी कुनै अर्को आइमाई छैन । न त मभन्दा सुखी नै कुनै छन् न मेरा भन्दा असल सन्तानले युक्त नै कुनै होला । पतिलाई सुख दिनमा मभन्दा सक्षम पनि सायद कुनै नहोला । इन्द्रदेव वास्तवमा महान् छन् ।

उषे अम्ब सुलाभिके यथेवाङ्ग भविष्यति ।

भसम्ने अम्ब सक्थि मे शिरो मे वीव इष्यति विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥१०॥

हे माता इन्द्राणी । अहिले तिमी सुखको लाभ प्राप्त गर्दै छौ । तिम्रा शरीरका अङ्ग, जङ्घा, मस्तक आदि आवश्यकताअनुसार आआफ्नो स्वरूप धाण गर्ने र कार्य गर्न सक्षम छन् । तिमी इन्द्रदेव पिताका लागि स्नेहको सुख दिने गर्दछ्यौ । इन्द्रदेव महान् छन् ।

किं सुबाहो स्वद्वगुरे पृथुष्ये पृथुजाघने ।

किं शूरपत्नि नस्त्वमभ्यमीषि वृषाकपि विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥११॥

हे वीर इन्द्राणी । तिमी श्रेष्ठ भुजा, सुन्दर औंला, असल केश र विशाल जङ्घा भएकी छ्यौ । किन वृषाकपिको रिस गर्दछ्यौ । इन्द्रदेव वास्तवमा महान् ।

अवीरामिव मामयं शरारुरभि मन्यते ।

उताहमस्मि वीरिणीन्द्रपत्नी मरुत्सखा विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥१२॥

मलाई बस घातक वृषाकपिले पति र पुत्रविनाको जस्तै ठानेको छ, तर म इन्द्रकी पत्नी पति र सन्तानयुक्त छु, मरुत्हरू हाम्रा सहायक छन् । इन्द्रदेव विश्वमा सर्वोत्तम छन् ।

सहोत्रं स्म पुरा नारी समनं वाव गच्छति ।

वैधा ऋतस्य वीरिणीन्द्रपत्नी महीयतेविश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥१०॥

सत्यको विश्दानमा रहने, सत्यको अनुसन्धान गर्ने र पुत्रवती इन्द्रकी पत्नी इन्द्राणी यज्ञमा पहिले नै पुग्दछिन् । त्यसो भएकैले सबै ठाउँमा उनको स्तुति हुन्छ । मेरा पतिका रूपमा इन्द्रदेव महान् छन् ।

इन्द्राणीमासु नारिषु सुभगामहमश्रवम् ।

नहस्या अपरं चन जरासा मरते पतिर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥११॥

सबै स्त्रीमध्ये इन्द्राणीलाई म सर्वाधिक सौभाग्यशालिनी मान्छु । अन्य स्त्रीका पतिभै इन्द्राणीका पति इन्द्रको बुढा भएर मृत्यु हुँदैन, वास्तवमा उनै इन्द्र सर्वोत्तम छन् ।

नाहिमिन्द्राणि राखणं सख्युर्वृषाकपेभ्यते ।

यस्येदमप्यं हविः प्रियं देवेषु गच्छति विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥१२॥

हे इन्द्राणी । हाम्रा मित्र मरुत्हरू वृषाकपिविना खुसी हुँदैनन् । वृषाकपिको अत्यन्त प्रिय द्रव्य नै देवताकहाँ पुग्दछ । इन्द्रदेव नै सर्वोत्तम छन् ।

वृषाकपायि वैवति सुपुत्र आदु सुस्तुषे ।

यसत् इन्द्र उक्षणः प्रियः काचित्करं हविर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥१३॥

हे वृषाकपिका माता पत्नी हो । तिमीहरू धन, असल पुत्र र सुन्दर पुत्रवधूले सम्पन्न छौ । तिमीहरूबाट अर्पित उक्षा नामको पोषक खाद्यान्न इन्द्रदेवले चाँडै सेवन गर्नु । प्रिय र सुखदायक हविष्यान्न उनले सेवन गर्नु । इन्द्रदेव वास्तवमै महान् छन् ।

उक्ष्णो हि मे पञ्चदश साकं पचन्ति विंशतिम् ।

उताहमवि पीव इदुभा कुक्षी पृणन्ति मे विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥१४॥

मेरा लागि शचीले पठाएका पन्ध्र वा बीस वटा उक्षा एकैसाथ तयार छन् । म त्यो सेवन गरेर बलियो हुन्छु । मेरा दुवै पाखुरामा बल भरिन्छ । विश्वमा इन्द्र नै सर्वश्रेष्ठ छन् ।

वृषभो न तिमिशृङ्गोऽन्तर्यूथेषु रोहवत् ।

मन्थस्त इन्द्र शं हृदे यं ते सुनोति भावयुर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥१५॥

तिखा सिङ्ग भएको साँढे गाईका बथानमा पसेर डुर्छदै रमाएभै हाम्रा माभ्रमा तिमी रमाएर बस । तिम्रा मनको भावना हितकारी होस् । तिमीलाई मनैदेखि रुचाउने इन्द्राणीले तयार गर्ने सोमरस पनि कल्याणकारी होस् । विश्वमा इन्द्रदेव सर्वोत्तम छन् ।

न संशे यस्य रम्बतेऽन्तरा सक्थ्याः कपुत ।

सेदीशे यस्य रोमशं निषेदुषो विजृम्भते विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥१६॥

जसका दुई वटाको भारी थाम्ने अङ्गका बाँचमा कुछ्यात गराउने विकृति इच्छिन्द्र, त्या शासन गर्न सक्ने हुँदैन त्यो रोमकिरणबाट चुहिले सम्भावना हुँदा शासन गर्न समथ हुन्छ, वास्तवमा इन्द्रदेव नै सर्वश्रेष्ठ छन्

न संशे यस्य रोमशं निषेदुषो विजृम्भते ।

सेदीशे यस्य रम्बतेऽन्तरा सक्थ्याः कपृद्विध्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥१७॥

कुरूप विस्तार भएका धर्तौ र आकाश दुवै धारकबीच अन्तरिक्षमा शब्द निकाल्छन् र उन्नैले शासन गर्दछन् जसका बिग्रिएका अङ्गको विकार प्रकट हुन्छ उसले शासन गर्दैन इन्द्रदेव नै सर्वश्रेष्ठ छन्

अयमिन्द्र वृषाकपिः परस्वन्तं हतं विदत्

असिं सूतं नवं चरुमादेधस्यान आचितं विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥१८॥

हे इन्द्रदेव, वृषाकपिले टाढा रहेको दुर्लभ वस्तु पनि प्राप्त गर्नु यो खड्ग, चरु र काठढाडराले भरिएको गाडा ग्रहण गर इन्द्रदेव वास्तवमै सर्वोत्तम छन्

अयमेमि विचाकशद्विचिन्वन्दासमार्यम् ।

पिबाभि पाकसुत्वनोऽभि धीरमचाकशं विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥१९॥

म इन्द्र यजमानको निरीक्षण गर्दै शत्रु पर हटाउँदै र न्यायको खोजी गर्दै यजमा उपस्थित हुने गरेको छु । सोम पेल्लेर तयार गर्ने र हविष्यान्न तयार गर्नेले दिएको सोम सवन गृह्य उचित क्रिसिमले बुद्धिमान् यात्रकको रक्षा गर्दछु, इन्द्रदेव नै सर्वश्रेष्ठ छन् ।

धन्व च यत्कृन्तत्रं च कति स्विता वि योजना ।

नेदीयसो वृषाकपेऽस्तमेहि गृहं उप विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥२०॥

पानीविनाको मरुस्थल र फाँड्ने पनि अनावश्यक जङ्गलसमेत आफै उज्जने ठाउँका बाँचमा कति अन्तर छ ? त्यसो हुँदा दुवैलाई सह्यानका लागि हे वृषाकपि नजिक रहेका हाम्रा घरमा तिमी बस्ने गर इन्द्रदेव सर्वश्रेष्ठ छन् ।

पुनरेहि वृषाकपे सुविता कल्पयावहै ।

य एष स्वप्नजशोऽस्तमेभि पथा पुनर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥२१॥

हे वृषाकपि तिमी फेरि फर्केर आऊ तिम्रा लागि हामी सुखद गी श्रेष्ठ काम सम्पन्न गर्दछौं तिमी निद्रा हटाएर स्वप्न नाश गराउने सूर्यजस्तै भएर सुगम मार्गबाट फेरि हाम्रो घरमा आऊ इन्द्रदेव सर्वोत्तम छन्

यदुद्वज्वो वृषाकपे गृहमिन्द्राजगन्त ।

क्वो स्य पुत्वधो मृगः कमगज्जनयोपनो विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥२२॥

हे वृषाकपि र इन्द्रदेव माथि घुमिसकेर निर्माहरू हाम्रो घनाभित्र यस धेरै किसिमको भोग गर्ने र दुनियाँलाई सुख दिने तिम्रो घुमन्तेजस्तो भाग कहाँ गएको थियो ? वास्तवमा इन्द्रदेव सर्वश्रेष्ठ छन् ।

पशुर्हं नाम मानवी साकं ससृव विंशतिम् ।

भद्रं भलं त्यस्या अभूद्यस्या उदरमामयद्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥२३॥

मनुको पुत्रीको नाम पशु वा स्पर्शा हो तिनले एके पटक बाँस बटा पुत्र जन्माएका थिएन पशुको विशाल पेटको सधैं भलो होस् । इन्द्रदेव नै वास्तवमा महान् छन्

[सूक्त -५]

ऋषि पायु भागद्वात्र देवता रक्षाहा अग्नि छन्द त्रिष्टुप् अनुष्टुप्

रक्षोहणं वाजिनमा जिघर्षि मित्रं प्रथिष्ठमुप यामि शर्म ।

शिशानो अग्निः क्रतुभिः समिद्धः स नो दिवा स रिषिः पातु नक्तम् ॥१॥

राक्षसबिध्वंसक, बलवान्, याजकका मित्र र प्रतिष्ठित अग्निलाई हाम्रो घिउले प्रज्वलित गराउँदै अत्यन्त सुखको अनुभव गर्दछौं यी अग्निदेव आफ्नो ज्वाला तैजस्वी गराउँदै यज्ञकर्ता यजमानद्वारा प्रदीप्त हुन्छन् यिनै अग्निदेवले हिंस्रक राक्षसबाट हामीलाई रातदिन रक्षा गर्नु

अयोदधौ अर्चिषा यातुधानानुप स्पृशा जातवेदः समिद्धः ।

आ जिह्वया मूदेवाग्रभस्व ऋष्यापो युक्तव्यपि धत्स्यासन् ॥२॥

हे ज्ञानस्वरूप अग्निदेव ! तिम्रो अच्युत नेत्रस्यार र जन्मात्मका दौत भएजस्त छो त्वस्तै भएर आफ्नो ज्वलात्कारी जिह्वाले हिंस्रक राक्षस नष्ट गर । मांसभक्षी राक्षसलाई काटेर आफ्नो ज्वालास्पर्श मुखमा हाल

उभोभयाविवृणु धेहि वंद्य हिंस्रः शिशानोऽवरं परं च

उतान्तरिक्षे परि याहि राजज्जम्भैः स धेधाभि यातुधानान् ॥३॥

हे अग्निदेव ! आफ्ना दौत तिखा बनाऊ असुरलाई ती दौत गाडिदेऊ । दुई किसिमले राक्षस संहार गर र परममर्का प्रजाको रक्षा गर । हे दीप्तिमान् बलशाली अग्निदेव ! तिम्रो अन्तरिक्षमा रहेका असुरनाजिकै जाऊ दुष्ट असुरलाई आफ्ना दाह्याले चपाऊ

यज्ञैरिवुः संममानो अग्ने वाचा शल्यां अग्निभिर्दिहानः ।

ताभिविध्य हृदये यातुधानान् प्रतीचो बाहून्प्रति भक्ष्येषाम् ॥४॥

हे अग्निदेव ! तिम्रो मांसध्वजद्वैक यज्ञ र हाम्रो प्राशनले सन्तुष्ट हुँदै दायाँले निसाना लगाएभै बझका भक्षित्वा भागले असुरका मुटु छाँडिदेऊ त्यसपछि युद्ध गर्नका लागि कस्सिएका तिनका सार्धका पनि हतपारुङ्गा भैचिडेऊ

अग्ने त्वच यातुधानस्य भिन्धि हिंसाशनिर्हरसा हत्त्वेनम् ।

प्र पर्वाणि जातवेदः शृणीहि ऋष्यात्क्रयिष्णुर्वि चिनोतु वृक्षम् ॥५॥

हे सर्वज्ञ अग्निदेव ! तिम्रो असुरको भाला काँडिदेऊ तिनलाई तिम्रो हिंस्रक भस्त्रका नेजले नष्ट गराऊ । असुरलाई पडुपडु गराइदेऊ । असुरका टुक्र टुक्रा भएका शङ्ख मायाहायी खोँसा आदि पशुलाई खाऊन

यत्रेदानीं पश्यसि जातवेदमिच्छन्तमग्न उत वा चरन्तम् ।

यद्वान्तरिक्षे पथिभिः पतन्तं तमस्ता विध्य शर्वा शिशानः ॥६॥

हे ज्ञानवान् र जन्मजात अग्निदेव ! राक्षस उभिएका बला यताउति हिँडका बला आकाशमा छँदा वा मार्गमा वा पहुँचने त्यसको निसाना लगाउँदै तिम्रो तिखो बाण हानेर संहार गरिदेऊ

उतालब्धं स्मृणुहि जातवेद आलेभानादृष्टिभिर्यातुधानान् ।

अग्ने पूर्वो नि जहि शोशुचान आमादः क्षिक्कस्तमदन्त्वेनी ॥७॥

हे ज्ञानी अग्निदेव ! गन्तमार्गकारी असुरका हातले मताइएका यज्ञमानलाई तिम्रो श्रुष्टि नामको दुईतर्फ धार हुने खट्गले रक्षा गर सबैभन्दा पडिले तिम्रो प्रदीप्त भएर काँचो मासु खाने राक्षसको संहार गर भग्वाज नकाल्दै तीव्र गतिमा उड्ने चराले यी राक्षसलाई खाऊन

इह प्र ब्रूहि यतमः सो अग्ने यो यातुधानो य इदं कुणोति ।

तमा रभस्व समिधा यविष्ठ नृचक्षसश्चक्षुषे रन्ध्रयनम् । ६॥

हे युवा अग्निदेव ! यो यज्ञ विध्वंस गर्ने राक्षस कुन हो ? हामीलाई भन समिधाले दन्किएर तिम्रो त्यसलाई संहार गर मानिसमाथि तिम्रो कृपापूर्ण दृष्टि रहन्छ । त्यसै कल्याणकारी दृष्टिभन्नाका आफ्ना तेजल असुरका विनाश गर

तीक्ष्णेनाग्ने चक्षुषा रक्ष यज्ञं प्राञ्च वसुभ्यः प्र णय प्रचेतः ।

हिंस्रं रक्षांस्यभि शोशुचानं मा न्त्वा दभन्यातुधाना नृचक्षः ॥९॥

हे अग्निदेव ! तिम्रो आफ्नो मधुर तेजले हाम्रो यज्ञको सुरक्षा गर । हे श्रेष्ठ ज्ञानले सम्पन्न अग्निदेव ! यस सर्वोन्नत यज्ञलाई तिम्रो धनले सम्पन्न गराऊ । हे मानिसको हेरविचार गर्ने अग्निदेव ! तिम्रो असुरका संहारक र अग्नि प्रचलित छौ । दुष्ट असुरताले तिम्रो विनाश नगरेमू

नृचक्षः रक्षः परि पश्य विक्षु तस्य त्रीणि प्रति शृणोह्यद्रा ।

तस्याग्ने पृष्टीर्हरसा शृणीहि त्रेधा मूलं यातुधानस्य वृक्ष ॥९०॥

हे मानिसको हेरविचार गर्ने अग्निदेव ! मानिसका घातक असुरलाई पनि विचार गर त्यस राक्षसका भक्षित्वा तीन वटा टाउका छिन्नाऊ उसका नाजिकै रहेका राक्षसलाई पनि चाँडै समाप्त गर यसै गरी तीन तिरबाट राक्षसको जे मासिदेऊ ।

त्रिर्यातुधानः प्रसितिं त पृथ्वं यो अग्ने अनूतेन हन्ति ।

तमर्चिषा स्फूर्जयज्जातवेदः समक्षमेन गृणते नि वृद्धि ॥११॥

हे ज्ञानले युक्त अग्निदेव तिम्रा ज्वालामा भस्मिन राक्षस तीन पटक आऊन् । मन्थलाई असन्त्य बाणीले नष्ट गराउने राक्षसलाई आफ्ना तेजले खरानी बनाऊ तिनलाई स्तोताबा अगाडि नै विनष्ट परिदेऊ ।

तदग्ने चक्षुः प्रति धेहि रेभे शफारुजं येन पर्यासि यातुधानम् ।

अथर्ववज्ज्योतिषा दैव्येन सत्यं धूर्वमन्वचित न्योष ॥१२॥

हे ज्ञानसम्पन्न, बलशाली अग्निदेव गर्जन गर्ने अहङ्कारी असुरमाथि न्यस्तो तेज फर्काऊ, जसको प्रकाशमा तिमी खुरजस्ता नडले ऋषिलाई दुख दिने असुर देख्न सक्छौ मन्थलाई असन्त्यले छोज्न खोज्ने भजानी भस्मलाई आफ्ना तेजस्विताले यथार्थ ऋषिले जस्तै गरी भस्म गराइदेऊ ।

यदग्ने अद्य मिथुना शपातो यद्वाचस्तुष्टं जनयन्त रेभाः ।

मन्योर्मनसः शरव्याइ जायते या तया विध्य हृदये यातुधानान् ॥१३॥

हे अग्निदेव आज सबै मन्त्रीपुरुष आपसी भगडा गर्दछन् र स्तोताहरू आपसमा मुख छोडेर बाभ्दै छन् । यस्ता बेलामा रिसका भोकले छोडिएको बाणले राक्षसको हृदय प्वाल परिदेऊ

परा शुणीहि तपसा यातुधानान्पराग्ने रक्षो हरसा शुणीहि ।

पराचिषा मरुदेवाञ्चुणीहि परासुतृपो अभि शोशुचान् ॥१४॥

हे अग्निदेव । असुरलाई तिमी आफ्ना तेजले भस्म गराऊ तिनलाई आफ्ना तपशक्तिले विनाश गर हिंस्रक असुरलाई आफ्ना तिखा ज्वालाले नष्ट र अति ज्वलनशील अवस्थामा मानिसको प्राण हरण गर्ने असुरलाई भस्म गराइदेऊ

पराद्य दैवा वृजिन शुणन्तु प्रत्यगोन शपथा यन्तु तृष्टाः ।

वाचास्तेन शरव ऋच्छन्तु मर्मन्विश्रस्यैतु प्रसितिं यातुधानः ॥१५॥

अग्नि अदि देवताले प्राणघाती असुर विनाश गरन् असुरलाई हाम्रो सराप लागोस् असत्ता राक्षसका मर्ममा बाण पस्नु । सर्वव्यापक अग्निदेवका ग्रन्थनले असुर भासोस् ।

यः पौरषेयेण ऋविषा समदृक्ते यो अश्व्येन पशुना यातुधानः ।

यो अज्याया भरति क्षीरमग्ने तेषां शीर्षाणि हरसापि वृश्च ॥१६॥

हे अग्निदेव ! मान्छेका मासुले भुँडो भर्दा रमाउने अश्व नाटि पशुको मासु भेला पार्ने र हंसरहित सोभा गार्नेको दुध चोर्ने दुष्ट राक्षसको मुन्दो आफ्ना शक्तिले छिनाइदऊ ।

संवत्सरीण पर उम्रियायास्तस्य माशीद्यातुधाने नृक्षः ।

पीयूषमग्ने यतमस्तिपुप्सात् प्रत्यञ्चमर्चिषा विध्य मर्मन् ॥१७॥

हे मानिसको विचार पुर्‍याउने अग्निदेव वर्षभरिमा जन्म हुने गाईको दुधजति दुष्ट राक्षसले पान गर्ने नसक्नु यो अमृतजस्तो दुध खाने विचार गर्ने राक्षस तिम्रा छेउगा अड्कनेबित्तिकै आफ्ना ज्वालारूपी तेजले तिमी छिन्नभिन्न गराइदेऊ ।

विषं गवां यातुधानाः पिबन्त्वा क्षुर्यन्तामदितये दुरेवाः ।

परैरान्देवः सविता ददातु परा भागमोषधीना जयन्ताम् ॥१८॥

राक्षसी शक्तिले गाईको दुध खानेबित्तिकै त्यो दुध विषमरि राम देवमाता अदितिको सन्तुष्टिका लागि राक्षसलाई ज्वालारूपी अस्रले काटिदेऊ । सवितदेवले राक्षसलाई हिंस्रक जन्तुका माफमा हालिदिऊन् यिनलाई खानयोग्य औषधि प्राप्त नहोस्

सनादग्ने मृणसि यातुधानाज त्वा रक्षासि पूतनासु जिग्युः ।

अनु दह सहसुरान्क्रव्यादो मा ते हेत्यग मुक्षत दैव्यागः ॥१९॥

हे ज्ञानवान्, बलशाली अग्निदेव । सधैं तिमी राक्षसनाटि डल्दै आएका छौ । तिनलाई युद्धमा परास्त गराएका छौ क्रूर प्रकृतिका, अभक्ष्य आहार खाने दुष्टलाई तिमी नाश गर । तिम्रो तेजबाट तिनीहरू जोगिन नसक्नु ।

त्वं नो अग्ने अधरादुदक्तात्त्वं पश्चादुत रक्षा पुरस्तात् ।

प्रति ते ते अजरासस्तपिष्ठा अधशसं शोशुचतो दहन्तु ॥२०॥

हे अग्निदेव ! हामीलाई तिमी पूर्व, पश्चिम, उत्तर दक्षिण चार तिरबाट सुरक्षित गर तिम्रो आत उज्ज्वल, अविनाशी र अत्यन्त रापिलो ज्वालाले दुष्कर्मी राक्षस डढाओस् ।

पश्चात्पुरस्तादधरादुदक्तात्कविः काव्येन परि पाहि राजन् ।

सखे स्खायमजरी जरिम्पोऽग्ने मतीं अमत्यंस्त्व नः । २९॥

हे दीप्तिस्म्पन्न ज्ञानदशी अग्निदेव आपना दृष्टिका कुशलताले उन्नर, लक्षणा भूव र पश्चिम चार तिरछाट हाम्रो रक्षा राम्ररी गर । हे जीवन्तारहित मित्र अग्निदेव हामी तिमी मित्र हुनाले कृपादृष्टिले दोर्घजीवी बनौ तिम्रो अविनाशी हौ हामी मरणशील भानिमलाई चिरज्जीवी बनाऊ ।

परि त्वाग्ने पुरं वयं विप्रं सहस्य धीमहि ।

धृषद्वर्णं दिवोदेवे हन्तारं भङ्गुरावताम् ॥ २९॥

हे शक्तिशाली अग्निदेव, तिम्रो पूर्णता प्रदान गत जात्रे, सङ्क्षुषणाल समुरलाई सधैं संहार गर्न सक्दछौ । हामी तिमी गुण पाउनका लागि ध्यान गर्दछौ

विषेण भङ्गुरावतः प्रति ष्व रक्षसो दह

अग्ने तिम्रेन शोचिषा तपुर्गाधिष्ठीभिः ॥ २३॥

विश्वत्मक कर्मतरि लागेका रक्षसलाई तिम्रो आफ्ना विस्तृत तीक्ष्ण तेजले जलाइदेऊ र तातिएको दुईतिर धार हुने ऋष्टि नामका रस्त्रले तिनलाई नष्ट गराऊ ।

प्रत्यग्ने मिथुना दह यातुधाना किमीदिना ।

सं त्वा शिशामि जागृह्यदब्धं विप्र पन्मभिः ॥ २४॥

हे बलशाली अग्निदेव, स्त्रीपुरुषका आचमा कर्तौ के छ भन्ने कुरा हेर्दै र सुनाउँदै हिँड्ने गरेको राक्षसलाई भस्म गराऊ हे ज्ञानले सम्पन्न अग्निदेव तिम्रो अदम्य श्रेष्ठ तिम्रीलाई हामी सधैं जागृत रहनका लागि स्मृति गर्दछौ

प्रत्यग्ने हरसा हरः शुणीहि विश्वतः प्रति ।

यातुधानस्य रक्षसो बलं वि रुज वीर्यम् ॥ २५॥

आफ्ना तेजले आततायां असुर नष्ट गर्ने हे अग्निदेव । यो असुरको बल र पराक्रम तिम्रो पुरै विनाश गरिदछ ।

[सूक्त - ८८]

ऋषि मध्वन्वान् आङ्गिरस धामदेव्य देवता सूर्य वैश्वानर छन्द त्रिष्टुप्

हविष्णान्तमजरं स्वर्विदि दिविस्सूर्याहुतं जुष्टमग्नी ।

तस्य धर्मणे धुवनाय देवा धर्मणे कं स्वधया पप्रथन्त ॥ १॥

पोषण प्रणितिका लागि पान गर्न योग्य अविनाशी र देवताद्वारा सवन गरिने सोमरस दिव्यलोको धुन पुग्नु, स्वर्गका विषयमा मानेका अग्निदेवका निमित्त समर्पित छ त्यही सोमरस पोषणयुक्त इङ्गले उत्पादन र धारण गर्नेका लागि देवताले सुखप्रद अग्निलाई संवर्द्धित गराए

शीर्षं भुवनं तमसापगृह्णमाविः स्वरभक्ज्जाते अग्नौ ।

तस्य देवाः पृथिवी द्यौरतामोऽरण्यलोषधीः सख्ये अस्य ॥ २॥

सम्पूर्ण भुवन अन्धकारग्रस्त भएर हामी अध्यायाल छोपिँदा अग्नि आविष्कार भए र सम्पूर्ण विश्व फेरि स्पष्ट रूपमा प्रकट भयो जग्गुलाई विलय गराउन यो महिमाशाली अग्निदेवको मित्रता इन्द्र आदि देवता, पृथिवी, आकाश, जल अन्तरिक्ष र शोषधिया समाएको तुन्छ ।

देवेभिर्निषितो यज्ञियेभिरग्निं स्तोषाण्यजरं बृहन्तम् ।

यो भानुना पृथिवीं द्यामुत्तेमामाततान रोदसी अन्तरिक्षम् ॥ ३॥

यज्ञीय प्रक्रियाका सञ्चालक देवताले हामीलाई प्रेरणा प्रदान गरेका छन्, हामी ठनै अविनाशी र विस्तृत अग्निदेवलाई प्रार्थना गर्दछौ उनै अग्निदेवका तेजले द्यावापृथिवी र अन्तरिक्ष विस्तृत गराउँछ ।

यो होतासीत्प्रथमो देवजुष्टो यं समाञ्जत्राज्येन वृषानाः ।

स पतन्नीत्वरं स्था जगाद्यच्छ्वात्रमग्निरकृणोऽज्जातवेदाः ॥ ४॥

वैश्वानर अग्निदेवले देवताबाट सेवा प्राप्त गर्दै सञ्जभन्दा पहिलो हाता हुने अवसर पाए, उनलाई वर्णकर्ता देवता र याजकले राम्ररी प्रज्वलित गराउँछन् उनै अग्निदेवले उड्ने बरा गतिशील सर्पआदि र जगतका समस्त स्थावरजङ्गम जीवै उत्पन्न गरेका हुन् ।

यज्जातवेदो भुवनस्य मूर्धन्नतिष्ठो अग्ने सह रोचनेन ।

तं त्वाहेम मतिभिर्गीभिरुरुक्थैः स यज्ञियो अभवो रोदसि प्रा । ५ ।

हे ज्ञानी अग्निदेव सम्पूर्ण विश्वका स्वर्गभन्दा उच्च स्थानमा तिम्रो रहन्छ निम्न मनको विचार र तिम्रोलाई हाम्रो स्तुति र सुन्दर गानले प्राप्त गर्दछौं तिम्रो यज्ञीय क्रमले आकाश र पृथ्वी परिपूर्ण गराउँछौं

मूर्धा भुवो भवति नक्तमग्निस्ततः सूर्यो जायते प्रातरुद्यन् ।

मायामू तु यज्ञियानामेतामणे यत्पुणश्चरति प्रजानन् ॥६॥

गत अथवा प्रलयकालका अन्धकारमा अग्निदेव यस ससारका सबै प्राणाका लागि शिर जोपाउने माश्रयका रूपमा रहन्छन् यिनै बिहान अथवा सृष्टिकालमा सूर्यका रूपमा प्रकट हुन्छन् यिनै अग्निदेवलाई यज्ञ सम्पन्न गर्ने अवतको माया भनिन्छ उनी स्वर्गता भएर शीघ्रताका साथ अन्तरिक्षमा विचरण गर्दछन्

दृशेन्थो यो महिना समिद्धोऽरोचत दिवियोनिर्विभावा

तस्मिन्नग्नौ सूक्तवाकेन देवा हविर्विश्व आजुहवुस्तनूपा ॥७॥

अग्नि आफ्ना महिमा सबैदर्शनीय प्रज्वलनशील दिव्यलेकन विराजमान विशिष्ट रूपले तेजस्वी भएर सुशोभित हुन्छन् अग्निदेवलाई शरीरका रक्षक अवतान सूक्त पाठ गर्दै हविष्यान्नको आहुति समर्पित गरे ।

सूक्तवाकं प्रथममादिदिग्निमादिद्विविरजनयन्त देवा ।

स एषां यज्ञो अभवत्तनूपास्तं द्यौर्वेद तं पृथिवी तमाप ॥८॥

सबप्रथम देवताले पहिलो वाक्यका रूपमा सूक्त बनाए । त्यसपछि अग्निदेवले उज्ज्वल प्रकट गरे अग्नि हविष्य बनाए यसै गरेर यो दिव्य यज्ञ सम्पन्न भए यस जनले शरीरको संरक्षण हुन्छ यसलाई द्युलोक पृथ्वी र अन्तरिक्षले जानका छन्

य देवासोऽजनयन्ताग्निं यस्मिन्नाजुहवुर्भुवनानि विश्वा ।

सो अर्चिषा पृथिवीं द्याभुतेमामृज्यमानो अतपन्महिस्ता ॥९॥

अग्नि देवशक्तिबाट उत्पन्न भए अग्निमा सम्पूर्ण आकाले अग्निमा आहुति समर्पित गर्दछन् । अग्निले सरल मार्गबाट पृथ्वी द्युलोक र अन्तरिक्षलाई ताप प्रदान गरेका छन् ।

स्तोमेन हि दिवि देवासो अग्निमजीजनच्छक्तिभो रोदनिप्राप् ।

तमू अकृण्वन् त्रेधा भुवे क स ओषधीः पचति विश्वरूपाः १०।

द्युलोक र पृथ्वी व्याप्त गराउने अग्निदेवलाई देवतल अवलेकन स्तुति र प्रार्थनाले प्रकट गरे सुखदायक अग्निलाई उतले पृथ्वी, अन्तरिक्ष र द्युलोक गरे तीन भावमा प्रस्तुत गरे अग्निदेव पृथ्वीमा सर्वव्यापी ओषधिलाई परिपक्व अवस्था प्रदान गर्दछन्

यदेदेनमवधुर्धृजियासो दिवि देवाः सूर्यमादितेयम् ।

यदा चरिष्णू मिथुनावभूतामादित्रापश्यन्भुवनानि विश्वा ॥११॥

देवताले यज्ञीय कार्यक्रममा अग्निदेवलाई अर्पित र सूर्यका रूपमा आकाशमा पुर्तिष्ठन गराउँदा विचरणशील धनात्मक र अण्णात्मक गरी वैभवका दुई स्वरूप रचना भए त्यसपछि मात्रै निम्नले सारा संसार देखिने रूपमा रचना गरेका हुन् ।

विश्वस्मा अग्नि भुवनाय देवा वैश्वानर केतुमहामकृण्वन् ।

आ यस्ततानोषसो विपातीरपो ऊर्णोति तमो अर्चिषा यन् ॥१२॥

अग्निदेव विशेष दीप्तिले युक्त उषाका निर्माता हुन् र गमनशील भएर आफ्नै तेजस्व अन्धकार समाप्त गर्दछन् विश्वको कल्याण गर्ने अग्निदेवलाई सम्पूर्ण देवताले दिउँसोका लागि उज्यालो प्रदान गर्ने बनाए ।

वैश्वानरं कवयो यज्ञियासोऽग्निं देवा अजनयन्नजुयम् ।

नक्षत्रं प्रत्नमिनच्चरिष्णु यषस्याध्यक्षं तविषं बृहन्तम् ॥१३॥

ज्ञानदर्शी र यज्ञको विचार भएका देवताले भन्ने वैश्वानर अग्निदेव प्रकट गरे अग्निदेव विस्तृत र महिमामय भएर अन्तरिक्षमा पहिलेदेखि विचरण गरेका नक्षत्रलाई देवताका अर्पित प्रभावहान बनाइदिन्छन्

वैश्वानर विश्वहा दीदिवांस मन्त्रैरग्निं कविमच्छा वदामः ।

यो महिम्ना परिवभूवीवी उतावस्तादुत देवः परस्तात् ॥१४॥

सर्वैका दीप्तिमान्, क्रान्तदर्शी र विश्वमङ्गलकारी अग्निदेवलाई हामी मन्त्रले प्रार्थना गर्दछौं । अग्निदेव आफ्ना महत्त्वपूर्ण उपयोगिताले छावापृथिवी पर्यपूर्ण गराउँछन् । अग्निदेव माथि र तल गरी दुवै निर्यात प्रकाशित हुँदै तात्दछन् ।

हे भूमी अश्रूणाव पितृणामहं देवानामुत मर्त्यानाम् ।

ताभ्यामिदं विश्वमेज्यते यदन्तरा पितर मातर च ॥१५॥

पितृ, देवता र मानिसका देवयान र पितृयान गरी दुवै मार्गसित हामी परिचित छौं । यो अगत्य मर्तापिनारूपी छावापृथिवीका बीचमा प्रकट भएको छ । ससार अगाडि सदैव ता दुवै लोकको मार्ग फेला पार्दछ ।

हे समीची बिभूतश्चरन्तं शीर्षतो जातं मनसा विमुष्टम् ।

स प्रत्यङ्गविश्वो भुवनानि तस्यावप्रयुच्छन्तरणिध्राजमानः ॥१६॥

एकापसमा सम्बन्धित भएर गतिशाल रहेका छावापृथिवी सूर्ययाट उत्पन्नित, टाउका माथिको स्थानमा विद्यमान, मनन गर्न योग्य स्तुतिले विशेष रूपमा शोधित भएपछि अग्निदेवलाई धारण गर्दछन् । सर्वलाई तान्ने उनै देदीप्यमान अग्निदेव नियम भङ्ग नगराउन आफ्ना कार्य गर्दै सम्पूर्ण लोकका अगाडि नै रहेका हुन्छन् ।

यत्रा वदेते अवरः परश्च यज्ञन्योः कतरो नौ वि वेद ।

आ शैकुरित्सधमादं सखायो नक्षन्त यज्ञं क इदं वि वोचत् ॥१७॥

तल्लो लोकमा व्याप्त भएका अग्नि र माथिल्लो लोकमा विचरण गर्ने अग्नि वा वायुका बीचमा यज्ञका विषयमा हामी दुर्मध्ये को विशेष रूपमा जात्रे भनेर विवाद हुन्छ । त्यस बेला मित्रसहका श्रुतिविरुद्ध उनै सम्पन्न गर्दछन् । उनैहरूको त्यस्ता विवाद टुट्नगडन भने कोही सक्षम हुँदैन ।

कत्यग्नयः कति सूर्यासः कत्युषासः कत्यु सिवदापः ।

नोपस्मिजं वः पितरो वदामि पृच्छामि वः कवयो विद्वाने कम् ॥१८॥

हे पितृ हो, निर्माहसमित प्रतिस्पर्धा गर्नका लागि प्रश्न सोध्न लागेका होइनौं । ज्ञान प्राप्त गर्नका लागि माग्दछौं । अग्नि कति किसिमका हुन्छन् / सूर्य कति छन् / उषा कति हुन्छन् र जलदेवता कति किसिमका छन् ।

यावन्मात्रमुषसो न प्रतीकं सुपण्यैश्चसते मातरिभः ।

तावद्वात्युप यज्ञमायन्बाह्वणो होतुरवरो निषीदन् ॥१९॥

हे वायुदेव ! रात्रिहरू विहानाको तेजस्वी मुखको धुन्टो नहटाउनेजेल ज्ञानीहरूमा तल रहने होताहरू यज्ञभक्तिका नजिकै दसेर स्तोत्र गाउँदै तिनका उपसर्ग गर्दछन् ।

[सूक्त - ८९]

ऋषि - रेणु वैश्वामित्र । देवता - इन्द्र सोम देवता । छन्द - त्रिष्टुप् ।

इन्द्रं स्तवा नूतनं यस्य महा विवबाधे रोचना वि ज्मो अन्तान् ।

आ यः परो चर्चणीधृद्वरोधिः प्र सिन्धुभ्यो रिरिचानो महित्वा ॥१॥

इन्द्रदेव आफ्ना महानताले प्रकाश पनि छेकिदिन्छन् र पृथ्वीको आन्तरिक भाग पनि ओगट्छन् । हे ऋत्विक् हो ! मानिसको गलतगोष्ट गर्न समुद्र भन्दा बढी समर्थ, विश्वको अन्धकारनाशक, तेजले दुलोक र पृथ्वी व्याप्त गगउने इन्द्रदेवलाई स्तुति गर ।

स सूर्यः पथुरु वरास्येन्द्रो ववृत्याद्वथ्येव चक्रा ।

अतिष्ठन्तमपस्यन् सर्गं कृष्णा तमांसि त्विष्वा जधान ॥२॥

सामर्थ्यशाली इन्द्रदेव आफ्ना तेजले अनेकौं लोकलाई मारथाले चक्र घुमाएँ चारैतिर घुमाउँछन् । निरन्तर गतिशाल र सधैं कममा रहने अश्वजस्तै इन्द्रदेवका प्रखर तेजले यस सृष्टिका चारैतिर फैलिएको कालो अन्धकार विनाश गर्दछ ।

समानमस्या अनपावृद्धं क्षमया दिवो असमं ब्रह्म नश्यम् ।

वि यः पृष्ठेव जनिमान्वयं इन्द्रश्चिकाय न सखायमीषे ॥३॥

हृन्विक् हो ! हामीसँग भेला भएर अने इन्द्रदेवका लागि पृथ्वी र आकाशमा अनुपम मानिएको

नयानौलो स्तोत्र उच्चारण गर इन्द्रदेव यज्ञमा बतार्का पुष्ट नामको पोषक स्तोत्र पाउन आशा गर्दछन् । उनी शत्रुको निरीक्षण र मित्रको संरक्षणका लागि पनि तयार भइरहेका हुन्छन् ।

इन्द्राय गिरि अनिशितसर्गा अपः प्रेरय सारस्य बुध्नात् ।

यो अक्षेणैव चक्रिया शचीभिर्विष्वक्तस्तम्भ पृथिवीमुत द्याम् ॥४॥

इन्द्रदेवता आफ्ना क्षमताले घुलोक र पृथिवीलाई धुराले चक्रलाई सम्हालेभैं सम्हाल्दछन् । इन्द्रदेवका लागि उच्च स्तरले उच्चारण गरिने स्तुति अन्तरिक्षबाट जल प्रवाहित गर्नमा पनि सक्षम हुन्छ ।

आपान्तमन्युस्तुपलप्रभमा धुनिः शिमीवाञ्छरुमा ऋजीषी ।

सोमो विधान्यतसा वनानि नावाङ्गिन्द्र प्रतिमानानि देभुः ॥५॥

नेत्र उत्पन्न गर्ने शीघ्र गति वेगपूर्वक प्रहार गर्ने, पराक्रमले शत्रु थक्कान्ने अनेकौं कर्म सम्पन्न गर्ने, भस्त्रशस्त्र धारण गर्ने सरल र धर्मका मार्गमा प्रेरित गर्ने सोमदेव सम्पूर्ण विस्तृत वनमा व्याप्त भएर इन्द्रलाई बलियो बनाउँछन् । कुनै पनि उपमानले इन्द्रदेवको समानता गर्न सक्दैन ।

न यस्य द्यावापृथिवी न धन्व नान्तरिक्षं नाद्रयः सोमो अक्षाः

यदस्य मन्युरधिनीयमानः शुण्ठाति बीडु रुजति स्थिराणि ॥६॥

घुलोक पृथिवी, अन्तरिक्ष र पर्वतले इन्द्रदेवको समानता गर्न सक्दैनन् । इन्द्रदेवका लागि सोमरस चुहुने गर्दछ । दुष्ट शत्रुमाथि उनको रिस बसँदा दृढतापूर्वक तिनलाई उनले विनाश गर्दछन् र स्थिर पदार्थलाई पनि भत्काइदिन्छन् ।

जघान वृत्रं स्वधितिर्यनेव रुरोज पुरो अरदन्न सिन्धून् ।

बिभेद गिरि नवमिन्न कुम्भमा गा इन्द्रो अकृणुत स्वयुग्भिः ॥७॥

बन्धनले वन काटेभैं इन्द्रदेवले थमुता विनाश गरे । शत्रुको सहर विनाश गरेर काँचो घेतोभैं मेघ भत्काए । सहयोगी मरतृहरुसँगै इन्द्रदेवले हामीलाई जल प्रदान गरे ।

त्वं ह त्यदृणया इन्द्र धीरोऽसिर्न पर्व वृजिना शुण्ठासि ।

प्र ये मित्रस्य वरुणस्य धाम युजं न जना मिनन्ति मित्रम् ॥८॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी धैर्यशाली भएर स्तोतालाई अणबाट मुक्त गराउँछौ । खाइगले जेसुकैको गाँठो काटेभैं साधकको दुःख विनाश गर्दछौ । वरुण र मित्रका वरुणत्वपूर्ण धारक कर्ममा बाधा हाल्ने अज्ञानी मानिसलाई इन्द्रदेवले विनाश गर्दछन् ।

प्र ये मित्रं प्रार्यमर्णं दुरेवाः प्र सञ्चिरः प्र वरुणं मिनन्ति ।

न्यमिन्नेषु वधमिन्द्र तुष्टं वृषन्वृषाणामरुषं शिशीहि ॥९॥

हं रहं पूरा गराउने इन्द्रदेव मित्र अर्थात्, प्रशंसनीय वरुणलाई पालित गर्ने दुष्कर्मी शत्रु संहार गर्न आफ्नो वेगतान, सामर्थ्यशाली र प्रदीप्त वज्र नामको अस्त्र धारण गरे ।

इन्द्रो दिव इन्द्र ईशे पृथिव्या इन्द्रो अपामिन्द्र इत्यवतानाम् ।

इन्द्रो वृधामिन्द्र इन्मेधिराणामिन्द्रः क्षेमे योगे हव्य इन्द्रः ॥१०॥

घुलोक, पृथ्वी जल र पर्वत आदि सबैतिर इन्द्रकै आधिपत्य छ । अनुभवशील वृद्ध र ज्ञानी मानिसमाथि उनैको स्वामित्व छ । नयाँ पदार्थ पाउने र पाएको रूगे जोगाउनका लागि इन्द्रदेवको स्तुति गर्नुपर्दछ ।

प्राक्तुभ्य इन्द्रः प्र वृधो अहभ्यः प्रान्तरिक्षात् समुद्रस्य धासे ।

प्र वातस्य प्रथसः प्र ज्यौ अन्तात् सिन्धुभ्यो रिरिचे प्र क्षितिभ्यः ॥११॥

गति, दिउँसो, अन्तरिक्ष, जल धारण गरेको समुद्र, वायुको विस्तृत ठाउँ पृथ्वीको सीमा नदी र मानिस आदि सबैबाट इन्द्रदेवको शक्ति महिमाशाली भएको छ । इन्द्रदेवले सबैलाई जित्न सक्दछन् ।

प्र शोशुचत्या उषसो न केतुरसिन्वा ते वर्ततामिन्द्र हेतिः

अरमेव विध्य दिव आ सुजानस्तपिष्ठेन हेषसा द्रोघमित्रान् ॥१२॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी शत्रु हनन गर्ने भक्ष्य वज्रास्त्र ज्योतिष सम्पन्न उषाको ध्वजाका किरणले एकै समान रूपमा शत्रु ध्वस्त पारोस् । तिमी सन्तापकारी, भयङ्कर गजनकारी, आकाशबाट बिजुलीभैं खस्ने वज्रले विरोधी शत्रु संहार गर ।

अन्वह मासा अन्विद्वान्यन्वोषधीरनु पर्वतासः

अन्विन्द्र रोदसी वावशाने अन्वापो अजिहत जायमानम् ॥१३॥

इन्द्रदेव प्रकट हुनामात्र मास 'वन' शोध, र पर्वत उन्का पछि लागेर हिँड्न थाल्दछन् कान्तिमान
वाकाश, पृथ्वा र जल पनि इन्द्रदेवकै पछि लाग्दछन्

कहिँ स्वित्सा त इन्द्र चेत्पासदधस्य यद्भिन्नदो रक्ष एषत् ।

मित्रक्रवौ यच्छस्त्रे न गावः पृथिव्या अपृगमुया रायन्ते ॥१४॥

हे इन्द्रदेव युद्ध गर्ने पापी राक्षसलाई तिम्रो प्रखरत अस्त्रले नष्ट गर्दछौं । त्यो अस्त्र कहिले उत्पन्न
होला > त्यसबाट हितका विरोधी राक्षस, वधशालाका पशुजस्तै हुँदै मरर धनीमा ढलका होउन्

शत्रूयन्तो अधि ये नस्तवस्त्रे महि ब्राधन्त ओगणास इन्द्र ।

अन्धेनामित्रास्तमसा सचन्ता सुज्योतिषो अरुवस्तौ अधि प्युः ॥१५॥

हे इन्द्रदेव शत्रुतापुर्वक दुःख दिनका लागि हामीलाई चारै तिरबाट छेक्ने असुर शत्रु अन्धकारमा
खसून् र प्रकाशमयी रात्रि पनि तिनीहरूलाई अन्धकारपूर्ण नै लागोस्

पुरुषे हि त्वा सवना जनान ब्रह्माणि मन्दनृणतामूषीणाम् ।

इमामाधोष्णवसा सहति तिरौ विश्वे अर्चतो याद्वार्वाङ् ॥१६॥

हे इन्द्रदेव यजमानहरू तिम्रै लागि यज्ञ आदिको अनुष्ठान गर्दछन् स्तोत्राले संयुक्त रूपले गर्ने
प्राधान्यले हामी पनि तिम्रोलाइ हर्षित गराउँछौं त्यमा हुँदा प्रमत्त भएर तिम्रो ह्यमो मरक्षणका लागि
नार्जक आइटक

एवा ते वयमिन्द्र भुञ्जतीनां विद्याम सुमतीनां नवानाम् ।

विद्याम वस्तोरवसा गृणन्तो विश्वमित्रा उत त इन्द्र नूनम् ॥१७॥

हे इन्द्रदेव कृपापूर्वक संरक्षण गर्ने हुनाले तिम्रै अनुग्रह हामीलाई उपलब्ध होम् भनेर हामी
बारम्बार नयाँ स्तुति गर्दछौं हामी विश्वमित्रका वञ्चन निश्चित रूपमा तिम्रै अनुग्रहबाट भयल दिन
देख्न पाउँछौं

शुन हुवेम मधवानमिन्द्रमस्मिन्भरे नूतम वाजसातौ ।

शृण्वन्तमुग्रमृतये समत्सु ध्वन्तं वृत्राणि सज्जित धनानाम् ॥१८॥

सङ्ग्राममा हानी भएनन् पवित्र, यजमानमाथि कृपा गर्ने युद्ध रचाउने शत्रु नाश गर्ने नम्पूण
धनऐश्वर्यका विजेता र पुरुषहरूमा उत्तम इन्द्रदेवलाई अन्न प्राप्तिका लागि र संरक्षण गरुन् भनेर
आह्वान गर्दछौं

[सूक्त १०]

अधि नारायण देवता पुरुष । इन्द्र अनुष्टुप त्रिष्टुप्

सहस्ररीषा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् ।

स भूमि विश्वतो वृत्वात्यतिष्ठद्दशाङ्गुलम् ॥१॥

हजारौ शिर हजारौ नेत्र, हजारौ चरण भएका विराट् पुरुषले सारा ब्रह्माण्ड जितेर न्यसलाई दस
औँलाले निर्माण गर्दै ओगटेका छन् ।

पुरुष एवेदं सर्वं यदूत यच्च भव्यम् ।

उतामृतत्वस्थेशानो यद्रेनातिरोहति ॥२॥

निर्माण भइसकेको र निर्माण हुनुपर्ने सृष्टिका रूप उनै विराट् पुरुष हुन् तौ विराट् पुरुषका एक
चरणमा सबै प्राणी अटेका छन् र तीन वटा चरण दिव्यलोकमा छन् ।

एतावानस्य महिमातो ज्यायैश्च पुरुषः ।

पादोऽस्य विश्वा भूतानि त्रिपादस्यामृतं दिवि ॥३॥

यस संसारको विशालताभन्दा ठूला उनै विराट् पुरुष छन् समस्त आत्मा र अधिनाशो जगतका
स्वामी पनि उनै विराट् पुरुष हुन् । अन्न खाएर बढ्नेहरूका स्वामी उनै हुन्

त्रिपादूर्ध्वं उदैत्पुरुषः पादोऽस्येहाभवत्सुतः ।

ततो विष्वङ् व्यक्रामत्साराणानशने अभि ॥४॥

उपल्लो लोकाका तीन चरण हुन् विराट् पुरुषको एक भाग यहाँ फेरि प्रकट भयो अन्न खाने प्राणी र
अन्न नखाने वनस्पति आदिमा उनै विराट् पुरुष व्याप्त रहेका छन्

तस्माद्विराडजायत विराजो अधिपुरुषः ।

स जातो अत्यरिच्यत पश्चाद्भूमिमथो पुरः ॥१॥

सृष्टिको रचना गर्ने गरम पुरुष परमात्माबाट नो विरट् पुरुषको उत्पत्ति सृष्टिको मूल आधारभूतत्वका रूपमा भयो त्यहाँ विराट् भूत तत्त्व प्रकट भएपछि त्यसको विभाजन सुरु भयो यसैबाट भूमि आदिको पिण्ड र प्राणीको उत्पत्ति भएको छ ।

यत्पुरुषेण हविषा देवा यज्ञमतन्वत ।

वसन्तो अस्यासीदज्यं ग्रीष्मा शरद्धविः ॥६॥

विराट् पुरुषले हवि निर्माण गरेपछि देवताले यज्ञरूपी सृष्टिको धालनी गर्दा वसन्त ऋतु घिउ र ग्रीष्म ऋतु समिधा र शरद ऋतु हविष्यका रूपमा प्रकट भए

तं यज्ञं बर्हिषि प्रौक्षन्पुरुषं जातमग्रतः ।

तेन देवा अयजन्त साध्या ऋषयश्च ये ॥७॥

विशिष्ट पाण्डुप्रबलरूपी त्यस यज्ञका साध्य यज्ञका देवता र ऋषिहरूले पहिले प्रकट भएका यज्ञपुरुषलाई नै यज्ञका काममा खटाएर यज्ञको काय सम्पन्न गरे

तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः सम्भूतं पृषदाज्यम्

पशून्तौश्वक्रो वायव्यानारण्यान् ग्राम्याश्च ये ॥८॥

सबै हुवन गरेका यज्ञबाट सन्तुष्टिदायक प्रेषण तन्त्र उत्पन्न भयो त्यसैबाट वायुमा गतिशीलता उत्पन्न भयो भने वन र गाईमा रहने प्राणीको पनि उत्पत्ति भयो

तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतं ऋचः सामानि जज्ञिरे ।

छन्दासि जज्ञिरे तस्मद्यनजुस्तस्मादजायत ॥९॥

विराट् यज्ञ पुरुषबाट ऋग्वेद र सामवेदका गान प्रकट भए त्यहीँबाट यजुर्वेद र अन्य वेदका अक्षर उत्पन्न भए

तस्मादक्षा अजायन्त ये के चोभयादतः ।

रावो ह जज्ञिरे तस्मात् तस्माज्जाता अजावयः ॥१०॥

विराट् पुरुषबाट दुवैतिर दाँत भएका र गाव, बाख्रा भन्दा भिन्न उत्पन्न भए

यत्पुरुषं व्यदधुः कतिधा व्यकल्पयन् ।

मुखं किमस्य कौ बाहु का ऊरु पादा उच्येते ॥११॥

सङ्कल्पबाट उत्पन्न विराट् पुरुषलाई मानिहरू निर्भन्न क्रिमिले वातावरणलाई त्यसको कस्तो रूपमा रङ्गन त्यसको मुख भने हो त्यसका पाङ्खुरा भन्दा र त्यस कनकन हुन् ? शरीर मरचनामा त्यो पुरुष कसरी पूजा गर्नेको छ

ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीद् बाहू राजन्यः कृतः

ऊरू तदस्य यद्वैश्यः पद्भ्यां शूद्रो अजायत ॥१२॥

त्यस विराट् पुरुषको मुख ब्रह्मज्ञानी पाखुरा शूरीतिर तिघ्र चित्रण गर्ने वैश्य र गौडा श्रमिक शूद्र वर्गले वा तिनको भावले प्रकट भए

चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षोः सूर्यो अजायत

मुखान्द्रश्चाग्निश्च प्राणान्हायुरजायत ॥१३॥

त्यस विराट् पुरुषका मनमा चन्द्रमा आँखामा सूर्य कानमा वायु र प्राण तथा मुखमा अग्नि को रूप देखियो

नाभ्या आसीदन्तरिक्षं शीर्ष्णो द्यौः समवर्तत ।

पद्भ्यां भूमिर्दिशः श्रोत्रात्तथा लोकाँ अकल्पयन् ॥१४॥

त्यसै विराट् पुरुषका नाभिमा अन्तरिक्ष सिरेमा द्यौलोक गौणमा भूमि कानमा दस दिशा प्रकट भएका लोकको कल्पना भयो

सप्तास्यासन् परिधयस्त्रिः सप्त समिधः कृताः ।

देवा यद्यज्ञं तन्वाना अबध्नन्पुरुषं पशुम् ॥१५॥

देवताहरूले यम सृष्टिरूपी यज्ञको मुरसार गद्द सात वटा परिधि बनाए सातलाई तीनले गुनका समिध भए त्यसपछि खनन् पुरुष पशुका बन्धनमा अन्वद्ध भयो

यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ।

ते ह नाक महिमानः सचन्त यत्र पूर्वं साध्याः सन्ति देवाः ॥१६॥

देवताल यज्ञ पुरुषवत् तेजक यज्ञ कथ्यते यज्ञललाह भय कायका प्रथम स्थान प्राप्त ५
यज्ञेन सङ्कल्पका निधनमा महिमा सम्पन्न अग्निक स्वर्ग आदि स्थानमा निवास गर्त थान्
उदात्ता प्रो प्रक्रिया हुनुभन्दा पहिले साधनका रूपमा देवताहरु नै रहने गरेका थिए

[सूक्त ११]

अग्नि यरुण वैतहव्य देवता यग्नि छन्द गता पिष्टुर्

सं जागुवद्भिर्जमाण इध्यते दमे दमृता इषयन्निडस्पदे ।

विश्वस्य होता हविषो खेण्यो विभुर्विभावा सुषखा सखीयते ॥१॥

जागरुक पुरुषले प्रसन्नरीय अग्नि प्रज्वलित गर्दछन् सबै किसिमका द्रव्यका होता उदार
दानशील अग्निउब अन्नको कामना गर्दछन् उनी अन्न सर्वव्यापी प्रकाशवान् छन् र मन्त्रभाव
राज्यहरूका मित्र हुन्

स दर्शतश्रीरतिधिगृहे गृहे वनेवने शिश्रिये तक्ववीरिव ।

जनञ्जनं जन्यो नाति मन्यते विशा आ क्षेति विश्वोऽ विशाविशम् ॥२॥

मुर्गाभिन र अतिथिका रूपले पूजा गरिने अग्निदेव जनमानक प्रत्येक घरमा र वनमा रहन्छन् ।
अतिथिपति अग्निदेव प्रत्येक वाणिज्य व्यापक हुन्छन् त्यसैले उनी कसैको उपेक्षा गर्दैनन् राजाका
लागि कल्याणकारा यग्नि सबैको घरमा निवास गर्दछन् ।

सुदक्षो दक्षैः ऋतुनासि सुऋतुरग्ने कविः काव्येनासि विश्ववित् ।

वसुर्वसूनां क्षयसि त्वमेक इदं द्यावा च यानि पृथिवी च पुष्यतः ॥३॥

हे कुशलताघाट र पछ हुने अति कुशल अग्निदेव । तिम्रो कममध्यका श्रेष्ठ कम हा र काव्यरूपमा
मन्त्रवाट र गद्य अन्तर्दर्शी हो । तिम्रो सर्वज्ञ हुनारो वैभवंका व्यत्ययपक हो र हावापृथिवी
संरक्षक बनेका सर्व धनका प्रथम स्वामी हो

प्रजान्नग्ने तव योनिमूत्त्वियमिडायास्पदे धृतवन्तमासदः ।

आ ते चिकित्र उषसामिवेतयोऽरेपसः सूर्यस्येव रश्मयः ॥४॥

हे अग्निदेव यज्ञस्थलमास्तिर उपयुक्त समयमा घिनले सम्पन्न आवास बनाएका छौं तिम्रो त्यहाँ
पुनः निर्गमजन्म होऊ तिम्रो ज्वाला उषाकालको प्रकाशजन्म पवित्र र सूर्यका किरण जस्तै निर्दोष
छ

तव श्रियो वर्णस्येव विद्युतश्चित्राश्चिकित्र उषसा न केतवः ।

यदोषधीरभिमुष्ये वनानि च परि स्वय चिनुषे अन्नमास्ये ॥५॥

हे अग्निदेव तिम्रले मुख्यम हालेर अन्नरूपी आर्षाध र खोटाबन्ना छुलाउदा तिम्रो रश्मि वन
कालको विद्युत् अथवा उषा कालका प्रकाशजन्मको देखिन्छ

तमोषधीर्दधिरे गर्भमूत्त्वियं तमापो अग्निं जनयन्त मातरः ।

तमित्समानं वनिनश्च वीरुधोऽन्तर्वतीश्च सुवते च विश्वहा ॥६॥

कृत यनुसार उत्पन्न हुने अग्निको शक्ति लक्षितले आफ्नै गर्भमा धारण गर्दछ जलका धाराले
मातासमेत भएर अग्नि उत्पन्न गर्दछन् वनस्पति र औषधिले त्यसलाई गर्भका रूपमा भाग्य गरेर
उत्पन्न गराउँछन्

बातोपभूत इषितो वशां अनु तृषु यदन्ना वेविपद्विष्टिष्टे ।

आ ते यतन्ते रथ्योऽ यथा पृथक् रथोऽस्यग्ने अजराणि धक्षतः ॥७॥

हे अग्निदेव बायुले प्रकम्पित र प्रेरित हुँदा आफ्नो अन्तर वनस्पतिलाई निम्ना लक्षाले चार
तरफाट घेदा त्यो अदम्य तेज सधैँलाई अम्म गराउने विचारले रथमा बसेका शूरवीरभै सबै दिशामा
गइरछ

मेधाकारं विदधस्य प्रसाधनमग्निं होतारं परिभूतमं मतिम् ।

तमिदमं हविष्या समानमिहमिन्महे वृणते नान्यं त्वत् ॥८॥

बिबेक र बुद्धि बढाउने, शत्रुको विनाश गर्ने यज्ञ एव देवताका होताजस्तै बनेका अग्निदेवलाई
हामी अदम्य गर्दछौं हे अग्निदेव हविष्यान्न ग्रहण गर्न तिम्रलाई हामी साक्षा स्वर्गमा आह्वान
गर्दछौं निम्नोवाहेक अरु कसैलाई पनि पुकार्दैनौं

त्वामिदत्र वृणते त्वयिवो होतारमग्ने विदथेषु वेधसः ।

यदेवयन्तो दधति प्रयांसि ते हविष्मन्तो मनवो वृक्तबर्हिषः ॥९॥

हे अग्निदेव ! चन्नाका समग्रमा प्रनिष्पन्न गराउने विद्यागले हामी होतारका रूपमा तिम्रीलाई नै वरण गर्दछौं । सुखदायी देवत्वका अभिलाषा गर्ने यात्रक कुश काटेर तिमे लागि आहुति दिने गर्दछन्

तवाग्ने होत्र तवा पोत्रमृत्वियं तव नेष्ट त्वमग्निदुतायतः ।

तव प्रशास्त्रं त्वमध्वरीयसि ब्रह्मा चासि गृहपतिश्च नो दमे । १०॥

हे अग्निदेव ! उपयुक्त समयमा तिमाले नै होता र पोताको कार्य गर्नुपर्ने हुन्छ । यज्ञकर्ता यज्ञमानका लागि तिम्री नै नेष्टा र आग्नाक्ष पनि हो । प्रशस्ता र अध्वर्युको कार्य पनि तिम्री नै निवाह गर्दछौं । तिम्रा नै ब्रह्मा र घरमा रहेका गृहपति पनि हौं ।

यस्तुभ्यमग्ने अमृताय मर्त्यः समिधा दाशदुत वा हविष्कृतिः ।

तस्य होता भवसि यासि दूत्यमृषु बुषे यजस्वध्वरीयसि ॥११॥

हं अग्निदेव ! तिम्रीलाई अमृतको रूप सम्झे समिधा र हविष्यादर समर्पित गर्ने मानिसका लागि तिम्री होता हो । उताहरूकै लागि तिम्री देवतासमक्ष दूतको काम गर्न पुग्दछौं । ब्रह्मको जस्तै तिम्री अपदेश, गर्दछौं । यज्ञमानका रूपमा हवि समर्पित गर्दछौं । र यज्ञमा अध्वर्युको कार्य गर्दछौं ।

इमा अस्मै पतयो वाचो अस्मदौ ऋचो गिरः सुष्टुतयः समगमतः ।

वसुयवो वसवे जातवेदसे वृद्धासु चिद्धर्धनो यासु चाकनत् ॥१२॥

अग्निदेवकै निमित्त यी मयै नेटका वाक्य र स्तोत्र गराउन पूर्वक उच्चारण गर्दछौं । सर्वज्ञ र आश्रयका रूपमा रहेका अग्निदेवमा धनका कामनाले नै स्तोत्र समर्पित हुन्छ । ऐश्वर्य बढाउने अग्निदेव गस्तै स्तुतिले न्यादै इष्ट हुन्छन् ।

इमा प्रत्नाय सुष्टुति नवीयसी वोचेयमस्मा उशते शृणोतु नः ।

भूया अन्तरा हृद्यस्य निस्पृशे जायेव पत्य उशती सुवासाः । १३॥

स्तोत्रका अभिलाषी प्राचीन अग्निदेवलाई सर्वोत्तम नवीन र सुन्दर स्तोत्र उच्चारण गर्छौं । अग्निदेवले हाम्रो प्रार्थना सुन्नु सौभाग्यको आकाशमा झर्की नारी शोभायमान वस्त्र र अलङ्कारले सजिएभै देखिन अग्निदेवलाई हामी हृदयमा आश्रय गर्दछौं ।

यस्मिन्नश्वास ऋषभास उक्ष्णो वशा मेघा अवसृष्ट्यस आहुताः ।

कीलातपे सोमपृष्ठाय वेधसे हृदा मति जनये चारुमनये ॥१४॥

अन्नको रसपान गर्ने सोमको आहुति ग्रहण गर्ने श्रेष्ठ बुद्धिले सम्पन्न अग्निदेवका लागि मन र बुद्धि शुद्ध गरौं । यमो भ्रातार्यो नो यश्च मेघन गत मक्षम नन्दे । भेडा आदि सजिसज्जाउ भएर कोसीलाका रूपमा पाष्ट हुन्छन् ।

अहव्यग्ने हविरास्ये ते सूचीव घृत चन्वीव सोमः ।

वाजसनि रयिमस्मे सुवीरं प्रशस्तं धेहि यशस बृहन्तम् ॥१५॥

हे अग्निदेव ! तिम्रा ज्वालामा हामी हवि प्रदान गर्दछौं । सूर्य र जम्मा पार्ने पात्रमा सोमस रहेभै हामीलाई अन्न वीर पुत्र यादि गतिला धन र सन्धे । प्रशस्ती हुन सक्ने खालको अपार वैभव प्रदान गरेर सुखी बनाउ ।

[सूक्त ९२]

ऋषिः शायान मानवः देवता विश्वेदेव छन्दः जगती

यज्ञस्य वो रथ्यं विशपति विशां होतारमत्तो रतिथि विभावसुम् ।

शोचन्नुक्तासु हरिणीषु जभुरिदवृषा केतुर्यजतो दानशायतः ॥१॥

हे देवता हो ! तिम्रीहरू यज्ञका नायक मानिसका संरक्षक होतार, रत्रिका अतिथि र विभिन्न ऐश्वर्यसम्पन्न अग्निदेवको अचना गर । सुकोका काठ डढाउने र काँचा काठमा लेप्पने, मुखवट्टा र यात्राका श्वजारापी यज्ञनीय अग्निदेव आकाशमा शयन गर्दछन् ।

इमपञ्जस्यामुभये अकृण्वत धर्माणमग्निं विदधस्य साधनम् ।

अत्तु न यद्भुवसः पुरोहितं तनूनपातमरुषस्य निसते ॥२॥

देवता र मानिसका सबैभन्दा ठूला संरक्षक र धर्म धारण गर्ने अग्निदेवलाई यज्ञका लागि साधक बनाइएको छ । उनी तेजले सम्पन्न वायुका पुत्र र अग्नि लागेर बाटो देखाउने महान् नन्दा हुन् । उषाहरूले उनलाई सूर्यदेवलाई भै स्पर्शा गर्दछन् ।

बहस्य नीध वि पणेश्व मन्महे वया अस्य प्रहृता आसुरत्तवे
यदा घोरासो अमृतत्वमाशतदिज्जनस्य दैव्यस्य चर्किरन् ॥२॥

स्तुति गन योग्य अग्निदेवमित सम्बन्धित ज्ञान समै सन्ध होस् भन्न हामी चाहन्छौ । यज्ञका अग्निमा प्रदान गरिएको हाम्रा आहुति अग्निदेवले मवन रफन् भन्ने हामीले चाहका छौ यज्ञका अग्निमा ज्वालाको प्रचण्ड रूप लिएर देदीप्यमान हुँदा अग्निदेवका निमित्त हामी आहुति प्रदान गर्दछौ ।

अतस्य हि प्रसितिर्द्यौरु व्यचो नभो महामरमतिः पनीपसी ।

इन्द्रो मित्रा वणाः सं चिकित्रिरेऽथो भगः सविता पूतदक्षसः ॥३॥

विस्तृत छालाक व्यापक अन्तरिक्षलोक, अत्यन्त प्रशंसनीय एवं अन्ततः पृथ्वीले यज्ञका अग्निलाई प्रणाम गर्दछन्, इन्द्र मित्र भग सविता आदि पवित्र सामर्थ्यसम्पन्न देवताले उनलाई सम्मान गर्दछन्

प्र रुद्रेण दधिन यदि सिन्धवस्तिरो महीमरमतिं दधन्विरे ।

येभिः परिज्मा परियहृह ज्ञयो वि ऐरुवज्जठरे विश्वमुक्षते ॥४॥

गतिशील मरुतहरूको सहयोग प्राप्त गरेर तीव्रताका साथ यस्मिन् भूक्षेत्र छवदै नदी प्रवाहित हुन्छन् सर्वैतिर विचरणा गर्ने इन्द्रदेव मरुतहरूका सहयोगताले आकाशमा गर्जन गर्दछन् र महावर्षाली भएर नम्मणा विश्वमा नै जलको वर्षा गराउँछन् ।

क्राणा रुदा मरुतो विश्वकृष्ट्यो दिवः श्येनासो असुरस्य नीडयः ।

तेभिश्चष्टे वरुणो मित्रो अर्यमेन्द्रो देवैर्भिरवर्शैर्भिरवर्शः ॥५॥

मरुतगणले आफ्ना स्वयं शरम्भ गरेका समयमा सबै मानिसमा उनी व्याप्त हुन्छन् उनी अन्तरिक्षको श्येन पक्षी र मेघका आश्रय बनेका छन् । वरुण मित्र, अर्यमा र अश्वमा आरोहण गरेका इन्द्रदेव वेगशाली मरुतगणका साथमा यी सबै प्रकरण हेर्दछन्

इन्द्रे भुज शशमानास आशत स्रो दूशीके वृषणश्च पौत्ये ।

प्र ये न्यस्यार्हणा ततश्चिरे युजं वज्रं नृषदनेषु कारवः ॥६॥

स्तोत्राहरू इन्द्रदेवमित सम्मान बल पौरुख र सूर्यदेवमित दृष्टिका शक्ति प्राप्त गछन् इन्द्रदेवलाई उच्चत किस्मिले स्तुति गर्ने न्तानाले यज्ञका समयमा वज्रको सहायता प्राप्त गर्दछन्

सूक्ष्मिवा हरितो अस्य रीरमदिन्द्रादा कश्चिद्भयते तवीयसः

भौमस्य वृष्णो जठरादपिक्षसो दिवेदिवे सहुरिः स्तत्रबाधितः ॥८॥

इन्द्रदेवका डारले भूगर्भ आफ्ना अश्व भ्रष्टाउँछन् र सोभो मार्गमा सबैलाई प्रसन्न हिँड्दछन्, भयानक र अत्यन्तपक्ष इन्द्रदेवसित को नहराउला उनी आकाशमा गज्जछन् र पराजित गराउने वज्रको शक्ति उनका पभावले सधैं निष्काने गर्दछ

स्तोमं वो अद्य रुद्राय शिक्वसे क्षयद्वीराय नमसा दिदिष्ट्यन ।

येभिः शिवः स्वर्वा एवयावभिर्दिवः सिधक्ति स्वयशा निकामभिः ॥९॥

हे शक्तिहरू हो । यज्ञमा सारुद्र र उत्साहपद मरुतहरूको सहयोग प्राप्त गरेर आत्मशक्तिले सम्पन्न आफ्नो सामर्थ्यले स्वयं कर्मात्मान, सुखप्रद दिव्यलोकबाट साधकको आशा पूरा गराउने निष्काम रूपले मरुतहरूसँग रहन वा, शत्रुका घातक सामर्थ्यशाली रुद्रदेवलाई नमस्कार गर र स्तोत्र समर्पित गर

ते हि प्रजाया अभ्रन्त वि श्रवो बृहस्पतिर्वृषभः सोमजामयः ।

यज्ञैरथर्वा प्रथमो वि धारयहेवा दक्षैर्भृगवः सं चिकित्रिरे ॥१०॥

कामना वर्षा गराउने, बृहस्पति र सोमको अभिलाषा गर्ने देवताले प्रजाका लागि अन्न आदि सङ्ग्रह गरे सर्वप्रथम यशर्वा श्रृष्टिले यज्ञद्वारा देखान्नाइ आनन्दित गराए देवता र भृगुका कुलमा उत्पन्न अग्निहरू यज्ञमा गएर त्यस विषयमा जानकारी लिए,

ते हि द्यावापृथिवी भूरितसा नराशंसश्चतुरङ्गो यमोऽदितिः ।

देवस्त्वष्टा ब्रविणोदा ऋभुक्षणः प्र रोदसी मरुतो विष्णुरहरे ॥११॥

नराशंस यज्ञमा चार किस्मिका अग्नि स्थापित गरियो अग्नि वषक द्यावापृथिवी यम, अदिति धनदाता अग्निदेव ऋभुक्षण रुद्रदत्ता र विष्णु आदि सबै देवता यज्ञमा स्तोत्रले प्रशंसित हुन्छन्

उत स्य न उशि ञामुर्विया कविरहिः शृणोतु बुध्योः हवीमनि
सूर्यामासा विचरन्ता दिविक्षिषा धिया शमीनहुषी अस्य बोधतम् ॥१२॥

श्रेष्ठ आकाशधामले हमीले यज्ञका समयमा पाठ गरका विस्तृत स्तोत्र अन्तरिक्षवासी अहिर्बुध्नय
अग्निदेवले सबै सुनून् आकाशमा भ्रमण गर्ने सूर्य र चन्द्रमा स्थिर भएर अन्तःकरणदेखि नै यी
स्तोत्र सुनून्

प्र नः पूषा चरथ विश्वदेव्योऽपां नपादवतु वायुरिष्टये ।

आत्मानं वस्यो अभि वातमर्चत तदधिना सुहवा यामनि श्रुतम् ॥१३॥

सम्पूर्ण देवताका कल्याणकारी र जलका वंशज पूषादेवले हाम्रा पशु आदिको संरक्षण गर्नु ।
यज्ञका निम्ति वायुदेव हामी संरक्षक भइदिऊन् । आत्मसँगै रहेका वायुदेवको प्रार्थना अन्न र धन
प्राप्तिका लागि गरौं हे स्तुति गर्न योग्य अश्विनीकुमार हो । आगमा यात्रा गर्दा तिमोहरू पनि यो
स्तोत्र सुनून् ।

विशामासामभयानामधिक्षितं गीर्भिरु स्वयशसं गृणीमसि ।

गनाभिर्विश्वाभिरदितिमनर्वणमक्तोर्युवानं नृमणा अधा पतिम् ॥१४॥

अन्तःकरणदेखि नै प्रजालाई अभय प्रदान गर्ने र ज्ञान, उज्या काँति स्वयं उत्पादन गर्ने प्रार्थना
हामी गर्दछौं । देवपत्नीहरूसँगै स्वतन्त्र रहने देवमाता अदिति र अनशुपति चन्द्रमालाई हामी प्रार्थना
गर्दछौं । सबै मानिसमाथि कृपा गर्ने आदित्य र सम्पूर्ण जगतका पालक इन्द्रदेवलाई पनि हामी
प्रार्थना गर्दछौं ।

रेभदत्र जुनुष पूर्वो अङ्गिरा प्रावाण ऊर्ध्वा अधि चक्षुरध्वम् ।

यैषिर्विहया अभवद्विचक्षणः पाथः सुमेकं स्वधितिवनन्वति ॥१५॥

यस यज्ञमा सुजन्मा अङ्गिरा सर्षले देवतालाई राख्दा त्रक छन् । सामरस निकाल्नका लागि
कुट्ने वा पिँध्ने दुङ्गा माथिसम्म उचाल्ने काममा लागेकाहरू यज्ञाय सोम हेर्दछन् र त्यो प्राप्त
गर्दछन् । सबै कुराको ज्ञान भएका इन्द्रदेव सोमसँग गन्गे खुसी भएका थिए । इन्द्रदेवका वज्रले
आकाशमाथिबाट अन्न उत्पन्न गराउने जल प्रकट गरस् ।

[सूक्त १०]

अग्निं तान्म पाथः । देवता विश्वेदेव छन्द एक्ति अनुष्टुप बृहती

महि द्यावापृथिवी भूतमुर्वी नारी यद्धी न रोदसी सद नः

तेभिर्नः पातं सहास एभिर्नः पातं शुषणि । १ ।

हे द्यावापृथिवी ! तिमोहरू दुवै अत्यन्त विस्तृत भएर नेत्रले गन नाराजस्ती हामीलाई सधैं महयोगी
होस् र शत्रुबाट जोगाओ । हामीलाई भनेको किमिमले भन्दा

यज्ञेयज्ञे स मर्त्यो देवान्सपर्यति । सः सुमैदीर्घश्रुतम आविवासात्येनान् । २ ।

यज्ञमा नै देवताका अर्चना गर्ने विभिन्न शास्त्रका ज्ञान लिने । सुखदात्री हवि अपण गर्दै अर्चना गर्ने
मानिस सबै आस्तविक सेवक हुन् ।

विश्वेषामिरुज्यवो देवानां वर्महः ।

विश्वे हि विश्वमहसो विश्वे यज्ञेषु यज्ञियाः ॥३॥

हे सर्वेश्वर ! देवताको महिमासय तथा धारण गर्ने योग्य रक्षक हामीलाई प्रदान गर । निश्चय नै तिमो
सम्पूर्ण तेजस्विता धारण गर्दछौ र यज्ञमा आफ्नो भाग प्राप्त गर्दछौ ।

ते वा राजानो अमुतस्य मन्द्रा अर्यमा मित्रो वरुणः परिज्मा

कद्रुवो नृणां स्तुतो मरुतः पूषणो भगः । ४ ।

अर्यमा मित्र सबैजस वरुण, सर्वले स्तुति गर्ने इन्द्र सबैलाई पाषाण दिने मरुत्माण र भगदेव आदि
देवता स्तुति गर्ने योग्य छन् । यिनीहरू मानिसका लागि सुरक्षित र अमृतजस्त हविरूपी द्रव्यका
अधिपति हुन् ।

उत नो नक्तमपां वृषण्वसू सूर्यामासा सदनाय सधन्या ।

सचा यत्साद्येषामहिर्बुध्नेषु बुध्यः ॥५॥

हे वृषण्वसू नामले चिनिएका अश्विनीकुमार हो । आह्वय अग्निदेव बादलाको पानीसँग मेलि
हुन्छन् । सूर्य र चन्द्र पनि जलकै शक्तिका साधन हुन् । उनीहरूसँगै तिमोहरू पनि रातदिन हाम्रा
आवासमा राख्ने वर्षा गर ।

मह. स राय एषते ॥३॥ अन्त्योक्त ॥ त ॥

उत ने रुद्रा जित्वा इतमश्चिन् विश्वे देवायै अश्वपतिर्भगः ।

सदका पुत्र मरुत् अश्विनाकुमार, यश्मा अरुद्ध भक्ता पूषा, शत्रु, अन्नकर्म धर्म भग्य सर्वत्र गमन
गर्भे इन्द्र र सवन कपुष्पागर्भा सर्वे देवतात्त हर्माणा सुख प्रदान मरुत् हर्मा सर्वे देवताको
पाशना गर्दछौ

दुष्टं यस्य साम चिद्विधायजो न मानुषः । ५॥

महान् धर्मोत्सव यज्ञद्वारा कर्मनिष्ठान् दुःखान् हृदयदेव, तत्रा मेवक यज्ञमान पनि यज्ञले आनन्दितो हुन्छन् यन्त्रण रति हर्ताएर आरतने तत्रा रथका ओडा ज्यादे बलिया छन् तिनले गर्ने यज्ञको अनुदान मनिसमा गागि माग्य छैन तिनहरू नभै दिव्यतायुक्त हुन्छन्

सहो न इन्द्रो वह्निभिर्न्येषां चर्षणीनां चक्रं रश्मिं न योयुवे ९।

ह स्तुतिदेव । हमारा वाद काहिल्ले पाणि ललित हुन नन्दु । तिमी स्तोताबाट स्तुत्य छौ ।
मस्तकहस्तमे निवस गने इन्द्रदेव गश्का । गद्ग्रा र लगामरूपी क्रिणजस्तै भएर हाम्रा लागि संसर्प
निर्यान्त्रत गदह्वन

पृक्षं वाजस्य सातये पृक्षं रायोत त्वर्जणे । १०॥

है शास्त्रावधिवादी। हमारा तर्क है कि ज्ञानमय काम लागने पर शक्ति उत्पन्न गराउनका लागि पशुचिकित्सक वगैरह प्रदान गर र स्वास्थ्यकार गर्दै आपदबाट मुक्त हुनका लागि धन प्रदान गर

मेदता वेदता असो १११॥

इन्द्रदेव हम्रा नजिर तिम्रो लाउन खोज्छु। तिम्रो तहाँसुकै रहूँ पनि स्तोतालाई चाहेको कुरो भुग्याउँदै मधौ सुरक्षा गरिराखूँ तिम्रा लागि स्तुतिको गीत गाउने स्तोताको विचार सुनिदेऊ।

एतं मे स्तोमं तना न सूर्ये द्यूतधामानं वावृधन्त नृणाम् ।

संवनन नाश्व्यं तष्टेवानपच्युतम् । १२ ।

सूयका व्यापाक तजस्व, शिमले टाँपिमातुं अंगि किंजागमै हाम्रा यस स्तोत्रका गीतले
मानिसलाई श्रोमप्यनि बढाइदियोम 'शल्पकामल यन्त्रियो' सजिलोसित गृहले छोडाले तात्र
सन्तिले र राम्रा रथ चलाएछै हाम्रा पनि स्तोत्र रचना गरौं

वावर्त येषां राया युक्तैषां हिरण्ययी । नेमधिता न पौंस्या वृथेव विष्ट्यन्ता ॥५३॥

जसबाद हाम्रो गेहबालको काममा गदछौं, उनै लागि हामी अति श्रेष्ठ स्तोत्र बाम्बदार उच्चारण गदछौं। यसरी बुद्धमा अभैरव पराक्रम गर्दै गच्छ अधना धर्मीको चक्र क्रमिक रूपमा अधिपति चलदछ। सँ किमिमको हाम्रो स्तुत हास

प्र तद्दुःशीमे पृथ्व्याने वेने प्र रामे वोचमसुरे सधवत्सु ।

ये युक्त्वाय पञ्च शतास्मयु पथा विश्राव्येषाम् ॥१४॥

गौतम स्वयं श्रद्धापूर्वक रूप से प्रमाणित करने के लिए प्रार्थना की।
उत्तराष्ट्र के राजाओं ने भी इस विचार को स्वीकार कर लिया।
गौतम स्वयं श्रद्धापूर्वक रूप से प्रमाणित करने के लिए प्रार्थना की।

अधीन्वत्र सप्ततिं च सप्त च ।

सद्यो दिदिष्ट तान्त्रः सद्यो दिदिष्ट पार्थ्यः सद्यो दिदिष्ट मायवः ।१५।

तीं राजासित ज्ञान् पश्यन् मय्यन यन्दि मृष्टिलो तस्मै सतहन्तर सय गाड माग गरे ।

ऋषि - अर्बुद काद्रवेय देवता ग्रावा छन्द जगती त्रिष्टुप् ।

प्रेते वदन्तु प्र वयं वदाम ग्रावभ्यो वाषं वदता वदद्भ्यः ।

यदद्वयः पर्वताः साकमाशवः श्लोक घोषं भरथेन्द्राय सोमिनः ॥१॥

ग्रावाले पेल्ले काम गर्दाखेरि हामी याजक आवाज निकालिरहेका दुङ्गालाई प्रार्थना गर्दछौं । हे ऋत्विक्हरू हो ! तिमीहरू स्तोत्र पाठ गर आदरणीय र दरिला दुङ्गाले इन्द्रदेवका लागि ध्वनि निकाल्दै सोम पेल्ला सोमपान गरेर उनी मनुष्ट हुन्छन् ॥ १ ॥

एते वदन्ति शतवत्सहस्रवदधि क्रन्दन्ति हरितेभिरासभिः ,

विष्ट्वी ग्रावाणः सुकृतः सुकृत्या ह्येतुश्चित्पूर्वं हविरद्यमाशत ॥२॥

ग्रावाले सयौ वा हजारौ मानिसको जस्तै आवाज निकाल्छन् । तिनका तेजस्वी मुखले देवतालाई आहवान गर्दछ । उतम कर्म गर्ने यी दुङ्गा यज्ञमा पुगेर देवता बोलाउने अग्निदेवभन्दा पहिले नै सेवन गर्ने हविष्यान्न प्राप्त गर्दछन् ।

एते वदन्त्यविदन्नना मधु न्द्रुह्यन्ते अधि पक्व आमिषि ।

वृक्षस्य शाखामरुणस्य बप्सतस्ते सूभवा वृषभाः प्रेमराविषुः ॥३॥

यता रङ्गका वृक्षका हाँगाबिँगा खाइरहेका गोरुजस्तै यी ग्रावन्त शब्द निकाल्छन् । मासु पाक्दा मांसाहारले खुसीको स्वर निकालेभैं यी ग्रावा सोम पेल्ला शब्द निकाल्छन् ।

बृहद्वदन्ति मदिरेण मन्दिनेन्द्रं क्रोशन्तोऽविदन्नना मधु ।

सरभ्या धीराः स्वसुषिर्नदिषुराषोषयन्तः पृथिवीमुपाब्धिभिः ॥४॥

सोम चुसेभैं पेल्ल लागेका आनन्दप्रद यी ग्रावाले भयङ्कर शब्द निकाल्दै इन्द्रदेवलाई आहवान गर्दछन् । यिनीहरूले आफ्ना मुखमा आनन्दप्रद सोमरस प्राप्त गरे पेल्ले कार्यमा लागेर बिम्बितरसित गम्भीर शब्दले गर्जन गर्दै पृथ्वीमा व्याप्त हुन्छन् । ग्रावासँगै संगम दिदीबहिनीजस्ता भौलामा हर्षित भएर नाच्दछन् ।

सुपर्णा वाचमक्रतोप द्यव्याखरे कृष्णा इषिरा अर्नतिषुः

न्यः इति यन्त्युपरस्य निष्कृतं पुरू रेतो दधिरे सूर्याधितः । ॥५॥

यी दुङ्गाको ध्वनि सुन्दा अन्तरिक्षमा चरा कराहरूका पो हुन् कि जस्तो लाग्दछ । मृगस्थलीमा कृष्णसार नाच्दै छन् । पेलिए को सुखदायी सोमरस दुङ्गाबाट चुह्दै मानौं तिनीहरू सूर्यजतिकै सफा रूपमा रहेको जल पिउन लागेका छन् ।

उग्राइव प्रवहन्तः समायमुः साकं युक्ता वृषणो बिभ्रतो धुरः ।

यच्छलसन्तो जगसाना अराविषुः शुण्व एषां प्रोथथो अर्वतामिव ॥६॥

बलिलग अश्वका भापमी सहयो ने रथको जुवा धाम्दै रथ तानेभैं कामना पूरा गराउने दुङ्गा भारी बोक्ने सोमरसको वर्षा गर्छन् । यिनले सोमरस ग्रहण गर्दै मास फेरिभैं आवाज निकाल्छन् र त्यसै बेला अश्वभैं शब्द यिनका मुखबाट आएको सुनिन्छ ।

दशावनिभ्यो दशकक्षेभ्यो दशयोक्त्रेभ्यो दशयोजनेभ्यः ।

दशाभीशुभ्यो अर्चंताजरेभ्यो दश धूरोदश युक्ता वहद्भ्यः ॥७॥

— औलामा सम्बन्धित दस किसिमका कर्म प्रकट गर्ने, दस वटा अश्वजस्तै, सोममा मिसाइएको दस कर्म निबन्ध गर्ने, सन्बालनकता दस किसिमका शक्तिले सम्पन्न भएर पेल्ले कार्यमा खटिएका दुङ्गाको महिमा गुणगान गरौं ।

ते अद्रयो दशयन्त्रास आशवस्तेषामाधानं पर्येति हर्यतम् ।

त ऊ सुतस्य सोम्यस्यान्धसोऽशोः पीयूषं प्रथमस्य भेजिरे ॥८॥

या दुङ्गाले दस वटा औलालाई बन्धनरूपी डोरीजस्तै ठानेर शोध्रताका साथ काम गर्दछन् । यी दुङ्गाको पेल्ले काम अत्यन्त प्रशंसनीय र गतिशील छ । चुह्दै गरेका सोमरसको भाग सबैभन्दा पहिले यिनीहरूलाई नै प्राप्त हुन्छ ।

ते सोमावो हरी इन्द्रस्य निसर्तेऽशुं दुहन्तो अध्यासते गवि ।
तेभिर्दुग्धं पविवात्सोऽन्यं भध्विन्द्रो वर्धते प्रथते वृषायेते ॥९॥

यी दुङ्गाले सोमास सेवन गरेर इन्द्रदेवका दुवै अश्वलाई स्नेहपूर्वक चुम्बछन् सोमरस पेलदाखेरि यिनीहरू चाल्ने यन्त्रभन्दा माथि नै रहेका हुन्छन् यी दुङ्गाला सहायताले सोमवल्लीबाट निकालिने मिठो रस पिएर इन्द्रदेव बढ्दछन्, विकसित हुन्छन् र बलियो माँडेजस्तो भएर पराक्रम नैखडाउँछन्

वृषा वो अंशुर्न किला रिषाधनेडावन्तः सदमित्स्थनाशिताः ।

रैवत्येव महसा चारवः स्थान यस्य ग्रावाणो अशुध्वमध्वरम् ॥१०॥

हे दुङ्गा हो ! मामरसले तिमीहरूलाई चाहिएको जस्तै सामर्थ्य प्रदान गर्दछ तिमीहरू कहिल्यै निराश वा क्षीण नहो- यो अन्न आदिले सम्पन्न भएभैं तिमीहरू सधैं भोजन आदिले सन्तुष्ट रहन्छौ तिमीहरू जुन वज्र ग्रहण गर्दछौ, ती ऐश्वर्यशाली मानिस उज्ज्वल कान्तिले युक्त र कल्याणकारी हुने गर्दछन्

तदिला अतदिलासो अद्रवोऽश्रमणा अशुधिता अनुत्यवः ।

अनावरा अजराः स्थामविष्यवः सुपीवसो अतृपिता अतृपणजः ॥११॥

हे दुङ्गा हो ! तिमीहरूलाई थकाउ, अल्छबाई, मृत्यु, रोग, बुढ्यौली लोभलालच, मायामोह आदिले कहिल्यै छोप्दैन। तिमीहरू आफैं निराशरहित भएर अन्य दुष्टलाई निराश गराउँछौ ! तिमीहरू चाहिंदो बढ्छन् र नचाहिंदो पर्याबनमा सिपालु छौ

ध्रुवा एव व पितरो युगेयुगे क्षेमकामासः सदसो न युज्जते ।

अजुर्यसो हरिषाचो हरिद्रव आ द्या रवेण पृथिवीमशुश्रुवुः ॥१२॥

हे दुङ्गा हो ! तिमीहरूका पुर्खा पवत हुन् । ती पर्वत उहिलेदेखि नै अटल, पूर्ण अभिलाषाले युक्त र कुनै कारणले आफ्ना ठाउँबाट हट्न नरुचाउने छन् ! तिनीहरू बुद्धिदेनन् र सोमवल्लीले हो हरियाली बोकेर आकाश र पृथ्वी सोम पेलैका झल्दले परिपूर्ण गराउने खालका छन् ।

तदिद्वदन्त्यद्रयो विमोचने यामन्नञ्जस्पाइव धेदुपञ्चिधिः ।

वपन्ते बीचमवि धान्याकृतः पृञ्चन्ति सोमं न मिनान्ति वपसतः ॥१३॥

दुङ्गाले सोम पेल्ले काम गर्दा तीव्र गतिमा कुदेको रथजस्तै ध्वनि निकाल्छन् पेलनमा खटिएका दुङ्गा, धानको बिउ छन् लागेको किसानभैं सोम फैजाउँछन् । उनीहरू त्यसलाई खाएर नोकसान गर्दैनन्

सुते अध्वरे अधि वाचमक्रता क्रीडयो न मातरं हुदन्तः ।

वि पू मुञ्चा सुषुवुषो मनीषा वि वर्तन्तामदयश्चायमानाः ॥१४॥

पूजनीय दुङ्गा यजमा सोम पेल्ले काम गर्दा श्रमासित खेल्ने बालक आफ्ना हातले आमालाई हिकाएर खुसीले हाँसेभैं रमाएका देखिन्छन् सोमरस पेल प्रयोग गरिएका दुङ्गालाई विभिन्न किसिमले प्रार्थना गरौ अब दुङ्गाले पेल्ले काम बन्द गरन् ।

[सूक्त - १५]

ऋषि पुरूरवा उर्वशी देवता - पुरूरवा उर्वशी छन्द त्रिष्टुप ।

हये जाये मनसा तिष्ठ धोरे वचसि मिश्रा कृणवावहै नृ ।

न नौ मन्त्रा अनुदितास एते मयत्स्करूपरते चनाहन् ॥१॥

हे निष्ठुर पत्नी ! सद्भावनापूर्वक केही समय बस । हामी दुईको भेटघाट उपयोगी कुराका लागि सफल होस् हामी दुईले एकापसमा गरेका विचारको आदानप्रदानबाट हाम्रो भविष्य सुखदायक हुन सक्दैन र ?

किमेता वाचा कृणवा तवाहं प्राकमिषमुषसामग्नियेव ।

पुरूरवः पुनस्तं परेह्री दुरापना वातइवाहमस्मि ॥२॥

फोफा कुराले मात्रै के लाभ होला र, उषाको जस्तै गरी म पनि तिमी नजिकबाट हट्दै छु । त्यसै कारण हे पुरूरवा ! तिमी फेरि आफ्नो घर फर्केर जाऊ म तिम्रा लागि वायुजस्तै दुर्लभ छु

इधुर्न श्रिय इषुधेरसना गोषाः शतसा न रहिः ।

अवीरे क्रतौ वि दविद्युत्क्षोरा न मायु चितयन्त धुनयः ॥३॥

तिम्रो वियोगमा व्यथित भएपछि मेरा ठोक्राबाट विजयश्रीका निमित्त बाण निस्कंदैन शक्तिशाली

भए पनि मैले यसदृख्य गार्द प्राप्त गर्न सकिदैन । औरतहरूले भएका कारण कम पनि वैध्यारोमा पर्न लागे । युद्धमा शत्रु थकाउने गरेका मैले अब सिंहजस्त गजन्त नै नसकिने ।

सा वसु दधती श्वशुराय वय उषो यदि वष्ट्यन्तिगृह्णात् ।

अस्तं ननक्षे यस्मिञ्चाकन्दिया नक्तं शनधिता वैतसेन । ४॥

उषाकालमा उनले ससुराका लागि वैभव र शत्रु धारण गर्दा हुन् । त आफ्ना घरमा प्रवेश गर्न पाउँदैन हुन् । अनि दिनसात कामना गरेजस्तै मुखको उपभोग पनि गर्न पाउँदैनन् ।

त्रिः स्म माहः शनधयो वैतसेनोत स्म मेऽव्यत्यै पूणासि ।

पुरूरवोऽनु ते केतमायं राजा मे वीर तन्वस्त्वदासी । ५॥

हे पुरूरवा ! विट्सेले तिमिले मलाई तीन बन्धनले बाँधेका थियौ । अन्य कुनै वीरताहीन र प्रजनन सामर्थ्य नभएकासित मेरो प्रतिद्वन्द्विता नै थिएन । त्यसै अभिप्रायले मैले तिम्रा शरीरअनुसारकै आश्रय पाउँछैं । त्यति बेला पनि मेरा शरीरमा मेरो अधिकार थियो ।

या सुजुषीं श्रेणिः सुम्न आपिहृदैचक्षुर्न ग्रन्थिनी चरण्यु ।

ता अज्जयोऽरुणयो न ससु, श्रिये गावो न धेनवोऽनवन्त । ६॥

सजुषीं श्रेणी सुम्नेआपी, हृदचक्षु चरण्यु बाटि तेजस्वी र ताता वर्णका अप्सरा तिम्रा भएर सजिएर आउँदैछन् । ती सबै देवी श्रीसम्पन्न धारणशक्तिसम्पन्न र वार्णाका प्रकाशले सम्पन्न भएर अब कराउँदै आउँदैछन् ।

समस्मिञ्जायमान आसत ग्ना उतेमवधर्नद्यः स्वगूर्ताः ।

महे यत्त्वा पुरूरवो रणायावर्धयन्दस्युहत्याय देवाः । ७॥

हे पुरूरवा ! तिम्रो जन्म भएका बेला देवशक्ति पनि उत्पन्न भए । प्रवाहशील नदी स्वयले उनलाई हुकाउँबढाई गरे । तिम्रीलाई ठूला सङ्ग्राममा शत्रु विनाश गर्नका लागि देवताले सामर्थ्यशक्तिले सम्पन्न गराए ।

सचा यदासु जहतीष्वत्कममानुषीषु मानुषे निषेवे ।

अप स्म मत्तरसन्ती न भुज्युस्ता अत्रसत्रथस्पृशे नाश्वाः । ८॥

मानिसका यस चोलाले आफ्नो स्वरूप छोडेर अमानता शक्ति उपायोग गर्ने देवशक्तिका मजकै गाँदा देवता डराएको पोथी हरिणभै भएर रथमा नारेका घोडाभै भगदथे ।

यदासु मतो अमुतासु निस्पृक्सं क्षोणीभिः ऋतुर्न पृङ्क्ते ।

ता आतयो न तन्वः शुम्भत स्वा अश्वासो न क्रीडयो दन्दशाना । ९॥

देवलोकमा निवास गर्ने अप्सरासित मानिसको चोला लिएका पुरुरवा अत्यन्त स्नेहले सन्वाद गर्दै क्रियाकलापमा सहयोग मान्न गएका बेला अप्सरा अन्तर्धान हुँदै आफ्नो शरीर लुकाउथे । तिनीहरू दाँतले लगाम टोक्दै बुर्कुसो मार्ने घोडाभै भागे ।

विद्युन्न या पतन्ती दविद्योद्गरन्ती मे अप्या काम्यानि

जनिष्ये अपो नयः सुजातः प्रोर्वशी तिरत दीर्घमायुः । १०॥

उर्वशीले अन्तरिक्षबाट खस्ने विद्युत्भै सेतो ज्योति धारण गरेर मेरो कामना पूरा गरिन् । उनका गर्भमा क्रियाशील मानिसको कल्याणकारी सुन्दर पुत्र उत्पन्न भयो । उर्वशीले न्यसलाइ दीर्घायु प्रदान गर्दछिन् ।

जज्ञिष इत्था गोपीध्याय हि दधाथ तत्वपुरूरवो म ओजः ।

अशासं त्वा विदुषीं सस्मिन्नहन्न म आशुणोः किमभुग्वदासि । ११॥

हे पुरुरवा ! पृथ्वीको संरक्षण गर्न भनेर तिमिले पुत्र जन्माउन मभित्र गभ स्थापना गर्नु भन्ने कुरो जानेर मैले बाग्मशर भनिहेकै थिएँ । तर तिमिले मेरा कुरामा ध्यान दिएनौ । तिमिले आपसी स्नेह न भत्ताभुङ्ग बनायौ । अब बिलाप गरि केही लाभ हुनेछैन ।

कवा सूनः पितरं जात इच्छाच्चक्रन्नःश्रु वर्तयद्विजानन्

को दम्पती समनसा वि यूयोदध यदाग्निः श्वशुरेषु दीदयत् । १२॥

मन्त्रिपरिषद् जोराले आँसु नबगाडिकन परमेश्वर प्राप्त गर्ने इच्छामा लागेको भागसम्म कहिल्यै प्यनीलाई कसले छुट्याउन सक्छ र । हे उर्वशी ! तिम्राजस्तै यो पुरूरवी

अग्नि । हले तिम्रा ससुराका घरमा पसर उज्यालो बनाउला ।

प्रति ब्रवाणि वर्तयते अश्रु चक्रत्र क्रन्ददाध्ये शिवायै ।

प्र तले हिनवा यत्ते अस्मे परेह्यस्तं नहि मूर मापः ॥१३॥

हे पुरुरव तिमि मृत्युका मूखमा नगर भूईसा पमारा पति नपर । अमङ्गलकामा व्यासा आविले पति नखाऊन् तिमि हर्ष नहाम् म्हांसितको मंत्री र म्हेह स्थानी हुँदैन । स्त्री र व्यासाको हृदय उत्ते हुन्छ

सुदेवो अद्य प्रपतेदनावृत्परवत परमां गन्तवा उ ।

अधा शयीत निवृत्तेरुपस्थेऽधीनं वृका रभसासो जघ्नुः ॥१४॥

तिमांति हुरुषक हुँदै न्यवहार गर्ने तिम्रो गी पुरुरवा भन्ने पति आज धर्तीसा पछारियोस् वा मूरक्षपूर्वक टाढा कतै जानका लागि हिँडोस् वा यहाँ भूईसा पमारेण परोम् वा उस्तलाई जनका ज्ञानिया व्यासा आदि हिंसक पशुन खाओस्

पुरुरवो मा मृथा मा प्र पत्नी मा त्वा वृकासो अशिवास उ क्षन् ।

न वै स्त्रैगानि सख्यानि सन्ति सालावृकाणां हृदयान्येता ॥१५॥

हे पुरुरव तिमि मृत्युका मूखमा नगर भूईसा पमारा पति नपर । अमङ्गलकामा व्यासा आविले पति नखाऊन् तिमि हर्ष नहाम् म्हांसितको मंत्री र म्हेह स्थानी हुँदैन । स्त्री र व्यासाको हृदय उत्ते हुन्छ

यद्विरूपाचरं मर्त्येष्वसं राज्ञीः शरदश्चतस्रः ।

घृतस्य स्तोको सकृदह आशना तादेवेदं तातुपाणा चामि ॥१६॥

मानिसको चोला विभिन्न रूपमा धारण गरेर मानिसका माफमे मेले भ्रमण गरौं तिमिसित म चार तषसम्म बसौ घित आशिको स्वाद दिनमा केपौ पटक प्राप्त गरौं त्यसैबाट सन्तुष्ट भएर म हिँडुल गर्दै छु

अन्तरिक्षप्रां रजसो विपानीमुप शिक्षाम्युर्वशीं वसिष्ठः ।

उप त्वा रातिः सुकृतस्य तिष्ठानि वर्तस्व हृदयं तप्यते मे ॥१७॥

अन्तरिक्ष परियुक्त गर्ने त त उग्र गन्ने उर्वशीलाई म वसिष्ठको वंशज पुरुरवा आफ्ना नियन्त्रणमा राख्न चाहन्छु । अमल कमल सम्पन्न भाका दाता तिम्रा नजिकै रहन् । मेरा हृदय तिम्रा वियोगमा व्याकुल भएको छ । तिम्रो फाँट पिता बाउ

इति त्वा देवा इम आहुरैड यथेमेतद्देवसि मृत्युबन्धुः ।

प्रजा ते देवान्हविषा यजाति स्वर्ग उ त्वमपि मादयासे ॥१८॥

हे देवाको पुत्र तिमि मृत्युमर्ध बिजय प्राप्त गर्न सक्छौ भनेर यी सबै देवगणले तिम्रै विषयमा क्रुरा गरिरहका छन् । जिवन्तो काम पूजाममान मान र स्वर्गमा गएर मुख तथा आनन्द प्राप्त गर

[सूक्त १६]

ऋषि आदिरास देवता हरि छन्द जगता त्रिष्टुप्

प्र ते महे विदधे शसिषं हरी प्र ते वन्ते वनुषो हयंत मदम् ।

घृतं न यो हरिभिश्चार सेचत आ त्वा विशन्तु हरिवर्षस गिरः ॥१॥

हे इन्द्रदेव तिम्रा तै चोदालाई यम म्हायज्ञमा हामी अचना गर्दछौ तिम्रा सेवा र प्रशंसा गर्ने योग्य उताहक कामना गर्दछौ हरि नामका यशबाट इन्द्रदेव घिउले सेचन गर्दछन् त्यस्तो मनहारो इन्द्रदेवका समान हावा स्तुति पुगेम् ।

हरि हि योनिमभि ये समस्वरिह्वन्तो हरी दिव्य यथा सधः ।

आ यं पूणति हरिभिर्न धनव इन्द्राय शूष हरिवन्तमर्चत ॥२॥

हे अर्चक हो हुतगानक भन्ने इन्द्रलाई दिव्य धाममा पूजाउँछन् उत्तै स्तोत्रले यश्रुभै यत्सलतक पुण्याज्जु अक्षमहितका इन्द्रदेवलाई हितकारा स्तुति गरौ गाउँले दुध विर्षै हरियो आभासमयत्र सोम र स्तुतिव इन्द्रदेवलाई तृप्त गरौ

सो अस्य वज्रो हरितो य आदसो हरिर्निकामो हरिरा गभस्वयोः ।

सुम्नी सुशिप्रो हरिमन्युसायक इन्द्रे नि रूपा हरिता मिमिक्षिरे ॥३॥

इन्द्रदेवको वज्र हरियो आभासुक्त र नामे भन्नुले बनेको छ त्यस वज्रलाई दुवै हातले उचाल्न मात्रै पनि गम्भारो छ सुन्दर चोपका वैभवशाली इन्द्रदेव रिरुल मुमुर्दि दृष्टलाई बाणले विनाश गर्छन् हरियो आभासमयत्र माथले उनलाई सन्तुष्ट गर्दछन्

दिवि न केतुरधि धायि हर्यतो विव्यच्छद्भो हरितो न रद्भा ।

तुददहिं हरिशिप्रो य आयसः सहस्रशोका अभवद्धरिम्बरः ॥४॥

अन्तरिक्षमा सूर्यजस्तै कान्तिमान् वज्र प्रशमनीय भएर व्याप्त रहन्छ । मानौ ऊ आफ्ना गतिले गथ वहन गर्ने अश्वह हो र सम्पूर्ण निशा योग्दछ सुन्दर च्यापुले सोमरस पान गर्ने इन्द्रदेव वज्र नामका फलामे अस्त्रले वृत्रासुर नामको राक्षस वध गर्ने खुलामा असाधारण आभासमयत्र भएका थिए

त्वन्त्वमहर्था उपस्तुतः पूर्वैर्भरिन्द्र हरिकेश यज्वभिः

त्वं हर्यसि तव विश्वमुख्यमसापि राधो हरिजात हर्यतम् ॥५॥

हे हरिकेश, हे इन्द्रदेव, उहिलेका ऋषि तिमीलाई यज्ञमे प्राथना गर्दथे र तिमी पनि यज्ञमे उपस्थित हुन्थ्यौ । हे सबैलाई मन पर्ने र प्रशंसायोग्य इन्द्रदेव, तिम्ना सबै अत्र प्रशमनीय छन् तिमी कान्तिमान् र अस्त्रधारण विशेषताले सम्पन्न छौ ।

ता वज्रिणं मन्विनं स्तोम्यं मद इन्द्र रथे वहतो हर्यता हरीः

पुरुण्यस्यै सवनानि हर्यत इन्द्राय सोमा हरयो दधिन्विरे ॥६॥

स्तुति गर्न योग्य र वज्रधारी इन्द्रदेव सोमरस पान गर्ने हर्षित भएर अघि सदा दुई वटा सुन्दर हरियो वणका घोडा रथमा नारिएर उनलाई बोक्छन् यज्ञमा कामनायोग्य इन्द्रका लागि अनेकौ पटक सोमरस पेल्ले गरिन्छ ।

अरं कामाय हरयो दधिन्विरे स्थिराय हिन्वन्हरयो हरी दुरा ।

अर्विद्धर्यो हरिभिर्जोषमीयते सो अस्य कामं हरिवन्तमानशे ॥७॥

इन्द्रदेवका लागि चाहिँदो मात्रामा सोमरस राखिएका न सोमरसले इन्द्रका भविचल घोडा यज्ञतर्फ वेगपूर्वक गतिमान हुन्छन् गतिशील घोडाले रथ चढाउँ युद्धभूमितर्फ लग्नेभै इन्द्रको मन पर्दो रथ सोमरसले सम्पन्न यज्ञमा लगेर प्रतिष्ठित गरिन्छ

हरिशमशारुहरिकेश आयसस्तुरस्येये यो हरिपा अवधंत ।

अर्विद्धर्यो हरिभिर्वाजिनोवसुरसि विश्वा दुरिता पारिषद्वरी ॥८॥

हरियो किरणरूपी दाहीजुँघा र कपाल भएका भरणयोग्य भने फलामजस्तै बलियो शरीर हुने इन्द्रदेव तीव्र हार्षत गराउने सोमरस पान गरेर उत्साहित हुन्छन् उनी गतिशील अश्वले यज्ञमा पुग्दछन् दुवै अश्व रथमा नारेर उनेल हाम्रा सबै विघ्न र बाधा निवारण गर्नु

सुवेव यस्य हरिपी विपेततु शिप्रै वाजाय हरिणी दधिध्वतः ।

प्र यत्कृते चमसे ममृजद्धरी पीत्वा मदस्य हर्यतस्यान्धसः ॥९॥

इन्द्रदेवका दुई वटा हरियो वणका कान्तिमान अत्र चल्दछन् दुई वटा मुरोजस्तै भएर त्रिशष्ट ढङ्गले सामरसमा केन्द्रित रहन्छन् उनका हरियो रङ्गका दुवै शोट सोमपान गर्नका लागि कम्पायमान हुन्छन् । सफा गरिएका चमस पात्रमा भोजन मुखदायक उज्ज्वल सोमरस पिएर उनले आफ्ना दुवै अश्वको शरीर सफा पार्दछन्

उत स्म सद्य हर्यतस्य पस्त्योऽर त्यो न वाजं हरिवाँ अचिक्रदत्तः ।

मही चिद्धि धिषणाहर्यदोजसा बृहद्वयो दधिधे हर्यतश्चिदा ॥१०॥

कान्तिमान् इन्द्रदेवको आवास द्यावापृथिवीमा छ उनी यन्त्रमा आरुढ भएर घोडाभै तीव्र वेगले समरक्षेत्रमा गमन गर्दछन् हे इन्द्रदेव उत्कृष्ट स्तोत्रले प्रशंसा गर्दा तिमी आफ्नो सामर्थ्यअनुसार विपुल अन्न धारण गर्दछौ

आ रोदसो हर्यमाणो महित्वा नव्यनव्यं हर्यसि मन्म नु प्रियम् ।

प्र पस्त्यमसुर हर्यत गोराविष्कुधि हरये सूर्याय ॥११॥

हे इन्द्रदेव तिम्ना महत्ताले द्यावापृथिवी योग्दछे सूर्य प्रिप्र स्तोत्र रोन्छ हे अलसम्पन्न इन्द्रदेव गार्दरूपी पृथ्वी हर्षित गर्ने प्रेरक सूर्यका निमित्त आकाश चकट गर्छौ ।

आ त्वा हर्यन्तं प्रयुजो जनानां रथे वहन्तु हरिशिप्रमिन्द्र

पिबा यथा प्रतिभृतस्य मध्वो हर्यन्यज्ञं सधमादे दशोणिम् ॥१२॥

हे सुन्दर च्यापु भएका इन्द्रदेव तिम्ना अश्व रथमा जाँतिएर मानिसले सम्पन्न गर्ने यज्ञमा तिमीलाई पुर्‍याउनु तिम्ना लागि प्रेमपूर्वक तयार गरिएको मधुर सोमरस पिऊ दस जौलाले निचोरिको यज्ञको साधनरूपी सोमरस युद्धमा विजय प्राप्त गर्नका लागि रिउने कामना गर ।

अपाः पूर्वेषां हरिवः सुतानामथो इदं सवनं केवलं ते ।

मर्माद्वि सोमं मधुमन्तामिन्द्र सत्रा वृषञ्जठर आ वृषस्व ॥१३॥

हं अधले युक्त इन्द्रदेव । पहिले प्रातः कालीन यज्ञमा सोमरस दिंदा तिमीले ग्रहण गयीं र अहिले मध्याह्न कालीन सोमरस तिम्रा लागि पात्रमा प्रस्तुत छ । मिठो सोमरसले आनन्द प्राप्त गर्दै विशाल बषा गराउने हे इन्द्रदेव । तिमी आफ्ना पेट सामरसले भरार्छ ।

[सूक्त - १७]

श्रुषि भिषक् आधर्वण । देवता आर्षधि समूह छन्द अनृष्टपू

या ओषधीः पूर्वा जाता देवेभ्यस्त्रियुगं पुरा ।

मने नु बभूषामहं शत धामानि सप्त च ॥१॥

सृष्टिका प्रारम्भमा देवताले उत्पन्न गरेका औषधि वसन्त वर्षा र शरद यी तीन ऋतुमा पाकेर पहुँचला भए । ती औषधिका एक सय सात ठाउँका विषयमा हामीलाई थाहा छ

शत वो अम्ब धामानि सहस्रमुत वो रुहः ।

अथा शतक्रत्वो यूयमिमं मे अगदं कृत ॥२॥

माताजस्तो पोषण गुणले सम्पन्न हे औषधि हो । तिमीहरू प्रत्येकका सयौं किसिमका नाम र सहस्रौं वा अस्त्रुख्य अड्कुर छु । सयौं किसिमका कम सिद्ध गर्ने हे औषधि हो । तिमीहरू सबैले हामीलाई भारोग्र प्रदान गर

ओषधीः प्रतिमोदध्व पुष्यवती प्रसुवरीः ।

अश्वाइव सजित्वरीर्वारुधः पारयिष्वः ॥३॥

हे औषधि हो । वेगशाली घोडाभै भएर तिमीहरूले शत्रुजस्ता अनेकौं रोग नाष्ट गर्ची । फूलमहिँत र फल उत्पादन गर्ने गुणसम्पन्न हुँ । हाम्रा लागि आनन्ददायक होओ ।

ओषधोरिति मातरस्तद्वो देवीरुप ध्रुवेः ।

सनेयमश्वं गां वास आत्मानं तव पूरुष ॥४॥

हे औषधि हो । निमोहरू माताजस्तै पालनशक्तिले युक्त दिव्य गुणले सम्पन्न छौ । तिमीहरूका यस्ता गुणको हामीले प्रशंसा गर्दा स्वीकार गर । हे पुरुष । गाई, घोडा, वस्त्र र म स्वयं तिम्रा लागि समर्पित छु ।

अश्वत्थे वो निषदनं पर्णे वो वसतिष्कृता ।

गोभाज इत्किलास्थं यत्सनवथ पूरुषम् ॥५॥

पिपल र पलाशजस्ता वृक्षमा निवास गर्ने हे औषधि हो । तिमीहरू यजमानलाई जीवनशक्ति प्रदान गरेर उसमाथि कृपा गर्छौ । त्यसै कारणले तिमीहरू विशेष रूपमा कृपाका पात्र बनेका छौ ।

यत्रौषधीः समगमत राजानः समिताविव ।

विप्रः स उच्यते भिषग्रक्षोहामीवजातनः । ६॥

लडाइँमा राजाहरू जम्मा भएभैं जासित औषधि जम्मा हुन्छन्, ती ज्ञानवान् पुरुषलाई चिकित्सक भनिन्छ । उनैले दुखाइपिराह र रोगव्याध निको पार्दछन् ।

अश्वावती सोमावतीमूर्जयन्तीपुदोजसम् ।

आवित्सि सर्वा ओषधीरस्यमा अरिष्टदातये ॥७॥

यी यज्ञमानको रोग हटाउनका लागि अश्ववती नामको बलप्रदायक सोमावती नामका शान्तिदायक उर्जयन्ती नामको उर्जाप्रदायक, पुदोजस नामको भोज र पोषणप्रदायक यदि सबै खल्ज्या औषधिका दिव्य गुणसँग हामी राम्ररी परिचित छौं ।

उच्छुष्या ओषधीनां गावो गोष्ठादिवेस्ते ।

धनं सनिष्यन्तीनामात्मानं तव पूरुष ॥८॥

गाढघाट गाई निस्केर छरिएभैं बलका प्रभावले औषधिको सामर्थ्य आत्मामा नभरिन्छ । हे पुरुष । औषधिले तिमीलाई स्वास्थ्यरूपी सम्पत्ति प्रदान गर्छ ।

इष्कृतिनाम वो माताथो यूयं स्थ निष्कृतीः

सीराः पतत्रिणीः स्थन यदामयति निष्कृथ ॥९॥

हे औषधि हो । तिमीहरू चिकृति हटाउने, माताजस्तै निष्कृति अर्थात् रोगनिवारण गर्ने हो । भोक मेटाउने अन्नभैं तिमीहरू मानिसका गण हटाइदोजे ।

अति विश्वाः परिष्ठाः स्तेनइव व्रजमक्रमु ।

औषधीः प्राचुच्यवुर्यत्किं च तन्वोऽरपः ॥१०॥

चरले गार्हका बथानमा आक्रमण गरेभैं आफ्ना गुणले सर्वत्र व्याप्त हुन पुगेका औषधिले रोगका समूहमा आक्रमण गर्दछन् र शरीरका समस्त विकृति आफ्ना आरोग्यवर्द्धक सामर्थ्यले हटाइदिन्छन् ।

यदिमा वाजयत्रहमौषधीर्हस्त आदधे ।

आत्मा यक्ष्मस्य नश्यति पुरा जीवगृभो यथा ॥११॥

विशेष शक्तिले सम्पन्न औषधिको सेवन गर्नका लागि हाम्रो हतमा निम्न गजयक्ष्मात्रस्तो भयानक रोग पनि आफूलाई नाश भएको मान्दछ । त्यस रोगको मरेका वधशाला पुग्नुभन्दा अघि नै वधशालातिर लगीदि गरेका प्राणीले आफूलाई मरिसकेको ठानेभैं हुन्छ ।

यस्यौषधीः प्रसर्पथाङ्गमङ्ग परुष्परुः ।

ततो यक्ष्मं वि बाधध्व उग्रो मध्यमशीरिव ॥१२॥

हे औषधि हो, तिमीहरू रोगी मानिसका बहुप्रत्यङ्गमा पूरान्तर समाहित हुँदा वर पुरुषले शत्रुको मर्मस्थलमा प्रहार गरेभैं यक्ष्म आदि सबै शारीरिक रोग निम्न गर्दछौ ।

साकं यक्ष्म प्र पत चापेण किंकिदीविना ।

साकं वातस्य ध्राज्या साकं नश्य निहाकया ॥१३॥

हं शरीरमा लागिसकेका यक्ष्म रोग तिमी चाँडै नीलकाण्ठ जगुर आदि चरा र वायुभैं वेगले यहाँबाट भाग र गोही आदि हिम्रक पशुकहाँ पुगेर विनाश होन

अन्या वो अन्यामवत्यन्यान्यस्या उपावत ।

ताः सर्वाः सविदतां इदं मे प्रावता वचः ॥१४॥

हे औषधि हो, तिमीहरू एकापसमा प्रभाव वृद्धि गरभौ प्रत्येक गरिएका औषधि अरु औषधिका नाजक नाशो र तिनले अरु औषधिसित निकटत वढाउने भन्ने औषधिने एकापसमा सहयोगी भावनाको परिचय दिँदै हाम्रो निवेदन स्वीकार गर ।

याः फलिनीर्या अफला अनुष्मा याश्च पुष्पिणीः ।

बृहस्पतिप्रसूतास्ता नो मुञ्चन्वहसः ॥१५॥

फल भरिएका, फल नलागेका फूल फुलेका, फूल नभएका र औषधि बृहस्पति नामका विशेष वैद्यबाट प्रयुक्त भएर हामीलाई रोगबाट मुक्ति दिलाऊन् ।

मुञ्चन्तु मा शपथ्याऽदधो वरुण्याहुत ।

अथो यमस्य पङ्क्तीशात्सर्वस्मादेवकिंलिषात् ॥१६॥

हे औषधि हो, तिमीहरू कुपोषणबाट उब्जेका रोग यक्ष्म निन्दित कुकृत्यबाट उत्पन्न रोग वरुणको पाश अथवा यमको अन्धनरूपी रोग पापकृत्य र उच्च अनुशासनको पालन नगर्नाले लागेका सबै रोगबाट हामीलाई मुक्त गरभौ ।

अवपतन्तीरवदन्तिव औषधयस्परि ।

यं जीवमशनवामहै न स रिष्याति पूरुषः ॥१७॥

दिव्यलाकबाट प्राणका रूपमा धर्तामा आउने औषधिले हाम्रोला आश्वासन दिन्छन् कि जुन प्राणीमाथि हाम्रो कृपा हुन्छ त्यसले अरोग्य लाभ गरेर कृतार्थ हुँदा समयभन्दा पहिले कहिल्यै त्यो मृत्युका मुखमा पर्दैन

या औषधीः सोमराज्ञीर्वह्नीः शतविचक्षणाः ।

तासां त्वमस्युत्तमर कामाय शं हृदै ॥१८॥

औषधिका अधिष्ठाता सोम हुन्, उनी सयौँ किसिमका रोग निमूल गन सक्षम छन्, हे सबैका बोचमा रहने औषधि तिमी श्रेष्ठ गुणले युक्त छौ, तिमी यधीत सुख प्राप्त हृदयलाई शक्ति दिनमा पूर्ण सक्षम छौ

या औषधीः सोमराज्ञीर्विचिताः पृथिवीमनु ।

बृहस्पतिप्रसूता अस्यै स दत्त वीर्यम् ॥१९॥

विभिन्न रूपमा धर्तृमा निवृत्तमान समाजस्ता विशिष्ट गुणले सम्पन्न विभिन्न खालका औषधि बृहस्पतिद्वारा तयार गरेर सेवन गर्न दिँदा तिनले यी पुरुषलाई भोजस्वी र नीयवान बनाऊन्

मा वो रिषत्खनिता यस्मै चाहं खनामि वः ।

द्विपच्चतुष्पदस्माकं सर्वमस्त्वनातुरम् ॥२०॥

हे शीर्षाधि तिमान् ब्रह्म निकालन् मानसं रुक्मका दायादौ सर्वथा मुक्तं रहन् रं जन रोगको
उपचारकं लागि तिमालाह खनरं निकालनको हुन्छ, त्यो पनि दोषमुक्त होस् हाप्पा स्त्री ।
आदि आफन्त र गार्ह आदि पशु सबै निरोगी हुन पाउन् ।

याश्चेदमुपशृण्वन्ति याश्च दूरं परागताः ।

सर्वः सङ्गत्य वीरुषोऽस्यै सं वत्त वीर्यम् ॥२१॥

शीर्षाधिका सम्पर्कमा रहेका वा निकै दुरग क्षेत्रमा रहे पनि सम्पर्कमा हुने बाटविरुद्धा विभिन्न
रूपमा उद्भिन्न हाप्पा प्राथना सुन्ने सबै शीर्षाधिका पारम्परिक महाराजले यी मानिसलाई शक्ति र
आजले परिपूर्ण गरायौ ।

औषधयः सं वदन्ते सोमेन सह राजा ।

यस्मै कुषोति ब्राह्मणस्तं राजन् पारयामसि ॥२२॥

हे राजा सोम र ताको गेग हटाउनका लागि चिकित्सा विशेषज्ञले हाप्पो जुरो गानी फल्न, पात
आदि टिप्पण हामी अग्रेसर प्रदान गर्दछौ भनेर आफ्ना स्वामी सोमसित शीर्षाधिहरू भन्दछन्

त्वयुत्तमास्योषधे तव वृक्षा उपस्तय ।

उपस्तिरस्तु सोऽऽस्माकं यो अस्मै अभिदासति ॥२३॥

हे शीर्षाधि तिमो उत्तम हो मलाई बाटविरुद्धा तिमोभन्दा कनिष्ठ छन् जसले हाम्रो विनाश गर्न
खोज्दछन् तिमोहरू पनि हाप्पै अधीनमा रहन् ।

[सूक्त ९८]

ऋषिः देवाणि आष्टिषेण देवता देवगण । छन्द - त्रिष्टुप्

बृहस्पते प्रति मे देवतामिह मित्रो वा यद्गुरुणो वासि पूषा ।

आदित्यैर्वा यद्गुभिरुत्तवान्स पर्यन्तं शन्तनवे वृषाय ॥१॥

हे बृहस्पतिदेव हाम्रो लागि प्रत्येक देवता कहाँ गएर तिमो मित्र हो तिमो वरुण हो तिमो पूषा हो,
त्यसैले मरुतहरूसँग शन्तनूका लागि जलको वर्षा गराओ भनेर

आ देवो दूतो अजिरश्चिकित्वान्त्वदेवापे अभि मामगच्छत ।

प्रतीचीनः प्रति माया ववृत्स्व वधामि ते धुमती वाचमासन् ॥२॥

हे देवाणि तिमो कहाँबाट कुनै ज्ञानवान् र तीव्रगामा गेगना दूत भनेर हामीको कहाँ आउन्, हे
बृहस्पतिदेव तिमो भन्ने विशेषज्ञबाट निमुख भएर हाप्पा चिकित्सा आऊ । तिमो सेवाका लागि हामी
तत्पस्ती स्तार सम्पादन गर्दछौ

अस्मे धेहि धुमती वाचमासन् बृहस्पते अनमीवामिषिराम् ।

यया वृष्टि शन्तनवे वनाव दिवा द्रुषो मधुर्पो आ विवेश ॥३॥

हे बृहस्पतिदेव हाप्पा मुखमा स्पष्ट आनसा र तेजस्वी लाग्ने प्रदान गर वाणीले नै शन्तनू
जलवर्षा गरन् प्रेरित गरुन् आकाशबाट मधुररसयुक्त वर्षा प्रवेश गरीस

आ नो द्रुप्सा मधुपन्तो विशन्तिवन्द्र देहोधिस्थ सहस्रम्

नि वीद होत्रमृतुषा यजस्व देवादेवापे हविषा सपर्य ॥४॥

हामीलाई मधुरतायुक्त वर्षाको रस उपलब्ध होस्, हे इन्द्रदेव श्रममा राखिएको प्रचुर ऐश्वर्य
हामीलाई देऊ हे देवाणि तिमो यस यज्ञीय कार्यक्रममा आगर विराजमान होऊ यथासम्भव
देवताको अर्चना गर र हविष्यान्न दिएर सन्तुष्ट गरुन् X ३२०

आष्टिषेणो होत्रमृषिर्निवीदन् देवापिदैवसुमति चिकित्वान् ।

स उत्तरस्यादधरं समुद्रमपो दिव्या असृजद्वर्षा अपि । ४॥

आष्टिषेणका पुत्र देवाणि स्तुतिका गता हुनाले यज्ञकार्यका लागि विराजमान छन् उनले
अन्तरिक्षमाथबाट समुद्रमृत्तिका भूलोकमा रहेका समुद्रमा विन्तययुक्त वर्षाको जल प्रदान गरुन्

अस्मिन्समुद्रे अद्युत्तरस्मिन्नापो देवेभिर्निवृत्ता अतिष्ठन् ।

ता अद्रवश्चाष्टिषेणेन सृष्ट्य देवापिना प्रेषिता मृष्टिणीषु ॥५॥

भूमिमा रहेका समुद्रमा अन्तरिक्षमा रहेका समुद्र प्रदंशका देवताले आवरणयुक्त जल स्थापन गरेका

छन् आर्ष्टिषेण देवापिले त्यो जल गतिमान बनाए . त्यसो भएपछि नै त्यो पानी भूमिमा वर्षाका रूपमा बर्सन थाल्दछ ।

यदेवापिः शन्तनवे पुरोहितो होत्राय वृत्तः कृपयन्नदीधेत् ।

देवश्रुत वृष्टिर्वनि रराणो बृहस्पतिर्वाचमस्मा अयच्छत् ॥३॥

शन्तनुमार्थ कृपादृष्टि गरेर पुरोहित देवापि यज्ञकर्म गर्न तयार भएर देवप्रख्यात र जल- उत्पादक बृहस्पतिदेवलाई स्तुति गर्न लागेका बेला प्रशंसित भएर बृहस्पतिदेवले उनका मनमा नयाँ सूत्रका रूपमा स्तोत्र उदित गराए ।

यं त्वा देवापिः शुशुवानो अग्न आर्ष्टिषेणो मनुष्यः समीधे .

विश्वेभिर्देवैरनुमद्यमानः प्र पर्जन्यमीरया वृष्टिमन्तम् ॥८॥

हे अग्निदेव आर्ष्टिषेणका पुत्र देवापिले पवित्र भएर स्तोत्र गाएर उत्तम विश्विले तिमीलाई प्रदीप्त गरेका थिए सम्पूर्ण देवताको सहायता प्राप्त गरेर तिमी जलको वर्षा गराउन बादललाई प्रेरित गर ।

त्वां पूर्वं ऋषयो गीर्भिरायन्त्वामध्वरेषु पुरुहूत विश्वे ।

सहस्राण्यधिरथान्यस्मे आ नो यज्ञं रोहिदश्वीप याहि ॥९॥

हे अग्निदेव उहिलेका ऋषि स्तोत्रका साथ तिमीकहाँ उपस्थित भएका थिए हे असङ्ख्य तिरबाट आह्वान गरिने अग्निदेव , सबै यज्ञमान अहिले यज्ञमा स्तोत्रले तिम्रै नजिक आउँछन् । रथले सम्पन्न असङ्ख्य ऐश्वर्य सम्पदा शन्तनु राजाले भेटीका रूपमा प्रदान गरे । हे रोहित अश्व भएका अग्निदेव हाम्रा यज्ञमा विराजमान होऊ ।

एतान्यग्ने नवतिर्नव त्वे आहुतान्यधिरथा सहस्रा ।

तेभिर्वधस्व तन्वः शूर पूर्वीर्दिवो नो वृष्टिमिषितो रीरीहि ॥१०॥

हे वीर अग्निदेव , रथसँगै उनान्सय हजार पदार्थ आहुतिका रूपमा तिमीलाई चढाएका छौं । तिनबाट तिमी आफ्ना विभिन्न रूप सर्वाङ्कित गराएर प्रज्वलित गर । हामीले प्रार्थना गरिसकेपछि तिमी दिव्यलोकमा वर्षा गराऊ

एतान्यग्ने नवति सहस्रा सं प्र यच्छ इन्द्राय भागम् ।

विद्वान्पथ ऋतुशो देवनयानान्पौलानं दिवि देवेषु धेहि ॥११॥

हे अग्निदेव नब्बे हजार आहुतिमध्ये जलको वर्षा गराउने इन्द्रदेवलाई खुसी पार्नका लागि उनको भाग प्रदान गर । देवयानको मार्ग चिनेका र उचित समयमा यज्ञ गर्ने शन्तनुलाई देवताका बीचमा विराजमान गराऊ

अग्ने बाधस्व वि मूधो वि दुर्गहपामीवामप रक्षसि सेध ।

अस्मात्समुद्राद् बृहतो दिवो नोऽपां भूमानमुप न सुजेह ॥१२॥

हे अग्निदेव तिमी शत्रुका दुर्गम नगर विनाश गर र रोग तथा रक्षसी शक्ति रोक । यस विशाल अन्तरिक्षरूपी सागर र आकाशबाट हाम्रा पृथ्वीमा अथाह जलराशि प्रदान गर

[सूक्त ९९]

ऋषि - वघ्न वैखानस देवता इन्द्र छन्द त्रिष्टुप्

कं नश्चित्रमिषण्यसि चिकित्वान्पृथुगमानं वाश्रं वावृधधै ।

कतस्य दातु शवसो व्युष्यै तक्षद्भजं वृत्रतुरमपिन्वत् ॥१॥

हे इन्द्रदेव , ज्ञानसम्पन्न बनेर निरन्तर वर्द्धनशील, विलक्षण प्रशंसीय र कल्याणकारी सम्पदा हाम्रो प्रगतिका लागि दिन्छौं । इन्द्रदेवको पराक्रमी सामर्थ्य वृद्धि गराउन हामीले के गर्नुपर्ला ? उनका लागि वृत्रसंहारक वज्रास्त्र रचना गरिएको छ उनैबाट जलको वर्षा गरेर संसारमा सेचन गरिन्छ ।

स हि ह्युता विद्युता वेति साम पृथुं योनिमसुरत्वा ससाद ।

स सनीर्देभिः प्रसहानो अस्य भ्रातुर्न ऋते सप्तथस्य माया ॥२॥

इन्द्रदेव दीप्तिमान् विद्युत नामको आयुध लिएर यज्ञमा सामगान सुन्न आउँछन्, बलले सम्पन्न भएर अनर्कौं स्थानमा आधिपत्य स्थापित गर्दछन् र विमानमा विराजमान मरुतहरूसँगै शत्रु पराजित गर्दछन् आदित्यगणका साथै भइ इन्द्रदेवजिना कुनै कार्य गर्न सकिँदैन

स वाज यातापदुभ्वा यन्स्वर्षाता परि षदत्सनिष्पन् ।

अनर्वा यच्छतपुरस्य वेदो ज्ञञ्जिनदेवा अभि वर्षसा भूत । ३॥

उनी उत्तम बेगले गएर लडाईका मैदानमा पुग्दछन्, यन्त्रिचलित हुँदै सयौं ढोका भएका शत्रुको सहरमा भएजति धन आफ्नै बलले ल्याउँछन् र इन्द्रिय लिप्सामा लाग्नेलाई नष्ट गराउँछन् ।

स यङ्गयचोऽयनीर्गोष्वा जुहोति प्रधन्यासु सप्तिः

अपावो यत्र युज्यासोऽस्था प्रोष्यधास ईरते घृतं वाः ॥४॥

उनी मधतिर गतिमान भएर मेघभिन्ने भ्रमण गर्दै उज्जाड भूमिमा मन्त्रगे जलको वर्षा गराउँछन्, जलसम्पन्न स्थानमा अनेकौं सानातिना नदा एकत्र भएर घिउजस्तै जल प्रवाहित गराउँछन्, गोद्वार र रथ आदि नै नभए पनि उनी बसिरहँदैनन् ।

स रुद्रेभिरशस्तवार ऋषवा हित्वी गयमासेअवद्य आगात् ।

वज्रस्य मन्ये मिथुना विववी अन्नमभीत्यरोदयन्मुषाधन् ॥५॥

इन्द्रदेव प्रार्थनाविना नै मनोकायमा पूरा गराउने, महिमाल सम्पन्न र निन्दारहित छन्, उनी आफ्ना स्थानबाट रुद्रपुत्र मरुतहरूसँगै यहाँ आउन्, वज्रका मन्त्रापिताका कष्ट भेटियो, किनभने म वज्रले शत्रुको ऐश्वर्य हरण गर्दै शत्रुलाई सताएको छु

स इहास तुवीरवं पतिर्दन्त्यक्षं त्रिशोषाण दमन्यत् ।

अस्य त्रिता न्वोजसा वृधानो विपा वराहमयोअग्रया हन् ॥६॥

सबैभन्दा ठूला ईश्वर इन्द्रले भति गजजशील दुष्ट दस्यु दमन गरेका थिए, उनले छ वटा आँखाले युक्त र तीन वटा टाउका भएका त्वष्टाका पुत्र विश्वरूपलाई हनन गरेका थिए । इन्द्रदेवको तेजस्विताले तेजस्वी भएर त्रित नामका ऋषिले फलामजस्तै बलिया र तिखा नष्ट भएका अँगलाल वराह भन्ने राक्षस बध गरेका थिए ।

स ब्रुहणे मनुष ऊर्ध्वसान आ साविषदर्शसानाय शरम् ।

स नुतमो नहुषोऽस्मत्सुजातः पुरोऽभिनदर्हन्दस्युहत्ये ॥७॥

भक्तमाथि आक्रमण भएको देखेर इन्द्रले अभिमानपूर्वक शरीर विस्तार गराउँदै शत्रुको संहार गर्न घातक अस्त्र प्रदान गर्छन् । उनी मानिसका सबैभन्दा गहिरो नायक हुन् । दुष्टको संहार गर्ने बेलामा श्रेष्ठ कुलमा उत्पन्न इन्द्रदेवल शत्रुका अनेकौं नगर ध्वस्त गराएका थिए

सो अभ्रियो न यवस उदन्त्यक्षयाय गातुं विदन्नो अस्मे ।

उप यत्सीददित्दु शरीरैः श्येनोऽयोपाधिर्हन्ति दस्यून् ॥८॥

उनी अन्न आदिको पृथिका लागि मघको समूहभै भूमिमा जल बर्साउँछन् र हाम्रा घरका बाटो प्रशस्त गराउँछन्, उनी आफ्ना शरीरका सबै अङ्गले साम वर्षा गरि गरुड पक्षीभै फलामको जस्तो तिखो र बलियो अङ्गले शत्रु संहार गर्दछन्

स ब्राधतः शवसानेभिरस्य कुत्साय शुष्णं कूपणे परादात् ।

अयं कविमनयच्छस्यमानमत्कं यो अस्य सनितात नृणाम् ॥९॥

इन्द्रदेव पराक्रमशाली शत्रुले दुर्घर्ष शत्रु पर भगाउँछन् । उनले कुत्सको स्तोत्र सुनेर शुष्ण नामको राक्षस संहार गरेका थिए, उनैले स्तोता र क्रान्तदर्शी उशनाका विद्रोही वशीभूत गराएका थिए, उनै उशनाले इन्द्रदेवका विस्तृत स्वरूप र इन्द्रदेवका अनुराग मरुतहरूलाई पनि चिनेका थिए

अयं दशस्यत्रयैभिरस्य दस्मो देवेभिर्रुणो न मायी ।

अयं कनीन ऋतुपा अवेद्यमिमीतारक्ष यश्चतुष्पात् ॥१०॥

मानिसका शुभचिन्तक मरुतहरूसँगै निवास गर्ने इन्द्रदेव, स्तोतालाई धन प्रदान गर्दछन् र सबै दुष्ट संहार गर्दछन्, उनी वरुणको जस्तै तँजले सुन्दर र बलवान् छन्, यी कान्तिमान् र सधैं सत्रेका संरक्षक हुन् भनेर चिनिन्छन् । उनैले चार पदले युक्त शत्रु संहार गरेका थिए ।

अस्य स्तोमेभिरौशिज ऋजिक्षा ब्रजं दरयद्वषणेण पिप्रोः ।

सुत्वा यद्यजतो दीदयद्गीः पुर इयानो अभि वर्षसा भूत ॥११॥

औशिज ऋजिक्षा, पिप्रुका गोरुको बन्धन यिनै प्रभुको स्तुति गर्नाले विधोलिएको शत्रुका सहर धिनले नष्ट गदछन् ।

एवा महो असुर वक्षथाय वन्नकः पद्मिभिरुप सर्पदिन्द्रम्
स इयानः करति स्वस्तिमस्मा इषमूर्जं सुक्षितिं विश्वमाभाः ॥१२॥
ह इन्द्रदेव म वन्न यसै किमिमल विपुल हवि प्रदान गर्ने कामनाले तिम्र सामु आएको छु । नजिक
आउने साधकको भना गर्ने इन्द्रदेवले अन्न बल र आवास प्रदान गर

[सूक्त १०८]

ऋषि दुवस्य नन्दन देवता विश्वेदेवा छन्द जगती त्रिष्टुप्
इन्द्र दृष्ट्वा मधवन्त्वावादिन्द्रज इह स्तुतः सुतपाबोधि नो वृधे ।
देवैर्भिर्नः सविता प्रावतु श्रुतमा सर्वतातिमदिति वृणीमहे ॥१॥
है तमन्शाली इन्द्रदेव तिम्रो अमृतमै शक्तिशाली शत्रुका सैनिक संहार गर यस यज्ञमा स्तोत्र
प्राप्त गरेर र सोमस पान गरेर तिम्रो हाँसो सरक्षाका लागि मधै तयार रहिदेऊ । देवताहरूसँगै
सवितादेवले तिम्रो परयात यज्ञ सुगन्ध गुरु सुखलाई उत्पादन गर्ने देवी अदितिदेवीलाई हामी स्तुति
गर्दछौं

भराम सु भरत भागमृत्विषं प्र वायवे शुचिपे क्रन्दविष्टये ।
गौरस्य यः पयसः पीतिमानश आ सर्वतातिमदिति वृणीमहे ॥२॥
सन्धको पालनपोषण गर्ने इन्द्रदेवलाई अनु यनुसार यज्ञको भाग प्रदान गरौं शुद्ध अन्न उपभोग गर्ने र
जीरणमनका समयमा ध्वनि इत्यत्र गर्ने वायुदेवका निमित्त यनाय भाग प्रदान गरौं उनी गाईको
शुद्ध पवित्र र पोष्टिक दूध पान गर्छन् सबैलाई उत्पादन गर्न अदितिदेवीलाई हामी प्रार्थना
गर्दछौं ।

आ नो देवः सविता साविषद्वय ऋजुयते यजमानाय सुन्वते
यथा देवान्प्रतिभूषेम पाकवदा सर्वतातिमदिति वृणीमहे ॥३॥
सबप्रकार सवितादेव हामीलाई सोभो तथा अटो मार्गमा प्रेरणा दिऊन् र सोमयाग गर्ने यज्ञमानलाई
परिपक्व अन्न प्रदान गरुन् त्यसबाट हामी देवतालाई सन्तुष्ट दिनुका साथै विभूषित गर्न सकौं ।
सबैलाई कल्याण गर्ने देवी अदितिदेवीलाई हामी स्तुति गर्दछौं

इन्द्रो अस्मे सुमना अस्तु विश्वह राजा सोमः सुवितस्याध्येतु नः ।
यथायथा मित्रधितानि सदधुरा सर्वतातिमदिति वृणीमहे ॥४॥
इन्द्रदेव हामीसित साथै खुसी रहनु हाम्रो यज्ञमा राजा सोमले हाम्रो स्तोत्र पाठ सुनुन् । त्यसबाट
मयका मित्रजस्ता इन्द्रदेवले प्रदान गरेको प्रिय धन उपलब्ध होस्, सबैलाई प्रेरित गर्ने
अदितिदेवीलाई हामी प्रार्थना गर्दछौं

इन्द्र उक्थेन शवसा परुदधे बृहस्पते प्रतरीतास्यायुषः
यज्ञो यनुः प्रमतिनः पिता हिकमा सर्वतातिमदिति वृणीमहे ॥५॥
इन्द्रदेव स्तुत्य सामर्थ्यले हाम्रो यज्ञको मुरझा गर्दछन् हे यन्त्र यहाइन बृहस्पति, असल विचार
भएका बुद्धिमान र यज्ञका पालकले हामीलाई सुख दान गर्न उत्पादन गर्ने अदितिदेवीलाई
हामी सबैले प्रार्थना गर्दछौं

इन्द्रस्य नु सुकृतं दैव्य सहोऽग्निर्गृहे जरिता मेधिरः कविः ।
यज्ञश्च भृद्धिदधे चाहरन्तम आ सर्वतातिमदिति वृणीमहे ॥६॥
देवताको शक्ति इन्द्रदेवले नै बनाएका हुन् घरमा रहेका अग्निदेव देवताको प्रार्थना गर्दछन् र यज्ञ
सम्पन्न गराउँदै कार्य सम्पादन गर्दछन् उनी देवताका लागि स्तुत्य ज्ञानवान् क्रान्तदर्शी र पूज्य
छन् उनी यज्ञनीय र समग्री अग्निदेव हाम्रो नजिक रहिरहून् हामी सर्वप्रकार अदितिदेवीलाई
प्रार्थना गर्दछौं

न वो गुहा चकुम भूरि दुष्कृत नाविष्ट्य वसवो देवहेडनम् ।
माकिनी देवा अनुतस्य वर्षस आ सर्वतातिमदिति वृणीमहे ॥७॥
है वसुदेवता हो तिम्रीहरूको परोज दुष्टिमा पनि हाम्रो कुनै पाप लुक्न सकेको छैन तिम्रीहरूका
भगाडि हाम्रोले देवताका श्रोधको सिंकार हुनुपर्ने गरी कुनै दुष्कृत्य गरेका छैनौं । हे सवव्यापक
देवता हो हामीलाई मरणशील शरीर प्राप्त नहोस् हाम्रो पर्वन्पादक अदितिदेवीलाई प्रार्थना
गर्दछौं

अपामीवा सविता साविष्यन्ग्वरीय इदप सेधन्त्वद्रयः ।

प्रावा यत्र मधुधुच्यते बृहदा सर्वततिमदिति वृणीमहे ॥८॥

सर्वका प्रणालिका सवितादेवल हाम्रा दु खदया रग निवारण गरन् उदार पबतका अभिष्टता देवताले अति विशाल पापहरु यनथ हटाइदिऊन् मधुजस्तो सोमरस प्रस्तुत गर्ने पैल्ले दुइका स्तुति उचित किसिमले गरिने ठाउँमा सबैले कल्याणकारिणी अदितिदेवीलाई प्रार्थना गर्दछौं

ऊर्ध्वो प्रावा वसवोऽस्तु सोतरि विश्वा देवांसि सनुतयुयोत ।

स नो देवः सविता पायुरीड्य आ सर्वततिमदिति वृणीमहे ॥९॥

हे वसु हो , सोम पैल्ल प्रयोग गरिएका दुइ। ईधोतिर लाग्ने होऊन् , हाम्रा लुकेर बसेका शत्रु मेटाइदछु सवितादेव हाम्रा पालनकर्ता नमुनीय र स्तुतिका लागि योग्य हुन् सधैँलाई उत्पादन गर्ने अदितिदेवीलाई हामी सधैँले स्तुति गर्दछौं

ऊर्जं गावो यवसे पीवो अत्तन ऋतस्य याः सवने कोशे अहृष्ये ।

तनूव तनवो अस्तु भेषजमा सर्वततिमदिति वृणीमहे ॥१०॥

हे गाय हो , तिमीहरू देखाएका चहुरमा छुट्टै घाँस खाएर बलिया हे पो र पौष्टिक दुधरुगो रस प्रदान गर , यव र गायमा रहेको घाँस पनि खाओ । तिमीहरूको दुध सामरसको अंगभोजनको हाम्रा लागि पुष्टिदेयक हाम् , हामी सबैलाई प्रसन्न गर्ने अदितिदेवीलाई प्रार्थना गर्दछौं

ऋतुप्रावा जरिता शश्वतामव इन्द्र इन्द्रा प्रमतिः सुतावताम् ।

पूर्णमूर्धदिव्य यस्य सिक्तय आ सर्वततिमदिति वृणीमहे ॥११॥

समपूर्ण कर्म पूति गर्ने मयैका प्रणमा गर्न र समयको गति यन्त्रमा सबैलाई बृहन्नगर पारने इन्द्रदेव सामरस पल्लहरूका संरक्षक र प्रणयनग्य छन् उन्नत पान गर्ने सोम कल्याणमा भरिएको हुन्छ हाम्रो सबैप्रेरक अदितिदेवीलाई प्रार्थना गर्दछौं

चित्रस्ते भानुः ऋतुप्रा अभिष्टिः सन्ति स्पृधो जरिणप्रा अभृष्यः

रजिष्ठथा रज्या पथ आ गोस्तुतूर्धत पर्यगं दुवस्युः ॥१२॥

हे इन्द्रदेव , तिम्रो प्रकाश बिजलाग छ , तिमी हाम्रा कर्म पूर्ण गराउन र सबैका साथ्य हो , तिम्रो अभिलाषा मान्ना यजमानको मनोकामना पूर्ति गराउने हो र देवाय नभएको छ , दुवस्यु अधिको सरल झगले गा , भगाडि छिटोछिटो तानिएछौं हामी पनि तिम्रोतिर तानिएका छौं ।

[सूक्त १७५]

ऋषि शुभ सोम्य देवता विश्वेदेवा ऋत्विग्राण छन्द त्रिष्टुप् गायत्री वृहती ।

उद्बुध्यध्वं समनसः सखायः समग्निमिन्ध्वं बहवः सनीडा ।

दधिक्रामग्निमुषसं च देवीमिन्द्रावतोऽवसे नि ह्वये वः ॥१॥

हे ऋत्विक् मित्र हो , तिमीहरू एकाग्र चित्त भएर, एकै ठाउँमा अम्म भएर एकै ठाउँमा निवास गर्दै अग्नि प्रदीप्त गराओ , हामी इन्द्रदेवका साथै दधिक्रा अग्नि र उपादेवीनाइ तिमीहरूको मुरशका लागि आहवान गर्दछौं

मन्द्रा कृणुध्वं धिय आ तनुध्वं नावमरित्रपरणीं कृणुध्वम् ।

इष्कृणुध्वमायुधार कृणुध्वं प्राज्वं यज्ञं प्र गयता सखाय ॥२॥

हे ऋत्विक् मित्र हो , आनन्दशरीर स्तौत्र उच्चारण गर असल कामको विकास गर पार लगाउन हलारूपी मौका बनाओ , अनेकौं कौलसम्पदा धेरै सस्त्रास्त्र राम्रो बनाओ , यसै किसिमले तिमीहरू सन्कर्महपी यज्ञको अनुष्ठान सम्पन्न गर

युनक्त सीरा वि युगा तनुध्वं कृते योने वपतेह बीजम् ।

गिर च श्रुष्टिः सधरा असन्नो नेदीय इत्सुण्य पक्वमेयात् ॥३॥

हे ऋत्विक् हो , हलो यदि खेतका हतियाग व्यवस्थित गरेर गरुका कर्ममा गुढा राखेर खेत ज्ञान तयार गरिएका खेतमा बिउ छ र कृषिविज्ञान यन्त्रगत यालोका अनेकौं उनम प्रजाति विकास गर , चाँडै कटन सकिने पाकको अन्न प्राप्त होस्

सीरा युज्जन्ति कवयो युगा वि तन्वते पृथक् , धीरा देवेषु सुनया ॥४॥

द्वन्द्वरु हलो नादछन् , समग्र यन्त्रमा विभिन्न किसिमले जुवा तयार गर्दछन् , बुद्धिले सम्पन्न व्यक्त देवताका लागि शत्रु मनले स्तुति गर्दछन् ।

निराहावान्कृणोतन सं वरत्रा दधातन ।

सिञ्चामहा अवतमुद्रिणं वयं सुषेकमनुपक्षितम् । ५॥

हे मित्र हो । गाई आदि पशुले जल पिउने अप्युक्त ठाउँ बनाओ नितिवार् एकापसमा डोराले बाँध हामी सफा पानीले युक्त उत्तम रीतिले खेन सिँचाइ गर्न सक्षम अनन्त स्रोत भएका कुवाबाट जल न्याएर सिँचाइ गर्दछौं

इष्कृताहावमवत सुवरत्र सुषेचनम् उद्रिणं सिञ्चे अक्षितम् । ६॥

पिउनुलायक गतिलो पानीले योग्य स्थान सजिएको उत्तम क्षेत्री भएको उचित विधिले सेचन कार्य गर्न त्रात्रे अक्षय जलको भण्डारजस्ता कुवाबाट हामी सिँचाइ गर्दछौं

श्रीणीताश्चान्हितं जयाथ स्वस्तिवाहं रथमित्कृणुध्वम् ।

द्रोणाहावमवतमश्चक्रमसत्रकोशं सिञ्चता नृपाणम् । ७॥

हे किसान हो । अश्वजस्त बलिया जेन्ने गोरुलाई पुरने गरी घोसपानी खुवायो खेतमा भएको हित कामा अत्र उपलब्ध गर सुगमताले बाला जोसाने रथ बनाओ । यहाँ पानी भरेर ढुङ्गाको चक्रजस्तो ढुङ्ग पशुले पानी खान राख मार्गसका लागि मुहउँदो पानीको भाँडा इनरका आकारमा बनाएर त्यसमा पानी भर

व्रज कृणुध्वं स हि वो नृपाणो वर्म सीव्यध्वं बहुला पृथग्नि ।

पुरः कृणुध्वमायसीरधुष्य मा वः सुस्रोच्चमसो दूहता तम् । ८॥

हे मित्र हो । गोट राम्ररी बनाओ त्यो ठाउँ निश्चय पनि मानिसले सजिलै पानी खान हुने खालको छ । अनेकौं दूला कवच बनाओ शत्रुबाट सुरक्षित फलामले बनेका शस्त्रास्त्राले सुसज्जित बलिया सहर निर्माण गर तिर्माहरूको चमस गात्रमा खल नपरोस् त्यसमा राखिएको जल व्यर्थमा खेर नजाओस्

आ वो धियं यज्ञियां वर्त ऊतये देवा देवीं यजतां यज्ञियामिह ।

सा नो दुहीयद्यवसेव गत्वी सहस्रधारा पयसा मही गौः । ९॥

हे देवता हो । हामी यज्ञ धारण गर्ने वृद्धि तिर्माहरूतिर प्रेरित गर्दछौं यजनीय तेजस्वी र सम्माननीय वृद्धि यज्ञस्थलमा प्रतिष्ठित गर-आ यौस खाएर गान्ने हजारौं भाराले युक्त दुध दिएभैं त्यस वृद्धिले अभिलाषा पूर्तिमा महायता परोस्

आ तू पिञ्च हरिमीं द्रोणपत्ये वाशीभिस्तक्षताश्मन्मयीभिः ।

परिष्कजध्व दश कक्षयाभिरुभे धुरो प्रति वह्निं युनक्त । १०॥

हे पश्वर्यु हो । काठका भाँटामा रहेको हरियो वणको सामने र्मेचन गर ढुङ्गाले बनेका वन्चराले पात्र बनाओ । दस बाँटाले त्यो पात्र कमेर समत रथ नाचका लागि भुगका दुवैतिर पशु नार

उभे धुरौ वह्निरपिबद्धमानोऽन्तयौनेव चरति द्विजानिः

वनस्पति वन आस्थापयध्व नि वू दधिध्वमखनन्त उत्सम् । ११॥

ध्वनि गुन्जाउँदै गोरुले रथका दुवै धुरा तानेका छन् त्यसले मानौं सोमरस गात्रमा खन्याउँदै छन् कि जम्ने लाग्दछ हे कृत्तिक हो । राधारस्थलमा गाडा राम्रा अर्झाओ । त्यसो भएपछि गाडा आश्रयहोन हुन पाउँदैन

कपूत्रः कपूत्रमुद्धानत चोदयत खुदत वाजसातये ।

निष्टिग्धः पुत्रमा च्यावयोतय इन्द्र सबाध इह सोमपीतये । १२॥

हे कमशील मानिस हो । इन्द्रदेव गतिलो सुखदाता हुन् तँ सुखदाता इन्द्रदेवलाई आफ्ना भौतमा धारण गर र अत्र बल ऐश्वर्य आदि लाभ गराउनका लागि प्रेरित गर उनैलाई प्रार्थना गर र ज्ञानित प्राप्त गर यस भूलोकमा संरक्षण पाउन कष्ट निवारण गर्न र साम्रपान गर्नका लागि शक्तिका पुत्र इन्द्रदेवलाई आह्वान गर ।

[सूक्त १८-]

ऋषि मुदगल भाम्यश्च देवता दुधण इन्द्र । छन्दः त्रिष्टुप् बृहती

प्र ते रथं मिथूकृतमिन्द्रोऽवतु धृणुष्या ।

अस्मिन्नाजौ पुरुहूत श्रवाय्ये धनधक्षेणु नोऽव । १॥

हे मुदगल ऋषि तिम्रा रथ युद्धभूमिमा आश्रयार्होन अवस्थामा हुँदा परक्रमी इन्द्रदेवले संरक्षण

गरुन् । अनेकौ तिरवाट बोलाइने हे इन्द्रदेव , यस प्रख्यात सङ्ग्राम भूमिमा ऐश्वर्य प्राप्त गर्ने बेलामा हामीलाई उचित स्मरण प्रदान गर ।

उत्तम वातो वहति वासो अस्या अधिरथं यदजयत्सहस्रम्
रथीरभून्मुद्गलानी गविष्ठी भरे कृतं च्यवेन्द्रसेना ॥२॥

सङ्ग्रामक्षेत्रमा रथमा चढेर मुद्गल ऋषिकी पत्नी इन्द्रसेनाले हजारौं गाईमाथि विजय प्राप्त गर्दा उनको वस्त्र चायुले मान्तिर उडायो । गाईमाथि विजय प्राप्त गर्ने बेलामा उनी सारथी भइन् । तिनैले सङ्ग्राममा शत्रुको अधिकारक्षेत्रबाट गाई छुट्टाएर ल्याएको हुन्

अन्तर्यच्छ जिधामसो वज्रमिन्द्राभिदासतः ।

‘ दासस्य वा मघवन्नार्यस्य वा सनुतर्यकया वधम् ॥३॥

हे इन्द्रदेव ! तिम्रो अनिष्टकारी र विध्वंसक शत्रुमाथि वज्र प्रहार गर । हे ऐश्वर्यवान् इन्द्रदेव ! दास वा आर्यशत्रुले परीक्षा रूपमा गरेको शस्त्रको प्रहार असफल गराऊ

उदनो हृदमपिक्वज्जहृषाणः कूटं तुहदभिमातिमेति ।

प्र मुष्कभारः श्रव इच्छमानोऽजिर बाहू अभरत्सिवासन् ॥४॥

यो गोरु जलले भरिपुर्ण भएका जलाशयको जल आनन्दमग्न भएर पिउँछ । आफ्ना सिङ्गले माटाको ढिस्को खनेर भन्काउँदै शत्रुमाथि हमला गर्दछ ऐश्वर्यको कामनाले प्रेरित भएर वेगपूर्वक दुवै सिङ्ग हल्लाउँदै आक्रमण गर्नका लागि अगाडि सर्दछ

न्यक्रन्दयन्नुपपन्त एनममेहयन्वृषभं मध्य आजे ।

तेन सूषभं शतवत्सहस्रं गवां मुग्दलः प्रधने जिगाय ॥५॥

मानिसले नजिकै गएर त्यस साँढेलाई डुक्रिएर हल्ला गर्न प्रेरित गर्दै युद्धभूमिमा लागेर उभ्याए यसो भएपछि मुद्गल ऋषिले लडाईंमा गतिलो र धेरै आहार आदिमा निपुण सयौं मात्रै होइन, हजारौं गाई विजय गरे

ककदवे वृषभो युक्त आसीदवावचोत्सारथिरस्म केशी ।

उधेयुक्तस्य द्रवतः सहानसश्चच्छन्ति ज्वा निष्पदो मुग्दलानोम् ॥६॥

शत्रु हिसाका लागि युद्धभूमिमा गाडामा गोरु नारियो । त्यसको रासढारी नियन्त्रण गर्न सक्ने मुद्गल ऋषिकी पत्नी कराउँदै त्यसलाई प्रोत्साहित गर्दै थिइन् रथमा बाँधिएको गोरु एकै छिन उभिएन रथ लिएर कुट्टो सुसज्जित सेना मुद्गलानीका पछि कुट्टो

उत प्रथिमुदहस्य विद्वानुपायुनगर्वसगमत्र शिक्षन् ।

इन्द्र उदावत्यतिमरुत्यानामरहत पद्याभिः ककुयन् ॥७॥

जान्चान् मुद्गल ऋषिले रथको चक्र आफ्ना नियन्त्रणमा राखे अति कुशलताका साथ गोरु रथमा बाँधेर तयार गरे । इन्द्रले गाईको स्वामी त्यस गोरुको सुरक्षा गरे , त्यसपछि त्यो गतिलो गोरु अति वेगका साथ मार्गमा अघि बढ्न लाग्यो

शूनमप्युष्यचरत्कपदी वरत्रायां दार्वानह्वमानः ।

नृम्यानि कृण्वन्बहवे जनाय गाः पस्पशानस्तविषीरधत ॥८॥

चाबुक र आभूषणले युक्त वृषभ छालाको डोरीले रथमा बाँधिएर सुबिस्तासाथ डुल्न लाग्यो । उमले अमरदुख मानिसलाई खोजेभनुसारको ऐश्वर्य प्रदान गर्‍यो र गाई जितेर महान् शक्ति धारण गर्‍यो

इमं त पश्य वृषभस्य युज्जं काष्ठाया मध्ये द्रुवणं शयानम् ।

येन जिगाय शतवत्सहस्रं गवां मुग्दलः पूतनाज्येषु ॥९॥

गोरुलाई महत् पुर्‍याउनै काठका हतियार सङ्ग्रामका मैदानमा खसेका हेर । यिनै हतियारले मुद्गल ऋषिले सयौं मात्र होइन, हजारौं गाई जितेका थिए

आसेअघा को निवृत्त्या ददर्श यं युज्जन्ति तन्वा स्थापयन्ति ।

नास्मै तृणं नोदकमा भन्त्युत्तरो धुरोवहति प्रवेदिशत् ॥१०॥

रथ तान्न नारिकालाई नै त्यही रथ चलाउन पनि बसाएको कसैले नजिकै वा टाढै पनि देखेको छ त ? त्यसका लागि घाँसपानी ल्याउँदैने तापनि रथका धुराको भारो बोक्दै हुन्छ र स्वामीलाई विजयी बनाउँछ

परिवृत्तेव पतिविद्यमानद पीप्याना कृचक्रेणेव सिञ्चन् ।

ऐषेष्वा चिद्रथ्या जयेम सुमुङ्गलं सिनवदस्तु सातम् ॥११॥

त्यागिएकी स्त्री जस्ती मुद्गलनीले मधुभै बाणको वर्षा गर्दै शक्ति प्रदर्शन गरेर आफ्ना पतिको धन ग्रहण गरिन् । यस्तै सारथीले हामी विजयी भई प्रचुर अन्न र धन पाऔं

त्वं विश्वस्य जगतश्चक्षुरिन्द्रासि चक्षुषः ।

वृषा यदाजि वृषणा सिषाससि चोदयन्वध्रिणा युजा ॥१२॥

हे इन्द्रदेव । तिम्रो सम्पूर्ण विश्वका लागि आँखाजस्तै छौं । तिम्रो शक्तिमान् र मन लागेको कुरो पूरा गराउने पनि हौं । तिम्रो सङ्ग्रामक्षेत्रमा दुवै अश्व एकै चोटि डोरील बाँधेर धगाउँदै विजयश्री उपलब्ध गर्दछौं

[सूक्त - १०३]

ऋषि - अप्रतिरथ ऐन्द्र । देवता इन्द्र देवी मरुद्गण इन्द्र निष्पुप अनुष्टुप ।

आशुः शिशानो वृषभो न भीमो घनाघनः क्षोभणश्चर्षणीनाम् ।

सङ्क्रन्दनोऽनिमिष एकवीरः शतं सेना अजयत्साकमिन्द्र ॥१३॥

स्फूर्तिवान्, विकराल सौँडेभै शत्रु तर्साउने दुष्टनाशक शत्रु रुवाउने, द्वेष गर्नेलाई दिक्क पार्ने अलक्ष्याई नभएका वीर इन्द्रदेव सबै शत्रु जितेर विजयी हुन्छन्

सङ्क्रन्दननानिमिषेण जिष्णुना युत्कारेण दुश्च्यवनेन धृष्णुना ।

तदिन्द्रेण जयत तत्सहध्वं युधो नर इषुहस्तेन वृष्णा ॥१४॥

हे योद्धा हो शत्रु रुवाउने अलक्ष्याई नभएका, विजयी नानुगण अविचल, बाणधारी इन्द्रदेवका सहायताले युद्ध जितेर शत्रु भगाओ

स इषुहस्तैः स निषङ्गिभिर्वशी संस्रष्ट्य स युध इन्द्रो गणेन ।

संसृष्टजित्सोमपा बाहुशर्ध्वप्रधन्वा प्रतिहितभिरस्ता ॥१५॥

इन्द्रदेव बाण र तरवारधारा बाढ्दाका सहयोगले शत्रु निम्नत्रा गर्दछन् उनी युद्धमा अति कुशल विजेता, सोमपान गर्ने बाहुबलसम्पन्न, धनुर्धारी र शत्रुसंहारक छन् ।

बृहस्पते परि दीया रथेन रक्षोहामित्रा अपबाधमानः ।

प्रभञ्जन्तेसेनाः प्रमृणो युधा जयन्नस्माकमेध्यविता स्थानाम् ॥१६॥

हे सर्वपालक इन्द्रदेव राक्षस माई शत्रु तर्साएर उम्कने शत्रु सबै गराउँदै तिम्रोहरू रथमा यहाँ आओ युद्धमा विजयी भएर हाम्रा रथको रक्षा गर्दै अघि बढ्

बलविज्ञाय स्थविरः प्रवीरः सहस्वान्वाजी सहमान उग्रः ।

अभिवीरो अभिसत्वा सहोजा जैत्रमिन्द्र रथमा तिष्ठ गोविन् ॥१७॥

हे इन्द्रदेव । सबैका बलको ज्ञान भएका उत्तम वीर शत्रुको अक्रमण खप्ने बलवान् शत्रुमाथि विजय गर्ने, उग्र, महावीर, शक्तिशाली भएर जन्मेका शत्रुको रक्षा गर्ने तिम्रो विजयी रथमा प्रतिष्ठित छौं

गोत्रभिदं गोविदं वज्रबाहुं जयन्तमज्म प्रमृणन्तमोजसा ।

इमं सजाता अनु वीरयध्वमिन्द्र सखायो अनु स रभध्वम् ॥१८॥

हे योद्धा हो तिम्रोहरू सबै शत्रुका किल्लाका भेदक गाईको रक्षा गर्ने, वज्रजस्तै बलिया भुजा भएका शत्रु विनाश गर्ने, विजेता इन्द्रका नेतृत्वमा रहेर पराक्रम टाँखाओ । हे मित्र हो । इन्द्रदेव रिसाउँदा शत्रुमाथि रिस गर

अभि गोत्राणि सहसा गामानोऽदयो वीर शतमन्युरिन्द्रः

दुश्च्यवनः पृतापाडयुध्योऽस्माकं सेना अवतु प्र युत्सु ॥१९॥

बलले शत्रुको किल्ला भत्काउने पराक्रमी शत्रुमाथि दया नगर्ने, वीर, अनीतिप्रति रिसाउने, अविचल शत्रुविजेता, अद्वितीय योद्धा इन्द्रदेवले हाम्रो सेना संरक्षित गरून् ।

इन्द्र आसां नेता बृहस्पतिर्दक्षिणा यज्ञः पुर एतु सोमः ।

देवसेनानामभिभञ्जतीनां जयन्तीनां मरुतो यन्त्वग्रम् ॥२०॥

हाम्रा सेनालाई नेतृत्व प्रदान गर्ने हे इन्द्रदेव बृहस्पतिदेव सबैभन्दा अघि जाऊन् दक्षिणायज्ञका सञ्चालक सोम अघि जाऊन् शत्रुनाशक मरुतजन्म विजयी देवताका सेनाका अघि लागून् ।

इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञ आदित्यानां मरुतां शर्धं उग्रम् ।
 मनमनसां भुवनच्यवानां घोषो देवानां जयतामुदस्थात् ॥९॥
 अलशाली इन्द्रदेव राजा वरुण, आदित्य र मरुतहरूको तीक्ष्ण बल सहायक होस् । शत्रुको सहर
 ध्वस्त पार्ने विराल मन भएका र विजयी देवताको जयघोष गुञ्जियोस्

उद्धर्षेण मयवनायुधान्युत्सवनां मामकानां मनसि ।
 उदवृत्रहन्वाजिनां वजिनामयुद्रथानां जयतां यन्तु घोषाः ॥१०॥
 हे सामर्थ्यवान् इन्द्रदेव । हाम्रा शस्त्रधारी सेनालाई हर्ष र अश्वलाई वेग प्रदान गर । सैनिकका मनमा
 उत्साह भर । हे वृत्रहन्ता इन्द्रदेव विजयी भएर आउने हाम्रा रथको शब्द गुञ्जायमान होस् ।

अस्माकमिन्द्रः समूतेषु ध्वजेष्वस्माकं या इषवस्ता जयन्तु
 अस्माकं वीरा उत्तरे भवन्त्वस्मां उ देवा अवता हवेषु ॥११॥
 युद्धमा हाम्रा सेनालाई इन्द्रदेवले सुरक्षा प्रदान गर्नु । हाम्रा बाण शत्रुमाथि विजयी होऊन् । हाम्रा
 वीरहरू विजयी होऊन् । हे देवता हो , हामीलाई युद्धमा सुरक्षा गर

अमीषां चित्तं प्रतिलोभयन्ती गृहाणाङ्गान्पथे परेहि ।
 अभि प्रेहि निर्दह हन्तु शौकैरन्धेनामित्रास्तमसा सचन्ताम् ॥१२॥
 हे पापवृत्ति हो हामीदर्शित ठाउँ बस । शत्रुको चित्त भुल्याओ उनका अङ्गमा ओगट । शत्रुमाथि
 आक्रमण गरेर उनका हृदयमा शोकका ज्वाला दन्काइदेओ । हाम्रा शत्रुलाई गहिरो अन्धकारमा
 पारेर अचेत गराओ ॥ १२२

प्रेता जयता नर इन्द्रो वः शर्म यच्छत्रु
 उग्र वः सन्तु बाहवोऽनाधुष्या यथासथ ॥१३॥
 हे वीर हो शत्रुमाथि आक्रमण गरेर विजयी होओ इन्द्रदेवले तिम्रोहरूलाई सुख र शान्ति प्रदान
 गर्नेछन् । तिम्रोहरूका भुजामा उग्र सामर्थ्य भरियोस् त्यसो भएपछि शत्रुले तिम्रोलाई आफ्ना
 अधिकारमा लिन नसक्नु

[सूक्त १०४]
 अषि अष्टक वैश्वामित्र देवता इन्द्र । छन्द - त्रिष्टुप् ।
 असावि सोमः पुरुहत्तुं तुभ्यं हरिभ्यां यज्ञमुप याहि वृषम् ।
 तुभ्यं गिरो विप्रवीरा इयाना दधन्विर इन्द्र पिबा सुतस्य ॥१॥
 हे असङ्ख्य तिरबाट बोलार्थने इन्द्रदेव । तिम्रा लागि सोमरस पेलिएको छ तिम्रो दुवै अश्वसँगै
 यज्ञमा शोत्र उपस्थित होऊ । प्रमुख स्तोत्रले तिम्रा लागि उनम स्तोत्र गाउँदै यो सोम तयार गरेका
 हुन् । हे इन्द्रदेव ! तिम्रो आएर यो सोमरस ग्रहण गर

अप्सु धृतस्य हरिवः पिबेह नृभिः सुतस्य जतरं पूषस्व ।
 मिमिक्षुर्यमद्रथ इन्द्र तुभ्यं तेभिर्वर्धरव मदमुन्थवाहः ॥२॥
 अश्वका अधिपति हे इन्द्रदेव तिम्रो कर्मशाली अध्वर्युले पलेको, जलले सफा गरेको, यस यज्ञमा
 ल्याएको सोमरस पान गर यसले तिम्रो पेट भरोस् । हे प्रशसनीय इन्द्रदेव , दुङ्गाले पलेको सोम
 पिएर उत्साहित हुँदै हाम्रो स्तुति ग्रहण गर

प्रोप्रा पीति वृष्ण इयमिं सत्या प्रयै सुतस्य हर्यश्च तुभ्यम् ।
 इन्द्र धेनाभिरिह मादयस्व धीभिर्विश्वभिः शच्या गृणानः ॥३॥
 हरिको वणका अश्वका अधिपति हे इन्द्रदेव । तिम्रै लागि सोमरस पेलिएको छ सुख र ऐश्वर्यको
 वषा गराउने तिम्रो यज्ञतर्फ सुनिश्चित रूपले आउँछौ भन्ने जानेर नै तिम्रोले पान गर्नका लागि हामी
 यो सोम प्रस्तुत गर्दै छौं हे देव तिम्रो श्रेष्ठतम स्तोत्र ग्रहण गरेर आनन्दित होऊ । विभिन्न
 खालका मत्कर्म तिम्रो नै सम्पादन गर र विभिन्न खालका स्तोत्रले सन्तुष्ट होऊ ।

ऊनी शचीवस्त्व वीर्येण वयो दधाना उशिज ऋतज्ञाः ।
 प्रजावदिन्द्र मनुषो दुरोपे तस्थुर्गुणन्तः सधमाद्यासः ॥४॥
 हे सामर्थ्यवान् इन्द्रदेव । उशिजका वंशज यज्ञका विशेषज्ञ हुन् उनीहरू तिम्रो आश्रित भएर तिम्रै
 प्रभावले अन्न र समृद्धि प्राप्त गर्दै यज्ञमानका यज्ञगृहमा रहन थालेका छन् उनीहरू सबै
 आनन्दविभोर भएर तिम्रो प्रार्थना गर्न लागे ।

प्रणं भिष्टे हर्षश्च सुष्ठोः सुषुम्नस्य पुरुचो जनासः ।

महिष्ठातुतिं वितरे दधानाः स्तोतार इन्द्र तव स्मृताभिः ॥४॥

अश्वका भीमपति हे इन्द्रदेव तिमी स्तोत्र सुशर्द्धिलो छ तिमी ऐश्वर्य अद्भुत छ र तिमी कान्ति भक्ति उज्ज्वल छ । तिमी र अपार वैभव पाएर प्रसन्न हुँदै स्तोताले तिमी प्रार्थना गरे । उनीहरूले आफ्नो सँगै अश्वको संरक्षण गर्न सहयोग प्रदान गरे

उप ब्रह्माणि हरिषोः शोभन्त सोमस्य याहि पीतये सुतस्य ।

इन्द्र त्वा यज्ञः क्षमामाणां ददाती अस्यध्वरस्य प्रकैतः ॥५॥

हे अश्वले सम्पन्न इन्द्रदेव तिमी पल्लिएको सोमरस पान गर्नका लागि आपना दुवै अश्वमा यज्ञमा भाग्यो ; हे इन्द्रदेव । तिमी क्षमाशील र शक्तिशाली छौ । तिमीलाई नै यज्ञ प्राप्त हुन्छ । यज्ञका उपयोगमा उत्तम ज्ञान भएकाले अखिरल कर्मफल प्रदान गर्छौ ।

सहस्रवाजमभिमातिषाहं सुतेरणं मघवानं सुवृक्तिम् ।

उप धूयन्ति गिरो अप्रतीतमिन्द्र नमस्या जरितुः पनन्त ॥७॥

असीम शक्तिका अधिपति शत्रु पराजित गराउने, सोमपानमा रुचि लिने श्रेष्ठ स्तुतिले युक्त र सङ्ग्रामबाट विमुख नहुने इन्द्रदेवलाई स्तोत्ररूपी वाणीले सुशोभित गर्दछन् स्तोताका अर्चनाले उनलाई नै महिमाशाली बनाउँछ

सप्तपो देवीः सुरणा अमृता अभिः सिन्धुमतर इन्द्र पूरिन्त ।

नवतिं श्रोत्या नव च स्रवन्तीर्देवभ्यो गातुं मनुषे च विन्द ॥८॥

हे इन्द्रदेव । तीव्र गतिशाली गङ्गा आदि सात नदीले तिमी शत्रुको सहर विनाश गर्दै सागरलाई बलियो पारेका छन् तिमीले देवता र मानिसको हितका लागि उनान्सय नदीलाई बग्नका लागि बाटो खोलिएसौ

अपो महीरभिः शस्तेरमुञ्चोऽजागरास्वधि देव एकः ।

इन्द्र यास्त्वं वृत्रतूयै चकथं ताभिर्विश्वायुस्तन्वं पुपुष्यः ॥९॥

हे इन्द्रदेव । तिमी जीवनदायी जललाई असुरका आक्रमणबाट जोगायौ । जल ल्याउन तिमी स्वयं खटिएका थियौ । तिमी वृत्रासुर सहर गर्न काम गर्दा सबैका लागि जीवनदाता बन्छौ र सम्पूर्ण विश्वको शरीर नै परिपुष्ट गराउँछौ

वीरेण्यः क्रतुरिन्द्रः सुशस्तिरुतापि धेना पुरुहूतमोष्टे ।

आर्दयद्वृत्रमकणोदु लोक ससाहे शक्रः पृतना अभिष्टिः ॥१०॥

हे इन्द्रदेव तिमी महान् योद्धा क्रियाकुशल र श्रेष्ठ स्वर्णाय छौ वाणी नामको देवीले प्रकट भएर तिमीलाई नै प्रार्थना गर्दछिन् तिमी वृत्रका नाशक र प्रकाशका उत्पादक हो सामर्थ्यशाली तिमीले आक्रमण गर्दा शत्रुको सेना पराजित गरायो

शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्धरे नूतनं वाजसातौ ।

शृण्वन्तमुग्रमृतये समत्सु श्रन्तं वृत्राणि सज्जितं धनानाम् ॥११॥

विशाल काय भएका र ऐश्वर्यशाली इन्द्रदेवलाई हामी आहवान गर्दछौ । युद्धमा अत्र आदिको वितरण हुँदा उनैले मुख्य रूपमा नेतृत्व गर्दछन् आपना पक्षको संरक्षणका लागि उनले समरक्षेत्रमा उग्ररूप धारण गर्दछन्, शत्रु सहर गर्दछन्, वृत्रलाई विनाश गर्दछन् र ऐश्वर्य सम्पदामाथि विजय प्राप्त गर्दछन्

[सूक्त १०२

अभि दुर्मित्रं सुमित्रं कौन्म । देवता इन्द्र । छन्द - उष्णिग गायत्री त्रिष्टुप्

कदा वसो स्तोत्रं हयंत आव श्मशा रुधद्वाः । दीर्घं सुतं वाताप्याय ॥१॥

स्तुतिन प्रसन्न हुने हे इन्द्रदेव नहरमा बगाउन पानी रोकिएभै तयार गरिएको सोमरस तिमीलाई प्रदान गर्न कहिले रोकौ ?

हरी यस्य सुयुजा विव्रता वेर्वन्तानु शेपा । उषा रजी न केशिना पतिर्वन् ॥२॥

इन्द्रदेवका दुवै अश्व राम्ररी दाइएका छन् अनेकौं कार्य निबाह गर्दछन्, कुशल छन् भक्ति चल्दछ चन्द्रसूर्य तथा द्यावापृथिवीजतिकै महिमाय तेजले सम्पन्न छन् सबैलाई सुशोभित गराउन सञ्ज स्वामी इन्द्रदेव चाहिएको कुरो दिनमा सक्षम छन्

अप योनिन्द्रः पापज आ मर्ते न शश्याणो बिभीवान् ।

शुभे यद्युजो तविषीवान् ॥३॥

भयकारक इन्द्रदेव मानिससज्जिकै परित्स्मै धन उनी सक्षम साधनले सम्पन्न भएर शुभ काय बढाएर पाप पराजित गर्दछन्

सचायोनिन्द्रश्चर्कष औ उपानसः सपर्यन् । नदयोर्विब्रतयोः शूर इन्द्रः ॥४॥

मानिसले पूजा गर्ने इन्द्रदेवल सम्पूर्ण ऐश्वर्य सङ्ग्रह गरे उनी विभिन्न कार्य सम्पन्न गर्छन् र ध्वनि गर्ने दुई अश्व गतिमान बनाउँछन् ।

अधि यस्तस्थौ केशवन्ता व्यचस्वन्ता न पुष्टयै ।

बनोति शिप्राञ्च शिप्रिणीवान् ॥५॥

लामा जंगर हुन विशाल कायायुक्त हुनै भक्षमा आरुढ इन्द्रदेव आफ्नो शारीरिक पुष्टिका निम्ति प्रतिष्ठित हुन्छन् उनी बलिघा वाह्यायुक्त भएर शत्रु विनाश गर्दछन्

प्रस्तै वृध्वौजा ऋष्येभिस्तक्ष शूरः शकसा । ऋभुर्न ऋभुभिर्मतिरिक्षा ॥६॥

शक्तिले सम्पन्न भन्त्यन्त सुन्दर मस्तुहत्सर्गै इन्द्रदेव यजमानद्वारा श्रेष्ठ रगतिले स्तुति गर्न योग्य छन् उनी भन्तरिक्षमा निवास गर्दछन् ऋभुदेवका कौशलले रथ रचना गरेभै शूरावीर इन्द्रदेवका सामथ्र्यले विभिन्न वीरान्वित कार्य पूरा गरेको छ

वज्र यश्चक्रे सुहताय दस्यवेह्रीमशो हिरिमान् । अरुतहनुरद्धत न रजः ॥७॥

इन्द्रदेव हरिया वणका लामो जंगर भएका अध्यायुक्त र सुन्दर ध्यापु भएका छन् उनैले दुष्ट दस्यु संहार गर्न वज्र सिजना गरे न्या वज्र विलक्षण तेज र शक्ति सम्पन्न छ

अव नो वृजिना शिरीङ्गचा वनेमानुचः । नात्रज्ञा यज्ञ ऋधग्जोषति त्वे ॥८॥

हे इन्द्रदेव । हाम्रा मवै दुष्करमरुप्य गण नष्ट गर र हामी स्तुतिका प्रभावले उपासनरहित नास्तिकलाई पराजित गर्न सकौं । स्तात्ररहित अज्ञकमले तिमीलाई कहिल्यै आनन्दित गर्न सक्दैन

ऊर्ध्वा यत्ते त्रेतिनी भूधत्तस्य धृष्टु सधन् । सजूर्नोव स्वयशसं सचायोः ॥९॥

हे इन्द्रदेव । तिम्रा अन्तरिक नाला वज्रस्थलमा क्रान्तिकहरूले प्रदीप गरउँदा तिमी यजमानसँगै प्रसन्न भएर सवैलाई प्रेरित गर्दै यशस्वा नौकामा आरुढ होऊ ।

त्रिये ते पुश्निरुपसेचनी भूच्छ्रिये दर्विरेपाः ।

यया स्वे पात्र सिञ्चस उत् ॥१०॥

हे इन्द्रदेव । दुधालु गर्भ तिम्र कन्यागका लागि होऊन् तिमीले मधु लिएर जाने दर्वी नामको पात्र तिम्रा लागि शुद्ध र कल्याणकारी होस्

शत वा यदसुर्य प्रति त्वा सुमित्र इत्थास्तीदुर्मुत्र इत्थास्तौत् ।

आवो यदसुहृत्वे कुत्सपुत्र प्रावो यदसुहृत्वे कुत्सवत्सम् ॥११॥

हे सामथ्र्यवान् इन्द्रदेव । तिम्रा लागि यस किसिमले सुमित्रले सयौं खालका स्तोत्र पाठ गरे । दुर्मित्रले पनि तिमीलाई स्तुति गरे दस्यु वधका समयमा तिमीले कुत्सका पुत्र दुमित्र र सुमित्रलाई साक्षण प्रदान गरेका थियौ

[सूक्त - १०८]

ऋषि भूताञ्ज आश्रयप । देवता अश्विनीकुमार । छन्द त्रिष्टुप्

उभा उ नूनं तदिदर्थयेये वि तन्वाथे धियो वस्त्रापसेव ।

सध्रीचीना यातवे प्रेमजीगः सुदिनेव पुक्ष आ तंसयेये ॥१॥

हे अधिनीकुमार हो । तिमीहरू दुवै निश्चय पनि हाम्रो आहुति र स्तोत्रको आकाङ्क्षा गर्दछौ जुलाहाले लुगाको तान फैलाएभै तिमीहरू दुवै राम्रो स्तुति विस्तार गर्दछौ । यजमानले तिमीहरूलाई राम्रो स्तुति गर्दछन् त्यसो भएकाले तिमीहरू दुवै सँगसँगै आफ्नो सूर्य र चन्द्रमाभै तिमीहरू दुवै खाद्य पदार्थ कल्याणकारी बनाउँछौ

उध्यरेव फर्वरेषु श्रयेये प्रायोगेव क्षात्र्या शासुरेथः ।

द्वेते हि षो यशमा जनेषु पाप स्यात महिषेववपानात् ॥२॥

हे अधिनीकुमार हो । हलगोरुले देखिने गरौ जमिनमा हलाका भार कोकर हिँडेभै तिमीहरू दुवै यज्ञकर्ता यजमानका नजिकै पुग्दछौ रथमा नारिएका जोर्रा अश्वभै धन दान गर्नका लागि

स्तोताका नजिकै जान्छौं । दूतजस्तै तिमिहरू कीर्तिमान होओ । जलाशयभन्दा पर भैँसो नगएभैं
तिमीहरू दुई हामीभन्दा पर नजाओ ।

सांकयुजा शकुनस्येव पक्ष पक्षेव चित्रा यजुरा गमिष्यम् ।

अग्निरिव देवयोदीदिवासा परिन्मानेव यज्ञयः पुरुत्रः ॥३॥

चराका दुवै पखेटा एकापसमा जोडिएभैं तिमीहरू दुई परस्पर नचुट्छौं । दुई वटा विलक्षण
पशुभैं तिमीहरू दुई हाम्रा यज्ञमा उपस्थित भएका छौं । देवत्वको आकाङ्क्षा गर्ने याजकका
यज्ञाग्निजस्तै तिमीहरू दुवै दीप्तयुक्त छौं । सर्वत्र विचरण गर्ने दुवै पुरोहितजस्तै भनेको स्थानमा
सम्मानित हुन्छौं ।

आपी वो अस्मे पितरेव पुत्रोद्येव रुच नृपतीव दुर्यै ।

इयैव पुष्ट्यै किरणेव भुज्यै श्रुष्टीवानेव हवमा गमिष्यम् ॥४॥

हे अधिनीकुमार हो । मातापिताले पुत्रलाई माया गरेजस्तै हाम्राप्रति तिमीहरूको प्रीति रहेको छ
तिमीहरू दुवै अग्नि र सूर्यको जस्तै दीप्तिले सम्पन्न छौं । राजाजस्तै गतिमा शीघ्रतापूर्वक कार्य
गर्दछौं । साधनसम्पन्न व्यक्तिले जस्तै पालनपोषण गर्दछौं । अन्न खाँदै उपभोग्य सामग्री सम्पादन
गर्न प्रकाशजस्तै छौं । तिमिहरू दुवै शीघ्र गतिशील अश्वको जस्तै मुखपूर्वक यम यज्ञमा आओ

वसोव पृथर्या शिम्बाता मित्रेव ऋता शतरा शातपन्ता ।

वाजेवोच्चा वयसा घर्म्येष्ठा मेषेवेषा सपर्याः पुरोषा ॥५॥

हे अधिनीकुमार हो ! तिमीहरू दुवै सडिजस्तै स्वस्थ सुन्दर र नुखदायक छौं । मित्र र वरुणजस्तै
परस्पर यथार्थदर्शी, सयौं किसिमका धनले युक्त र श्रेष्ठ ऋतु गर्दछौं । बलशाली दुई अश्वजस्ता
तिमीहरू भएता र बलसम्पन्न छौं । तिमीहरू चन्द्रसूर्यजस्तै तेजस्वी, भेडाजस्तै अन्न खाँदै सेवन
गरेर सुगठित अङ्गप्रत्यङ्गले सम्पन्न छौं ।

सुप्येव जर्भरी तुफरीतु नैलेशेव तुफरी परफरीका

उदन्यजेव जेमना मदेरु ता मे जराय्वजर मरादु ॥६॥

हे अधिनीकुमार हो । तिमीहरू मदमत्त हात्ती नियन्त्रण गर्ने अड्कुशभैं शत्रुहन्ता हो । दुष्ट संहार
गर्ने, राजपुरुषजस्तै हिंसक र विदारक छौं । तिमीहरू राजाको भरणपोषण गर्ने, जलमा उत्पन्न
भएको रत्नजस्तै स्वच्छ, विजयशील, अति बलशाली प्रशम्नीय छौं । हाम्रो बुद्धिको, जीर्ण
भएको र मरणशील शरीर तिमीहरू अजर र स्वस्थ गराउने

पत्रेव चर्चरं जारं मरायु क्षत्रेवार्थेषु तर्तरीथ उग्रा

अभू नापत्स्वरमन्त्रा खरज्जुवीथुनं परफर्त्क्षयद्रयोणाम् ॥७॥

हे पराक्रमी अधिनीकुमार हो । गोडा हुने मानिस जस्तै पानीमा पारि तर्न सहायक भएभैं
तिमीहरू दुवै हाम्रा मरणशील शरीरलाई सङ्कटबाट मुक्त गर्ने सर्वार्थ उद्देश्यतर्फ उन्मुख गराउन
सक्छौं । बलसम्पन्न अभूहरूको जस्तै तिमीहरूले पनि केवलान्ध प्राप्त गर्नुका छौं । वायुजस्तै तीव्र
गतिशील भएर सर्वत्र सञ्चरित हुँदै तिमीहरू शत्रुको सम्पदा लिएर हाम्रा नजिकै आओ ।

धर्मैव मधु जठरे सनेरु भर्गोवता तुफरी फारिवारम् ।

पतरेव चचरा चन्दर्निर्णिङ्मनश्चङ्गा मनन्याः न जग्मी ॥८॥

हे अधिनीकुमार हो । महाबलीजस्ता तिमीहरू, अस्माकं देवमा नधुर घिउ धारण गर । तिमीहरू
धनका संरक्षक, शत्रुविनाशक र अति श्रेष्ठ आयुध धान्ने गर्नुका हो । तिमीहरू चरो उडेभैं
सजिलैसित सर्वत्र गमन गर्दछौं र चन्द्रमाजन्तिकै आनन्ददायक छौं । स्तुति रुचाउने तिमीहरू दुवै
मनका इच्छाले नै सिँगारिएर यज्ञमा उपस्थित हुन्छौं ।

बृहन्तेव गम्भरेषु प्रतिष्ठां पादेव गार्धं तरते विदायः ।

कर्णेव शाशुरनु हि स्मराथोऽशेव नो भजत चित्रमप्यः ॥९॥

हे अधिनीकुमार हो । श्रेष्ठ पुरुषजस्तै तिमीहरू दुवै गम्भीर स्थानमा पनि शौर्य प्राप्त गर्दछौं । पौरने
गोडाजस्तै तिमीहरू जलको गहिराइ अनुभव गर्दछौं । कानजस्तै भएर स्तोताको मध्य स्तुति
सुन्दछौं । यज्ञको अङ्गजस्तै भएर हाम्रो अचानकै कर्म सेवन गर ।

आरक्षुरेव मध्वरेये सारधेव गवि नीचीनबारे ।

कौनारेव स्वेदमासिखिदाना क्षामेवोर्जा सुयवसात्सचेधे ॥१०॥

मौरीले मह जम्मा गरेभैं तिमीहरू गाईका धुनमा महजस्तो दुध मञ्जय गाउँछौं, परिश्रमी किसानले मिहिनेत गरेर पसिना बगाएभैं जातका थोपका रूपमा जल संचन गर्दछौं । दुब्लाएका गाईले चरनमा जाँदा आहारा प्राप्त गरेभैं तिमीहरू दुनै व्रजमा आएर हविष्यान्नरूपा आहार ग्रहण गर ।

अध्याम स्तोमं सनुवाम वाजमा नो मन्त्रं सरथेहोप यातम्

यशो न पक्वं मधु गोष्वन्तरा भूताशो अश्विनोः काममप्राः ॥११॥

हे अधिनीकुमार हो तिमीहरू प्रार्थनायुक्त स्तोत्र बढाओ र हविष्ययुक्त अन्न हामीलाई प्रदान गर निमोहरू एउटै रथमा बसेर हाम्रो स्तोत्र सुन्न आओ भूताश ऋषिले यो स्तोत्र पाठ गरेर अधिनोकुमारको अधिस्लाघा पूरा गरेका छन् ।

[सूक्त १०७]

अश्वि अङ्गिरस दक्षिणा प्राजापत्या देवता दक्षिणा यजमान । छन्दः त्रिष्टुप्

आविरभूमहि माघोनमेषां विश्व जीवं तमसो निरमोचि ।

महि ज्योतिः पितृभिर्दत्तमागादुरुः पन्था दक्षिणाया अदरिं ॥१॥

माधक यजमानको सिद्धिका लागि इन्द्रदेवको बिस्तृत तेज सूर्यका रूपमा प्रकट भयो र सम्पूर्ण चराचर जगत अन्नकारबाट मुक्त भयो पितृहरूले प्रदान गरेको सूर्यरूपी महान् ज्योति विराजमान भयो दक्षिणा प्रदान गर्ने वा यज्ञको समाप्ति गर्ने समय भयो ।

उच्चा दिवि दक्षिणावन्तो अस्थुर्यै अश्वदाः सह ते सूर्येण ।

हिरण्यदा अमृतत्वं भजन्ते वासोदाः सोमं प्र तिरन्त आधुः ॥२॥

दानी मानिस स्वर्गका उच्च पदमा विराजमान हुन्छन् । अश्व दान गर्नेहरू सूर्यसित रमाउँछन् । सुन दान गर्नेले अमर पद पाउँछन् हे सोम वस्त्र आदि भाड् लाग्ने वा रक्षा गर्ने साधन तिमीलाई दान गर्ने सबैले तिमीबाट दत्तघायु प्राप्त गर्दछन् ।

दैवी पूर्तिर्दक्षिणा देवयज्या न कवारिभ्यो नहि ते पूणन्ति ।

अथा नरः प्रयतदक्षिणासोऽवद्यभिया बहवः पूणन्ति ॥३॥

देवतालाई श्रद्धाका भजनले इत्य आदि दान गर्नाले पुण्यकर्मको वृद्धि हुन्छ त्यो देवपूजाको विशिष्ट अङ्ग हो । यज्ञाय भवनान्ते रहित व्यक्तिबाट यस्तो पुण्य प्राप्ता हुँदैन किनभने दुराचारीले प्रार्थना र हविष्यान्नले दत्तता सन्तुष्ट गराउँदैन । पवित्र भावनाले दक्षिणा दिने र पापकर्मबाट छुटाने यजमानले देवता खुसा बनाउँछन् ।

शतधारं वायुमर्कं स्वर्विवं नृचक्षसस्ते अभि चक्षते हविः

ये पूणन्ति प्र च यच्छन्ति सङ्गमे ते दक्षिणां दुहते सप्तमातरम् ॥४॥

सयौ मार्गबाट प्रवाहित वायु स्वर्गका पात्र गगाने भर्दिन्य, अन्य सबै कल्याणकारी देवता र मानिसका लागि पनि हविष्यान्न भर्ति गरी यजमान तयार हुन्छन् । देवतालाई सन्तुष्ट गर्ने र यज्ञ अर्पणमा यज्ञ इत्य आदि दान गर्ने मानिसबाट दक्षिणा पाउन योग्य पात्र भनेका सात कित्तिका होता हुन् ।

दक्षिणावान्प्रथमो हूत एति दक्षिणावान्प्रमणीरग्रमेति

तमेव मन्ये नृपति जनानां यः प्रथमो दक्षिणामाविवाय ॥५॥

दानदातालाई सर्वप्रथम शान्ति र गरिन्द्र अंगोहस्त नै प्रथम मानिन्छन्, दक्षिणादाता, दानी ग्रामाध्यक्ष सबैका अगुवा हुन्छन् मानिसमध्ये सर्वप्रथम दक्षिणा प्रदान गर्नेलाई नै हामी सबैका पालक राजाको सत्ता दिनेछौं ।

तमेव ऋषिं तम् ब्रह्माणमाहुयज्ञन्यं सामगामुक्थशास्म ।

स श्रुत्स्य तन्वो वेद तिस्रो यः प्रथमो दक्षिणया स्राध ॥६॥

सर्वप्रथम दक्षिणादातालाई ज्ञानजानी र ब्रह्माका सत्ता दिइन्छ । उनै यज्ञाध्यक्ष सामगान कर्ता र वेदमन्त्रका स्तोता पनि कहलाउँछन् अस्ता दानी नै दीपितमान् एवं शुद्ध तथा पावन अग्निका तीनै स्वरूपका ज्ञाता हुन् । उनैले सर्वप्रथम अन्न आदिको दक्षिणा दिएर सबैलाई सन्तुष्टि प्रदान गर्दछन् ।

दक्षिणाश्वं दक्षिणा गां ददाति दक्षिणा चन्द्रमुत यद्विरण्यम् ।

दक्षिणात्र वनुते यो न आत्मा दक्षिणा वर्म कृणुते विजानन् ॥७॥

दक्षिणाका रूपमा अश्व गाई, स्वर्ण रजत आदि खुसी लागदो धन दान गर्ने र जीवनका लागि उपयोगी अन्न आदि दान गर्नेहरूका लागि यो पुण्यफल सुरक्षा कवचका रूपमा रहेर कष्ट र कठिनाइबाट रक्षा गर्ने हुन्छ ।

न भोजा ममूर्त्तं न्यर्थमीयुर्न रिष्यन्ति न व्यथन्ते ह भोजाः ।

इदं यद्विश्वं भुवनं स्वश्चैतत्सर्वं दक्षिणैभ्यो ददाति ॥८॥

उदारतापूर्वक दान दिने व्यक्ति कहिल्यै मृत्युका मुखमा पर्दैन र उसको दुर्गति हुँदैन । त्यस्तो व्यक्ति दुःख कष्ट र पीडाबाट मुक्त रहन्छ । यस धर्तीमा रहेका सबै स्वर्गीय सुखका साधन सबै दक्षिणाकै रूपमा प्राप्त हुने गर्दछन् ।

भोजा जिग्युः सुरभिं योनिमग्रे भोज जिग्युर्वध्वो या सुवासाः ।

भोजा जिग्युन्तः पेयं सुराया भोजा जिग्युयै अहताः प्रयन्ति ॥९॥

उदार दानीले दुध, घिउ प्रदान गर्ने असल गाई प्राप्त गर्छन् । उनले राम्रै लुगा लगाएका सुन्दर वधू प्राप्त गर्दछन् । औषधि आदिको रस प्राप्त गर्दछन् । धोका दिए आक्रमण गर्ने शत्रुमाथि दानदाताले नै विजय प्राप्त गर्दछन् ।

भोजायाशुं सं मृजन्त्याशुं भोजायास्ते कन्याः शुम्भमानाः ।

भोजस्येद पुष्करिणीव वेश्म परिष्कृतं देवमानेव चित्रम् ॥१०॥

दक्षिणा दाताले शीघ्र गतिमान अश्व सजाएर भेटीका रूपमा चढाउँछन् । लुगागहनाले सजिएको सेवकसेविका उनलाई प्राप्त हुन्छन् । उनको आवासगृह कमलको फूलले भरिएको तलाउभैँँ स्वच्छ, निर्मल फूलले सजिएको र देवालयजस्तै पवित्र हुन्छ ।

भोजमश्वाः सुषुवाहो वहन्ति सुवृद्धयो वर्तते दक्षिणायाः ।

भोजं देवासोऽवता भरेषु भोजः शत्रून्समनीकेषु जेता ॥११॥

उत्तम तरिकाले वहन गर्ने अश्वले दातालाई लिएर जान्छ । दानीको रथ पनि गतिला पाइएर हालेर बनाएको हुन्छ । युद्धका समयमा देवताले दाताकै संरक्षण गर्दछन् । युद्धभूमिमा दानदाताले नै शत्रुमाथि विजय प्राप्त गर्दछन् ।

[सूक्त - १०८]

ऋषि - पणि असुरसमूह सरमा देवशुनी । देवता सरमा पणिसमूह छन्द त्रिष्टुप्

किमिच्छन्ती सरमा प्रेदमानइ दूरे ह्यध्वा जगुरि पराचैः ।

कास्मेहितः का परितक्म्यासीत्कथं रसाया अतरः पयांसि ॥१॥

हे सरमा ! कुन इच्छाले प्रेरित भएर तिमी यहाँ उपस्थित भयो ? यो मार्ग त ज्यादै दुर्गम छ । आएका मार्गमा पछिल्लिर फर्केर हेर्नो भने यहाँ आउन सम्भव छैन । हाम्रोसित भएका कुन वस्तु वा शक्तिका लागि तिमीले यहाँ आउनुपुन्यो ? यस्ता घनघोर रातमा तिमी कसरी आयौ ? पानीरूपी रसप्रवाह कसरी पार गर्नु ?

इन्द्रस्य दूतीरिषिता चरामि मह इच्छन्ती पणयो निधीन्वः ।

अतिष्कवो भियसा तन्न आवत्तथा रसाया अतरं पयांसि ॥२॥

हे पणीहरू हो ! म इन्द्रदेवकी दूत बनेर यहाँ आएका हुँ । तिमीहरूले एकत्र गएको महिमाशाली गाईरूपी धन पाउने मेरो रहर छ । इन्द्रदेवका डरले मलाई आउन जलले बाटो दियो । यसैले म रसप्रवाह पार गरेर आएका हुँ ।

कीदृङ्खिन्द्रः सरमे का दूशीका यस्येदं दूतीरसरः पराकात् ।

आ च गच्छामित्रमेना दक्षामाथा गवां गोपतिर्नो भवति ॥३॥

हे सरमा । तिम्रा स्वामी इन्द्रदेव कस्ता छन् ? उनको पराक्रम कस्तो छ ? उनको दृष्टि कस्तो छ ? तिमी दूत बनेर त्यति टाढाबाट यहाँ आएका इन्द्रलाई हामी मित्रका रूपमा स्वीकार गर्न तयार छौँ । हाम्रा गाई लिएर उनी तिनका संरक्षक मात्र होइन ।

नाहं त वेद दभ्यं दभत्स यस्येद दूतीस्सरं पराकात ।

न तं गृह्णन्ति स्रवतो गभीरा हत इन्द्रेण पणयः शयध्वे ॥४॥

अपराजय इन्द्रदेवको दूत अनर म अति टाडदेखि यहाँसम्म आएँ उनो सबैलाई पराजित गर्न सक्षम छन् । तीव्र पवाह भएका गहिरो नदीन पनि उनको वेग देख्न सक्दैनन् । हे पणी हो , मेरो स्वामी इन्द्रदेवले निश्चय नै तिमाहरूलाई मारेर पसाउँछन् ।

इमा गावः सरमे या ऐच्छ परि दिवो अन्तान्त्सुभगे पतन्ती

कस्त एना अब सुजादयुष्युतास्माकमायुधा सन्ति तिम्रा ॥५॥

हे सौभाग्यवती सरमा तिम्रो झुलोकको अन्तिम सीमादेखि यहाँसम्म अडपुगेर गाईको रहर गरको छैन तर कुनै पराक्रमीले युद्ध नगरीकनै खोसेर लैजान सक्ला । २ हाम्रोसित पनि अनेकौँ खालका तिखा हतियार छन्

असेन्या वः पणयो वचांस्यनिषव्यास्तन्वः सन्तु पापोः ।

अधृष्टो व एतवा अस्तु पन्था बृहस्पतिर्व उभया न मृडात ॥६॥

हे गर्ज हे तिम्रोहरूको कुश सैनिकको गरिमाअनुसारका छैनन् तिम्रोहरूको शरीर पापले भरिएको हुनाले यण चल उन तसक्ने, पराक्रमरहित छ, त्यसैले तिम्रोहरूको देवत्व प्राप्तिका लागि हिँड्ने बटो जान नसकिने हुनाले, बृहस्पतिदेवले तिम्रोहरूलाई सताउँछ कि भन्ने कुरामा मलाई भन्दै छ यदि तिम्रोहरू गरि फिर्ता गर्न तयार छैनौ भनेदेखि अगाडि सड्कट मात्रै उभएको होला

अयं निधिः सरमे अद्रिबुधो गोभिरक्षेभिर्वसुभिर्न्यष्टः ।

रक्षन्ति तं पणयो ये सुगोपारेकु पदमलकमा जगन्ध ॥७॥

हे सरमा हाम्रा सम्पत्तिको यो श्रेष्ठ अद्रिबुध नामका पर्वतले सुरक्षा गरेको छ त्यो गाई र अन्य धनसम्पदाले परिपूर्ण छ सरक्षण गर्नमा समर्थ पणीहरूले नै यो कोष सुरक्षा गर्दछन् गाईको बावाज सुतेर तिमी यहाँ आएको त व्यर्थ भयो

एह गमनृषयः सोमशिता अयास्येअङ्गिरसो नवग्वा ।

त एतमूर्खं वि भजन्त गोनामयैतद्वचः पणयो वमन्त्रिद ॥८॥

सोमदान गरेर पोस्नारहित भएपछि नवीन मार्गबाट हिँडेर अङ्गिरा र अयास्य अघि यहाँ अडपुगेछन् र यी सबै गाई भाग लगाएर लैजान्छन् हे पणी हो त्यस बेला तिम्रोहरूको अहङ्कार त्यसै चुर हुनेछ

एव च त्वं सरम आजगन्ध प्रबाधिता सहसा दैव्येन ।

स्वसारं त्वा कृण्वै मा पुनर्गा अप ते गवां सुभगे भजाम ॥९॥

हे सरमा देवताका बलका डारले तिम्रो यहाँ पाइछ्यो, त्यसो हुँदा हामी दिदीबहिनीभै आफन्त ठन्दछौ तिम्रो घरायट मोभे इन्द्रदेवकाहँ फिर्ता नजऊ हे सौभाग्यवती तिम्रोलाई नै हामी माइरूपां धनको भाग दिन तयार छौँ

नाहं वेद भ्रातृत्वं नो स्वसृत्वमिन्द्रो विदुरङ्गिरसश्च घोराः ।

गोकामा मे अच्छदयन्यदायमपात इत पणयो वरीयः ॥१०॥

हे पणी हो म दनुषधर भन्ने भावनको सम्बन्ध जानिदैन र मलाई कसैको दिदीबहिनी चत्रुपरेको पनि छैन इन्द्रदेव र अयस्य भयङ्कर अङ्गिरसले नै यस विषयमा अनुपनै सर्व कुरो जानका छन् यस ठाउँबाट यदि म इन्द्रकाहाँ फिर्ता जानुपर्छ भने मैले भनेभै तिम्रोहरूसार्थ आक्रमण गर्नेछु त्यसैले हे पणी हो तिम्रोहरू यहाँबाट भागेर निकै टाढा जाओ

दूरमित पणयो वरीय उद्गावो यन्तु मिनतीश्वतेन ।

बृहस्पतिर्या अविन्त्रिगृह्णाः सोमो प्रावाण ऋषयश्च विप्राः ॥११॥

हे पणी हे , तिम्रोहरू यहाँबाट अति टाढा भाग , गाईले दु ख पाएका छन्, आफ्ना तेजले अन्धकार नाश गर्दै त गन्ड पर्वतभन्दा मध्य पुग्छन् बृहस्पति, सोम, सोमस पेल्ले बुझ्छा, ऋषि र मेशावीजले अति गीय तरिकाले तिम्रोहरूले एकतागरेका गाईका विषयमा जानकारी पाइसकेका छन्

[सूक्त १०९]

ऋषि - जुहू ब्रह्मजाया देवता विश्वदेव । छन्द - त्रिष्टुप् अनुष्टुप् ।

तेऽवदन्प्रथमा ब्रह्मकिल्बिषेऽकूपारः सलिलो मातरिश्वा ।

वीडुहरास्तप उग्रो मयाभूरापो देवोः प्रथमजा ऋतेन । १॥

उनीहरुले पहिले ब्रह्म किल्बिषको रूपमा मुष्णिको विषयमा चर्चा गरे । उग्र तपभन्दा पहिले दिक्क आप र सोमरूपी मूल एवं सक्रिय तत्त्व प्रकट भए । ठाढा रहेका सुय, जल र वायु तत्त्वसम्यक् भए ।

सोमो राजा प्रथमो ब्रह्मजायां पुनः प्रायच्छदहृषीयमानः ।

अन्वर्तिता वरुणो मित्र आसीदग्निर्होता हस्तगृह्णा निनाय ॥२॥

सङ्कोच त्यागेर राजा सोमले पवित्र चरित्र भएकी ब्रह्मजाया बृहस्पतिलाई प्रदान गरे । मित्रावरुणले यो कार्य समर्थन गरे । न्यसपछि यज्ञ सम्पन्न गराउने अग्निदेवले हातमा पत्रेर उनलाई अगाडि लिएर ल्याए ।

हस्तेनैव ग्राह्य आधिरस्या ब्रह्मजायेयमिति चेदवोचन् ।

न दूताय प्रह्वे तस्थ एषा राष्ट्रं गुपितं क्षत्रियस्य ॥३॥

हे बृहस्पतिदेव ! यिनलाई हान्ने स्पर्श गर्नु उचित नै हुन्छ । किनभने यिनी ब्रह्मजाया हुन् भनेर सबै देवताले भने । यिनलाई खोज्नका लागि दूत बनाएर पठाउँएकामात्र यिनको आसक्ति भाव थिएन । शक्तिशाली राजाका राज्य सुरक्षित रहेभैं यिनको पनि आग्रहनिष्ठा अडिग रहेको छ ।

देवा एतस्यामवदन्त पूर्वे सप्तऋषयस्तपसे ये निषेदुः

भीमा जाया ब्राह्मणस्योपनीता दुर्धा दधाति परमे व्योमन् ॥४॥

तपस्यामा लागेका सप्तपिहृरु र उहितक, देवताले पनि ऋषिद्वारा ग्रहण गरिएको कन्या अति सामर्थ्यवान् छन् । भनेर यिनका विषयमा घाबणा गरेका भए । यिनले परम व्योममा दुर्लभ शक्ति धारण गर्दैछिन् ।

ब्रह्मचारी चरति वेविषद्विषः स देवानां भवत्येकमङ्गम् ।

तेन जायामन्वकिन्दद् बृहस्पतिः सोमेन नीतां जुह्वी न देवाः ॥५॥

हे देवता हो ! सर्वन्दापी बृहस्पतिदेव चिरन्त भएर ब्रह्मचारी नियम निवाह गर्दै सर्वत्र विचरण गर्छन् । उनी देवतासँग एकैकार छन् र देवताकै अङ्गभूतजन्म छन् । सबैभन्दा पहिले सोमका हातबाट जुहु प्राप्त गरेभैं बृहस्पतिले यिनलाई प्राप्त गरे ।

पुनर्वै देवा अददुः पुनर्मनुष्या उत ।

राजानः सत्यं कृण्वाना ब्रह्मजायां पुनर्ददुः ॥६॥

देवता र मानिसले अप्रमत्त बृहस्पतिदेवलाई उनको पत्नी समर्पित गरे । सत्यनिष्ठ राजाले पनि चरित्रसम्पन्न उनकी पत्नी उनलाई प्रदान गरे ।

पुनर्दाय ब्रह्मजायां कृत्वी देवैर्निकिल्बिषम् ।

ऊर्जं पृथिव्यां भक्त्यायेरुगायमुपासते ॥७॥

चरित्रनिष्ठ पत्नी फेर दिएर देवताले बृहस्पतिलाई योग्य गराए । न्यसपछि पृथ्वीको सर्वोत्तम अन्न विशाजन गरेर सबैले सुखपूर्वक यज्ञीय उपासना गर्न थाले ।

[सूक्त ११०]

ऋषि - जमदग्नि । देवता - आग्नीसूक्त छन्द - त्रिष्टुप्

समिद्धो अह्य मनुषो दुरोगे देवो देवान्यजसि जातवेदः ।

आ च वह मित्रमहश्चिकित्वात्यन्व दूतः कविरसि प्रचेताः ॥१॥

हे सबै प्राणीका हितेषि मित्र र अग्निदेव ! तिमी अहान गगले सम्पन्न भएर प्रचलित होऊ । कुशल याजकले निर्धारण गरेका यनमाङ्गल देवता बलिऊ र यजन गर । तिमी श्रेष्ठ चेतनायुक्त, विद्वान् र देवताका दूत हो ।

तनूनपात्यथ ऋतस्य यानान्मध्वा समञ्जन्त्सवदय सुजिह्व ।

मन्मानि धीभिरुत यज्ञमुन्धन्देवत्रा च कृणुह्यध्वर नः ॥२॥

शरीरका रक्त र श्रेष्ठ वर्ण भएका हे सानो देव ! तिमी सत्वरूप यज्ञको मार्ग बागीका मिठासले सुसङ्गत गर्दै हृदि ग्रहण गर । विचारपूर्वक ज्ञान र यज्ञ देवताका लागि ग्रहण गर । उनीहरुसम्म पुन्याइदऊ ।

आजुहान ईड्यो वन्दश्च आह्वाने वसुभिः सजोषः ।

त्व देवानामसि बह्व होता स एनान्यक्षीषितो यजीथान् । ३॥

देवता बोलाउने हे अग्निदेव तिमी प्राधान्यायोग्य वन्दनीय र वसुजस्तै प्रेम गर्न हो । तिमी देवताका होताका रूपमा यहाँ आएर उनीहरूकै लागि यज्ञ गर

प्राचीन बर्हिः प्रदिशा पृथिव्या वस्तोरस्या कृज्यते अग्रे अह्नाम् ।

व्यु प्रथमे वितर वरीयो देवेभ्यो अदितये स्योनम् । ४॥

दिनको धालनीमा भूमि छोप्ने कुश ज्यादै उत्तम छ, यो देवता र अदितिले सुखपूर्वक बस्नका लागि योग्य छ । यमलाई यज्ञवदी दावनका लागि फिर्ताहन्छ

व्यचस्वतीरुर्विया वि श्रयन्तां पतिभ्यो न जनयः शुम्भमाना ।

देवीद्वारो बृहतीर्विश्वमिन्वा देवेभ्यो भवत सुप्रायणाः । ५॥

पतिव्रता स्त्रीले पतिको उन्नति गराएभैं देवत्वले सम्पन्न द्वारका रूपमा रहका देवीहरू मर्बैले आवतजावत गर्नका लागि खाली ठाउँमा मार्ग प्रदान गर्ने हुनाले सञ्चलैखित देवत्व प्राप्त गर्ने सबन हुन्छन्

आ सुष्वयन्ती यजते षपाकै उषासानक्ता सदतां नि योनौ ।

दिव्ये योषणे बृहती सुरुक्मे अधि श्रियं शुक्रपिश दधाने । ६॥

यज्ञभागका अधिकारिणी उषा र सन्नि दुवै देवी मानिसका लागि विभिन्न किसिमका सुख प्रकट गर्दछन् । उनीहरू यज्ञस्थलमा आएर प्रतिष्ठित हुन्छन् । ती दिव्यलोक वासिनी दुवै देवी अति गुणवती, श्रेष्ठ आभूषण भदिले शोभायुक्त उज्ज्वल नेत्रस्वी म्बररूप भएका र सोन्दर्य धारण गर्ने खालका छन्

दैव्या होतार प्रथमा सुवाचा मिमाना यज्ञं मनुषो यजध्वै ।

प्रचोदयन्ता विदथेषु कारु प्राचीनं ज्योतिः प्रदिशा दिशन्ता । ७॥

दिव्य गुणल सम्पन्न होता अग्निदेव र आदित्यगुण सचश्रेष्ठ वेदमन्त्रका ज्ञाता र मानिसका लागि यज्ञ रचना गर्दछन् उना देवताको पूजा गर्न यज्ञीय मनुष्यजनका प्रेरक कमकुशल स्तुतिकता हुन् र पूर्व दिशामा राम्रोसित प्रकाश प्रकट गराउँछन्

आ नो यज्ञ भारती त्वमेत्विडा मनुष्वविह चेतमन्ती ।

तिष्ठो देवीर्वीरिद स्योन सरस्वती स्वपसः सदनम् । ८॥

भारती देवी हाम्रा यज्ञमा चौँदै आइदिऊन् यस यज्ञको कुरा बुझ्न हाम्रा देवी मानिसभैं यहाँ आऊन् र देवी सरस्वती पनि चौँदै आऊन् । मन्त्रमण्डली यी तीन देवीहरू यस यज्ञमा आएर सुखकारी प्राप्तनमा बस्नु

य इमे द्यावापृथिवी जनित्री रूपैरपिशद्भुवनानि विश्वा ।

तमद्य होतरिषितो यजीथान्देव त्वष्टारमिह यक्षि विद्वान् । ९॥

हे हाता हा द्यावापृथिवीले उन्पादन गर्दछन्, उनलाई त्वष्टादेवले सजाए तिमीहरू ज्ञानवान् श्रेष्ठ कामनायुक्त र यज्ञशील छौ । त्यसैले आज यस यज्ञमा उनी त्वष्टादेवको अर्चना उचित किसिमले गर ।

उपावसुज तमन्या समञ्जन्दवाना पाथ ऋतुथा हवीषि ।

वनस्पतिः शमितो देवो अग्निः स्वदन्तु हव्यं मधुना घृतेन । १०॥

हे यज्ञको स्तम्भरूपी यूपदेवता, तिमी आफ्नै सामथ्र्यले देवताका लागि यन्न अर्पित अन्य यज्ञनीय पदार्थ प्रसल तरिकाले त्याएर उचित समयमा प्रस्तुत गर वनस्पतिदेव शमितदेव र अग्निदेव मधुर घिउ आदिका साथ यज्ञनीय हविष्यान्न सेवन गरुन् ।

सद्यो जातो व्यमिमीत यज्ञमग्निदैवानामभवत्पुरोगाः ।

अस्य हेतुः प्रदिश्वृतस्य वाचि स्वाहाकृत हविरदन्तु देवा । ११॥

प्रदीप्त हुनासाथ अग्निदेवले यज्ञीय भावना प्रकट गरे र देवताका भगुना दूत बने यस यज्ञका प्रमुख स्थानमा होताको भावनाअनुसार वेदका मन्त्र उच्चारण होऊन् । स्वाहा शब्दसँगै यज्ञका अग्निमा समर्पित गरिएको हविष्यान्न देवताले ग्रहण गरुन् ।

अधि अष्टादष्ट वैरूप देवता इन्द्र छन्द त्रिष्टुप् ।

मनीषिणः प्र भरध्व मनीषा यथायथा मतयः सन्ति नृणाम् ।

इन्द्र सत्यैरयामा कृतेभिः स हि वीरो गिर्वणस्युर्विदानः ॥१॥

हे स्तोता हो जून रूपमा मानिसका बुद्धिको स्तर बढ्दछ, उसैअनुसार तिमोहरू स्तुतिपाठ गर
हामी असल स्तुतिले इन्द्रदेवलाई आफूतर्फ आकृष्ट गर्दछौं । शूरवीर र जानवान् इन्द्रदेव स्तोत्रको
अभिप्राय जानेर स्तोता साधकलाई माया गर्नेछन् ।

अतस्य हि सप्तसो धीतिरधौत्स गाष्ट्यो धृषभो गोभिरानद ।

उदतिष्ठतविषेणा रवेण महान्ति चित्स विव्याचा रजसि ॥२॥

अन्तरिक्ष धारण गर्ने इन्द्रदेव प्रकट हुन्छन् । तरुण गाईका गर्भबाट उत्पन्न सौँढे गाईसँगै मिलेभैं
इन्द्रदेव सर्वत्र व्याप्त छन् । गर्जनका साथै उनी सबैभन्दा माथि विराजमान हुन्छन् र विस्तृत
लोकहरूमा पनि व्याप्त हुन्छन् ।

इन्द्रः किल श्रुत्या अस्य वेद स हि जिष्णुः पथिकृत्सूर्याय ।

आन्मेनां कृष्वत्रच्युतो भुवद्गोः पतिर्दिवः सनजा अतीतः ॥३॥

यस स्तोत्रको लक्ष्य इन्द्रदेव नै हुन् । विजयशालि पनि उनै हुन् र उनैले सूर्यदेवको मार्ग पनि प्रशस्त
गराएका हुन् । अविनाशी र विजयी इन्द्रदेवले सेना उत्पन्न गरे र त्यसपछि यज्ञमा प्रवेश गरे
स्वर्गका अधिपति र गाईका संरक्षक उनै हुन् । उनी शाश्वत र सर्वोधिक सामर्थ्यशाली छन् ।

इन्द्र मह्ता महतो अर्णवस्य व्रतामिनादङ्घ्रिसेभिर्गणानः ।

पुरुणि चित्रि तताना रजसि दाधार यो धरुण सत्यताता ॥४॥

अङ्घ्रिराहरूले स्तुति गर्दा प्रमत्त भएर इन्द्रले जल भरिएको मेघ आफ्ना सामर्थ्यले भतभुङ्ग गरे ।
उनैले जलराशि निमाण गरे । झुलोकलाई धारण गर्ने शक्ति प्रदान गरे ।

इन्द्रो दिवः प्रतिमानं पृथिव्या विश्वा वेद सवना हन्ति शुष्णम् ।

पथीं चिद्दामातनोत्सूर्येण चास्कम्भ चित्कम्भेन स्कभीयान् ॥५॥

इन्द्रदेव झुलाक र भूलोक दुवैका अधिपति हुन् । उनी समस्त यज्ञका ज्ञाता पनि हुन् । उनी
जलप्रवाहमा बाधक शुष्णलाई विनाश गर्दछन् । उनी सूर्यदेवद्वारा व्याप्त आकाश र धर्तीलाई
भालीकित गराउँछन् । सर्वश्रेष्ठ धारकका रूप मानिएका उनले स्तम्भद्वारा अन्तरिक्षलाई माथि
धारण गरेका छन् ।

वज्रेण हि वृत्रहा वृत्रमस्तदेवस्य शूशुवानस्य मायाः ।

वि धृष्णो अत्र कृषता जघन्याथाभवी मघवन्बाह्वीजाः ॥६॥

हे इन्द्रदेव । तिमो वृत्रहन्ता हो । तिमोले नै वज्रका प्रहारले वृत्रासुर मंहार गरेका थियौ । हे इन्द्रदेव
यज्ञविरोधी वृत्रासुर भगाई बढ्दै अउँदा त्यसको कुटिल माया समर्थ वज्रले तिमोले नष्ट
गरायो । हे ऐश्वर्यशाली इन्द्रदेव । तिमो पराक्रमले सम्पन्न भयो ।

सचन्त यदुषतः सूर्येण चित्रामस्य कैतवो रामविन्दन् ।

आ यन्नक्षत्रं ददुशे दिवो न पुनर्यतो नकिरद्वा नु चेव ॥७॥

उषाहरू सूर्यदेवसँगै रहँदा सूर्यको किरण विलक्षण वर्णमा शोभायमान भइरहेको हुन्छ । अनि फेरि
आकाशमा नक्षत्र देखिन छोडेपछि सर्वत्रगामी सूर्यदेवको मर्म कसैले पनि बुझेर सबैदेखि भन्ने कुरो
सत्य हो ।

दूरं किल प्रथमा जगमुपसामिन्द्रस्य याः प्रसवे ससुरापः ।

क्व स्विदग्रं क्व बुध्न आसामापो मध्यं क्व वो नूनमन्तः ॥८॥

इन्द्रदेवका निर्देशले प्रवाहित जल तत्त्व प्रारम्भिक स्थितिमा नै अति टाढा पुगेको थियो । हे आ
तिम्रो पहिलो थालनीका कहाँ हो ? मूलभाग कहाँ छ ? मध्यभाग कहाँ छ ? र अन्तिम भाग कहाँ
छ खै ?

सृजः सिन्धूरहिना जग्रसानौ आदिदेताः प्र विविज्रे जवेन ।

मुमुक्षमाणा उत या मुमुत्रेऽधेदिता न रमन्ते नितित्ताः ॥९॥

हे इन्द्रदेव । वृत्रासुरले रोकेका जलधारा तिमोले मुक्त गराउँदा तिनीहरू अति बेगपूर्वक मन्त्र

प्रवृत्ति हुन लागे निम्नले आफ्ना अधिभावले जल खाल्ना स्वच्छ जल तैयार गरेले प्रवर्द्धित भयो । एक ठाउँमा अडिग पर्न नदैन ।

सङ्गीचीः सिन्धुमुशतीरिवायन्त्सनाज्जार अरितः पूर्भिदासाम् ।

अस्तामे ते पथिवा वसुवस्यमे अग्नौः सुनुता इन्द्र पूर्वीः ॥१०॥

एकापसमा सँगैसँगै जाने नदी मर्यादाजालमा फँसेका; स्त्रोत्रजस्तै भएर समुद्रतर्फ जान्छन् शत्रु परास्त गरेर उनको सहर भत्काउने इन्द्रदेव सबै जलराशिका अधिपति हुन् । हे इन्द्रदेव, हामीलाई पृथ्वीका विभिन्न ऐश्वर्यसम्पदा मधुर स्तोत्र र व्रतमा आवास उपलब्ध हास् ।

[सूक्त ११०]

अपि नभ प्रभेटन वैरूप देवता इन्द्र छन्द त्रिन्दुम्

इन्द्र पिब प्रतिकाम सुतस्य प्रातः सावस्तव हि पूर्वपोतः ।

हर्यन्व हन्तवे शूर शत्रुनुक्थेभिष्टे वीर्यसि प्र ब्रवाम् ॥११॥

हे इन्द्रदेव, पेलेर तयार गरेका सोमरस तिमी मन लग्नजति खाऊ, अहिनीपख तयार हुने सोम स्वदेभन्दा पहिले तिमीले नै खान योग्य हुन्छ । हे शूरवीर इन्द्रदेव तिमी शत्रु संहार गर्न उत्साहित हाऊ, तिम्ना पराक्रमी कर्मको बयान हामी वेदमन्त्रले गर्नेछौं ।

यस्ते रथो मनसो जवीयानेन्द्र तेन सोमपेयाय याहि ।

तूयमा ते हरयः प्र ब्रवन्तु येभिर्यासि वृषभिर्मन्दमानः ॥१२॥

हे इन्द्र मनका गातभन्दा तेज रूपमा चल्ने रथमा सोमपान गर्न यहाँ बाऊ आनन्द र सहयोग प्रदान गर्ने हरिया अश्वमा तिमी तीव्र वेगका साथ हामाकहाँ आऊ

हरित्वाता वर्चसा सूर्यस्य श्रेष्ठै रूपैस्तन्व स्पर्शयस्व

अस्माभिरिन्द्र सखिभिर्हुवनः सङ्गीचीनो मादयस्वा निषद्य ॥१३॥

हे इन्द्रदेव तिमी सुनौला सुनको तैजजस्तै श्रेष्ठतम स्वरूपमा शरीर सजऊ । हामी मित्रले आहवान गर्दा देवताहरूसँग यज्ञमा प्रतिष्ठित भएर सामपानले आनन्दित होऊ

यस्य त्यले महिमान् मदेखिमे मही रोदसी नाजिवित्ताम् ।

तदोक आ हरिभिरिन्द्र युक्तः प्रियेभिर्याहि प्रियमन्नमच्छ ॥१४॥

हे इन्द्रदेव सोमपान गर प्राप्तगृहित भएर छि छातापृथिवीले पनि धारण गर्न नसक्ने गरी तिमी महिमा गाउँदै, आफ्ना प्रीतियुक्त अश्व रथमा जेडेर स्नेहयुक्त अन्न र सोमयुक्त यज्ञसामग्रीको लक्ष्य लिएर तिमी हाम्रा यज्ञस्थलमा आऊ ।

यस्य शश्वत्पिबौ इन्द्र शत्रुनाकृत्या रण्या चकार्य ।

स ते पुरन्धि तविषीमियति स ते मदाय सुत इन्द्र सोमः ॥१५॥

हे इन्द्रदेव जसको सोमपान गर्दाखेरि तिमी वाञ्छार्थजनक युद्धमा काम लाग्ने समर्थ्यले हर्षित भएर धारम्भार शत्रु संहार गर्दछौ, ती यज्ञमान नै तिम्ना लागि अर्भाष्ट स्तोत्रले प्रेरित गर्दछन् । निम्नै खुसीका लागि सोमरस पेटिएका हो

इदं ते पात्रं सनवित्तमिन्द्र पिबा सोममेना शतक्रतो ।

पूर्ण आहावो मदिरस्य मध्वो यं विश्व इदभिर्हयन्ति देवाः ॥१६॥

सयौ वन्न परमकेका हे इन्द्रदेव उहिलेदेखि का सोमपात्रमै तिमी सोमपान गर तिनको अधिभाषा मारा देवताले पनि गर्दछन् । ती पात्र प्रोत्साहन दिने खालको मिठो सोममसल भर्नएका छन् ।

वि हि त्वामिन्द्र पुरुषा जनासो हितप्रयसो वृषष ह्वयन्ते ।

अस्माकं ते मधुसुतमानीमा भुवन्त्सवना तेषु हर्य ॥१७॥

हे अर्भाष्ट वर्षा गराउने इन्द्रदेव । हविष्यन्न समर्पित गर्दै यज्ञमानहरू विभिन्न किसिमले तिमी मृत्ति गर्दछन् र सोमपानका लागि आहवान गर्दछन् । हाम्रो यो यज्ञकर्म तिम्ना लागि नै मधुर सोमरस युक्त छ । यसैबाट चाहिएजति आनन्द प्राप्त गर ।

प्र त इन्द्र पूर्व्याणि प्र नूनं वीर्यां वोचं प्रथमा कृतानि ।

सतोमन्युरश्वथापो अद्रि सुवेदनामकृणोर्ब्रह्मणे गाम् ॥१८॥

हे इन्द्रदेव, चिरकालदेखि नै तिमिले गरेका पराक्रमपूर्ण प्रदर्शनका महिमाका वर्णन हामी गर्दछौं । जल वर्षाका लागि तिमीले मेघलाई वज्रले भत्कायौ र स्तोत्रका लागि गाई प्राप्त गर्न सजिजो बनायौ ।

नि षु सीद गणपते गणेषु त्वामाहुर्विप्रतमं कवीनाम् ।

न ऋते त्वत्क्रियते किंचनारे महामर्कं मघमञ्जिव्रमर्चं ॥९॥

सङ्घका र्चिर्धर्मि ह इन्द्रदेव । तिमि स्नाताका वाचमा स्तोत्र मुद्रका लागि विराजमान छौं ।
विद्वान्हेम तिमात्माद सबभन्दा उत्तम ज्ञानले सम्पन्न ठान्दछन् नजिकै वा टाढाकै पनि जुनमुकै
अनुष्ठान तिमीविना पूरा गर्न सम्भव छैन हे वैभवशाली इन्द्रदेव हाम्रो स्तुति तिमी विभिन्न रूपले
निस्तृत गरारु

अभिख्या नो मघवन्नाधमानान्सखे बोधि वसुपते सखीनाम् ।

रणं कृधि रणकृत्सत्युष्माभक्ते चिदा भजा राये अस्मान् ॥१०॥

हे वैभवशाली इन्द्रदेव । हामी योजकलार्थ तिमी नेत्रस्वां वनाऊ भनका अधिपति र मित्रजस्ता हे
इन्द्रदेव मित्रताका धानतले युक्त भएर हाम्रो स्तुति युष्म युद्धकलामा कुशल हे इन्द्रदेव । सत्य
नैतिमो चन हे हामीलाई दलम एश्वर्य प्रदान गर

[सूक्त ११३]

ऋषि शत प्रभेदनैरूप देवता इन्द्र । छन्द जगती त्रिष्टुप् ।

तमस्य द्यावापृथिवी सचेतसा विश्वेभिर्देवैरनु शुष्ममावताम् ।

यदैत्कृष्णानो महिमानमिन्द्रस्य पीत्वा सोमस्य ऋतुर्मा अवर्धत ॥१॥

समस्त देवतासँग चतन द्यावापृथिवीले इन्द्रदेवका सामर्थ्यको श्रम गर्नु महान् काय सम्पन्न गर्ने
इन्द्रदेव आफ्ना सामर्थ्यले महिमा प्राप्त गर्दै सोमपान गरेपछि वृद्धि हुन्छ

तमस्य विष्णुर्महिमानमोजसाशु दधन्वान्मधुनो वि रप्शते

देवेभिर्न्द्रो मघवा सयावभिवृत्रं जघन्वा अभवद्वरेण्यः ॥२॥

विष्णुदेवले मधुर सोमरसको अंश प्रेरित गरे । यसका ओजबाट विक्रमिन् इन्द्रदेवको महिमा भनेक
किंसिमल स्तुतिगान गरिन्छ एश्वर्यशाली इन्द्रदेवले महायक देवतासँग एकत्र भएर वृत्रासुरको
संहार गरेर सबश्रेष्ठ पद प्राप्त गरे

वृत्रेण यदहिना बिभ्रद्वायुधा समस्थिथा युधये शसमाविदे ।

विश्वे ते अत्र भरुतः सह त्पनावधन्नुग महिमानमिन्द्रियम् ॥३॥

सङ्घग्रामका लागि आयुध धारण गर्ने इन्द्रदेव प्रतिगोष्ठ गन वृत्रासुर शत्रुसित युद्ध गर्छन् त्यस बेला
बहिरहेका उनका रथानिको वर्णन सचेतले गर्दछन् । हे पराक्रमी इन्द्रदेव यस्ता बेलामा तिमी महान्
सान्ध्य र महिमा सत्र मन्त्रहरूले अर्वाहर्ण ॥ २२५

जज्ञान एव व्याबाधत स्पृधः प्रापश्यद्दीरो अभि पौंस्य रणम् ।

अवृश्चदद्रिमव सस्यदः सृजदस्तन्नात्राक स्वपस्यया पृथुम् ॥४॥

जन्मकालदेख नै शत्रुलाई दुःख दिने वर पराक्रमी इन्द्रदेव सङ्घग्रामका विषयको विचार गर्दै
आफ्नो शय बढाउँछन् । उनले जल वृत्रासुरन मेघ क्रिप्रभित्र गएर र सँगै प्रवाहित हुने जलधारा
आरालोतिर थर्गाए । उनले आफ्ना कर्मका कोशलले व्यापक स्वर्ग पनि स्थिर गराए

आदिन्द्रः सत्रा तविषीरपत्यत वरीयो द्यावापृथिवी अबाधत ।

अवाभरदधुषितो वज्रमायसं शेवं मित्राय वरुणाय दाशुषे ॥५॥

इन्द्रदेव विशाल शत्रुसनातर्फ भवानक कुद्दै आफ्ना विश्व भन्नाले उनले द्युलोक र भूलोक
नियन्त्रित गरे दानशाल मित्रावरुणलाई सुख प्रदान गर्ने वज्रासुर इन्द्रदेवले शत्रु संहार गर्नका लागि
विकराल रूपमा लिए

इन्द्रस्यात्र तविषीभ्यो विरप्पिन ऋषायतो अरुहयन्त मन्यवे ।

वृत्रं यदुग्रो व्यवुश्चरोजसापो बिभ्रतं तमसा परीवृतम् ॥६॥

इन्द्रदेव विभिन्न किंसिमले भयङ्कर गर्जना गर्दै शत्रु संहार गर्दछन् । उनका पराक्रमको उद्घाष गर्दै
जल प्रवाहित भयो । बलशाली वृत्रासुरले अन्धकारमा जल थुनेर राखेको थियो, तर महान् तजस्वी
इन्द्रदेवका आफ्ना सामर्थ्यले वृत्रासुर संहार गरे

या वीर्याणि प्रथमानि कर्त्वा महित्वेभिर्यतमानौ समीयतुः ।

ध्वान्तं तमोऽव दध्वसे हत इन्द्रो महा पूर्वहृतावपत्यत ॥७॥

आआफ्ना सामर्थ्य र तीव्रता प्रदर्शन गर्दै इन्द्रदेव वृत्रासुर क्रोधित भएर आफ्ना युद्ध गर्न लागे

वृत्रहृन्महासहस्रं भयङ्करं ब्रह्माकारं विनाशं भक्षं योग्यं रागादं गतं ब्रह्मणा संशुद्धं
इन्द्रदेवकं तमं विष्णुर्गते उन्मत्ता विप्रपत्न्या ह

विश्वे देवासो अथ वृष्यानि तेऽवर्धयन्त्सोमवत्या वचस्यया ।

रद्धं वृत्रमहिमिन्द्रस्य हन्मनाग्निर्न जम्भैस्तुष्वत्रपावयत् । ८॥

३ अद्वैत वृत्तरत्न गरिमालेख सारं चर्चक र रत्न मम्महति स्मति गर्द विप्रो ममथ्य
यद्वन ज्ञाते अद्वैतका त्रिका प्रज्ञाते प्रज्ञाते वदत व्यासुते विनाश हुनल दुनियाँ
प्रमथनापूत अतिरेवेले हाँवाछाव गुहण ज्ञे

भूरि दक्षे भवत्तनेभिर्ब्रह्मवधिः सख्येभिः सख्यानि प्र वोचत ।

इन्द्रो धुनि च चुभुरि च दाम्भ्यज्जुद्धामनस्या शृणुते दभीतये । १९॥

हैं सगेन हो इन्द्रदेवले मित्रभावले श्रेष्ठ कार्य सम्पादन हुन् । उनको स्तुति श्रेष्ठतम अक्षर र वस्तुचक्र भाषाको वेदमन्त्रद्वारा गरि इन्द्रदेवले वर्धमान नगरका लागि धनी र सुमृग नामका गश्मस महार गरे । उनै ब्रह्म युक्त श्रेष्ठ स्तुति मन्त्रद्वारा

त्वं पुरुषा भरा स्वश्रव्या येभिर्मसै निवचनानि शंसन् ।

सुगेभिर्विश्वा दुरिता तोरेम विंदो नु ण रुक्मिण्या गाधमद्य । १० ।

[illegible]

[सूक्त - ११४]

अथि मन्त्रे जन्ता रथवा घम तापम देवता विश्वेदेवा, छन्द त्रिष्टुप् जगात्, धर्मा मायन्ता विष्णोः तन्मायान्ता देविना

घर्मा समन्ता त्रिवृत व्यापुस्तयोर्जुष्टि मातरिश्वा जगाम

दिवस्पर्ययो दिधिषाणा अवेषन्विदुर्देवाः सहस्रमानमर्कम् ॥१॥

[illegible]

तिष्ठो देष्टव्य निर्वृतीरुपासते दीर्घशुलो वि हि जानन्ति षड्वयः ।

तासां नि चिक्युः कवयो निदानं परेषु या गुह्येषु व्रतेषु । २।

सायकहस पृष्ठं श्रुतं गिरा दुले म्मा रहेका अनि वायु र मृगडेवलाई हविचात्र समर्पित गर्दै
उवासन गदछन्, कर्तव्य अनिदेवका परचय देवताले प्राप्त गछन् विद्वान् साधक,
अनिदेवक मूल कार्यका ज्ञान हुन् । यस गोप्य व्रतको मूल कारण पनि उनैले ज्ञान्दछन्

चतुष्कपर्दा युवतिः सुपेशा धृतप्रतीका वयुनानि वस्ते ।

तस्यां सुर्पणा वृषणा नि षेदतुर्यत्र देवा दधिरे भागधेयम् ॥३॥

श्रेष्ठ गन्तले साम्प्रसार्य चमत् धरण गढुङ्गा, यजमान र पुराहितरूपी दुई वटा चरा विराजमान भएछि जसलेद्वारा अर्थात् यदि दक्खिन्तले आफ्नो आफ्नो इतिथि को भोग ग्रहण गर्नुछन्,

एकः सुवर्णः स समुद्रना विवेश स इदं विश्वं भुवनं विचष्टे ।

तं पार्केन मनसापश्यमन्तितस्तं माता रेदिह स ठ रिदिह मातरम् ॥४॥

प्रायः पक्षी ब्रह्मण्यवस्थां समुद्रया मन्वात् गर्भं प्रवेशं कुन्ति न्यस्यते ममस्य मसार विशिष्ट रूपले
हृदये न्यस्य प्रणतगुलात् उपानता भविष्यति पृष्ठे प्रच्छिद्यं भुवि ह्यस्मिन् नजिकैषात् देख्वायै । न्यस्यको र
मातृपक्षी वषांको मिलनं कृत् प्रसूतम मलालं प्रमथ्यक न्यस्यको वास्वदन्त गरितं र निश्चितं पनि
न्यो मातृका स्नेहले युक्त भवति ।

सुपर्ण विप्राः कवयो वचोभिरेकं सन्त बहुधा कल्पयन्ति ।

छन्दांसि च दधतोऽश्वरेषु प्रहान्तोमस्य मिमते द्वादश । १५॥

अथ 'पालनकृत' रक्षितौ परमेश्वरका सम्बन्धम मेधावीहसु विशिष्ट दृष्टिकोणस्य कल्पना गर्दछन् ।
उभयहसु यसमै विशिष्ट छन्दको उच्चारण गर्दै आद्य क्रियमिका उपरान्त अन्तर्ध्यामा आदि सोमपात्रको
निर्माण गर्दछन् ।

षटत्रिंशश्च चतुरः कल्पयन्तश्छन्दांसि च दधत आद्वादशम् ।

यज्ञं विमाय कवयो मनीषा ऋक्सामाभ्या प्र रथं वर्तयन्ति ॥६॥

छन्दांसि किसिमका सामासात्रलाइ मेधावांहरू ब्रह्म किसिमका छन्दमा आबद्ध मन्त्रको उच्चारण गर्दै स्थापित गर्दछन् यस किसिमले विचारपूर्वक यज्ञको अनुष्ठान गरेर सृक् र सामद्वारा यज्ञीय रथ गाँतवान् गराउँछन्

चतुर्दशान्ये महिमानो अस्य तं धीरा वाचा प्रणयन्ति सप्त ।

आज्जानं तीर्थं क इह प्र वोचद्येन पथा प्रपिबन्ते सुतस्य ॥७॥

यनरूपी परमेश्वरका चौध वटा महिमारूपी भुवन छन् मान्छटा हेर्ताले स्तोत्र उच्चारण गरेर यज्ञीय काय सम्पन्न गराउँछन् देवताहरू पनि सम्मान गर्ने विद्वत्वापी पवित्र यज्ञभागका वर्णन गर्ने यस लोकमा को समर्थ होला

सहस्रधा पञ्चदशान्युक्त्वा यावद् द्यावापृथिवी तावदित्तु ।

सहस्रधा महिमान् सहस्रं यावद् ब्रह्म विष्टितं तावती वाक् ॥८॥

पन्ध्र हजार उक्तरूपी मन्त्र छन् द्यावापृथिवीजस्तै न मन्त्र पनि विस्तृत महिमाशाली छन् हजारौँ किसिमको मन्त्रको महान् सामर्थ्य छ स्तोत्र अन्त भएभैं वाणीको महिमा पनि अपर छ।

करछन्दसा योगमा वेद धीराः को धिण्या प्रति याचं पपाद ।

कमृत्विजामष्टमं शूरमाहुर्हीरी इन्द्रस्य नि चिकाय कः सिवत् ॥९॥

सम्पूर्ण छन्दविद्या राम्रोसित जनेको ज्ञानी को हालः मृत्यु अव्यक्तो रचना कुन ज्ञानीले बुझ्नेको छ ? सात होताभन्दः माथि बाटै ब्रह्मा हुन सक्ने प्रमुख पुरुष न होला ? इन्द्रदेवका दुई घोडालाई कसले राम्ररी देखेका र बुझेको होला ?

धूम्या अन्तं पर्येके चरन्ति रथस्य धूर्षु युक्तासो अस्थुः

श्रमस्य दाय वि भजन्त्येभ्यो यदा यमो भवति हर्म्ये हितः ॥१०॥

कतिपय अश्व भलेकका सामाबाट अन्तरिक्षसम्म विचरग गर्दछन् भने कतिपय रथका धुरमा न जतिपका हुन्छन् यिनको धकाइ मेटाउन अर्थः नुयक भन्ना विराजमान भएपछि देवताहरू साहारा दिन्छन्

[सूक्त - ११५]

ऋषि उपसृत वरिष्ठहव्य । देवता - अग्नि छन्द जगती त्रिष्टुप् शक्वरी

चित्र इच्छिशोस्तरुणस्य वक्षथो न यो मातरावप्येति धातवे ।

अनूधा यदि जीजनदधा च नु ववक्ष सद्यो महि दत्स्य चरन् ॥१॥

शिशु अवस्थाबाट सोभैं युवक हुने गरेका अग्निदेवको क्रम नगर्दै अद्भुत छ उनी उत्पन्न भएपछि आफ्ना स्तननिनासा दुवै मातासँग दूध खान गइरहेदैनन् घर न गतिलो दूतको भूमिका निर्वाह गर्ने थालेर सोभैं देवताकहाँ हवि पुर्‍याउँछन्

अग्निर्हं नाम धायि दन्नपस्तमः सं यो वना युवते भस्मना दत्त ।

अभिप्रमुरा जुह्वा स्वध्वर इने न प्रोथमानो यवसेवुषा । २ ।

असल कर्म गर्ने र दाताका रूपमा रहेकालाई यत्मानले अग्नि भन्ने नाम तोकिदिए उनी अग्नि ज्वालारूपी दाँतले गजयसित वन खान्छन् बलिया सँढेले घाँस खाएभैं उनी जुहु नाफका रस्यो पात्रमा समर्पित हवि खान्छन् ।

त वो विं न हुषद देवमन्धस इन्दुं प्रोधन्तं प्रवपन्तमर्णवम् ।

आसा वह्नि न शोचिषा विरिषिन् महिब्रतं न सरजन्तमध्वनः ॥३॥

हे स्तोता हो ! सखमा आश्रय पाउने चरोभैं सरणीका आश्रित, तेजस्वी, ब्रह्मदाता अग्नि निकाल्दै वन डढाउने, जलयुक्त मुखले हवि बोक्ने तजले महान् वनेका महत्त्वपूर्ण कर्मको निनाह गर्ने र सूर्यभैं मार्ग देख्दाउने अग्निदेवलाई प्रार्थना गर

वि यस्य ते जयसानस्याजर धक्षोर्न वाताः परि सन्त्यच्युताः ।

आ रण्वासो युयुधयो न सत्वनं त्रितं नशन्त प्र शिषन्त इष्टये ॥४॥

हे अविनाशी अग्निदेव ! डढाउने काम गदा तिमीलाई चारै तिरबाट वायुले सञ्चालन गर्दछन् ! ऋत्विक्हरू गतिशील योद्धाभैं यज्ञ गर्दै तिमी स्तुतिगान गर्दछन् र तिमीलाई छुन उपस्थित हुन्छन् । तीनै जालका यत्नमा तीनै लोकमा व्याप्त कल्पसम्पन्न तिमीलाई उनीहरूका फेला पार्दछन्

स इदग्निः कण्वतमः कण्वसखायः परस्यान्तरस्य तरुषः ।

अग्निः पातु गृणतो अग्निः सूरिनग्निर्ददातु तेषमवो नः ॥१॥

अग्निदेव सर्वाधिक ध्वनि गर्दै र हाहा वा नजिकका शत्रु नाश गर्दछन् शब्द उच्चारण गर्दै पाठ गर्नेहरूका लागि अग्निदेव मित्रजस्तै संरक्षक हुन् अग्निदेवले हामीलाई अन्न र सुरक्षा प्रदान गर्छन्

वाजिन्तमाय सहासे सुपित्र्य तुषु च्यवानो अनु जातवेदसे ।

अनुदे चिद्यो धृषता वरं सते महिन्तमाय धन्वनेदविष्यते ॥६॥

श्रेष्ठ पितृभावयुक्त प्रचुर अन्न प्रदाता विपुल सामर्थ्ययुक्त, सर्वोत्तम ज्ञाता हे अग्नि , तिष्ठो स्तुति गर्नका लागि हामी शीघ्रतापूर्वक तत्पर भएका छौं , सङ्कटकालका स्थितिमा महापराक्रमी मामर्थ्यले धनुषबाण लिएर तिम्रो संरक्षण प्रदान गर्दछौ यस्ता पूजनीय, सर्वश्रेष्ठ दाता अग्निदेवलाई हामी अग्रज यज्ञ सामग्री समर्पित गर्दछौं

एवाग्निर्मतैः सह सुविभवंसु प्वे सहसः सूनरो नृभिः ।

मित्रासो न ये सुधिता ऋतायवो द्यावो न धुमैरभि सन्ति मानुषान् ॥७॥

यज्ञ कर्ममा संलग्न ज्ञान मानिस अग्निदेवलाई रक्षाका पुत्र र ऐश्वर्यशाली भनेर पुकार्दछन् यज्ञीय मन्त्रमा निवार गर्ने मित्रजस्तै अग्निदेवका नजिक हामी सन्तुष्टि प्राप्त गर्दछौं । उनले आफ्ना दिव्यतायुक्त यशस्वी तेजले शत्रुलाई पराजित गर्दछन्

ऊजो नपात्सहसावन्निति त्वापस्तुतस्य वन्दते वृषा वाक् ।

त्वां स्तोषाम त्वया सुवीर द्राघीया आयुः प्रतरं दधानाः ॥८॥

हे बलका पुत्र सामर्थ्यवान् अग्निदेव सम्पन्न कृषि तिम्ना लागि तत्रस्वी स्तोत्र गाउँछन्, हामी तिम्नो प्रार्थना गर्दछौं तिम्रा कृपादृष्टिले भुक्नन्ति र दीर्घायु प्राप्त गरौं

इति त्वामे वृष्टिहव्यस्य पुत्रा उपस्तुतास ऋषयोऽवोचन् । तँश्च पाहि

गृणतश्च सूरौन्वषड्वपडित्यूर्ध्वसो अनक्षत्रमो नम इत्यूर्ध्वसो अनक्षन ॥९॥

हे अग्निदेव वृष्टिहव्य नामका ऋषिका पुत्र उपस्तुत आदि द्रष्टा ऋषिले तिमीलाई स्तुति र अचना गरौ तिमी नी र स्तोता विद्वान्लाई सुरक्षा गर वषट् वषट् गर्दै मन्त्रको उच्चारण गरेर हत माथि उचाल्दै हवि समर्पित गर्ने र नम नम भन्दै स्तुति गर्ने स्तातालाई तिम्रो संरक्षण प्रदान गर ।

[सूक्त ११९]

ऋषि अग्नियुत स्थौर यथना अग्नियुत स्थौर देवता इन्द्र छन्द - रिषट्

पिबा सोम महत इन्द्रियाया पिबा वृत्राय हन्तवे शविष्ठ ।

पिब राये शवसे ह्यमानः पिब मध्वस्तृपदिन्द्रा वृषस्व ॥१॥

वल्गुशालाहरूमा अग्रणी हे इन्द्रदेव प्रचुर सामर्थ्य पाएर गर्ने र वृत्रासुर वध गर्नका लागि सोमपान गर तिमी स्तुति गरिदा हामीलाई अन्न र ऐश्वर्य प्रदान गर सोमपान गर । तिमी मधुजस्तो सोमरस पान गरेर सन्तुष्ट हुँदै हाम्रो कामना पूरा गरौ ,

अस्य पिब क्षुमतः प्रस्थितस्येन्द्र सोमस्य वरया सुतस्य ।

स्वस्तिदा मनसा मादयस्त्वावीचीनो रेवते सौभगाय । २॥

हे इन्द्रदेव तिमी राम्रो सम्पन्न, गैलएको हविरूपी सोमरसको उच्चिद भाग पान गर , कल्याणकारी प्रकृत तिम्रो आनन्दित र ऐश्वर्य तथा सौभाग्य प्रदान गर्ने शक्ति भएकौ ।

ममनु त्वा दिव्यः सोम इन्द्र ममनु यः सुयते पार्थिवेषु ।

ममनु येन वरिवश्चकथं ममनु येन निरिणासि शत्रून् ॥३॥

हे इन्द्रदेव तिम्रालाई दिव्य सोमले प्रोत्साहित गरौम् पृथ्वीमा मानिसले सम्पन्न गर्ने यज्ञमा पेलका सोमरसले तिम्रालाई प्रशंसित गरौम् जेवाट तिमी श्रेष्ठ ऐश्वर्य धारण गर्दछौ, त्यसले पनि आनन्दित गराओम् जेवाट शत्रु नाश हुन्छन् त्यस सोमरसले पनि तिम्रीलाई रक्षित गरौम् ।

आ द्विर्हर्षा अमिनोयात्विन्द्रो वृषा हरिभ्यां परिषिक्तमन्थः ।

गव्या सुतस्य प्रभृतस्य मध्वः सत्रा खेदामरुशहा वृषस्व ॥४॥

दुवै लोकमा व्याप्त रहेका अन्नज सम्पन्न गर्ने र कामना पूरा गराउने इन्द्र चारै तिरबाट अभिषिञ्चित ग्राहकका लागि दुवै अक्षमा गडाँ चारुन् हे इन्द्रदेव ! तिम्ना लागि मधुर सोम वृषभचर्ममाथि

शोधन गरेर भाँडाभरि राखिएको छ त्यो सोमरस पान गरेर सौँदिले जस्तै यज्ञका शत्रुको विनाश गर ।

नि तिग्मानि भ्राशयन्भ्राश्यान्व स्थिरा तनुहि यातुजूनाम् ।

उग्राय ते सहो बलं ददामि प्रतीत्या शत्रून्विगदेषु वृक्ष ॥५॥

हे इन्द्रदेव तिमी धारिलो शस्त्र देखाउँदै गृक्षको बलियो शरीर भुइँमा पसारा पार । तिमीजस्ता पराक्रमीलाई हामी उत्साहवर्द्धक सोमरस प्रदान गर्दछौँ सोमपानबाट प्राप्त सामर्थ्यले युद्धमा शत्रुमाथि प्रहार गरेर विनाश गर ॥५॥

अयं इन्द्र तनुहि श्रवांस्योजः स्थिरेव धन्वोऽभिमातीः ।

अस्मद्वयवावृधानः सहोभिरनिभृष्टस्तन्व वावृधस्व ॥६॥

हे समर्थ इन्द्रदेव हामीलाई अन्नधन प्रदान गर अहङ्कारी दृष्ट शत्रुमाथि आफ्ना असाधारण पराक्रम र धनुषबाण चलाऊ अनुकूल भएर हामीलाई संवर्द्धित गर शत्रुबाट पराजित नभएर आफ्नो सामर्थ्यले शरीर वृद्धि गर

इदं हविर्मधवन्तुभ्यं रातं प्रति सम्राडहृणानो गुभाय ।

तुभ्यं सुतो मधवन्तुभ्यं पक्वोऽदीन्द्र पिब च प्रस्थितस्य ॥७॥

हे वैभवशाली इन्द्रदेव । यो यज्ञीय सामग्री हामी तिम्रै लागि समर्पित गर्दछौँ हे सम्राट् इन्द्रदेव जोधरहित भएर तिमी ग्रहण गर हे धनका अधिपति इन्द्रदेव तिम्रा लागि नै सोम पेलने काम गरिएको हो तिम्रा लागि नै पुरोडाश आदि खाद्यपरिकार पकाइएको छ स्नेहपूर्वक प्रस्तुत गरिएको खाद्यपदार्थ खाएर मधुर सोमरस पान गर ।

अदीन्द्रिन्द्र प्रस्थितेमा हवींषि चनो दधिष्व पचतोत सोमम् ।

प्रयस्वन्तः प्रति हर्यामसि त्वा सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः ॥८॥

हे इन्द्रदेव । यी यज्ञीय पदार्थ तिमीलाई नै चढाएका हुँ प्रस्तुत गरिएका खाद्यपदार्थ र खाद्यसामग्री सेवन गर हामी अन्न आदि प्रस्तुत गर्दै निर्मन्त्राङ्ग आमन्त्रित गर्दछौँ तिमीद्वारा यज्ञकर्ता यजमानको मनको रहस्य पूरा होस् ।

प्रेन्द्राग्निभ्यां सुवचस्यामियमिं सिन्ध्याविव प्रेरय नावमर्कः ।

अयाइव परि चरन्ति देवा ये अस्मभ्य धनदा उद्भिदश्च ॥९॥

इन्द्रदेव र अग्निदेवका लागि श्रेष्ठ मूर्ति हामी उत्तम रीतिले सम्पत्ति गर्दछौँ नदीमा डुंगा पठाएभै पवित्र पूजनीय मन्त्रले हामी उनलाई प्रोत्साहित गर्दछौँ हाम्रा देवताको सेवाअर्चना गर्दछौँ उनी हाम्रा लागि धनदाता र शत्रुका संहारकर्ता हुन्

[सूक्त ११७]

ऋषि भिक्षु आङ्गिरस देवता धनधन दान प्रशंसक इन्द्र - त्रिष्टुप् जगती ।

न वा उ देवाः क्षधुमिद्वयं ददुस्ताशितमुप गच्छन्ति मृत्यवः ।

उतो रयिः पृणतो नोप दस्यत्युतापृणन्मर्दितारं न विन्दते ॥१॥

देवताले रचना गरेका भोक्तृहरू दुःखदायी छ अन्न खानेले पनि मृत्युबाट मुक्ति पाउन सक्दैनन्, भ्रूकाका लागि दान गरेको धन कहिल्यै नाश हुँदैन अर्काका लागि दान नगर्नेलाई कसले सुखी बनाउन सक्दैन

य आध्राय चकमानाय पित्वोऽन्नवान्सन्नक्रितायोपजग्मुषे

स्थिरं मनः कृणुते सेवते पुरोतो चित्स मर्दितारं न विन्दते । २ ।

भोकले आत्तिएका मानिस उपस्थित भएर अन्नको भिक्षा मागेका छन् अन्नदान भईकन पनि निष्ठुर बनेर याचकका अगाडि नै भोजन गर्ने सङ्कीर्ण वृत्तिका मानिसलाई केही पनि सुख दिन सक्दैन

स इन्द्रो जो यो गृहवे ददात्यन्नकामाय चरते कृशाय ।

अरमस्मै भवति यामदूता उतापरीषुकृणुते सखायम् ॥३॥

अन्नका अभिलाषाले कुनै गरिब व्यक्तिले मागेका बेला अन्नदान गर्ने नै सौँच्चो अथमा दाता हुन् उनलाई सम्पूर्ण यज्ञको फल प्राप्त हुन्छ र शत्रुका बाँचमा पनि मित्रका भन्ना प्राप्त हुन्छ

न स सखा यो न ददाति सख्ये सचाधुवे सचमानाय पितृः ।

अपास्माद्येयान्न तयोको अस्ति पृणन्तमन्यमरणं चिदिच्छेत् ॥४॥

आपना साधी अगाडि आउँदा मित्र भएर पनि कसैले अन्न दान गरेन भने त्यस्ता कृपण माथिको परित्याग गरेर पर जानु नै उचित हुन्छ । उसको घा निवास गर्न योग्य हुँदैन । यस्ता बेलाभा कुनै श्रेष्ठ स्वामीका शरणमा जानु नै श्रेयस्कर हुन्छ

पूणीयाविनाभमानाय तव्यान्नाधीषंसमन्तु पश्येत पन्थाम् ।

ओ हि वतन्ते रथ्येव चक्रान्यमन्यमुप तिष्ठन्त गयः ॥५॥

मानका लागि आएका मानिसलाई निश्चय पनि समर्थ मानिसले धन दिएर सन्तुष्ट गर्नुपर्दछ । यस्ता दातालाई स्वर्गीय सुमार्ग प्राप्त हुन्छ । माथि र तल गरी घुम्ने रथको पाइप्रोजरने धनसम्पत्ति कहिल्यै पनि स्थिर हुँदैन, कहिले एउटा त कहिले अर्काकोमा आउने र जाने गर्दछ ।

मोघमन्न विन्दते अप्रचेताः सत्यं ब्रवीमि वध इत्स तस्य ।

नार्यमणं पुष्यति नो सखायं केवलाधो भवति केवलादी ॥६॥

मनको उदारताविनाको किस्मकोको अन्नधन लिनु पनि निरर्थक हुन्छ । त्यो अन्न मृत्युभै विषालु हुन्छ भन्ने कुरो साँच्चो हो । देवतालाई हविष्यान्न अर्पित नगरी र बन्धुधान्धवलाई नदिई आफूले मात्रै खानेले केवल पापको गाँस खाएको हुन्छ

कृषित्रिफाल आशित कृणोति यन्नध्वानमप वृद्धकै चरित्रैः ।

वदन्ब्रह्मावदतो वनीयान्पुण्णपिरपृणन्तमभि ध्यात् ॥७॥

खेतोंको काम गर्दा हुलाले गहिरो गरी भूमि जोने किसानले अन्न उत्पादन गर्दछ । ठसैले आफ्नो मार्ग हिँडेर आफ्ना कसले स्वामीका लागि अन्न प्राप्त गर्दछ । वेद ज्ञान मानिस अज्ञानी पुरुषभन्दा उत्तम भएपनि दानी मानिस दानरहितभन्दा सधैं असल हुन्छ ।

एकपाद्वयो द्विपदो वि चक्रमे द्विपात्रिपादमभ्येति पश्चात्

चतुष्पादेति द्विपदामभिस्वरे संपश्यन्पङ्क्तोरुपतिष्ठमानः ॥८॥

धनसम्पदाको एक भाग हुनेले दुई भाग खोन्दछ । दुई भाग हुने तीन भाग हुने धनीसित जान्छ । तीन भाग भएको चार भाग हुनसँग र चार भाग हुने त्यसभन्दा बढी सम्पत्ति हुनेकहाँ जान्छन् । यसै किसिमले धनसम्पत्तिको शुद्धता बनेको छ । थोरै धन हुनेले आफूभन्दा धेरै हुने नै बन्न खाजिरहेको हुन्छ

समौ चिद्धस्तौ न समं विविष्टः सम्पातरा चित्रं समं दुहते ।

यमयोश्चित्रं समा वीर्यापि ज्ञातो चित्सन्तौ न समं पूर्णोतः । ९॥

हामीसित भएका दुवै हात एकै किसिमका भए पनि धारण गर्ने क्षमताका हिसाबले एकै नासका हुँदैनन् । एकै आमाबाट जन्मिएका गाईले पनि उत्तिकै दुध दिँदैनन् । जुम्ल्याहा दाजुभाइ पनि बलका हिसाबले उत्तिकै हुँदैनन् । एउटै कुलका सन्तान भए पनि दुई भाइमा दानको भावना उसै किसिमको हुँदैन

[सूक्त - ११८]

अपि - उरुक्षय आम्हीयव । देवता - रक्षोहा अग्नि छन्द गायत्री ।

अग्ने हंसि न्यत्रिण दीक्षन्मत्येषा । स्वे क्षये शुचित्रत ॥१॥

हे ब्रतशील अग्निदेव । तिमी मानिस याजकका श्रीचमा आफ्ना लोकिएका ठाउँमा प्रदीप्त भएर अन्धकाररूपी सत्र विनाश गर

उत्तिष्ठसि स्वाहुतो घृतानि प्रति मोदसे । यत्त्वा सूचः समस्थिरन् ॥२॥

सूक्त नामको यज्ञीय घिउको पात्र तिम्रा नजिकै ल्याएका छन् । हे अग्निदेव । तिमी उत्तम विधिले समर्पित ग्राहुति पाएर प्रज्वलित हुँदै मास्तिर उठ । यो घिउको आहुति तिमीलाई नै समर्पित गरिएको छ

स आहुतो वि रोचतेऽग्निरोडेन्नो गिरा । सूचा प्रतीकमन्यते ॥३॥

आदरसहित ग्राहवान गरिएका र स्तुतिमन्त्रले स्तुत्य अग्नि प्रदीप्त भएर प्रकट हुन्छन् । सम्पूर्ण देवताभन्दा पहिले उनलाई सूक्त नामका पात्रले घिउमहित आहुति अर्पित गर्छौं

घृतेनाग्निः सम्पूज्यते मधुप्रतीक आहुतः । रोचमानो विभावसुः ॥४॥
अग्निदेव घिउ आदि हविष्याङ्गले संयुक्त हुँदा स्तुति र आहुतिले तृप्त भएर प्रचुर मात्रामा प्रकाशले प्रदीप्त हुन्छन्

जरमाणः समिध्यसे देवेभ्यो हव्यवाहन । तं त्वा हवन्त मर्त्याः ॥५॥
ह अग्निदेव । तिमी देवताका लागि हविष्याहुक हो स्तोत्रले स्तुति गरिँदा तिमी प्रदीप्त हुन्छौ । सब यात्रकले तिमीलाई भावनापूर्वक आह्वान गर्दछन्

तं मर्ता अमर्त्यं घृतेनाग्निं सपर्यत । अदाभ्यं गृहपतिम् ॥६॥
हे मरणशील मानिस हो अग्निदेव अविनाशी, पराक्रमी र गृहपति हुन्, घिउ आदिले उनलाई अचना गर

अदाभ्येन शोचिषाग्ने रक्षस्त्वं दह । गोपा ऋतस्य दीदिहि ॥७॥
हे अग्निदेव तिमी आफ्ना प्रखर तेजले राक्षसी प्रवृत्ति दहन गर यज्ञको संरक्षक बनेर निमी दीप्तिमान् होऊ

स त्वमग्ने प्रतीकेन प्रत्योष यातुधान्य । उरुक्षयेषु दीदत ॥८॥
हे अग्निदेव तिमी आफ्ना स्वाभाविक तेजले प्रदीप्त भएर राक्षसी शक्ति भस्मीभूत गराऊ तिमी निर्धारित स्थानमा रहेर तेज धारण गर

तं त्वा गीर्भिरुक्षया हव्यवाहं समीधरे । यजिष्ठ मानुषे जने ॥९॥
ह अग्निदेव । तिमी हवि वहनकर्ता, मानिसमा सर्वोत्तम यज्ञकर्ता र विलक्षण निवासले युक्त छौ तिमीलाई स्तोत्रले प्रदीप्त गर्दछौ

[सूक्त ११०]

अग्निं लब्ध एन्द्र देवता लब्ध एन्द्र छन्द गायत्री ।

इति वा इति मे मनो गामश्च सनुशामिति । कुवित्सोमस्यापामिति ॥१॥

म इन्द्र हुँ । पाषाणका रूपमा गाई र खल्लाका रूपमा अश्व अर्थात् दात गर्ने मेरा मनको इच्छा छ किनभने मैले कैयौँ पटक सोमरस पान गरिसकेको छु ।

प्र वाताहव दोधात उन्मा पीता अयंसत कुवित्सोमस्यापामिति ॥२॥

अत्यन्त बेगवान् वायु वृक्षलाई कम्पयमान गराउँदै माथि उठ्नेभै पान गरेका सोमरसले कँपाउँछ र भान्साहित गर्दछ मैले कैयौँ पटक सोमपान गरेको छु

उन्मा पीता अयंसत रथमश्वा इवाशव । कुवित्सोमस्यापामिति ॥३॥

नात्र रथिका घोडाले रथमा माथि उचालेर लाग्नेभै पान गरेका सोमरसले मलाई उन्मत्त प्रदान गर्दछ मैले कैयौँ पटक सोमपान गरेको छु

उ र मा मातरस्थित वाश्रा पुत्रमिव प्रियम् । कुवित्सोमस्यापामिति । ४॥

बाँ गरेर मातरमा गई प्रादुराका नातिहरू आफूभै पान गरेका जनाहरू जस्तै गर्दछन् मैले कैयौँ पटक सोमपान गरेको छु

अह तष्टेव बन्धुरं पर्यचामि हृदा मतिम् । कुवित्सोमस्यापामिति ॥५॥

त्वष्टादेवले रथको माथिल्लो भाग बनाएभै स्तोताका हृदयमा म अह्ला उपपन्न गराउँछु

नहि मे अक्षिपच्चनाच्छान्त्युः पञ्च कृष्टयः । कुवित्सोमस्यापामिति ॥६॥

पाँच किमिमरु जलताको मृष्टि भर दृष्टिबाट एकै छिन गर्न छलिन सक्दैन मैले कैयौँ पटक सोमपान गरेको छु ।

नहि मे रोदसी उभे अन्यं पक्षं चन प्रति । कुवित्सोमस्यापामिति ॥७॥

हावापृथ्वी दुई भए पनि मेरो एकात्मक प्रति पनि हुँदैन मले कैयौँ पटक सोमपान गरेको छु

अभि द्यां महिना भुवमभीशमा पृथिवीं महीम् । कुवित्सोमस्यापामिति ॥८॥

मैले आफ्ना महत्ताले द्युलोक र तिरतुत पृथ्वीलाई आफ्नै रक्षणमा राखेका छु । मैले कैयौँ पटक सोमपान गरेको छु

हन्ताहं पृथिवीमिमा नि दधानीह वेह वा । कुवित्सोमस्यापामिति ॥९॥

माभित्र यति धेरै सामथ्र्य छ कि यस पृथ्वीलाई जतामुकै गज्रा ठाउँमा सारिदिन सक्छु मैले कैयौँ पटक सोमपान गरेको छु

ओषमित्युथिवीमहं जह्नुनानीह वेह वा । कुवित्सोमस्यापामिति ॥१०॥
म गो धर्तं यथैव; आपना नजले नताउने मृत्युलाय चर्तं यथैव श्रुतेक जह्नु मन लाग्छ, त्यहाँ
विनाश गर्न सक्दछु मैले कैयौं पटक सामपान गरेको छु।

दिवि मे अन्य पक्षोऽधो अन्यमचीकृषम् । कुवित्सोमस्यापामिति ॥११॥
मेरो एक भाग हलोकमा रहेको छ भने अर्को भाग पृथ्वीका तल्ला भागमा छ मैले कयौं पटक
सामपान गरेको छु।

अहमस्मि महामहोऽभिनभ्यमुदीषित । कुवित्सोमस्यापामिति ॥१२॥
अन्तरिक्षमा उडेर हुने मृत्युजस्तै म इन्द्र पनि महान् भन्दा भन्ने महान् छु मैले कयौं पटक मोसपान
गरेको छु।

गृहो याम्यरङ्कुतो दैवेभ्यो हव्यवाहनः । कुवित्सोमस्यापामिति ॥१३॥
देवताका लागि हतियै वहन गर्ने म यजमानद्वारा स्तुत्य भएर हतियै ग्रहण गर्नेका लागि जाने गर्दछु
मैले कयौं पटक मोसपान गरेको छु।

[सूक्त १००]

अपि गृहाह्वर यथैव देवता इन्द्र छन्द त्रिष्टुप्

तदिराम भुवनेषु न्येष्ठं यतो जस उग्रस्त्वेषनुष्टुप् ।

शधो जज्ञानो नि रिणाति शत्रुतनु य विश्वे मदन्त्युपाः ॥१॥

मसाएको कागजका राम्रा रङ्को प्रहस स्वयं मै सयै लोकमा; प्रकाशका रूपमा व्याप्त छन्। उतांगोद
प्रत्येक तन्त्रमा बलले भस्मभर सुते पटक भए तिनका उदय हुनासाथ अन्धकाररूपी शत्रु विनाश
हुन्छ त्यो देखेकोछ मैले प्राणी हर्षित हुन गर्दछन्।

वायुधानः शवसा भूयोजाः शत्रुर्वासाय भियसं दधाति ।

अव्यनञ्च व्यनञ्च सनि र ते नवन्त प्रभृता मदेषु ॥२॥

आफना मान्छाहरू इन्द्र बाणका अनन्त शक्तिले सम्पन्न दुष्टका शत्रु इन्द्रदेवलाई शत्रुका भन्ने भए
उत्पन्न गराउँछन् सयै वर र अन्ध प्राणीलाई उनले सन्तानले गर्दछन् हामी एकजुट भएर, न
इन्द्रदेवलाई स्तुति गर्दछौं र गान्छौं हाम्रा गमाउँछौं।

त्वे क्रतुमपि वृञ्जन्ति विश्वे द्विर्देते त्रिर्भवन्त्युपाः

स्वादोः स्वादीयः स्वादुता सृजा सधह सु मधु मधुनाभि योधी ॥३॥

ह इन्द्रदेव मैले यजमानले तिम्रो लागि अनुष्ठान गर्दछन् बिहानै गरेका यजमान एक या दुई सन्तान
भएर दुईवटा सन्तान भएर प्रिय सन्तानलाई धन र गुणले सम्पन्न गराऊ, यत्ति नै सन्तानबाट
नाशितनाशिका भएर सन्तान सम्पन्न गराऊ।

इति चिद्धि त्वा धना जयन्तं मदमदे अनुमदन्ति विप्राः ।

ओजीयो धृष्णो स्थिरमा तनुष्व मा त्वा दधन्यानुधाना दुरेवाः ॥४॥

हे इन्द्रदेव तिम्रो सम्पन्नता वातन्तित हुँदै धनसम्पत्तिमाथि विजय प्राप्त गर्दा जानी मृतोनाल
तिनानाले मै स्तुति गर्दछु हे अन्धरात्रय इन्द्रदेव हामीलाई तिम्रो तेजस्विता प्रदान गर दुस्साहसी
असुरले कहिल्यै पनि तिम्रो लागि पराजित गर्न नसकास्।

त्वया वयं शाश्वदहं रणेषु प्रपश्यन्तो युधेन्यानि भूरि ।

चोदयामि त आयुधा वचोभिः स ते शिशामि ब्रह्मणा वयासि । ॥५॥

ह इन्द्रदेव तिम्रो सहायगल हामी रणभूमिमा दुष्ट शत्रुमाथि विजय प्राप्त गर्दछौं युद्धका रङ्गमा
प्रेरित भनेकां शत्रु भर्त्सितछु तिम्रो वज्र बाटि शत्रुभाला हामी स्थात्रले प्रोत्साहित गर्दछौं मृत्यु
मन्त्रले हामी तिम्रो तेजस्विता तीक्ष्ण गराउँछौं।

स्तुषेय्यं पुरुवर्षसमृध्वमिनतममाप्यमाप्स्यानाम् ।

आ दर्शते शवसा सजा दानुस्त्र सक्षते प्रतिमानानि भूरि ॥६॥

स्तुत्य विभिन्न स्वरूप भएका बाणिज्यमा सर्वकार र स्वच्छ आत्म्या इन्द्रदेवलाई हामी स्तुति
गर्दछौं उनले आफ्ना सामग्र्यले वृत्र, नमुचो, कुयव आदि सान राक्षस विनाश गरे र भस्मभर
पराजित गराएका थिए।

नि तद्विधेऽवरं परं च यस्मिन्नाविधावसा दुरोणे ।

आ मातरा स्थापयसे जिगत्सु अत इनोषि कर्वरा पुरुषि ॥७॥

हे इन्द्रदेव तिमी यजमानका घरमा हविरूप अन्नले सन्तुष्ट हुन्छौ । उसलाई दिव्य र भौतिक सम्पदा प्रदान गर्दछौ सम्पूर्ण प्राणीका निर्माता, गतिशील द्युलोक र पृथ्वीलाई तिमीले नै स्थिर गराएका हो । त्यस बेलामा तिमीले भनेकाँ कार्य निर्वाह गर्नुपर्दछ ५ ७८५

इमा ब्रह्म बृहद्विबो विवक्तीन्द्राय शूषमप्रियः स्वर्षाः ।

महोग्रोत्रस्य क्षयति स्वराजो दुरश्च विश्वा अवृणोदप स्वाः ॥८॥

ऋषिहरूमा श्रेष्ठ र स्वर्गलोकका आकाङ्क्षी बृहद्विब ऋषिले इन्द्रदेवलाई सुख प्रदान गन वैदिक मन्त्रको पाठ गरे तेजस्वी, दीपिमान् इन्द्रदेवल विशाल पर्वत हटाउँछन् र शत्रुका सहरको ढोका उघार्दछन् ।

एवा महान्बृहद्विबो अथर्वावोचत्स्वा तन्वमिन्द्रमेव ।

स्वसरो मातरिभ्वरीरप्रिा हिन्वन्ति च शवसा वर्धयन्ति च ॥९॥

अथर्वा ऋषिका पुत्र महाप्राज्ञ बृहद्विबले इन्द्रदेवका लागि आफ्नो विशाल स्तुति उच्चारण गरे माताजस्ती भूमिमा उत्पन्न भएको नदी आपसमा विदीवहिनीभै स्नेहका साथ जल प्रवाहित गर्दछन् र अन्नबलले लोकको कल्याण गर्दछन् ।

[सूक्त १२१]

ऋषि हिरण्यगर्भ प्रजापत्य । देवता - को प्रजापति छन्द त्रिष्टुप् ।

हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत् ।

स दाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥१॥

उहिले नै हिरण्यगर्भका नाममा, सबै खालका उत्पादनशील पदार्थका स्वामी उनै एक मात्र परमात्मा उचित रूपमा स्थापित भएर पृथ्वी र द्युलोक धारण गरे उनी को हुन् ? हामी हविद्वारा विधिपूर्वक उनैको अर्चना गर्दछौ ।

य आत्मदा बलदा यस्य विश्व उपासते प्रशिषं यस्य देवाः ।

यस्य ज्ञायामृतं यस्म मृत्युः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥२॥

आत्मज्ञानको प्रेरणा प्रदान गर्ने परमात्माको आज्ञा सम्पूर्ण मानिस र देवसमुदायले पालन गर्दछन्, उनको छत्रछाया अमृतमय छ र मृत्यु उनैका अधीनमा छ उनी को हुन् ? हामी हविद्वारा विधिपूर्वक उनैको अर्चना गर्दछौ ।

यः प्राणतो निमिषतो महत्त्वैक इन्द्राजा जगतो बभूव ।

य ईशे अस्य द्विपदश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥३॥

आफ्ना महान् सामर्थ्यले प्राणयुक्त र गतिशील हुँदै देखिन प्राणीसमुदायका एक मात्र अधिपति परमात्मा दुर्दृष्ट वा चारखुट्टेका स्वामी हुन् उनी को हुन् ? हामी हविद्वारा विधिपूर्वक उनैको अर्चना गर्दछौ ।

यस्येमे हिमवन्तो महित्वा यस्य समुद्रं रसाय सहाहुः ।

यस्येमाः प्रतिशो यस्य बाहू कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥४॥

कसका महिमाले हिउँले ढाकिएका पहाड प्रकट भए, कसका महान् सामर्थ्यलाई जलले भरिएका नदी, गतिशील पृथ्वी, समुद्र र आकाश आदिले व्यक्त गर्दछन्, सबै मुख्य दिशा पाखुराजस्ता भएर कसको सामर्थ्यलाई सङ्केत गर्दछन् र उनी को हुन् ? हामी हविद्वारा विधिपूर्वक उनैको अर्चना गर्दछौ ।

येन द्यौरग्रा पृथिवी च दृढहा येन स्वः स्तभितं येन नाकः ।

यो अन्तरिक्षे रजसो विमानः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥५॥

यी उच्च अन्तरिक्ष र पृथ्वीलाई आआफ्ना ताकिएका ठाउँमा कुशलतापूर्वक स्थापित गर्ने स्वर्गलोक भन्दाउने सूर्यलाई अन्तरिक्षमा केन्द्रित गर्ने अन्तरिक्षमा रज र तेजका अनन्त पिण्ड स्थापना गर्ने को हुन् ? हामी हविद्वारा विधिपूर्वक उनैको अर्चना गर्दछौ ।

य ऋन्मसी अवसा तस्तभाने अभ्यैक्षेतां मनसा रेजमाने ।

यत्राधि सूर उदितो विधाति कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥६॥

द्यावापृथिवी शब्दायमान भएर मानिसलाई स्मरण प्रदान गर्ने स्थिर र प्रकाशित हुँदै महिमाशाली रूपमा जसलाई हेर्दछन्, जसका आश्रयले सूर्यदेव उदाएर अन्तरिक्षमा प्रकाशित हुन्छन्, उनी को हुन् ? हामी हविद्वारा विधिपूर्वक उनैको अर्चना गर्दछौं ।

आपो ह यद् बृहतीर्विश्वमायन्मर्धं दधाना जनयन्तीरग्निम् ।

ततो देवानां समवर्ततासुरेकः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥७॥

सृष्टिका प्रारम्भमा अग्नि वा जलतत्त्वले सम्पूर्ण विश्व ढाकेको थियो त्यसले गर्भधारण गरेर महान् अग्नि र आकाश आदि उत्पन्न भए त्यसपछि देवतामध्ये अद्वितीय प्राण उत्पन्न भयो, उनी को हुन् ? हामी हविद्वारा विधिपूर्वक उनैको अर्चना गर्दछौं ।

यश्चिदापो महिना पर्यपश्यद्भूषं दधाना जनयन्तीर्यज्ञम् ।

यो देवेष्वाधि देव एक आसीत्कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥८॥

परमेश्वरले जलरूपी मूल क्रियाशील तत्त्वबाट सृष्टि संरचनामा दक्षता धारण गर्ने खालको विराट् यज्ञ उत्पन्न हुँदै गरेको देखे त्यस देवा देवताका उनी एक मात्र देवता रहेका थिए । उनी को हुन् ? हामी हविद्वारा विधिपूर्वक उनैको अर्चना गर्दछौं ।

मा नो हिंसीज्जनिता य, पृथिव्या यो वा दिव सत्यधर्मा जजान ।

यश्चापश्चन्द्रा बृहतीर्जजान कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥९॥

सृष्टिका रचयिता, नित्यरूपी धर्मका पालक जगत् धारण गर्ने र स्वर्गलोकका निर्माता, आह्लादकारी र प्रचुर मात्रामा अग्नि तत्त्व उत्पादनकर्ताले हामीलाई हिंसित नगरुन्, उनी को हुन् ? हामी हविद्वारा विधिपूर्वक उनैको अर्चना गर्दछौं ।

प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा जातानि परि ता बभूव ।

यत्कामास्ते जहुमस्तत्रो अस्तु वयं स्याम पतयो रयीणाम् ॥१०॥

हे प्रजापति तिम्रो अतिरिक्त अन्य कामैले वर्तमान भूत र भविष्यका सबै उत्पन्न पदार्थ व्याप्त गराउन सबैदेखि जुन विभूतिको आकाङ्क्षा गर्दै हामी हविष्यान्न अर्पित गर्दछौं त्यो प्राप्त होस् हामी सम्पूर्ण ऐश्वर्यका अधिपति होऔं ।

[सूक्त १००]

ऋषि चित्रमहा नामिष्ट देवता - अग्नि, छन्द जगती त्रिष्टुप् ।

वसु न चित्रमहस गृणीषे वामं शैवमतिथिमद्विषेण्यम् ।

स रासते शुरुधो विश्वधायसोऽग्निर्होता गृहपतिः सुवीर्यम् ॥१॥

सूर्यजस्तै अद्भुत, तेजस्वी, रमणीय अतिथिजस्तै गृजनीय र विद्वेषरहित अग्निदेवलाई हामी अर्चना गर्दछौं । सर्वपोषक दुधले संसार धारण गर्दै दुःख नाश गर्ने अग्निदेवले गाई र श्रेष्ठ बल हामीलाई प्रदान गरुन् । उनी देवताका बाह्वानकर्ता र गृहपति हुन् ।

जुषाणो अग्ने प्रति हव्यं मे वचो विश्वानि विद्वान् वयुनानि सुक्रतो ।

धृतनिर्णिग्ब्रह्मणो गातुमेरय तव देवा अजनयन्तु व्रतम् ॥२॥

हे अग्निदेव इर्षित भएर हाम्रो स्तोत्रको कामना गर । हे श्रेष्ठ कर्मशील र समस्त लोकका ज्ञाता अग्निदेव ! घिउको आहुति ग्रहण गरेर स्तोत्रलाई सामग्राण गर्ने प्रेरणा देऊ । तिम्रो अनुकरण गर्दै देवता यज्ञमा आईछन् र यज्ञमानलाई यज्ञको फल दिन्छन् ।

सप्त धामानि परियन्नमर्त्यौं दाशद्वाशुषे सुकृते मामहस्य ।

सुवीरेण रयिणाग्ने स्वाधुवा यस्त आनन्द समिधा त जुषस्व ॥३॥

हे अग्निदेव ! पृथ्वी आदि सातै लोकमा व्याप्त अविनाशी रूप हुनाले तिमी पुरोडाश आदि हवि समर्पित गर्ने ढानशील सत्कर्मशील यज्ञमानका सबै अभीष्ट कामना पूरा गराऊ । समिधा आदि समर्पित गरेर तिमीलाई सर्वद्विज गर्नेलाई चौर सन्तान र श्रेष्ठ विवकसम्मत सम्पदा प्रदान गर ।

यत्तस्य केतुं प्रथमं पुरोहितं हविष्यन्त ईडते सप्त वाजिनम् ।

शृण्वन्तमग्निं धृतपूठमुक्षुणं पूणन्तं देवं पूणते सुवीर्यम् ॥४॥

अग्निदेव यज्ञका ध्वजारूप, सर्वश्रेष्ठ सम्मुख विराजमान बलिष्ठ समस्त स्तोत्रको श्रोता

वेन श्री अभिलाषित फल प्रदान गर्ने यजमानलाई धन वादिले हाँसिन गर्दछन् । सामर्थ्ययुक्त दिव्य
अग्निदेवलाई हविष्यान्न समर्पित गरेर सात ऋत्विक्हरू अचना गर्दछन् ।

त्वं दूतः प्रथमो वरेण्यः स हयमानो अमृताय मत्स्य ।

त्वां मर्जयन्मरुतो दाशुषो गृहं त्वा स्तोमेभिर्भृगवो वि रुरुचुः । ५॥

हे अग्निदेव ! तिमी देवताहरूमा सर्वोत्तम र अग्रणी, पूजनीय दूत हो । नमस्कृत प्राप्त गर्न आह्वान
गर्दा हाँसित हुन्छौ । मरुतहरू तिमीलाई सुशोभित गराउँछन्, भृगुका वंशज ऋषिले तिमीलाई
यजमानका घरमा स्तोत्रले विशिष्ट रूपमा प्रज्वलित गर्दछन् ।

इष दुहन्सुदुर्षा विश्वाधायसं यज्ञप्रिये यजमानाय सुक्रतो ।

अग्ने घृतस्तुस्त्रिभृतानि दीद्यद्वर्तिर्यज्ञं परियन्सुक्रतयसे । ६॥

हे अद्भुत कर्मशील अग्निदेव ! यज्ञीय सत्कर्ममा संलग्न रहने यजमानका लागि तिमी
यज्ञस्वरूपिणी यथेष्ट दूध दिने र विश्वलाई पालन गर्ने गाईका रूपमा यज्ञको फल प्रदान गर । तिमी
प्रदीप्त भएर तीनै लोक प्रकाशित गर्दछौ । यज्ञस्थलमा भवत्र विराजमान भएर तिमी स्वयं नै
सत्कर्मरूपी यज्ञ सम्पादित गरिरहेका छौ ।

त्वामिदस्या उषसो व्युष्टिषु दूतं कृण्वाना अयजन्त मानुषाः ।

त्वां देवा महयाध्याय वावुधुराभ्यमग्ने निमृजन्तो अध्वरे । ७॥

हे अग्निदेव ! उषा प्रकाशित हुने बेलामा तिमीलाई दूतको रूप मानेर यजमान साधक यज्ञ
सम्पादित गर्दछन् । देवताहरू पनि तिमीलाई नै यज्ञनीय मान्नु अचना गर्दछन् र यज्ञमा घिउको
आहुति अर्पण गरेर तिमीलाई नै सर्वोद्भूत गर्दछन् ।

नि त्वा वसिष्ठा अद्भुत वाजिनं गृणन्तो अग्ने विदधेधु वेधसः

रायस्पोषं यजमानेषु धारय यूयं पात स्वस्तिभि सदा नः । ८॥

हे अग्निदेव ! यज्ञमा अनुष्ठानकर्ता र स्तोत्रकर्ता वसिष्ठका वंशज ऋषिले तिमीलाई नै अन्नसम्पन्न र
बलिष्ठ मानेर आह्वान गर्दछन् । तिमी दानशील यजमानका घरमा ऐश्वर्य स्थापित गर । हाँसीलाई
तिमी कल्याणकारी समाधनले सधैं संरक्षित गर ।

[सूक्त १२२]

ऋषि वेन भार्गव देवता वेन छन्द त्रिष्टुप् ।

अयं वेनश्चोदयन्मृशिनगर्भा ज्योतिर्जरायूरजसो विमाने

इममपां सङ्गमे सूर्यस्य शिशुं न विप्रा पतिषी रहन्ति । १॥

वेनले ज्योतिका जरायुरूपी गर्भका आवरणमा रहेको नै नैतिष्ठ सन्दर्भमा प्रेरित गर्दछन्
जलतत्त्वसँग सूर्यको सम्पर्क हुँदा विप्रहरू शिशुले भैं मृग गर्दछन् । २२९

समुद्रादूर्भिमुदियति वेनो नभोजाः पृष्ठं हर्षतस्य दशिः ।

ऋतस्य सानावधि विष्टपि भ्राद समानं योनिमभ्यनूषत ब्रा । २॥

वेनदेव अन्तरिक्षमा व्याप्त लहालाई प्रेरित गर्दछन् । यज्ञस्थलमा अग्निमानको पृष्ठभूमि स्पष्ट
रूपमा प्रकट हुन्छ । ऋतका शिखरमा त्यो प्रकाशित हुन्छ । उनको जस्तै उत्पत्ति केन्द्रबाट उत्पन्न
वेदवाणीले उसै प्रक्रियाको स्तुति गर्दछ ।

समानं पूर्वीरभि वावशानास्तिष्ठन्वत्सस्य मातरः सनीडा

ऋतस्य सानावधि चक्रमाणा रहन्ति मध्वो अमृतस्य वाणी । ३॥

पहिले नै वर्णन गरिएका वेन रूपी वत्स उत्पादक शक्तिरूपा मानाभित एउटै गुँडमा रहेर अतका
शिखरमा मधुर अमृत प्रवाह सञ्चालित गर्दछन् । वेदका वागान्ते त्यसैको वर्णन गर्दछ ।

जानन्तो रूपमकूपन्त विप्रा मृगस्य घोषं महिषस्य हि गम्न ।

ऋतेन यन्तो अधि सिन्धुमस्थुर्विदग्धवो अमृतानि नाम । ४॥

महान् मृगको घोष बुझ्ने विद्वान्ले त्यसको स्वरूप जान्नेछिन् । अतक गर्दछन् । ऋतका मार्गमा
गमनशील सिन्धुका अधिपति गन्धर्व नै अमृतरूपी प्रवाहका ज्ञान हुन् ।

अप्सरा जारमुपसिन्धियाणा योषा बिभर्ति परमे व्योमन् ।

चरत्प्रियस्य योनिषु प्रियः सन्त्सीदत्पक्षे हिरण्यये स वेनः । ५॥

पत्नीका मन्द मुस्कानले प्रेमी पतिनाई यथोचित स्थानमा विराजमान गराउँछिन् । परम व्योममा

अप्साले वेनन्तो भार्गवर्कं धिन् उना आप्ता प्रिय वेनका ह्यम मन्त्राणि भवन् ॥
यनका प्रियतम भार्गवर्कशित श्रवमा विवर्जित हुन्छन्

नाके सुपर्णमुप यत्पतन्तं हृदा वेनन्तो अध्यक्षत त्वा ।

हिरण्यपक्षं वरुणस्य दूतं यमस्य योनौ शकुन् भुरग्युम् ॥६॥

सुर्गला पँचटा भएको पक्षीभै आकाशमा तिरिशीत भन्त्र गङ्गा प्रदान गर्ने वरुणाका दूत हे
वेनदेव बुनियाले तिम्रोलाई हृदयमा राख्छु यमको उत्पत्तिस्थल अन्तरिक्षमा तिम्रोलाई शोक
विचरण गर्दै हामी देख्छौं

ऊर्ध्वो गन्धर्वो अधि नाके अस्थात्प्रत्यङ् चित्रा बिभ्रदस्यासुधानि

वसानो अर्त्तं सुरभि दृष्टे कं स्वर्णे नाम जनत प्रियाणि । ७.

किरणरूपा वेदवार्गा धारण गर्ने वेनदेव यन्त्ररिक्तको माथिल्लो भगमा रहेका छन् उनी आफ्नो
बद्धभूत शस्त्र धारण गरेर सुन्दर रूपमा सजिन्छन् उनले पनि सबैको जस्तो विभिन्न नामका प्रिय
वस्तु उत्पादन गर्दछन्

द्रप्सः समुद्रमभि यज्जिगाति पश्यन्नाध्रस्य चक्षसा विधर्मन् ।

भानुः शुक्रं शोधिषा चकानस्तृतीये चक्रे रजसि प्रियाणि ॥८॥

उनी विकसित हुँदै द्रप्सलाई गिद्धजस्तो दृष्टिले हेउँछन्, उनी समुद्रमा पारिन्छन् त्यस ठाउँ
भन्नुजस्तै शुद्ध हेजले अम्कदै प्रिय रज उपर गर्दछन्

[सूक्त १-८]

आशि यमि नृणा सोम देवता अग्न वराण सोम इन्द्र छन्द विष्टुम् व्रतां

इमं नो अग्न उप यजमेहि पञ्चयाम त्रिवृतं सप्ततनुम्

असौ हव्यवाहुत नः पुरोगा ज्योगेव दीर्घं तम आशयिष्ठाः ॥९॥

हे अग्निदेव हाम्रो यम पाँच नियामक तीन प्रकारका अनुष्ठान र सप्त होता भएका यज्ञतप
आऊ तिम्रा र हाम्रा हविषवाहक र यज्ञार्थमा दूत हौ तिम्रो चिरकालदेखि नै अन्धकारपूर्ण ठाउँ
प्रकाशित गराउँछौं

अदेवादेव, प्रचता गुहा यन्त्रपश्यमानो अमृतत्वमेमि

शिवं यत्सन्तमशिवो जहामि स्वात्सख्यादरणी नाधिमेमि ॥१०॥

दीप्तहृत् अन्धक स्थितिमा रहेका म देवताका प्राशनाले एकदमै भएर स्वयं ज्योतिमान हुन्छ
देवताले श्रेष्ठ रीतिले श्रुतिपूर्वक प्रदान गरेको हविभाग प्राप्त गरेर अमर देवत्व पद प्राप्त गर्दछु
कुशजतापूर्वक यज्ञ सम्पन्न हुँदा म अन्धक रूपमा फिर्ता जान्छु, अग्नि सखाको मनातन
भवासमा रहन्छु

परयन्नस्य अतिथिं वयाया ऋतस्य धाम वि मिमे पुरुणि

शंसामि पित्रे असुराय शैवमयज्ञियाद्यज्ञिय भागमेमि । ३।

पृथ्वी-वतिरिक्त आकाशको गमनागमना चलने सूचको गतिअनुसार र म अन्न भदि विभिन्न
अनुमा यसका भनेकाँ स्थान बनाउँछु पित्ररूप देवताको मुखका लागि म पितृ गराउँछु । यसको
भावनाविहान र अपवित्र स्थान छोडेर म यज्ञका लागि उचित स्थानतर्फ जान्छु,

बह्वीः सप्ता अकरमन्तरस्मिन्दि वृणानः पितरं जहामि ।

अग्निः सोमो वरुणस्ते च्यवन्ते पर्यावर्ताष्टौ तदवम्यायन् ॥४॥

यज्ञस्थलमा मैले भनेकाँ वर्ष घिताएको छु, यहै रन्ध्रदेवलाई अग्न र उन्पनिस्थल त्यागदछु
अग्नि सोम र वरुण आदिको पतन हुँदा म प्रकट भएर उनलाई संरक्षक गर्छु

निर्माया उ त्वे असुरा अभूवन्त्स च मा वरुण कामयासे ।

अतेन राजन्नृतं विविज्वन्मम राष्ट्रस्यधिपत्यमेहि ॥५॥

म भाएछि सबै असुर सामर्थ्यविहान भए हे वरुणदेव तिम्रो पान मेरो प्रार्थना गा हे राजन्,
सत्यबाट असत्य छुट्याएर मेरो राष्ट्रका अधिपत्य स्विकार गर

हृदं स्वरिदमिदास वाममयं प्रकाश उर्वन्तरिक्षम्

हनाव वृत्र निरेहि सोम हविष्या सन्तं हविषा यजाम । ६॥

हे सोमदेव यो सुन्दर स्वर्ग नैति रमणीय छ प्रकाश र व्यपक अन्तरिक्ष हेर वृत्रासुर संहार गर्न
हामी दुई उत्पन्न भएका धियौ तिम्रो यज्ञार्थ छौ तिम्रो लागि म यज्ञार्थ पदार्थ समर्पित गर्दछु

कविः कवित्वा दिशि रूपमासजदप्रभृती वरुणो निरपः सृजत्
क्षेमं कृण्वाना जनयो न सिन्धवस्ता अस्य वर्णं शुचयो भरिभ्रति ॥७॥

ज्ञानदशी मित्रदेवले आपना कर्तुं स्व सामर्थ्यले दिव्यलोकमा तेज स्थापित गराए । वरुणदेव भति धोर प्रयासले नै मेधमा जल सुष्टि गर्दछन् । जल वर्षाले परिपूर्ण नदीहरू स्त्रीले पतिको सेवा गरेभैं विश्वको हित भरणमा संलग्न छन् । तिनीहरू पवित्र भएर बग्दै वरुणदेवको तेज धारण गर्दछन् ।

ता अस्य जेष्ठमिन्द्रियं सचन्ते ता ईमा क्षेति स्वधया मदन्ती

ता ई विशो न राजानं वृणाना बीभत्सुवो अप वृत्रादतिष्ठन् ॥८॥

जलले वरुणदेवको अत्यन्त श्रेष्ठ सामर्थ्य प्राप्त गर्दछ । हविष्यान्न प्राप्त गरेर सबैलाई सन्तुष्ट गराउँदै प्रसन्नचित भएर जल वरुणदेवसित पुग्दछ । डराएक प्रजाले राजाको आश्रय लिएभैं वृत्रासुरदेखि डराएको जल त्यहाँबाट भागेर वरुणका आश्रयमा पुग्ने

बीभत्सूतां सयुजं हंसमाहुरपां दिव्यानां सख्ये चरन्तम् ।

अनुष्टुभमनु चर्च्यमाणमिन्द्रं नि चिक्युः कवयो मनीषा ॥९॥

भयभीत जलका मित्र इन्द्रदेव या सूर्यदेव हुन भनिन्छ । उन हुन् दिव्य गुणले युक्त जलका मित्रतामा रहेर स्तुतियोग भएका छन् । यी गुणयुक्त इन्द्रदेवलाई मेधार्थी ऋषिहरू विवेकपूर्वक अर्चना गर्दछन् ।

[सूक्त १०५]

ऋषि वागाम्भृणो देवता वागाम्भृणी । छन्द त्रिष्टुप् अगती

अहं रुद्रेभिर्वसुभिश्चराम्यहमादित्यैरुत विश्वदेवैः ।

अहं मित्रावरुणोभा बिभर्म्यहमिन्द्रानी अहमश्विनोभा ॥१॥

म वाग्देवी रुद्रगण र वसुगणसँगै भ्रमण गर्दछु । म आदित्यगण र विश्वदेवसँग रहन्छु । मित्रावरुण, इन्द्र अग्नि र दुवै अश्विनीकुमार सबैलाई म नै धारण गर्दछु ।

अहं सोममाहनसं बिभर्म्यहं त्वष्टारमुत पूषण भगम्

अहं दधामि द्रविणं हविष्यते सुप्राव्येयजमानाय सुन्वते ॥२॥

तुझमा पिथिएको सोम त्वष्टा, पूषा र भग मेरे आश्रयमा हुन्छन् । उत्तम हविबाट भनेको हविष्यान्न देवतालाई सन्तुष्ट हुने गरी मैले दिन गरेको छु र सोमसँग गल्न यजमानका यज्ञलाई खोजेको जस्तै धन पदान गरेको छु ।

अहं राष्ट्री सङ्गमनी वसूनां चिकितुषी प्रथमा यज्ञियानाम् ।

तां मा देवा व्यदधुः पुरुत्रा भूरिस्थात्रां भूर्यावेशयन्तीम् ॥३॥

जगद्देश्वरी, धनप्रदात्री जानवती र यज्ञका उपयोगी देवतामा म सबैभन्दा वाग्देवी मै हुँ । मेरो स्वरूप विभिन्न रूपमा विद्यमान छ र आश्रयस्थान पनि विस्तृत छ । मलाई देवताले विभिन्न किसिमले मलाई नै प्रतिपादन गर्दछन् ।

मया सो अन्नमति यो विपश्यति यः प्राणिति य ई शृणोत्युक्तम् ।

अमन्तवो मां त उप क्षियन्ति श्रुतं श्रद्धिं ते वदामि ॥४॥

प्राणीमा हुने जीवनशक्ति दर्शनक्षमता र अन्न भोग गर्ने सामर्थ्य म वाग्देवीकै सहयोगले प्राप्त हुन्छन् । मेरो सामर्थ्य नजान्नेहरू विनाश हुन्छन् । हे बुद्धिमान मित्र हो । तिमीहरू ध्यान देओ, मैले भनेको कुरो श्रद्धाको विषय हो ।

अहमेव स्वयमिदं वदामि जुष्टं देवेभिरुत मानुषेभिः ।

यं कामये तंतमुग्रं कृणोमि तं ब्रह्माणं तमृषिं त सुमेधाम् ॥५॥

देवता र मानिसले श्रद्धापूर्वक मनन गर्ने विचारका सन्देश नबाट नै प्रसारित हुन्छन् । मेरा कृपादृष्टि भएका बलशाली स्तोता ऋषि प्रथवा श्रेष्ठ बुद्धिमान हुन्छन् ।

अहं रुद्राय धनुरा तनेमि ब्रह्मद्विषे शरवे हन्तवा उ ।

अहं जनाय समदं कृणोम्यहं द्यावापृथिवी आ विवेश ॥६॥

रुद्रदेवले ब्रह्मद्रोही शत्रु विध्वंस गर्ने सचेत हुँदा दुष्टलाई दुःख दिने रुद्रको धनुषबाण म नै ताकिदिन्छु । मानिसको हितका लागि म सङ्ग्राम गर्दछु । म द्युलोक र पृथ्वी दुवैमा व्याप्त भएर रहन्छु ।

अहं सुवे पितरमस्य मूर्धन्यम योनिरप्सवन्तः समुद्रे ।

ततो वि तिष्ठे भुवनानु विश्वेतामू द्यां वर्ष्मणोप स्युशामि ॥७॥

जगत्का सर्वोच्च स्थानको दिव्यलोक मैले नै प्रकट गरेको हुँ मेरो उत्पत्तिस्थल विराट् आकाशका अप्तन्त्रमा छ उसै स्थानबाट सम्पूर्ण विश्वमा म व्याप्त हुन्छु । महान् अन्तरिक्षलाई मैले नै आफ्ना उन्नत देहले स्पर्श गर्को छु

अहमेव वात इव प्र वाम्यारभमाणा भुवनानि विश्वा ।

परो दिवा पर एना पृथिव्यैतावती महिना सं बभूव ॥८॥

समस्त लोक बनाएर म वायुजस्तै सबै ठाउँमा विचरण गर्दछु मेरो महिमा स्वर्गलोक र पृथ्वीभन्दा पनि महान् छ ।

[सूक्त - १२६]

ऋषि शैलूषि वामदेव्य देवता - विश्वेदेवा । छन्द - बृहती त्रिष्टुप् ।

न तमहो न दुरितं देवासो अष्ट मर्त्यम् ।

सजोषतो यमर्यमा मित्रो नयन्ति वरुणो अति द्विषः ॥१॥

हे देवता हो । अर्यमा, मित्र र वरुणदेवको रिस गर्नेबाट बचाएर तिमीहरूले भर्षि बढाएका मानिस पापरहित भएर सधैं दुर्गतिबाट पर रहन्छन् ।

तद्धि वयं वृणीमहे वरुण मित्रार्यमन् ।

येना निरहसो यूयं पाथ नेशा च मर्त्यमति द्विषः ॥२॥

हे वरुण, मित्र र अर्यमा देव हो । जुन उपायले तिमीहरू मानिसलाई पापबाट जोगाउँछौ र शत्रुबाट रक्षा गर्दछौ त्यसका लागि हामी तिमीहरूलाई प्रार्थना गर्दछौ

ते नूनं नोऽयमृतये वरुणो मित्रो अर्यमा ।

नयिष्ठा उ नो नेषणि पयिष्ठा उ नः पर्षण्यति द्विषः ॥३॥

हे मित्र वरुण र अर्यमा देवता हो तिमीहरू हाम्रो संरक्षण सुनिश्चित गर्दै सन्मार्गदर्शक प्रेरित गर । हामीलाई मङ्गलबाट पार लगाओ र शत्रुले दिने दुःखबाट जोगाओ

यूयं विश्वं परि पाथ वरुणो मित्रो अर्यमा ।

युष्माकं शर्मणि प्रिये स्याम सुप्रणीतयोऽति द्विषः ॥४॥

वरुण मित्र र अर्यमा भ्रादि सबै देवताले सम्पूर्ण विश्व श्रेष्ठ रीतिले सुरक्षा गर्दछन् । श्रेष्ठ सत्कारयोग्य हे देवता हो तिमीहरूका न्यूनतम प्रीतिपुक्त श्रेष्ठ सुखका छायामा हामी रहन पाऔं र दुष्ट शत्रुबाट सुरक्षित रहौं ।

आदित्यासो अति भिधो वरुणो मित्रो अर्यमा ।

उग्रं मरुद्भी रुद्रं हुवेमेन्द्रमग्निं स्वस्तयेऽति द्विषः ॥५॥

अदितिपुत्र वरुण, मित्र र अर्यमा यी सबै देवताले हामीलाई दुष्ट शत्रुबाट जोगाउनु हामी शत्रुबाट छुटकारा पाउन र कल्याण लाभ गर्नका लागि मरुतहरूसँग तेजस्वी रुद्र, इन्द्र र अग्निदेवलाई आहवान गर्दछौ ।

नेतार ऊ पु णस्तिरो वरुणो मित्रो अर्यमा ।

अति विश्वानि दुरिता राजानश्चर्षणीनामति द्विषः ॥६॥

नेतृत्व क्षमताले सम्पन्न वरुण मित्र र अर्यमादेवले हाम्रो पापकर्म हटाएर सुखदायक मार्गतिर प्रेरित गर्नु मानिसका स्वामी देवताले हामीलाई पापबाट मुक्त गराउनु र विकाररूपी शत्रुबाट जोगाउनु

शूनमस्मभ्यमृतये वरुणो मित्रो अर्यमा ।

शर्म यच्छन्तु सप्रथ आदित्यासो यदीमहे अति द्विषः ॥७॥

वरुण मित्र र अर्यमा देवलाई हामी सुख र संरक्षण प्राप्त गर्नका लागि प्रार्थना गर्दछौ यी अदितिपुत्रले सुखदर्शक हामीलाई प्रेरित गर्नु उनीहरूले सबै किसिमका शत्रुनाशक बल हामीलाई प्रदान गरुन् र शत्रुबाट बचाउनु

यथा ह त्वद्वसवो गौर्यं चित्पदि धिताममुञ्चता यजत्रः ।

एवौ च्चस्पन्मुञ्चता व्यंहः प्र तार्यग्ने प्रतर न आयुः ॥८॥

संरक्षक र यज्ञभागका अधिकारी हैं देवता ही स्वच्छ नणका गाड़का खुदवा बांधिएका बेना तिमोहकले ने कंधनबाट मुक्त कराएका थियो हामीलाई पनि पापबाट मुक्त कराओ हे अग्निदेव हामीलाई दीर्घायु प्रदान गर

[सूक्त १०३]

ऋषि - कृषिक सोभर देवता रात्रि छन्द - गायत्री

रात्री व्यख्यदायती पुरुत्रा देव्य क्षभिः । विश्वा अधि श्रियोऽक्षित ॥१॥

अनेकौ भगमा फैलिन, आउँदै गरेको नक्षत्ररूपो नेत्रले संसार हुने गरित्रदेवी सबै किसिमका सौन्दर्य धारण गरेको छिन् ।

ओर्वप्रा अमर्त्या निवतो देव्युः द्रुतः । ज्योतिषा बाधते तमः ॥२॥

अविनाशो रात्रिदेवा सबप्रथम अन्तरिक्ष र त्यसपछि तल र भन्ना ठाउँ छवर्दछिन् उनी ग्रहनक्षत्र आदिका रूपमा आफ्ना नेत्रले अन्धकार नाश गराउँछिन्

निरु स्वसारमस्कृतोषसं देव्यायती । अपेतु हासते तम ॥३॥

आउँदै गर्ने रात्रिले बहिनी उषालाई प्रतिष्ठित गरएरछिन् उषाले अन्धकार नष्ट गर्दछिन्

सा नो अद्य यस्या वयं नि ते चामन्नविक्ष्यहि वृक्षे न वसति वयः ॥४॥

जसको आगमन हुँदा चरो रखमा गएभै हामा घरमा पर्छ किन भनेरछौं ती रात्रिदेवी हाम्रा लागि कल्याणदायी होऊन्

नि ग्रामासो अविक्षत नि पद्वन्तो नि पक्षिणः । नि श्येनासश्चिदर्थिनः ॥५॥

रातमा सबै गाउँले मानिस सुखपूर्वक मुटुछिन् गोदले चिउँदैनन् । अश्व आदि पशु र शौचगामी श्येन आदि पक्षी शान्त भएर मुटुछिन्

यावया वृक्ष्यवृक्षं यवय स्तेनमूर्ध्वे । अद्या न सुतरा भव ॥६॥

हे निशादेवी । खाँसाका भालेपोथी हामीदेखि पर लैजाऊँ । हामीदेखि पर भगिदेऊ । हाम्रा लागि निमी सब किसिमले कल्याणप्रद होऊ

उप मा पेपिशत्तमः कृष्णं व्यक्तमस्थित । उष ऋणेव यातय ॥७॥

रात्रिको अन्धकार स्पष्ट रूपमा देखिन्छ हे उषादेवा धन रत्न पर स्तोत्रको ऋण नष्ट गरेभै यो अन्धकार नष्ट गराऊ

उप ते गा इवाकरं वृणीष्व दुहितर्दिवः । रात्रि स्तोम न जिग्युषे ॥८॥

हे आकाशकन्या । निर्मालाई हामी दुधालु गार्इजस्तै स्तोत्र गर्दै छौं । तिमी विनम्र भएर स्तोत्रभै हवि पनि ग्रहण गर

[सूक्त १०८]

ऋषि - विहव्य अर्द्धिरस देवता - विश्वदेवा छन्द - त्रिष्टुप् जगतं

ममग्ने वचो विहवेध्वस्तु वयं त्वेन्धानास्तन्व पुषेम ।

मह्यं नमन्तां प्रदिशश्चतस्रस्त्वयाध्यक्षेण पुतना जयेम ॥१॥

हे अग्निदेव । सङ्ग्रामका समयमा हामीभित्र तेज जगृत होस् तिमोलाई समिधाले प्रज्वलित गर्दै हामी आफ्नो देह परिपुष्ट गराउँछौं हाम्रा लागि चर्पे दिशा भर्किउँछन् तिमोलाई स्वामाका रूपमा प्राप्त गरेर हामी शत्रुसन्तानार्थ विजय प्राप्त गरौं

मम देवा विहवे सन्तु सर्व इन्द्रवन्तो मरुतो विष्णुरग्निः ।

ममान्तरिक्षमुरुलोकमस्तु मह्यं वातः पवता कामे अस्मिन् ॥२॥

इन्द्रदेवसँगै मरुतगण विष्णु र अग्नि आदि सबैले युद्धमा हामीलाई सहयोग गर्नु । अन्तरिक्षजस्तै विस्तृत लोक हाम्रा लागि प्रकाशमान होस् हाम्रो उच्छा लागेका काममा वायु अनुकूल भएर प्रवाहित होस्

୨୦୦୭

तम आसीत्तमसा गृहहमग्रेऽप्रकेतं सलिलं सर्वमा इदम् ।

तुच्छयेनाभ्वपिहितं यदासीत्तपसस्तन्महिनाजायतैकम् ॥३॥

सृष्टिभन्दा पहिले प्रलयकालमा सम्पूर्ण विश्व मायावी अज्ञान नामका अन्धकारले प्रस्त थियो ; सबै अन्यन्त्र र सबैत्र एकै किसिमको प्रवाह थियो । उम बेला चारैतिर सत् वा असत् तत्त्वले ढाकेको थियो । गडगड, भविनाशी तत्त्व तपस्याका प्रभावले उत्पन्न भयो

कामस्तदग्रे समवर्तताधि मनसो रेतः प्रथमं यदासीत् ।

सतो बन्धुमसति निरविन्दन्हृदि प्रतीष्या कवयो मनीषा ॥४॥

सर्वप्रथम परब्रह्म परमात्माका मनमा चिराद सृष्टि उत्पन्न गर्ने इच्छा प्रकट भयो । उसै मनबाट सत्रैभन्दा पहिले उत्पन्नको कारण उत्पन्न भयो । मेधावी ज्ञानाले चिन्तक, बुद्धिले द्वयमा विचार गरेर व्यक्त नहुने असत्बाट सत् तत्त्वको उत्पत्तिस्थान ठप्पाए

तिरश्चीनो विततोरश्मिरेषामधः स्विदासीद्दुपरि स्विदासीद्

रेतोऽथा आसन्महिमान आसन्तस्वधा अवस्ताम्नयतिः परस्तात् ॥५॥

बीज धारण गर्ने देवताको प्रकाश तेछोँ भएर तल र माथि फैलिने न देवताका महिमाले जल प्रेरित गरे । स्वधाको भोग्यस्थान तल र प्रयतिको स्थान माथि स्थिर गएर

को अद्वा वेद क इह प्र वोचत्कुत आजाता कुत इयं विसृष्टिः ।

अर्वादेवा अस्य विसर्जनेनाथा को वेद यत आबभूव ॥६॥

यो सृष्टि कहाँबाट र कसरी उत्पन्न भएको हो भन्ने कुन मानिसले ज्ञान्छ र कसले भन्न सक्दछ ? किनभने विद्वान्हरू पनि सृष्टिभन्दा पहिले नै उत्पन्न भएका हुन् । यमले सृष्टि उत्पन्न कसरी भयो भन्ने कुरो उचित रूपमा बुझ्न को सक्ला ?

इयं विसृष्टिर्यत आबभूत यदि वा दधे यदि वा न

यो अस्याध्यक्षः परमे व्योमन्तसो अङ्ग वेद यदि वा न वेद ॥७॥

यस सृष्टिको उत्पादन कहाँबाट भयो, कसले रचना गरेको हो र कसले गरेको होइन यी सबै कुरा एक मात्र परमेश्वरले जान्दछन् । परमधाममा रहने उनी सृष्टिको रक्षक हुन् । हुन सक्छ उनले पनि यस सम्बन्धमा पूछा जानेका छैनन् कि ।

[सूक्त - १३०]

ऋषि यज्ञ प्राजापत्य । देवता - भावयुक्त । छन्द त्रिष्टुप् जगती

यो यज्ञो विश्वतस्तनुभित्तत एकशतं देवकर्मभिरायतः

इमे व्यन्ति पितरो य आययुः प्र वयाप वयेत्यासते तते ॥१॥

यो सृष्टि यज्ञको रूप हो । यस सृष्टिमा पञ्चभूत रूपो वस्त्र युन्ति । यो चिरकालसम्म रहने सृष्टि देवताका दिव्य कर्मले स्थिर रहन्छ । यस सृष्टिरूपी यज्ञमा पितरू कपडा बुन्दै अनेकौँ किसिमका उत्कृष्ट र निकृष्ट वस्त्र या पदार्थको रचना गर्दछन्

पुमौ एनं तनुत उत्कृण्ति पुमान्वि तले अधि नाके अस्मिन् ।

इमे मयूखा उप सेदुरु सदः सामानि चक्रस्तसराण्योतवे ॥२॥

प्राजापति परमेश्वर नै यस सृष्टिका उत्पादक र संहारक हुन् । उनै पुरुषका सामर्थ्यले यस सृष्टिको विस्तार गर्दछ । यस यज्ञस्थलमा परमात्माको किरणरूपी शक्ति निवास गर्दछ र अनेकौँ किसिमका सामरूपी सुख उत्पन्न गर्दछन्

कासीत्यामा प्रतिमा किं निदानमान्यं किमासीत्परिधिः क आसीत् ।

छन्दः किमासीत्प्रगो किमुक्थं यदेवा देवमयजन्त विश्वे ॥३॥

सम्पूर्ण देवशक्तिले यज्ञ सम्पन्न गरेका बेला त्यसको सीमा कस्तो थियो ? प्रतिमा कस्तो थियो ? उनका सङ्कल्प के थिए ? प्रमाण के थिए ? छन्द र स्तोत्र कस्ता थिए

आनेगयित्र्यभवत्सयुग्वोष्णिहया सविता स बभूव ।

अनुष्टुभा सोम उक्थैर्महस्यान्वृहस्पतेर्बृहती वाचमावत् ॥४॥

अग्निदेव गायत्री छन्दका सहायक भएर उष्णिक् छन्दका सहायक सविता भए । सोम अनुष्टुप् छन्दका र उक्थको सम्बन्ध तेजस्वी सूर्यसित भयो । त्यसै गरी बृहती छन्दले बृहस्पतिका वाणीको आश्रय लियो

विराप्तिमत्रावरुणयोरभिश्चरिन्द्रस्य त्रिष्टुबिह भागो अहः ।

विश्वान्देवाज्जगत्या विवेश तेन चाक्लुप्त ऋषयो मनुष्याः ॥२॥

विराट् छन्द मित्रावरुण दत्तात्मा भाषित भयो र त्रिष्टुप् छन्द यस यज्ञमा इन्द्र र दिनका भागमा पश्या अगतो छन्दले अन्य देवताको आश्रय लियो । यस यज्ञबाट सम्पूर्ण ऋषि र मानिस सामर्थ्यशाला भए

चाक्लुप्ते तेन ऋषयो मनुष्या यज्ञे जाते पितरो नः पुराणे ।

पश्यन्मन्ये मनसा चक्षसा तान् य इमं यज्ञमयजन्त पूर्वे ॥६॥

प्राचीन कालमा यस सृष्टियज्ञको उत्पत्ति हुँदा हाम्रा पूर्वज ऋषि र मानिसले माथि बताएको नियमअनुसार यज्ञको अनुष्ठान सम्पन्न गरे उहिल्यै यज्ञ सम्पन्न गर्नेहरू मनका आँखाले हामाले उनलाई देखिरहेका छौं भन्ने अनुभव हामीलाई गराउँथे

सहमस्तोमाः सहछन्दस आवृतः सहप्रमा ऋषयः सप्त दैव्याः ।

पूर्वेषां पन्थामनुदृश्य धीरा अन्वालेभिरे रथ्योऽ न रश्मीन् ॥७॥

धैर्यवान् सात ऋषिले स्तोत्र र छन्द सङ्ग्रह गरेर बारम्बार यज्ञको अनुष्ठान गर्दै यज्ञका विद्यालाई स्थायित्व प्रदान गरे सारथीले घोडाको लगाम हुत्तल समातभै मेधावी ऋषिले पूर्वजहरू परम्परामा अति सशक्त दृष्टि राखेर यज्ञको अनुष्ठान सम्पन्न गरे

[सूक्त १२१]

ऋषि सुकीर्तिं काक्षीवत देवता इन्द्र अश्विनीकुमार, छन्द त्रिष्टुप् अनुष्टुप् ।

अप प्राच इन्द्र विश्वा अभिन्नानपापचो अभिभूते नुदस्व ।

अपौवीचो अप शूराधराच उरौ यथा तव शर्मन्मदेम ॥१॥

शत्रुलाई पराजित गर्ने हे इन्द्रदेव तिमां हाम्रा समक्ष आउने सवै शत्रु हटाऊ पछिबाट आउने, उत्तर तथा दक्षिणबाट आउने शत्रु पर हटाऊ, हामी तिमा नजिकै सुखपूर्वक निवास गर्न सकौं

कृविदङ्ग यवमन्तो यव चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं वियूय ।

इहैहेशां कृणुहि भोजनानि ये हर्षिषो नमोवृत्तिं न जग्मुः । २॥

हे इन्द्रदेव, जो खेतो गर्ने किसानले बारम्बार शर्मा काटेभै, देवताका प्रिय तिमा दुष्ट दमन गरेर श्रेष्ठजनको पोषण बारम्बार प्रदान गर्दै उनलाई रक्षा गर

नहि स्थूर्यतुथा यातमस्ति नोत श्रवो विकिदे सङ्गमेषु ।

गव्यन्त इन्द्र सख्याय विप्रा अश्वायन्तो वृषणं वाजयन्तः ॥३॥

एउटा मात्रै गाइँगा भएको गाडा कहिल्यै भनेको समयमा उपयुक्त ठाउँमा पुग्दैन । युद्धका समयमा पनि त्यसबाट यत्र लाभ हुँदैन । त्यसैले हामी गाई, गोरु, अश्व, भन्न र बलको कामना गर्दै वृष्टिवर्षक इन्द्रदेवको मित्रताका लागि आह्वान गर्दछौं ।

युवं सुराम्यश्विना नमुचावासुरे सचा ।

विपिपाना शुभस्पती इन्द्र कर्मस्वावतम् ॥४॥

हे अश्विनीकुमार हो नमुची नामका असुरका अधिकारमा रहेको श्रेष्ठ मधुर सोमरस प्राप्त गरेर पान गर्दै तिमीहरू दुवै शुभ कर्मका पालक इन्द्रदेवको रक्षा गर ।

पुत्रमिव पितरावश्विनजोभेन्नावधुः काव्यैर्दसनाभिः ।

यत्सुराम व्यपिबः शचीभिः सरस्वती त्वा मधवन्नभिषेक् ॥५॥

हे इन्द्रदेव । राक्षसको समानले असुद्ध भएको सोम पान गरेर सङ्कटपस्त हुँदा पनि पिताले पुत्रको रक्षा गरेभै अश्विनीकुमारले तिमी रक्षा तिमीले नमुची वध गरेर प्रसन्नता प्रदान गर्ने सोम पान गरेपछि देवी सरस्वती पनि तिमी अनुकूल भन्नु

इन्द्रः सुश्रामा स्वर्वा अवोभिः समूडीको भवतु विधवेदाः ।

बाधतां द्वेयो अभयं कृणोतु सुवीर्यस्य पतय स्याम ॥६॥

उचित किसिमले संरक्षण प्रदान गर्नमा समर्थ इन्द्रदेवले हामीलाई संरक्षण प्रदान गरुन् । उनै सर्वज्ञ परमेश्वर हाम्रा शत्रुका संहारक होऊन् । हामीमा निर्भीकता स्थापित गरुन्, त्यसबाट हामी उसम बलाका स्वामी बनेौं

तस्य वयं सुमतौ यज्ञियस्यापि भद्रे सौमनसे स्याम
स सुत्रामा स्वर्वा इन्द्रो अस्मै आराचिद् द्वेषः सनुतयुयोतु ॥७॥
यज्ञीय गृध्रका श्रेष्ठ युद्धिमा हामा वाय गरी कल्याणकारी श्रेष्ठ मनस्वे हर्म सम्पन्न हाथौ श्रेष्ठ
समश्रव र ऐश्वर्यवान् उने इन्द्रदेव हामा नृजिक र ठाढा लुकेका शत्रु सधैका त्वगि पर भगार्हदउन्

[सूक्त - १२२]

ऋषि शक्रपूत ताम्रध देवता मित्रावरुण छन्द विष्णुस्मृत्य न्यक्तमारिणी ।

ईजानमिद द्यौर्गतावसुरीजान भूमिभिः प्रभूषणि ।

ईजानं देवावधिनावभि सुमैरवर्धताम् ॥१॥

पुन वादि कम सम्पन्न गर्न स्तोतावत् आकाश र पृथ्वीले श्रेष्ठ अन्तर्कार र श्रीसम्पन्न गराडैहन्
अश्विनोकुमारल यज्ञकता मानिल्ला वा अत्र क्रियमका मुखमाधन्त परिपूर्ण गर्दछन

ता वा मित्रावरुणा धारयन्ति तौ सुषुम्नेषितत्वा यजामसि ।

युवोः क्राणाय सख्यैरभि ध्याम रक्षसः ॥२॥

हे मित्र र वरुण देवता हो पृथ्वी धारण गर्ने तिमिहरू दुवै श्रेष्ठ सुखसाधनका अधिकारी हो ।
सुखसाधन प्राप्त गर्नका लागि हामी हविष्यान्न भर्मापत गर दयैला चचेना गर्दछौ । यजमानको
कल्याणका लागि तिमिहरूका महत्त्वका सम्पुर्ण शक्ति पराजित गर्ने

अथ चिबु यदिधिषामहे वामभि प्रिय रेवणः पत्यमानाः ।

यद्वा वा यदुप्यति रेवणः सम्बास्त्रकिरस्य मघानि ॥३॥

हे मित्र र वरुण देवता हो । हामिले स्तुति अन्तर्यामी तिम्रा लागि मन सामग्री समर्पित गरेपछि चौद्वि
न प्रिय धन उपलब्ध गराउँछौ हवि प्रदाना यजमानले प्राप्त न भन् कसैले पनि नष्ट गर्न सक्दैन ,

असावन्यो असुर सुयत द्यौस्त्व विश्वेषा वरुणासि राज

मूर्धा रथस्य चाकर्त्रैतावतैनसन्तकधुक् ॥४॥

हे प्राणदाता मित्रदेव आकाशमा प्रकाशित सूर्यदेव तिम्रै भन्दा भित्र होइनन् हे वरुणदेव तिम्रा
सम्पूर्ण विश्वका अधिपति हो तिम्रा रथको शिरउर हाम्रा अन्तर्य उन्मुख छ हिंस्रक संहार गर्ने यस
उत्तमा कसैले अनिष्ट गर्न सक्दैन

अस्मिन्त्वयेऽ तच्छक्रपूत एनो हिते मित्रे निगतान्हन्ति वीरान् ।

अवोर्वा यद्वातनूषवः प्रियासु यज्ञियास्वर्वा ॥५॥

म शक्रपूतभिः रथको पाग पाँच अत्यन्तकारी भाषण्डि मित्रावरुण वनकलता गारुर भ्रमरान्ता दुष्ट
रान् निगतान्हन्ति करण घन्टछ मित्रदेव गारुर भ्रमरान्ता प्रदान गर्ने र यज्ञमा प्रयत्न
गर्ने र यज्ञमा प्रयत्न गर्ने

युवोर्हि मातदितिर्विचेतसा द्यौर्न भूमि पयसा दुदूतानि

अव प्रिया दिदिष्ट्य सुरो निनिक्त रश्मिभिः ॥६॥

विशिष्ट ज्ञानले सम्पन्न हे मित्र र वरुणदेवता हो तिमिहरूको जन्मदाता र्वादित माता दुनै
द्युनांकजस्ती धर्ती पनि अन्नजलले उम्लेले परिष्कृत गर्दाछन् तिमिहरू हामीलाई प्रीतियुक्त धन
प्रदान गर र सूर्यका रश्मिले सम्पूर्ण विश्वलाई परिपुष्ट गर

युवं ह्यप्तराजावसीदत तिष्ठद्रथं न धूर्षदं वनर्षदम् ।

ता नः कणूकयन्तीर्नृमेधस्तत्रे अहसः सुमेधस्तत्रे अहसः ॥७॥

हे मित्र र वरुणदेव । याम्रा सत्कर्मले प्रकाशमान धर्म आनापता स्थानमा तिमिहरू प्रतिष्ठित
हुन्छौ यसद्वय गर्ने यो शत्रु पराजित गर्नका लागि तिमिहरू दुवै वनमा बिहार गर्ने रथमा अरुढ
होभन्दा अप्पन प्रिय नृमेध र सुमेध नामका धर्म र तिनलाई सम्पन्न गर्ने ऋषिलाई निकृतिबाट
बचायो

[सूक्त - १२३]

ऋषि सुदास पेजवन देवता इन्द्र छन्द - शकरी महापर्षित त्रिष्टुप् ।

प्रो ज्वस्मै पुरोथमिन्द्राय शृषमर्चत । अभीके चिदु लोककृत्सङ्गे समत्सु वृत्रहास्माकं
बोधि चोदिता नभन्तामन्यकोषा ज्याका अधि धन्वसु ॥१॥

हे ज्योति ह इन्द्रदेवक; रथका वगाडि हने शकरी उपमान गर, शत्रुसेनाको आक्रमणका

नदस्यमा यो नञ्जालकः । शत्रुनशक इत्यदन् नै प्रेरणाक-आधार हुन्छन् भन्ने निश्चित जान
शत्रुको धनुषको प्रत्यञ्चा चूँडियोस् भन्ने हामी कामना गर्दछौं

त्व सिन्धूरखासुजोऽधराचो ब्रह्महिम् अशत्रुनिद्र जज्ञिषे विश्वं पुष्पसि कायं तं त्वा परि
ष्वजामहे नभन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु ॥२॥

हे इन्द्रदेव तिमी नदीका प्रवाहमा लाग्ने अवरोधलाई हटाउँछौ र मेघ फोर्दछौ, तिमी शत्रुविहीन र
सबभन्दा बलवान् पदार्थको पोषक हो हामी निर्मललाई हविष्यान्न दिएर हर्षित गर्दछौ शत्रुको
धनुषको पत्यञ्चा चूँडियोस् भन्ने कामना गर्दछौं

वि पु विश्वा अरातयोऽयं नशन्त नो धियः अस्तसि शत्रवे तथं यो न इन्द्र जिघांसति
या ते रातिर्विदेवसु नभन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु ॥३॥

हामामासिथ आक्रमण गर्ने शत्रुको विनशा हेम हे इन्द्रदेव हामीमाथि आक्रमण गर्ने जघन्य
दुष्टलाई तिमी आफ्नै शस्त्रले मार्छौ हाम्रो कष्ट निवारित गरित हाम् । तिमी धन आदि प्राप्त
हास् । शत्रुको धनुषको प्रत्यञ्चा चूँडियोस् भन्ने कामना गर्दछौं

यो न इन्द्राभिषो जनो वृकायुरदिदेशति । अधस्पदं तमी कूधि विबाधो असि सासहि
नभन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु ॥४॥

हे इन्द्रदेव शत्रु भदिले सम्पन्न भएर हाम्रो लागि घुमिरहेका व्याँसाजस्ता हिंसक वृत्तिका दुष्ट
मनिसुलाई तिम्रो लागि मर्चिदेऊ अरु मध्ये शत्रुका धनुषका प्रत्यञ्चा चूँडियोस् भन्ने कामना
गर्दछौं

यो न इन्द्राभिषासति सनाभिर्यश्च निष्ठ्य । अव तस्य बलं तिर महीव द्यौरथ त्मना
नभन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु ॥५॥

हे इन्द्रदेव निकृष्ट स्वभाव भएका निष्ठकर शत्रुको पराक्रम तिमी उमरी नै विनष्ट गराऊ,
जसले महान् सुलोकले सम्पन्न पदार्थ आफ्नै तल रहेकै देख्दछ हाम्रो शत्रुको धनुषको
प्रत्यञ्चा चूँडियोस् भन्ने कामना गर्दछौं

वयमिन्द्र त्वायवः सखित्वमा रभामहे । ऋतस्य नः पथा नयाति विश्वानि दूरिता
नभन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु ॥६॥

हे इन्द्रदेव हामी तिम्रो वनगामी इन्द्र तिम्रो प्रति मित्रभाव परिपोषित गर्दछौ हामीलाई वज्रय
सन्मार्गमा परिणत गर्दै सबै प्राप्त र दुःखदारी दुष्परिणामबाट पार गर । शत्रुको धनुषको प्रत्यञ्चा
चूँडियोस् भन्ने कामना गर्दछौं

अस्माभ्यं सु त्वमिन्द्र तां शिक्ष या वोहते प्रति वरं जरित्रे ।

अच्छिद्रोद्धनी पीपयहाथा नः सहस्रधारा पयसा मही गौः ॥७॥

हे इन्द्रदेव हामी तिम्रोलाई तिमी सबै अर्थात् मनोरथ पूर्ति हुने प्रेरणा प्रदान गर पृथ्वीस्वरूप
विशाल सत्ययुक्त गर्द सहस्र धाराले पोषक रसरूपी दुध दिएर हामीलाई परिपुष्ट गरोस् ।

[सूक्त १३६]

ऋषि मान्धाता चौवनाथ गोधा देवता इन्द्र छन्द महापक्ति पंक्ति ।

उभे यद्विन्द्र रोदसी आपग्राथोषाव महन्तं त्वा महीनां सम्राजं

चर्षणीनां देवी जनित्र्यजीजनद्भद्रा जनित्र्यजीजनत् ॥९॥

नर्वस्वितो उषाज्जमेतं सुलोकं र पृथ्वीलेकालाई पकाशले पूरा गराउने प्राणीका स्वामी हे महान्
इन्द्रदेव तिमीलाई कल्याण गर्ने देवमाता अदितिले जन्माएको हुन्

अव सु दुर्हणायतो मर्तस्य तनुहि स्थिरम् । अधस्पदं तमी

कूधि यो अस्मां आदिदेशति देवी जनित्र्यजीजनद्भद्रा जनित्र्यजीजनत् ॥१०॥

हे इन्द्रदेव हामीलाई पतन गराउने दुष्कर्मी शत्रुलाई गोदाले मर्चिदेऊ तिमीलाई
कल्याणकारिणी अदिति माताले उत्पन्न गरेकी हुन्

अव त्या बृहतीरिषो विश्वश्चन्द्रा अमित्रहन् । शचीभिः शक्र

धनुहीन्द्र विश्वभिरुतिभिर्देवी जनित्र्यजीजनद्भद्रा जनित्र्यजीजनत् ॥११॥

शत्रु हनन सम्पत्त्यशाली हे इन्द्रदेव तिमी आफ्ना सम्पत्थ र कमले सबैलाई आह्लादि
गर्दछौ तिम्रो विजुल शक्रभाण्डार हाथोति पठाऊ र सबै किसिमले हाम्रो संरक्षण गर तिमीलाई
कल्याणकारिणी अदिति माताले उत्पन्न गरेकी हुन्

अव यत्त्वं शतक्रतविन्द्र विश्वानि धनुषे । रयि न सुन्वते

सच्चा सहस्रिणीभिरुतिभिर्देवी जनित्र्यजीजनद्भद्रा जनित्र्यजीजनत् ॥४॥

हे मयौ यज्ञ गर्ते इन्द्रदेव ! तिमो सर्वे किमिमका अन्नधन लोकको हितका लागि प्रस्तुत गर्दछौ । सोम पेल्ले यज्ञमानलाई हजौतौ किसिमका सम्पदः सुमन्तति र संरक्षण प्रदान गर्दछौ । तिमोलाइ कल्याणकारिणी अदिति माताले उत्पन्न गरेका हुन्

अव स्वेदाइवाभितो विष्वक्पतन्तु दिद्यवः दूर्वायाइव तन्तवो

व्यस्मदेतु दुर्मतिर्देवी जनित्र्यजीजनद्भद्रा जनित्र्यजीजनत् ॥५॥

इन्द्रदेवको वज्रस्त्र पस्तिनको थोपाजस्तै चारैतिर संरक्षणका लागि प्रस्तुत होस् दुखा मौलाएभैं उनका आयुध सबव्यापी होऊन् । दुर्बुद्धिग्रस्त शत्रु हाम्रादि पर हाऊन् तिमोलाइ कल्याणकारिणी अदिति माताले उत्पन्न गरेका हुन्

दीर्घं ह्यङ्कुशं यथा शक्तिं बिभर्षि मन्तुमः पूर्वेण मध्वक्पदाजो

वया यथा यमो देवी जनित्र्यजीजनद्भद्रा जनित्र्यजीजनत् ॥६॥

हे जन्तवान् इन्द्रदेव महान् अङ्कुशजस्तो शक्ति तिमो धरन् गच्छा ह इन्द्रदेव ! अजबाट उत्पन्न पूर्व पदभैं तिमो आफ्ना भामश्वत्स सबैलाई तशम गर्दछौ तिमोलाइ कल्याणकारिणी अदिति माताले उत्पन्न गरेका हुन्

नकिर्देवा मिनीमसि नकिरा शोपयामसि मन्त्रश्रुत्य चरामसि ।

पक्षेभिरापिकक्षेभिरात्राभि सं रभामहे ॥७॥

हे देवता हो हामी याजक कोही पनि अमर्यादित र धर्मवर्तन कम गर्दैनौ हामी कसैको केही हानी गर्दैनौ हातमा हवन सामग्री लिएर हामी यज्ञ आदि श्राद्ध सम्पन्न गर्दछौ ।

[सूक्त १.२.]

ऋषि कुमार यामायन देवता नम छन्द - अनुष्टुप् ।

यस्मिन्वृक्षे सुपलाशे देवैः सम्पिबते यमः ।

अत्रा नो विशपतिः पिता पुराणौ अनु वेनति ॥१॥

सुन्दर पत्रले सुशोभित यमदेव देवतासँग बसेर सोमपान गर्ने वृक्षमा गएर म पुराणको सहायक बन्न भन्ने हाम्रा पिता प्रजापतिको अभिलाषा छ

पुराणौ अनुवेनन्तं चरन्तं पापयामुया ।

असूयन्नभ्यचाकशं तस्मा अस्पृहयं पुनः । २।

प्रजापति पिताले म पुराणको सहायक बन्न भन्ने हाम्रो प्रकट उद्देश्यले निष्कृतापूर्वक उनका त्यस रहस्यप्रति विरक्त प्रकट गर्ने अहिले ममा उनीपति श्रद्धाभास जन्मको छ

यं कुमार नवं रथमचक्रं मनासाकृणोः ।

एकैषं विश्वतः प्राञ्चमपश्यन्नधि तिष्ठसि ॥३॥

हे कुमार नचिकेता ! तिमोले मसित पाङ्ग्रायिनको एउटा चक्रको र सर्वत्र गमनशील रथको रहस्य गरेका धियो र सोचविचार नगरीकनै तिमो त्यसमा आरुढ भए

यं कुमार प्रावर्तयो रथं विप्रेभ्यस्परि ।

तं सामानु प्रावर्तत समितो नाव्याहितम् ॥४॥

हे कुमार नचिकेता बुद्धिमान् सार्थाभाट छोडेर तिमो नून रथ लिएर आफ्नै जडि छौ, त्यो तिम्रा पिताका ज्ञानको उपदेशले चल्दछ त्यही उपदेश नै रथका लागि नेकारुपी आश्रय हो त्यसै नौकामा आरुढ भएर त्यस रथले यहाँबाट प्रस्थान गर

कः कुमारमजनयद्वयं को निरवर्तयत् ।

कः स्वितादद्य नो ब्रूयादनुदेयी यथाभवत् ॥५॥

बालक नचिकेतक जन्मदाता का हुन् यो कसले जीवनजातृवत् यहै आइपुग्नेका लागि कसले यो रथ पठाइदियो आज यो कुरो हाम्रैमित कसले भन्न सक्छ

यथाभवदनुदेयी ततो अग्रमजायत ।

पुरस्ताद् बुध्न आततः पश्चान्निरयणं कृतम् ॥६॥

जुन कारणले यो बालकलाई यमराजबाट भूलोकमा यिनको गिरालाई जिम्मा लगाइन्छ त्यसका

विषयमा पहिले नै बताइसकिएको छ । सर्वभन्दा पहिले पिताका भनाइको मुख्य भाग भनियो । त्यसपछि क्रिस्ता ल्याउने उपाय पनि भनियो ।

इदं भमस्य सादनं देवमानं यदुच्यते ।

इयमस्य धम्यते नाडीरय गीर्भिः परिष्कृतः ॥७॥

जसलाई देवताले निमाण गर, त्या नै नियन्ता यमदेवको आश्रयस्थल हो भन्ने मानिसको भनाइ छ । यो वेणु नामको आज्ञा बमदेवको सन्तुष्टिका लागि बजाइन्छ । स्तुति मन्त्रले उनलाई सुशोभित गराइन्छ ।

[सूक्त - १:६]

ऋषि वातरशन मुनिगण देवता - केशो । छन्द - अनुष्टुप् ।

केशयग्नि केशी विश्व केशी विभर्ति रोदसी ।

केशी विश्व स्यद्गुरो केशीदं ज्योतिरुच्यते ॥१॥

रश्मिले प्रकाशमान सूर्यदेव भगिन जल र छावापृथिवी धारण गर्दछन् । सूर्यले नै सम्पूर्ण विश्वलाई प्रकाश दिएर दर्शनयोग्य बनाउँछन् । यिनै सूर्यका ज्योतिरलाई केशी नामले सम्बोधन गरिन्छ ।

मुनयो वातरशनाः पिशाङ्गा वसते मला ।

वातस्यानु भ्राजंति यन्ति यद्वासो अविक्षतः ॥२॥

वातरसनका वंशज मनीषि पहिलो वस्त्र धारण गरेर तपस्या गर्दछन् । देवत्व धारण गर्ने स्थितिमा उमाहरू वायुका गतिको अनुगमन गर्दछन् ।

उन्मदिता मौनेयेन वार्ता आ तस्थिमा वयम् ।

शरीरेदस्माकं सूर्य वर्तासो अभि पश्यथ ॥३॥

सबै सांसारिक व्यवहारबाट निवृत्त भएपछि मुनिको वृत्तिमा लागेर परम आनन्दमा मग्न हुँदै हामी वायुजस्तै सूक्ष्म भएका छौं । हे मानिस हो । हाम्रो स्थूल शरीर मात्रै देख्न तिमीहरू सक्दछौं ।

अन्तरिक्षेण पतति विश्वा रूपावचाकशत् ।

मुनिदेवस्यदेवस्य सौकृत्याय सखा हितः ॥४॥

मुनिहरू अन्तरिक्षमात्रबाट ज्ञानजान सक्दछन् । उनीहरू सबै कुरा आफ्ना तेजस्वी विष्यदृष्टिले हेर्न सक्छन् । तिमी देवशक्तिसित मित्रभावले युक्त छौ । तिनीहरू सबै सत्कर्मका लागि नै प्रतिष्ठित हुन्छन् ।

वातस्याश्वो वायोः सखायो देवेषितो मुनिः ।

उभौ समुद्रावा क्षेति यश्च पूर्व उतापरः ॥५॥

मुनिहरू वायुमागमा भ्रमण गर्नका लागि अश्वरूप धारण गर्दछन् र वायुका सखाजस्तै छन् । देवताहरू उनलाई प्राप्त गर्ने कामना गर्दछन् । उनीहरू पूर्व र पश्चिमका दुवै समुद्रमा निवास गर्दछन् ।

अप्सरसां गन्धर्वाणां मृगाणां चरणे चरन् ।

केशी केतस्य विद्वान्सखा स्वादुर्मदित्तमः ॥६॥

सूर्यदेव अप्सरा गन्धर्व र अन्य मृग आदिका स्थानमा विचरण गर्दछ । तेजस्वी सूर्यदेव सबै ज्ञातव्य विषयका ज्ञाता रसका उत्पादक र आनन्ददाता हुन् ।

प्रायुरस्मा उपामन्यत्पिनष्टि स्मा कुनन्नमा

केशी विषस्य पात्रेण चट्टद्रेणापिबत्सह ॥७॥

केशीले रुद्रसँग जलपात्रमा जल पान गरिरहँदा वायुदेव उनलाई प्रकम्पित गर्दछन् र कठिन माध्यमिका वर्णा भङ्ग गराउँछन् ।

[सूक्त १:७]

ऋषि सप्तर्षिगण देवता - विश्वेदेवा । छन्द - अनुष्टुप् ।

उत देवा अवहितं देवा उन्नयथा पुनः ।

उतागश्चक्षुष देवा देवा जीवयथा पुनः ॥१॥

हे देवता हे हामी पतितलाई बारम्बार माथि उकास् । हे देवता हो, हामी अपराधीको अपराध कर्म निवारण गर, हे देवता हो । हाम्रो संरक्षण गर्दै दोषांयुसम्पन्न बनाओ ।

द्वाविमौ वातौ वात आ सिन्धोरा परावतः ।

दक्षं ते अन्य आ वातु परान्यो वातु यद्रपः ॥१॥

दुई वायुमध्ये एउटा समुद्रमम्म र अर्को समुद्रभन्दा परसम्म प्रवाहित हुन्छन् । दुईमध्ये एउटाले स्तोतालाई बल प्रदान गर्छन् भने अर्काले उनको पाप नाश गराउँछन् ।

आ वात वाहि भेषजं वि वात वाहि यद्रपः ।

त्वं हि विश्वभेषजो देवानां दूत ईयसे ॥३॥

हे वायुदेव ! तिमी व्याधि निवारण गर्दछौ र कल्याणकारी भौषज्य लिएर आउँछौ । सहितकारी गपरूपी मललाई यहाँबाट उडाउँदै लिएर जाऊ । निम्न पतनका लागि आंध्रिको रूप कल्याणकारी र देवदूत भनेर सबैत्र सञ्चार गर्दछौ ।

आ त्वागमं शान्तातिभिरथी अरिष्टतातिभिः ।

दक्षं ते भद्रमाभाषं परा यक्ष्म सुवामि ते ॥४॥

ह स्तोता हा ! तिम्रा लागि सुखशान्ति प्रदायक र अरिहरूबाट शान्ति लिएर आउँछौ । तिम्रा लागि सङ्कलमय शक्ति पनि मैले धारण गरेका छु । तिम्रो शक्ति बला तिमीहरूका मध्ये खालको रोग निवारण गर्दछु ।

त्रायन्तामिह देवास्त्रायतां मरुतां गणः ।

त्रायन्तां विश्वा भूतानि यथायमरपा असत् ॥५॥

यस लोकमा समस्त देवताले हाम्रोलाई संरक्षण प्रदान गरेका छन् । सबै खालका प्राणीले हाम्रो रक्षा गर्छन् । तिनले हाम्रा शरीरका रोग र पाप निवारण गर्छन् ।

आप इद्वा उ भेषजीराणे अमीवचातनीः ।

आप, सर्वस्य भेषजीस्तास्ते कृण्वन्तु भेषजम् । ॥६॥

जल सम्पूर्ण रोगको निवारक हो । जलले नै रोगको कारणलाई नष्ट गर्दछ । जल नै सबैका लागि हितकारी शोषधि हो । त्यहाँ नै तिम्रा लागि रोगनाशक छ ।

हस्ताभ्यां दशशाखाभ्यां जिह्वन वाचः पुरोगवी ।

अनामयितुभ्यां त्वा ताभ्यां त्वोप स्पृशामसि ॥७॥

मन्त्रको उच्चारण गर्दादेखि वाणीसँगै जिह्वा सँगै दस शाखाहरू दुई हातले तिम्रो स्पर्श गर्दा रोगबाट मुक्त गरिदिन्छौ ।

[सूक्त १३८]

ऋषि ऋग्वेद देवता इन्द्र छन्द गाना

तव त्य इन्द्र सख्येषु बह्वय कृतं भन्वाना व्यददितवन्

यत्रा दशस्यहुषसो रिणक्षपः कुत्साय मन्त्रहाश्च दमश्च १

हे इन्द्रदेव ! तिम्रो मित्रतामा हुने यत्नकालले हबन्मान् मन्त्रले गर्दै यत्न सम्पन्न गरेर बल नामको असुर महार गनका लागि तिम्रा स्तोत्र गाए । तिम्रो कुत्सा कुत्स ऋषिलाई बिहानीका जालोक दर्शन गरायो । तिमीले जल मुक्त गरायो र वृत्रासुरका मन्त्र छाय विनाश गर्‍यो ।

अवासुजः प्रस्वः श्वञ्चयो गिरीनुदाज उम्ना अपिबो मधु प्रियम् ।

अवर्धयो वनिनो अस्य दंससा शुशोच सूर्य कृतजातय गिरा ॥२॥

हे इन्द्रदेव ! तिमीले जल निर्माण गराइ द्रव भवन गरे । यल असुरले अपहरण गरेका गाई तिमीले मुक्त गरायो । तिमीले मधुर सोमस्य पन्न र उम्ना कुल बगाले अवर्द्धित गरायो । दंससा असुरले तिम्रो स्तुति गरियो । हे इन्द्रदेव ! तिम्रो वनिनो अर्माको प्रभावबाट सूर्यदेवले तेज क्षरण गरे ।

वि सूर्यो मध्ये अमुच्छ्रथ दिवो विदह्वासाय प्रतिमानमर्थ ।

दृढहानि पिप्रोरसुरस्य मायिन इन्द्रो व्यास्यच्चकुर्वी ऋजिश्चना ॥३॥

बृहलोकमा सूर्यदेवले आफ्नो रथ अग्नि बढाए । थोडै इन्द्रदेवले दासता पराजित गरे । इन्द्रदेवले ऋजिश्वासँग मित्रता गरेर पित्रु नामका मायानो असुरको पराक्रम नष्ट गर ।

अनाधृष्टानि धुषितो व्यास्यन्निधौरदेवौ अमृणदयास्यः ।

मातेव सूर्यो वसु पुर्वमा ददे गृणानः शत्रूरभृणद्विरुक्मता ।४।

एतत्तु इन्द्रदेवले आगच्छ शत्रूक सन्त्यदले निनाश एव आस्य शक्ति स्तुत गरका इन्द्रदेवले
शक्तिशाली दन्तविरोधी शत्रुसंलाइ निनाश एव सूर्यदेवले भूमिगत रस प्राप्त गरभी इन्द्रदेव
पदुके नरायात धन ग्रहा गदछन् स्तुति पूरण एव उतले वज्रमया वज्रले शत्रु विध्वंस गरका

अयुद्धसेनो विभ्वा विभिन्दता दशद्वृत्रहा तुज्यानि तेजते ।

इन्द्रस्य वज्रदक्षिणेषधिरनथः प्राक्रामच्छुभ्यूरजहादुषा अनः ।५।

इन्द्रदेवता सेनासित युद्ध रतन कमैले पनि सक्दने त सक्ने रतिशाल एव शत्रु विद्वान् गर्ने वज्रले
वज्रक संहार गर्दछन् चक्र पनि वज्रदेखि अत्यधिक मार गराउँछन् त्यसै चक्रले सूर्यदेव विश्वलाई
प्रकटित गर्दछन् र उषादेवो गन्धर्व गराउँछन् ।

एता त्वा ते श्रुत्यानि केवला यदेक एकमकणोरयज्ञम् ।

मासा विधानमदध अधि एवि त्वया विभिन्न भरति प्रधि पिता ।६।

इन्द्रदेवले यो प्रकृती अथ निर्मावले सम्भव भाका भन्ने दृष्टिकोणले अमृण निर्माले एस्तै
नष्ट गरका निर्मा निर्मा पनि सूर्यदेवलाई 'तमाले मे शूलोक्म' प्रतिष्ठित गरायो वृत्रासुरले
मासा अथाने चक्र सक्नेका निम्नस्तर सूर्यदेव तिम्रै शक्तिले धारण गर्दछन्

[सूक्त १००]

अधि विश्वावसु देवगन्धर्व देवता सविता विश्वावसु देवगन्धर्व छन्द त्रिष्टुप्

सूर्यरश्मिर्हरिकेशः पुरस्तात्सविता ज्योतिरुदयौ अजस्रम् ।

तस्य पूषा प्रसवे याति विद्वान्सम्पश्यन्विश्वा भुवनानि गोषाः ।१।

हरिया रङ्गक तन्मयति । प्रथम अक्षित सूर्य जवलेछे पेषण गर्ने परम ज्योतिर्वात सूर्यदेव आफ्नो
रश्मि पूत दिशामा प्रकट गर्दछन् जितेन्द्रिय द्वन्द्व र पेषणकत सूर्यदेव उत्पन्न भएर सम्पूर्ण
आकाशलाई प्रकाशित गर्दछन् र निम्नतर रतिशाल इच्छन्

नुचक्षा एष दिवो मध्य आस्त आपप्रिवान् रोदसी अन्तरिक्षम् ।

स विश्वाचीरभि चष्टे धृतचीरन्तत पूर्वमपरं च केतुम् ।२।

मरुताई उत्पन्न गरान रतिशाल शूलोक्म माध्याम अवस्थित छन्, यिनले शूलोक्, पृथ्वी र
अन्तरिक्षलाई आत्म तन्त्रले इच्छामन् गराउँछन् ए सम्पूर्ण विश्वलाई आफ्ना आश्रयमा लिने
बल धारण गर्ने र मरुते सगर्भ देव हुन् यो अक्ष, शूलोक् र मरुतलाईमा रहेका प्राणीको सूक्ष्म
भाव सवितादेवले रम्योसित ज्ञानका छन्

रायो बुध्नः सङ्गमनो वसुना विश्वा रूपाभि चष्टे शचीभिः

देवइव सविता सत्यधर्मेन्द्रो न तस्थौ समरे धनानाम् ।३।

येश क मृग समग्रतः सन्त्यदले शत्रु सन्त्यदले अज्ज्ञा दीप्तिले समस्त विश्व आलोकित
गर्दछन् सविताले इन्द्रदेवले जस्तै सम्पूर्ण शत्रु रतन वज्रमय श्रेत्रमा स्थिर रहन्छन्

विश्वावसु सोम गन्धर्वमापो ददृशुषोस्तदृतेना व्यायन् ।

तदन्ववैदिन्द्रो राहण आसां परि सूर्यस्य परिधीरपरयत् ।४।

हे सम्पदेव यज्ञकर्मका पूषा प्रभावले विश्ववसु गन्धर्व देखेर विश्वश्रमापूर्वक जल प्रवाहित
नचा जलान्तर प्रेरणा दिन सक्नेछन् यो प्रकाश देखिएछ यो यज्ञकार्य करी सक्छ छ भन्ने हतका
लागि सुधमगदलका चारित्र निर्देशण गरे

विश्वावसुरभि तन्नो गृणातु दिव्या गन्धर्वो रजसो विमानः ।

यद्वा वा सत्यमुत यन्न धियो हिन्वन्तो धिय इन्नो अव्याः ।५।

दिव्यलोकनिवास र जल निर्माग गर्ने गन्धर्व विश्ववसुले हामीलाई यस विषयमा सम्पूर्ण जानकारी
दिक्छन् यद्यार्थ ज्ञान क ह, ज्ञान ज्ञानले र विश्ववसु ले हाम्रो रतुनिलाइ प्रेषित गर्छे तिम्रो
विचरपूर्वक गरका कामलाई मरुक्षण प्रदान गरे

सस्निमविन्दच्चरणे नदीनामपावणीदुरो अश्मन्नजानाम् ।

प्रसां गन्धर्वो अमृतानि वोचदिन्द्रो दक्षं परि जानादहीनाम् ।६।

इन्द्रदेवले नदीको अन्तिम भाग अन्तरिक्षका समस्त देखे उनले प्रथम मञ्चार गर्ने जलका ढुका
उधार उनले समस्त जलमय स्वरूप प्रदान गरे इन्द्रदेवले शत्रुको शक्ति रतन चित्तमा छन

[सूक्त १४०]

ऋषि - अग्नि देवता अग्नि, छन्द सतोबृहती विष्टरपन्ति त्रिष्टुप्
अग्ने तव श्रवो वयो महि भ्राजन्ते अर्चयो विभावसो ।
बृहद्भानो शवसा वाजमुक्थ्यो दधासि दाशुषे कवे ॥१॥
हे अग्निदेव । तिम्रो हविष्यान्न प्रशसनीय छ । हे तेजस्वी अग्निदेव तिम्रो ज्वाला अग्नि सुशोभित हुन्छ । तेजस्वी ज्ञानी हे देव तिम्रो आपना सामर्थ्यले हविदत्तात्मा उत्तम यज्ञ प्रदान गर्दछौं

पाकववर्चाः शुक्रवर्ता अनूनवर्चा उदियर्षि भानुना ।
पुत्रो मातरा विचखुपावसि पूषक्षि रोदसी उभे ॥२॥
हे अग्निदेव पवित्र किरण र निर्मल तेजले युक्त तिम्रो सूर्यदेवजस्य उदित हुन्छौं र पूर्ण तेज प्राप्त गर्दछौं हविष्यान्नले ह्युलोक र वषाले पृथ्व सुसम्पन्न बनाउँछौं

ऊर्जो नपज्जातवेदः सुशस्तिभिर्मन्दस्व धीतिभिर्हितः ।
त्वे इषः सं दधुर्भूरिर्वर्षसश्चित्रोतयो वामजाताः ॥३॥
सर्वज्ञान शक्तिवान् हे अग्निदेव । तिम्रो हाम्रा उत्तम स्तुति गर्ने ऋत्विजास प्राप्त गर हाम्रा यज्ञ आदि कर्मले सन्तुष्ट होऊ । अनेकौं रूपका विलक्षण द्रष्टा तिम्रो यज्ञले प्रदान गरेको हविष्यान्न ग्रहण गर

इज्यन्नग्ने प्रथयस्व जन्तुभिरस्मे रायो अमत्यं
स दर्शतस्य वपुषो वि राजसि पूषक्षि सानसि क्रतुम् ॥४॥
हे अविनाशी अग्निदेव । तिम्रो आपना तेजले प्रवीण भएर हाम्रो धन वृद्धि गर तिम्रो हाम्रा यज्ञकर्ममा आपना तेजस्वी रूपले सुशोभित हुन्छौं र यन्त्रको यज्ञ प्रदान गर्दछौं

इक्षर्तारमध्वरस्य प्रतेतसं क्षयन्तं राधसो महः ।
रातिं वामस्य सुभगां महीमिषं दधासि सानसि रयिम् ॥५॥
संस्कारित र सुशोभित यज्ञ गराउने, सर्वज्ञ, असङ्ख्य धनको अधिपति, धनप्रदाता, हे अग्निदेव हामी तिम्रो आराधना गर्दछौं मनगो धन र सौभाग्ययुक्त यज्ञ प्रदान गर

ऋतावानं महिषं विश्वदर्शतमग्निं सुम्नाय दधिरे पुरो जनाः ।
शुत्कर्णं सप्रथस्तमं त्वा गिरा दैव्यं मानुषा युगा ॥६॥
याजकहरू यज्ञका महान् आधार सामर्थ्यवान्, सर्वज्ञ दर्शनार्थ अग्निदेवलाई सुखको भाकाङ्क्षाले आपना सामु स्थापित गर्दछन् हाम्रो स्तुति सुने, सर्वत्र चित्रान्न दिव्य गुणसम्पन्न हे अग्निदेव यज्ञमान दम्पती आपना वाणीले तिम्रो स्तुति गर्दछन्

[सूक्त १४१]

ऋषि अग्नि तापस देवता विश्वदेव छन्द अनुष्टुप्
अग्ने अच्छा वदेह नः प्रत्यङ् नः सुमन भव
प्र नो यच्छ विशस्पते धनदा असि नस्त्वम् ॥१॥
हे अग्निदेव । हामीप्रति तिम्रो श्रेष्ठ मनोभाव राखेर यज्ञमा उपस्थित होऊ र हाम्रा लागि हितकारी उपदेश देऊ हे प्रजापालक अग्निदेव । तिम्रो ऐश्वर्यप्रदाता है त्यसैले हामीलाई पनि धनधान्यले परिपूर्ण गराऊ ।

प्र नो यच्छत्वयमा प्र भगः प्र बृहस्पतिः ।
प्र देवाः प्रोत सुनुता रायो देवी ददातु नः ॥२॥
वर्यमा, भग र बृहस्पतिदेवले हामीलाई ऐश्वर्यले परिपूर्ण गरुन् समस्त देवता र ऋषीको अधिष्ठात्री, सत्यप्रिय देवी सरस्वतीले भरपूर धन आदि सम्पद प्रदान गरुन्

सोमं राजानमवसेऽग्निं गीर्भिर्हवामहे ।
आदित्यान्विष्णुं सूर्यं ब्रह्माणं च बृहस्पतिम् ॥३॥
हामी आफ्नो संरक्षण र पालनका लागि राजा सोम अग्निदेव आदित्यगण, विष्णुदेव सूर्यदेव, प्रजापति ब्रह्मा र बृहस्पतिदेवलाई स्तोत्रले अगमित्रित गर्दछौं

इन्द्रवायू बृहस्पतिं सुहवेह रुवामहे ।

यथा नः सर्वे इज्जनः सङ्कल्पा सुमना असत् ॥४॥

प्रशंसनीय इन्द्र वायु र बृहस्पतिनाह हामी सम् यज्ञीय कामेमा आदरपूर्वक आमन्त्रित गर्दछौं यी सबै देवताहरु हामीप्रति अनुकूल विचार राख्ने हृषित होऊन् ।

अर्यमणं बृहस्पतिमिन्द्रं दानाय चोदय ।

वातं विष्णुं सरस्वतीं सवितारं च वाजिनम् ॥५॥

हे स्तोता हो तिमीहरु सबैले अर्यमा बृहस्पति इन्द्र वायु विष्णु, सरस्वती, अन्न र बलप्रदाता सवितारदेवलाई आहवान गर । सबै देवता हामीलाई ऐश्वर्य प्रदान गर्नेका लागि यहाँ आऊन् ।

त्वं नो अग्ने अग्निभिर्ब्रह्म यज्ञं च वर्धय ।

त्वं नो देवतातपे रायो दानाय चोदय ॥६॥

हे अग्निदेव तिमी अन्य सबै अग्निसँगै आएर हाम्रो स्तोत्र र यज्ञ अभिवृद्धि गराऊ तिमी धनबैभव प्रदान गर्नका लागि दाताका रूपमा देवतालाई प्रेरित गर ।

[सूक्त ११०]

अग्निं शङ्खगणं देवतां अग्निं छन्दं त्रिष्टुप् अगतीं अनुष्टुप् ।

अयमग्ने जरिता त्वे अभूदपि सहसः सुतो नह्यन्यदस्त्याप्यम् ।

भद्रं हि शर्म त्रिवरुथमस्ति त अग्रे हिंसानामप दिष्टुमा कृधि ॥१॥

हे अग्निदेव स्तोताहरु स्तोत्रले तिम्रो प्राधना गर्दछन् । हे यलका पुत्र अग्निदेव, हाम्रा लागि तिमीयहक अर्को कुरा अन्य पनि छैन तिमीले दिएका कल्याणकारी सुख निश्चित नै तीनै किसिमका दुखबाट संरक्षण प्रदान गर्ने खालका छ । हामी तिम्रो प्रत्यक्ष ज्वालाको पीडित नहोऔं भनेर तिनलाई हामीदेखि परी राख्नु

प्रकृते अग्ने जनिमा पितृयतः साचीव विश्वा भुवना न्युज्जसे ।

प्र सतयः प्र सनिधन्त नो धियः पुरश्चरन्ति पशुपाहव त्मना ॥२॥

हे अग्निदेव यनको सन्निधना गर्दै भएका तिम्रो उत्पत्ति अति मनोहर हुन्छ बन्धुले जस्तै तिमी सम्पूर्ण लोक सुशोभन गराउँछौं अतानले अग्ने ज्वाला देखेर हाम्रो स्तोत्रको उदय भएको छ । यी ज्वाला पशुपालक जस्त आगो बढ्दछन्

उत वा उ परि वृणक्ति बभ्रुदबहोरग्न उलपस्य स्वधावः ।

उत खिल्या उर्वराणां भवन्ति मा ते हेति तविषीं चक्रुधाम ॥३॥

हे दीप्तिमान् अग्निदेव घाँसलाई खाएभैं खडाएर समान गर्दछौं उब्जाउ भूमिलाई तिम्रा प्रभावले राख्ने गराउँछौं । हामी तिम्रो प्रचण्ड ज्वालाको कोपभाजन नबनौं ।

यदुद्धतो निवतो यासि बभ्रुदधरोषि प्रगर्धिनीव सेना ।

यदा ते वातो अनुवाति शोषिर्वपेव शमश्च वपसि प्र भूम ॥४॥

हे अग्निदेव तिमी मार्थदेखि तलसम्म रथ डढाउँदै विजयको आकाङ्क्षा बोकेका सेना भलगायला दिशामा गएभैं जगाडि बढ्दछौं तिम्रा ज्वालाको अनुकूल दिशामा वायु बहँदा हजमले दाहीनुंगो खोईभैं विशाल भूखण्डका वृक्षवनस्पति रित्याउँछौं ।

प्रत्यस्य श्रेष्ठेण वदृश्च एकं नियान बहवो रथासः ।

बाहु यदग्ने अनुमर्मजानो न्यङ्कुलानामन्वेषि भूमिम् ॥५॥

हे अग्निदेव तिमी आफ्नो ज्वाला आरम्भण विस्तृत गर्दै समस्त वनक्षेत्र भस्म पारेर कहिले तल त कहिले माथिका भूभागमा सधैं तिम्रा शरीरको ज्वाला शृङ्खलाबद्ध भएर सेनाको एउटा रथका पछाडि अर्को रथ हिँडेभैं जगाडि बढ्दछ

उत्ते शुष्मा जिहतामुत्ते अर्चिरुते अग्ने शशमानस्य वाजाः ।

उच्छ्वज्वस्व नि नम वर्धमान आ त्वाद्य विश्वे वसवः सवन्तु ॥६॥

हे अग्निदेव तिम्रो ज्वाला मार्थतिर डक्लिबास । तिम्रा नेज र बलपराक्रम बढोस् । आज सबै वसुहरु अति नै नम्र भएर तिम्रो बन्दना गर्दछन्

अपामिदं न्ययन समुद्रस्य निवेशनम् ।

अन्यं कृणुष्वेतः पन्थां तेन याहि वशां अनु । ७॥

हे अग्निदेव ! जलको आधार यस स्थानमा विशाल समुद्र विद्यमान छ । तिमी हाम्रा यस स्थानका अतिरिक्त अन्य मार्ग अपनाऊ । अनि तिमी स्वेच्छापूर्वक वनस्पतितर्फ अगाडि बढ्न सक्दछौ

आयने ते परायणे दूर्वा रोहन्तु पुष्पिणीः ।

हृदाश्च पुण्डरीकाणि समुद्रस्य गृहा इमे ॥ ८ ॥

हे अग्निदेव ! तिमी आउँदा र जाँदा हाम्रा निवासस्थानमा फूलले भरिएका लहरा र दुबो हुर्कियोस् जलाशयमा अनेकौँ किसिमका कमल फुल्नु । समुद्रको जलप्रदेशमा हाम्रो यो निवासस्थल हाम्रै त्यहाँ हामी तिमी तापदेखि सुरक्षित रहन सकौँ

[सूक्त - १६३]

ऋषि - अत्रि माख्य देवता - अश्विनीकुमार छन्द - अनुष्टुप

त्वं चिदत्रिमृतजुरमर्थमश्वं न यातवे ।

कक्षीवन्तं यदी पुन रथं न कृणुथो नवम् ॥ १ ॥

हे अश्विनीकुमार हो ! यज्ञ आदि गर्दागर्दै अत्र ऋषि वृद्ध भद्रसकका थिए । तिमीहरूले उनलाई बलवान बनाएपछि अश्वजस्तै गन्तव्य स्थलमा पुग्न समर्थ भए । कक्षीवान् ऋषिलाई तिमील पुरानो रथ मरम्मत गरेभैं नवजीवन प्रदान गर्थौ

त्वं चिदश्वं न वाजिनमरेणवो यमन्तत ।

दुर्दहं ग्रन्थि न वि श्यतमत्रिं यविष्ठमा रजः । २ ॥

हे अश्विनीकुमार हो ! शोग्रगामी अश्वजस्तै अत्र अर्पित भए । तिमीहरूले बाँधेका थिए तिमीहरूले कसिलो गाँठो खोलेभैं गरी उनलाई मुक्ति दान गर्नु । उनी युवा गुरुबजस्तो भएर यस लोकमा आए

नरा दसिष्ठावत्रये शुभ्रा सिषसतं धियः

अथा हि वां दिवो नरा पुनः स्तोमो न विशसे । ३ ॥

शुभ्रवर्ण र सुन्दर नायक ह अश्विनीकुमार हो । तिमीहरूले अर्पित कार्यकुशलता प्राप्त गर्नका लागि बुद्धि प्रदान गर । हामी दिव्य स्तोत्रले तिमीहरूको प्रशंसा गर्दछौ

चिते तद्वां सुराधसा रातिः सुमतिरश्विना ।

आ यन्नः सदनं पृथौ समने पर्षथो नरा ॥ ४ ॥

श्रेष्ठ अन्नदाता हे अश्विनीकुमार हो ! हाम्रा यज्ञगृहमा अर्पित भएर तिमीहरूले महान् यज्ञको रक्षा गर्थौ । यसबाट निश्चित रूपमा तिमीहरू हाम्रा दानको स्तोत्रका अभिप्रायबाट परिचित छौ भन्ने हामी अनुभव गर्दछौ ।

युवं भुज्युं समुद्र आ रजसः पार ईङ्क्षितम्

यातमच्छ पतत्रिभिर्नासत्या सातये कृतम् । ५ ॥

हे अश्विनीकुमार हो ! समुद्रका तरङ्गमा जताततै दुख लागेर भुज्यालाई उतार्नका लागि तिमीहरू दुवै श्रेष्ठ पतवार भएको नाका लिएर पुग्यौ र उनलाई नष्ट गरेर पुन यज्ञको अनुष्ठान गर्न समर्थ गर्थौ ।

आ वां सुमैः शंयुङ्ख महिष्ठा विश्ववेदसा ।

समस्ये भूषतं नरोत्सं न पिप्युषीरिषः । ६ ॥

सर्वज्ञ नायकस्वरूप हे अश्विनीकुमार हो ! तिमीहरू गगनजस्तै सुर्ख र श्रेष्ठ पूजनीय छौ । हाम्रा नजिकै धन र ऐश्वर्यसँगै खाओ । गर्दका थुन दुधले भरिएभैं हर्मन्तर्धन भाँदिले परिपूर्ण गराऊ

[सूक्त - १०४]

ऋषि - सुपण तार्क्ष्य पुत्र देवता - इन्द्र छन्द - गायत्री बृहत् विष्टार पक्ति

अयं हि ते अमर्त्य इन्द्रत्यो न पत्यते । दक्षे विश्वायुर्वेधसे ॥ १ ॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी सृष्टिका निर्माता हो । अमृतस्वरूप तल वृद्धि गर्ने र जीवनको आधार यो सोमरस अश्वजस्तै भएर तिम्रा नजिकै पुग्दछ

अयमस्मासु काव्य ऋधुर्वज्रो दास्यते ।

अयं विभक्त्यूर्ध्वकृशन् मदमृधुर्न मदम् ॥२॥

दाता इन्द्रदेवको नमस्का वज्र हाम्रा स्तोत्रले वर्णन गर्जयोग्य ह । उनी यसैले ऊर्ध्वकृशन् नामका
मर्षि अथवा ऊर्ध्वनात् साधकको रक्षा गदथ ऋधुदेव यज्ञकर्ताका स्वरक्षक भएभैं इन्द्रदेव पनि
प्रजमानलाई प्रोत्साहित गर्दै पापण प्रदान गर्दछन्

ध्रुवः श्येनाय कृत्स्न आसु स्वासु वसगः । अव दीधेदहीशुव ॥३॥

ऋधुदेव इन्द्रदेव प्रजमानरूपी प्रजाका लागि अति प्रशंसनीय छन् । उनो कर्मशील श्यन अग्निका
निमित्त उनका सन्तानलाई तेज प्रदान गरन्

यं सुपर्ण परावतः श्येनस्य पुत्र आभास्त । शतचक्रं योश्चो वर्तति ॥४॥

तक्षकका पुत्र सुपर्ण श्यनले ऐश्वर्यप्रदाता सोमदेवलाई अति टाढाबाट लिएर आए । सोमले वृत्र
वधका लागि इन्द्रदेवलाई प्रोत्साहित गर्दछन्

यं ते श्येनश्चरुमवुकं पदाभरदरुणं मानमन्धसः ।

एना वयो वि तार्ययुर्जीवस एना जागार बन्धुता ॥५॥

हे इन्द्रदेव । सुन्दर तौ वयको अन्न उत्पादन गर्ने र सुखप्रद सोम श्येनका खुट्टाले ज्यापेर ल्याए
हामीलाई यसैले तिम्रो अन्न र वायु प्रदान गर । सोमले हाम्रो मर्त्री भावना जागृत गर

एवा तविन्द्र इन्दुना देवेषु चिह्नारयाते महि त्वजः ।

ऋत्वा वयो वि तार्ययुः सुक्रतो ऋत्वाधमस्मदा सुतः ॥६॥

सोमरस पान गरर इन्द्रदेव महान् बल र वुख निवगक संरक्षण सामर्थ्यले हाम्रो रक्षा गदछन् । हे
शुभ्र कर्मशील इन्द्रदेव । हाम्रा यज्ञ आदि कर्मले आनन्दित भएर अन्न र दीघायु प्रदान गर । यो
सोमरस तिमी लागि नै पलेर तयार गरिएको हो

[सूक्त १६५]

ऋषि इन्द्राणी । देवता सपत्नी बाधन छन्द अनुष्टुप् पङ्क्ति ,

इमां खनाम्योषधि वीरुध बलवत्तमाम्

यया सपत्नी बाधते यया सविन्दते पतिम् ॥१॥

तद्धरुणा बलशाली औषधि हाम्रो खनेर निकाल्दछौं यसबाट सौतलाई दुःख दिएर स्वर्माका
अमाधारण प्रेम गहन्छ

उत्तानपर्णे सुभगे देवजुते सहस्वति ।

सपत्नी मे परा धम पति मे केवलं कुरु ॥२॥

हे औषधि । तिमी पति माथि फलन्छन् । तिमी स्वर्माका लागि उत्तम सोभाग्ययुक्त छौ । तिमी
देवताबाट निमित्त है । तिमी तेज अत्यन्त प्रख्या ॥३॥ तिमी मेरो सौत हटाऊ । तिमी मेरो स्वर्मालाई
मेरो लागि मात्र प्रेम गर्ने अनन्दक

उत्तराहमुत्तर उत्तरेदुत्तराभ्यः । अथा सपत्नी या ममाधरा साधराभ्यः ॥३॥

ह । अति उत्तम औषधि । हामी उत्कृष्ट बनौं श्रेष्ठमा अति श्रेष्ठता उपलब्ध गरौं । सान्त्र निकष्टमा
पति अति निकष्ट स्थितिमा पुग्न

नह्यस्या नाम गृभ्यामि नो अस्मिन्नमते जने

परमेव परावर्तं सपत्नी गमयामसि ॥४॥

म इन्द्राणी सौताको नाम पनि सुन्न उचित ठान्दैनौं । सौता सर्वका लागि अप्रिय हुन्छ । सौतालाई म
टाढैबाट पर पुर्‍याउन चाहन्छु

अहमस्मि सहमानाथ त्वमसि सासहिः ।

उभे सहस्वती भूत्वी सपत्नी मे सहावहै ॥५॥

हे औषधि । म तिमी महयोगले सौत गराउन चाहन्छु । तिमी पनि यस काव्यमा सम्मर्थ छौ । हामी
दुवै शक्तिले सम्पन्न बनेर सौतालाई शक्तिहीन बनाऔं

उप तेऽथा सहमानामभि त्वाधां सहायसा ।

मामनु प्र ते मनो वत्स गौरिव धावतु पथा वारिव धावतु ॥६॥

हे पतिदेव । म तिमी झिर रक्छे । सिरानीका नजिकै सौतालाई पराजित गराउने औषधि राख्दछु
पराजित गराउने औषधिको प्रभावले आछन्ति गराइ कुदेभैं वा भेलालोत्तर पानी बगभैं तिमी मन
मतिर आकर्षित होस्

[सूक्त - १४६]

ऋषि देवमूनि ऐरमद देवता अरण्यानी छन्द अनुष्टुप्
अरण्यान्यरण्यान्यसौ या प्रेव नश्यसि ।

कथा ग्रामं न पृच्छसि न त्वा भीरिव विन्दती॥१॥

हे वनदेवी, तिम्रो जङ्गलमा हटाहेदै त्रिलाउँछौ तर गाउन जाने मार्ग किन सोध्दैनौ ? निज न वनमा नै किन बस्दछौ ? तिम्रोलाई एकलै बस्न किन डर नलागेको ?

वृषारवाय वतदे यदुपावति चिन्चिकः ।

आघाटिभरिव धावयन्नरण्यानिर्महीयते ॥२॥

कुनै प्राणी सडि डुक्रिएभै कराउँछन् अनि कुनैले चर्चौ गर्दै मानौ उत्तर दिन्छन् त्यस बेला तिनीहरू मानौ वीणाको त्रस्त ध्वनि गर्दै वनको देवीको गुणगान गर्दछन्

उत गावइवादन्युत वेशमेव दृश्यते ।

उतो अरण्यानिः सायं शकटीरिव सर्जति ॥३॥

यस वनमा कतै गाई चर्दै भएभै लाग्दछ भने कतै लहरा झर्दैको घर देखिन्छ । साँझख घाँसडाउरा लिएर गाडा निस्कँदा अरण्यदेवीले घरतिर पठाएभै लपच्छ

गामङ्गैव आ ह्वयति दार्वङ्गैषी अपावधीत् ।

वसन्नरण्यान्यां सायमक्रुक्षदिति मन्यते ॥४॥

हे अरण्यदेवी एउटा मानिस गाई बोलाइरहेको छ भन् भन्ने कान्त काटिरहेको छ वनमा बस्ने मानिस राती विभिन्न खालका शब्द सुनेर डराउँछन् ।

न वा अरण्यानिर्हन्त्यन्यथेनाभिगच्छति ।

स्वादोः फलस्य जग्ध्वाय यथाकामं नि पद्यते ॥५॥

अरण्यका अधिष्ठात्री देवी अरण्यानीले कुनै प्राणीको हिसाब गरेर भएर बाघ आदिले उनीमाथि आक्रमण गर्दैनन् वनमा मधुर स्वादिल फलफूल खाएर स्वेच्छापूर्वक निवास गर्न सकिन्छन् ।

आञ्जनगन्धिं सुरभिं बहुभ्रामकृषीवलाम् ।

ग्राहं मृगाणां मातरमरण्यानिमशसिषम् ॥६॥

मृगको नार्भामा भएको कस्तुरी आदि उत्तम सुगन्धले युक्त, पत्र फलफूल आदि भक्ष्य पदार्थले परिपूर्ण ऋषि कार्य गर्ने र हरिणका माउको रूपमा रहने अरण्यानी देवीको हामी स्तुति गर्दछौ

[सूक्त १४७]

ऋषि सुवेदस ईराष देवता इन्द्र छन्द अगती त्रिष्टुप्

श्रते दधामि प्रथमाय मन्यवेऽह्न्यदवृत्रं नयं विवेरपः ।

उभे यत्त्वा भवतो रोदसी अनु रेजते शुष्मात्पृथिवी चिदद्रिवः ॥१॥

हे हातम वज्र लिएका इन्द्रदेव ! दृष्ट सहार गर्ने प्राणीका चिन्तन गर्ने प्रवाहित गर्ने, धुलोक र पृथ्वीलाई आफ्ना उज्जाले गतिशाल गराउने, तिम्रो जेम्पन उनी राजकहरू शत्रु व्याप्त गर्दछौ ,

त्वं मायाभिरनवद्य मायिनं श्रवस्यता मनसा वृत्रमदयः ।

त्वामिन्नो वृणते गविष्टिषु त्वा विश्वासु हव्यान्विष्टिषु ॥२॥

हे प्रशंसनीय इन्द्रदेव ! तिम्रो यत्र उपयुक्त गर्ने इच्छा गर्दै उज्ज्वल कुशलताले मायावी वृत्रासुरलाई पीडित गर्दछौ ! हामी गाई उपलब्ध गर्न तिम्रै प्रार्थना गर्दछौ हक सम्पन्न गर्न योग्य तिम्रोलाई सबै यज्ञमा मानिसले आह्वान गर्दछन्

ऐषु चाकन्धि पुरुहूत सुरिषु वृधासो ये मधवन्नानशुर्मधम् ।

अर्चन्ति तोकैक तनये परिष्टिषु मेधसाता वाजिनमह्वे धने ॥३॥

अनेकौ स्तोताले आह्वान गर्ने ऐश्वर्यशाली हे इन्द्रदेव ! राजकहरू तिम्रा कृपले वाञ्छित धन पाएर उन्नति गर्दछन् । शक्तिशाली अन्नदाता हे इन्द्रदेव ! उनीहरू पुज्योपादिले सम्पन्न उत्तम हितकारी वैभव प्राप्त गर्नका लागि नै पूजा गर्दछन् ।

स इवु रायः सुभृतस्य चाकनन्मदं यो अस्य रंह्य चिकेतति ।

त्वावृधो मधवन्दाध्वरो मधू स वाजं भरते धना नृभिः ॥४॥

तेजस्वी इन्द्रदेवको सक्रियता र आनन्द सोमरसले बढाउँछ यो कुनै जात्रेहरू नै मन लागेका

ऐश्वर्यका लागि प्रार्थना गर्दछन् । ह ऐश्वर्यवान् इन्द्रदेव । तिमी यज्ञ आदि कम सम्पन्न गर्ने जुन यजमानको ऐश्वर्य वृद्धि गराउँछौ । उनीहरू चाँडै धनधान्य र सेतकले परिपूर्णा वैभव प्राप्त गर्दछन् ।

त्व शर्ध्व्य महिना गृणान उरु कृधि मषवज्जग्धि रायः ।

त्व नो मित्रो वरुणो न मायी पित्वो न दस्म दयसे विभक्ता ॥१॥

हे इन्द्रदेव, महिमामय स्तवमले प्रार्थना गरिँदा हामीलाई तिमी विशाल अलले सम्पन्न बनाउ । हे ऐश्वर्यमय दर्शनीय इन्द्रदेव । हामीलाई तिम्रो निविध पकाएका ऐश्वर्य प्रदान गर । तिमी मित्र र वरुणदेवको जस्तै सबश्रेष्ठ जानले सम्पन्न छौ । हामीलाई तिमी धनधान्य प्रदान गर ।

[सूक्त १६८]

ऋषि पृथुवैन्य देवता इन्द्र छन्द त्रिष्टुप् ।

सुष्वाणास इन्द्र सुमसि त्वा ससवांसश्च तुविनुम्य वाजम् ।

आ नो भर सुवितं यस्य चाकन्तना तना सनुयाम त्वोताः ॥१॥

हे इन्द्रदेव । हामी साम र अत्र आदि हव्य समर्पित गर्दै तिम्रोलाई प्रार्थना गर्दछौ । तिम्रा इच्छाको अनुकूल सम्पदा हामीलाई प्रदान गर । तिम्रा कृपाले हामी आफ्ना परिश्रमबाट उत्तम सम्पदाका अधिकारी बनेौ ।

ऋष्वस्त्वमिन्द्र शूर जालो दासीर्विंशः सूर्येण सद्वाः ।

गुहा हितं गुह्यं गूढहमस्य विभूमसि प्रसवणे न सोमम् ॥२॥

दर्शनीय र शूरवार हे इन्द्रदेव । सूर्यका रूपमा तिमी अमरका प्रजा उत्पन्न हुनासाथ पराजित गर्दछौ । गुफामा लुकेर बसेका अश्वना जलमा गुप्त रेतिले विद्यमान शत्रु पनि तिमी पराजित गर्दछौ । जलको बर्षा हुँदा हामी तिम्रा लागि सामयाग सम्पन्न गर्दछौ ।

अयौ वा गिरो अध्वर्च बिहानुषीणां विप्रः सुमति चकानः ।

ते स्याम ये रणयन्तः सोमैरेतेतः तुभ्य रथोदह भक्षैः ॥३॥

हे इन्द्रदेव । तिमी मन्त्रबाट ऋषिकः श्रेष्ठ स्तोत्रका अभिलाषा ज्ञात र सर्वेश्वर भएर स्तुति स्वीकार गर । सोमरस समर्पित गरेर हामीले तिम्रा स्नेहको भावनालाई पूजा गरेका छौ । त्यसैले हामी तिम्रा आर्तनीय हो । हे रथमा चारट्ट भएका इन्द्रदेव । श्रेष्ठ हव्य पदार्थसँगै स्तोत्र पनि हामी तिम्रा निमित्त समर्पित गर्दछौ ।

इमा ब्रह्मेन्द्र तुभ्यं ससि दा नृभ्यो नृणां शूर शवः ।

तैर्भिर्भव सऋतुर्येषु चाकञ्जुत त्रयस्व गुणत उत स्तोत्र ॥४॥

हे इन्द्रदेव । सबै श्रेष्ठ स्तोत्र तिम्रा लागि न प्रस्तुत गरिएका हुन् । हे वीर इन्द्रदेव । मानिसमा सबश्रेष्ठलाई तिमी शक्ति प्रदान गर । तिम्रसित प्रेमको कामना गर्ने स्तोत्र तिम्रा लागि यज्ञ आदि कम सम्पन्न गर्दछन् । सङ्गठित भएर स्तोत्र पाठ गर्नेलाई तिमी सरक्षण प्रदान गर ।

शुषी हवमिन्द्र शूर पृथ्या उत स्तवसे वेन्यस्याकैः

आ यस्ते योनिं घृतवन्तमस्वारुर्मिर्न निमैर्द्रवयन्त वक्वाः ॥५॥

हे शूरवार इन्द्रदेव । पृथुका गृहवान्माथि ध्यान देऊ । उनका पुत्र पृथुले वेदमन्त्रले तिम्रो अचना गर्दछन् । घिउरूपी हव्ययुक्त भएर यज्ञको अनुष्ठान गर्दै तिम्रो स्तुतिगान गर्ने स्तोत्रालाई स्वाकार गर । तिनीहरू सबै योरातीन्दर जान पानीको भलभैँ तिमीनिर शर्धि पाइपुगन् ।

[सूक्त १६९]

ऋषि अर्चन् हैरयस्मृष देवता सविता छन्द - त्रिष्टुप्

सविता यन्त्रैः पृथिवीमरण्यादस्कम्भने सविता ग्रामवृहत् ।

अश्वमिवाधुक्षद्विनिमन्तरिक्षमतूर्तं बद्ध सविता सपुद्रम् ॥१॥

सृष्टिका उत्पादक सवितादेव आफ्नो नियन्त्रण माधनले पृथ्वी सुम्तिर पार्दछन् । आधार र स्तम्भ विनै धुलोक अलियो रूपमा अन्तरिक्षमा स्थापित गर्दछन् । सवितादेव आधाररहित नै अन्तरिक्षमा रहेको जलराशिका रूपमा अडिएका छन् । अश्वको जस्तै कम्पायमान शरीर भएका मेघबाट जलको वर्षा गराउँछन् ।

यत्रा समुद्रः स्कन्धितो त्वीनदपा नपात्सविता तस्य वेद ।

अतो भूत आ उत्थितं रजोऽतो द्यावापृथिवी अप्रथेताम् । १२।

जल धारण गरेका हुन् अग्निदेव । अन्तरिक्षमा विद्यमान रहँदै मछले पृथ्वी सेचन गर्दछ । त्यस स्थानसित सवितादेव परिचित छन् । सवितादेवबाटै पृथ्वी अन्तरिक्ष र द्युलोक विस्तृत भएका छन् ।

पश्चेदमन्यदभवद्यज्ञत्रममर्त्यस्य भुवनस्य भूना ।

सुपर्णो अङ्ग सवितुर्गुरुत्मान्पूर्वो जातः स उ अस्यानु धर्म । १३।

अविनाशी । पमर सोमले देवताका लागि यज्ञ सम्पन्न गरिन्छ । तै मत्वे सवितादेवभन्दा पछि उत्पन्न भएका हुन् । सवितादेवबाटै सबैभन्दा पहिले 'सुपर्ण' चरौरूप र्ण उत्पन्न भए । सवितादेवको धारणशक्तिका आशारमा नै उनले प्रतिष्ठा प्राप्त गरेका छन् ।

गावइव ग्रामं ययुधिरिवाश्वान्वाश्रेव वत्स सुमना दुहाना

पतिरिव जायामाभि नो न्येतु धर्ता दिवः सविता विश्ववारः । १४।

नन्मा चर्दै गाई घातिर योद्धाहरू युद्धका समयमा घाँवरतिर भखर व्यापको गाई दुध खुवाउन लैने आछातिर र गति पर्नातिर स्वाभाविक रूपले हनागिर गर्छन् । स्वयं धारण गर्ने, सबै तिरबाट ग्रार्थन गरिने सवितादेव हामी यज्ञककहाँ आइपुग्दछन् ।

हिरण्यस्तूपः सवितर्यथा त्वाङ्गिरसो जुह्वे वाजे अस्मिन् ।

एवा त्वाचैन्नवसे वन्दमानः सोमस्येवाशु प्रति जागराहम् । १५।

हे सवितादेव । हाम्रो पिता भङ्गिराको पुत्र हिरण्यस्तूपले यत्र प्राप्तिका लागि गरेका यज्ञमा तिमीलाई आहवान गरेभैं हामी तिमी वन्दना गर्दै सेवा गर्ने गर्दछौं । सोमलताको संरक्षणका लागि यज्ञमान यज्ञको समाप्तिसम्म उत्साहपूर्वक खटेभैं । हामी तिमी सेवामा संलग्न रहन्छौं ।

[सूक्त १५०]

ऋषि मुर्धक वासिष्ठ देवता अग्नी छन्द इहो उपरिष्टाज्ज्योति

समिद्धश्चित्समिध्यसे देवेभ्यो हव्यवाहन ।

आदित्यै रुद्रैर्वसुभिर्न आ गहि मूडीकाय न आ गहि । १।

हे हव्यवाहक अग्निदेव । देवताका निमित्त तिमीलाई प्रदान गराएका छौं । तिमी हाम्रो यज्ञको अनुष्ठानमा आदित्यगण र इन्द्रगण र वसुतागणसँग कल्याणक गर्ने भन्नु ।

इम यज्ञमिद वचो जुजुषाण उपागहि ।

मर्तासस्त्वा समिधान हवामहे मूडीकाय हवामहे । २।

ह अग्निदेव । तिमी यस यज्ञलाई प्रेमपूर्वक सेवन गर्दै हाम्रो ग्रन्थना स्वीकार गर र यहाँ प्रतिष्ठित होऊ । हे तेजस्वी अग्निदेव । हामी सबै मर्तिस यज्ञमा संलग्नता र अपना मुखको संवर्द्धनका लागि तिमीलाई आहवान गर्दछौं ।

त्वानु जातवेदसं विश्ववारं गृणे धिया ।

अग्ने देवा आ वह नः प्रियव्रतान्मूडीकाय प्रियव्रतान् । ३।

हे अग्निदेव । तिमी सबैलाई धारण गर्ने र सबै उत्पन्न पदार्थका जाना हो । हामी उनम स्तोत्रले तिमी प्रार्थना गर्दछौं । हाम्रो सुखका लागि तिमी श्रेष्ठ व्रतको निम्न गालन गर्दै देवतालाई यस यज्ञमा लिएर आऊ ।

अग्निर्देवो दोवतामभवत्पुरोहितोऽग्निं मनुष्याश्च ऋषयः समीधरे

अग्निं महो धनसातावह हुवे मूडीक धनसातये ॥ ४।

दिव्य गुणले सम्पन्न हे अग्निदेव । तिमी देवताका पुरोहित हुँ । सबै मनस्वी र तत्त्वद्रष्टा ऋषिले तिमीलाई प्रदीप्त गराएका हुन् । प्रचुर ऐश्वर्य सम्पदा प्राप्त गर्ने हामी तिमी आहवान गर्दछौं । कल्याणकारी सुख प्राप्तिका लागि हामी तिमी प्रार्थन गर्दछौं ।

अग्निरत्रिं भरद्वाजं गविष्ठिरं प्रावन्नः कण्वं त्रसदस्युमाहवे ।

अग्निं वसिष्ठी हवते पुरोहितो मूडीकाय पुरोहितः । ५।

मङ्गलमा कालमा अग्निदेवले पति भरद्वाज गविष्ठिर कण्व र त्रसदस्यु आदि ऋषिलाई सम्प्री मुग्धित गरेका थिए । पुरोहित वसिष्ठ अग्निदेवको आहवान गर्दछ । अहिलेका मानिस मूत्र पाउनका लागि अग्निदेवको आसना गर्दछे ।

[सूक्त १४१]

ऋषि श्रद्धा कामधेनी देवता श्रद्धा, छन्द अनुष्टुप

श्रद्धयाग्निः समिधयते श्रद्धया हूयते हविः

श्रद्धा भागस्य मूर्धनि वचसा वेदयामास । १।

श्रद्धाले यज्ञको वर्गन प्रवर्तित गने मन्त्रिन्ध र श्रद्धाले ने हविष्मात्रको भाहुनि समर्पित गर्ने मन्त्रिन्ध श्रद्धाले विधुन्को मन्त्रोच्चे स्थान प्राप्त हुने को स्पष्ट भन्न मन्त्रिन्ध

प्रियं श्रद्धे ददतः प्रियं श्रद्धे दिदासत ।

प्रियं भोजेषु यज्वस्विद म उदितं कृधि । २।

हे श्रद्धा तिम्रो दान दिने विचारका दालाल र यभोष्ट फल प्रदान गर हे श्रद्धा यातकलाह तिम्रा हाँमा श्री कुरा मनुमार इच्छित फल प्रदान गर

यथा देवा असुरेषु श्रद्धामुग्रेषु चक्रिरे ।

एवं भोजेषु यज्वस्वस्माकमुदितं कृधि । ३।

हे श्रद्धा उन्ध भाँद देवतल विचार गर मनुमार यज्वान असुरको वितरा गरिदिनाँ है हाँमा यातकलाह तिम्रो यभोष्ट फल प्रदान गर

श्रद्धा देवा यजमाना वायुगोषा उपासते ।

श्रद्धा हव्यमथाकूत्या श्रद्धया विन्दते वसु । ४।

देवता र राजका मानिस वायुदेवका सरक्षणमा श्रद्धाको उपासना गर्नुहुन् यत्न गरामा कुनै तडुलप जग्गत हुँदा उनीहरू श्रद्धाक अभय लिन्छन् श्रद्धाको ने मानिस शनैः शनैः भक्त भावन गर्नु

श्रद्धा प्रातर्हवामहे श्रद्धा मध्याह्नि परि ।

श्रद्धा सूर्यस्य निमृचि श्रद्धे श्रद्धापयेह नः । ५।

हामी प्रातः काल श्रद्धाका आहवान गर्छौ मध्याह्न कालमा श्रद्धाका आहवान गर्छौ सूर्यास्त कालमा पनि श्रद्धाको उपासना गर्दछौ हे श्रद्धा हामी भदताइ तिम्रो श्रद्धाले परिपूर्ण गर

[सूक्त १४२]

ऋषि आश भागवत देवता इन्द्र छन्द अनुष्टुप

शास इत्या महीं अस्यमित्रखादो अद्भुतः ।

न यस्य हन्यते सखा न जीयते कदा चन । १।

हे महात् इन्द्रदेव , तिम्रो शत्रु माने अमला महान र अद्भुत छ , तिम्रो मित्रको कहिल्यै मृत्यु हुँदैन र कहिल्यै शत्रुबाट पराजित पनि हुँदैन भनेर शास ऋषि श्रद्धाका श्रद्धाले

स्वस्तिदा विशस्पतिर्वृत्रहा विमृधो वशो

वृषेन्द्रः पुर एत नः सोमपा अभयद्वरः । २।

इन्द्रदेव सत्यको अत्यन्त गर्ने इन्द्रापालन गर्ने वृत्रासुर विनाश गर्ने युद्धकला शत्रु वशमा गर्ने मित्रको कामना पूरा गर्ने सोमपान गर्ने र अभय दान गर्ने हुन उनी हामीकहाँ आऊन्

वि रक्षो वि मृधो जहि वि वृत्रस्य हनू रुज ।

वि मनुमिन्द्र वृत्रहमित्रस्याभिदासत । ३।

हे इन्द्रदेव रक्षस विनाश गरेर हिंसक दुष्ट भन्ना गर वृत्रासुरको मुख भत्काऊ हे शत्रुनाशक इन्द्रदेव तिम्रा हाँमा संहारक शत्रुजस्तो क्रोध र घमण्ड नष्ट गर

वि न इन्द्र मृधो जहि नीचा यच्च पूतन्यतः ।

यो अस्मै स्विदासत्यधरं गमया तमः । ४।

हे इन्द्रदेव तिम्रो हाँमा शत्रु विनाश गर , हाँमा मनास्ति यगर्जन शत्रुत्वान मुख चुकाउँदै भागेन अन्तक हामीलाई वशमा पार्ने मन धर्का शत्रु खाइलमा हालिदक

अपेन्द्र द्विषतो मनोऽप जिह्यासतो वधम् ।

वि मन्योः शर्म यच्च वरीयो यवया वधम् । ५।

हे इन्द्रदेव । शत्रुको दुष्ट मन विनाश गर हाँमा संहार गर्ने विचारका शत्रु नष्ट गर शत्रुका रिसबाट रक्षा गर्दै हामीलाई शत्रु मुख प्रदान गर र शत्रुबाट याउने मृत्यु रोक ।

[सूक्त १५०]

अपि इन्द्र देवता इन्द्र छन्दः अश्विन

इष्टुयन्तीरपस्युव इन्द्र जातमुपासते । भेजानासः सुधीर्यम् ॥१॥

इन्द्रदेवता नैजिक पुरो उतको मत्ता गर्ने दज खादि सत्कर्म गतमा आफ्ना माताहरूले उनैका उपासना अर्चना गर्दछन् । उनीबाट सुखकार श्रेष्ठ धन उपलब्ध गराउँछन् ।

त्वमिन्द्र बलादधि सहसो जात ओजसः त्वं वृषन्वेषेदसि ॥२॥

हे बलवद्भक्त इन्द्रदेव ! तिमी शत्रु पराजित गर्ने सामर्थ्य र शत्रु ज्ञात छौ तिमी सर्वभन्दा सामर्थ्यशाली र साधकको कामना पूरा गर्ने हो ।

त्वमिन्द्रासि वृत्रहा व्यन्तरिक्षमतिरः । उद् द्यामस्तभ्ना ओजसा ॥३॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी वृत्रहन्ता र अन्तरिक्ष विस्तर गर्ने हो । तिम्रो सामर्थ्यले बृलोकलाई स्थापितत्व प्रदान गर्दछ ।

त्वमिन्द्र सजोषसमर्क बिभर्षि बाहोः । खजं शिशान ओजसा ॥४॥

हे इन्द्रदेव ! आफ्नो कायमा सहयोगी सूर्यलाई तिमीले खोज्ने र अन्तरिक्षमा स्थापित गरेका छौ तिमी आफ्ना सामर्थ्यले वज्रमन्त्र तीक्ष्ण गराउँछे ।

त्वमिन्द्राभिभूरसि विश्वा जतान्योजसा स विश्वं भुव अभवः ॥५॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी आफ्ना शक्तिको सबै प्राणिलाई अर्पण गर्न सक्ने समस्त स्थानमा तिमी प्रभुत्व छ ।

[सूक्त १५४]

अपि यमं वन्यवनी देवता भवतु इन्द्र अनुष्टुप्

सोम एकेभ्यः पवते घृतमेक उपासते

येभ्यो मधु प्रधावति तौश्चिदेवापि गच्छतात् ॥१॥

कनै पितृका लागि सामर्थ्य उपलब्ध रहन्छ र कहिले घृणाको अहृति सेवन गर्दछन् । हे प्रेतात्मा जसको यम मन्त्र रसको धारा त्रय, हत हुन्छ तिमी उनैको ।

तपसा ये अनाधृष्यास्तपसा ये स्वययु

तपो ये चक्रिरे महर्त्ताश्चिदेवापि गच्छतात् ॥२॥

तपस्याका प्रशस्तता जति पनि किस्मको प्रशस्त हुन सक्छ र तपस्याको कारणले स्वर्ग प्राप्त हुन्छ । यसले कतिन तपस्या सम्पन्न गरेका छन् । हे प्रेतात्मा ! तिमी उनैका नैजिक जाऊ ।

ये युध्यन्ते प्रधनेषु शूरासो ये तनूत्यज

ये वा सहस्रदक्षिणस्तौश्चिदेवापि गच्छतात् ॥३॥

हे प्रेतत्मा ! सङ्ग्राममा आफ्ना शत्रुको अहृति दिन नसकिने प्राप्त भएका अथवा अनेकौँ किस्मका दान दिएर आफ्नो कीर्ति यस संसारमा अमर गराएका शूरवीर छन् । हे प्रेतात्मा ! तिमी उनैका नैजिक जाऊ ।

ये चित्पूर्व ऋतसाप ऋतावान ऋतावृधः ।

पितृन्तपस्वतो यम तौश्चिदेवापि गच्छतात् ॥४॥

हे प्रेतात्मा ! हाम्रा सधैं सत्यको रक्षा गरेका नियमित रूपले रत्न खादि सत्कर्ममा लागि रहेका र तपोबलक, धर्म पूवज पितृका नजिकै तिमी जाऊ ।

सहस्रणीथाः कवयो ये गापायन्ति सूर्यम् ।

ऋषीन्तपस्वतो यम तपोजौ अपि गच्छतात् ॥५॥

हे प्रेतत्मा ! जीवनका हजारौँ श्रेष्ठ विधाको विकास गर्ने ब्रह्मा शक्तिका परशक र तपस्वी उत्पन्न भएर तपस्या जीवन बिताउने हाम्रा पुर्खा मनीषी पितृका नैजिक जाऊ ।

[सूक्त १५२]

अपि शिरिम्बिष्ठ भारद्वाज देवता अलक्ष्मीघ्न विश्वेदेवा छन्दः अनुष्टुप्

अरायि काणे विकटे गिरि गच्छ सदान्ते ।

शिरिम्बिष्ठस्य सत्वभिस्तेभिष्वा चातयामसि ॥१॥

हे अलक्ष्मी ! तिमी सधैं दानको निराश र दुर्कल्पित शब्द उतार्ने र अशुद्धी विकृत भावना

भरकी तिमि सबै गिस्टाउँछौ, मानिस नभएक ठाउँतिर जाऊन् अन्तरिक्षलाई धेदन गर्ने मेघका बलले तिमालाई विनाश गर्नेछन् ।

चत्तो इतश्चतामुतः सर्वा भूणान्धरुषी ।

आरम्यं ब्रह्मणस्पते तीक्ष्णश्रुद्धोदृषन्निहि ॥२॥

अलच्छिनले वृक्ष लता शस्य भाविको बड्कुर विनाश गरेर दुर्भिक्ष उत्पन्न गर्दछ, त्यसलाई यस लोक र उस लोकबाट हामी पर हटाउँछौं हे तेजस्वी ब्रह्मणस्पतिदेव । शान्तिरोधिनो तू धननाशक दबीलाई तिमि यहाँबाट पर हटाऊ ।

अदो यद्वायु प्लवते सिन्धोः पारे अपूरुषत् ।

तदा रभस्य दुर्हणो तेन गच्छ पस्तरम् ॥३॥

विकृत आकृति भएकाई अलक्ष्मी, तिमि त्या संरक्षणविना आफैं समुद्रका किनारबाट बाढे गरेका काठमाथि बसेर समुद्रको पल्लो किनारमा जाऊ

यद्वा प्राचीरजगन्तोरो मण्डूरधाणिकोः ।

हता इन्द्रस्य शत्रवः सर्वे बुदबुदयाशवः ॥४॥

हिम्रक र कुन्तिपत शब्द बोलेले हे अलक्ष्मी, तिमि यहाँ जाउँदा बाँर इन्द्रदेवका सत्र शत्रु पानाको फिँजका फोकाफैं विनाश हुन्छन् ।

परीमेह गामनेषत पर्यगिमहवत । देवेष्वक्रत श्रवः क इमौ आ दधर्षति ५॥

सबै दबताले गाईको उद्धर गरे उनले अग्निदेवलाई विभिन्न स्थानमा प्रतिष्ठित गरे - देवताका लागि हविष्यन्न प्रदान गरे - दिनीमाथि आक्रमण गर्ने कसका नामथर छ र ।

[सूक्त १२०]

ऋषि - केतु अग्नेय, देवता - अग्नि । छन्द - गायत्री ।

अग्नि हिन्वन्तु नो धियः सप्तिमाशुमिवाजिषु । तेन जेष्या धनन्धनम् ॥१॥

हाम्रा स्तुतिले अग्निदेवलाई युद्धमा श्रेष्ठ चल्ने छोड्नलाई प्रेरित गरेभैं यज्ञको प्रेरणा दिऊन् जीवन सङ्ग्राममा हामी सबै एक्षयका विजता हुनौं

यया गा आकसमहे सेनयाने तवोत्या । तां नो हिन्व मधत्तये ॥२॥

हे अग्निदेव । तिम्रो विघ्नबधा निवारण गर्ने र स्पर्शमा प्रदान गर्ने शक्तिले हामीलाई जसरी ज्ञान प्राप्त हुन्छ, उसै गरी हाम्रा लागि उत्तम धन पनि प्रदान गर

अग्ने स्थूरं रयिं भर पृथु गोमन्तमधिनम् । अर्द्धि खं वर्तया पणिम् ॥३॥

हे अग्निदेव । स्वस्थ र महान् गाई र गन् अर्धसंहितको प्रचुर धन हामीलाई प्रदान गर आकाश तिम्रै तेजले प्रकाशित छ तिम्रो व्यापारीलाई पनि मार्गदर्शन गराऊ

अग्ने नक्षत्रमजरमा सूर्य रोहयो दिवि । दधज्योतिर्जनेभ्यः ॥४॥

हे अग्निदेव । सबै वस्तु प्रकाशित गराउने नक्षत्रले र निरन्तर गतिशील सूर्यदेवलाई तिम्रैले अन्तरिक्षमा स्थापित गरेका छौ ।

अग्ने केतुर्विशामसि श्रेष्ठः श्रेष्ठ उपस्थसत् बोधा स्तोत्रे वयो दधत् ॥५॥

हे अग्निदेव । ध्वजजस्तो भएर तिम्रो प्रजालाई ज्ञान दिन, प्रिय सर्वश्रेष्ठ छौ । तिम्रो यज्ञशालामा रहेर हाम्रो स्तुति गान स्वीकार गर्दै श्रेष्ठ योगमा प्रदान गर

[सूक्त १२१]

ऋषि - भुवन अन्त्य, देवता - विश्वदेव । छन्द - द्विपदा त्रिष्टुप् ।

इमा नु क भुवना सीषधामेभ्यः त्रिषे च देवाः ॥१॥

हामी यहाँ सबैलेक प्राप्त गरौं । इन्द्रदेव ऊँह नन्दे देवता हाम्रा लागि सुखशान्ति प्राप्त गनमा सहायक होऊन्

यज्ञं च नस्तन्व च प्रजा चादित्यैरिन्द्रः सह चीकृत्याति ॥२॥

इन्द्रदेव र अदित्यले हाम्रो यज्ञ सफल गरुन् अग्नि विरोगी बनाऊन् र हाम्रा सन्तनलाई सद्ब्यवहारमा प्रेरित गरुन्

आदित्यैरिन्द्रः सगणे भरुद्धिरस्माकं भूवविता तनुनाम् ॥३॥

आदित्य र भरुद्धिरस्माकं भूवविता तनुनाम् ॥३॥

हत्वाय देवा असुरान्यदायदेवा देवत्वमभिरक्षमाणाः ॥४॥

देवगणने कृत्र अदि असुर महार गयेर आसुराणां स्थानतर्फ फकते गरका बला अमर देवत्वको मुरगा हुन सकयो

प्रत्यञ्चमर्ममनयञ्चचीभिरादित्स्वधामिषिरा पर्यपश्यन् ॥५॥

स्ताताल न्द आदि देवताका निम्ति दूता यत् आदि कमले युक्त स्तुति प्रन्त गर त्यसपछि सुखले अन्तरिक्षबाट बसडे गरको जल लेख्छ

[सूक्त - १६८]

ऋषि चक्षुःसोम देवता सूर्य छन्द गायत्री

सूर्यो नो दिवस्प्रातु वातो अन्तरिक्षात् । अग्निर्नः पार्थिवेभ्यः ॥१॥

सबैलाई प्रणो प्रदान गर्ने सूर्यदेव छुलाकका अनिष्टबाट हाम्रो रक्षा गरन् अन्रिक्षका अनिष्टबाट हामीलाई बचाउन र पृथिवीको पार्थिवता धागमा रहेका शत्रुबाट रक्षा गर्न

जोषा सवितर्यस्य ते हरः शतं सर्वो अर्हति । पाहि नो दिद्युतः पतन्त्याः ॥२॥

सूर्यो मिमिले यज्ञनीय तेज आका सवितरदेवले हाम्रा मनुनि स्वाकार गरन् र पादुका चम्किला हतियारबाट हामीलाई जोगाउन

चक्षुर्नो देवः सविता चक्षुर्न उत पर्वतः । चक्षुर्धाता दधातु नः ॥३॥

सबैलाई प्रेताा दिने सवितरदेव हाम्रा आँखामा राम्रो ज्योति प्रदान गर्नु पर्वतले नेत्रस्वी नेत्र प्रदान गरन् र चिदात्मा हामीलाई ज्योतिस्मय नेत्र प्रदान गरन्

चक्षुर्नो धेहि चक्षुषे चक्षुर्विष्यै तनुभ्यः । स चेद वि च पश्येम ॥४॥

हे सूर्यदेव हाम्रा नेत्रमा सम्पूर्ण पृथिवीलाई राम्ररी हेन अरने ज्ञान प्रदान गर । हामी निद्रा तंजल नो समार विभिन्न किसिमले आँखा देख्न सकौ

सुसन्दुश त्वा वय प्रति पश्येम सूर्यं वि पश्येम नृचक्षसः ॥५॥

हे सूर्यदेव हामी तिम्रो दर्शन गर्न सकौ मानिसले जेजति देख्न सक्दछन् त्यसलाई हामी विशिष्ट रूपमा देख्न सक्ने

[सूक्त - १६९]

ऋषि शचाः यैलेमी देवता सूर्य छन्द अनुष्टुप

उदसौ सूर्यो अगादुदय मामको भगः ।

अहं तद्विद्वला पतिमभ्यसाक्षि विषासहिः ॥१॥

दुलोकमा रहेका सूर्यदेवको उदय मेरो लागि लौभग्यजनक हो उनका शक्तिले मै मेलै आफ्ना स्वामीलाई वशमा राखेर स्थालाई पराजित गर्ने

अहं केतुरहं मूर्धाहमुग्रा विवाचनी

ममेदनु ऋतु पतिः सेहानाया उपाचरेत् ॥२॥

म नै ध्वजजस्तै जनयुक्त र शिरजस्तै प्रमुख हुँ अग्रा अण स्वामीलाई मधुर वचन बोल्न सहमत पाउँछु मलाई सर्वोत्तम ठानेर स्वामीले मेरो कार्य साथै समर्थन गइन्छ

मम पुत्राः शत्रुहणोऽथो मे दुहिता विरादः ।

उताहमस्मि सञ्जया पत्न्यौ मे श्लोक उत्तमः ॥३॥

मम पुत्र शत्रु नाश गर्न सक्ने होस् र मेरा पुत्री सुदभन्दा अझ राम्रो दुहिले सुशोभित होउन् म सञ्जयाधि विजय प्राप्त गर्छु स्वामी पनि मेरो यशको चना गरन

येनेन्द्रो हविषा कृत्यभवद् द्युभ्युत्तमः

इद तदक्रि देवा असपत्ना किलाभुवम् ॥४॥

यैनेन्द्रो महा स्वामी नन्ददेव असर्थ र अज्ञानविषयत आका छन् देवताका निम्ति यज्ञ अनुष्ठान मैले न सम्झने रौ अद्भ मरा सबै शत्रुलाई अन्त गरिने

असपत्न सपत्नघ्नी जयन्त्यभिभूवरी

आवृक्षमन्यासां वर्धो राधो अस्थेयसामिव ॥१॥

म मौताको विनाश गर इनीहस्माधि विजय प्राप्त गर्दछु अप्तिर क्यक्तिका तेज र ऐश्वर्यजस्तै म
सवै मौताको तेज र धन विनाश गर्दछु

समजैषमिमा अहं सपत्नीरभिभूवरी ।

यथाहमस्य वीरस्य विराजानि जनस्य च ॥६॥

सबैलाई पाजित गन सक्षम म सबै मौतामाधि विजय प्राप्त गर्दछु अप्ति वीर स्वामो इन्द्रदेव र
उनका आफन्तलाई पनि म राम्रो अभिकारमा राख्दछु

[सूक्त - १६०]

ऋषि पूरण वैश्वामित्र देवता इन्द्र । छन्द त्रिष्टुप् ।

तीव्रस्याभिवयसो अस्य पाहि सर्वथा वि हरी इह मुज्व ।

इन्द्र मा त्वा यजमानासो अन्ये नि रीरमन्तुभ्यमिमे सुतासः ॥१॥

हे इन्द्रदेव तिमी लात्र प्रभाव भएको यो सामरस सेवन गर गतिशाल रथमा जोडका अश्व लिएर
ओऊ अन्य यजमानले तिमीलाई खुसी पार्न सक्दैनन् हामी तिमीलाई खुसी पार्नेछौं । तिम्रा निम्ति
य सामरस पलेर तयार गरिएको छ २३५

तुभ्यं सुतास्तुभ्यमु सोत्वास्तत्वां गिरः श्लाघ्या आ ह्वयन्ति ।

इन्द्रेवमद्य सवनं जुधाणे विश्वस्य विद्वो इह पाहि सोमम् ॥२॥

हे इन्द्रदेव तिम्रा निम्ति सोमरस तयार छ र पछि पनि हुनेछ । सबै स्तुतिले तिमीलाई आहवान
गर्दछन् हे सर्वज्ञ इन्द्रदेव चाडै हाम्रा यजमा उपस्थित भएर सामपान गर ।

य उशत मनसा सोममस्मै सर्वह्वा देवकामः सुनोति

न गा इन्द्रस्तस्य परा ददाति प्रशस्तमिच्चारुमस्मै कृणोति ॥३॥

निश्छल भावनाले स्नह र श्रद्धाभक्तपूर्वक सामरस पलेर तयार गर्ने साधकका गाई इन्द्रदेवले
उल्लाउन दिँदैनन् । तिनले यसल र प्रशसनीय ऐश्वर्य प्रदान गर्छन्

अनुस्पृष्टो भवत्येषो अस्म यो अस्मै रोक्न सुनोति सोमम् ।

निररली मघवा त तधाति ब्रह्मद्विषो हन्त्येनामुदिष्टः ॥४॥

इन्द्रदेवका निम्ति सोमरस प्रस्तुत गर्ने धनी मतिशलाई प्रत्यक्ष लाभ हुन्छ । वैभवशाली इन्द्रदेवले
उनका पाखुरा समतेर भयदर्छि मुक्त गरउँदै मोक्षदान प्रदान गर्दछन् उनका कार्यसित द्वेष गर्नेलाई
इन्द्रदेव तुरन्त नष्ट गरिदिन्छन्

अश्वायन्तो गव्यतो वाजयन्तो हवामहे त्वोपगन्तवा उ ।

आभूषन्तस्ते सुमतौ नवाया वयमिन्द्र त्वा शुनं हुवेम ॥५॥

हे इन्द्रदेव । अश्व, गाई र ऐश्वर्यका अभिलाषाले प्रेरित हामी तिम्रा सुखद आगमनको अपेक्षा गर्दछौं
तिम्रा निम्ति नयाँ र अस्तल स्तोत्र रचना गरेर तिमीलाई आहवान गर्दछौं

[सूक्त - १६१]

ऋषि यक्ष्मन्शन प्राजापत्य । देवता इन्द्र राजयक्ष्मन् छन्द त्रिष्टुप् अनुष्टुप्

मुञ्चामि त्वा हविषा जीवनाय कमज्ञातयस्मादुत राजयक्ष्मात् ।

प्राहिर्जग्राह यदि वैतदेनं तस्या इन्द्राग्नी प्र मुमुक्तमेनम् ॥१॥

हे रोग यजका हवै याति द्रव्यले हामी तिम्रा अज्ञान रोग र राजयक्ष्मा मुक्त पार्दछौं । यस बेला
कनै पाए जत्रो यस रोगलाई बुझ्न दिने भने त्यसबाट इन्द्रदेव र अग्निदेवले मुक्ति प्रदान गर्छन्

यदि क्षितापुयर्धि वा परेतो यदि मृत्योरन्ति कं नैत एव ।

तमा हरामि निक्षितेरुपस्थादस्यार्धमेत शतशारव य । २ ।

रोगका अन्य संकेत, ऊ यस लक्ष्माबाट जनेछ र ऊ मृत्युका नरक पुगेका छ भने पनि उसलाई
मृत्युदत्त निक्षितबाट रिक्त र लाउन सकिन्छ नरक त्यसलाई छोएको छु त्यसो हुँदा ऊ मय वर्षामम्म
जीवित रहन्छ

सहस्राक्षेण शतशारदेन शतायुषा हविषहोषमेनम् ।

शतं यथेम शरदौ नयातीन्द्रो विश्वस्य दुरितस्य पारम् ॥३॥

हामीले प्रदान गरेको आहुतिका हजार आँखाले सय वर्षको लागि जीवन थाम्दछ सम्पूर्ण दुःख मेटाएर इन्द्रदेवले दीर्घायु प्रदान गरुन्

शतं जीव शरदौ वर्धमानः शतं हेमन्ताञ्छतमु वसन्तम् ।

शतमिन्द्राग्नी सविता बृहस्पतिः शतायुषा हविषेम पुनर्दुः ॥४॥

हे रोगमुक्त प्राणी निम्नतर बढिरहने तिमी सय वटा शरद मय वटा हेमन्त र सय वटा वसन्त मुखपूर्वक बाँच । इन्द्रदेव अग्निदेव सवितादेव र बृहस्पतिदेव हविष्यान्नद्वारा सन्तुष्ट भएर तिमीलाई सय वर्षसम्मका लागि जीवनशक्ति प्रदान गरुन्

आहार्यं त्वाविदं त्वा पुनरागाः पुनर्नव ।

सर्वाङ्ग सर्वं ते चक्षुः सर्वमायुश्च तेऽविदम् ॥५॥

हे रोगी मानिस ! तिमीलाई हामीले मृत्युपाशबाट फिर्ता ल्याएका छौं । पुन नयाँ जीवन पाएका मानिस ! हामी तिम्रा नजिकै फेरि आयौं हे सर्वाङ्ग स्वस्थ मानिस ! तिम्रा लागि सम्पूर्ण विश्व हेर्न सक्ने आँखा र आयु हामीले उपलब्ध गरयौं ।

[सूक्त १६०]

ऋषि रक्षोहा ब्राह्म देवता गर्भसंज्ञाव प्रार्थन छन्द - अनुष्टुप्

ब्रह्मणाग्निः सविदानौ रक्षोहा बाधतामिति ।

अमीवा यस्ते गर्भं दुर्णामा योनिमाशये ॥१॥

हाम्रा स्तेत्रले प्रसन्न भएर अग्निदेवले शरीरका सबै बाधा निम्त्या गरुन् हे नारी तिम्रा शरीरमा रोगको विकार देखिने वा नदेखिने गरी छ भने अग्निदेवले हटाउन

यस्ते गर्भममीवा दुर्णामा योनिमाशये ।

अनिष्टं ब्रह्मणा सह निष्कव्यादमनीनशत् ॥२॥

हे नारी ! तिमीलाई सताउन र तिम्रो सिर्जन र धारण गर्ने श्रमता गर्ने रोगरूपी असुर प्रवृत्ति अग्निदेवले नाश गराउनु भनी हामी उनको स्तुति गर्दै

यस्ते हन्ति पतयन्तं निषत्सुं यः सरोसुपम्

जातं यस्ते जिघासति तमिती नाशयामसि ॥३॥

हे स्त्री विभिन्न रोगका रूपमा जुनसुकै पैशाचिक शक्ति तिम्रा गर्भलाई दुःख दिन खोज्छ न्यसले तिम्रा सन्तान पिदछ भने ती सबै तिमीबाट पर पलायन भए गरी

यस्त ऊरु विहरत्यन्तरा दम्पती शयै ।

योनिं यो अन्तररेदिह तमिती नाशयामसि ॥४॥

हे नारी थाहा पाएर वा नपाएकन तिम्रा शरीरमा सन्तान नभएको भए सन्तानले दुःख दिन छोड्ने जुनसुकै विद्वतिले अग्निदेवका सहायताले हामी निम्त्या

यस्त्वा भ्रता पतिभूत्वां जारो भूत्वा निषद्यते

प्रजां यस्ते जिघासति तमिती नाशयामसि ॥५॥

हे स्त्री तिमीसित दाजुभाइका रूपमा पतिको रूपमा वा भ्राता र रूपमा पाएर तिम्रा सन्तान नाश गर्ने छल गर्न लागेका रोगलाई हामी यहाँबाट दृढा पुर्णार्थले

यस्त्वा स्वप्नेन तमसा मोहयित्वा निषद्यते ।

प्रजां यस्ते जिघासति तमिती नाशयामसि ॥६॥

हे नारी स्वप्न अवस्थामा र निद्राएका बला तिमीलाई मोहना गर्ने नजिकै भएर तिम्रा सन्तान नाश गर्ने विचारमा लागेका रोगलाई हामी दाढा पुर्णार्थले

[सूक्त १००]

ऋषि विवृहा काश्यप देवता यक्षमन्त्र छन्द - अनुष्टुप्

अक्षीभ्या ते नासिकाभ्यां कर्णाभ्यां ह्रुबुकादधि ।

यक्ष्म शीर्षण्यं मस्तिष्काज्जिह्वाया वि वृहामि ते ॥१॥

हे रोगी तिम्रा दुवै आँखा दुवै कान दुवै नाकका खाल छिन्ने उनको मस्तिष्क र जिह्वाबाट हामी यक्ष्म रोग हटाइदिन्छौं

ग्रीवाभ्यस्त उष्णिहाभ्यः कीकसाभ्यो अनुब्रूयात् ।

यक्ष्मं दोषण्यं पंसाभ्यां बाहुभ्यां विहामि ते ॥२॥

हे रोगी , तिम्ना गधन नाड माथिल्ला नोट स्नायु, हाडजोनी, काँध पाखुरा र भित्री भागबाट यक्ष्मा रोग हटाइदिन्छौं

आन्त्रेभ्यस्ते गुदाभ्यो वनिष्ठोहृदयादधि ।

यक्ष्मं मतस्नाभ्यां यक्मः प्लाशिभ्यो वि वृहामि ते ॥३॥

तिम्नो अँत, गुदा नसा, हृदय, मूत्राशय, यक्म र अन्य पाचन प्रणालीका अवयवको रोग निवारण गर्दछौं

ऊरुभ्यां ते अष्टीवद्धां पाष्णिभ्यां प्रपदाभ्याम् ।

यक्ष्मं श्रोणिभ्यां भासदाद्वंसो वि वृहामि ते ॥४॥

हे रोगी तिम्ना दुवै तिम्ना, पिँडोला घुँडा कुकुँच्च पैताला हत्केला, नितम्ब, कम्मर र गुदाबाट हामी यक्ष्मा रोग निवारण गर्दछौं

मेहनाद्वनकरणाल्लोमभ्यस्ते नखेभ्यः

यक्ष्मं सर्वस्मादात्मनस्तमिदं वि वृहामि ते ॥५॥

तिम्ना नङ, रौं प्रजनन अङ्गबाट र समस्त शरीरबाट हामी रोग हटाइदिन्छौं

अङ्गादङ्गाल्लोमोलोमो जातं पर्वणिपर्वणि ।

यक्ष्मं सर्वस्मादात्मनस्तमिदं वि वृहामि ते ॥६॥

प्रत्येक अङ्ग, प्रत्येक रौं र शरीरका जोनीमा रहेका रोगका गुँडबाट रोग हटाईन्छौं

[सूक्त - १६४]

ऋषि प्रचेता आङ्गिरस देवता दुःस्वप्ननाशन छन्द अनुष्टुप् त्रिष्टुप् पक्त

अपेहि मनसस्पतेऽप क्राम परश्चर

परो निर्वृत्या आ चक्ष्व बहुधा जीवतो मनः ॥१॥

हे दुःस्वप्न ! तिम्नाले हाम्रो मन आफ्ना यक्ष्मनमा पारेका छौं तिमी यहाँबाट पर भाग, पर कुनै देशमा गएर आफ्नुकुसी विचारण गर निस्कति देवता यहाँबाट टाढै रहन्छन्, उनीसित गएर जीवित व्यक्तिका मनको रहस्य विशाल गराइदेऊ भन त्यसै गरी मनको रहस्य मान्ने दुःस्वप्न नामको मानसिक अस्वस्थता विनाश गरिदेऊ ।

भद्रं वै वरं वृणते भद्रं युञ्जन्ति दक्षिणम् ।

भद्रं वैवस्वते चक्षुर्बहुत्र जीवतो मनः ॥२॥

मानिल्ले असल फलकै आशा गरेको हुन्छ मानिस असल फलकै रहर्न हो विवस्वतका पुत्र घमबाट हामी शुभदृष्टिको कामना गर्दछौं हाम्रो मन विभिन्न खालका असल कुरामा रमाउने होस्

यदाशसा निः शसाभिश्शसोपरिम जाग्रतो यत्स्वपन्तः ।

अग्निर्विधान्यप दुष्कृतान्यनुष्ठान्यारोअस्मद्भ्रातु ॥३॥

निराश भएका बेला, आशा सफल बनाउँदा, जागा अवस्थामा र निद्रामा हामीबाट हुने सबै पापकर्म र कष्टदायक कर्मको फल अग्निदेवले हामीबाट पर पारिदिउन् ।

वदिन्द्र ब्रह्मणस्पतेऽभिद्रोहं चरामसि ।

प्रचेता न आङ्गिरसो द्विषतां पातव्हसः ॥४॥

हे इन्द्रदेव र ब्रह्मणस्पतिदेव ! हामीबाट स्वप्न अवस्थामा तिम्राप्रति कुनै पापकर्म भएमा क्षमा गर अङ्गिराका पुत्र प्रचेताले पापजन्य अमङ्गलबाट हाम्रो रक्षा गरन्

अजैष्माद्यास्तनाम चाभूमानागसो वयम्

जाग्रत्स्वप्नः सङ्कल्पः पापो यं द्विष्यस्तं स ऋच्छतु यो नो द्वेष्टि तमुच्छतु ॥५॥

आज हामी विजयी भएपछि प्राप्त गर्नुपर्ने वैभव उपलब्ध गर्दै निरपराध भएका छौं । जागा र निद्रा अवस्था वा मनको सोचाइसम्बन्धी गरेका सबै पाप द्वेष गर्ने शत्रुलाई प्राप्त होऊन् हामी जोसित विद्वेष गर्दछौं, सबै पाप उनीहरूतिरै जाऊन्

[सूक्त १६५]

ऋषि कपोत नैर्मृतः । देवता विश्वेदेवा । छन्द त्रिष्टुप् ।

देवाः कपोत इषितो यदिच्छन्द्तो निर्ऋत्या इदमाजगाम ।

तस्मा अर्चाम कृण्वाम निष्कृतिं शं नो अस्तु द्विपदे शं चतुष्पदे ॥१॥

हे देवता हो ! निर्ऋतदेवको दूत या मलेबा दुःख दिने विचारले हाम्रो घरमा आएको छ त्तो बाधा निवारणका लागि हामी देवतलाई हविले अर्चना गर्दछौं । हामी हविले पाप हटाउँछौं । हाम्रो अग्रनाति र गाई, अश्व आदिले मुखशान्ति पाऊन् ।

शिवः कपोत इषितो नो अस्त्वनागा देवाः शकुनो गृहेषु ।

अग्निर्हि विप्रो जुषतां रुबिनः परि हेतिः पक्षिणी नो वृणक्तु ॥२॥

हे देवताहरू हो ! हाम्रा घरमा आएको कपोत कल्याणकारी र निष्पप होस् । ज्ञानवान् र आत्मीय अग्निदेवले हाम्रो इवि सेवन गरुन् । उनैका कृपादृष्टिले मेरो मुखबाट भएको पक्षी हामीबाट टाढै रहोस् ।

हेतिः पक्षिणी न दधात्यस्मानाष्ट्यां पदं कृणुते अग्निधाने ।

शं नो गोभ्यश्च पुरुषेभ्यश्चास्तु मा नो हिंसिदिह देवाः कपोतः ॥३॥

तिरछा पँखेटा भएको यस कपोतले हाम्रो अग्निबाट नगरास् । अग्निबाट प्रतिष्ठित हुने विस्तृत स्थानमा यो विराजमान होस् । गाई र मानिसका लागि या सुखदायक न होस् । हे देवता हो ! यस कपोतले हामीलाई यहाँ नमार्होस् ।

यदुलूको वदति मोभमेतद्वत्कपोतः पदमग्नौ कृणोति ।

यस्य दूतः प्रहित एष एतत्तस्मै यमाय नमो अस्तु मृत्यवे ॥ ४ ॥

यस लाट्कासेरले गरेका अमङ्गल ध्वनिको प्रभाव निष्फल होस् । अग्निमा गएको कपोत पनि निष्प्रभावी होस् । स्वामीबाट प्रेरित भएर कर्तव्यका रूपमा आउने मन्त्रको यसले नमस्कार छ ।

ऋचा कपोतं नुदत प्रणोदमिधं मदन्तः परि गां नयध्वम् ।

सयोपयन्तो दुरितानि विश्वा हित्वा न ऊर्जं प्र पतात्पतिष्ठः ॥५॥

हे देवता हो ! उत्तम मन्त्रले स्तुति गर्दाखेरि त्याग्न योग्य करतलाइ हाम्रो घरबाट टाढै राख्न आहुतिले प्रसन्न भएर पाप नाश गर्ने गाई हामीलाई उपलब्ध नगर्न । यो तीव्रतामा न होस् । यत्र परित्याग गरेर अर्कोतिर ँडेर जाओस् ।

[सूक्त १६६]

ऋषि ऋषभ वेराज शंखर । देवता - सपत्न हन्ता । छन्द यनुष्टुप् महापद्मिन् ।

ऋषभ मा समानानां सपत्नानां विषासहिम् ।

हन्तारं शत्रूणां कृधि विराजं गोपति गवाम् ॥१॥

हे इन्द्रदेव ! हामीसरहका व्यक्तिका माझमा हामीलाई श्रेष्ठता प्रदान गर । शत्रु पराजित गर्न हामी विशेष समर्थ बनेौं । शत्रु संहार गरेर शोभायमान हुँदै हाम्रो गाइका धनो बनेौं ।

अहमस्मि सपत्नहेन्द्र इवारिष्टो अक्षतः ।

अधः सपत्ना मे पदोरिमे सर्वे अभिष्ठिताः ॥२॥

म शत्रुनाशक हुँ । इन्द्रदेवलाई भैंस मलाई पनि कसले हल्या वा बाघात गर्न सक्छैन । सबै शत्रु म पैतालाले कुल्चुँ र तिनको अपमान गरूँ ।

अत्रैव वोऽपि नह्याम्युभे आर्त्नी इव ज्यया ।

वाचस्पते नि षेधेमान्यथा मदधरं वदान् ॥३॥

हे शत्रु हो ! धनुषको दुवै छेउ प्रत्यञ्चले बाँध्नुभै म निर्माहकलाई यसै ठाउँमा बाँध्नु । हे वाचस्पतिदेव ! हाम्रा वार्तामा वाधा हाल्न यिनलाई रोक् ।

अभिभूहमागमं विश्वकर्मेण धाम्ना ।

आ विश्वत्मा वो व्रतमा वोऽहं समितिं ददे ॥४॥

सबैलाई पराजित गर्ने म सर्वसमथ तजले सम्पन्न भएर आएको छु । हे शत्रु ! म तिमी बुद्धि कम् । मङ्गलत अस्तव्यस्त परिनिन्दु ।

अप्रज्ञावाह प्रज्ञा न मे वेग र तस्मात्तु ईशुदा न मे श्मको योगेना प्राप्य मेरु म तिमीभवा दुर्ले
बनेको छु यसैले तिमीहरूका बीचमा शेष भगवन्तो शक्त नर प्राप्त गरेको छु जलमा रहेने
भगवतो जस्ता तिमहरू मा पलामा मनि रहन कर डी नर

हे इन्द्रदेव मधुर गणेश तिम्र अर्पित कर छ तिम्रो नै कर गरिखेक कलशमा धाक
मोमसका अर्धित छ तिम्र लागि मनको ऐश्वर्य कर सन्तान प्रदान गर तपस्या गर तिम्रले
स्वर्ग विजय प्राप्त करेको छ

मोक्षोक्तं १०८ प्राज्ञेन समस्तं ब्रह्मण्य भगवतु इति शुद्धवर्णा हामं नजिकै
मोक्षोक्तं १०८ प्राज्ञेन समस्तं ब्रह्मण्य भगवतु इति शुद्धवर्णा हामं नजिकै
हामं नजिकै शुद्धवर्णा हामं नजिकै शुद्धवर्णा हामं नजिकै शुद्धवर्णा हामं नजिकै

म रात्र सम है वरागवका मीक हस्यति । अनुमति का जरणाम रहन्तु । हे श्रदेव म
मि सुतु सुतु हे जगत्कल विघटन तिम्रा निदशम मने कलशम प्रचक यत्कन स्मेरस
मेलन गको है

है बलरूनी इन्दव
नमो भगवते वासुदेवाय
एक, छै इन्द्रमरुत सैन्य भार मरु
अनर्गल प्रजालामा सोम लेले कम
गतिने गरि सैन्य उन्नयन गरि

तंत्र वेगमा बहने अ पदैकक 'हचको' हांमा गुणागत गर्दछौं । उनी विभिन्न किसिमको ध्यान उत्पन्न गर्दै 'वेटो'बला बत्तर्दै एकका ध्यान गर्दै र चर्नैरि एता' वार्ण उत्पन्न गरउँदै गमन गर्छन् । तिनले पृथ्वीको धलोकोमिडर जातले पयउँछन् ।

नमस्कृत्य च शतं लोकोत्तमं ।
 नमस्कृत्य च शतं लोकोत्तमं ।
 नमस्कृत्य च शतं लोकोत्तमं ।

यन्तश्चिरं 'व'भ्रम मागम चल्ले नायु कहिल्ल्ये स्थिर छैनन् जलका मित्र घण्टाभन्दा पहिले जन्मेने र सत्यधर्मका अभिषिक्त आयुदेव कहाँ उन्नत भएर कताबाट आए ।

आत्मा देवानां भुवनस्य गर्भो यथावशं चरति देव एषः ।

धोषा इदस्य शृण्वरे न रूपं तस्मै वाताय हविषा विश्वेम् ॥४॥

वायुदेव समस्त देवताका आत्मा र भुवनका गर्भरूप हुन् यिनी स्वेच्छले विचरण गर्छन्, यिनको शब्द नै विचित्र सुनिन्छ यिनको स्वरूप प्रत्यक्ष रूपमा देखिँदैन यी वायुदेवलाई हामी हवि समर्पित गर्दै अर्चना गर्दछौं

[सूक्त - १५९]

ऋषि - शबर काशीवत देवता गार्ह छन्द त्रिष्टुप्

मयोभूर्वातो अभि वातुसा ऊर्जस्वतीरोषधीरा रिशन्ताम्

पीवस्वतीर्जीवधन्याः पिबन्त्ववासाय पद्वते रुद्र मृड ॥१॥

सबैलाई सुख दिने वायुदेव गाईतिर बहन्छन्, बल प्रदान गर्ने ऋषि गार्हले सेवन गर्नु श्रेष्ठ र प्राणलाई सन्तुष्टि प्रदान गर्ने जलको सेवन गर्नु, हे रुद्रदेव भुवनपी पोषक यस दिने गार्हलाई सुख प्रदान गर

याः सरूपा विरूपा एकरूपा यासामग्निरिष्ट्या नामानि वेद ।

या अङ्गिरसस्तपसेह चक्रुस्ताभ्यः पर्जन्य महि शर्म यच्छ ॥२॥

उस्तै रूपरङ्ग, विभन्न वर्ण र एकै आकृतिका गाईलाई अग्नदेव चिन्दछन् हे पर्जन्य अङ्गिरस तपस्याका साधनले उत्पन्न गरेका गाईलाई सुख प्रदान गर

या देवेषु तन्वमैरयन्त यासां सोमो विश्वा रूपाणि वेद

ता अस्मभ्यं पयसा पिब्यमानाः प्रजावतीन्द्र गोष्ठे रीरीह ॥३॥

देवयज्ञका लागि आफ्ना शरीरबाट दुध प्रदान गर्ने सोमदेवका अस्मका दुध आदिको रसका ज्ञान पाएका गाई हुन् । हे इन्द्रदेव आफ्ना दुधले पोषण प्रदान गर्ने गाईलाई अमल सन्तानयुक्त बनाएर हाम्रा गोठमा पठाइदऊ

प्रजापतिर्मह्यमेता रराणो विश्वेदैवैः पितृभिः संविदानः ।

शिवाः सतीरुप नो गोष्ठमाकस्तासां वयं प्रजया सं सदेम ॥४॥

देवता र पितृहरुसित परामर्श गरेर प्रजापतिले यी उत्तम गन्तव्यमा हामलाई दिएका हुन् । यी सबै गाई हितकारी बनाएर उनले हाम्रा गोठमा पठाऊन् । तिनीबाट सन्तान र दुध पाएर हामी वैभवशाली बनेौं ।

[सूक्त - १७०]

ऋषि - विभ्राट् सौर्य, देवता - सूर्य छन्द गार्तो आस्तार पङ्क्ति

विभ्राड् बृहत्पिबतु सोम्यं मध्वयुदधद्वजपतावविहृतम् ।

वातजुतो यो अभिरक्षति त्स्ना प्रजाः पुषोष पुरुधा वि राजति ॥१॥

अत्यन्त तेजस्वी सूर्यदेव प्रचुर मात्रामा सोमपान गर्नु याजकलाई आधारहित लामो आयु प्रदान गर्नु । सूर्यदेव वायुबाट प्रेरित रश्मिका माध्यमबाट सम्पूर्ण जगत्को पोषण गर्दछन् र उनलाई आभ आदिले पुष्ट गरेर विविध रूपमा प्रकाशित गर्दछन्

विभ्राड् बृहत्सुभृतं वाजसातमं धर्मन्दिबो धरुणे सत्यमर्षितम् ।

अमित्रहा वृत्रश्चा दस्युहन्तं ज्योतिर्जज्ञे असुरहा सपत्नहा ॥२॥

विशेष तेजयुक्त, महान्, उत्तम पोषक, अन्न र बलप्रदायक धर्मका कारण आकाश धारण गर्ने शत्रुनाशक, वृत्रसंहारक, दुष्ट र राक्षसका विनाशक सूर्यदेव आफ्नो प्रकाश चरितरि विस्तृत गर्दछन् ।

इदं श्रेष्ठं ज्योतिषां ज्योतिरुत्तमं विश्वजिद्धनजिदुच्यते बृहद्

विश्वभ्राड् भ्राजो महि सूर्यो दृश उरु पप्रथे सह ओजो अच्युतम् ॥३॥

प्रकाशपुञ्ज, सर्वश्रेष्ठ ज्योतिरूपी सूर्यदेव विश्वविजेता हुन् प्रकाशमान, धनविजेता, महान् जगतका प्रकाशक, अविनाशी सूर्यदेव ओज प्रसार गर्दछन् ।

विभ्राजज्योतिषा स्वर्गयच्छो रोचनं दिवः ।

येनेमा विश्वा भुवनान्याभूता विश्वकर्मणा विश्वदेव्यावता ॥४॥

हे दिव्यलोकगामी सूर्यदेव ! तिमी आफ्ना ज्योतिले साग विश्व प्रकाशित गर्दछौं विश्वसंरक्षक र कल्याणकारी तेजले तिमी यी सबै लोकलाई पोषण प्रदान गर्दछौ ।

[सूक्त - १७१]

ऋषि - इट भार्गव । देवता - इन्द्र । छन्द - गायत्री ।

त्वं त्वमिन्द्रो रथमिन्द्रं प्रावः सुतावतः । अशूणोः सोमिनो हवम् ॥१॥

हे इन्द्रदेव ! इट नामका तीव्र गति भएका ऋषिले पैलेको सोमरस समर्पित गर्दा तिमिले उनलाई दिव्य सुरक्षण प्रदान गर्नु र सोमयुक्त उनका स्तोत्रको अभिप्राय सुन्नु ।

त्वं मखस्य दोधतः शिरोऽव त्वचो भरः । अगच्छ सोमिनो गृहम् ॥२॥

हे इन्द्रदेव ! तिमिले देवताका नजिकबाट भाग्ने यज्जमा आधा हाल्नेको यउको शरीरबाट छुट्यायो र सामयुक्त हाम्रा यो इट ऋषिका घरमा तिमि पर्यो ।

त्वं त्वमिन्द्र मर्त्यमास्त्रबुध्नाय वेन्यम् । मुहुः श्रध्ना मनस्यवे ॥३॥

हे इन्द्र ! अस्त्रबुध्नाका पुत्रले बारम्बार तिमी प्रार्थना गरे, त्यसो हुँदा तिमिले वेनका पुत्र पृथुलाई उनका अधीनस्थ गरायो ।

त्वं त्वमिन्द्र सूर्यं पश्चा सन्तं पुरस्कृधि । देवानां चित्तिरो वशम् ॥४॥

हे इन्द्रदेव ! सूर्य पछि सूर्य पश्चिममा अस्ताएपछि कता गए भनेर देखेताले पनि जानेका हुँदैनन् त्यसपछि तिमि सूर्यदेवलाई विहानीपख पूर्वतिर प्रकट गराउँछौ ।

[सूक्त - १७२]

ऋषि - रुक्मं आङ्गिरस । देवता - उषा । छन्द - द्विपदा विराट् ।

आ याहि वनसा सह गावः सचन्त वर्तनि यदूधभिः ॥१॥

हे उषादेवी ! मन पर्ने प्रकण्ठमा तिमि पृथ्वीमा आऊ । दुधले भरिएका धुन भएका गाई बाटामा हुनेछन् ।

आ यामि यस्या धिया मंहिषो जायन्मखः सुदानुभिः ॥२॥

हे उषादेवी ! रघु स्तोत्र ग्रहण गर्न तिमि आऊ यज्ञिकहरू उत्तम दानसामग्री लिएर असल भावनाले यज्ञ सम्पन्न गर्दछन् ।

पितृभूते न तन्तुमित्सुदानवः प्रति दध्मो यजामसि ॥३॥

अन्नको सङ्ग्रह गरेर हामी अति राम्रो द्रव्य दान गर्न प्रस्तुत छौ । सूत्रजस्तै यज्ञ हामी विस्तृत गर्दछौ र यज्ञबाट उषादेवीको स्तुति गर्दछौ ।

उषा अप स्वसुस्तमः सं वर्तयति वर्तनि सुजातता ॥४॥

उषादेवी 'उर्वारहिर्नाजस्ते' रत्रिको अन्धकार आफ्नै रश्मिले हटाउँदै उत्तम प्रकाशले आफ्नो मार्ग प्रकाशित गराउँछन् ।

[सूक्त - १७३]

ऋषि - ध्रुव ऋङ्गिरस । देवता - राजा । छन्द - अनुष्टुप् ।

आ त्वाहार्धमन्तरेधि ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिः ।

विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्तु मा त्वद्राष्ट्रमधि भ्रशत् ॥१॥

हे राजन् ! तिमिलाई दम्भ ठाउँको अधिराजि र स्वामी बनाएका छौ । नित्य अविचल र स्थिर भएका तिमिलाई प्रजाले रुचाऊन् ! तिम्रा कारणले राष्ट्रको गौरव क्षीण नहोस् ।

इहैवैधि माप च्योष्ठाः पर्वत इवाविचाचलिः

इन्द्र इवेह ध्रुवस्तिष्ठेह राष्ट्रमु धारय ॥२॥

तिमी यसै ठाउँमा अडिग हेऊ कहिल्यै पदवञ्चित नभईकन पर्वतजस्तै निश्चल भएर यस, स्वर्गमा इन्द्रदेव भएजस्तै पृथ्वीमा तिमि स्थिर शासन र राष्ट्रको नेतृत्व गर ।

इममिन्द्रो अदीधरद् ध्रुवं ध्रुवेण हविषा ।

तस्मै सोमो अधि ब्रवत्तस्या उ ब्रह्मणस्पतिः ॥३॥

इन्द्रदेवले यस अधिपत्यलाई अक्षय यज्ञनीय सामग्री उपलब्ध गराएर स्थिरता प्रदान गरन्, सोमले आफ्नो आत्मोप मान्न् ब्रह्मणस्पतिले पनि आत्मोप मान्न् ।

ध्रुवा चौध्रुवा पृथिवी ध्रुवासः पर्वता इमे ।

ध्रुवं विश्वमिदं जगद् ध्रुवो राजा विश्वामयम् ॥४॥

आकाश पृथिवी र सम्पूर्ण पर्वत निश्चल भएभैं प्रजाका स्वामी राजा निश्चल रहून्

ध्रुवं ते राजा वरुणो ध्रुवं देवो बृहस्पतिः ।

ध्रुवं त इन्द्रश्चानिश्च राष्ट्रं धारयतां ध्रुवम् ॥५॥

हे राजन् , तिघ्रो राष्ट्र वरुणदेवले स्थायी गरून् दिव्य गुणले सम्पन्न बृहस्पतिदेवले स्थिरता प्रदान गरून् इन्द्रदेव र अनिदेवले तिघ्रो राष्ट्र स्थिर रूपले धारण गरून् ।

ध्रुवं ध्रुवेण हविषाभि सोमं मृशामसि ।

अथो त इन्द्रः केवलीविंशो बलिहृतस्करत् ॥६॥

नित्य रहने हविले हामी सोमदेवलाई सन्तुष्ट गर्दछौं उनले हामीलाई स्थिरता प्रदान गरून् हे राजन् इन्द्रदेवले प्रजालाई केवल तिघ्रै निमित्त कर तिर्ने बनाऊन्

[सूक्त १३४]

अधि - अधीवर्त आङ्गिरस । देवता - राजा छन्द - अनुष्टुप् ।

अभीवर्तते हविषा येनेन्द्रो अभिवावृते ।

तेनास्मान्ब्रह्मणस्पतेऽधि राष्ट्राय वर्तय ॥१॥

हे ब्रह्मणस्पति ! हवि आदि यज्ञका साधनले युक्त भएर हामी इन्द्रदेवनजिक जान्छौं उनै यज्ञ साधनले हामीलाई तिमी राष्ट्रको हितका लागि प्रोत्साहित गर

अभिवृत्य सपत्नानभि या नो अरातयः ।

अभि पुतन्यन्तं तिष्ठाभि योन इरस्यति ॥२॥

हे राजन् , हाम्रा विरोधी र हिंसक भएर हामीसित युद्ध गर्न खेने वा रिसडाह गर्ने शत्रुसेनालाई छेकारो मारेर फाँस्न गरिदेऊ ।

अभि त्वा देवः सविताभि सोमो अवीवृतत् ।

अभि त्वा विश्वा भूतान्यभीवर्तो यथाससि ॥३॥

हे राजन् । सवितादेव, सोमदेव र समस्त प्राणीसमुदाय तिमीको शासनमा बस्नका लागि सहयोग गरून् यी सबैको अनुकूलताले तिमी राम्रो शासन गर

येनेन्द्रो हविषा कृत्वयभवद् द्युम्युक्तम् ।

इदं तदकिं देवा असपत्नः किलाभुवम् ॥४॥

हे देवता हो , इन्द्रदेव क्रियाशील यज्ञका धर्मे र प्रष्ट यज्ञका लागि हामीले हवि आदि साधन बनाएका छौं, यसै कारण हामी शत्रुविहीन बन्न सकेका छौं

असपत्नः सपत्नहाभिराष्ट्रो विषासहिः

यथाहमेषां भूतानां विराजानि जनस्य च ॥५॥

शत्रु समाप्त पारेर मैले आफैलाई यज्ञशत्रु निहार्न सकेछु, शासनमा बस्नको हुनाले शत्रु पराजित गर्नमा म समर्थ भएको छु मैले सबै प्राणी र अधिष्ठाता आफ्नै अधिनामा राखेको छु

[सूक्त १३५]

अधि - ऊर्ध्वग्रावा आवुटि देवता - ग्रावा प्रस्तर खण्ड । छन्द - गायत्री

प्र वो ग्रावाणः सविता देवः सुवतु धर्मणा । धूर्षु युज्यध्व सुनुत ॥१॥

हे ग्रावा ! सवितादेवले आफ्ना सान्धिले निर्मितलाई सेनारत भएर कार्यमा प्रेरित गरून् तिमी भैले ठाउँमा काममा खटिएका छौं, त्यसैले सोमरस तयार गर

ग्रावाणो अप दुष्कृणामप सेधत दुर्मतिम् । उम्राः कर्तन भेषजम् ॥२॥

हे ग्रावा , दुःख दिने प्रजालाई तिमी हामीबाट टाढा लम्न दुष्कृष्ट हत्यादेऊ सुखदायक औषधिलाई हाम्रा लागि रसप्रदायक बनाऊ ।

ग्रावाणा उपरेष्वा महीयन्ते सजोषसः । वृष्णे दधतो वृष्ण्यम् ॥३॥

दुष्काहरू एकआपसमा मिलेर एउटा ठूलो दुष्कृष्टलाई चरेर त्यसबाट सजाएका छन् रस बर्तनले सोमप्रति तिनीहरू आफ्नो बल प्रयोग गर्दछन्

आवाणः सविता नु वो देवः सुवतु धर्मेण । यजमानाय सुवते ॥४॥
हे पाषाण हो सवितादेव भाक्ता सामर्थ्यले तिम्रोलाई यजमानका निम्ति सोम पेलन प्रेरित गर्नु

[सूक्त १७२]

ऋषि - सुनु आर्भव । देवता - सधुगण अग्नि छन्द - अनुष्टुप् जगती ।

प्र सुनव ऋभूणां बृहन्वन्त वृजना ।

शामा ये विश्वधायासोऽनन्वन्तु न मातरम् ॥१॥

ऋभूहरू यश प्राप्तिका लागि सङ्ग्राममा प्रवृत्त भएका छन् । बाछाले आफ्नो माउ छेकेर उभिएभैं यी विश्वका आधार ऋभूहरू पृथ्वीका चाँतैतिर व्याप्त भएर बसेका छन् ।

प्र देवं देव्या धिया भरता जातवेदसम् । हव्या नो वक्षदानुषक् ॥२॥

हे स्ताता हो । निमीहरू दिव्य गुणले सम्पन्न, सम्पूर्ण विश्वका ज्ञाता अग्निदेवको उपासना गर । उनी दिव्य बुद्धिले हाम्रो हव्य विधिपूर्वक देवताका समीप पुर्‍याउनु ।

अयमुष्य प्र देवयुहोत यज्ञाय नोयते ।

रथा न योरभीवृतो घृणीवाज्वेतति त्मना ॥३॥

देवतालाई घोलाउने अग्निदेव हुनु । उनी देवताका नजिकै जान्छन् र यज्ञका लागि विश्व रूपले ल्याउने गर्दछन् । उनी रथचलिकै दानिमान् र चल रात्रो सम्पन्न गर्ने जग्ने हुनाले याज्ञिकले घेरिएका हुन्छन् ।

अयमग्निरुष्यत्यमृतादिव जन्मनः ।

सहस्रश्रित्सहीयान्देवो जीवातवे कृतः ॥४॥

अग्निदेव अमृतजस्तै बनेर सामारिक भयबाट हामीलाई रक्षण गर्दछन् । बलवान्मध्ये भति बलवान् अग्निलाई विधाताले जीवको आयु वृद्धि गर्न उत्पन्न गरेका हुन् ।

[सूक्त - १७३]

ऋषि - पतङ्ग प्राजापत्य । देवता - मायाभेद । छन्द - त्रिष्टुप् जगती ।

पतङ्गमत्तमसुरस्य मायया हृदा पश्यन्ति विपश्चितः ।

समुद्रे अन्तः कवयो वि चक्षते मरीचीनां पबिमच्छन्ति वेधसः ॥१॥

बलियो मायाले छापिएको एउटा पतङ्ग मेधावीले देखे । कवि भाकाशको कुरो जान्दछन् । उनले प्रकाशयुक्त पद पाउने रहस्य गर्दछन् ।

पतङ्गो वाचं मनसा बिभर्ति तां गन्धर्वोऽववद् गर्भे अन्तः ।

तां द्योतमानां स्वयं मनीषामृतस्य पवे कवयो नि पान्ति ॥२॥

खिवेकी पतङ्गका मनले दिव्यवाणी धारण गर्दछ । गन्धर्व देवताले उसका मनमा गर्भावस्थामा ज्ञानको बीजारोपण गर्दछन् । यो वाणी दिव्यतायुक्त सुख र बुद्धिको अधिष्ठात्री हो । सत्यमार्गका साधकले यस वाणीको रक्षा गर्दछन् ।

अपश्य गोपामनिपद्यमानसा च परा च पथिभिश्चरन्ताम् ।

स सधीचीः स विषूचीर्वसान आ वरीषति भुवनेष्वन्तः ॥३॥

गार्हका धनीजस्ता यिनको पतन कहिल्यै हुँदैन भन्ने हाम्रो अनुभव छ । उनी कहिले नजिकै र कहिले टाढाका विभिन्न मार्गमा विचरण गर्दछन् । उनी कहिले भनेको वस्त्र एकै चोटि लगाउँछन् र कहिले स्वलग्नअलग्न । फराकिलो दिशालाई आफ्नो ज्योतिर्ले प्रकट गराउँदै समग्रमा बारम्बार भ्रमण गर्दछन् ।

[सूक्त - १७५]

ऋषि - अतिष्ठनेमि ताक्ष्यं । देवता - ताक्ष्य । छन्द - त्रिष्टुप् ।

त्यम् पु वाजिनं देवजुतं सहायानं तरुतार रथानाम् ।

अतिष्ठनेमि पृतनाजमाशु स्वस्तये ताक्ष्यमिहा हुवेम ॥१॥

हामी आफ्नो कल्याणका लागि देवताबाट सेवित शक्तिशाली सङ्ग्रामबाट उद्धार गर्ने कार्यमा सक्षम, शत्रुसेनामधि विजय प्राप्त गर्ने, नरकले खालको गति भएका, तीव्र गतिले उड्न सक्ने ताक्ष्य भनिएका गरुड वा सूर्यलाई आहवान गर्दछौं ।

इन्द्रस्येव रातिमाजोहुवानाः स्वस्तये नाचमिवा रहेम ।

उर्वी न पृथ्वी बहुले गभीरे मा वामेतौ मा परेतौ रिषाम ॥३॥

इन्द्रको जस्तै ताक्ष्यका दानशक्तिको पनि हामी बारम्बार ब्राह्मण गर्दछौं । हामी आफ्नो कल्याणका लागि दानशक्तिको आश्रय उसै किसिमले लिन्छौं जसरी दुर्गम समुद्र पार गर्नेका लागि नौकाको लिनुपर्दछ । हे द्यावापृथिवी तिमीहरू विशाल, विस्तृत, गम्भीर र प्रख्यात छौं । ताक्ष्यले आवतजावत गराउँदा हाम्रो मृत्यु नहोस् ॥३॥

सद्यश्चिद्यः शवसा पञ्च कृषीः सूर्य इव ज्योतिषापस्ततान् ।

सहस्रसाः शतसा अस्य रहिर्न स्मा वरन्ते युवतिं न शर्याम् ॥३॥

सूर्यदेवका बलले पानीको वर्षा गराएभैं ताक्ष्यका बलले पाँच किसिमका मानिसलाई ऐश्वर्यले परिपूर्ण गराएको छ । उनै ताक्ष्यको वेगले असङ्ख्य किसिमका धन प्रदान गर्दछ । धनुषबाट छुटेको अणुजस्तै यिनको वेग रोक्ने शक्ति कसैसित पनि छैन ।

[सूक्त - १३०]

ऋषि शिवि औशीतर प्रतर्दन रोहिदश्च देवता इन्द्र छन्द त्रिष्टुप् अनुष्टुप्

उत्तिष्ठताव पश्यतेन्द्रस्य भागमृत्विष्यम् ।

यदि श्रातो जुहोतन यद्यश्रातो ममत्तन ॥१॥

हे स्तोता हो । उठ् र इन्द्रदेवका लागि उचित खालको यन्त्रको भाग तयार गर यजनीय भाग पकाइमकिएको छ भने उनका लागि यज्ञन गर पाकिसकेको छन भने पकाउने काम चाँडो गर

श्रात हविरो विन्द प्र याहि जगाम सूर्यो अध्वानो विमध्यम् ।

परि त्वास्ते निधिभिः सखायः कुलपा न ब्राजपति चरन्तम् ॥२॥

हे इन्द्रदेव हविको भाग तयार भयो तिमी चाँडै नजिक भन्नु । सूर्यदेव मार्गका बीचमा आएका छन् । कुलको संरक्षक पुत्र वरपर घुम्न गएको घरमुला पर्छ भैं सखा ऋत्विक्हरू विभिन्न प्रकारको सोम श्रादि यज्ञीय सामग्री लिएर तिमीलाई पखन्छन् ।

श्रात मन्य ऊधनि श्रातमग्नौ सुश्रात मन्ये तदृतं नवाय ।

माध्यन्दिनस्य सवनस्य दध्नः पिबेन्द्र वज्रिन्पुरुकृज्जुषाणः ॥३॥

गार्दका थुनमा सवेभन्दा पहिले दुधरूपी हवि परिपुष्ट हुन्छ त्यही दुध अग्निमा पाक्छ दुधले उत्तम पाक पाएर अत्यन्त पवित्र र नयाँ रूप धारण गर्छ । यस्तो वृत्रहन्ता र वज्रधारी हे इन्द्रदेव तिमी माध्याह्न यज्ञमा समर्पित सोमरस खुसी मनले पान गर

[सूक्त - १३०]

ऋषि - अय ऐन्द्र देवता - इन्द्र, छन्द - त्रिष्टुप् ।

प्र ससाहिषे पुरुहूत शत्रूज्येष्ठस्ते शुष्म इह रातिरस्तु

इन्द्रा भर दक्षिणेना वसुनि पतिः सिन्धूनामसि रेवतीनाम् ॥१॥

हे सबैले स्तुति गर्ने इन्द्रदेव । तिमी शत्रु पराजित गर्न समर्थ छौं । सर्वोत्तम तेज हुने तिम्रो कृपादृष्टि हामीलाई उपलब्ध होस् । तिमी दाहिने हातले विभिन्न किम्वदन्त ग्रन्थ हामीलाई देऊ । ऐश्वर्यका स्रोत र अधिपति तिमी नै हो ।

मृगो न भीमः कुचरो गिविष्ठाः परावत आ जगन्था परस्याः ।

सुकं संशाय पविमिन्द्र तिग्मं वि शत्रून्ताडिह वि मूधो नुदस्व ॥२॥

हे इन्द्रदेव । तिमी पर्वतीय हिम्रक सिंहजस्तै भयङ्कर छौ । तिमी शत्रुशत्रु यहाँ आएर टाढासम्म हान्न सकिने वज्र धारिलो बनाएर शत्रु विनाश गर । लडाईँ गर्न खोज्ने यसुर पर पुर्‍याऊ ।

इन्द्र क्षत्रमभि वाममोजोऽजायथा धृषभ चर्षणीनाम्

अपानुदो जनमभिप्रयन्तसुर्न देवेभ्यो अकुणोर लोकम् ॥३॥

हे इन्द्रदेव । तिमीले जन्मजात तेज प्राप्त गरेका छौ, यसै सामर्थ्यले तिमी अन्याचारी विराधीको सामना गर्दछौ । हे मनका रहुर पूरा गराउने इन्द्रदेव ! हामीजस्ता मर्निस्मित शत्रुता गर्ने दुष्टलाई तिमी पर भगाउने गर्दछौ, तिमीले नै देवताका लागि विस्तृत स्वर्गको रचना गरेका हो ।

[सूक्त - १८१]

ऋषि - प्रथ वसिष्ठ सप्रथ भारद्वाज धर्म सौर्य । देवता - विश्वेदेवा । छन्द - त्रिष्टुप् ।

प्रथश्च यय्य सप्रथश्च नामानुष्टुभस्य हविषो हविर्यत् ।

धातुर्ह्युतानास्त्वितुश्च विष्णो रथन्तरमा जभार वसिष्ठः ॥१॥

विस्तृत र सुविख्यातको अर्थ लाग्ने खालको प्रथ र सप्रथ नाम भएका वसिष्ठले अनुष्टुप् छन्दले हविष्यान्न अर्पण गरे । उनले धारणकर्ता, तेजस्वी सविता र विष्णुबाट रथान्तर साम प्राप्त गरे ।

अविन्दन्ते अतिहितं यदासीद्यज्ञस्य धाम परमं गुह्य यत् ।

धातुर्ह्युतानास्त्वितुश्च विष्णोर्भरद्वाजो बृहदा चक्रो अग्नेः ॥२॥

यज्ञका परम आधार र अत्यन्त गोप्य, तेजस्वी, बृहत् साम सविता आदि देवताले प्राप्त गरे । धातादेव, तेजस्वी सवितादेव, विष्णुदेव र अग्निदेवका नजिकै भरद्वाज ऋषि यही बृहत् साम लिएर आउनु ।

तेऽविन्दन्मनसा दीध्याना यजुः ऋक् प्रथमं देवयानम् ।

धातुर्ह्युतानास्त्वितुश्च विष्णोरा सूर्यादभरन्धर्ममेते ॥३॥

अभिषेक आदि क्रिया पूरा गराउने, धर्मको यज्ञीय कार्यमा अति महत्त्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । धाता आदि देवताले उनलाई मनन गरेर फेला पारे । ऋत्विक्हरू धाता, विष्णु, सूर्य र तेजस्वी सविताका नजिकैबाट धर्मलाई लिएर आउनु ।

[सूक्त - १८२]

ऋषि - तपुर्मूर्धा बार्हस्पत्य । देवता - बृहस्पति । छन्द - त्रिष्टुप् ।

बृहस्पतिर्नयतु दुर्गहा तिरः पुनर्नैषदधशंसाय मन्म ।

क्षिपदशस्तिमप दुर्मतिं हनथा करद्वजमानाय शं योः ॥१॥

बृहस्पतिदेवले हाम्रो दुःख मेटाउनु । उनले हामीप्रति दुर्भावना राख्ने मानिसलाई पर हटाउनका लागि तेजस्वी शस्त्र प्रयोग गर्नु । उनले अमङ्गल र दुर्बुद्धि नाश गर्नु । उनले यजमानको रोग मेटाउनु र निर्भय गराउनु ।

नगशंसो नोऽवतु प्रयाजे शं नो अस्त्वनुयाजो हवेषु ।

क्षिपदशस्तिमप दुर्मतिं हनथा करद्वजमानाय शं योः ॥२॥

यज्ञको प्रयाजमा नगशंस अग्निले हाम्रो रक्षा गर्नु, अनुयाजमा शान्ति प्रदान गर्नु । उनले अनिष्ट मेटाएर दुर्बुद्धि नाश गर्नु । यजमानलाई शान्ति प्रदान गरेर निर्भय गर्नु ।

तपुर्मूर्धा तपु रक्षसो ये ब्रह्मद्विषः शरवे हन्तवा उ ।

क्षिपदशस्तिमप दुर्मतिं हनथा करद्वजमानाय शं योः ॥३॥

ब्रह्मद्वेषीलाई बृहस्पतिदेवले उडाउनु र हिंस्रक शत्रु नाश गर्नु । अनिष्ट निवारण गर्दै दुर्मति र दुर्भावना विनाश गर्नु । यजमानलाई निर्भय प्रदान गर्दै सुखशान्ति दिउनु ।

[सूक्त - १८३]

ऋषि - प्रजावान् प्रजापत्य । देवता - यजमान, यजमान पत्नी । छन्द - त्रिष्टुप् ।

अपरयं त्वा मनसा चेकितानं तपसो जातं तपसो विभूतम् ।

इह प्रजामिह रयिं ररणः प्र जायस्व प्रजया पुत्रकाम ॥१॥

हे यजमान ! तिम्रो विवेकपूर्ण कर्मको ज्ञान भएका, असल कर्मका लागि उत्पन्न र तपश्चर्या आदिबाट सर्वत्र प्रसिद्ध छौ । पुत्र आदिको रहर गर्ने हे यजमान ! यस लोकमा धनसम्पत्ति र असल सन्तान पाएर तिम्रो सधैं खुसी मनका साथ बस ।

अपरयं त्वा मनसा दीध्यानां स्वायां तनू ऋत्ये नाधमानाम् ।

उप मानुच्छा युवतिर्बभूवाः प्र जायस्व प्रजया पुत्रकामे ॥२॥

हे अर्द्धाङ्गिणी ! विवेकका दृष्टिले मैले तिम्रीलाई चिनेको छु । तिम्रो सुन्दर रूप भएकी छौ । तिम्रीसित गर्भ धारण गर्ने शक्ति मैले देखेको छु । हे पुत्रको रहर लिएकी भाया ! तिम्रो कामना पूरा होस, तिम्रो मातृत्वको सुख प्राप्त गर ।

अहं गर्भमदधामोषधीष्वहं विश्वेषु भुवनेष्वन्तः ।

अहं प्रजा अजनयं पृथिव्यामहं जनिभ्यो अपरीषु पुत्रान् ॥३॥

म होताका रूपमा औषधिम गर्भाधान गर्दछु । म नै प्राणीलाई प्रजनन क्षमता प्रदान गर्दछु । पृथ्वीमा प्रजनन शक्तिको उत्पादन म नै गर्दछु । यज्ञ आदि क्रियाले म नै सबै स्त्रीलाई प्रजननका लागि योग्य बनाउँछु ।

[सूक्त - १८४]

ऋषि - त्वष्टा गर्भकर्ता । देवता - लिङ्गोक्त देवता । छन्द - अनुष्टुप् ।

विष्णुर्योनि कल्पयतु त्वष्ट्य रूपाणि पिशतु ।

आ सिञ्जतु प्रजापतिर्धाता गर्भं दधातु ते ॥१॥

विष्णुदेवले गर्भधारण क्षमतासम्पन्न गराऊन् । त्वष्टादेवले विभिन्न अङ्ग निर्माण गरून् । प्रजापति सेचन प्रक्रियामा सहायक होऊन् र धातले गर्भधारणमा सहयोग गरून् ।

गर्भं धेहि सिनीवालि गर्भं धेहि सरस्वति ।

गर्भं ते अश्विनौ देवावा धतां पुष्करस्रजा ॥२॥

हे सिनीवाली ! तिमी गर्भको संरक्षण गर । हे सरस्वतीदेवी ! तिमी गर्भधारणमा सहायक होऊ । हे स्त्री ! सुनौलो कमलका गहना लगाउने अश्विनीकुमारले तिम्रा गर्भमा स्थिरता प्रदान गरून् ।

हिरण्ययी अरणी य निर्मथ्यतो अश्विना ।

त ते गर्भं हवामहे दशमे मासि सुतवे ॥३॥

गर्भका सन्तानको रक्षाका लागि अश्विनीकुमार सुनौला अरणी धोदतछन् । त्यस गर्भमा रहेका सन्तानलाई हामी दसौं महिनामा प्रसूत हुनका लागि बोलाउँछौं ।

[सूक्त - १८५]

ऋषि - सत्यधृति वारुणि । देवता - आदित्य । छन्द - गायत्री ।

महि त्रीणामवोऽस्तु द्युक्षं मित्रस्यार्यम्णः । दुराधर्षं वरुणस्य ॥१॥

मित्र, वरुण र अर्यमा तीन देवताको तेजस्वी, संयुक्त अवस्थाको संरक्षण हामीलाई प्राप्त होस् । त्यसबाट हामी अर्कालाई पराजित गर्न सक्षम होऔं ।

नहि तेषाममा चन नाध्वसु वारणेषु । ईशे रिपुरधर्शसः ॥२॥

यी देवताका आश्रयमा रहनेलाई अनिष्टकारी आसुरी शक्तिले केही बिगान सक्दैन । देवताका कृपाले उनीहरूको आवास र यात्रा सुरक्षित हुन्छ ।

अस्यै पुत्रास्तो अदितेः प्र जीवसे मर्त्याय । ज्योतिर्यच्छन्त्यजस्रम् ॥३॥

अदितिदेवीका तीन पुत्रले सुरक्षाका लागि तेज प्रदान गरेका मानिसलाई कुनै दुष्ट शत्रुले केही बिगार गर्न सक्दैन । शत्रुका सबै प्रयास नै असफल हुन्छन् ।

[सूक्त - १८६]

ऋषि - उल वातायन । देवता - वायु । छन्द - गायत्री ।

वात आ वातु भेषजं शम्भु मयोधु नो हृदे । प्र ण आयूषि तारिषत् ॥१॥

हाम्रा हृदयमा शान्ति र सुख दिन सक्ने औषधिलाई वायुदेवले हामीकहाँ पुर्‍याऊन् । यी औषधिले हामीलाई दीर्घजीवी बनाऊन् ।

उत वात पितासि न उत भ्रातोत नः सखा । स नो जीवातवे कृधि ॥२॥

हे वायुदेव ! तिमी हाम्रा लागि पिताजस्तै उत्पत्तिकर्ता, दाजुभाइजस्तै प्रिय र मित्रजस्तै हितकारी छौ । तिमी हाम्रा जीवनको रक्षा गर्न हितकारी औषधि ल्याइदेऊ ।

यददो वात ते गृहेऽ मृतस्य निधिर्हितः । ततो नो देहि जीवसे ॥३॥

हे सर्वत्र गमन गर्ने स्वभावका वायुदेव ! तिमीसित भएको प्राणरूप जीवन्तत्वको भण्डार हाम्रा हितका लागि यहाँ पुर्‍याइदेऊ ।

[सूक्त - १८७]

ऋषि - वत्स आग्नेय । देवता - अग्नि । छन्द - गायत्री ।

प्रागन्ये वाचमीरय वृषभाय क्षितीनाम् । स नः पर्षदति द्विषः ॥१॥

हे स्तोता हो ! मानिसले खोजेको कुरो पूरा गरिदिने अग्निदेवको स्तुति गर ! उनले हामीलाई शत्रुको दुष्टचाईबाट जोगाऊन् ।

यः परत्याः परावतस्तिरो धन्वातिरोचते । स नः पर्षदति द्विषः ॥२॥
टाँकवाट अन्तरिक्ष पार गर्वै बलवेदीमा प्रकट हुने अग्निदेवले शत्रुबाट हाम्रो रक्षा गरन् ।

यो रक्षासि निजुर्वति वृषा शुक्रेण शौचिया । स नः पर्षदति द्विषः ॥३॥
जल बसाउने अग्निदेव आफ्ना कान्तिमान ज्वालाले यज्ञ ध्वंस गर्ने असुर संहार गर्छन् । उनै अग्निदेवले डाह गर्ने शत्रुबाट हाम्रो रक्षा गरन् ।

यो विश्वाधि विपरयति धुवना सं च परयति । स नः पर्षदति द्विषः ॥४॥
सबै लोक फरकफरक रूपमा हेर्ने र एकत्र भाखले हेरविचार गर्ने अग्निदेवले शत्रुको दुष्टचाईबाट हाम्रो रक्षा गरन् ।

यो अस्य पारे रजसः शुक्रो अग्निरजायत । स नः पर्षदति द्विषः ॥५॥
अन्तरिक्षपार माथिल्लो दिव्यत्सोकमा तेजस्वी प्रकाशका रूपमा प्रकट हुने अग्निदेवले हामी सयैलाई कष्टबाट जोगाऊन् ।

[सूक्त - १८८]

ऋषि - इयेन अग्नेय । देवता - जातवेदस् अग्नि । छन्द - गायत्री ।
प्र नून जातवेदसमश्च हिनोत वाजिनम् । इदं नो बर्हिःसदे ॥१॥
हे यजमान हो । सर्वज्ञ, सर्वव्यापक र अन्नवान् अग्निदेवलाई प्रदीप गराओ । हामीले ओछवाएका आसनामा उनी विराजमान होऊन् ।

अस्य प्र जातवेदसो विप्रवीरस्य यीद्वहुषः । महीमियमि सुष्टुतिम् ॥२॥
विद्वान् याजक अग्निदेवलाई पुत्रभै उत्पन्न गर्दछन् । अग्निदेवले नै जल बसाउँछन् । असल स्तोत्र गाउँदै हामी उनको बन्दना गर्दछौ ।

या रुचो जातवेदसो देवत्रा हव्यवाहनीः । तर्भिर्नो यजमिन्वतु ॥३॥
सर्वज्ञ अग्निदेव काली, कराली आदि सात जिह्वाले देवताकहाँ हवि लिएर जान्छन् । तिनै ज्वालालाई उनी हाम्रा यज्ञमा उपस्थित होऊन् ।

[सूक्त - १८९]

ऋषि - सारपराजी । देवता - सारपराजी अथवा सूर्य । छन्द - गायत्री ।
आयं गौः पुरिःनरुमीदसदन् मातरं पुरः । पितरं च प्रयत्स्वः ॥१॥
गतिमान् सूर्यदेव प्रकट भए । सबैभन्दा पहिले उनी माता पृथ्वी, पिता स्वर्ग र अन्तरिक्ष प्राप्त गर्दछन् ।

अन्तश्चरति रेवन्नास्य प्राणदपानती । व्यख्यन्महिषो दिवम् ॥२॥
यिनको प्रकाश आकाशमा सञ्चरित छ । रश्मिले प्राणबाट अपान प्रक्रिया सम्पन्न गराउँछ । यी महान् सूर्यदेव हुन्लोकलाई विशेष रूपले प्रकाशित गर्दछन् ।

त्रिशङ्काम वि राजति वाक्पतङ्गाय धीयते । प्रति वस्तोरह द्युधिः ॥३॥
सर्पका प्रेरक सूर्यदेव दिनको तीस घण्टासम्म आफ्ना रश्मिले प्रकाशित हुन्छन् । यी प्रकाशित सूर्यदेवको प्रार्थना गरिन्छ ।

[सूक्त - १९०]

ऋषि - अवमर्षण माधुच्छन्दस । देवता - भाववृत्त । छन्द - अनुष्टुप् ।
ऋतं च सत्यं चाभीद्धात्पसोऽध्यजायत ।
ततो राष्ट्र्यजायत ततः समुद्रो अर्णवः ॥१॥
महान् तपस्याबाट ऋत र सत्यका अभिकृत उत्पत्ति भए र रात्रि उत्पन्न भयो । त्यसपछि अर्णव समुद्र उत्पन्न भयो ।

समुद्रादर्णवाधि संवत्सरो अजायत ।
अहोरात्राणि विदधद्विश्वस्य मिषतो वशी ॥२॥
अर्णव अर्थात् समुद्रका माध्यमबाट संवत्सरको प्रादुर्भाव भयो । विश्वका नियन्त्रकले आँखा भिन्ड्याएभै गरि दिन र रातको स्वरूप बनाए ।

सूर्याचन्द्रमसौ धाता यथापूर्वमकल्पयत् ।

दिवं च पृथिवीं चान्तरिक्षमथो स्वः ॥३॥

विधाताले सूर्य-चन्द्र, आकाश-पृथ्वी, अन्तरिक्ष-स्वर्गलाई पहिलेभै निर्माण गरे ।

[सूक्त - १९१]

ऋषि - संवनन । देवता - अग्नि संज्ञान । छन्द - अनुष्टुप् त्रिष्टुप् ।

संसमिद्युवसे वृषन्नग्ने विश्वान्यर्य आ ।

इडस्यदे समिध्यसे स नो वसून्वा भर ॥१॥

हे सुख बसाउने अग्निदेव ! तिमी सम्पूर्ण विश्वका अधिपति भएर समस्त तत्त्वमा रहन्छौ । यज्ञको वेदी वा पृथ्वीमा नै प्रकट हुँदा हामीलाई विभिन्न ऐश्वर्य प्रदान गर ।

सङ्गच्छध्वं स वदध्वं स वो मनासि जानताम् ।

देवा भागं यथा पूर्वे सञ्जानाना उपासते ॥२॥

हे स्तोता हो ! आपसमा मिलेर हिँड, आपसमा मिलेर बोलचाल गर, मनको कुरो आपसमा मिलेर आदानप्रदान गर र नयाँ कुरो सिक । उहिलेका सञ्जनले आपसमा मिलेर यज्ञ उपासना आदिका काम गरेभै तिमीहरू पनि एकमत होओ ।

समानो मन्त्रः समितिः समानी समानं मनः सह चित्तमेषाम् ।

समानं मन्त्रमभि मन्त्रये वः समानेन वो हविषा जुहोमि ॥३॥

हे स्तोता हो ! तिमीहरू सबैको प्रार्थना एकै होस् । आपसी आत्मीयता एकै होस् । मन्त्रविचार एकै होस् । हे स्तोता हो ! म तिमीहरूको जीवन एउटै मन्त्रले शुद्धतामा अभिप्रेरित गर्दछु र एक समान आहुति प्रदान गरेर यज्ञजस्तो बनाइदिन्छु ।

समानी च आकूतिः समाना हृदयानि वः ।

समानमस्तु वो मनो यथा वः सुसहासति ॥४॥

हे स्तोता हो ! तिमीहरूको हृदय एकै होस्, तिमीहरूको मन एकै होस्, सङ्कल्प एकै होस् । त्यसैबाट सङ्गठित भएर तिमीहरूले आफ्ना सबै काम पूरा गर्न सक ।

॥इति दशमं मण्डलं समाप्तम्॥

दसौं मण्डल सकियो

॥इति ऋग्वेदसंहिता समाप्ता ॥

॥ ऋग्वेदसंहिता सकियो ॥